

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A S. O. U.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945:22

JUSTITIEDEPARTEMENTET

UNGDOMEN OCH
NÖJESLIVET

UNGDOMSVÅRDSKOMMITTÉNS

BETÄNKANDE DEL III

S T O C K H O L M

1 9 4 5

Statens offentliga utredningar 1945

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag till utlänningslag och lag angående ombändertagande av utlännning i anstalt eller förläggning. Norstedt. 169 s. **Ju.**
2. Betänkande med förslag till organisation av en luftfartstyrelse m. m. Norstedt. 68 s. **K.**
3. Betänkande rörande särskilda åtgärder vid återförandet till civil verksamhet av till beredskapstjänstgöring inkallad personal. Hægström. 74 s. **F6.**
4. Betänkande angående den husliga utbildningen. Beckman. 167 s. **S.**
5. Betänkande med utredning och förslag angående yrkesutbildning av sjöfolk av manskapsgrad samt åtgärder till höjande av sjöfolkets allmänna och medborgerliga bildning. Idun. 370 s. **E.**
6. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 7. Förslag till åtgärder för livsmedelsforskningens ordnande. Hægström. 150 s. **H.**
7. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 1. Allmänna synpunkter. Idun. 109 s. **K.**
8. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 2. Blekingenätaets järnvägar. Idun. 124 s. 1 pl. **K.**
9. Promemoria med förslag till arrendebestämmelser för kommunal jord. Marcus. 56 s. **Jo.**
10. Betänkande och förslag rörande effektivisering av skyddshemselevernas eftervård m. m. Marcus. 158 s. **S.**
11. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 8. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 2. Betänkande med förslag till vissa åtgärder i syfte att under depression stimulera avsättningen av varaktiga konsumtionsvaror m. m. Marcus. 153 s. **F1.**
12. Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. viij, 350 s. **F1.**
13. Bilagor till investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. 83 s. **F1.**
14. Socialpolitikens ekonomiska verkningar. Av C. Welinder. Beckman. 113 s. **S.**
15. Stadsplaneutredningen 1942. 3. Förslag till byggnadslag m. m. V. Pettersson. 646 s. **Ju.**
16. Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrkomusikerbefattningarna m. m. Del 1. Hægström. 208 s. **E.**
17. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 5. Tiden juli 1943—juni 1944. Idun. 484 s. **Fo.**
18. Normalbrandordning för städer, köpingar och municipalsamhällen. Norstedts. 21 s. **K.**
19. Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 1. För kommuner med bygdebrandförsvaret och skogsbrandförsvaret samordnade. Norstedt. 21 s. **K.**
20. Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 2. För kommuner, i vilka skogsbrandförsvaret ordnats för sig. Norstedt. 22 s. **K.**
21. Betänkande och förslag rörande upplysningsverksamhet om och inom försvaret. Katalog- o. Tidskriftstryck. 142 s. **F6.**
22. Ungdomen och nöjeslivet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 3. Hægström. 371 s. **Ju.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgavs utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945:22
JUSTITIEDEPARTEMENTET

UNGDOMEN OCH NÖJESLIVET

UNGDOMSVÅRDSKOMMITTÉNS

BETÄNKANDE DEL III

STOCKHOLM 1945

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

INOM OCH

NYHETSTIDNINGEN

INOM OCH

NYHETSTIDNINGEN

NYHETSTIDNINGEN

NYHETSTIDNINGEN

INNEHÅLL

<i>Skrivelse till Konungen</i>	7
<i>Första kapitlet. Inledning</i>	15
Uppläggnings av kommitténs arbete	15
Kommitténs utredningsuppdrag beträffande nöjesliv och nykterhet	16
Betänkandets uppläggning och omfattning	17
Nöjesfrågans behandling i riksdagen	18
<i>Andra kapitlet. Hur mycket roar sig ungdomen?</i>	36
Kommitténs synpunkter	36
Undersökningsmaterialet	36
Nöjeslivets plats i de ungas fritidstillvaro	40
Omfattningen av ungdomens biografbesök	45
Ungdomens dansvanor	51
Omfattningen av ungdomens kafé- och restaurangbesök	59
Skillnaden i nöjesfrekvens olika ungdomar emellan	64
Sammanfattning rörande omfattningen av ungdomens nöjesliv	67
Vad kostar ungdomens nöjesliv?	70
<i>Tredje kapitlet. Bakgrunden till ungdomens nöjesliv</i>	74
Inledande synpunkter	74
Samhällets inverkan på människorna	75
Ungdomsproblemen nu av annan karaktär än tidigare	76
De förändrade samhällsförhållandenas betydelse för ungdomens ställning	78
Den ökade fritiden har skapat nya fritidsmedel	80
Vad menas med fritid och hur används den?	80
Fritidssysselsättningarnas återverkan på de unga	82
Har ungdomen nödiga resurser att tillvarata fritiden?	83
Socialgruppernas omvandling	85
Ungdomens ställning i familjen	86

Föräldrarnas inställning till ungdomens nöjesliv	89
Ungdomens bostadsförhållanden	92
Ungdomens ställning i yrkeslivet	94
Vilka fritidssysselsättningar står ungdomen till buds?	96
De bristande fritidsresursernas följder	100
Åtgärder som rör nöjeslivet ej tillräckligt	102

Fjärde kapitlet. Nöjeslivets utveckling, nuvarande omfattning och standard 104

<i>I. Nöjeslivets utveckling och nuvarande omfattning</i>	104
Nöjesskattens utveckling under åren 1919—1942	105
Utvecklingen av biografier och danslokaler m. m.	110
Verksamheten inom folkparkerna	114
Redogörelse för verksamheten vid de större sommaretablissemangen	117
Nöjestivoliverksamheten	119
Nöjesmöjligheter på orter av olika storleksordning	120
Sammanfattning rörande nöjeslivets utveckling och omfattning	125
<i>II. Nöjeslivets standard</i>	127

Femte kapitlet. Samhället och nöjeslivet 152

Kommitténs synpunkter	152
Samhälleliga insatser till främjande av nöjeslivet	154
Hur långt skall samhällets ingripande sträcka sig?	163

Sjätte kapitlet. Ordningshållningen vid nöjestillställningarna 169

Inledning	169
Grunderna för tillståndsgivningen	170
Sökandens kvalifikationer	172
Central förhandsprövning för tillstånd att driva ambulerande tivolorörelse	173
Behovsprövningen	176
Programmets innehåll	177
Plats för tillställningen	177
Kontroll ur ordningssynpunkt av offentliga samlingslokaler. Anordningarna vid dansbanor och festplatser	178
Tid för danstillställning	180
Åldersgräns för beivrande av danstillställning	182
Ordningshållningen	185
Ordningsvakter	187

<i>Sjunde kapitlet. Åtgärder i syfte att främja ett positivt nöjesliv</i>	192
Kommunala åtgärder	192
I. <i>Behovet av lokaler för olika nöjesändamål</i>	194
II. <i>Ungdomen och dansen</i>	196
Vad är dans?	197
Ungdomen dansar dåligt	199
Kommitténs inställning	200
Skolan och dansen	201
Andra vägar för främjande av danskunnet	203
III. <i>Ungdomen och teatern</i>	204
A. <i>Skolteaterverksamhet vid de fasta scenerna</i>	208
B. <i>Riksteaterns skolturnéer</i>	214
C. <i>Barn- och ungdomsteater inom folkparkerna</i>	216
Kommitténs synpunkter på frågan	217
IV. <i>Främjande av amatörteaterns verksamhet</i>	224
V. <i>Främjande av musikverksamheten</i>	228
<i>Åttonde kapitlet. Ungdomen och filmen</i>	231
I. <i>Vilken film ser ungdomen helst?</i>	231
Sammanfattning	241
II. <i>Allmän karakteristik av den film ungdomen ser</i>	242
III. <i>Filmens inverkan på de unga</i>	250
<i>Nionde kapitlet. Framställningar och förslag i frågan om ungdomen och filmen</i>	263
Hur skall de ungas biobesök nedbringas?	264
I. <i>Frågan om åstadkommande av bättre film</i>	266
Stöd åt svensk filmproduktion	268
Normalfilmsförevisningar i skolor, föreningar m. m.	271
Underhållningsfilmen och nedkopieringsförbudet	273
II. <i>Diskussion kring frågan om skärpning av de restriktiva åtgärderna</i>	276
Nuvarande principer för granskning (filmcensur)	277
Är en skärpning av bestämmelserna motiverad?	278
Behovet av objektiv filmkritik	279
15- eller 16-årsgräns?	280

Frågan om besöksförbud för förskolbarn	281
Begreppet barntillåten film	282
Diskussion kring det lämpliga i att få två »klasser» barntillåten film	283
Förstärkning av granskningsmännens antal	283
Psykologisk sakkunskap för bedömning av barntillåten film	285
<i>III. Behovet av filmupplysning och filmskolning</i>	285
Filmupplysning i skolorna	286
Filmupplysning inom föreningar och bildningsverksamhet	288
Sammanfattning	290
<i>Tionde kapitlet. Ungdomen och nykterheten</i>	293
<i>I. Omfattningen av ungdomens spritbruk</i>	293
Ungdomens alkoholvanor	294
Ungdomsfylleriet	295
Alkoholens roll i den grövre asocialiteten bland unga medborgare	300
<i>II. Åtgärder mot ungdomens alkoholbruk</i>	302
Bakgrunden till de ungas alkoholvanor	302
Restriktionssystemet	304
Snabbutredningens förslag	305
Spritrestaurangernas alkoholtillvänjande roll	306
Den officiella inställningen till alkohol	306
Nedsättning av utskänkningsmyckenheten	307
Åtskiljande av rusdrycker och dans	308
Förbud mot alkoholutskänkning vid folkfester	310
Överlåtelse av motbok	310
Upplysning i alkoholfrågan	311
<i>Elfte kapitlet. Kostnadsberäkning</i>	313
<i>Reservation</i>	316
<i>Särskilt yttrande</i>	317
<i>Bilaga A. Framställningar från myndigheter och organisationer i nöjesfrågan</i>	323
<i>Bilaga B. Länsstyrelsernas och domkapitlens önskemål rörande åtgärder för en sanering av nöjeslivet</i>	349
<i>Bilaga C. Gällande bestämmelser om offentliga nöjestillställningar</i>	369

Till Konungen

GENOM BESLUT den 9 juni 1939 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga jämte sekreterare att inom departementet verkställa utredning rörande åtgärder

för bekämpande av ungdomsbrottsligheten samt att till utredning jämväl uppta frågan om de missförhållanden som förefanns inom det offentliga nöjeslivet och om botemedlen däremot. Samtidigt bemyndigades departementschefen att utse högst sju personer att på kallelse av de sakkunnigas ordförande delta i överläggningar med dem. Med stöd av nämnda bemyndigande tillkallades den 29 juli 1939 såsom sakkunniga numera fattigvårdsdirektören i Stockholm O. R. Wangson, förste folkskolinspektören B. A. S. Jonzon, numera redaktören G. Ronner, numera majoren E. Råberg, redaktören E. Dahnberg och numera chefredaktören G. Elfving. Åt Wangson uppdrogs att vara de sakkunnigas ordförande. Till sekreterare åt de sakkunniga förordnades samtidigt assessorn vid Stockholms rådhusrätt H. Hector.

Under tiden från slutet av december 1939 till slutet av år 1941 har utredningen enligt därom meddelat förordnande i huvudsak vilat. I beslut den 12 december 1941 entledigade departementschefen på därom gjord framställning förste folkskolinspektören Jonzon från det honom meddelade uppdraget samt förordnade skyddshemsinspektören A. M. Pehrling och folkskolinspektören A. Hässelberg att såsom sakkunniga delta i utredningen. Samtidigt utsåg departementschefen följande personer att på kallelse av de sakkunnigas ordförande delta i överläggningar med dem, nämligen redaktören Ulla Alm, advokaten Sigrid Beckman, generalsekreteraren C. A. H. Cedergren, numera barnavårdsinspektrisen Göta Rosén och numera framlidne överläkaren S. O. Stenberg. Den 7 januari 1942 utsågs jämväl numera skyddshemsinspektören G. T. Eriksson att i enahanda ordning delta i de sakkunnigas överläggningar.

Med stöd av Kungl. Maj:ts den 19 juni 1942 givna bemyndigande utsågs av departementschefen den 26 i samma månad numera chefredaktören O. Sehlstedt, filosofie licentiaten L. Hartmann, förbundssekreteraren L. Eliasson och juris kandidaten I. Holmstedt att på kallelse av ordföranden delta i de sakkunnigas överläggningar. Samma dag förordnades skyddshemsinspektören Eriksson att, jämte assessorn Hector, tillsvidare tjänstgöra såsom sekreterare hos de sakkunniga.

Den 14 november 1942 avled ledamoten Pehrling. På därom gjorda framställningar entledigade departementschefen den 1 februari 1943 överläkaren Stenberg från det honom meddelade uppdraget och skyddshemsinspektören Eriksson från uppdraget att vara sekreterare åt de sakkunniga. Sistnämnda dag utsåg departementschefen statens inspektör för fattigvård och barnavård, byråchefen A. M. Berggren att såsom sakkunnig delta i utredningen och legitimerade läkaren G. A. Jonsson att, efter kallelse av ordföranden, delta i överläggningar med de sakkunniga. Ytterligare utsåg departementschefen den 16 april 1943 fru Birgitta v. Hofsten, D. S. I., att i skyddshemsinspektören Erikssons ställe tjänstgöra såsom sekreterare åt de sakkunniga. Den 10 augusti 1943 utsågs jämväl medicine licentiaten G. Inghe och filosofie kandidaten Anna-Lisa Kälvesten samt den 8 september 1944 sekreteraren E. Sundström att, efter kallelse av ordföranden, delta i de sakkunnigas överläggningar. Den 15 januari 1945 utsågs notarie E. Essén att vara biträdande sekreterare åt de sakkunniga. På därom gjord framställning entledigade departementschefen den 5 maj 1945 advokat Sigrid Beckman från det henne meddelade uppdraget.

De sakkunniga har antagit benämningen ungdomsvårdskommittén.

Kommittén, som i enlighet med de i det föregående omnämnda direktiven till utredning upptagit bland annat frågan om ungdomens nöjesliv samt lämpliga åtgärder till en sanering härav liksom frågan om åtgärder till stävjande av ungdomens alkoholbruk, får härmed överlämna ett betänkande med utredning och förslag i denna fråga.

Vid frågans behandling har hos kommittén förelegat vissa skriftliga framställningar, som kommittén haft att i förevarande sammanhang beakta. Sådana framställningar har hos Kungl. Maj:t gjorts i en den 30 augusti 1938 dagtecknad till kommittén sedermera remitterad skrivelse från Växjö domkapitel (bilaga A 1). I särskilda till Kungl. Maj:t ställda skrivelser har domkapitlen i Uppsala, Västerås, Karlstad och Visby samt Svenska biskopsmötet instämt i denna skrivelses syfte. Sådant instämmande har även inkommit från Svenska kyrkans diakonistyrelse som till sin framställning fogat instämmande från följande organisationer nämligen Förbundet av

Sveriges K. F. U. K., Förbundet för kristet samhällsliv, Förbundet mellan Sveriges K. F. U. M., Karlstads stifts ungdomsförbund, Kyrkliga förbundet för evangelisk-luthersk tro, Linköpings stifts ungdomsförbund, Luleå stifts kyrkliga ungdomsförbund, N. T. O:s studieförbund, Skara stifts kyrkliga ungdomsförbund, Svenska landsbygdens studieförbund, Svenska folkhögskolans lärareförening, Svenska folkskolans vänner, Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran, Sveriges allmänna folkskollärareförening, Sveriges kristliga bildningsförbund, Sveriges kristliga gymnasiströrelse, Sveriges kristliga seminariströrelse, Sveriges kristliga studentrörelse, Sveriges storloge av I. O. G. T., Vita bandet, Västerås stifts ungdomsförbund, Växjö stiftsråd och Ärkestiftets ungdomsförbund.

Den 3 juli 1941 har vidare Växjö stifts prästmöte avlåtit en skrivelse till Kungl. Maj:t vilken remitterats till kommittén (bilaga A 2). I särskild framställning har Visby stifts prästmöte instämt i denna skrivelses syfte varjämte Skara stifts prästmöte ingett en skrivelse med i huvudsak samma innehåll som den från Växjö prästmöte avgivna. Vidare har Luleå stifts prästmöte i en till Kungl. Maj:t ställd skrivelse uttalat sitt fulla instämmande i de krav på åtgärder till sanering av ungdomens nöjesliv vilka framkommit i berörda skrivelser från Växjö och Skara stifts prästmöten. I skrivelse till Kungl. Maj:t har stiftsmötet i Lund den 6 oktober 1941 (bilaga A 3) och Karlstads stifts prästmöte den 21 augusti samma år (bilaga A 4) kommit med vissa framställningar i frågan, vilka likaledes överlämnats till kommittén. Vidare har följande skrivelser under år 1941 inlämnats till Kungl. Maj:t och remitterats till kommittén nämligen den 1 juli från en på Siljanskolan i Tällberg samlad ungdomsledarkurs (bilaga A 5), den 14 juli från Fågelfors folkbildningsråd (bilaga A 6), den 16 juli från Söderåkra kulturella nämnd (bilaga A 7), i september från 18 ungdomsorganisationers distriktsavdelningar i Halland (bilaga A 8), den 21 oktober från Göteborgs frisksportarklubb (bilaga A 9) samt den 26 oktober en skrivelse undertecknad av J. Johansson och P. Edwall och avgiven på uppdrag av 38 ungdomssammanslutningar i Kronobergs län (bilaga A 10).

Till Kungl. Maj:t har ytterligare ingetts följande skrivelser, vilka remit-

terats till kommittén, nämligen i juni 1942 från Växjö stiftsmöte — vilken skrivelse hade i huvudsak samma innehåll som den från Växjö stifts prästmöte i juli 1941 avgivna skrivelserna — den 19 februari 1943 från Evangeliska fosterlands-stiftelsens och De ungas förbunds årskonferenser (bilaga A 11) samt slutligen den 6 maj 1944 från länsnykterhetsnämnden i Kristianstads län (bilaga A 12).

Direkt till ungdomsvårdskommittén har ingetts följande skrivelser, nämligen den 23 maj 1942 från Sveriges nykterhetsvänners landsförbund (bilaga A 13), den 8 maj 1943 från Mäster-Olofsgårdens föräldraförening (bilaga A 14), den 10 december 1943 från Sveriges ambulerande nöjestivolägareförening och Sveriges ambulerande tivoliägareförening (bilaga A 15) samt den 5 april 1944 från en av Kungsholms kooperativa kvinnogille i samarbete med A. B. F. anordnad studiekurs i psykologi (bilaga A 16). Vidare har till kommittén för kännedom överlämnats en skrivelse avlåten av kursdeltagarna vid en av Sveriges allmänna folkskollärareförening anordnad kurs i sexualundervisning i Nässjö den 9—12 juli 1943 med krav på införande av generellt förbud för ungdom under 16 år att besöka offentlig danstillställning, en till länsstyrelsen i Östergötlands län ställd av Linköpings frisksportkamrater avgiven skrivelse daterad den 20 september samma år med hemställan om tillämpande av restriktivare tillståndsgivning beträffande spritutskänkning i samband med dans samt en av Kvinnoföreningarnas samarbetskommitté för nykterhetsfrågor den 24 november likaledes samma år avgiven cirkulärskrivelse angående planerade åtgärder för studie- och upplysningsverksamhet rörande nykterhetsfrågan. Skrivelsen innebär en hemställan om att kommittén måtte vidta sådana åtgärder som cirkuläret kunde tänkas föranleda och att även i övrigt beakta dess innehåll. Vid uppvaktning inför kommitténs ordförande i mars 1944 har slutligen ordföranden och sekreteraren i Västmanlands läns bildningsförbunds sektion för ungdomsfrågor framfört vissa önskemål rörande behovet av upplysningsfilmer till stävjan- de av ungdomens alkoholvanor, vilka önskemål framkommit vid en på Tärna folkhögskola avhållen ungdomsledarekurs i oktober 1943.

Genom remiss den 25 februari 1943 har Kungl. Maj:t anbefallt ungdoms-

vårdskommittén att avge utlåtande i anledning av de besvär Borås arbetarekommuns fastighetsförening u. p. a. anfört över resolutioner av länsstyrelsen i Älvsborgs län i fråga om tillstånd att anordna danstillställningar.

Betänkandet har utarbetats av en delegation, bestående av kommitténs ordförande samt ledamöterna Elfving och Råberg ävensom de särskilt tillkallade sakkunniga Eriksson, Holmstedt, Sehlstedt och Sundström. I ärendets slutliga behandling har deltagit kommitténs samtliga ledamöter.

Under utredningsarbetets gång har kommittén haft överläggningar med 1940 års ordningsstadgeutredning, vilka överläggningar resulterat i att utredningen i sitt förslag på väsentliga punkter beaktat de av kommittén framförda önskemålen. Samråd har under utredningsarbetets gång vidare ägt rum i frågan om filmupplysning i skolorna med representanter för 1940 års skolutredning samt i frågan om åtgärder i nykterhetsfrämjande syfte med representanter för den år 1944 tillsatta nykterhetskommittén. I sistnämnda fråga har kommittén samrått med bland andra redaktören Nils Andersson, byråchefen i kontrollstyrelsen Halfdan Bergils, fil. doktor Erik Englund, direktören Oskar Franzén, byråchefen i finansdepartementet Henrik Klackenbergh, riksdagsmannen Folke Kyling, direktören i Centralförbundet för nykterhetsundervisning Nils Sundberg, undervisningsrådet Ruben Wagnsson samt byråchefen i socialstyrelsen August Åman. För diskussion om lämpliga åtgärder kring frågan om filmen och ungdomen har samråd ägt rum med bland andra fil. doktor Gunnar Bjurman, statens biografbyrå, fil. doktor Anders Dymling, Svensk filmindustri samt direktören Eric A. Pettersson, Sveriges biografägareförbund. I frågan om ungdomen och dansen har kommittén samrått med förste gymnastikkonsulenten Axel Berg von Linde, folkskolläraren Sixten Blomquist, danskonstnärinnan Birgit Cullberg, folkskollärarinnan Anna-Maja Edstam, danspedagogen Holger Rosenquist, konsulenten Sven A. Rydberg samt representanter för gymnastiska centralinstitutet. I fråga om teatern har kommittén samrått med bland andra direktören Gösta M. Bergman, R. P. O. och fil. lic. Stig Torsslow. Samråd har under utredningsarbetets gång vidare ägt rum med bland annat följande personer, nämligen redaktören Karl Kilbom för Folkets husföreningars centralorga-

nisation, direktören Gottfrid Palm för Folkets parkers centralstyrelse, direktören Leif Andersson för Sveriges ambulerande nöjestivoliägareförening och direktören Carl F. Danneman för Sveriges ambulerande nöjestivoliägareförening, sekreteraren Sture Bohlin (samverkande bildningsförbunden) samt redaktören Arne Lundberg. Sekreteraren i ordningsstadgutredningen, assessorn Erik Göransson, har varit kommittén behjälplig med utarbetandet av redogörelsen för innehållet i nu gällande ordningsstadga (bilaga C). Redaktören Olle Wedholm har biträtt vid utarbetandet av kapitel VIII om filmen.

Särskilda yttranden i vissa frågor har avgetts av herrar Hässelberg, Ceder gren, Eriksson och Sundström.

Såsom sekreterare har tjänstgjort fru Birgitta v. Hofsten.

Stockholm den 7 maj 1945.

Underdånigst

OTTO WANGSON

A. BERGGREN

ERNST DAHNBERG

GÖSTA ELFVING

ALFR. HÄSSELBERG

GÖSTA RONNER

EINAR RÅBERG

Birgitta v. Hofsten

... ..

... ..

INLEDNING

Uppläggnings- och kommitténs arbete

KOMMITTÉN vill inledningsvis framhålla, att den i sitt arbete strävar efter att söka få till stånd en grundlig och allsidig utredning av hela den vidsträckta frågan om ungdomens ställning i samhället och dess behov av stöd och hjälp i olika avseenden.

Som ett led i dessa strävanden har kommittén i ett tidigare avgett betänkande (stat. off. utr. 1944: 30) framlagt förslag om igångsättandet av en länsvis organiserad *psykisk rådgivningsverksamhet för barn och ungdom*. Den viktiga frågan om *ungdomens fritidssysselsättning* och lämpliga åtgärder i anslutning härtill har kommittén i vad angår *stöd åt ungdomens föreningsliv* behandlat i ett andra avgett betänkande (stat. off. utr. 1944: 31). I föreliggande betänkande behandlas en annan del av samma problemkomplex: *frågan om ungdomens nöjesliv och lämpliga åtgärder för en sanering härav*. I ett härfpå följande betänkande kommer ungdomens fritidsfråga att behandlas utifrån den synpunkten, att behov tydligen föreligger att på olika sätt främja *ungdomens fritidsverksamhet m. m.*, dels centralt i hem- och ungdomsgårdar och i stora centra för fritids- och nöjesliv, dels decentralt i hobbyrum i fastigheter, »träffstugor», ungdomskaféer m. m. Samma betänkande behandlar frågan om ungdomens *intellektuella sysselsättningar*, varvid även frågan om veckopressen kommer att uppmärksammas. Därjämte skall frågan om främjande av *sporten och idrotten* ägnas uppmärksamhet.

Kommittén ämnar vidare framlägga ett betänkande i vilket frågan om *ungdomens yrkesval, yrkesutbildning och arbetsförhållanden* behandlas liksom frågan om lämpliga åtgärder för att *stödja de ungdomar som flyttar från hemorten*. I ett slutbetänkande kommer kommittén att behandla den synnerligen viktiga frågan om hemmet och familjen, om *behovet av ökad familjefostran och föräldrakunskap m. m.* I samma betänkande kommer

också *bostadsfrågan* — särskilt sedd ur ungdomarnas synpunkt — *sexualfrågan*, *frågan om ungdomarnas ekonomiska ställning*, *sparande m. m.* samt *ungdomsbrottsligheten* att behandlas. Frågan om *behandlingen av barn och unga ur psykologisk synpunkt* skall även ägnas uppmärksamhet. Detta gäller även problemet om *beredande av större möjligheter för psykologisk utbildning*.

Kommitténs utredningsuppdrag beträffande nöjesliv och nykterhet

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 9 juni 1939 uppdrog chefen för justitiedepartementet de ursprungliga riktlinjerna för ungdomsvårdskommitténs arbete. I detta yttrande framhölls bland annat, att vid utredningen borde uppmärksammas den i riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 juni 1937 (nr 387) uppmärksammade frågan om missförhållanden inom det offentliga nöjeslivet samt lämpliga åtgärder däremot. Sedan riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 juni 1942 anhållit, att frågan om förbättrad ungdomsvård och därmed sammanhängande frågor måtte hänskjutas till ungdomsvårdskommittén, åberopade departementschefen i sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 19 i samma månad, vad som i riksdagens utskottsutlåtanden anförts i frågan. I dessa utlåtanden framhölls bland annat följande:

Samhälleliga åtgärder kunna endast till en del lösa dessa frågor, som ha den djupaste personliga innebörd. — — — Rörande den framkomna frågan om revision av 1932 års ordningsstadga i syfte att återupprätta kommunernas medinflytande i fråga om nöjeslivets art och omfattning i kommunerna finner utskottet anledning understryka att en viss oklarhet synes råda beträffande tillämpningen av gällande bestämmelser. Ordningsstadgans nuvarande bestämmelser förefalla också vara alltför vaga. De ge icke enhetlig vägledning vid bedömandet av inkomna ansökningar ur ordningssynpunkt och synas icke ge rum för prövning av behovssynpunkten. Bestämmelserna böra därför underkastas revision, så att de bli klart preciserade och därigenom i stånd att vara en pålitlig grund för en enhetlig bedömning över hela riket. Beträffande behovssynpunkten anser utskottet, att bestämmelserna om nöjestillställningar av s. k. tivolikaraktär eller av enskild person i vinningssyfte anordnade tillställningar böra få starkt restriktiv karaktär. I fråga om nöjestillställningars beviljande synes en lämplig avvägning erhållas, om avgörandet bibehålles hos polismyndigheten men att kommunala organ såsom drätselkammaren, kommunalnämnd, nykterhetsnämnd och barnavårdsnämnd tillerkännas yttranderätt i dessa ärenden.

Frågan om skärpt straff för överlåtelse av spritmotbok till minderåriga, vilken skärpning utskottet anser önskvärd, blir vid innevarande års riksdag föremål för särskild prövning. Beträffande restaurangdansen, som i såväl några av

de föreliggande motionerna som i avgivna yttranden berörts, vill utskottet erinra om att gällande bestämmelser äro av klart restriktiv karaktär, varför någon ändring av dessa näppeligen kan behöva ske. I tillämpningen synas bestämmelserna dock ej ha fått den restriktiva tolkning, som utskottet finner önskvärd.

Till fullgörande av det sålunda erhållna utredningsuppdraget uppftar kommittén i föreliggande betänkande till behandling frågan om ungdomens nöjesliv samt om lämpliga åtgärder för åstadkommande av en sanering härav.

Betänkandets uppläggning och omfattning

I det föregående har kommittén redogjort för dispositionen av kommitténs olika arbetsuppgifter. Det har härav framgått, att frågan om ungdomens fritidsliv behandlas i tre olika etapper. I det tidigare avgivna betänkandet om statligt stöd åt föreningslivet har sålunda den del av frågan, som rör ett främjande av ungdomens föreningsliv, behandlats. Om denna del av frågan om ungdomarnas fritidssysselsättning tämligen lätt låtit avgränsa sig, kan detsamma icke sägas om de återstående delarna: frågan om nöjeslivet samt frågan om främjande av ungdomarnas fritidssysselsättning utom föreningarnas ram. Gränserna mellan dessa båda områden får nämligen sägas vara tämligen flytande och det är stundom vanskligt att avgöra, huruvida en fråga lämpligen bör hänföras till det ena eller andra avsnittet. Ehuru det på grund av frågornas stora omfång varit en praktisk nödvändighet att företa en uppdelning i två betänkanden, kommer detta och följande betänkande att erhålla en i viss mån gemensam uppläggning. I föreliggande betänkandes kapitel III ges sålunda den analys över de förhållanden i samhället till vilka hänsyn måste tas vid ett bedömande såväl av de ungas nöjesliv som av frågan om fritidsverksamheten överhuvudtaget. En mera ingående diskussion kring frågan om behovet av lokaler för såväl nöjes- som övriga fritidsändamål har kommittén däremot ansett böra tas upp först i nästkommande betänkande. Filmspörsmålen kommer att här behandlas, medan den synnerligen närliggande frågan om veckopressen behandlas i följande betänkande i samband med frågan om ungdomens intellektuella fritidssysselsättningar överhuvudtaget. Den viktiga frågan om ungdomen och nykterheten har det av flera skäl ansetts lämpligt att behandla i nu förevarande sammanhang. Nöjesskatteproblemen har kommittén i föreliggande betänkande helt utelämnat. I sitt yttrande över nöjesskatteutredningens förslag har kommittén nämligen biträtt det däri framförda förslaget om en enhetstaxa.

Ett rättvist bedömande av frågan om den nutida ungdomens deltagande i nöjeslivet måste förutsätta, dels en ingående kännedom om hurudana för-

hållandena beträffande omfattningen av ungdomens nöjesliv faktiskt är och helst också hur de tidigare varit, dels en analys rörande de faktorer som lett utvecklingen i den riktning den tagit. Först därefter är det möjligt, att till diskussion uppta vilka åtgärder som eventuellt kan företas för att råda bot på missförhållanden av svårare art, liksom vilka åtgärder som bör tillgripas för att få till stånd en allmän höjning av nöjeslivet.

Innan kommittén i kapitel II deklarerar sin inställning till frågan om ungdomen och nöjeslivet och lämnar en översikt över i vilken utsträckning ungdomen roar sig, vill kommittén i detta kapitel lämna en orientering över riksdagsbehandlingen av frågan om åtgärder i syfte att höja ungdomens nöjesliv. I kapitel III diskuteras, som nämnts, bakgrunden till ungdomens nöjesliv varefter i kapitel IV lämnas en skildring av nöjeslivets utveckling samt nuvarande omfattning och standard. I kapitel V framlägger kommittén sin uppfattning i frågan om samhället och nöjeslivet, varpå kommittén i nästföljande kapitel VI kommer med vissa framställningar och förslag till åstadkommande av en sanering av nöjeslivet. I ett särskilt avsnitt — kapitel VII — framkommer kommittén med vissa förslag om åtgärder i syfte att främja ett positivt nöjesliv, varefter i kapitel VIII frågan om ungdomen och filmen kommer att behandlas. I kapitel IX lägger kommittén fram vissa förslag i syfte att höja filmstandarden. Kapitel X behandlar problemet om ungdomen och nykterheten, i vilket sammanhang kommittén kommer med vissa framställningar i frågan. I kapitel XI har kommittén sammanfört de anslagskrav som i olika sammanhang framförts i betänkandet.

Nöjesfrågans behandling i riksdagen

Det stöter på vissa svårigheter att lämna en fullständig redogörelse för i vilken utsträckning frågan om nöjeslivets förbättrande m. m. behandlats av riksdagen. I stor utsträckning torde nämligen frågan ha framskymtat i motioner, utskottsutlåtanden och kammardebatter, vilka behandlat närliggande problem, som t. ex. åtgärder mot landsbygdens avfolkning, föreläsningens verksamhetens främjande, byggande av samlingslokaler m. m. I vissa sammanhang har vidare befintligheten av ett överdrivet nöjesliv framhållits såsom argument för införande av den ena eller andra fritidsåtgärden, medan i vissa sammanhang åter frånvaro av nöje — »tråkigheten på landsbygden» m. m. — enligt motionärerna ansetts böra påkalla riksdagens uppmärksamhet.

Avsikten med här föreliggande redogörelse är att ge en översikt över vilka sidor av nöjesfrågan, som under olika tider stått i centrum för den offent-

liga debatten, sådan denna avspeglar sig i riksdagens behandling av frågan. Frågan om nöjesskattens förstatligande m. m. kommer däremot inte i detta sammanhang att behandlas, inte heller kommer riksdagens behandling av frågor i anslutning till ordningsstadgans paragraf 13 och liknande att beröras. Det har av flera orsaker syntts lämpligt att börja denna redogörelse år 1918.

Detta år väcktes nämligen av herr Alkman en motion (I: 125), i vilken bristen på nöjen och fritidssysselsättningar på landsbygden framhölls som argument för anordnande av s. k. bildande förströelser för landsbygdsungdomen.

Första kammarens första tillfälliga utskott avstyrkte i sitt utlåtande nr 17 motionen med bland annat följande motivering:

Utskottet anser sig till en början böra framhålla, att enligt utskottets mening bristen på förströelser och nöjen på landsbygden såsom orsak till flykten därifrån ej spelar den väsentliga roll som av motionären angives, och detta så mycket mindre, som det ej lär vara så illa beställt med möjligheterna för landsbygdens ungdom att erhålla förströelse som motionärerna synas antaga. Tvärtom torde ifrågakarande behov i stort sett vara ganska väl tillfredsställt, och åtskilliga verksamhetsriktningar av skilda slag sträva att ytterligare tillgodose detsamma. — — — Allmänt klagas över att hemmet mer och mer förlorar sitt inflytande över ungdomen. I detta hänseende har säkerligen nöjeslivet, med den utveckling detsamma redan nått, spelat en roll, som ingalunda varit av enbart välgörande art. Och detta förhållande manar till försiktighet i fråga om vidare utveckling därav.

I en till utskottsutlåtandet fogad reservation av herrar Bergman, Malcolml Petterson och Oscar Olsson tillstyrktes motionärens hemställan av bland annat följande skäl:

Utskottet finner den sak det sålunda gäller vara av synnerlig vikt närmast ur annan synpunkt än den av motionären närmast berörda. Det gäller icke minst att skydda landsbygdens ungdom från det sämre nöjeslivet, vars förflackande former hota att söka sig dit även från städerna. Ett sådant skydd skulle verksammare möjliggöras, om staten i tid vidtog olika åtgärder för stödande av de strävanden som gå ut på att tillgodose samhällsintresset även i form av goda och förädlande förströelser.

Första kammaren biföll utskottets hemställan om avslag på motionen.

Ur kammardebatten kan följande anföras:

Herr Bergman:

Frågan om ungdomens nöjesliv är av ganska vital natur för vårt folks sunda andliga utveckling. Där banala, förflackande, för att ej tala om verkligt dåliga nöjen bliva allmänna, fräta de på folkets andliga livsrötter och försvaga den nationella folkkraften.

Herr Schyller:

— — — det förefaller mig, som om det ute i landet måste väcka förvåning — ja, kanske löje — att i dessa allvarstunga tider, då även i många svenska hem råder sorg och oro över i kriget förlorade och bortovarande söner, då hela vårt folk suckar under trycket av nödtidens hårda hand, då sannerligen inga tecken varslar om ljusare tider, och då statskassan är hårt anlitad för att fylla så många oundgängligen nödvändiga krav, riksdagen, vars omtanke och arbete kräves för så många andra, allvarligare frågor, skall offra sin dyrbara tid på att dryfta spörsmålet, huruvida från statskassan böra anvisas medel för att roa och förströ svenska folket, som helt säkert väntar andra intressen av sina representer.

Herr Oscar Olsson:

Är det alldeles ovärdigt första kammaren att taga upp frågan om vad som bör göras för att undantränga de dåliga nöjena på landsbygden, kortspel, läsning av dålig nöjeslitteratur, sensationella biografdramer o. s. v., så får jag säga, att då är det verkligen åtskilligt som ligger under första kammarens värdighet. Det är dock fråga om att i folkulturellt intresse motarbeta mindrevärdiga och skadliga nöjesformer och söka på bättre sätt utfylla den tid, som alla anse i allt för stor utsträckning ägnas åt kortspel och dåliga nöjen av olika slag.

År 1919 började frågan om åtgärder mot bioografernas växande inflytande och utbredning att figurera i riksdagsdebatten. Vid denna riksdag förekom sålunda två motioner, nämligen av Bengtsson i Norup m. fl. (II: 11) samt av herr Zander (II: 300), vilka båda gick ut på att bioografernas verksamhet borde begränsas genom införande av kommunala monopol eller koncession åt statskontrollerade bolag.

I den förstnämnda motionen framhölls bland annat:

Slöhet är nog vad som karakteriserar de flesta, och därför fortfar det ekonomiska vinstbegäret att skära breda remmar ur fattigt folks hud, fortfar sensationshungern att skapa sina avskyvärda förvridna anleten och gestalter, lättsinnet att fira sina orgier på den vita duken. Om de som opponera mot avigsidorna icke helt kasta ut barnet med badvattnet och alldeles fördöma allt vad biografer heter, så stannar det vanligen vid en mer eller mindre allmänt hållen protest mot det onda eller vid en platonisk vädjan till samhällets myndigheter att snarast möjligt vidtaga erforderliga åtgärder för att förhindra det vinstbegäret få vara det avgörande, då det gäller att tillgodose behoven av folknöjen. Få bioograferna fortsätta vilt sina uppjagande och onaturliga sensationsdramer utan att den ansvarsmedvetna delen av samhället har tillfälle att på något sätt gripa in, får den enskilda vinsthungen här ensam göra sig bred, så är den dag ej avlägsen, då våra folkuppfostrare förlorat greppet om vår ungdom och vi stå lika maktlösa inför ett oerhört starkt biografkapital som vi länge stodo inför rusdryckskapitalet.

Vid 1919 års riksdag förekom ytterligare två motioner, vilka hade en viss beröring med frågan om ungdomens nöjesliv. Herr Zander yrkade nämligen i en motion (II: 299) på att åtgärder skulle vidtas för att bekämpa den

»moraliska förvildning», som under krigsåren gripit ungdomen, genom åstadkommande av en vidgad folkbildningsverksamhet och av förädlande folk-nöjen för ungdom, och herr Carlström väckte motion (II: 25) med begäran om utredning syftande till ökad fostran åt landsbygdens ungdomar genom upprättande av en statligt stödd föreläsningsverksamhet.

Ur herr Zanders motion kan anföras:

En överdriven nöjes- och njutningslystnad har tagit former, som för den etiska känslan äro verkligt motbjudande. I de offentliga lokalerna, som byggts upp för ideella syften, ha ofta de dåliga elementen bland ungdomarna fått ett övertag, som på ett betänkligt sätt sänkt den intellektuella nivån som tidigare hållits hög i dessa kretsar. — — — Den moraliska defekten — — — tar sig ofta uttryck i — — — en överdriven danslystnad, som så lägger beslag på ungdomen att tid och sinne för intellektuell utbildning inte givs: i ett kortspelsraseri som tar rent hasardliknande former, där gulascher röra sig med summor, som äro svindlande för privatmannen, och där arbetaren sätter in hela sin månadsförtjänst, för att ej säga årslånga besparingar på ett kort, i en njutningslystnad, där tobaksvarorna och de alkoholhaltiga dryckerna äro stimulantia, i en nöjeslystnad där de sämre instinkterna frodas kring de dåliga biografprogrammen och de slippiga revyslagdängorna.

Motionären säger sig dock inte tro att förbuds- och restriktionsvägen är botemedlet:

Beträffande ungdomens nöjesliv och njutningslystnad är det mycket övrigt att önska. — — — Hela detta problem sammanfaller så intimt med folkbildnings- och folknöjesfrågan, att man knappast kan behandla dem separat var för sig. Att försöka bemästra dessa folklyten med förbud och strafflagar tjänar sannoligen inte mycket till. Att antaga att man skall kunna förhindra kortspel med att förbjuda spel om pengar eller pengars värde, det är att taga problemet allt för lätt. Och att försöka förhindra dans, oljud och störande av den samhälleliga trevnaden med att genom strafflagsparagrafer förbjuda anordnandet av dans eller andra ungdomsnöjen på 500 meters avstånd från grannens ägor, det synes mig vara att tro allt för mycket på straffteorier. — — — jag anser emellertid icke förhållandena vara så hopplösa, att inte andra medel än straff kunna åstadkomma ändring till det bättre. Man kan på goda grunder säga, att det från samhällets sida hittills gjorts bra litet för att motverka de dåliga nöjena bland ungdomen. — — — Mig synes emellertid som statsmakterna inte kunna få ställa sig likgiltiga inför spörsmålet om ungdomens nöjesliv. Jag har här framhållit, hurusom kampen mot de dåliga nöjena måste utgå ifrån, att något annat, något bättre måste sättas i stället. Min mening är, att detta andra är folkbildningsarbete i vidsträcktaste bemärkelse.

Andra kammarens första tillfälliga utskott ansåg, att dessa motioner hade ett sådant inbördes samband med varandra, att de lämpligen borde behandlas i ett gemensamt utlåtande. I sitt utlåtande nr 11 tillstyrkte utskottet en utredning enligt de i motionerna föreslagna linjerna. Beträffande biografspörsmålet ställde sig dock utskottet tvivlande till huruvida någon väsentlig förbättring kunde vinnas restriktionsvägen:

Det är så mycket mindre att vänta någon höjning av biografnivån genom monopolisering som repertoaren måste bliva densamma, enär det måste fyllas ur samma internationella produktion. Emellertid kan det icke förnekas, dels att ute på landsbygden kontrollen över de ambulerande biograferna är för svag, så att det nog kan inträffa, att av censuren förbjudna filmer uppföras, och dels att det ingalunda kan vara lämpligt, att barnen tillåtas biografbesök i den utsträckning och under de förutsättningar som nu råda. Därför vore det kanske nödvändigt att få utrett huruvida man inte kunde råda bot på det förre missförhållandet genom inrättandet av kommunala biografnämnder och på det senare genom förändring av barnåldersgränsen, inrättande av särskilda barnbiografer och åstadkommande av filmer särskilt lämpade för barn. Men då utskottet har sig bekant, att dessa frågor redan befinna sig under utredning i skolöverstyrelsen, anser utskottet, att man måste invänta denna utrednings resultat, innan åtgärder i denna riktning av riksdagen påyrkas.

Vid debatten i andra kammaren framhölls bland annat följande:

Herr Bengtsson i Norup:

Nu är det en gammal sanning, som jag skall be att få stryka under, att ungdom och nöjen höra ihop. Den ungdom, som icke har behov av nöjen, är en sjuklig ungdom. Den är icke sund: det är någonting, som fattas denna ungdom. Men det gäller ock för samhället att se till, vilka nöjen som bjudas ungdomen eller med andra ord att samhället, i den mån det kan, bör kontrollera och reglera dessa nöjeställningar. — — — Vi ha på de sista tjugo åren fått in i landet ett moderniserat nöjesliv och jag riktar då genast min tanke på biografväsendet. Nu är det inte min mening, det vare fjärran från mig, att draga ett brett streck över denna verksamhet såsom varande ond. Tvärtom anser jag densamma vara en kulturfaktor att räkna med i mycket hög grad. — — — Vad man särskilt har att anmärka på är skolbarnens ofta avhandlade biografbesök. Den har väckt pedagogers och fostrares uppmärksamhet, denna vurm, som rent av blivit till en smitta, vilken spritt sig ned till barnen i lägsta skolåldern, att springa på biograf kväll efter kväll. — — — När det gäller landsorten, där, som vi veta, ganska stor brist på nöjeställningar av ädel och god art är rådande, blir ofta följdén, att kringresande biografer få besök av dem som bo ända till mildals från lokalen. Utan någon kontroll och i trängsel samt mången gång i dåliga lokaler samlas kväll efter kväll bygdens ungdom som insuper allt, som biografen kan ge. — — — det har — — — påståtts, att denna motion, om den komme att bifallas, skulle försämra nöjena i stället för att få dem förbättrade. Jag förstår icke, att om staten tar hand om något, det skall kallas för en förämring.

Herr Sköld:

Ingen kan blunda för att biografverksamheten i ganska stor utsträckning åtminstone på många håll verkar i högsta grad förläckande. Det är dock vår bestämda övertygelse, att skall man råda bot för sådana missförhållanden kan detta endast ske genom en positiv verksamhet, därigenom att man ger ungdomen någonting annat, därigenom att man bjuder den något bättre än biografteatern. Det är därför vi anse, att i samband med andra folkbildnings- och folknöjesfrågor också biografspörsmålet bör tagas upp. Det bör undersökas, vilken plats biografverksamheten överhuvudtaget bör intaga i den svenska nöjeskulturen.

Herr Sommelius:

Skall man hämma biografverksamheten, så bör man först hos pressen skära bort allt vad den innehåller i skabrösa saker för att ej tala om den pornografi som så rikt florerar i landet. Detta skulle göra mycket större nytta än att sätta tvångströja på biografverksamheten.

Herr Kjellberg:

När det nu gäller att draga ungdomen till sådant som jag med ett gemensamt ord vill kalla kulturella förströelser och bildningstillfällen i allmänhet, och vi klaga i vår tid över ungdomen och dess dåliga smak, så vill jag fästa uppmärksamheten på, att ungdomen är sådan som tiden är. Och hurudan är vår tid? När vi tänka på oss själva, känna icke då de flesta människor i vår tid under sitt arbete och även på lediga stunder jäktet vina, jäktet piska? Det är hastighet i allting. Industrialismen och de tekniska uppfinningarnas fulländning ha drivit oss dit. Vi ha icke tid till någonting och ändå vinna vi tid genom de tekniska uppfinningarna. Och när våra lediga stunder komma, så orka vi ingenting. Vi ha ingen kraft kvar för den själavård som jag talat om i annat sammanhang. Så är det också med ungdomen. Den känner, trots att den sitter i skolsalen eller i en högre undervisningsanstalt tidens makt vina över sig. Och vad blir följden? Människorna känna på lediga stunder icke något bildningsbehov och knappast något behov av kulturell förströelse. Det blir två behov, som göra sig gällande — icke att söka vederkvickelse eller rekreation — utan att söka bedövning eller sensation. Sådan har vår tid gjort människan. Och sådan är också ungdomen. Den känner det också. Vi skola icke alltför mycket klaga och gråta över ungdomen, som man så mycket gör, utan vi skola åtminstone först göra oss den frågan: vad är anledningen till att ungdomen är sådan i vår tid? Det är just fråga om, som jag nämnt förut, att hos de unga själva få fram intresset för folkbildning och en mera förädlad nöjeskultur.

Sedan andra kammaren beslutat bifalla utskottets hemställan om utredning av frågekomplexet behandlades motionerna av första kammarens första tillfälliga utskott i dess utlåtande nr 18. I detta utlåtande, i vilket yrkades att första kammaren inte måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut, framhölls bland annat följande:

I fråga om lämpligheten av statsingripande på det rena nöjeslivets område för åstadkommande av förädlade folknöjen gäller, enligt utskottets uppfattning, måhända i ännu högre grad vad utskottet härovan anfört. Frivillighetens väg synes även här vara den enda framkomliga. Även på detta område bör därför statens ställning vara allenast stödjande och uppmuntrande. — — — Vad beträffar motarbetande av dåliga ungdomsnöjen är detta givetvis ett statsintresse av betydande vikt. I de flesta avseenden torde sådant emellertid ej kunna ske genom direkta statsåtgärder, utan botemedlet lär vara att söka i uppfost-
ran och upplysning samt uppmuntrande av det sunda förströelse- och nöjes-
livet, vilket också nu av utskottet förordats. I de fall åter, där staten bör och
kan ingripa kontrollerande och reglerande, bör detta ej försummas. Så är för-
hållandet särskilt i fråga om biografväsendet och i flertalet av de nu förevaran-
de motionerna har angelägenheten härav framhållits. Emellertid torde på sätt

andra kammarens utskott framhållit, den censur som i detta hänseende utövas, vara så effektiv som överhuvudtaget är möjligt. I varje fall synes det ej nödigt att för ernående av motionärernas syfte uti nu ifrågavarande hänseende skapa någon ny institution, utan bör detsamma kunna vinnas genom fullt effektivt utnyttjande av de möjligheter som den redan inrättade biografcensuren erbjuder.

Till utskottsutlåtandet hade fogats reservationer, dels av herr Oscar Olsson, dels av herrar Bergman och Malkolm Petterson med hemställan om utredning av frågan i enlighet med det av andra kammaren fattade beslutet. Ur de båda sistnämndas reservation kan följande anföras:

Otvivelaktigt har biografväsendet allt mer fått karaktären av geschäft som mångenstädes antagit oroväckande dimensioner. Huvudsynpunkten är säkerligen icke bildning och upplysning utan penningförvärv. Biografägarna måste därigenom bli beroende av allmänhetens mer eller mindre förskämda smak, och deras intresse att förädla smaken måste bli ganska svagt. — — — Biografcensuren kan väl rensa bort de mest i ögonen fallande olämpligheterna, men felet med all sådan censur är, att den blir uteslutande negativ; den förflockande andan i hela biografväsendet, sådant det tenderar att utveckla sig, kan den icke väsentligen förändra. Skall det ske, måste en sådan strävan utgå från positiva utgångspunkter. Den dåliga biografen måste få konkurrens i en god biograf. Emellertid torde det icke vara varken möjligt eller lämpligt att staten övertager dylika uppgifter. — — — Vad här ovan sagts om biografväsendet gäller i stort sett även nöjesväsendet i allmänhet. — — — Men väl kan det anspråket ställas på staten, att den med uppmärksamhet följer utvecklingen på hithörande områden och med sitt stöd uppmuntrar de strävanden, som erfarenheten visar vara av otvivelaktigt god och förädlande art, ävensom att den gör det så obehävt som möjligt för motsatta tendenser.

Första kammaren avtog, i enlighet med utskottets hemställan, motionen.

Såsom i viss mån belysande för vilka frågeställningar, som vid denna tid var aktuella i ungdomsdebatten, kan nämnas att vid samma riksdag — 1919 — förelåg två motioner (II: 24 samt II: 31) angående ingripande från statens sida till förhindrande av spel om pengar och pengars värde samt angående åtgärder till stävande av kortspel.

Ur den förra motionen kan följande anföras:

Tillfölje den rikliga penningtillgången i landet och den alltmera tilltagande lusten att utan egentligt arbete komma över nästans egendom, har kortspel om pengar och pengars värde vunnit en sådan utbredning — synnerligast bland de unga — över hela vårt land, att det blivit en stor fara för det uppväxande släktets danande till moraliska och karaktärsfasta personligheter.

Ur den sistnämnda motionen kan bland annat anföras:

Ofta händer det att vid auktions- och samlingslokaler samt på andra offentliga platser kortspel äger rum, varvid särskilt ungdomen tager livlig del i spelet. Exempel finnas då vid dylika tillfällen tusentals kronor bytt ägare. Pojkar i

skolåldern, vilka närvarit vid kortspelsorgier av detta slag, ha sedermera till den grad hängivit sig åt kortspel, att de i många fall drivits till stöld för att erhålla medel till insatserna.

Såväl första kammarens första tillfälliga utskott som andra kammarens andra tillfälliga utskott avstyrkte i utlåtande nr 5 respektive 9 motionerna under hänvisning till, att den effektivaste vägen att stävja kortspelsraseriet säkerligen skulle vara en effektiv upplysningsverksamhet bedriven bland annat av arbetarrörelsens och nykterhetsrörelsens organisationer. Såväl första som andra kammaren biföll emellertid motionärernas hemställan om utredning av frågan.

Medan frågan om nöjeslivet sålunda ganska utförligt ventilerats vid 1918 och 1919 års riksdagar, dröjde det ända till 1937, innan problemet på nytt i någon större utsträckning började figurera i motioner och riksdagsdebatter.

Vid 1937 års riksdag väcktes i kamrarna likalydande motioner (I: 186 respektive II: 287) av herr John Björck m. fl. i första och av herr Åqvist m. fl. i andra kammaren, i vilka motioner en utredning rörande orsakerna till den växande ungdomsbrottsligheten samt rörande lämpliga åtgärder mot densamma begärdes. I dessa motioner angavs det stegrade nöjeslivet såsom en av orsakerna till denna ungdomsbrottslighet.

I likalydande utskottsutlåtanden (första kammarens första tillfälliga utskott nr 7 respektive andra kammarens fjärde tillfälliga utskott nr 7) hemställdes om utredning av frågekomplexet. Denna utredning borde emellertid, enligt utskotten, lämpligen inskränka sig till att klarlägga orsakerna till den stegrade ungdomsbrottsligheten. Däremot ansåg utskotten inte, att en utredning borde begäras om vilka åtgärder, som lämpligen borde vidtas för att motverka brottsligheten, ty dels hade detta problem redan varit föremål för utredning och dels måste eventuella ytterligare åtgärder bli beroende av det resultat som en undersökning i nyss nämnt syfte kunde komma att ge.

I ett till utlåtandena fogat yttrande anförde kungl. fångvårdsstyrelsen bland annat följande:

Det undan för undan stegrade nöjeslivet skapar ständigt nya behov av nöjen. Särskilt skrämmande är det att man inom nöjeslivet så sällan spårar en önskan att vägleda och fostra. Styrelsen syftar härvid bland annat på de filmer som genom att framställa brottet i en sympatisk eller i varje fall i en icke ogillande dager ge åskådarna en förvänd föreställning om var gränslinjen går mellan rätt och orätt. I detta sammanhang må påpekas det beklagliga i att ungdomsföreningar många gånger frestas att anordna nöjeställningar av ibland tvivelaktigt slag för att skaffa sig erforderliga medel för sin verksamhet. Om man med restriktioner kan uppnå någon väsentlig förbättring på detta område kan emellertid på goda grunder betvivlas. Snarare bör man söka sig fram utefter de positiva åtgärdernas väg.

Såväl första som andra kammaren beslöt utan debatt, i enlighet med utskottets hemställan, företa en utredning av frågekomplexet.

Vid 1938 års riksdag väcktes av herr John Björck m. fl. i första kammaren och av herr Dahlbäck m. fl. i andra kammaren likalydande motioner (I: 205 respektive II: 324) angående allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. I motionerna anhölls att följande punkter särskilt måtte uppmärksammas vid en utredning:

- 1) Möjligheten av skärpt kontroll över filmförevisningar, så att underhållig och för ungdomen skadlig film i vidsträcktare omfattning än nu sker förbjödes.
- 2) Skärpt kontroll över offentliga danstillställningar, varjämte torde övervägas om dispens från gällande bestämmelser bör medgivnas i den utsträckning som nu sker.
- 3) Åtgärder mot spridning av pornografiska och för ungdomen skadliga tryckalster, särskilt vid undervisningsanstalter av skilda slag.

Första kammarens första tillfälliga utskott hemställde i sitt utlåtande nr 3 om avslag på motionen under hänvisning till att det vore tvivelaktigt om en utredning i ämnet skulle kunna ge något resultat av väsentligt värde. Utskottet framhöll bland annat:

Motionärerna ha utan tvivel rätt, då de göra gällande att vissa tendenser i fråga om nöjeslivets utveckling äro beklämmande. Motionärernas framställning om nöjeslivets urartning synes dock allt för generaliserande och därmed i stort sett även överdriven. — — — Vad filmen angår har ofta uttalats önskemål om en strängare granskning och censur. Det torde dock böra erinras om att den svenska censuren anses vara nog så sträng. Det torde icke heller var möjligt för riksdagen att angiva någon bestämd norm för filmgranskning ur de synpunkter, det här är fråga om. I fråga om den offentliga dansen torde motionärerna se förhållandena i alltför mörka färger. Den nuvarande lagstiftningen erbjuder enligt utskottets mening tillräckliga möjligheter för nödig kontroll, och i den mån tillämpningen kan anses för slapp faller ansvaret närmast på ordningsmyndigheterna. Motionärernas förmodan, att förhållanden i fråga om den offentliga dansen undergått försämring torde icke vara med verkligheten överensstämmande. Utskottet vill fästa uppmärksamheten på vanskligheten av en alltför sträng reglering av den offentliga, kontrollerade dansen, då detta lätt kunde medföra en utveckling som vore mindre önskvärd. Vad slutligen angår den av motionärerna påtalade spridningen av pornografiska och för ungdomen skadliga tryckalster vill utskottet understryka svårigheten att genom lagstiftning förhindra en dylik trafik. — — — Utskottet vill framhålla, att en saklig och vederhäftig sexualupplysning bland ungdomen torde vara bästa medlet att motverka trafiken med pornografiska alster.

Reservation, vilken gick ut på en tillstyrkan av motionen, hade avlämnats av herrar Johan Larsson och Bodin.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott avstyrkte i utlåtande nr 4 ävenledes motionen. Härvid framhölls på tal om den offentliga dansen bland annat följande:

Att genom lagstiftning allt för snävt reglera den offentliga dansen anser utskottet icke påkallat. Utskottet anser således väl, att missförhållanden under-

stundom förekomma men icke att den i motionen anvisade vägen är den rätta utan att bättre effekt bör kunna vinnas genom uppfostran och upplysning. En saklig och vederhäftig sexualupplysning, särskilt bland ungdomen, torde kunna åstadkomma åtskilligt för att minska efterfrågan efter pornografiska skrifter.

Ur debatten i första kammaren — som mot utskottets hemställan tillstyrkte en utredning av frågan med 60 röster mot 55 — kan bland annat följande anföras:

Herr Johan Larsson:

Nöjeslivets utveckling har både på land och i stad lett till en viss urartning. Det har så att säga industrialiserats; det har i stor utsträckning bundits vid ekonomiska och privatkapitalistiska intressen. Detta penningintresse söker att på alla sätt ockra på ungdomens nöjeslystnad och på flera platser i landet har det gått så långt, att till och med idrottsplatser till såväl anläggningar som underhåll finansieras med inkomster från dansbanor, anlagda på idrottsplatsens område. En dylik utveckling av nöjeslivet, där ett kapitalistiskt vinstintresse är den drivande faktorn leder i de flesta fall till urartning. När anordnare av nöjestillställningar endast tänka på största möjliga pekuniära vinst, blir nöjeslivet snedvridet och i regel moraliskt neddragande. Ungdomen lockas av dessa nöjesfabrikanter med braskande annonser och reklam att kväll efter kväll i såväl stad som land offra sina slantar och krafter i en moralförstörande dans- och nöjesvirvel. Ingen vill förmena ungdomen nöje eller hindra att dess inneboende livskraft må taga sig olika uttryck. — — — Men det bör vara med sans och måtta, och det bör anordnas så att det ej förstör hälsa och moral.

Herr John Björck:

Jag vill här bestämt understryka, vad jag även vid andra tillfällen framhållit angående nöjeslivets urartning, att man ej bör och får skylla den på ungdomen. Denna har ett naturligt behov av nöjen och förströelse. Likaså erkännes gärna att många offentliga nöjesplatser skötas utan ånmärkning, t. ex. folkparker och liknande. Det är de privata exploatörerna, som endast i förvärvs- syfte hänsynslöst ockra på ungdomens nöjesbehov, vi söka komma åt.

Herr Sandström:

— — — en bestående sanering av det offentliga nöjeslivet är icke möjligt att åvägabringa enbart genom lagstiftningsåtgärder i en eller annan form eller genom andra ingripanden från statsmakternas sida. För att kunna helt nå det mål, som vi här syfta till, måste andra krafter, vilkas styrka icke mätes med mänsklig måttstock, sättas in. Men denna inre, etiska krafttillgång måste i den värld vi leva i stödjas och skyddas av den mänskliga, yttre ordningen.

Herr Karl August Johanson:

Vi ha dock, som utskottet också pekat på, redan nu en lagstiftning, som erbjuder tillräckliga möjligheter för nödig kontroll. Det torde väl ändå inte vara möjligt att stifta lagar, som förhindra vad som sker efter danstillställningarna. — — — Jag tror också alldeles säkert att man även i detta fall kan tillämpa den satsen, att den förbjudna frukten smakar bättre än den tillåtna. Ju strängare

restriktionerna bli, desto säkrare är det kanske också, att avarterna framträda. — — — Jag tror, att om man jämför nöjeslivet sådant det tedde sig, låt mig säga, då jag var i tjugooårsåldern, alltså för 35—38 år sedan, kan man nog lugnt säga, att urartningen inte är så stor, som man vill göra gällande. Det är sant, att det kanske går lättare nu än då att komma från en plats till en annan, men nöjeslivet i sig självt är inte sämre nu för tiden än då.

Herr Nils Andersson:

— — — Vad vill herr Björck egentligen göra för att förhindra sådana olyckliga saker? Förbjuda all dans och stänga alla biografier och nöjeslokaler? Gör man bara en inskränkning och utfärdar strängare restriktioner, så att man i stället för 100 biografier har 50, hjälper väl inte detta stort, och om man tillåter dans varannan kväll i stället för varje, så kan man ändå inte komma ifrån att olyckor inträffa. Inte inbillar sig väl herr Björck, att man med drastiska förbudsåtgärder skulle kunna få den ungdom, som drages till nöjeslivet, att i stället gå ut och hämta frisk luft vid en stilla kvällspromenad eller att sitta hemma med andäktigt knäppta händer och vara snäll? Om man genomför för hårda restriktioner, tar sig nöjesbehovet bara andra former, och det är ju inte alltid sagt, att det skulle bli bättre. — — — I denna fråga är nämligen det avgörande, hur den allmänna opinionen förhåller sig, och det är den som bör bearbetas i den riktning, som vi naturligtvis alla önska. — — — Jag är dock tillräckligt hädisk att säga, att jag tvivlar på riksdagens möjligheter att höja moralen i landet.

Herr Fredrik Ström:

Jag tror, att det vore alldeles felaktigt, om man skulle på något sätt försöka att förbjuda eller kringskära ungdomens behov av dans. — — — Förbud och dylikt tror jag nämligen icke gagnar. Det måste vara på den positiva linjen, som vi skola arbeta.

Herr Härdin:

Anledningen varför jag ändå ställt mig på avslagslinjen är den, att motionärerna inte ha något annat att föreslå än förbud och kontroll; förbud mot vissa filmförevisningar, förbud mot danstillställningar, förbud mot pornografisk litteratur o. s. v.; jag lever i den bestämda uppfattningen, att vi här i landet inte haft så värst stort nöje av de förbud som tidigare genomförts, och om vi skola komma till förbättrade förhållanden på det område, det här gäller, bör man säkert slå in på en helt annan väg än att bara söka sig fram med förbud.

Herr André:

Hur försumpat skall egentligen nöjeslivet behöva bli för att — — — staten ingriper? Räcker det inte med den försumpning, som från olika håll kunnat konstateras?

Herr Nils Andersson:

Det är mycket svårt att ange någon bestämd grad av försumpning, men så mycket kan jag säga, att jag anser nöjeslivet icke för närvarande vara så för-

sumpat, att ett statsingripande är nödvändigt. — — — Som jag förut framhöll, kunna statsmakterna visserligen utfärda förbud och dylikt, men det är en ganska tivelaktig metod; i övrigt har samhället rätt begränsade möjligheter att ingripa sanerande på ett område, där det huvudsakligen gäller uppfostran till sundare vanor och intressen.

Andra kammaren biföll utskottets hemställan om avslag på motionen. Ur denna debatt kan följande utdrag anföras:

Herr Dahlbäck:

— — — En helt annan uppmärksamhet borde riktas på dessa mindre nogräknade innehavare av nöjestillställningar än på sådana, som hänföra sig till den stationära befolkningen. — — — I fråga om begränsning av tiden förekommer ganska stor olikhet på olika orter. — — — synes det som det finnes anledning, kanske icke att påyrka en ensartad lagstiftning men att införa mera ensartade normativa bestämmelser, som överhuvudtaget gällde i de olika länen, så att icke bara därför att man i ett län är tämligen eftergiven i fråga om tid och övriga villkor, ungdomen från andra län lockas åt det hållet.

Herr Mäler:

Kan man med sådan negativism åstadkomma någon förbättring? Bör man icke i stället inrikta sig på positiva åtgärder? — — — Beträffande — — — den pornografiska litteraturen — — — vill jag säga, att det icke är så egendomligt, att det råder efterfrågan på den sortens litteratur, — — — då vi ännu i detta land ganska mycket hava försummat att giva ungdomen upplysning om fullt naturliga saker, som den måste hava reda på, innan den kommer ut i livet. Får den icke sådan upplysning på legalt sätt, så skaffar den sig upplysning på annat sätt.

Herr Wallentheim:

Alldeles särskilt skulle jag vilja lägga ett ord för storstädernas ungdom. Är det någon ungdom i detta land, mina damer och herrar, som är verkligt misslottad, som verkligen har svårigheter att kämpa med, så är det storstädernas ungdom, just därför att den icke har några platser, som den kan kalla för sina, därför att den icke har tillgång till några lokaler eller till andra möjligheter för att utföra föreningsarbete eller idka nöjesliv, som står i samklang med föreningsarnas intressen.

Herr Kyling:

Även vi vilja att den utredning, som eventuellt kommer till stånd, skall taga sikte på det positiva.

Herr Eriksson i Frägsta:

Vi (utskottet) ha nämligen försökt taga reda på, vilka möjligheter lagen i närvarande stund ger för att så att säga bemästra nöjeslivet. Vi ha kommit till den slutsatsen, att om landsfiskaler och kommunala myndigheter verkligen utnyttja de möjligheter som redan föreligga, så finns det knappast något område härvidlag, där man ånyo behöver lagstifta.

Vid 1939 års riksdag behandlades likalydande motioner rörande missförhållanden inom det offentliga nöjeslivet (I: 113 respektive II: 182). Motionerna var avgivna av herr Björck m. fl. respektive herr Johanson i Huskvarna m. fl. I motionens motivering betonades kraftigt vikten av att positiva åtgärder tillgreps.

Första kammarens första tillfälliga utskott hemställde i utlåtande nr 10 om utredning i den riktning som motionärerna föreslagit. I utskottsutlåtandet heter det bland annat:

Utskottet delar — — — motionärernas uppfattning att det offentliga nöjeslivets utveckling och särskilt den s. k. nöjesindustrins del däri är ett problem av så vital art att det bör bli föremål för det allmännas uppmärksamhet. Därvid torde man — — — främst böra inrikta sig på åtgärder, som äro ägnade att understödja de positiva krafter inom olika organisationer, vilka sträva efter att skapa ett förädlat nöjesliv. — — — Vid en utredning om ungdomsbrottligheten kan frågan om det moderna nöjeslivets urartning icke förbigås; fastmera är det anledning antaga, att utredningen i väsentlig mån kommer att behandla detta problem. — — —

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott avstyrkte i utlåtande nr 3 motionen. Reservation avgavs av herrar Janson, Nilsson, Onsjö och Lundgren, som i ett särskilt yttrande yrkade bifall till motionärernas hemställan om utredning.

Såväl första som andra kammaren tillstyrkte utredning av frågekomplexet i enlighet med motionen. Ur kammardebatterna kan följande anföras:

Herr Elon Andersson (I):

Jag har för min personliga del ett ganska bestämt intryck av att man inom alla organisationer, som arbeta med och för ungdomen, och likaledes inom barnavårdsnämnder och andra sociala institutioner, som ha med ungdomsvården att göra, har mycket allvarliga bekymmer för den utveckling, som det offentliga nöjeslivet tagit.

Herr Björck (I):

— — — det är nöjeslivets exploaterande av detta nöjesbehov som vi ha vänt oss emot. — — — Men den ökade fritiden och de ökade inkomsterna kunna bli till skada i stället för till gagn för ungdomen, om de — såväl fritiden som pengarna — bortslösas på dåliga och tvivelaktiga nöjen.

Herr Linderot (I):

Till syvende och sist blir hela problemet en ekonomisk fråga, en social fråga, där samhällsmakterna måste se till att skapa sådana livsbetingelser för ungdomen, att de osköna och omoraliska yttringar av ungdomens livsföring, som man nu kan notera, försvinna på grund av att de sociala och ekonomiska orsakerna till dessa osköna livsytringar försvinna.

Herr Oscar Olsson (I):

Jag har inte alls någonting emot en kommunaliserad nöjesindustri, men det kommersialiserade nöjeslivet, som t. ex. just i fråga om dansbanorna, som jag talat om, vilket helt och hållet går ut på profitjakt, hänsynslöst som de kommersialiserade anordningarna i samhället gärna göra, kan det nog vara skäl att taga något litet i betraktande även vid en utredning i detta hänseende.

Herr Hallén (II):

Vad som gör problemet om nöjeslivet så svårt är, att frågan gäller icke bara ungdomen utan även andra generationer. Den får icke ses isolerad. Vad som här kommer fram i form av osunt och upplösande nöjesliv är bara uttryck för helt andra faktorer och krafter som äro i verksamhet.

Herr Janson i Frändesta (II):

När man har klart för sig, att nöjeslivet är en av de allvarligaste bidragande orsakerna till den ökade brottsligheten kan man väl inte lämna detta åsido.

Herr Nilsson i Norrlångträsk (II):

Vi göra inte ungdomarna ansvariga för det demoraliserande inflytandet från tryckalster, film o. s. v., ty i regel bjudes detta av sådana som ha ungdomsåren bakom sig. — — — Vi rikta oss i stället mot de medel och det sätt, varpå man söker tillfredsställa denna nöjeslystnad. Det är emot en nöjeskult av mycket tvivelaktigt värde, där arrangörernas enda uppgift är att suga till sig ungdomens ofta nog surt förvärvade slantar, utan att bekymra sig om vad ungdomen får i utbyte, som vi vilja uttala en harmfylld protest.

Vid 1939 års riksdag behandlades ävenledes en motion (I: 228) av herrar Sandegård och Anton Pettersson, vari hemställdes om utredning angående ordnandet av en samhällets ungdomsverksamhet, särskilt på landsbygden. I motionen, som även berörde nöjeslivet, framför allt i så måtto att positiva fritidsåtgärder framhölls såsom en nödvändig motvikt mot det industrialiserade nöjeslivet, må följande anföras:

Hur skulle det vara, om man — — — genom statsmedel gåve t. ex. folkparksrörelsen det effektiva stöd från det allmänna som den behöver, om den verkligen skall kunna fullfölja sitt berömvärda syfte att åstadkomma någon sanering och kultivering av det folkliga nöjeslivet?

Första kammarens tillfälliga utskott hemställde om avslag på motionen, vilken hemställan bifölls av första kammaren.

Vid 1939 års riksdag berördes nöjeslivet även i likalydande motioner (I: 227 respektive II: 346) av herrar Wistrand och André'n respektive herr Olsson i Staxäng m. fl. angående utredning om förebyggande av brottslighet. Härvid framhölls särskilt det moderna nöjeslivet som — i dess industrialiserade form — »skapar en utelivsmentalitet och ett penningbehov, som kunna framkalla frestelser att begå tillgrepp».

Första kammarens första tillfälliga utskott tillstyrkte i utlåtande nr 5 utredning i enlighet med motionens förslag, medan andra kammarens andra tillfälliga utskott i utlåtande nr 5 avstyrkte motionärernas anhållan om utredning. Första kammaren biföll sitt utskotts hemställan om utredning i frågan. Andra kammaren avtog motionen i enlighet med utskottets hemställan.

Vid 1942 års riksdag förekom flera motioner vilka berörde nöjesproblemet. Herr Werner Andersson m. fl. i första kammaren och herr Åqvist m. fl. i andra kammaren motionerade sålunda i likalydande motioner (I: 19 respektive II: 31) om utredning angående vården av landets ungdom, varvid även nöjesfrågan berördes. I en till denna motion fogad promemoria författad av kyrkoherde Grände, Tvååker, lämnades bland annat följande förslag, avsedda att utgöra några allmänna riktlinjer för eventuell lagstiftning i frågan:

1. Enskild person och bolag äger icke rätt att anordna nöjestillställningar med dans, spel, skjutbana, tombola och dylikt i privatekonomiskt syfte.
2. Barn och ungdom under 18 år äga icke tillträde till barnförbjuden film.
3. Barn och ungdom under 16 år äga icke utan målsmans sällskap tillträde till offentlig restaurang och liknande med tillstånd till offentlig spritutskänkning.
4. Barn och ungdom under 16 år äga icke tillträde till nöjestillställning med offentlig dans efter kl. 21.
5. Ungdom mellan 16—20 år har skyldighet att vid anfordran av ordningsvakt, medlem av barnavårdsnämnd och ungdomsråd, vaktmästare eller annan övervakare vid biograf, restaurang och offentlig nöjestillställning uppvisa s. k. passerkort, försett med vederbörandes foto, födelseår och födelsedatum samt utfärdat av polismyndighet.
6. Offentlig nöjestillställning med dans får med undantag för städer och samhällen med över 3 000 invånare anordnas högst fyra gånger i månaden, såvida icke kommunalnämnden eller motsvarande myndighet lämnar sitt medgivande därtill.

I likalydande motioner (I: 155 respektive II: 215) avlämnade av herr Wagnsson i första kammaren och herr Hoppe m. fl. i andra kammaren, anhölls om utredning angående det s. k. ungdomsproblemet. I motionen, där nödvändigheten av ekonomiskt stöd m. m. åt ungdomsorganisationernas verksamhet kraftigt betonades, framhölls bland annat följande angående nöjesproblemet:

Från de håll, där man ser pessimistiskt på läget inom ungdomsvärlden, ropar man framför allt på diverse ingripanden i form av restriktioner, bud och förbud. Det synes oss möjligt, ja troligt, att det skall visa sig önskvärt, ja nödvändigt, med vissa sådana ingripanden, men vi hålla före, att vad det här framförallt gäller, det är att genom positiva åtgärder stödja ungdomen i dess egen strävan att bli en moraliskt, intellektuellt och kulturellt högtstående ungdom.

Likalydande motioner (I: 180 respektive II: 32) av herr Norman i första kammaren och herrar Lindén och Edberg i andra kammaren behandlade samma år — 1942 — frågan om det s. k. ungdomsproblemet i hela dess omfattning, varvid särskilt ungdomsfrågans avhängighet av samhällsfrågorna i övrigt betonades. Med skärpa framhölls, att de positiva åtgärderna — främjande av tillkomsten av flera bibliotek och samlingslokaler, underlätande av ungdomens föreningsliv m. m. — ägnats för litet uppmärksamhet. Angående nöjesfrågan framhölls bland annat följande:

— — — De ha sökt utlopp för den naturliga livsglädje, som måste finnas hos varje ungdom, inom ett mer eller mindre mekaniserat nöjesliv, som ofta skänkt föga glädje men i stället varit desto dyrare. Att det moderna nöjeslivet har stora avigsidor torde ligga i öppen dag. Å andra sidan äro vi inte beredda att skriva under på den skyggslappsfamlade kritik, som helt fördömer allt vad nutida nöjesliv heter. Man får inte blunda för den omständigheten att verkliga krafttag gjorts för sanering av nöjeslivet, alldeles speciellt genom landets folkparker. — — — Det skulle emellertid vara oriktigt att förneka att det finns tendenser inom nöjeslivet, som verka nivellerande, förlackande och neddragande. En fortsatt sanering är tvivelsutan av nöden. Enligt vårt sätt att se är det emellertid ej så mycket restriktiva åtgärder som erfordras för att komma tillrätta med ungdomsproblemen, utan fastmera positiva.

I likalydande motioner (I: 60 respektive II: 95) av herr Tamm m. fl. i första kammaren och herr Kyling m. fl. i andra kammaren upptogs år 1942 ävenledes hela ungdomsproblemet till ingående granskning, varvid samhällsutvecklingens betydelse för frågan kraftigt betonades. Beträffande möjligheten att lagstiftningsvägen komma åt nöjesproblemet framhölls bland annat följande:

Någon reglering av antalet nöjestillfällen i varje kommun, granskning av arrangemangens värde och dylikt förekommer för närvarande inte. Åtgärder i sådan riktning måste dock allvarligt övervägas. Här uppställer sig frågan, huruvida man bör låta ett kommunalt organ få yttranderätt eller vetorätt beträffande i kommunen anordnade nöjen, alternativt att uppdraga detta åt statlig ämbetsman. Behov av ingrepp kan finnas i två avseenden, dels beträffande antalet tillställningar, där viss ransonering skulle kunna tänkas, dels beträffande det ekonomiska utbyte, vederbörande arrangör kan få på affären. — — — Ett felaktigt utformat ingripande på nöjeslivets område skulle emellertid kunna innebära obehagliga konsekvenser på andra områden. En prövning i en politiskt sammansatt instans av rätten att anordna möten, som inneburo »nöje» kunde lätt leda till en lokalt utövad majoritetsdiktatur på detta område. En prövning, lagd på ämbetsmän, sannolikt landsfiskalerna, skulle innebära liknande konfliktsanledningar.

I en motion avgiven av herrar Hallén och Hedlund i Östersund, (II: 17) år 1942, betonades bland annat det angelägna i att 1932 års ordningsstadga underkastades en revision i syfte att ge kommunerna ett ökat inflytande i fråga om nöjeslivets art och omfattning.

Samtliga här uppräknade motioner behandlades i likalydande utskottsutlåtanden (första kammarens första tillfälliga utskott nr 6 samt andra kammarens första tillfälliga utskott nr 4). Det viktigaste i dessa utskottsutlåtanden har i det föregående återgetts å sid. 16.

Ur de yttranden, som utskotten hade inhämtat, kan följande utdrag anföras:

Överståthållarämbetet påpekar, att med nuvarande ordning kommunerna är oförhindrade att till vederbörande statliga myndigheter, framföra sina önskemål beträffande anordnandet av nöjeställningar samt att det åligger administrativ myndighet att innan ärendenas avgörande införskaffa erforderlig utredning. När det gäller nöjeställningar kan man utgå från att den beslutande myndigheten också inhämtar kommunernas yttranden.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län tillstyrker att kommunerna i lag tillerkännas yttranderätt till vederbörande polismyndighet beträffande hos myndigheten söka tillstånd till anordnande av vissa offentliga nöjeställningar samt skärpt tillämpning av § 13 ordningsstadgan för rikets städer i fråga om kringresande tivolföretag eller privatpersoners dansetablissemang.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län emotsätter sig tanken att ge de kommunala myndigheterna ett mera avgörande inflytande på tillståndsgivningen i fråga om offentliga nöjeställningar, vilket sannolikt skulle medföra betydande ojämnheter i fråga om nöjeslivets reglering i olika kommuner.

Länsstyrelsen i Uppsala län förklarar sig icke vara övertygad om att den kommunala medbestämmanderätt som åsyftas i motionen alltid skulle leda till en strängare praxis vid beviljandet av tillstånd till offentliga nöjesanordningar. Lämpligt vore om avgörandet ligger hos polismyndigheten som bereder barnavårdsnämnd och nykterhetsnämnd samt eventuellt ungdomsråd tillfälle att yttra sig över inkomna ansökningar.

Sveriges allmänna folkskollärareförening anser, att befintliga missförhållanden inte kan avlägsnas genom restriktioner vilka bara i undantagsfall är att rekommendera.

Folkets parkers centralstyrelse framhåller vikten av offentlig kontroll över »nöjesindustrin» men gör invändningar mot kommunal medbestämmanderätt vid avgörande av tillstånd att anordna nöjeställningar.

I utskottens i det föregående omnämnda utlåtanden hemställdes om, att frågan om förbättrad ungdomsvård och därmed sammanhängande frågor hänsköts till 1939 års ungdomsvårdskommitté, vilken, eftersom dess verksamhetsområde så avsevärt vidgades, borde utökas särskilt med representanter för de politiska ungdomsorganisationerna.

Vid 1943 års riksdag väcktes slutligen en motion (II: 220) av herr Nilson i Eskilstuna m. fl. angående förbud för ungdom under 18 år att vinna tillträde till offentlig danstillställning. Andra kammarens första tillfälliga utskott avstyrkte i utlåtande nr 1 motionen med hänvisning till att frågan

fölle inom ungdomsvårdskommitténs arbetsområde. I ulåtandet anfördes bland annat:

Utskottet är medvetet om de stora faror som i skilda hänseenden kunna vara förbundna med att ännu omogen ungdom frekventerar offentliga danstillställningar i den omfattning som nu sker. Det åsyftade förbudet skulle dock otvivelaktigt bliva svårt att effektivt upprätthålla, och enligt utskottets mening skulle det ej heller bereda ungdomen det skydd mot frestelse och faror, som motionärerna syfta till. Man stävjar ej danslusten med förbud, och man har grundad anledning befara, att ifrågavarande kategorier ungdomar i stället komma att söka sig till mindre väl kontrollerade danstillställningar vilket uppenbarligen skulle innebära en ännu större fara.

Andra kammaren biföll utskottets hemställan om avslag på motionen.

HUR MYCKET ROAR SIG UNGDOMEN?

Kommitténs synpunkter

INNAN KOMMITTÉN i föreliggande kapitel lämnar en översikt över i vilken utsträckning ungdomen roar sig, vill kommittén framhålla, att den principiellt betraktar nöjeslivet såsom ett värdefullt och outhärligt led i de ungas fritidstillvaro. De unga längtar — av flera orsaker i större utsträckning än övriga åldersgrupper — efter att under fritiden »ha roligt», efter att under fritiden uppleva så mycket av glädje, spänning och avkoppling som möjligt. God förströelse — och hit kan nöjen av olika slag räknas — ger avkoppling, rekreation och glädje. Ett ungdomsliv som får sin rytm av arbete, vila och förströelse i lämplig avvägning är sunt och skänker förutsättningar för livslust och lycka samt ökar motståndskraften och effektiviteten. Det rör sig givetvis här om en standard- och avvägningsfråga: det enkla nöjet likaväl som en oavbruten nöjeshets kan bryta ned, men en sund avkoppling även utan större pretentioner utgör ett positivt inslag i individens liv.

Om kommittén sålunda principiellt intar en positiv inställning till nöjeslivet, utesluter detta inte att det mot en del förhållanden i samband med nöjeslivet sådant det i dag utformar sig kan riktas berättigade anmärkningar.

De framställningar och förslag, som kommittén i detta betänkande framlägger, syftar till att skapa bättre förutsättningar för det utvecklingsfrämjande, kvalitativt högtstående nöjesliv som de unga är i behov av.

Undersökningsmaterialet

För ett bedömande av frågan om i vilken utsträckning ungdomarna deltar i nöjeslivet har kommittén inte till sitt förfogande haft det uttömmande ma-

terial, som varit önskligt och erforderligt för att kunna ge en verkligt tillförlitlig och allsidig bild av läget. Eftersom vissa undersökningar, i vilka problemet berörts, funnits tillgängliga, har kommittén av tids- och kostnads-skäl endast utfört eller medverkat vid utförandet av några kompletterande undersökningar. Bedömningen av situationen kommer därför att grundas på resultaten av några smärre, i olika sammanhang företagna undersökningar. Det material, varpå undersökningarna bygger, är i vissa fall inte representativt och i andra fall väl litet. Trots att stor försiktighet iakttagits, kan det tänkas, att vissa av de i det följande dragna slutsatserna inte kommer att verifieras av mera uttömmande undersökningar. Dessa undersökningar härrör på ett par undantag när från de senaste åren. Huvudsakligen behandlar undersökningarna förhållandena i städer och tätorter, medan landsbygdsförhållandena endast mera undantagsvis berörts.

a) *År 1942 utförd undersökning rörande boråsungdomens arbets- och levnadsförhållanden, planlagd av arbetsmarknadskommissionen i samarbete med ungdomsvårdskommittén.* Undersökningen, vilken ägde rum genom personliga intervjuer med undersökningsobjekten, var avsedd att omfatta samtliga personer som var mantalsskrivna i Borås vid årsskiftet 1941—42 och som var födda något av åren 1919 respektive 1923. I realiteten visade det sig emellertid inte möjligt att nå eller erhålla svar från mer än i runt tal hälften — 764 — av dem som enligt de nyssnämnda urvalsgrunderna borde ha deltagit. Undersökningen ägde rum år 1942 och de intervjuade var följaktligen vid undersökningstillfället omkring 19 respektive 23 år gamla. Resultatet av undersökningen har tidigare publicerats i dagspressen.

b) *Av ungdomsvårdskommittén i maj 1942 i samarbete med Sveriges centrala hotell- och restaurangförening företagen undersökning rörande åldersfördelningen bland gästerna på ett antal spritrestauranger.* Undersökningen tillgick så, att opartiska och vederhäftiga bedömare, t. ex. polisbefäl samt ledamöter i nykterhetsnämnder och skolråd, besökte sammanlagt 18 spritrestauranger i 10 svenska städer en viss s. k. ordinarie danskväll. Bedömarna räknade gästerna och angav uppskattningsvis åldern på varje gäst.

c) *Genom I. O. G. T. och Brevskolan i samråd med ungdomsvårdskommittén våren 1943 företagen undersökning rörande olika ungdomsförhållanden.* Undersökningen tillgick så, att studiegrupper bildades kring en korrespondenscirkel vilken hade till uppgift att studera en rad ungdomsproblem. Till vart och ett av fem studiebreven fogades en konkret arbetsuppgift som studieciirkeln uppmanades utföra. Såväl mindre som större orter var representerade i denna undersökning. De olika studiebreven besvarades av mellan 100 och 200 studiecirklar. Vissa delar av undersökningen är publicerade

i kommitténs tidigare avgivna betänkande angående stöd åt föreningslivet (stat off. utr. 1944: 31).

d) *Av ungdomsvårdskommittén våren 1943 företagen undersökning rörande stockholmsungdomens bostads- och levnadsförhållanden.* De omkring 800 ungdomar som deltog i denna undersökning — samtliga under 22 år och flertalet förvärvsarbetande — redogjorde bland annat för hur de tillbringat kvällarna under den vecka som föregick undersökningen. Resultatet av undersökningen har i kort sammandrag publicerats i dagspressen sommaren 1943.

e) *Ungdomsundersökningen i Stockholm 1944* utförd av Föreningen för social planering på uppdrag av ungdomsvårdskommittén och Stockholms stads ungdomskommitté. Undersökningen, som företogs på våren och sommaren, hade till uppgift att undersöka stockholmsungdomens anpassning till arbete, gruppliv och fritid och vissa flyttningsförhållanden med särskild hänsyn till uppväxtmiljön. Undersökningen baserar sig på ett material av 600 personliga intervjuer med stockholmsungdomar. Dessa var utvalda så att materialet skulle bli lämpligt för undersökningens ändamål. Således utvaldes tre åldersgrupper, födda 1920, 1924 och 1928, och från var och en av dessa grupper uttogs 200 ungdomar. Av dessa var 100 män och 100 kvinnor och 100 infödda och 100 inflyttade enligt en särskild definition. Inom grupperna skedde urvalet så att de skulle bli representativa för var sin grupp. Endast korta referat av undersökningen har tidigare publicerats. Undersökningen i sin helhet kommer att återges i ett kommande betänkande behandlande de ungas arbetsförhållanden m. m.

f) *Av Gallupinstitutet företagna undersökningar rörande ungdomens nöjesförhållanden:*

1. Våren 1942 utförd landsomfattande undersökning rörande diverse ungdomsförhållanden bland 1 500 ungdomar i åldern 16—21 år.

2. Hösten 1943 utförd landsomfattande undersökning i vilken 1 500 föräldrar med barn i åldern 11—14 år tillfrågades angående barnens biografvanor m. m.

3. Hösten 1943 på initiativ av Johannes församling i Stockholm företagen undersökning rörande levnadsförhållanden, fritidsförhållanden m. m. för 1 000 personer inom församlingen, samtliga i åldern över 15 år.

Undersökningarna vid institutet utförs enligt en vid det amerikanska Gallupinstitutet utarbetad och länge prövad representativ metod, som går ut på att en viss del av befolkningen får representera hela massan. Vid urvalet av frågeobjekten ser institutet till, att olika landsdelar, inkomstskikt, yrkesgrupper, socialgrupper m. m. ingår bland frågepersonerna i antal, som motsvarar förhållandena inom befolkningens massa.

g) *Av NKI-skolan år 1938 verkställd undersökning för att utröna ungdomens fritidsanvändning.* Undersökningen tillgick så, att ett formulär bifogades institutets tidning På fritid, vilken vid tillfället utsändes i cirka 150 000 exemplar till dåvarande elever vid skolan samt till personer, vilka hos skolan förhört sig angående möjligheterna att bedriva studier där. Den övervägande delen av de sålunda tillfrågade kan antas ha tillhört kategorien ungdom. De först inkomna 1 000 formulären har bearbetats. Resultatet har tidigare publicerats i tidningen På fritid.

h) *Av fil. lic. Brita Åkerman företagen undersökning rörande bostadsförhållanden, familjeförhållanden m. m. för 214 stockholmsfamiljer.* Undersökningen ägde rum genom personliga besök av intervjuare i de olika familjerna. Varje familj ifyllde ett utförligt formulär, i vilket bland annat lämnades uppgifter om hur de i hushållet ingående familjemedlemmarna tillbringade sina kvällar under den vecka undersökningen pågick. I undersökningen deltog 73 ungdomar i 15—18-årsåldern. Undersökningen publicerades år 1940 i en särskild bok: B. Åkerman, Familjen som växte ur sitt hem.

i) *Inom skolorna i Hälsingborg på barnavårdsnämndens initiativ läsåret 1942—43 och i samarbete med skolmyndigheterna företagen undersökning beträffande barnens filmintresse och biografbesök.* Undersökningen omfattade sammanlagt 2 601 barn från stadens samtliga skolor. Resultatet av undersökningen har publicerats i dagspressen samt i Tidskrift för barnavård och ungdomsskydd.

Ehuru var och en av de undersökningar, som kommittén sålunda i fortsättningen kommer att använda sig av, har en relativt begränsad räckvidd, torde materialet dock komma att visa sig tillräckligt bärkraftigt för vissa slutsatser i olika hänseenden. Givet är emellertid att de olika undersökningarna mera är ägnade att tjäna såsom illustrationer än såsom statistiskt bindande belägg för det ena eller andra förhållandet. Kommittén vill här omnämna, att den inte har ansett det nödvändigt att ta med samtliga de under senare år utförda undersökningar som belyser ifrågavarande problemkomplex. Ett par undersökningar, — t. ex. en som företagits vid Göteborgs folkskolor — vilkas resultat i stort sett sammanfaller med de undersökningar som kommittén använt sig av, har sålunda uteslutits.¹

I det följande kommer att till en början redogöras för hur ungdomen överhuvudtaget tillbringar sin fritid. Därvid kommer särskilt frågan om nöjeslivets plats i förhållande till övriga fritidssysselsättningar att uppmärksammas, liksom frågan om i vilken utsträckning ungdomen tillbringar sin fritid utom eller inom hemmet.

¹ En av Diakonistyrelsen år 1942 utförd undersökning i enkätens form publicerad av pastor Allan Svantesson samma år under titeln Folkmoral och nöjesliv har kommittén ej kunnat utnyttja enär de enkätvar varmed skrifterna illustreras inte utgör ett statistiskt tillförlitligt material.

Till en början bör klargöras vad som i förevarande sammanhang avses med beteckningen nöjesliv. I den allmänna diskussionen har, i synnerhet när det gäller ungdomen, med nöjesliv i första hand avsetts olika betalda nöjesformer, såsom biograf-, teater-, revybesök och dylikt samt vidare besök på dansbana, danssalong, dansrestaurang, tivoli eller offentlig festtillställning. Det behöver givetvis inte råda någon tvekan om att de uppräknade sysselsättningarna är att räkna såsom nöjen. Vanskligare är att fastslå, i vilken utsträckning besök på kaféer, konditorier eller restauranger — där tillfälle till dans ej ges — skall betraktas såsom nöjen. Ena gången kan en person uppsöka ett näringsställe uteslutande i syfte att där inta förtäring, medan motivet en annan gång är mer eller mindre nöjesbetonat. En mycket stor del av besöken, framför allt på kaféer och konditorier, kan betraktas såsom ett uttryck för den hemlöshet, som en stor del av ungdomen känner. Då ungdomar önskar träffas, saknas alltför ofta förutsättningar för att denna samvaro skall kunna äga rum inom de egna hemmen. I alldeles särskilt hög grad gäller detta då pojkar och flickor umgås med varandra. I den mån konditori- och kafébesöken bara är att betrakta såsom ersättning för den samvaro, som inte lämpligen kan äga rum i hemmet, bör de givetvis inte betraktas såsom nöjen i egentlig mening.

I viss utsträckning kan naturligtvis också den samvaro — framför allt i form av bjudningar — som äger rum inom hemmen betraktas såsom nöje. Denna del av nöjeslivet kommer emellertid här helt att förbigås, om inte av annat skäl så därför att material, ägnat att belysa hur därmed förhåller sig, inte finns tillgängligt. Ett tecken på att de unga inte dansar så mycket i sina hem är måhända, att, enligt uppgift från Radiotjänst, ytterst få ungdomar säger sig dansa efter radions dansmusik, vilken däremot avlyssnas flitigt. En Gallupundersökning våren 1942 berättar att 17 procent av flickorna och 7 procent av pojkarna i städerna »vanligen» uppger sig dansa i hemmen. Det är också naturligt att ägna uppmärksamhet bara åt de områden av nöjeslivet, som samhället har möjlighet att lagstifta om och utöva kontroll över. Frågorna om ungdomens inköpsvanor samt dess tobaksbruk kommer inte heller att behandlas i förevarande sammanhang, även om otvivelaktigt vissa beröringspunkter förefinns emellan dessa problem och ungdomens nöjesliv. Däremot kommer frågan om ungdomens alkoholvanor att — i kapitel X i detta betänkande — ägnas ingående uppmärksamhet.

Nöjeslivets plats i de ungas fritidstillvaro

Den helt övervägande delen av nöjeslivet är förlagd till kvällarna, som ju för flertalet unga är den enda tid på dagen, då arbete eller studier medger ett deltagande i nöjeslivet. Till allra största delen är nöjeslivet vidare förlagt

utom hemmet. För ett bedömande av nöjeslivets plats i de ungas fritidstillvaro har det till att börja med sitt givna intresse att studera i vilken utsträckning ungdomen tillbringar sina kvällar i eller utom hemmet. Hur därmed förhåller sig har under de senaste åren belysts av några olika undersökningar.

I Gallupinstitutets Johannesundersökning hösten 1943 ingick bland annat en fråga: »Är Ni mest hemma eller borta på kvällarna på vintern?» Svaren på frågan lämnade följande resultat:

	Mest hemma	Mest borta	Lika mycket	Vet inte	Summa
<i>Pojkar</i> ¹	i p r o c e n t				
15—19	58	29	13	—	100
20—24	70	15	13	2	100
Ensamboende	66	24	7	3	100
Boende i föräldrahemmet	63	20	17	—	100
<i>Flickor</i>					
15—19	77	13	10	—	100
20—24	77	8	13	2	100
Ensamboende	75	10	13	2	100
Boende i föräldrahemmet	78	11	11	—	100
I allt	70	17	12	1	100

Det framgår av sammanställningen, att 70 procent av samtliga tillfrågade unga uppger att de »för det mesta» sitter hemma om kvällarna. Variationerna olika grupper emellan är dock betydande. Sålunda uppger sig flickorna i större utsträckning än pojkarna tillbringa fritiden hemma. Pojkarna mellan 20 och 24 år uppger sig vidare vara hemma mera än de yngre. För flickornas del är skillnaden i svaren de olika åldersgrupperna emellan högst obetydlig. Enligt denna undersökning uppger sig de ungdomar som bor i föräldrahemmet och de som bor för sig själva sitta hemma om kvällarna i ungefär samma utsträckning.

I kommitténs bostadsundersökning (se sid. 38) har 35 procent av samlade antalet kvällar under en undersökt vecka tillbringats inom hemmet, medan sålunda omkring två tredjedelar av kvällarna tillbringats utom hemmet. En jämförelse pojkar och flickor emellan visar, att flickorna varit hemma 40 kvällar av 100 medan motsvarande siffra för pojkarna är 26.

Samma fråga har erhållit belysning i den av fil. lic. Brita Åkerman år 1940 publicerade bostadsundersökningen — se sid. 39 —, i vilken 214 stockholmsfamiljer undersökts med hänsyn till bostadsförhållanden, familje-

¹ För enhetlighets vinnande har i detta kapitel så gott som undantagslöst använts beteckningen pojkar respektive flickor, även om undersökningsdeltagarna i vissa fall uppnått vuxen ålder.

liv m. m. Denna undersökning lämnar uppgift om i vilken utsträckning de 73 i undersökningen deltagande ungdomarna tillbringat kvällarna i eller utom hemmet under sex dagar. Resultatet har sammanställts i följande tablå:

	Antal ungdomar
Hemma varje kväll	3
» » » utom 1	7
» » » » 2	11
» » » » 3	18
» » » » 4	9
» » » » 5	8
Samtliga kvällar tillbringade utom hemmet	17
	Summa 73

Hela antalet kvällar utgjorde 438 och av dessa tillbringades 261 eller 60 procent utom hemmet.

Även kan nämnas vad den av NKI-skolan år 1938 verkställda undersökningen — se sid. 39 — visar i ifrågavarande hänseende. De i undersökningen ingående personerna, som bedrev studier vid skolan, hade tillbringat 36 procent av fritidstimmarna — de övriga 46 procent — av fritiden utom hemmet under den vecka, som undersökningen avsåg. Att den senare siffran visade sig vara högre än den förra är givetvis i överensstämmelse med vad man kunde vänta. Det kan emellertid tänkas att även den kategori, som inte studerade vid skolan men som ändå visat intresse för dess verksamhet, tillbringade en större del av fritiden inom hemmet än annan ungdom, med vilken NKI-skolan inte alls stått i kontakt.

Vilka slag av fritidssysselsättningar de unga härvid ägnar sig åt framgår av den s. k. I. O. G. T.-undersökningen. I ett i denna undersökning ingående utredningsavsnitt, har omkring 1900 ungdomar anslutna till föreningar av olika slag bland annat uppgett, hur de tillbringat var och en av kvällarna under den närmast föregående veckan (våren 1943). Det är vanskligt att uttala sig om i vilken utsträckning det förhållandet att undersökningen bygger på uppgifter från föreningsungdomar påverkar resultatet.

Av tablå framgår, att, för stadsungdomarna, omkring en fjärdedel av kvällarna tillbringas i hemmet, medan landsbygdsungdomarna som väntat redovisar betydligt flera hemmakvällar eller omkring 35 procent. I gengäld har grupperna möten, sport-friluftsliv och »ute» samlat förhållandevis färre kvällar för lantungdomen. Att märka är vidare, att de tre grupperna kurserarbete, nöjen och möten synes uppta en ungefär jämförbar tid såväl för stads- som lantungdomarna. Slår man ihop grupperna kurserarbete med möten — vilket ur flera synpunkter kan vara rimligt att göra — får man

Fritidssysselsättning under en vecka	Städer			Landsbygd		
	pojkar	flickor	summa	pojkar	flickor	summa
	i p r o c e n t					
Hemma	21	28	24	32	38	36
Kurser, arbete	18	13	16	17	10	14
Nöjen	15	13	14	15	11	12
Möten	13	16	14	10	11	10
Sport, friluftsliv	14	6	11	8	5	7
»Ute»	10	11	10	7	7	7
Bortbjuden	4	8	6	5	10	7
Uppgift saknas	5	5	5	6	8	7
I allt	100	100	100	100	100	100
Antal undersökta kvällar	2 768	2 152	4 920	5 416	4 768	10 184

fram att de i undersökningen deltagande i betydligt mindre utsträckning ägnat fritiden åt nöjesliv än åt nyssnämnda sysselsättningar.

Vad differenserna mellan pojkar och flickor beträffar, framgår att också i denna undersökning flickorna tillbringar betydligt flera kvällar hemma än pojkarna. Deras samlade nöjesfrekvens är också lägre än pojkarnas, framför allt för landsbygdens vidkommande. Enligt undersökningen tillbringar vidare flickorna flera kvällar än pojkarna på »bjudningar», vilket förmodligen ofta nog bara innebär att de tittat in ett slag till en kamrat eller till en släkting. Den kraftiga skillnaden pojkar och flickor emellan i fråga om intresse för sport- och friluftsliv förtjänar också påpekas. Detta kommer framförallt till synes bland stadsungdomarna. De i undersökningen deltagande pojkarna boende i städer redovisar nämligen att 14 procent av antalet kvällar under den undersökta veckan använts för sport och friluftsliv. Motsvarande siffra för flickornas del är 6 procent. Det registrerade mindre intresset för sport och friluftsliv hos landsbygdens ungdom torde till en del förklaras av det förhållandet, att så mycket av arbetet på landsbygden är förlagt utomhus.

Tablån överst sid. 44, hämtad ur samma undersökning, visar hur olika åldersgrupper ungdomar procentuellt fördelar sig på olika fritidssysselsättningar.

Tablån visar inga större differenser för olika åldersgrupper. Beträffande fördelningen på åldersgrupper och kön — ej redovisad i denna tablå — kan nämnas att flickorna med stigande ålder synes tillbringa en allt mindre del av fritiden hemma. För pojkarna är tendensen snarast den motsatta.

Den sist åberopade undersökningen är den enda som stått till kommitténs förfogande, när det gäller att belysa fritidsanvändningen för stadsungdom kontra ungdom från landsbygden. Eftersom denna undersökning endast sysselsätter sig med en speciell grupp ungdom — den aktiva föreningsung-

Fritidssysselsättning under en vecka	Städer				Landsbygd			
	14-17 år	18-20 år	21-23 år	24 år	14-17 år	18-20 år	21-23 år	24 år
	i p r o c e n t							
Hemma	26	22	24	21	35	36	33	37
Kurser, arbete	14	16	17	15	11	13	15	18
Nöjen	16	16	12	13	13	15	14	9
Möten	11	13	17	17	10	9	10	12
Sport, friluftsliv	13	11	9	11	8	7	7	5
»Ute»	10	11	10	11	8	6	7	6
Bortbjuden	4	5	7	7	6	7	7	8
Uppgift saknas	6	6	4	5	9	7	7	5
I allt	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal undersökta kvällar	1 328	1 688	1 104	800	2 688	3 488	2 192	1 816

domen — och eftersom undersökningen omfattar relativt få fall, är det givetvis inte möjligt att härur dra några generella slutsatser. Det kan emellertid förmodas, att de framkomna differenserna mellan pojkar och flickor och mellan landsbygds- och stadsungdom åtminstone i viss utsträckning kan anses vara symptomatiska för förhållandena i allmänhet.

Vissa upplysningar om samma spørsmål kan också erhållas ur undersökningen rörande stockholmsungdomens bostadsförhållanden (om denna undersökning se sid. 38). Resultatet av denna rundfråga framgår av följande tablå, vilken för olika kategorier unga återger hela det antal kvällar som under en vecka tillbringats på olika sätt:

Kvällarna under en vecka tillbringade på följande sätt	Pojkar		Flickor		Summa	
	14-17 år	18-22 år	14-17 år	18-22 år	i procent	antal
	i p r o c e n t					
Hemma	26	26	40	40	35	1 991
»Ute», bortbjuden	25	20	28	27	25	1 451
Sport, friluftsliv	33	31	11	13	20	1 127
Nöjen	14	19	18	15	16	901
Möten, kurser, arbete	2	4	3	5	4	214
I allt	100	100	100	100	100	
Antal personer som svarat	216	75	179	342	812	5 684

Det framgick härvid som synes att omkring 65 procent av det sammanlagda antalet kvällar tillbringades utom hemmet. Också här framträdde en tydlig skillnad mellan pojkar och flickor; de förra tillbringade nämligen inte mindre än 74 procent, de senare ej mer än 60 procent av kvällarna utom hemmet. Nämnas kan — ehuru det ej framgår av här återgivna siffror — att 11 procent av ungdomarna uppgav sig inte ha tillbringat någon enda

kväll i hemmet, medan 18 procent redovisade en hemmakväll under ifrågasvarande vecka. Omkring 16 procent av kvällarna ägnades åt olika nöjen — i första hand dans och biografbesök — medan sport och friluftsliv tog mera tid i anspråk eller omkring 20 procent. De äldre pojkarne roade sig enligt undersökningen mera än de yngre, medan tendensen för flickornas del närmast var den motsatta. Att pojkarne ägnade sig åt sport och friluftsliv i så mycket större utsträckning än flickorna, motsvaras av att flickorna tillbringat åtskilligt större del av fritiden inom hemmet.

Resultatet av denna undersökning torde emellertid inte kunna anses representativt för förhållandena i allmänhet, beroende på att undersökningen ägde rum under maj—juni. Huruvida nöjeslivet härigenom beretts en större eller mindre plats än vanligt i dessa ungdomars fritidstillvaro är emellertid vanskligt att uttala sig om. Säkert torde emellertid vara, att gruppen »möten, kurser, arbete» normalt upptar en större del av fritiden än som kommit fram i denna undersökning.

I det föregående refererade undersökningar torde ha gett vid handen, att ungdomen tillbringar en stor del — genomsnittligt omkring två tredjedelar av samtliga kvällar — utom hemmet. Det har även framgått att pojkarne vistas utom hemmet i större utsträckning än flickorna. Orsaken härtill är säkerligen bland annat, att på de kvinnliga familjemedlemmarna vanligen ställs större krav än på de manliga i fråga om att hjälpa till i hemmet, liksom att flickorna överhuvudtaget uppfostras till större hembundenhet än pojkarne. En undersökning — I. O. G. T.-undersökningen — visar också en tydlig skillnad i riktning mot att landsbygdsungdomen tillbringar större andel kvällar inom hemmet än stadsungdomen.

Sammanfattningsvis kan sägas att här återopade undersökningar pekar hän emot att nöjeslivet — härmed avses det »industrialiserade» nöjeslivet, såsom offentlig dans, biobesök, restaurang och kaféliv — genomsnittligt sett inte intar en mera dominerande plats i de ungas fritidstillvaro. Sålunda visar I. O. G. T.-undersökningen att grupperna kurser-arbete och möten upptar betydligt större antal kvällar än de nöjen dessa ungdomar ägnat sig åt. En lika stor del av fritiden, som sätts av på offentliga nöjen, tillbringas på »bjudningar», d. v. s. hos bekanta. Enligt bostadsundersökningen upptar sport och idrott liksom också gruppen ute-bortbjuden betydligt större tid än nöjesliv.

Omfattningen av ungdomens biografbesök

Det undersökningsmaterial, som stått till ungdomsvårdskommitténs förfogande när det gällt att bedöma arten och omfattningen av ungdomens

nöjesliv, pekar så gott som undantagslöst i den riktningen, att biografbesök är den form av nöjen som dominerar. Vid bedömningen av siffrorna bör hänsyn tas till vid vilken årstid undersökningen utförts.

Först skall lämnas en redogörelse för resultatet i detta hänseende av den s. k. boråsundersökningen. (Om denna undersökning se sid. 37.)

De i undersökningen deltagande personerna tillfrågades bland annat om ungefär hur många gånger i månaden de brukade besöka biograf, danstillställning samt konditori och restaurang. Eftersom frågan var relativt allmänt formulerad, är svaren givetvis inte fullt exakta. Nöjesvanorna skiftar säkerligen från månad till månad, vilket inbjuder de svarande att på måfå forma fram ett genomsnittstal, som säkerligen ofta blir tämligen grovt tillyxat och i många fall direkt missvisande. Det kan tänkas att en stor del av uppgiftslämnarna putsat sina siffror i den riktning, de ansåg lämpligt med hänsyn till det goda intryck de ville göra på intervjuaren. Det kan med fog antas, att de lämnade uppgifterna är minimiuppgifter och att nöjesfrekvensen är högre i verkligheten än som kommit till uttryck i undersökningen.

Enligt denna undersökning uppgår — vilket framgår av följande tablå — det genomsnittliga antalet biografbesök till 4.2 per månad. Siffrorna avser förhållandena vintertid.

	Genomsnittligt antal biografbesök per månad ¹				
	pojkar		flickor		i allt
	23 år	19 år	23 år	19 år	
Personer med uppgiven kontant lön					
a) gifta	2.3	—	2.4	3.3	2.5
b) ogifta, boende utom hemmet	4.6	4.6	2.9	3.4	3.6
c) ogifta, boende inom hemmet	4.3	5.8	4.0	4.5	4.9
Personer med avlönat arbete som ej uppgett lön	5.6	2.7	1.5	(2.0)	4.2
Personer med lön delvis i naturaförmåner . .	0.5	8.6	4.2	(2.8)	4.0
Studerande	5.1	4.3	1.5	3.9	4.2
Arbetslösa	2.7	6.0	—	4.3	5.2
Militärer	3.9	4.2	—	—	4.1
Hemmafruar	—	—	1.9	—	1.8
Hemmadöttrar	—	—	(3.7)	(2.0)	3.4
I allt	4.4	5.4	3.4	4.2	4.2

¹ De inom parentes angivna talen innebär, att genomsnittssiffran stöder sig på endast ett litet antal fall.

Av tablå framgår, att flickorna inte går på bio lika ofta som pojkarna. Inom den äldre åldersgruppen redovisar sålunda pojkarna genomsnittligt 4.4 och flickorna 3.4 samt inom den yngre åldersgruppen pojkarna 5.4 och flickorna 4.2 biobesök per månad. Det framgår vidare att de ogifta går på bio oftare än de gifta. Bland de ogifta besöker de som bor i föräldrahemmet

oftare biograf än de som bor för sig själva. Också om skillnaden här — 3.6 besök respektive 4.9 besök per månad — inte stöder sig på ett alltför stort antal fall, är den dock värd att uppmärksamma.

Sammanställningen över den procentuella fördelningen av biografbesöksfrekvensen utvisar, att endast en mycket ringa andel — 3 procent av samtliga — uppger sig aldrig gå på bio. Detta ger en del av förklaringen till att genomsnittstalet för biobesök är så högt.

Av följande sammanställning framgår att 30 procent av dem som deltagit i undersökningen uppger sig gå på bio 2 gånger i månaden eller mindre. Flertalet — 44 procent — uppger 3—4 månatliga biografbesök såsom det vanliga, medan omkring en femtedel av de svarande anser sig gå på bio minst 1 gång — ofta 2 eller flera gånger — i veckan.

	Pojkar		Flickor		Summa	
	23 år	19 år	23 år	19 år	i procent	antal
	i p r o c e n t					
Aldrig	4	1	4	2	3	20
Mindre än 1 gång per månad	5	3	8	2	4	34
1-2 gånger per månad	23	14	36	28	26	195
3-4 » » »	44	50	38	44	44	335
1-2 » » vecka	17	21	8	19	16	126
Mer än 2 gånger per vecka	3	8	2	2	4	29
Ingen uppgift	4	3	4	3	3	25
I allt	100	100	100	100	100	764
Antal personer som svarat	149	191	199	225		

I. O. G. T.-undersökningen visar följande beträffande biografbesöksfrekvensen.¹

	Procentuell andel kvällar under en vecka ägnade åt biografbesök (samt teater och konsert)	
	städer	landsbygd
Pojkar	12	10
Flickor	10	7
14-17 år	12	9
18-20 »	12	9
21-23 »	10	9
24- »	9	6
I allt	11	8

¹ I gruppen biografbesök har inräknats de fåtaliga teater- och konsertbesök som förekommer.

Tablån ger som väntat vid handen, att lantungdomarna inte i lika stor utsträckning som städernas ungdom besökt biograf. En tydlig skillnad i riktning mot att pojkar går på bio oftare än flickorna kan även här iaktas. Vidare framgår att, åtminstone beträffande kvinnorna, de som är över 24 år inte ägnar lika stor del av sin fritid åt biobesök som de som är under denna ålder.

Ungdomsundersökningen i Stockholm, som utfördes år 1944, visar beträffande genomsnittligt antal biobesök följande:

Uppväxtmiljö	Medeltal biobesök per månad av					
	pojkar			flickor		
	24 år	20 år	16 år	24 år	20 år	16 år
Landsbygd	2.3	5.5	4.4	3.6	3.8	3.9
Tätort	4.0	6.0	5.4	3.3	3.4	3.4
Storstad	4.2	4.9	4.1	3.7	4.1	3.7

Tablån utvisar att flickornas biobesöksfrekvens är tämligen jämn de olika grupperna emellan, medan de olika pojkgруппerna företer vissa variationer. Bland de äldre pojkar går sålunda de inom storstaden uppvuxna på bio oftare än de inflyttade, medan för de övriga grupperna förhållandet närmast synes vara det omvända. Följande tablå visar frekvensfördelningen:

Grupp	Procentuell fördelning av personer med nedanstående antal biobesök per månad													
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Summa
Flickor från storstad	4	10	16	19	27	3	7	6	7	2	—	—	1	100
Pojkar födda 1920	—	27	20	12	27	4	4	—	2	—	—	—	4	100
» » 1924	—	5	—	3	45	10	8	—	16	3	—	—	10	100
» » 1928	—	3	11	9	33	14	6	—	11	3	9	—	—	100

Här skall vidare anföras vad vissa av Gallupinstitutet företagna undersökningar visar beträffande ungdomens biograffrekvens. I Gallupinstitutets hösten 1943 företagna undersökning i Johannes församling i Stockholm — se sid. 38 — erhöles följande svar på frågan om när de tillfrågade senast varit på biograf:

	15-19 år	20-24 år	25-64 år	Över 65 år	I allt
	i p r o c e n t				
Senaste 4 veckorna	97	77	57	34	69
Längre sen, men under året	3	18	27	25	20
Icke på flera år, aldrig	—	5	16	41	11
I allt	100	100	100	100	100

Tablån visar, att de tillfrågade storstadsungdomarna i åldern 15—19 år så gott som hundra procentigt gått på bio under den senaste månaden, medan de övriga åldersgrupperna visar en med åldern sjunkande besöksfrekvens. Av personer över 65 år hade sålunda omkring en tredjedel gått på bio under den senast förflutna månaden. Bara 11 procent av samtliga — därav inga ungdomar under 20 år — uppgav sig sällan eller aldrig gå på bio.

I nysnämnda Gallupundersökning ingick även följande fråga, vilken ställdes till ogifta personer mellan 15 och 24 år, »När var Ni senast ute och roade Er på teater, bio, danssalong, tivoli eller andra offentliga nöjesarrangemang?» Av de 78 procent ungdomar, som därvid uppgav sig ha varit ute och roat sig under de senaste 8 dagarna, hade 73 procent — eller det stora flertalet — varit på bio. Följande sammanställning visar dessas fördelning med hänsyn till ålder, socialklass och födelseort:

	Procentuell andel av de 78 procent ungdomar som roat sig senaste dagarna och som därvid besökt biograf	
	15-19 år	20-24 år
Pojkar	96	60
Flickor	65	64
Medelklass	82	54
Arbetare	78	67
Födda i landsorten . . .	74	59
Födda i Stockholm . . .	87	69
I allt	81	62

Det framgår av tablån, att av de yngre pojkar, som roat sig senaste veckan, så gott som samtliga gått på bio, medan endast 60 procent av de äldre pojkarna redovisar biografbesök. De kvinnliga deltagarna i undersökningen företer inga motsvarande differenser: såväl bland de yngre som bland de äldre har omkring 65 procent av dem, som vid undersökningstillfället roat sig under de senaste åtta dagarna, besökt biograf. Pojkarnas genomsnittssiffra är högre eller omkring 80 procent. Mellan ungdomar tillhöriga olika socialklasser kan inga olikheter av betydelse iaktas för den yngre åldersgruppen, medan för den äldre åldersgruppen ungdomarna från arbetarklassen flitigare besökt biograf än de som tillhör medelklassen. De i Stockholm uppvuxna ungdomarna går enligt denna undersökning oftare på bio än de ungdomar som kommer från landsbygden.

I det föregående är det ungdom i åldern från 15 år och uppåt som redogjort för sina biovanor. Här skall också lämnas en redogörelse för resultatet av en inom Gallupinstitutet hösten 1943 företagen riksomfattande undersökning rörande 11—14-åringars biovanor. (Om denna undersökning se

sid. 38). Undersökningen tillgick så, att följande fråga ställdes till ett antal föräldrar angående barn i nyssnämnda ålder: »Hur många gånger har han (hon, de) varit på bio under de senaste 14 dagarna?» Svaren på denna undersökning — där hänsyn givetvis måste tas dels till att föräldrarna inte i full utsträckning känner till hur deras barn tillbringar sin fritid, dels att föräldrarna för att göra ett så gott intryck som möjligt måhända kan frestas att lämna minimisiffror — framgår av följande tablå.

	Antal biobesök under de senaste 14 dagarna:					
	inget	ett	två	tre	fyra	i allt
	i p r o c e n t					
Hela riket	63	24	11	2	—	100
Städer	41	34	22	3	—	100
Landsbygd	75	19	5	1	—	100
11-12-åringar	69	22	9	—	—	100
13-14-åringar	57	26	12	4	1	100

Tablåen visar, att sammanlagt 63 procent uppger att deras barn ej gått på bio under ifrågavarande 14-dagarsperiod. 13—14-åringarna har gått på bio oftare än de yngre, också om skillnaden inte är stor: omkring en fjärdedel av ungdomarna har besökt biograf en gång under tidsperioden i fråga. Differenserna mellan land och stad är som synes betydande. De i städerna boende barnen och ungdomarna går enligt denna undersökning på bio åtskilligt oftare än de som bor på landet.

I en i Hälsingborg företagen undersökning rörande biografvanorna bland skolungdomar i åldern 12—15 år (om denna undersökning se sid. 39) framkom, att en knapp fjärdedel av de i undersökningen ingående uppgav sig bruka gå på bio 1 gång i veckan eller oftare. De fjorton ungdomar, som uppgav sig gå på bio regelbundet 3 gånger per vecka, var samtliga pojkar.

Sammanfattningsvis kan sägas, att flera undersökningar lämnar belägg för att det endast är en liten del av ungdomen i tätorter som inte brukar gå på bio. Enligt boråsundersökningen är det sålunda bara 3 procent av de i undersökningen deltagande 19—23-åringarna, enligt Gallupinstitutets Johannesundersökning i Stockholm är det ingen procent av 15—19-åringarna och bara 5 procent av 20—24-åringarna som uppger sig så gott som aldrig gå på bio.

Ett flertal av här refererade undersökningar ger också belägg för det förhållandet, att de manliga ungdomarna i större utsträckning än de kvinnliga brukar besöka biograferna. Enligt boråsundersökningen redovisar sålunda de manliga ungdomarna ett genomsnittligt antal biobesök per månad uppgående till 4.4 respektive 5.4, medan de kvinnliga redovisar ett genomsnitt-

ligt antal biobesök på 3.4 respektive 4.2 (de olika siffrorna avser genomsnittssiffror för de båda åldersgrupperna 19- och 23-åringar). I Gallupinstitutets Johannesundersökning har 80 procent av de manliga ungdomarna och omkring 65 procent av de kvinnliga ungdomarna varit på bio under de senaste 8 dagarna.

Vad beträffar frågan om stadsungdomarnas biofrekvens i jämförelse med de på landsbygden bosatta ungdomarna, talar de båda undersökningarna, som belyser detta förhållande, för att stadsungdomarna oftare än ungdomarna från landsbygden besöker biograferna. Sålunda visar den tidigare omnämnda I. O. G. T.-undersökningen, att de däri ingående stadsungdomarna ägnat i genomsnitt 11 procent av sin fritid åt biobesök mot 8 procent av landsbygdsungdomarna. Gallupinstitutets riksundersökning visar, att 41 procent av föräldrar till i städer boende barn mot hela 75 procent av landsbygdsföräldrarna uppgav, att deras barn under de senaste 14 dagarna inte besökt biograf. Att landsbygdsungdomarna går på bio mer sällan än de i städerna boende har sin naturliga förklaring i att tillfällena till biobesök är så mycket färre för landsbygdsungdomen.

I detta sammanhang kan även nämnas, att det material, som kommittén haft till sitt förfogande för att belysa frågan om bostadsförhållanden och nöjesfrekvens, pekar i den riktningen att inom föräldrahemmet boende ungdomar går på bio oftare än de ungdomar som bor utom föräldrahemmet. Sålunda visar boråsundersökningen att de unga som bor i föräldrahemmet går på bio genomsnittligt 4.9 gånger i månaden mot 3.6 gånger i månaden för dem som bor för sig själva. Gallupinstitutets Johannesundersökning visar att 15—19-åriga ungdomar födda i Stockholm — vilken grupp huvudsakligen torde bestå av i föräldrahemmet boende ungdomar — i betydligt större utsträckning än de från landsorten inflyttade ungdomarna i motsvarande åldersgrupp besökt bio under de senaste åtta dagarna.

Ungdomens dansvanor

För att belysa hur stor del av ungdomens fritid som ägnas åt dans, skall först lämnas en redogörelse för resultatet i detta hänseende av den i det föregående omnämnda boråsundersökningen. Följande sammanställning — belysande förhållandet vintertid — visar att det genomsnittliga antalet dansbesök för männens del utgjorde 1.5 per månad eller ungefär ett dansbesök var tredje vecka. Kvinnorna ägnar enligt denna undersökning något mindre tid åt dans: genomsnittssiffran är 1.1 danskväll per månad för de äldre och 1.4 för de yngre. Differenserna är dock obetydliga.

Genomsnittligt antal danskvällar per månad			
pojkar		flickor	
23 år	19 år	23 år	19 år
1.5	1.5	1.1	1.4

Dansfrekvensen kan enligt denna undersökning genomsnittligt sett sålunda inte sägas vara hög.

Av följande sammanställning — hämtad ur samma undersökning — framgår, hur det genomsnittliga antalet dansbesök per månad fördelar sig på olika grupper av svarande. Det visar sig härvid, som man kunde vänta, att de gifta dansar mindre än de ogifta, medan de som bor utom hemmet dansar något oftare än de som bor inom hemmet. Grupperna »hemmadöttrar» och »hemmafruar» uppvisar som synes mycket låga genomsnittstal.

Personer med uppgiven kontant veckolön	Genomsnittligt antal dansbesök per månad
a) gifta	0.3
b) ogifta, boende utom hemmet	1.8
c) ogifta, boende inom hemmet	1.4
Studerande	0.7
Militärer	1.0
Hemmafruar	0.1
Hemmadöttrar	(0.4)

I allt 1.3

I följande tablå — likaledes hämtad ur boråsundersökningen — har gjorts en sammanställning för att belysa dansfrekvens bland olika kategorier av ungdomar. Tablåen visar hur de i undersökningen ingående svarat på frågan om huruvida de överhuvudtaget — och i så fall hur många gånger per månad — brukar dansa.

	Pojkar		Flickor		Summa	
	23 år	19 år	23 år	19 år	procent	antal
	i p r o c e n t					
Aldrig	27	33	33	24	29	222
Sällan	11	14	5	10	10	74
1—2 gånger per månad	34	29	26	36	32	241
3—4 » » »	15	9	23	13	15	115
1 gång per vecka o. därutöver . .	2	3	1	3	2	16
Ingen uppgift	11	12	12	14	12	96
I allt	100	100	100	100	100	764
Antal	149	191	199	225		

Såsom framgår av tablån är det omkring 30 procent som uppger sig aldrig dansa, medan det vanligaste svaret — lämnat av omkring 32 procent — är »1—2 gånger i månaden». 17 procent uppger sig dansa relativt eller mycket ofta: 3 gånger per månad och därutöver. Vad skillnaden mellan pojkar och flickor beträffar, visar undersökningen att en lika stor andel — 38 procent — av de äldre ungdomarna uppger sig dansa sällan eller aldrig. De yngre pojkarna avger betydligt oftare än flickorna samma svar — 47 mot 34 procent. Bland dem som uppger sig dansa ofta — 3 gånger per månad och mera — dominerar flickorna. Såväl bland pojkarna som flickorna återfinns de som flitigast brukar dansa framförallt bland den äldre åldersgruppen. Påpekas bör — och detta gäller samtliga undersökningar om dansen — att man inte vet något om hur de många flitiga dansbanebesökare som *inte* dansar har svarat.

Vidare skall lämnas en redogörelse för vad kommitténs å sid. 38 omnämnda undersökning rörande ungdomens bostadsförhållanden visar angående dansfrekvens.

Procentuell andel kvällar under en vecka ägnade åt dans					
Pojkar		Flickor		Summa kvällar	
14-17 år	18-22 år	14-17 år	18-22 år	procent	antal
6	12	12	10	10	550

Såsom framgår av tablån synes de yngre flickorna ägna flera kvällar åt dans än motsvarande grupp av pojkar. Mellan de äldre grupperna är differensen liten. Tendensen pekar dock emot att dansintresset hos pojkarna ökar med stigande ålder, medan det för flickornas del förefaller att vara ungefär konstant de båda åldersgrupperna emellan. Följande sammanställning — hämtad ur samma undersökning — visar hur dansintensiteten fördelar sig:

Dans förekom under den undersökta veckan	Pojkar		Flickor		Summa	
	14-17 år	18-22 år	14-17 år	18-22 år	procent	antal
	i p r o c e n t					
Ingen gång	77	54	53	52	59	478
1 gång	13	16	21	29	22	177
2 gånger	7	23	16	14	14	110
3 »	2	4	8	4	4	37
4 och flera gånger	1	3	2	1	1	10
I allt	100	100	100	100	100	812

Det framgår härav, att det stora flertalet ungdomar eller omkring 60 procent inte uppger sig ha dansat någon gång under ifrågavarande vecka. En dryg femtedel återigen har dansat en gång, medan bara 5 procent har dansat 3 eller flera gånger. Det framgår vidare av tablan att tre fjärdedelar av de yngre pojkarna inte dansat någon gång under den undersökta veckan, medan de äldre dansat i betydligt större utsträckning. Omkring hälften av flickorna säger sig inte ha dansat under ifrågavarande tid. Någon större skillnad mellan de äldre och de yngre kan knappast iakttas.

Ungdomsundersökningen i Stockholm 1944 — se sid. 38 — ger följande resultat beträffande dansen. De svarande har härvid fördelats som tre grupper med hänsyn till uppväxtmiljön:

Uppväxtmiljö	Genomsnittligt antal dansbesök per månad för					
	pojkar			flickor		
	24 år	20 år	16 år	24 år	20 år	16 år
Landsbygd	3.1	4.6	3.4	1.0	2.7	3.2
Tätort	2.3	4.7	2.3	2.8	5.0	3.3
Storstad	2.7	4.8	3.7	1.4	2.8	3.5

Enligt denna undersökning är det 20-åringarna som företer den högsta dansfrekvensen. Däremot dansar de i denna undersökning deltagande flickorna — med undantag för flickorna från tätorter — inte lika ofta som pojkarna inom motsvarande grupper.

Den vid flera tidigare tillfällen omnämnda I. O. G. T.-undersökningen — avseende omkring 1 900 föreningsungdomars fritidsanvändning under en viss undersökt vecka — visar följande angående dansfrekvensen:

	Procentuell andel kvällar under en vecka ägnade åt dans	
	städer	landsbygd
Pojkar	3	5
Flickor	3	4
14-17 år	4	4
18-20 »	4	6
21-23 »	2	5
24- »	3	3
Samtliga	3	4

Som synes är de differenser mellan pojkar och flickor, mellan landsbygd och stad och mellan olika åldersgrupper, som denna undersökning visar, så obetydliga, att det är vanskligt att därur dra några slutsatser i ena eller

andra riktningen. Påpekas kan dock, att undersökningen inte lämnar belägg för att dansfrekvensen skulle vara lägre — snarare tvärtom — på landsbygden än i städerna, vilket däremot visade sig vara förhållandet beträffande biograffrekvensen.

Av nyssnämnda undersökning framgår också hur ofta de däri deltagande ungdomarna brukar gå och dansa. Följande tablå visar hur pojkar och flickor fördelar sig med hänsyn till dansfrekvens.

Dansfrekvens	Pojkar	Flickor	Summa
	i p r o c e n t		
Aldrig	30	22	26
Sällan	11	13	12
1 gång per månad	14	16	15
2—3 gånger per månad	13	15	14
1 gång i veckan	17	17	17
Mer än 1 gång per vecka	5	4	7
Ingen uppgift	10	13	9
I allt	100	100	100
Antal personer som svarat	1 023	865	1 888

Såsom av tablå framgår, är det i allt omkring en fjärdedel av ungdomarna som uppger sig aldrig dansa, medan 12 procent dansar mindre än en gång i månaden. 38 procent av samtliga dansar mer än 2 gånger i månaden. Större andel pojkar än flickor, 30 procent mot flickornas 22 procent, uppger sig aldrig dansa. En knapp fjärdedel av ungdomarna dansar så ofta som en gång i veckan eller ännu mera. Omkring fjärdedelen uppger sig dansa en gång i månaden eller mindre.

I följande sammanställning har dansfrekvensen satts i samband med ungdomarnas ålder:

Dansfrekvens	14-17 år		18-20 år		21-23 år		24- år	
	pojkar	flickor	pojkar	flickor	pojkar	flickor	pojkar	flickor
	i p r o c e n t							
Aldrig	39	22	27	16	25	26	30	36
Sällan	7	9	11	15	14	15	16	14
1 gång per månad	8	13	13	17	18	17	18	20
2-3 gånger per månad	10	17	13	18	13	15	13	2
1 gång per vecka	16	17	22	23	17	13	13	5
Mer än 1 gång per vecka	6	6	6	4	4	1	3	1
Ingen uppgift	14	16	8	7	9	13	7	22
I allt	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer som svarat	131	371	336	311	224	188	232	95

Ovanstående tablå visar inte någon klar och entydig tendens. Tydligt är emellertid att de ungdomar som relativt flitigt besöker danstillställningar — de som uppger sig dansa ungefär en gång i veckan och mera — framför allt är att finna bland 18—20-åringarna. Vidare framgår att ett relativt stort antal pojkar i 14—17-årsåldern uppger sig aldrig gå och dansa.

Vidare skall här återges vad Gallupinstitutets tidigare omnämnda ungdomsundersökning våren 1942 visar angående dans. I undersökningen ingick bland annat en fråga: »Vart brukar Ni oftast gå och dansa?» Av svaren på denna fråga framgick även hur stor procentuell andel flickor respektive pojkar som aldrig uppger sig dansa. Bara svaren i detta sistnämnda hänseende har i detta sammanhang ansetts av betydelse att redovisa.

Följande procentuella andel av samtliga undersökningsdeltagare uppger sig inte dansa:

	Vintertid	Sommartid
<i>Städer</i>		
pojkar	49	38
flickor	36	23
<i>Tätorter</i>		
pojkar	44	35
flickor	34	15
<i>Landsbygd</i>		
pojkar	51	44
flickor	29	15

En markant skillnad i ungdomarnas dansfrekvens under sommar och vinter framgår av tablå. Under sommaren, med dess större tillgång på öppna dansbanor, dansar ungdomarna mycket oftare än under vintern. Så t. ex. uppger omkring en tredjedel av de flickor som bor i tätorter att de inte dansar vintertid — på sommaren däremot är det bara 15 procent av dem som inte brukar dansa. Siffrorna i tablå tyder också på en stor skillnad i dansintresset pojkar och flickor emellan. Omkring hälften av stadspojkarna uppger att de inte brukar dansa vintertid, av flickorna är det bara en dryg tredjedel som räknar sig till de inte dansande.

I den tidigare omnämnda Gallupundersökningen från Johannes församling hösten 1943 framgick, att av de 78 procent ungdomar mellan 15 och 24 år — endast ogifta tillfrågades — som uppger sig ha varit ute och roat sig under de senaste 8 dagarna, hade bara 9 procent tillbringat någon av kvällarna med dans. Som jämförelse kan nämnas, att en lika stor andel uppgett sig ha besökt teater, medan hela 73 procent besökt biograf. I följande tablå har materialet sammanställts efter åldersgrupper samt efter kön, socialklass och födelseort.

	Procent dansande av de 78 procent ungdomar som roat sig senaste veckan	
	15-19 år	20-24 år
Pojkar	—	8
Flickor	15	14
Medelklass	6	13
Arbetare	8	10
Födda i landsorten . . .	13	14
Födda i Stockholm . . .	2	5
I allt	4	12

Det framgår av tablan att flickorna dansat betydligt mera än pojkarna. Särskilt markant är detta vad beträffar den yngre åldersgruppen, där pojkarna överhuvudtaget inte uppgett sig ha dansat under ifrågavarande vecka. Av motsvarande flickgrupp har 15 procent dansat under samma tidrymd. Någon tydlig skillnad i dansfrekvens mellan ungdomarna från medel- och arbetarklassen kan enligt denna undersökning inte förmärkas. Desto mer markant är skillnaden i dansintensitet mellan de ungdomar som är födda i Stockholm och dem som är inflyttade hit. Att de till Stockholm inflyttade ungdomarna uppger sig bruka dansa betydligt oftare än de i storstaden födda är intressant att iaktta, särskilt i belysning av att proportionellt flera stockholmsungdomar överhuvudtaget säger sig ha roat sig under ifrågavarande vecka. Den å sid. 38 redovisade stockholmsundersökningen år 1944 visar i detta hänseende närmast motsatt tendens.

Sammanfattningsvis kan, beträffande frekvensen av dans, sägas, att här refererade undersökningar ger vid handen att en stor andel ungdomar överhuvudtaget inte dansar. Sålunda visar boråsundersökningen att omkring 30 procent av de däri deltagande ungdomarna inte brukar dansa. Enligt I. O. G. T.-undersökningen uppger sig sammanlagt 26 procent av de tillfrågade aldrig dansa. Gallupinstitutets ungdomsundersökning våren 1942 visar, att omkring hälften av i städer boende pojkar mot en dryg tredjedel av i städer boende flickor uppger sig ej bruka dansa, vilka uppgifter avser dansfrekvensen vintertid. 59 procent av de i bostadsundersökningen ingående stockholmsungdomarna uppgav sig vidare inte ha dansat under den vecka vars fritidsanvändning gjorts till föremål för undersökning. Störst är dansintresset hos ungdomarna i 20-årsåldern.

Av ett flertal undersökningar framgår också att flickorna dansar i större utsträckning än pojkarna. Enligt boråsundersökningen är visserligen det genomsnittliga antalet dansbesök något högre för pojkarna än för flickorna, men bland de yngre ungdomarna är det betydligt flera pojkar än flickor,

som uppger sig aldrig bruka dansa och bland dem som dansar ofta — 3 gånger i månaden och mera — återfinns proportionellt flera flickor än pojkar. Enligt bostadsundersökningen ägnar de yngre flickorna 12 procent av fritiden under den undersökta veckan åt dans, medan motsvarande siffra för pojkarna är 6 procent. En större andel pojkar än flickor har enligt denna undersökning inte dansat under ifrågavarande vecka. Vidare kan nämnas, att enligt Gallupundersökningen våren 1942 det vintertid och i städer är 49 procent pojkar och 36 procent flickor som inte dansar. Sommartid och på landsbygden ger 44 procent av pojkarna och 15 procent av flickorna samma svar. 1944 års stockholmsundersökning företer i detta avseende ett i viss mån avvikande resultat. Flickornas högre dansfrekvens beror tydligen på att de relativt ofta antingen dansar med manliga ungdomar, vilka, på grund av att de är äldre än de grupper som här gjorts till föremål för undersökning, inte kommit med i materialet. Till en del kan skillnaden förklaras av att flickorna — i brist på villiga kavaljerer — dansar två och två med varandra.

Siffermaterialet lämnar också vissa hållpunkter för en sammanfattande bedömning av hur stor andel av ungdomen som flitigt frekventerar danstillställningar. Härvid skulle det givetvis vara önskligt att ha tillgång till någon objektiv norm, för hur kraftig dansintensiteten kan vara för att betraktas såsom »normal». I avsaknad av någon sådan norm — som givetvis måste skifta beroende på olika individers inställning till dans m. m. — kan konstateras, att enligt boråsundersökningen 17 procent av samtliga uppger sig bruka dansa mera än 3 gånger per månad. Av dessa är det emellertid bara 2 procent som dansar 1 gång per vecka och mera. Enligt I.O.G.T.-undersökningen — vilken ju bara omfattar föreningsungdomar — är det 84 procent som uppger sig dansa 1 gång i veckan eller därunder, 7 procent dansar mera än 1 gång per vecka. Vidare kan nämnas, att enligt kommitténs bostadsundersökning 19 procent av ungdomarna dansat mera än 2 gånger under den undersökta veckan, av dessa har 4 procent dansat 3 gånger och 1 procent 4 och flera gånger. Här relaterade undersökningar ger inte några säkra och entydiga belägg för hur stor del av ungdomen som brukar dansa flitigt. Med fog torde emellertid, med stöd av de uppgifter som materialet ger, kunna sägas, att det bara är en liten del av ungdomen som överfrekventerar dansbanor och s. k. danshak.

Eftersom materialet till belysande av dansfrekvensen är mindre än i fråga om biograffrekvensen — beroende på att dansen upptar en mindre plats bland ungdomarnas fritidssysselsättningar än biobesöken — är det knappast möjligt att med säkerhet uttala sig om huruvida någon allmän tendens föreligger i riktning mot att de i föräldrahemmet boende dansar mindre eller mera än de som bor utom föräldrahemmet. Däremot bekräftar flera undersökningar att ungdomen dansar betydligt mera om somrarna än om vint-

rarna. Av två undersökningar att döma kan slutligen, även om differenserna är relativt obetydliga, vissa belägg hämtas för att landsbygdsungdomen i något större utsträckning än ungdomen i städerna ägnar fritiden åt dans.

Omfattningen av ungdomens kafé- och restaurangbesök

Såsom inledningsvis omnämnts, kan inte kafé- eller restaurangbesök utan vidare hänföras till nöjen i den mening detta ord i föreliggande avsnitt har. Det torde ändock vara motiverat att ge en översikt över vilken plats i ungdomarnas fritidsliv besök på nyssnämnda näringsställen spelar.

Vad omfattningen av kafébesöken beträffar är det material, som kommittén har till sitt förfogande för att belysa denna fråga, relativt litet. Följande tablå visar boråsundersökningens resultat i detta hänseende:

	Genomsnittligt antal kafébesök per månad			
	pojkar		flickor	
	23 år	19 år	23 år	19 år
För samtliga	3.3	3.7	1.8	2.2
För dem som går på konditori	5.8	5.7	3.4	3.6

Enligt denna undersökning går den manliga ungdomen på kafé betydligt oftare än den kvinnliga. Detta torde i stor utsträckning kunna förklaras med att i undersökningen ingår ett inte obetydligt antal militärer, vilka bidrar att höja genomsnittstalen för pojkarna. Någon tydlig skillnad i besöksfrekvens mellan de äldre och de yngre kan däremot ej iakttagas.

Följande sammanställning visar frekvensen av kafébesök för olika grupper:

	Genomsnittligt antal kafébesök per månad	
	för samtliga	för dem som går på kafé
Personer med uppgiven, kontant lön		
a) gifta	0.5	1.6
b) ogifta (boende utom hemmet)	1.9	3.2
c) ogifta (boende i hemmet)	2.6	4.0
Studera	1.8	4.4
Militärer	13.2	15.2
Hemmafruar	(0.8)	(1.7)
Hemmadöttrar	3.1	3.6
I allt	2.7	4.4

Som framgår av sammanställningen är det genomsnittliga antalet kafébesök per månad för samtliga 2.7. De som överhuvudtaget uppger sig gå på kafé redovisar 4.4 besök per månad eller omkring 1 besök per vecka. Betydande skillnader förefinns som synes mellan olika grupper av svarande. De inkallades hemlöshet under fritiden framgår av att de i undersökningen deltagande militärerna uppger sig gå på kafé omkring varannan kväll, medan de gifta inte går på kafé mer än någon gång i månaden.

Följande sammanställning visar, hur stor andel av boråsungdomarna som uppger sig gå på kafé ingen, en eller flera gånger per månad:

	Absoluta tal	Procent
Aldrig	169	22
Sällan	154	20
1-2 gånger per månad	188	25
1-2 » » vecka	223	29
Mer än 2 gånger per vecka	30	4
I allt	764	100

Denna tablå visar, att omkring 30 procent av ungdomarna brukar gå 1 eller 2 gånger i veckan på kafé. Bara 4 procent uppger sig gå mera än 2 gånger i veckan.

Vad åter omfattningen av ungdomens restaurangbesök beträffar, visar boråsundersökningen följande:

	Pojkar		Flickor		Summa	
	23 år	19 år	23 år	19 år	procent	abs.tal
	i p r o c e n t					
Aldrig	40	56	41	56	49	373
Sällan	18	23	19	16	19	143
Mindre än 10 gånger per år	22	10	25	17	19	142
10-50 gånger per år	18	11	14	8	12	94
Mera än 50 gånger per år	2	—	1	3	1	12
I allt	100	100	100	100	100	764

Såsom framgår av sammanställningen uppger omkring hälften av ungdomarna att de aldrig går på restaurang, medan omkring en femtedel uppger sig endast sällan gå dit. Lika många säger sig gå någon gång då och då, dock inte oftare än ungefär 10 gånger per år eller omkring 1 gång i månaden. Återstående 13 procent besöker restaurang mera än 10 gånger per år. Det är alltså inom denna relativt begränsade grupp, man har att finna

de mera regelbundna restaurangbesökarna. Tablån visar vidare, att ungefär lika många kvinnor som män aldrig brukar gå på restaurang. Bland dem som går på restaurang ofta — varierande mellan ungefär 1 gång i månaden och 1 gång i veckan — är pojkarna i majoritet.

Följande sammanställning — som också hämtats ur boråsundersökningen — visar att det som man kunde vänta finns ett intimt samband mellan inkomst- och restaurangfrekvens. I stor utsträckning tillhör sålunda de som går på restaurang mer än 10 gånger om året den högsta inkomstgruppen med en inkomst överstigande 50 kronor per vecka.

Veckolön	Personer som besöker restaurang mera än 10 gånger per år i procent av samtliga inom respektive inkomstgrupp
Mindre än 40 kronor	9
40-50 kronor	25
Mera än 50 kronor	48

Den inom Johannes församling hösten 1943 företagna Gallupundersökningen belyser bland annat i vilken utsträckning ungdom i olika åldersgrupper går på restaurang för nöjes skull: (Siffrorna avser procentuell andel av samtliga.)

Besökt restaurang	15-19 år	20-24 år	25-29 år	30-49 år
Under sista veckan	4	17	17	10
Under de senaste två månaderna	23	35	23	19
Under år 1943	13	23	26	22
Går aldrig	60	25	34	49

Enligt denna undersökning är restaurangvanorna för ungdom över och under 20 år väsentligt olika: mot att 60 procent av ungdomarna under 20 år uppger sig aldrig gå på restaurang för nöjes skull är det endast en fjärdedel av ungdomarna mellan 20 och 24 år som ger samma svar. Under sista veckan har 17 procent av dessa uppgett sig ha, under den vecka som föregick undersökningen, besökt restaurang.

Undersökningen visar, att 20—24-åringarna går på restaurang oftare än övriga åldersgrupper under 50 år. I stort sett förläggs restaurangbesöken till lördagar och söndagar. Denna Gallupundersökning visar vidare, att 42 procent av männen under 50 år har varit på restaurang för nöjes skull under de senaste 2 månaderna mot omkring 30 procent av kvinnorna i mot-

svarande ålder. De som tillhör de högre inkomstklasserna har gått på restaurang flitigare än de övriga. De till Stockholm inflyttade går enligt undersökningen inte lika ofta på restaurang som stockholmarna.

Här skall även lämnas en redogörelse för en av ungdomsvårdskommittén i maj 1942 i samarbete med Sveriges centrala hotell- och restaurangförening företagen undersökning (om denna undersökning se sid. 37) rörande åldersfördelningen bland gästerna på ett antal spritrestauranger. Resultatet av undersökningen har sammanställts i en tablå å följande sida. Det framgår härvid, att endast en knapp procent av de manliga besökarna och omkring 4 procent av de kvinnliga var under 21 år. Om i stället gränsen dras vid 24 år, var omkring 14 procent av de manliga besökarna och omkring 30 procent av de kvinnliga under denna ålder.

Undersökningen pekar sålunda klart mot att de unga, som ännu inte uppnått myndighetsåldern, endast mera undantagsvis uppsöker spritrestaurangerna under danskvällar. Tendensen gäller i större utsträckning männen än kvinnorna. I den mån undersökningen kan anses representativ för spritrestauranger överhuvudtaget skulle man alltså kunna dra den slutsatsen, att dansen på spritrestaurangerna inte rent kvantitativt sett är ett ungdomsproblem.

Vid en bedömning av undersökningen måste man emellertid ha i minnet dels undersökningens stickprovsartade karaktär, dels den begränsning som ligger i att undersökningen endast gällde spritrestauranger. Det går heller inte att bortse från att själva undersökningsmetoden är osäker. Det kan emellertid möjligen antas att de felbedömningar av åldern som inträffat i stort sett jämnat ut sig. I vilken utsträckning det förhållandet att undersökningen verkställdes sent på våren, då utedansen redan hade börjat och variationen på fritidsnöjen var större än på vintern, är givetvis svårt att uttala sig om. Möjligen har ungdomsfrekvensen härigenom blivit lägre än om undersökningen utförts vintertid.

Sammanfattningsvis kan sägas, att de här publicerade undersökningarna inte lämnar fog för det ofta hörda påståendet, att de unga mera allmänt fördriver en stor del av sina kvällar på restauranger och framför allt på konditorier och kaféer. Nämnas kan t. ex. att i I. O. G. T.-undersökningen kafé- och restaurangbesöken inte ens förmår samla en procent av dessa ungdomars fritidsintresse under en vecka. Bland vissa grupper av unga hör dock säkerligen kafébesöken till vanligheten. Många pojkar, särskilt militärinkallade ynglingar, samlas ofta på ett litet kafé, ett »fik», och fördriver en stund vid en halva kaffe, medan en hel del flickor tar sin tillflykt till konditorierna, ofta kanske mindre för nöjets skull än för att överhuvudtaget ha någonstans att sitta och prata med en väninna eller en pojke.

Uppskatning av besökarnas ålder vid 18 spritrestauranger en utvald s. k. ordinarie danstkväll.

	Manliga gäster					Kvinnliga gäster								
	-21 år	22-24 år	25-34 år	35-49 år	50-år	Summa	Antal gäster	-21 år	22-24 år	25-34 år	35-49 år	50-år	Summa	Antal gäster
	P r o c e n t							P r o c e n t						
<i>Falun</i>														
Grand Hotell	5.9	47.0	23.5	11.8	11.8	100	34	17.4	34.8	30.4	17.4	—	100	23
<i>Göteborg</i>														
Huvudrestaurangen Liseberg	—	3.2	25.3	47.5	24.0	100	158	3.6	14.4	33.7	35.1	13.2	100	83
Lorensberg	—	3.5	25.7	52.2	18.6	100	113	3.9	11.8	52.9	21.6	9.8	100	51
Trädgårdsföreningen	—	4.1	27.4	42.5	26.0	100	73	3.0	13.6	47.0	31.8	4.5	100	66
<i>Hälsingborg</i>														
Hotell Mollberg	1.6	9.8	44.3	27.9	16.4	100	61	—	15.6	60.0	24.4	—	100	45
<i>Jönköping</i>														
Grand Hotell	—	28.2	42.2	21.1	8.4	100	71	—	38.5	42.3	19.2	—	100	52
Stora Hotellet	—	16.9	33.9	32.2	17.0	100	59	—	44.2	37.2	18.6	—	100	43
<i>Karlstad</i>														
Stadshotellet	—	17.1	34.3	34.3	14.3	100	70	13.0	34.8	43.5	8.7	—	100	23
<i>Kristianstad</i>														
Frimurshotellet	—	—	31.1	31.1	37.8	100	45	—	4.8	81.0	9.5	4.8	100	21
<i>Linköping</i>														
Frimurshotellet	0.6	23.8	48.9	23.6	3.2	100	501	8.9	37.6	39.8	12.0	1.7	100	359
<i>Malmö</i>														
Kramer	—	3.8	26.9	46.2	23.1	100	130	—	16.7	61.1	22.2	—	100	90
<i>Norrköping</i>														
Standard	8.6	39.4	17.3	18.3	16.3	100	104	4.8	34.5	40.5	8.3	11.9	100	84
<i>Sollefteå</i>														
Appelberg	—	13.2	52.6	23.7	10.5	100	38	—	—	40.0	60.0	—	100	10
<i>Stockholm</i>														
Hamburger Börs	—	—	22.2	55.6	22.2	100	135	—	7.9	39.5	26.3	26.3	100	38
Mosebacke	0.9	4.5	35.4	22.7	36.4	100	110	—	21.4	42.8	28.6	7.1	100	70
Operakällaren	1.6	10.9	22.6	23.4	41.4	100	128	4.2	18.8	21.9	25.0	30.2	100	96
Piperska muren	—	—	32.2	43.0	24.7	100	93	—	4.2	81.2	—	14.6	100	48
<i>Östersund</i>														
Grand Hotell	—	3.0	37.3	52.2	7.5	100	134	—	22.2	55.6	22.2	—	100	45
Genomsnittlig procentuell fördelning	0.9	13.1	34.4	34.2	17.4	100	2 057	4.3	25.4	44.2	19.1	7.0	100	1 247
Antal gäster	18	269	708	704	358			54	317	551	238	87		

Skillnaden i nöjesfrekvens olika ungdomar emellan

Orsaken till att vissa ungdomar endast i ringa utsträckning ägnar sig åt nöjeslivet, medan andra ungdomar, som lever under till synes likartade levnadsförhållanden, sätter av en stor del av fritiden för olika nöjen torde vara att finna i ett samspel av olika faktorer, bland vilka — förutom sociala och ekonomiska förhållanden — uppfostran, uppväxtmiljö, intresseinriktning, ideologisk inställning samt begåvningsgrad särskilt bör framhållas. Hela detta problemkomplex — som utförligt behandlats i flera företrädesvis amerikanska sociologiska undersökningar — har emellertid i den svenska samhällsforskningen ägnats endast ringa intresse. Även om det på grund härav tyvärr inte är möjligt att lämna några säkra belägg för hur orsaksspelet verkar, skall i fortsättningen lämnas några synpunkter på vilka faktorer som av allt att döma kan påverka ungdomarnas olika handlande härvidlag. I den mån det är möjligt, kommer de åsikter som därvid framförs — och som mera har karaktären av förmodanden än av påståenden — att belysas med uppgifter ur tillgängliga undersökningar.

Också om direkta undersökningar på detta område saknas, torde det kunna hävdas, att de som lever under tryckande yttre förhållanden med hänsyn till bostadsförhållanden, familjeförhållanden m. m. i särskilt stor utsträckning deltar i vissa betalda nöjen. Erfarenheten — i den mån denna kan utläsas ur läkares, socialarbetares och pedagogers samlade vittnesbörd samt t. ex. ur domstolshandlingar, sjukhusjournaler och socialvårdens aktmaterial — pekar vidare i riktning mot att det i särskilt hög grad är de psykiskt minst motståndskraftiga, de intellektuellt och moraliskt svagt utrustade, de som saknar egentliga intressen och som inte själva förmår organisera fritiden på ett givande sätt, som överfrekventerar de betalda nöjena.

Beträffande frågan om sociala förhållandens inverkan på nöjesfrekvensen kan anföras följande tablå, hämtad från boråsundersökningen och belysande genomsnittligt antal besök per månad på biografer, danstillställningar, konditorier, restauranger m. m., för dem som bebor respektive inte bebor eget rum:

	Medeltal nöjen per månad				Summa
	pojkar		flickor		
	23 år	19 år	23 år	19 år	
Personer som <i>ej</i> har eget rum (utom gifta och militärer)	10.5	10.3	7.2	7.7	8.7
Personer som <i>har</i> eget rum	8.2	8.2	7.1	7.2	7.6
Differens	2.3	2.1	0.1	0.5	1.1

Tablån visar som synes ett visst samband mellan bostad och nöjesfrekvens i riktning mot, att de som har eget rum inte går ut och roar sig lika ofta som de som delar rum med andra. Mest markant är detta för pojkar-
nas del, där differensen mellan dem som har eget och dem som inte har
eget rum är 2.3 respektive 2.1 nöjesbesök per månad för dem som är 23
respektive 19 år gamla. För flickornas del är skillnaden däremot obetydlig.

Frågan om sambandet mellan bostadsfrågan och nöjeslivet — i detta
fallet dansen — belyses även av följande sammanställning, hämtad ur
I. O. G. T.-undersökningen.

Dansfrekvens	Bostadsförhållanden							
	bor hemma		hyr rum		rum ingår i lönen		uppgift saknas	
	pojkar	flickor	pojkar	flickor	pojkar	flickor	pojkar	flickor
	i p r o c e n t							
Aldrig	30	22	28	20	46	24	22	27
Sällan	10	14	22	11	9	10	4	18
1 gång per månad	14	17	15	11	2	12	30	18
2-3 gånger per månad	12	15	15	13	10	17	13	—
1 gång per vecka	20	16	9	24	10	19	13	18
Mer än 1 gång per vecka	5	4	1	6	12	4	9	—
Ingen uppgift	9	12	10	15	11	14	9	19
I allt	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer som svarat	799	677	160	70	41	107	23	11

Av sammanställningen framgår att de i föräldrahemmet boende poj-
karna dansar oftare än de som hyr eget rum. Sålunda har 25 procent av de
förra uppgett sig dansa 1 gång i veckan eller därutöver mot 10 procent av
de senare. För flickornas del är tendensen närmast den motsatta. En an-
märkningsvärt stor del av de pojkar, vilkas rum ingår i lönen, uppger sig
aldrig dansa. Eftersom de absoluta tal på vilka procentsiffrorna bygger är
relativt små, är det dock vanskligt att pressa detta förhållande alltför
mycket.

	Medeltal dansbesök per månad för					
	pojkar			flickor		
	24 år	20 år	16 år	24 år	20 år	16 år
Boende i egen lägenhet	2.4	5.0	—	1.3	0.8	—
Boende hos familj el. familjemedlem	2.4	3.8	2.8	2.2	3.1	2.6
Inneboende	3.6	4.7	3.4	2.1	3.4	3.5

Den på föregående sida omnämnda stockholmsundersökningen, utförd år 1944, visar sambandet mellan dansfrekvens och sätt att bo:

Som synes dansar enligt denna undersökning de flickor som bor i egen lägenhet — med undantag av en åldersgrupp bland pojkar — väsentligt mindre än de som bor i sina familjer och framför allt än de som är inneboende.

De här återgivna undersökningarna, vilkas uppgifter sinsemellan inte är fullt jämförbara eftersom de frågeställningar som uppställts varit i viss mån olika, synes ge vid handen, att det finns ett intimt och påvisbart samband mellan nöjesfrekvens och bostad i riktning mot att ju mera rörelsefrihet och självständighet de unga har med hänsyn till bostaden — ju »bättre» de ur sin egen synpunkt sett bor — desto mindre aktuellt blir det för dem att gå ut och roa sig.

I det föregående har framförts den förmodan, att bland de unga som särskilt flitigt frekventerar nöjeslivet, torde återfinnas många ungdomar med svag intellektuell och moralisk utrustning. Om detta är riktigt — och mycket talar för att så är fallet — bör bland dem som inte roar sig i samma utsträckning som andra återfinnas särskilt många intellektuellt vakna, aktiva, allmänintresserade ungdomar.

En viss möjlighet att bedöma denna fråga lämnar bland annat boråsundersökningen, där den genomsnittliga nöjesfrekvensen per månad uträknats dels för ungdomar som tillhör olika ideella föreningar — vilka unga med ett visst mått av generalisering torde kunna benämnas »elitungdomar» — dels för samtliga som deltog i undersökningen.

Av undersökningen framgår först och främst att de, som är medlemmar i kyrkliga och frikyrkliga föreningar, redovisar betydligt lägre nöjesfrekvens än övriga. Denna tendens bekräftas även av såväl den allmänna erfarenheten som av utsagor från dessa kretsar. Enligt en hävdvunnen uppfattning strider det mot en kristen hållning att delta i särskilt vissa former av nöjesliv. I synnerhet är det dansen, som enligt mångas mening är anstötlig och förkastlig, framför allt på grund av de konsekvenser för sexualmoralen som den anses medföra. Under senare tid har inställningen till filmen blivit mera nyanserad. Utom de principiella skälen för avståndstagande från nöjeslivet hyser många medlemmar i kristna ungdomsorganisationer den meningen, att de funnit högre intressen att ägna sig åt, vilka helt fyller deras krav på ett rikt innehåll i fritiden, varför de inte känner behov av dans och bio.

Av undersökningen framgår även, att de som är medlemmar i politiska föreningar och i nykterhetsföreningar uppvisar en nöjesfrekvens som är något lägre än genomsnittet. Samma tendens visar den i flera tidigare sammanhang refererade I. O. G. T.-undersökningen — i vilken bara föreningsungdomar deltog — samt den genom NKI-skolan utförda undersökningen, i vilken fritidsstuderande ungdomar övervägande deltagit.

Den av ungdomsvårdskommittén och Stockholms ungdomskommitté gemensamt utförda undersökningen rörande till Stockholm inflyttades levnadsförhållanden — se sid. 38 — visar inte något klart och entydigt sammanhang mellan nöjesfrekvens och föreningsaktivitet. Såväl beträffande dansen som beträffande biobesöken förefaller det som om det funnes två »toppar». Dels synes de som sällan eller aldrig går på sammanträden särskilt flitigt frekventera olika nöjesanordningar. Dels återfinns de flitigaste nöjesbesökarna bland dem som är alldeles särskilt aktiva inom föreningarna och som sätter av 10—12 kvällen per månad på sammanträden.

För de föreningsungdomar, som inte tillhör någon kyrklig eller frikyrklig sammanslutning, är säkerligen orsaken till att nöjeslivet inte intar samma plats som för övriga ungdomar blott delvis densamma som nyss angetts gälla för de kyrkliga och frikyrkliga ungdomarna. Att föreningsungdomarna inte roar sig i så stor utsträckning som genomsnittet unga torde sålunda inte kunna förklaras av att de i någon större utsträckning skulle hysa moraliskt eller ideologiskt betingade hämningar gentemot nöjeslivet, utan torde snarare bero på att det, enligt deras åsikt, finns bättre och mera givande sätt att fördriva fritiden på än att sätta sig på bio eller att gå och dansa.

Sammanfattning rörande omfattningen av ungdomens nöjesliv

I det föregående har lämnats en redogörelse för hur stor del av ungdomens fritidsliv som var för sig ägnats åt nöjesformerna biobesök, dans och kafé- och restaurangbesök varjämte i korthet berörts frågan om orsakerna till variationerna olika ungdomar emellan. I föreliggande avsnitt skall lämnas en sammanfattning dels över den samlade nöjesfrekvensen, dels över hur olika nöjesformer i frekvens förhåller sig till varandra.

Kommittén vill härvid framhålla, att frågan om vilka nöjesformer, som dominerar på de olika orterna, i stor utsträckning beror på förhållanden över vilka de unga inte råder. Finns en biograf i närheten men däremot inget ställe dit man kan gå och dansa, behöver det givetvis inte vara något uttryck för bristande dansintresse hos ungdomarna ifråga om denna nöjesform lyser med sin frånvaro. De förbättrade kommunikationerna under senare decennier har emellertid i hög grad bidragit till en utjämning av den ojämna fördelningen av olika nöjesanordningar. Till många platser där biograf eller danslokal finns, kommer sålunda framförallt på lördags- och söndagskvällar massor med unga på cykel, i buss eller på tåg.

I den tidigare åberopade boråsundersökningen har bland annat gjorts en beräkning utvisande sammanlagda antalet bio-, dans-, kafé- och restaurangbesök per person och månad. Resultatet av detta framgår av den nedanstående sammanställningen, i vilken svaren grupperats i tre grupper:

Antal bio-, dans-, kafé- och restaurangbesök per månad	Pojkar		Flickor		Summa
	23 år	19 år	23 år	19 år	
	i p r o c e n t				
0-4	38	18	40	28	30
5-8	17	25	32	32	27
9 och därutöver	44	55	25	38	41
Ingen uppgift	1	2	3	2	2
I allt	100	100	100	100	100
Genomsnittligt antal besök per månad	8.8	10.5	6.4	7.8	8.3

Siffrorna i denna tablå visar att nöjesfrekvensen är åtskilligt högre för pojkarna än för flickorna. Framförallt är den hög för den yngre manliga gruppen: inte mindre än 55 procent av personer tillhöriga denna besöker nöjen av här omnämnt slag oftare än 2 gånger per vecka.

I nyssnämnda tablå ingick, utöver uppgifter om bio- och dansbesök, även uppgift om kafé- och restaurangbesök. I följande sammanställning har endast de två förstnämnda nöjesformerna — vilka starkt dominerar i ungdomarnas nöjesliv — medtagits:

	Pojkar		Flickor		I allt
	23 år	19 år	23 år	19 år	
Genomsnittligt antal bio- och dansbesök per månad	5.9	6.9	4.5	5.6	5.5
Därav för					
Bio	4.4	5.4	3.4	4.2	4.2
Dans	1.5	1.5	1.1	1.4	1.3

De som deltog i denna undersökning gick således på bio eller på dans-tillställning i genomsnitt 5.5 gånger i månaden eller omkring var sjätte dag. De yngre ungdomarna roade sig enligt denna undersökning något oftare än de äldre och pojkarna roade sig oftare än flickorna. Spridningen såväl uppåt som nedåt var mycket kraftig. En del roade sig sålunda ytterst sällan, medan en del återigen kan sägas räknas till dem som överfrekventerar betalda nöjestillställningar. Den stora delen av ungdomen återigen roade sig enligt boråsundersökningen »normalt», i den mån det är möjligt att i detta hänseende fixera någon norm.

Olika nöjesformers förhållande till varandra samt deras totala andel i ungdomens fritidsliv framgår också av tidigare omnämnda I. O. G. T.-undersökning, ur vilken följande sammanställning är hämtad:

Procentuell andel av kvällarna under en vecka ägnade åt	Städer		Landsbygd	
	pojkar	flickor	pojkar	flickor
Bio	12	10	10	7
Dans	3	3	5	4
Kafé, restaurang	—	—	—	—

Denna tablå bekräftar — vad som tidigare till fullo understrukits i detaljavsnittet för varje nöjesslag för sig — att biografbesöken dominerar för ungdomen samt att kafé- och restaurangbesöken inte intar någon betydande plats i ungdomens nöjesliv. Tablåen ger också belägg för att pojkarna roar sig i större utsträckning än flickorna, liksom att landsbygdsungdomen inte går lika ofta på bio som ungdomen i städerna. Dansfrekvensen för de förstnämnda kan däremot möjligen sägas vara något högre än för de sistnämnda.

Frågan om i vilken utsträckning nöjeslivet koncentrerar sig till vissa av veckans dagar, vilken fråga torde vara av ett visst intresse att få belyst, har bara berörts i en av de här nämnda undersökningarna, nämligen I. O. G. T.-undersökningen. Följande tablå visar dels den genomsnittliga nöjesfrekvensen under en vecka, dels frekvensen av olika nöjesformer under onsdag, lördag och söndag. Som jämförelse har valts en dag — måndag — då nöjesfrekvensen säkerligen är särskilt låg. I tablåen — som lämnar uppgift om hur stor procentuell andel av de svarande som tillbringat ifrågavarande kväll på ena eller andra sättet — har även medtagits grupperna »hemma» och »bortbjuden».

Ur tablåen kan utläsas, att de ungdomar det här rör sig om i mycket stor utsträckning sitter hemma på måndagskvällarna; den kvällen ägnas för övrigt i inte så få fall åt arbete och självstudier. På onsdag går en del — en knapp femtedel av pojkarna och en dryg tiondel av flickorna — på bio. Lördag är den stora nöjeskvällen: omkring en fjärdedel av pojkarna uppper sig då ha dansat och lika många har besökt biograf. Flickornas såväl dans-

	Hemma		Bio, teater, konsert		Dans		Kafé, restaurang		Bortbjuden	
	pojkar	flickor	pojkar	flickor	pojkar	flickor	pojkar	flickor	pojkar	flickor
	i p r o c e n t									
Under en vecka . .	28	34	10	8	4	3	—	—	4	9
Måndag kväll . . .	48	55	4	2	—	—	—	—	1	8
Onsdag »	26	32	18	12	2	1	1	—	7	11
Lördag »	14	18	22	16	25	23	1	—	8	12
Söndag »	16	18	25	21	6	7	—	—	6	8

som biograffrekvens har varit lägre men är ändå relativt hög. Av undersökningen framgår att lördag är veckans stora och till synes enda danskväll av betydelse. På söndag kväll dansas det inte mycket, däremot är det många som uppger sig gå på bio den kvällen.

Den i det föregående lämnade redogörelsen för den utsträckning, i vilken ungdomen besöker olika slag av nöjen, har gett vid handen att nöjeslivet för ungdomen genomsnittligt inte har en omfattning som kan anses oroväckande hög. Spridningen av nöjesfrekvensen är emellertid mycket kraftig: medan många går på betalda nöjen i tämligen stor utsträckning, är det åtskilliga, som sällan eller aldrig roar sig i den bemärkelse begreppet i hithörande sammanhang har fått. Av olika undersökningar framgår vidare, att pojkar roa sig i betydligt större utsträckning än flickorna, vilket framförallt beror på att biografbesöken för de förra dominerar kraftigt. För flickorna däremot går tendensen i den riktningen att dansbesöken dominerar, men eftersom dessa genomsnittligt upptar betydligt färre kvällar än biobesöken leder pojkar beträffande den samlade nöjesfrekvensen.

Vidare lämnar flera undersökningar belägg för att landsbygdens ungdom inte roa sig i samma utsträckning som städernas, vilket beror på att de varken har samma praktiska möjligheter eller samma ekonomiska rörelsefrihet som de i städerna boende. Vad dansfrekvensen beträffar, är tendensen snarast den motsatta, vilket emellertid inte nämnvärt bidrar att utjämna den skillnad i nöjesfrekvens som faktiskt kan iakttas stads- och landsbygdens ungdomar emellan. I viss utsträckning har även framgått, att nöjesaktiviteten är väsentligt olika på olika orter. Orsakerna härtill kan vara vanskliga nog att fastställa: ortens storlek och läge, eventuell närhet till nöjescentra inom annan kommun, den marknad, som finns för olika nöjesformer på orten i fråga, kan här förtjäna nämnas.

Påpekas bör, att de undersökningar som omnämnts inte lämnar uppgift om i vilken utsträckning de unga ägnar sig åt flera nöjen per kväll. Mycket ofta förekommer emellertid t. ex. kombinationen bio-dans eller bio-restaurang.

Vad kostar ungdomens nöjesliv?

Med hjälp av de i det föregående anförda uppgifterna rörande ungdomens deltagande i nöjeslivet skall frågan om de ungas utgifter för detta nöjesliv i korthet diskuteras.

Härvid är det i främsta rummet boråundersökningens uppgifter som kommer att åberopas, eftersom i denna ingår alla kategorier av ungdom i en medelstor svensk stad.

Ifrågavarande undersökning berörde åldersklasserna 19 och 23 år och avsåg bland annat att klarlägga ungefär hur många gånger per månad de tillfrågade besökte biograf, danstillställning samt konditori, kafé och restaurang. De nämnda formerna av »utenöjen» är självfallet de för genomsnitts-ungdomen dominerande medan teater, konserter och dylikt spelar en åtminstone i dess budget mycket obetydlig roll. Nöjesfrekvensen, enligt den åberopade undersökningen, framgår i sammandrag av nedanstående tablå. Det torde vara värt att erinra om att till siffrorna kan fogas åtskilliga reservationer, vilka utförligt berörts i det föregående (svarens tillförlitlighet, årstidsdifferenser etc.).

	Genomsnittligt antal besök per månad				I allt
	pojkar		flickor		
	23 år	19 år	23 år	19 år	
Biograf	4.4	5.4	3.4	4.2	4.2
Dans	1.5	1.5	1.1	1.4	1.3
Kafé o. d.	3.3	3.7	1.8	2.2	2.7

Ur dessa tal, kombinerade med en viss medelkostnad per nöjestillfälle, skulle möjligen ett matematiskt medelvärde beträffande ungdomarnas nöjeskonto kunna deduceras fram. En sådan siffra vore dock en ganska värdelös konstruktion, eftersom nöjesfrekvensen är så olika för olika individer.

Att gå på bio är ju, som tidigare nämnts, den mest frekventerade nöjesformen. Blott 7 procent förklarade sig aldrig eller mycket sällan gå på bio. Motsvarande tal i fråga om dans var 39 procent, beträffande kafébesök 42 procent och vad restaurangfrekvensen beträffar uppgav nära 70 procent, att de aldrig eller mycket sällan gick på restaurang. För att få ett mått på nöjesfrekvensen bland dem som överhuvudtaget frekventerar respektive nöjesformer måste nyssnämnda kategorier elimineras, varefter följande mycket approximativa siffror erhålles:

Biograf	omkring 4—5 gånger per månad
Dans	» 4—5 » » »
Kafé	män omkring 5—6, kvinnor omkring 3—4 gånger per månad
Restaurang	(huvudsakligen män) ungefär 1 gång per månad.

Så långt finns ett visst underlag av fakta för bedömningen. Den individuella kostnaden per nöje är betydligt vanskligare att beräkna. Enklast är detta i fråga om *biobesöken*. En biobiljett varierar som regel i pris mellan 1 krona 20 öre och 2 kronor 70 öre; för dem som går på bio en gång i vec-

kan eller mer går alltså biobesöken på från omkring 5 kronor till omkring 10 kronor per månad.

Inträdesavgiften till *danstillställningarna* varierar ganska mycket. För vintertid uppgår den ofta till 2—3 kronor per person på de större orterna, medan den på smärre orter brukar hålla sig mellan 1 och 2 kronor. I avgiften inkluderas stundom någon läskedryck eller dylikt. Med annan förtäring, garderobsavgift etc. torde kostnaden ofta komma att stiga till mellan 3 och 5 kronor, vilket med två besök per månad alltså blir mellan 6 och 10 kronor per månad. Vid utedansbanorna på sommaren blir kostnaden per gång kanske lägre, men frekvensen i stället större.

Restaurangbesök är som av det föregående framgår för genomsnitts- ungdomen tämligen ovanliga. Ett restaurangbesök med supé, drycker och drickspengar torde snarare över- än understiga 10 kronor. Om kavaljeren bjuder sin dam blir utgifterna sålunda mycket höga och går säkerligen ofta upp till både 20 och 30 kronor. Om restaurangbesök är relativt sällsynta, är *kafé- och konditoribesök* desto vanligare. Dessa blir dock sannolikt inte vart för sig så kostsamma. Detta nöje torde för många som frekventerar det kunna beräknas kosta ungefär en tia per månad.

För att få en riktig uppfattning av ungdomens *totala kostnader för nöjen* måste man givetvis ha kännedom om i vilken utsträckning samma individ utnyttjar olika nöjesformer. Med det bristfälliga sifferunderlag som föreligger i frågan är emellertid detta ytterst vanskligt att fastslå. Tendensen i de tidigare refererade undersökningarna tyder emellertid på, att inte så få ungdomar både dansar och besöker biografer och kaféer ungefär i den utsträckning som den nyss återgivna tablan visar. Om alla dessa själva betalade för sina nöjen, skulle alltså nöjesutgifterna per person belöpa sig på mellan 25 och 30 kronor per månad. Eftersom pojkarna ofta bjuder flickorna, blir säkerligen pojkarnas nöjesutgifter betydligt högre än flickornas.

I den tidigare omnämnda boråsundersökningen ingick en fråga om hur många kronor i månaden de tillfrågade brukade lägga ut på nöjen och njutningsmedel (sprit, tobak). Resultatet är sammanställt i följande tablå:

Veckoinkomst	Utlägg för nöjen och njutningsmedel			
	pojkar		flickor	
	23 år	19 år	23 år	19 år
	k r o n o r p e r m å n a d			
Understigande 40 kr.	—	26	12	10:50
40-50 kr.	31	27	14	15
50 kr. eller däröver	35	39	13:50	16

Undersökningen belyser det självklara faktum, att det finns ett samband mellan inkomst och nöjesutgifter: de som förtjänar bra har råd att gå på betalda nöjen oftare än de som har låg inkomst. Mycket talar emellertid för, att de här återgivna uppgifterna om nöjesutgifter m. m. är tilltagna i underkant.

De uppgifter som här anförts torde, även om de är tämligen vaga, klart ha visat, att de ungas nöjesutgifter ofta uppgår till ganska betydande belopp, framför allt om man ser dem i relation till inkomsten. Och dessa beräkningar gäller genomsnittsongdomen, den ungdom som inte går på bio eller på danstillställning mer än en eller annan gång per vecka. Utgifterna för det fåtal som överfrekventerar nöjeslivet kan med t. ex. ett par restaurangbesök per månad och två biobesök per vecka säkerligen utan vidare uppgå till 50—60 kronor per månad.

Ändock ger utgifterna för biografbiljetten, restaurangbesöket eller entrén till danslokalen endast en del — kanske den mindre — av de utgifter som är förbundna med deltagande i nöjeslivet. En hel del pengar går också åt till buss, bil, cigaretter, choklad m. m. i samband med nöjesbesöken. Men de kanske drygaste utgifterna för de unga, som åtminstone till en del får skrivas på nöjeslivets konto, är klädundergifterna. Påverkade bland annat av film och veckopress har många, framför allt kvinnliga, ungdomar skruvat upp sina krav i fråga om kläder så högt att det måste vara ägnat att förvåna att budgeten — om än på bekostnad av andra viktiga behov t. ex. att göra rätt för sig i föräldrahemmet — överhuvudtaget går ihop. I ett kommande betänkande ämnar kommittén behandla frågan om de ungas ekonomiska ställning samt om sparande m. m.

BAKGRUNDEN TILL UNGDOMENS

NÖJESLIV

Inledande synpunkter

OM NÖJESLIVET — som i föregående kapitel hävdats — för flertalet ungdomar inte har antagit några skrämmande proportioner, så kvarstår likväl åtskilliga frågor obesvarade. Har inte den miljö, som de unga växer upp i, och skolan med sina på aktivitet och självverksamhet alltför litet inriktade undervisningsmetoder hittills bidragit alltför litet till att ge dem en sådan fostran, att de är i stånd att på ett personligt givande sätt tillvarata fritiden? Är inte samhällets beskaffenhet i olika hänseenden — inte minst de bristande resurserna i fråga om att ge ungdomen hyggliga utbildnings- och arbetsvillkor, bra bostäder och stimulerande och trevliga fritidssysselsättningar — en bidragande orsak till att vissa ungdomar drivs att överfrekventera olika nöjesanordningar?

I föreliggande kapitel vill kommittén söka besvara dessa frågor genom att söka teckna bakgrunden till ungdomens nöjesliv, sådan kommittén uppfattar den.

Som i det föregående antytts, är det härvid inte möjligt att begränsa ämnet till att enbart omfatta frågor som direkt rör nöjeslivet. Det är i stället nödvändigt att — om än flyktigt — beröra ungdomens ställning överhuvudtaget i samhället liksom detta samhälles konstruktion och funktioner i olika hänseenden. Först därefter är det möjligt att dra vissa slutsatser rörande nöjeslivets plats och betydelse för ungdomen liksom rörande den önskvärda och möjliga utvecklingen härvidlag.

Rent allmänt gäller härvid, att det i främsta rummet är förhållandena inom städerna, som kommer att uppmärksammas, eftersom problemen där är mera tillspetsade och mera tydligt urskiljbara än för landsbygdens vidkommande.

Samhällets inverkan på människorna

I skilda kulturer och genom alla tider har människorna i sina funktioner och livsyttningar, i sitt tänkande och i sin målsättning påverkats av och formats efter de samhällsförhållanden under vilka de lever. Detta är lika visst som att människorna i sin tur skapar samhället. Det råder en evig och ofrånkomlig växelverkan mellan samhälle och individ.

En ungdomsgenerations sätt att vara formas självklart fram ur den andliga och materiella strukturen hos det samhälle den växer upp i. Av detta följer att det, som i allmänna språkbruket fått benämningen »ungdomsproblem», aldrig helt kan förstås, om man inte ser det i belysning av de samhällsförhållanden, under vilka de unga har att inordna sig. Om det kan påvisas att ungdomsproblemen vid någon tidpunkt är av särskilt allvarlig karaktär, torde man i första hand böra möta detta genom att vidta mer eller mindre djupt ingripande förändringar av samhället, för att därigenom, ur ungdomens synpunkt, gynnsammare miljöbetingelser skall uppstå.

Det är däremot, enligt kommittén ofruktbart och sakligt oriktigt att betrakta dessa samhällsproblem som företeelser, vilka skulle kunna avlägsnas endast med hjälp av sådana medel som moralisk inverkan, »andlig omvandling» och dylikt hos enskilda individer.

Det stöter givetvis på vissa svårigheter att på ett entydigt sätt inom ett folk avgränsa ungdomen. För det första måste avgränsningen av de åldersgrupper, som skall anses tillhöra ungdomsåldrarna, alltid bli mer eller mindre godtycklig. För det andra sker en snabb omsättning inom den befolkningsgrupp som brukar benämnas ungdomen. — Ungdomstiden är ett utvecklingsskede som alla vuxna människor måste passera. Ungdomen ändrar ständigt sammansättning och utseende, varje år kommer en ny årskull till, medan en annan lämnar de åldrar som brukar benämnas ungdom. Gränserna mellan barndom och ungdom samt mellan ungdom och s. k. mogen ålder är, som nyss framhållits, inte möjliga att exakt bestämma, bland annat emedan dessa gränser passeras vid olika tidsskeden av skilda personer. Även om i fortsättningen inga bestämda åldersgränser omnämns, avser resonemangen vanligen ungdomar ifrån 13—14 år till en ålder av några och tjugo år — tämligen vida ungdomsgränser alltså.

Liksom det inte är möjligt att klart särskilja ungdomen från befolkningen i övrigt, därför att gränserna är i hög grad flytande, kan ungdomsproblemen inte anses vara några klart avgränsade problem, som inskränker sig till en ungdomsgenerations uppförande i vissa stycken. De missförhållanden eller vanskligheter, som råder i samhället i det ena eller andra avseendet, åstadkommer ett tryck på samtliga medborgare oberoende av åldern. Obestridligt torde emellertid vara att de påfrestningar, som samhällsförhållandena innebär, alldeles särskilt starkt gör sig kännbara för ungdomarna, vilkas tillvaro

är mindre rotad och mindre skyddad för stötar än flertalet vuxna människors. Ungdomen kan sålunda liknas vid en barometer, som ger ett känsligare utslag än övriga åldersgrupper för samhällets tryck i olika avseenden. Bland de olika skeden som förekommer i en människas liv — barndomen, ungdomen, den tidigare medelåldern, medelåldern, ålderdomen — är nämligen ungdomstiden utan tvivel det skede som innebär de största vanskligheterna och som medför de flesta konflikthanledningarna. I barndomen tillhör man ännu familjegemenskapen på ett helt och odiskutabelt sätt; barnen är fortfarande såväl psykiskt som ekonomiskt och socialt beroende av föräldrarna. För barnet är hemmet den trygga punkten i tillvaron, som självklart blir ett naturligt centrum för det mesta av dess fritidssysselsättningar. Pubertetsårens frigörelseprocess, som oftast tar sig uttryck i en stark opposition mot dem — i första hand föräldrarna — som man förut självklart accepterat som auktoriteter, för in nya och okända osäkerhetsmoment i den unges värld. Den kroppsliga mognadsprocessen pekar mot nya möjligheter och innebär förut okända problem. Under dessa år upplever flertalet av våra ungdomar också den revolutionen att de kastas ut från den på sitt sätt trygga och invanda skolmiljön för att, ofta ganska abrupt, fogas in i yrkesvärlden. Ungdomarna bryter andligen — i större eller mindre utsträckning visserligen — upp från sina föräldrahem och detta ofta även om de bor kvar där. Under några orosfyllda år leker de unga den lek, som så småningom ger dem partner i livet och ett eget hem. Uppbrottstiden från det gamla, sökandet efter det nya, den gradvisa anpassningen in i de vuxnas värld är det vi kallar ungdomstiden. Denna uppbrots- och sökandetid är vanligen en individuellt smärtsam och prövande process, som ställer stora anspråk på omgivningens förståelse och på miljön i övrigt.

Ungdomsproblemen nu av annan karaktär än tidigare

Även om den sociologiska litteraturen lämnar intressanta exempel på, hur hos vissa primitiva stammar övergången från barn till vuxen tycks kunna försiggå utan egentliga friktioner, torde — visserligen i större eller mindre utsträckning — de vanskligheter, som i det föregående antytts, i stort sett ha existerat under alla tider och under olika samhällsförhållanden. Under de senaste generationerna har emellertid samhällsförhållandena otvivelaktigt utvecklats därhän, att de på ett helt annat sätt än tidigare aktualiserat olika s. k. ungdomsproblem.

Det kan i detta sammanhang vara lämpligt att ge en kort sammanfattning av vad som i allmänna språkbruket kommit att innefattas i benämningen ungdomsproblem.

Främst kan därvid nämnas den under senare år relativt kraftigt ökade brottsligheten i de yngre årsklasserna. Den s. k. ungdomsbrottsligheten, som påkallat stor uppmärksamhet i den allmänna diskussionen, var också den direkta anledningen till ungdomsvårdskommitténs tillsättande. Vidare har givetvis även det ökade ungdomsfylleriet intagit en framskjuten plats i denna diskussion.

I diskussionen har emellertid också framförts problem som berör flertalet unga. Sålunda brukar hävdas, att en stor del av ungdomen deltar i ett alltför intensivt nöjesliv, vars standard ofta är skrämmande låg. I samband härmed brukar framhållas, att hemmens möjligheter att uppfostra och hjälpa de unga tillrätta och att verka stimulerande och samlande starkt decimerats, samtidigt som ungdomen blivit allt rotlösare och mera hemlös. Vidare brukar till ungdomsproblemen räknas, att de ungas möjligheter att fylla ut fritiden med skapande och produktiva fritidssysselsättningar är starkt begränsade. Till de s. k. ungdomsproblemen kan även hänföras det förmodade förhållandet, att ungdomens sexualvanor till art och intensitet inte skulle vara de för samhället och individerna lyckligaste.

Det är enligt kommittén av stor betydelse att de båda problemgrupper, som här skisserats, hålls strängt åtskilda i diskussionen. Alltför ofta kan emellertid den iakttagelsen göras, att de asociala yttringar, som förekommer bland de unga, ges sådana proportioner att de får karakterisera ungdomen över lag. Det skall erkännas, att det inte är lätt att i alla sammanhang strängt särskilja asocialitetsproblemen från de problem som angår den stora mängden av de unga. De påfrestningar som möter ungdomen i form av en nöjesindustri, som vädjar till den med stöd av en väldig reklam, de sociala förhållanden under vilka den lever och som, framför allt när det gäller bostäder, är långt ifrån tillfredsställande, drabbar ju merparten av de unga. Bara för en mycket liten del av ungdomen verkar dessa faktorer i den riktningen, att de främjar uppkomsten av och utlöser asociala handlingar. Kommittén har i sitt betänkande angående psykisk barna- och ungdomsvård (stat. off. utr. 1944: 30) ingående behandlat dessa frågeställningar och därvid bland annat anfört följande:

Sedd ur psykologisk synvinkel innebär det uppväxande släktets sociala anpassning, att de unga som riktlinjer för det egna handlandet godtaga vissa av samhället sanktionerade beteendemönster eller, om man så vill, att de tillägna sig en god samhällsmoral. I de fall, då avvikelser från en sådan utveckling förekomma, talar man om felutveckling och social missanpassning. Dylig missanpassning kan vara av så allvarlig natur, att den tager sig uttryck i vanart eller brottslighet. Missanpassningen säges då ha lett till asocialitet.

Det ligger givetvis nära till hands, att i argumenteringen mot t. ex. den moderna nöjesindustrien framhålla de faror den kan innebära för ungdomen och som kan ta sig uttryck i brottslighet, fylleri m. m. Inte desto mindre

framstår det, enligt kommitténs förmenande, som ett kraftigt önskemål att i den fortsatta ungdomsdiskussionen asocialitetsyttringarna bland ungdomen ges de rätta proportionerna. Den viktiga frågan om den under senare decennier, absolut taget, ökade ungdomsbrottsligheten liksom om denna företeelses utbredning till allt yngre årsklasser kommer att behandlas i ett senare betänkande. I kapitel IV i föreliggande betänkande lämnas en redogörelse för omfattningen av ungdomens alkoholvanor samt en analys av problemkomplexet.

Kommittén vill här inskränka sig till att påpeka att det — ehuru en klar och tämligen kraftig relativ ökning av brottsligheten och alkoholbruket bland de unga kan konstateras — torde vara utomordentligt vanskligt att uttala sig om, huruvida de s. k. ungdomsproblemen nu är av allvarigare natur och av större omfattning än under tidigare epoker. Vid ett bedömande av denna fråga är det nämligen inte vare sig möjligt eller tillrådligt att döma bara utifrån frekvensen av sådana företeelser som brottslighet och fylleri bland ungdomen. Den tid behöver sålunda a priori inte betecknas som ur ungdomssynpunkt ogynnsammast, då just dessa företeelser är mest framträdande. Under andra tidsperioder kan nämligen anpassningssvårigheterna ta sig andra uttryck. En ökad frekvens av sådana negativa företeelser som brottslighet och fylleri — vilka dock inte under några förhållanden berör mera än en mycket begränsad del av ungdomen — behöver inte nödvändigt innebära att ungdomen som helhet blir sämre. Det är också värt att uppmärksammas, att det är den beivrade — alltså inte den reella — brottsligheten respektive alkoholismen man är hänvisad att hålla sig till för ett bedömande av dessa frågor.

Ett studium ur ungdomssynpunkt av vårt samhälle genom tiderna visar klart, att varje tid har haft sina speciella ungdomsproblem och att det är svårt att uttala sig om när dessa problem varit som mest brännande. Där emot torde det vara lätt att bevisa, att ungdomsproblemen genom en rad olika förhållanden, som i fortsättningen närmare kommer att beskrivas, har blivit mera iögonenfallande och mera påtagliga än tidigare. Schablonmässiga värdeomdömen, som går ut på att allmänt stämpla ungdomen som endera »bättre» eller »sämre» än tidigare, bidrar däremot bara att förvirra debatten i ungdomsfrågan.

De förändrade samhällsförhållandenas betydelse för ungdomens ställning

Vid en skildring av de samhällsförhållanden, i vilka ungdomen har att inordna sig, är det nödvändigt att lämna en snabbskiss över de djupt ingripande samhällsförändringar som ägt rum under de senaste decennierna.

Dessa samhällsomvälvningar har bland annat inneburit att Sverige, från att ha varit ett utpräglat jordbruksland, nu är ett industriland med omkring 56 procent (år 1940) av befolkningen boende i städer och andra tätorter. De från decennium till decennium starkt vidgade kommunikationsmöjligheterna möjliggör för allt större delar av befolkningen att snabbt och billigt förflytta sig olika landsändar och orter emellan på ett helt annat sätt än tidigare. Tidningar och radio sprider kännedom om arbetsmöjligheter och förhållanden på andra orter och har härigenom bidragit att minska de svåröverstigliga barriärer som avstånden tidigare utgjort; landsbygdsungdomarna — framför allt flickorna — söker sig till städerna för att få en bättre utkomst, hyggligare framtidsmöjligheter och en mera omväxlande fritidstillvaro. Tätorternas och småstädernas ungdom bryter likaledes i stor utsträckning upp från sina familjer för att på egen hand forma sin tillvaro. Hemmets ställning har blivit starkt förändrad: den gamla, slutna familjetypen, där yrkesutbildningen från tidigaste år ägde rum inom föräldrahemmet, där hemmet var en produktiv, ekonomisk enhet och där själva arbetsordningen band familjemedlemmarna samman på ett naturligt och fast sätt, är i bortdöende och ersätts av en familjetyp med färre — ehuru långtifrån betydelselösa — sammanhållande band. Genom att yrkesutbildningen i allt större utsträckning äger rum utanför hemmet, genom att skolorna samt i växande utsträckning även leksskolor övertagit allt större del av uppfostringsansvaret, genom att mödrarna i växande utsträckning har förvärvsarbete vid sidan av hemskötseln, genom att fåbarnsfamiljen blivit den dominerande familjetypen och genom en rad andra omständigheter har en del av de funktioner, som band tidigare familjetyp samman, förlorat i betydelse. Givet är, att de förändringar, som här antytts, i främsta rummet gäller städer och tätorter.

Ur den speciella synpunkt, som här skall anläggas, nämligen tecknandet av bakgrunden till ungdomens fritidsanvändning, har det sitt givna intresse att konstatera att samhällsutvecklingen som en av sina mest positiva följder medfört, att mycket stora befolkningsgrupper fått en fritid som de tidigare ej haft nämnvärd tillgång till. Kampen för åttatimmarsdagen hade inte bara till syfte att ge massorna drägligare arbetsbörda utan syftade lika mycket till att ge människorna en tillräckligt tillmätt fritid. Genom att arbetstiden för industriarbetare och även för stora grupper av befolkningen i övrigt nedbringades till genomsnittligt 48 timmar per vecka, erövrades en tämligen hygglig fritid. Genom den år 1938 genomförda folksemestern har denna fritid fått ett värdefullt tillskott. Det historiskt nya har under de senaste decennierna alltså inträffat, att fritiden har erövrats åt mycket stora befolkningsgrupper i vårt land, som tidigare genom alla tider haft mycket lång arbetstid och i stor utsträckning helt saknat ordnad fritid. Det som vi nu kallar fritid (arbetsfrihet) var tidigare förbehållen en liten, väl avgränsad privilegierad klass.

Den ökade fritiden har skapat nya fritidsmedel

Av betydelse i detta sammanhang är emellertid inte bara att konstatera, att fritiden »splits» från vissa klart avgränsade folkgrupper till allt större befolkningsgrupper. Under ungefär samma tidrymd har också det glädjande inträffat, att den tekniska utvecklingen som lett till den höjda levnadsstandarderna satt i massornas händer några viktiga medel att utnyttja denna fritid. Någon daglig tidning läses sålunda numera regelbundet av säkerligen flertalet vuxna medborgare. Den stora delen av befolkningen har numera också daglig tillgång till radio: den 31 mars 1945 hade sålunda omkring 1 803 345 personer radiolicenser, medan antalet hushåll bara var obetydligt större. Grammofonerna ger ständigt nya skaror av människor möjlighet att få en självvald musikalisk underhållning i hemmen.

Också biografbesök har blivit en för det stora folkflertalet lättåtkomlig och livligt eftersökt fritidssysselsättning. Av de uppgifter, som stått till kommitténs förfogande, visar det sig att bland den befolkning, som har tillgång till biograf, bara en relativt ringa del är icke-biobesökare. Överraskande nog är biografbesöken relativt vanliga också upp i de högsta åldrarna. Vid sidan av de redan omnämnda fritidssysselsättningarna har även andra sett dagen. Under de senaste decennierna har sålunda sporten — såväl den aktiva som den passiva — spritt sig till att nu fånga ett mycket stort intresse hos en betydande del av framförallt den manliga delen av befolkningen. Camping och cykelturer utgör fritidssysselsättningar, som också kan betraktas som relativt nya, åtminstone såsom folksysselsättningar.

Den ökade fritiden har sålunda skapat en efterfrågan på nya och för den stora massan ekonomiskt åtkomliga fritidssysselsättningar. Som nyss nämnts har också en rad nya sådana, delvis tack vare teknikens landvinningar, växt fram. Men vad som inträffat är något mera än att de stora folklagren nu för tiden satts i stånd att utnyttja den nyförvärvade fritiden på ett tilltalande sätt. Det väsentliga är att de nya »kulturmedel», som växt fram under 1900-talet, splits till hela folket på ett sätt som står i bjärt kontrast mot en gången tid, under vilken t. ex. teater, opera, konserter och böcker var förbehållna en liten skara människor som hade tid, råd och boklig bildning nog att tillgodogöra sig dem.

Vad menas med fritid och hur används den?

Innan i fortsättningen en kortfattad skiss lämnas över hur olika befolkningsgrupper använder sin fritid, torde det vara nödvändigt att ge en definition över vad som i detta sammanhang menas med ordet fritid. Även om med god rätt kan hävdas, att all tid, som inte åtgår till förvärvsarbete eller

till att förflytta sig till och från arbetet i egentlig mening, kan betraktas såsom fritid, upplever säkerligen många individer såsom fritid i första hand vad som återstår sedan en rad ofrånkomliga och skiftande dagliga göromål i hemmet utförts. En god del av den förvärvsarbetsfria tiden sätts sålunda av på resor till och från arbetet, till att äta, göra toalett, bädda sin säng, stå och vänta i butiker m. m. Lång tid varje dag går vidare åt till diverse småplock, såsom att ordna och städa i hemmet, telefonera, borsta skor, sy i en knapp o. s. v. De yrkesarbetande kvinnliga familjemedlemmarna brukar utöver detta på sin s. k. fritid vanligen utföra mer eller mindre tidskrävande hushållsarbete, såsom diskning, dukning, matlagning, strumpstoppning, städning, skötsel av småbarn, tvätt o. s. v., allt sådant som ger den hemarbetande husmodern, hembiträdet och hemvårdarinnan full sysselsättning från morgon till kväll. Hur lång tid detta arbete kräver blir beroende på en rad faktorer och skiftar med om man bor hemma, på arbetsplatsen eller hyr eget, om man bor på landet eller i staden, hur stort hushållet är och vilka krav som ställs på en. Som en allmän regel torde kunna sägas, att flickornas fritid blir betydligt kortare än pojkarnas. Ty givetvis är det bara den lediga tid, som återstår sedan alla dessa göromål utträttats, som kan betraktas såsom fritid.

Vad olika åldersgruppers användning av fritiden beträffar, pekar alla tillgängliga undersökningar och all erfarenhet hän mot att de äldre tillbringa åtskilligt större del av fritiden inom hemmet än de yngre. De äldres tillvaro under fritiden tycks sålunda till mycket stor del fyllas ut av radiolyssnande, läsning, småprat, promenader, besök hos bekanta, för kvinnornas del också av handarbete, stoppning och lagning, för männens del av mer hantverksbetonade sysselsättningar eller hobbies. För ungdomens del har i kapitel II konstaterats, att pojkarna i långt större utsträckning än flickorna synes tillbringa sin fritid utom hemmet, men att vistelsen utanför hemmet även för flickorna upptar en betydande del av fritiden. Fritiden utom hemmet tillbringas till mycket stor del — framför allt av pojkarna — med sport och friluftssysselsättningar och till en betydande del med studiearbete och föreningsarbete. En del av fritiden ägnas också åt nöjen och åt samvaro med bekanta.

Att sålunda flera olika undersökningar lämnar belägg för att ungdomen tillbringar en avsevärd del av sin fritid utanför hemmet, kan inte i och för sig anses vara någon beklagansvärd företeelse. Ur fritiden skall ungdomarna hämta den rekreation, omväxling, glädje, spänning och avkoppling, som behövs såsom ett komplement till arbetet eller studierna under den övriga delen av dagen. Det är självklart och ur alla synpunkter önskligt, att åtskillig fritidsaktivitet äger rum utom hemmet. Det är vidare till största delen under fritiden, som de unga är i tillfälle att träffa samman med personer av motsatt kön. Framför allt innan förbindelserna hunnit in i det stadium,

att de såväl av kontrahenterna själva som av deras familjer börjar betraktas såsom »stadiga», måste denna samvaro i regel äga rum utom hemmet. Betydelsen och nödvändigheten av att de unga får tillfälle till ett mer eller mindre organiserat gruppliv bör heller inte underskattas. I stor utsträckning måste också detta förläggas utanför hemmet.

Fritidssysselsättningarnas återverkan på de unga

Användningen av den fritid, som står till ungdomens förfogande, är viktig inte bara därför att den enskildes trivsel och lycka i så hög grad är beroende därav. Utnyttjandet av fritiden kan också sägas utgöra ett kriterium på ungdomens anpassning till samhället och medmänniskorna. Såsom det mest betydelsefulla i sammanhanget framstår emellertid inte själva sättet att använda fritiden, det avgörande är snarare vilken återverkan fritidssysselsättningen har på individen och vilken funktion denna sysselsättning fyller. En och samma sysselsättning, t. ex. läsning, kan på olika individer ha olika inverkan: för den ene kan den betyda utveckling och berikande, för den andre verklighetsflykt och skapande av värdelösa och ouppnåeliga ideal. Dans kan för den ene betyda verklig avkoppling och stimulans. Undersökningar i England men även i Sverige utvisar, att kvinnor med enformigt och stillasittande arbete ofta har ett utpräglat behov av att röra på sig under fritiden och att detta behov tar sig uttryck bland annat i danslust. I andra fall är dans bara ett sätt att slå ihjäl tiden.

Med hänsyn till sysselsättningens funktion kan användningen av fritiden — kanske en smula schematiskt — indelas i tre kategorier: utvecklande, avkopplande och tidsdödande. Det rör sig här ej om en strikt uppdelning utan snarare om framhållande av olika aspekter som från fall till fall växlar i betydelse. Det utmärkande för de utvecklande sysselsättningarna — till vilka bland annat studier, hobbies och idrott självklart kan räknas — är att de förutsätter en målsättning av mer eller mindre uttalad art. Bakom dem ligger ett behov av att kunna mer, att bilda sig, att utveckla sin kropp. Denna form av fritidssysselsättning är i de allra flesta fall av godo både för den enskilde individen och för hans anpassning till samhället. Också avkopplingen har sitt stora berättigande, oavsett om den samtidigt innebär en utveckling eller ej. Den innebär en ofta nödvändig vila och omväxling till arbetets enahanda. Dit kan under vissa förhållanden de flesta fritidssysselsättningar räknas: friluftsliv, läsning, dans- och biografbesök o. s. v. om dessa sysselsättningar verkligen medför stimulans eller riktig avkoppling. Utan tvivel innebär emellertid de flesta fritidssysselsättningar i andra fall

bara ett förnötande av tiden. De medför varken utveckling eller avkoppling, varken verklig stimulans eller glädje. I den mån som det verkligen finns täckning för de populära slagorden om ungdomens ohämmade nöjesliv och dansbaneeländet, bör man söka dessa fenomen just hos den ungdom, vars inställning till nöjeslivet karakteriseras av glädjelöshet och brist på verklig stimulans.

Denna håglösa inställning till nöjeslivet är sällan ett isolerat fenomen — håglösheten präglar också dessa individers inställning till arbetet, till medmänniskor och till alla de problem som möter dem. Glädjelösheten skapar också ett ökat behov efter nya nöjen och förströelser — just därför att behovet av glädje och stimulans ej tillfredsställes. Detta ökade behov kan utan tvivel ofta bringa individen i motsättning till samhällets lagar och förordningar — sättet att skaffa medel till nöjena kan anta asocial karaktär liksom även själva nöjenas art. Uppgifterna om hur stor del av ungdomen, som har en för individen själv skadlig inställning till fritidssysselsättningarna och nöjeslivet, är i stor utsträckning byggda på rent subjektiva iakttagelser. Några anser, att situationen förvärrats, andra att ingen förändring inträtt och ytterligare andra att det snarast är fråga om huruvida inte en förbättring inträtt. Ingen torde emellertid förneka, att en viss del av ungdomen har nöjesvanor som varken är lyckliga för dem själva eller för samhället. De orsaker, som ligger bakom detta förhållande, kommer i fortsättningen att från olika utgångspunkter belysas. Här kan emellertid redan nu nämnas, att den »merkantiliserade nöjesindustrin», som i debatten i stor utsträckning — och med allt fog — fått bära skulden till ungdomens överdrivna nöjesliv, knappast kan vara den enda orsaken, eftersom dess framgång just är beroende av en inställning hos ungdomen som gör en sådan industri ekonomiskt lönande. En annan sak är, att denna nöjesindustri uppenbarligen med starka suggestioner i stegrande riktning påverkar redan föreliggande tendenser i förhållande till fritidssysselsättningarna.

Har ungdomen nödiga resurser att tillvarata fritiden?

Ett studium av hur ungdomen använder sin fritid visar en brokig blandning av olika fritidssysselsättningar. Enbart upplysningar, hämtade från olika statistiska undersökningar rörande ungdomens fritidsanvändning, är naturligtvis inte tillräckliga för att bedöma, huruvida ungdomens fritidsliv i stort sett tillbringas på ett för individen tillfredsställande sätt. Hur vanskligt det än är att ge värdeomdömen om de sätt, varpå fritiden utnyttjas, måste man likväl ställa den fråga huruvida ungdomen har de medel i sin

hand, som erfordras för att fritiden skall kunna tillvaratas på ett ur individernas synpunkt så lyckligt sätt som möjligt. Samhällets utseende och dess funktioner i flera olika avseenden gör det tvivelaktigt, om denna fråga skall kunna besvaras jakande.

Det kan sålunda ifrågasättas om den kulturella och sociala miljö, i vilken flertalet ungdomar växer upp, kan ge dem de medel, som gör det möjligt att på bästa sätt ta tillvara och rätt utnyttja fritiden och särskilt den ökade fritid som erhålles då skolan slutar och förvärvsarbetet börjar. Tre eller fyra läx- och arbetsfria timmar per vardagskväll, sammanlagt trettio eller fyrtio fritidstimmar per vecka, utgör ett dyrbart och svårbemästrat pund att förvalta. För att fritiden skall kunna utnyttjas på ett ur individernas synpunkt lyckligt sätt erfordras ett inte obetydligt mått av aktivt intresse inriktat åt ena eller andra hållet, av företagsamhet, av behov av produktivt självskapande, om möjligt även av intellektuell spänstighet. Den till övervägande delen passivt väntande, ointresserade, parasiterande människotypen har mindre möjlighet att välja mellan de olika alternativ som står till buds.

Det kan ifrågasättas, om inte vår uppfostran av barnen i föräldrahemmet och framför allt i skolan på ett allt för enkelriktat och begränsat sätt formar de unga till receptiva och passiva lydnadsmänniskor. Det arbetssätt, som ännu dominerar våra skolor, kan knappast sägas främja sådana egenskaper hos ungdomarna som de som självständiga, yrkesarbetande individer skulle ha störst nytta och glädje av. I stället kastas de — omkring 80 procent av dem redan i 14-årsåldern sedan folkskolan avslutats — ganska handlost ut i en tillvaro, där de tvingas klara sig själva i en utsträckning som de tidigare bara i ringa utsträckning förberetts på. Från en dag till en annan får många av dem en egen inkomst att bestämma över, de får själva råda över den plötsligt läxfria fritiden, de får i stor utsträckning själva fatta avgörande beslut om yrkesanställning och eventuellt om att flytta hemifrån.

Den andel av befolkningen, som är bosatt i städer och andra tätorter, har sedan slutet av 1800-talet snabbt stigit och omfattar nu mer än hälften av befolkningen. Samhällstillväxten sker företrädesvis genom inflyttning av ungdom — från landsbygden till de mindre samhällena och från de mindre samhällena till de större städerna går en ständig ström av ungdomar av båda könen.

Samhällsbildningarna, som når sin klimax i storstäderna, behöver måhända inte nödvändigt medföra att det blir svårare för ungdomarna att klara sig. Också en stor stad bör givetvis kunna planeras på ett sådant sätt, att den ger individen samma eller större möjligheter till utveckling som en mindre stad eller en landsbygds miljö. Om någon genomtänkt planering inte från början ägt rum — och så torde vara fallet i flertalet svenska städer — visar det sig emellertid att de mindre orterna inte blivit lika oform-

liga och svårbemästrade som de större. Som städerna — och framför allt storstäderna — nu är planerade försvåras allt socialt gruppliv, ävensom genomförandet av ett rationellt ordnat fritidsliv överhuvudtaget.

Som karakteristiskt för dagens samhälle kan också framhållas utvecklingen mot allt större organisation, mot allt längre gående specialisering, mot allt ivrigare inrutande med lagar och förordningar. De ständigt växande krav, som samhället härigenom kommit att ställa på individens lojalitet och uppmärksamhet, har medfört, att tillfällena till konflikt mellan individernas handlande och samhällets krav allt oftare uppstår. Det blir för individerna allt svårare att motsvara de krav som samhället ställer på människorna. Tydligast kan kanske detta utläsas i den ökande ungdomsbrottsligheten. Det samhällets ökade tryck, som sålunda för en liten del av de unga tar sig uttryck i lagöverträdelser av olika slag, drabbar emellertid i större eller mindre utsträckning samtliga unga.

Socialgruppernas omvandling

Den utveckling mot ett nytt samhälle, som i det föregående antytts, har även haft den betydelsefulla följden, att gränserna emellan olika grupper och deras handlande har rivits ned. Den fasta gruppbildning, som renodlat återfinns i hantverksskråna och i den patriarkaliska bondefamiljen, har upplösts och ersatts av ett otal grupper, av vilka var och en bara undantagsvis helt och hållet förestavar en individs handlande. Det typiska har i stället blivit, att en och samma individ tillhör en rad olika grupper: i familjen en, på arbetsplatsen återigen en annan, under fritiden en tredje o. s. v. Gränserna emellan olika socialklasser, emellan olika yrkeskategorier, emellan olika orter har i stor utsträckning utsuddats. De fasta normer och riktlinjer för handlandet, som människorna förr i tiden hade att gå efter — även om de givetvis ibland bröt mot dem — har ersatts av ett virrvarr av olika handlingsnormer, av vilka ingen behöver vara självklart »riktig», utan där det blir fråga om ett personligt ställningstagande och ett val. Helt naturligt har med detta följt en allmän osäkerhet i fråga om värden och normer för handlandet, som får betraktas som i hög grad typisk för vår tid. En stark nedrivning av gränserna mellan olika gruppers handlande är likaledes typisk. De unga nu har alltså betydligt mindre möjligheter att jämföra, att hämta stöd ur självklara och av alla inom gruppen följda handlingsnormer, än de individer hade vilkas ungdom inföll för endast några decennier sedan.

Mellan olika individer inom samma familj, på samma arbetsplats, inom samma socialklass skiftar sätten att reagera inför och att handla i jämför-

bara situationer. Det bör uppmärksammas, att den förändring i socialgruppsbildningen, som här antytts, har gått ganska fort. Även under de senast förflutna tiotal åren har sålunda betydande förändringar ägt rum. Detta ger förklaringen till att nuvarande föräldrageneration — vars ungdomstid på många sätt kan tyckas så likartad den som ungdomen nu har att orientera sig i — i stor utsträckning har andra normer för sitt handlande än de som dikterar ungdomens sätt att handla. Det är alltså möjligt och riktigt att tala om, att det inträffat en i vissa stycken skärpt generationsmotsättning. Viktigt är emellertid att ha i minnet, att denna generationsmotsättning på samma gång har mildrats i och med det större mått av kamratlighet, öppenhet och ärlighetssträvan som ofta kännetecknar förhållandet mellan nutidens föräldrar och ungdom. Ehuru denna fråga inte i föreliggande betänkande kommer att närmare diskuteras, skall här nämnas, att motsättningen i handlings- och åsiktsnormer förmodligen är störst och mest oförenlig, när det gäller de sexuella frågorna. Här har under en generation utan tvivel en stor förskjutning i inställning och idealbildning ägt rum, som fått till följd, att ungdomens sätt att handla och reagera inför de sexuella frågorna ofta skiljer sig ganska radikalt från vad föräldrarna anser riktigt och normgivande.

Orsakssammanhanget bakom den värdeförskjutning och den upplösning av de fasta gruppbildningarna, varom i det föregående talats, utgör ett synnerligen svårutrett och vanskligt fält. Här skall bara i förbigående nämnas, att det rör sig om en växelverkan mellan olika faktorer av social och ekonomisk natur, som i sin tur medfört en djupgående förändring också i människornas handlande och sätt att reagera.

Ungdomens ställning i familjen

Ungdomarnas möjligheter att finna sig tillrätta i våra dagars familjer måste ses i belysning av de karakteristiska inslag i ungdomens själsliv som hör pubertetsåldern till. Vid denna ålder framträder krav på frigörelse från föräldraauktoriteten och längtan mot självständighet och oberoende. För flertalet unga uppstår säkerligen svårigheter, när det gäller att finna sig till rätta och underordna sig auktoriteterna i den sociala grupp som familjen utgör. Samvaron med familjemedlemmarna skapar för den uppväxande ungdomen lätt irritation. Konflikter, vilka inte sällan tar sig uttryck i direkt opposition, uppstår på grund av att ungdomarna inte längre betraktar föräldrarna såsom självklara och ofelbara auktoriteter. De unga känner sig vidare ofta iakttagna och i viss mån övervakade, de känner att föräldrarna

ställer förväntningar på dem i fråga om deras sätt att vara, som de varken kan eller önskar infria. Den nya bindning till hemlivet, som inträffar för dem som gifter sig och bildar eget hem, har de unga ännu inte hunnit fram till. De befinner sig i ett mellanskede — vilket för övrigt kan vara tio till femton år — då de bildligt talat hänger i luften: de har ryckts upp ur barndomens relativt trygga värld utan att ännu ha funnit fotfäste i de vuxnas.

I detta sammanhang kan några ord nämnas om den spänning de äldre och yngre emellan som brukar benämnas generationsmotsättning. Den äldre generationens uppträdande gentemot ungdomen kännetecknas vanligen av en viss ängsligt övervakande inställning. Men denna attityd är inte bara uttryck för rädsla att ungdomen inte skall ta vara på sig själv, av de äldres och klokares ansvar inför de yngre. Stundom finnes i den äldre generationens reaktion också inslag av avundsjuka, av bitterhet över att den egna ungdomstiden är hopplöst och oåterkalleligen förbi. Följden är att man slår ned på de unga som en skara individer, som just genom sin ungdom inbjuder till klander.

Ehuru man bör kunna tänka sig samhällsförhållanden, vilka mildrar generationsmotsättningarna, så lär oss erfarenheten, att ganska utpräglade generationsmotsättningar av det slag, som nyss beskrivits, hittills alltid funnits i det civiliserade samhället. Mycken ängslan och många konfliktanledningar och oluststämningar skulle naturligtvis kunna sparas, om människorna kunde tillgodogöra sig de erfarenheter som kan hämtas ur tidigare generationers handlingssätt inför dessa situationer. Erfarenheten borde nämligen ha lärt människorna, att ungdom är något som går över och att de unga människor, vilkas danser, överdrivna kläder och nöjesliv måhända i dag verkar utmanande, i morgon är fullvuxna män och kvinnor med bekymmer för skatt och hyra och glädjeämnen i form av barn och dröm om småstuga. I själva verket ställs emellertid varje generation på nytt inför dessa problem och måste söka lösa dem i stort sett utan hjälp av den erfarenhet som tidigare generationer samlat.

Den ungdomens frigörelseprocess från familjen, som här flyktigt skisserats, kan givetvis underlättas eller försvåras beroende på föräldrarnas större eller mindre förmåga att förstå och klokt reagera inför dess olika yttringar. Tyvärr är det mycket vanligt, att föräldrarna saknar det psykologiska kunnande, den kännedom om barnens utvecklingsfaser från barn till vuxna, den intuitiva förståelse som skulle kunnat underlätta den smärtsamma och konfliktfyllda frigörelseprocessen. Också om å ena sidan betydligt flera föräldrar nu än förr fått allt större intresse för dessa problem och också om det är åtskilliga, som nu äger en viss kunskap i dessa frågor, så bidrar å andra sidan otvivelaktigt vissa förhållanden i tiden att skärpa de psykologiska

svårigheterna för ungdomen och föräldrarna. Att ettbarnsfamiljerna nu blivit vanligare och att känslöfixeringen till det enda barnet härigenom tenderat att bli starkare, att modern i stor utsträckning får stå som ensam uppfostrare på grund av att faderns arbetsplats som regel förläggs utom hemmet är faktorer som bidragit att skärpa vanskligheterna. Den främsta orsaken är emellertid den handlingsnormernas förskjutning, den utveckling mot att familjemedlemmarna hämtar normerna för sitt handlande inte i första hand hos primärgruppen — familjen — utan hos grupper utanför denna som i det föregående antytts.

Om det sålunda är tydligt, att vissa faktorer i vår tid minskar ungdomens bindning vid hemmen och främjar en utveckling i riktning mot att allt mera fritid tillbringas utom hemmet, så bör ur detta förhållande inte utan vidare den slutsatsen dras, att familjebanden genomgående är mindre känslostarka och familjekontakten mindre glädjeskapande nu än tidigare.

Det kan heller inte anses säkert, att de påfrestningar, som föräldrar och barn i förhållande till varandra i dag ställs inför, är av svårare eller mera betydelsefull art än tidigare. Med fog kan nämligen antas att förindustrialismens familj, inte minst på grund av den starka föräldraauktoriteten, bundenheten och den enformiga tillvaron i en miljö, som ofta nog var torftig, befordrade uppkomsten av allvarliga problem. Kommittén anser det vara av vikt att betona detta, eftersom — i den allmänna uppfattningen, stödd bland annat av litteratur, muntlig tradition o. s. v. — de positiva sidorna i »gamla tiders familj» lätt får dominera, så att denna familjetyp ofta kommer att framstå som alltigenom lycklig och i stor utsträckning förebildlig för vår tid.

Detta påpekande emotsäger inte det förhållandet, att det moderna hemmet och våra dagars uppfostran utan tvivel också har svaga sidor. I den mån den forna strängheten efterträts av rådvillhet och oförmåga att hos de unga utveckla förmåga till social anpassning, medför detta en allvarlig fara för ett harmoniskt familjeliv och för de ungas fostran till aktiva och lyckliga medborgare. Där auktoriteten ersatts av ett förtroendefullt kamratförhållande mellan föräldrar och barn, har man dock ingen anledning att uttrycka sig beklagande. Frågan om åtgärder för att stärka hemmets ställning kommer emellertid, som redan tidigare omnämnts, att göras till föremål för särskild behandling i ett kommande betänkande.

En mycket stor del av ungdomen bryter under uppväxtåren upp ur familjen för att ofta på annan ort och mången gång i storstäderna söka sig arbete. För de unga, som på detta sätt på egen hand söker forma sin tillvaro under villkor som ofta är hårda och vanskliga, blir påfrestningarna andra men säkerligen inte mindre påtagliga än för dem som bor kvar i föräldrahemmen.

Föräldrarnas inställning till ungdomarnas nöjesliv

I förevarande sammanhang torde det vara av ett visst intresse, att redogöra för vad några olika undersökningar visar angående föräldrarnas inställning till och deras vetskap om i vilken utsträckning ungdomen roar sig. I den allmänna diskussionen förekommer varandra motsägande — ofta mycket generellt formulerade — omdömen i denna fråga. Å ena sidan görs gällande, att föräldrarna nu för tiden inte har någon möjlighet att hålla barnen under sina kontrollerande ögon; barnens liv utanför hemmet är i stor utsträckning okänt för föräldrarna. Många håller å andra sidan före, att ungdomen nu för tiden står på en mera förtrolig och kamratlig fot med sina föräldrar än tidigare, varför förtroenden om hur fritiden användes nu lämnas villigare och måhända också i större utsträckning än tidigare.

I den av Gallupinstitutet våren 1942 företagna ungdomsundersökningen förekom bland annat en fråga: »Bruka Ni tala om för Era föräldrar vad Ni gör om kvällarna?» Avsikten med denna fråga var att utröna graden av förtroende — eller av auktoritet och despotism — mellan föräldrar och barn, i den mån detta tar sig uttryck i att barnen berättar för föräldrarna vad de gör om kvällarna. Svaren på frågan framgår av följande tablå:

Svar	Pojkar			Flickor		
	16-17 år	18-19 år	20 år	16-17 år	18-19 år	20 år
	i p r o c e n t					
Ja	41	39	27	72	65	59
Nej	37	35	45	11	18	15
Ibland	21	20	16	14	12	21
Inget svar	1	6	12	3	5	5
I allt	100	100	100	100	100	100

Av sammanställningen framgår, att flickorna åtskilligt oftare än pojkarna brukar berätta för föräldrarna vad de skall ha för sig om kvällarna. Det framgår vidare, att ju äldre de unga är, desto mindre ofta berättar de för föräldrarna om sina kvällsliga förehavanden. Detta kan naturligtvis tolkas så, att föräldrarna icke känner samma ansvar för de äldre ungdomarna som för de yngre, men det kan också bero på att ju äldre ungdomarna blir, desto mera sluter de till om sig själva och söker leva sitt eget liv utan inblandning från föräldrahåll. Medan sålunda bland 16—17-åringarna 41 procent av pojkarna och 72 procent av flickorna talar om för föräldrarna vad de skall göra på kvällarna, är detta fallet bara beträffande 27 respektive 59 procent bland 20-åringarna. Ehuru detta inte framgår av tablå, kan nämnas det förhållandet, att enligt undersökningen lantungdomarna i betydligt

mindre utsträckning än stadsungdomarna — 43 procent gentemot 63 procent — talar om för sina föräldrar vad de har för sig på kvällarna.

Det kan, i belysning av de svar för vilka nyss redogjorts, vara av intresse att ta del av barnens egen uppfattning om sin självständighet gentemot föräldrarna. På frågan: »Anser Ni att Era föräldrar låta Er ha tillräckligt stor frihet? Eller lägga de sig för mycket i vad ni har för Er? Eller lämnar de Er för stor frihet?» är svaren följande:

	Städer	Landsbygd	Tätort	Pojkar	Flickor	Totalt
i p r o c e n t						
Tillräckligt stor frihet . . .	84	82	84	84	83	83.3
Lägger sig i	7	7	5	6	8	6.5
För stor frihet	2	1	1	1	1	1.2
Vet inte	2	6	3	4	3	3.7
Inget svar	5	4	7	5	5	5.3

Enligt denna undersökning tycks flertalet av såväl pojkarna som flickorna »nöjda» med sina föräldrar, såtillvida som de anser sig erhålla tillräcklig frihet i valet av sysselsättningar. Vanligen underförstås väl här ungdomens möjlighet att tillbringa fritiden efter behag. Endast 6 procent bland pojkarna och 8 procent bland flickorna är av annan åsikt. Samstämmigheten i uppfattning pojkar och flickor emellan är slående. Skillnaden i uppfattning lands- och stadsungdomarna emellan är nästan ingen.

Om föräldrarna sålunda enligt denna undersökning i det stora hela inte synes lägga någon hämsko på ungdomarnas lust att roa sig, betyder detta inte att de oreserverat tycker att nöjeslivets plats i deras ungdomars fritidstillvaro har lämpliga proportioner. På frågan: »Är det någon form av nöjesliv som Ni tycker har för stor utbredning bland ungdomen?» blir svaren följande:

	Städer	Tätort	Landsbygd	Summa
i p r o c e n t				
Bio	16	14	6	11
Dans	14	26	23	20
Restaurang	14	4	4	8
Kafé	—	3	3	2
Sport	1	2	1	1
Flera av dessa nöjen	17	13	14	16
Annat	2	4	3	3
Vet inte	26	26	27	26
Inget	10	8	19	13

Av denna undersökning att döma är det i första hand dansen och därefter biografbesöken, som föräldrarna anser har för stor utbredning bland ungdomen. Betecknande är att det är dansen som landsbygdsföräldrarna i första hand vänder sig emot, medan biografbesöken där står helt i skymundan. För föräldrarna i städer och tätorter står biografproblemet i förgrunden på ett helt annat sätt.

På en direkt fråga: »Skulle Ni vara för eller emot ett strängare ingripande i ungdomens nöjesliv?» — svaren på frågan redovisas i följande tablå — uppger inemot hälften av samtliga tillfrågade att de anser det lämpligt och önskligt med strängare ingripande.

	Fäder			Mödrar		
	medelklass	arbetare	summa	medelklass	arbetare	summa
	i p r o c e n t					
För	56	35	45	52	47	49
Emot	25	43	34	23	26	25
Vet inte	19	22	21	25	27	26
I allt	100	100	100	100	100	100

Skillnaden i fädernas och mödrarnas inställning är icke särdeles markant, dock är enligt undersökningen mödrarna något mera restriktiva än fäderna.

Medelklassens fäder synes vara strängare än mödrarna inom samma grupp medan förhållandet är det rakt motsatta inom gruppen »arbetare». Intressant och påtagligt är förhållandet att såväl fäder som mödrar tillhörande gruppen »medelklass» i långt större utsträckning än de föräldrar, som rubricerats såsom arbetare, är för ett strängare ingripande mot ungdomen.

Om sålunda inemot hälften av föräldrarna säger sig önska vissa ingripanden emot ungdomens nöjesliv, är meningarna ganska delade i fråga om vem — hemmet eller samhället — som i första hand skall vidta dessa ingripanden. Svaren på frågan: »Anser Ni att ingripande i ungdomens nöjesliv skall ske genom samhället eller hemmet i främsta rummet?» framgår av följande tablå:

	Städer	Landsbygd	Tätort	Fäder	Mödrar	Totalt
	i p r o c e n t					
Samhället	34	49	44	43	40	41.6
Hemmet	53	29	46	43	43	42.7
Vet inte	13	22	10	14	17	15.7
Summa	100	100	100	100	100	100

Totalt anser omkring 40 procent av föräldrarna, att initiativet bör tas från föräldrahåll medan ungefär lika många anser att det är på samhället som ansvaret i första handen vilar. Intressant är att iaktta, att landsbygdsföräldrarna sätter mindre tilltro till sin egen förmåga att åstadkomma en förändring än föräldrarna i städerna. Samstämmigheten i fädernas och mödrarnas uttalanden är stor.

Föräldrarnas inställning till de ungas nöjesliv skulle med ledning av de upplysningar, som här relaterade Gallupundersökningen lämnar, kunna sammanfattas sålunda. I ganska stor utsträckning vet föräldrarna — eller tror de sig veta — vad deras ungdomar sysselsätter sig med på kvällarna. Det är bara helt få av de unga som säger sig ha en känsla av att föräldrarna genom förmaningar, förbud och dylikt försöker inskränka deras rörelsefrihet. Sätillvida är detta ägnat att förvåna, som en mycket stor del — inemot hälften — av föräldrarna är för ett strängare ingripande i ungdomens nöjesliv.

Ungdomens bostadsförhållanden

För att kunna förstå och bedöma de olika ungdomsproblemens natur, in-
nebörd och framtidsutsikter är det av fundamental vikt att känna till hur ungdomen bor. Det är nämligen mycket som tyder på, att det finns ett tydligt samband mellan beskaffenheten av den yttre ramen — bostaden — inom vilken ungdomen sover, äter, tillbringar en del av sin fritid och sammanträffar med de övriga familjemedlemmarna och mellan hur tillvaron överhuvudtaget gestaltar sig för de unga. Även om det är svårt att härvid åberopa vunna forskningsresultat — bostadens social-moraliska inverkan på familjerna kan knappast sägas ha ägnats mer ingående intresse i samhällsforskningen — är dock de samfälliga utsagorna från socialt ansvarsmedvetna läkare, socialarbetare m. fl. enhälliga på den punkten, att en dålig men framförallt att en trång bostad inverkar menligt på individerna.

Det är ett faktum, som låter sig bevisas av ett flertal olika undersökningar, att den svenska familjen är påtagligt trångbodd. Indirekt förstås av detta, att en mycket stor del av ungdomen växer upp i trångbodda hem med alla de svårigheter som följer härmed.

Trångboddheten, vilken handgripligt tvingar familjemedlemmarna att ständigt vara samman, är destruktiv för sammanhållningen och stämningen inom familjen. Måhända ligger trångboddhetens svåraste konsekvens just i den nötning den medför på förhållandet familjemedlemmarna emellan. Anledningarna till konflikter är många. Det verkar irriterande och nervpåfrestande att ha föräldrar och syskon i omedelbar närhet så fort man är inom hemmet. Det fordras stark koncentration för att kunna undgå att störas av starka ljud

i omedelbar närhet: en påskruvad radio, vars underhållning man inte intresserar sig för, slammer med disk, sång, skratt, högljutt pratande, rabbel av läxor, häftiga meningsutbyten, barnskrik.

Givet är att trångboddheten även försvårar de ungas möjligheter att överhuvudtaget ta sig någonting före hemma. Chanserna att timmarna rinner undan, utan att man kommer sig för att ta itu med något, är säkerligen större om man går omkring och inte riktigt vet vart man skall ta vägen, än om man har ett eget rum att dra sig tillbaka till eller i vart fall en fredad vrå. Av hänsyn till övriga familjemedlemmar drar man sig för att sätta igång utrymmeskrävande och stökiga arbeten: snickeri, pingpong, målning, spel, samlingar m. m. är exempel på sysselsättningar vilka är svåra att komma sig för med — i vissa fall praktiskt taget utförbara — för de unga i en trång lägenhet.

Trångboddheten innebär således, att man ständigt tvingas kompromissa mellan sina egna önsknings och mellan möjligheterna att förverkliga dem. Särskilt komplicerad blir frågan om någon av familjemedlemmarna har en annan dagsrytm än de övriga, om fadern t. ex. har skiftarbete, eller om det finns småbarn i familjen som kräver ett visst mått av tystnad på kvällarna. Pubertetsårens längtan mot ensamhet och tillfälle att vara ostörd, att få läsa i ro, tänka i ro, bo i ro, går aldrig att förverkliga i den trånga eller överbefolkade lägenheten. Trotset, föräldraoppositionen, som är en naturlig företeelse i de åren, får en god jordmån i den trångbodda familjen och tenderar säkert i många fall att låsa fast sig på lång sikt. Friktioner med familjemedlemmarna uppstår i det trånga hemmet långt oftare än de egentligen behövde. Känslan av hemlöshet, av aldrig stillad oro, av ensamhet, vilka samtliga känslor hör pubertetsutvecklingen till, hur gynnsamma yttre förhållanden de unga än växer upp under, accentueras således ofta nog av att de yttre förhållandena är långtifrån harmoniska. Istället för avskildhet tvingas man ständigt ta hänsyn.

Beträffande kamratumgänget är det helt naturligt, att den lilla lägenheten tvingar till en inskränkning av ungdomens möjligheter att ta hem kamrater. Dels ställer sig säkerligen föräldrarna ofta oförstående inför barnens begäran att få bjuda hem bekanta, dels bidrar själva atmosfären i det trånga hemmet att göra sådana framställningar mindre lockande.

När man inte kan ta hem kamrater, när man inte har en fredad vrå, där man kan hålla till med brevskrivning, någon hobby, handarbete eller bok, vänds snart hågen åt annat håll: de unga upptäcker att fritiden kan utnyttjas på ett trevligare sätt utom hemmet än inom. Från det trånga hemmet rekryteras säkerligen i stor utsträckning de som överfrekventerar danshak och biograf, kaféer och nöjesetablissemang.

Kommittén vill kraftigt betona, att de spörsmål, som här flyktigt berörts av kommittén och som utförligare kommer att behandlas i ett senare betän-

kande, måste tillmätas en mycket stor betydelse, när det gäller att förklara orsakssammanhanget till de svåra sociala missanpassningsproblem, som familjerna i dag får vidkännas och som i särskilt hög grad berör just ungdomen.

I det föregående har bara behandlats frågan om hur den inom föräldrahemmet boende ungdomen har det ställt i bostadshänseende. Många unga bor emellertid inte kvar i föräldrahemmet, tills de uppnått vuxen ålder. En stor del av ungdomen söker sig arbete på annat håll — i första hand i storstäderna — medan en del tvingas fullfölja sin utbildning på annat håll än på hemorten. De bostadsproblem, som uppstår för dessa ungdomar, som ofta med små ekonomiska resurser själva skall skaffa sig en dräglig bostad, är påtagliga och svårartade. Problemet om hur levnadsförhållanden och livsförhållanden överhuvudtaget gestaltar sig för dessa ungdomar, ämnar kommittén i ett senare betänkande ingående behandla.

Ungdomens ställning i yrkeslivet

Av betydelse för att förstå ungdomens ställning och handlande torde även vara, att studera de yrkes- och arbetsförhållanden i vilka den har att inordna sig. Även om denna viktiga fråga i ett följande betänkande kommer att ägnas uppmärksamhet, torde det vara nödvändigt att i detta sammanhang ge en kortfattad översikt av problemen. Därvid bör man först uppmärksamma det moderna arbetslivets utveckling mot allt större specialisering och differentiering, varigenom yrkeslivet blivit allt mer svåröverskådligt. Ungdomarna har svårt att på egen hand i yrkesmångfalden finna det yrke som ur anlags- och intressesynpunkt vore lämpligast. För en mycket stor del av de unga sker yrkesvalet slumpmässigt, de tar den chans, som händelsevis erbjuder sig utan stora möjligheter att välja, och prövar sig fram. Också om en hel del under senare år har gjorts för att få till stånd en brett lagd yrkesorienteringsverksamhet, återstår mycket innan den effektivt når alla ungdomar som behöver och önskar få hjälp med sitt yrkesval.

Samhällets bristande resurser när det gäller att bereda de unga en tillräcklig och med hänsyn till deras anlag lämplig yrkesutbildning bör även uppmärksammas vid en redovisning av de svårigheter, som är förbundna med ungdomens inpassande i yrkeslivet och med dess framtidsmöjligheter där.

Med rådande ekonomiska fördelning är det för den stora massan av ungdom bara möjligt att välja mellan sådana yrken, vilkas utbildningskostnader inte blir alltför stora. En hel rad intellektuella yrken: juristens, läkarens, vetenskapsmannens, tandläkarens, ja även yrken med kortare utbildningstid som t. ex. folkskollärares blir genom de långa studier, som krävs, svårtillgängliga för ungdomar vilkas föräldrar inte är någorlunda välsituerade.

Men också möjligheterna att erhålla lägre utbildning är kraftigt begränsade. Till detta kommer att ungdomens längtan efter ekonomisk självständighet och dess ofta optimistiskt kortsiktiga framtidsplanering givetvis inte sällan kommer i konflikt med yrkesintressena på längre sikt.

Härvid bör också uppmärksammas, att möjligheterna att erhålla utbildning är synnerligen ojämnt fördelade för ungdomar boende på orter av olika storleksordning. Landsbygdsungdomens möjlighet att skaffa sig en utbildning är sålunda avsevärt mycket sämre än stadsungdomens, framförallt om man jämför den med stadsungdomens i de större städerna. Svårigheterna blir särskilt framträdande för den stora del av landsbygdens ungdom, som redan i tonåren lämnar hemtrakten för att i städerna — framförallt i storstäderna — söka sin utkomst. Vanligen saknar dessa ungdomar ekonomiska förutsättningar att i städerna sätta av nödig tid för att genomgå t. ex. en kurs vid lärlingsskola eller verkstadsskola, till vilken deras möjligheter att vinna inträde för övrigt är hårt beskurna på grund av att de, som vuxit upp och är mantalsskrivna inom kommunen i fråga, har företräde.

En alltför stor del av ungdomarna kan sålunda sägas ganska slumpmässigt inpassas i yrkeslivet. I alltför liten utsträckning har de unga en yrkesutbildning att falla tillbaka på.

Till detta kommer att hela arbetsmarknadens organisation begränsar de ungas möjligheter att få ut mesta möjliga på den plats där de hamnar. Hela näringslivet tenderar, som tidigare påpekats, att utvecklas mot allt större specialisering, vilket har till följd att en stor del av de anställda får syssla med enstaka, isolerade arbetsuppgifter. I denna specialisering ligger en fara, emedan den enskilde arbetaren får en mycket snävt avgränsad arbetsskicklighet och icke heller har möjlighet att förstå hela arbetsprocessen. Härigenom begränsas också de ungas möjligheter att få en mening i den egna arbetsinsatsen. Detta minskar den rörlighet mellan olika faser i arbetet, som på lång sikt skulle vara fördelaktig för de arbetande själva genom att den vidgade deras kunskapsområde och alltså deras användbarhet.

Den utveckling, som här i korthet antytts, motsäges inte av det faktum, att det nu finns relativt flera personer än tidigare anställda bland den kvalificerade yrkesgrupp som i statistiken benämnes förvaltningspersonal. Med mekaniseringen av arbetsprocesserna, som minskar behovet av manuellt skicklig arbetskraft, följer en ökning av det intellektuellt mer krävande arbetet med produktionens tekniska ledning, planering o. s. v. En kader av mycket väl utbildade yrkesmän för maskinernas reparation o. s. v. behövs dessutom. Kommunikationsmedlens utvidgning har vidare fått som följd uppkomsten av service-yrken, bensinstationspersonal m. m. Den stora utvecklingstendensen torde emellertid kunna sägas ha gått i motsatt riktning: medan tidigare den stora massan av yrkesutövare var sysselsatt inom de skapande och varierande yrkena hantverk och jordbruk, arbetar nu huvuddelen av befolkningen inom

yrken, som ställer mycket mindre krav på personligt initiativ och organisationsförmåga.

Det kan alltså ifrågasättas, huruvida arbetslivet sådant det i dag ter sig, ger majoriteten av de arbetande det mått av tillfredsställelse, av tillfälle till personlighetsutveckling, av känsla att spänna krafterna som för många är villkoret för trivseln i arbetet. Det förhållandet att större delen av befolkningen arbetar som löntagare utan möjlighet att få del i ansvaret för det hela, utan den stimulans, som ligger i att själv få vara med och utöva inflytande över arbetets utförande, fördelning m. m., bidrar givetvis också att minska trivseln.

De förhållanden, som ovan berörts, drabbar med särskild tyngd ungdomen som kommer ut i yrkeslivet med vissa förväntningar och med en ännu obrukad fond av entusiasm och arbetslust. Till detta kommer de svårigheter, som följer med den abrupta övergången till yrkeslivet från den i många avseenden skyddade skoltiden. Ofta kastas sålunda de unga utan hjälp av den brygga, som en yrkesutbildning kan utgöra, från en dag till en annan in i en tillvaro som till hela sin karaktär är väsentligt annorlunda den som de i skolan haft att inordna sig i. Bristen på kontinuitet och sammanhang mellan skoltillvaron och yrkestillvaron är påtaglig. I brytningen dessa båda världar emellan är det självklart att de unga känner sig trevande och desorienterade.

Vilka fritidssysselsättningar står ungdomen till buds?

I det föregående har i korthet antytts några viktiga faktorer, som påverkar ungdomens ställning i samhället och dess förmåga att forma sin tillvaro där. Det har sålunda bland annat påpekats, att självständigheten, handlingsviljan, dragningen till det skapande och produktiva inte är egenskaper som för flertalet sätts på prov och stimuleras genom yrkesarbetet. Frånvaron av trygga och godkända normer samt en allmän osäkerhet på värden i olika hänseenden bidrar vidare att skapa en viss otrygghet. En otrygghet, som försvårar allt tryggt planerande framåt, karakteriserar också de ungas ställning på arbetsmarknaden. Olika yttringar i samhällslivet bidrar slutligen utan tvivel att hos många unga skapa en känsla av bristande samhörighet och lojalitet med detta samhälle.

Det kan med fog ifrågasättas, om inte dessa förhållanden bidrar att handikapa de unga i deras strävanden att på det mest givande sättet fylla ut sin fritid. Viktigt att uppmärksamma är också att samhället, genom att underlåta att främja tillkomsten av den typ av fritidssysselsättningar, som ungdomarna är i stort behov av, inte nämnvärt underlättat uppgiften. Ungdomarnas möjligheter att tillbringa fritiden på ett ur deras egen synpunkt givande sätt måste sålunda anses vara tämligen begränsade. Variationsmöjligheterna blir än mindre, om man ställer som krav att dessa fritidssysselsättningar

inte skall kosta något eller kräva blott ringa utgifter samt att de skall bidra att stimulera de ungas verksamhetslust och latent intressen i olika riktningar.

I det följande skall lämnas en kort inventering av vilka s. k. positiva fritidssysselsättningar som för närvarande står ungdomen till buds.

a) *Föreningslivet*. En form av fritidsaktivitet, som ur olika synpunkter ter sig fördelaktig, utgör föreningslivet. I föreningarna möts ungdomar av olika slag till diskussioner och sammanträden, till utflykter och fester. Att vara med i en förening kan bidra till att väcka och stimulera de ungas medborgaranda och intresse för samhällsfrågor, deras aktivitet och deras målsättning.

Ungdomarnas möjligheter att tillhöra en eller flera föreningar kan förefalla tämligen obegränsade. De omkring 23 000 lokalföreningar, som vissa ungdomsorganisationer av rikskaraktär redovisar enligt siffror återgivna i kommitténs betänkande angående stöd åt föreningslivet (stat. off. utr. 1944: 31) är spridda över ett mycket stort antal platser i landet. Det är bara till mycket små orter som föreningar av något slag inte har nått. Enligt en ungefärlig beräkning, hämtad ur samma betänkande, är för närvarande omkring 40 procent av ungdomarna mellan 13 och 25 år anslutna till någon förening av nyssnämnt slag. Till detta kommer unga medlemmar i t. ex. nykterhetsorganisationer, som inte har karaktär av egentliga ungdomsorganisationer, men där en betydande del av medlemmarna befinner sig i ungdomsåldrarna, i fackorganisationer och i mera lokalt betonade organisationer. Även om dessa siffror är imponerande nog, torde dock den största delen av ungdomen alltså stå utanför föreningslivet. Genom förverkligandet av det statliga stöd åt föreningslivet, som kommittén i nyssnämnda betänkande föreslagit, kan det förmodas att ytterligare stora ungdomsskaror kommer att finna vägen till föreningarna. Ett betydande skikt av ungdomar kommer dock säkerligen alltid att stå utanför dessa.

Det är i detta sammanhang av betydelse att fastslå, att föreningslivet dessutom bara förmår lösa en del av fritidsproblemet för de anslutna medlemmarna. För flertalet föreningsanslutna betyder föreningstillhörigheten bara ett eller annat avbrott i månaden eller kanske i terminen. Till detta förhållande bidrar utan tvivel föreningarnas små resurser: de flesta föreningar har sin lokalfråga olöst och kan vänligen bara med svårighet och för belopp, som är betydande i förhållande till deras ekonomiska resurser, hyra lokaler för sina möten som mera sällan äger rum oftare än var fjortonde dag. Ytterst få föreningar har tillgång till någon lokal, som medlemmarna kan besöka när som helst och där de kan läsa tidningar, samtala med kamrater o. s. v. Kommittén har i det tidigare omnämnda föreningsbetänkandet kommit med vissa förslag om stöd åt ungdomens föreningsliv.

b) *Sport och idrott*. Av alla de utredningar, som företagits rörande ungdomens fritidsanvändning, framgår, att idrotts- och friluftslivet omfattas med

mycket stort intresse och att en betydande del av ungdomen — i första hand givetvis bland pojkar — är aktiv i detta hänseende. Det är påtagligt, att just idrotten har större möjlighet än kanske någon annan fritidsverksamhet att fånga de ungas intresse.

För att främja sport och idrott har mycket gjorts: stora organisationer såsom Riksidrottsförbundet, Turistföreningen, Skid- och friluftsrämmandet m. fl. har här gjort betydande insatser. Men mycket återstår att göra även här: de lekfält och tummelplatser, fotbollsplaner och träningsplatser, som ungdomarna är i behov av, lyser på många håll med sin frånvaro eller fyller på andra håll inte på långt när behovet. Även andra samhällseliga insatser för främmandet av sport och idrott krävs: lokalfrågorna är sålunda för idrottsföreningarna lika svårlöst bekymmersamma som för övriga föreningar. Tränings- och gymnastiklokaler är på många orter helt enkelt omöjliga att uppbringa. Det må i detta sammanhang erinras om, att även idrotten, särskilt vintertid, bedrivs inomhus och således är i trängande behov av inomhuslokaler.

Även om sport och idrott sålunda får anses vara en av ungdomens mest uppskattade fritidssysselsättningar, är det obestridligt att en stor del av ungdomen inte är intresserad av idrottslivet, åtminstone inte i sådan utsträckning, att det praktiskt har något att betyda för dess fritidssysselsättning. Under inga förhållanden kan idrotten ensam lösa fritidsfrågan för ungdomen. I ett kommande betänkande skall kommittén komma med vissa förslag för främjande också av sporten och idrotten.

c) *Bibliotek och studieverksamhet.* Vad beträffar ungdomarnas möjlighet att låna böcker och att i lugn och ro få sitta ner och läsa en bok på bibliotek, visar en utredning, som verkställdes för kommitténs räkning, att statsunderstött bibliotek finns i så gott som samtliga rikets 193 tätorter med mer än 2 000 invånare. Av dessa bibliotek har drygt hälften särskilda läsrum, där de besökande alltså kan sitta och läsa i lugn och ro.

Tyvärre begränsas bibliotekens användbarhet i mycket stor utsträckning av, att de är öppna under alltför kort tid per vecka och ofta på tider som inte är de ur fritidssynpunkt mest lämpade. Inemot hälften av biblioteken är sålunda öppna högst två timmar per vecka, medan endast 23 procent är öppna mera än 3 timmar per vecka. Vad öppethållningstiderna under dagen beträffar har av samtliga undersökta bibliotek bara en tredjedel öppet någon dag per vecka eller mera efter klockan 20. Särskilt låg är siffran för de kommunala biblioteken, av vilka bara en fjärdedel har öppet någon gång i veckan efter klockan 20. Flertalet ungdomar saknar alltså möjlighet att gå in och tillbringa en trivsamt kväll på bibliotek. Dit får man i bästa fall skynda sig efter arbetets slut eller under en snålt tillmätt timme mellan klockan 19 och 20. Därtill kommer behovet av bibliotek på mindre orter och för landsbygdens del. Mycket arbete återstår innan det rimliga kravet på ett folkbibliotek i varje kommun förverkligats.

Utöver de möjligheter, som i det föregående nämnts, att inom föreningarnas ram eller med hjälp av biblioteken bedriva studieverksamhet, anordnar flera stora bildningsorganisationer, företrädesvis under vinterhalvåret kurser och studiecirklar i en rad olika ämnen. Även om sålunda möjligheter för ett stort antal unga finns att få kontakt med denna studieverksamhet, återstår givetvis också här mycket att göra innan förhållandena blir helt tillfredsställande. De relativt små ekonomiska resurser, vilka står till de frivilliga bildningsorganisationernas förfogande, är tecken på att betydligt mera skulle kunna åstadkommas, om det allmänna ökade de anslag som för närvarande utgår samt om nya former för stöd kunde prövas.

Några ord skall även nämnas om ungdomarnas möjligheter att på egen hand, särskilt med hjälp av korrespondensinstitutet, bedriva aktivt studiearbete. Framförallt för många unga, som bor avlägset, men även för dem som på större orter under dagarna är sysselsatta med förvärvsarbete, har tanken på att med hjälp av korrespondenskurser meritera sig vidare inom yrket eller att öka allmänbildningen en stark lockelse. Ett mycket intensivt studiearbete bedrivs också per korrespondens i första hand just av ungdomar i omkring 20-årsåldern. Detta är glädjande och måste anses överraskande, enär detta studiearbete inte sällan är förenat med stora personliga uppoffringar. Dels är kurserna i allmänhet dyra i förhållande till ungdomarnas ekonomiska resurser och dels är det för många förenat med stora rent praktiska svårigheter att få den arbetsro och det tillfälle till samling som studierna kräver.

De problem, som i det föregående i korthet antytts, skall i ett kommande betänkande ägnas mer ingående uppmärksamhet. De ligger för närvarande under utredning hos en av Kungl. Maj:t tillsatt kommitté, 1944 års folkbildningsutredning.

d) Fritidsverksamhet anordnad av hemgårdar, skolor, ungdomsråd, barnavårdsnämnder, företag m. m.

Vid de omkring 50 hem- och ungdomsgårdar som finns i landet är unga i alla åldrar snart sagt varje kväll välkomna till kurser och föredrag, till trivsam samvaro och till hantverksbetonade sysselsättningar av olika slag.

Under senare år har i första hand en rad skolstyrelser landet runt igångsatt fritidssysselsättningar på eftermiddagar och kvällar för ungdom. Vanligen har denna kursverksamhet förlagts till skolorna. Ibland vänder sig dessa kurser till skolungdomar, medan det i andra fall företrädesvis är de unga som redan lämnat skolan som frekventerar dem. Fritidssysselsättningar av liknande slag har också ordnats av en del ungdomsråd och — mera sällan — av barnavårdsnämnderna. Vid en del större industriföretag förekommer även fritidsverksamhet av olika slag, vanligen bestående i kurser och föredragsserier.

Den varierande, intresseväckande och lovande fritidsverksamhet av här i korthet antytt slag, som under de senaste åren börjat växa fram, har emeller-

tid ännu endast fått en ringa omfattning i förhållande till den stora mängd ungdomar till vilken den vänder sig. Helt naturligt är det framförallt ungdomarna i de större städerna som nu har möjlighet att utnyttja dessa olika fritidssysselsättningar.

Den verksamhet, som sålunda på enskilt initiativ eller på förenings- eller skolinitiativ vuxit fram, torde nu få anses ha lämnat försöksstadiet. Konturer-na till hur verksamheten bör läggas för att nå så stor effektivitet som möjligt och för att locka de unga har börjat skönjas. Stunden får nu anses vara inne, då samhället på olika sätt bör lämna bidrag för att denna verksamhet skall kunna nå breda lager av unga. Utan relativt djupt ingripande såväl statliga som kommunala stödåtgärder kommer verksamheten inte att kunna växa ut och få den stora betydelse som rimligt och önskligt vore. I detta sammanhang vill ungdomsvårdskommittén erinra om den allmänna bestämmelse i lagen om samhällets barnavård och ungdomsskydd andra paragrafen andra mom., varigenom barnavårdsnämnden i själva verket skall fungera som ett centralt organ för initiativ på här ifrågavarande område. Det är sålunda en uppgift för nämnden, att tillse och verka för att lämpliga fritidssysselsättningar för ungdomen skapas, att lek och idrottsplatser och bad anordnas, att ungdomsgårdar kommer till stånd o. s. v. Nämnden kan också, som på flera håll skett, organisera de värdefulla enskilda intressena på ungdomsvårdens område i ungdomsråd.

Härovan i korthet skisserade frågeställningar skall i ett kommande betänkande ingående behandlas.

De bristande fritidsresursernas följder

Den summariska översikt, som här getts över de fritidssysselsättningar som för närvarande finns att tillgå, torde ha visat, att ungdomarnas möjligheter att ordna sin fritid utom hemmet på ett sätt, som förefaller tillfredsställande med hänsyn såväl till deras egen trivsel som till samhällets önskemål, är ganska begränsade. I särskilt hög grad gäller detta för dem som inte är intresserade av att delta i föreningsliv, självstudier eller aktiv idrott. Detta — liksom vad som i det föregående sagts om ungdomarnas otillräckliga personliga resurser när det gäller att forma fritiden på ett givande sätt — verkar bland annat i den riktningen, att ungdomarna i betydande utsträckning låter sin fritid rinna bort genom att inte göra någonting. Många ungdomar fördriver sålunda, framför allt under den varma årstiden, åtskilliga kvällar och söndagar med att stå och hänga i portar, gathörn och vägkrökar, med att gå och driva utefter gator eller vägar, sitta i parkerna, titta i butiksfönstren, ströva ner till samhällets station för att se på tågen och människorna som kommer och far. Den

hemlöshet och allmänna rådvillhet, som tar sig uttryck i att de unga passivt låter tiden gå, är inte ett speciellt storstadsfenomen. Det torde även förekomma på småorter och i glest befolkade bygder, där möjligheterna att hitta på något annat och roligare är betydligt mindre än i städerna.

Det torde vara överdrivet att betrakta detta ungdomens flanerande enbart såsom en negativ företeelse. Man kan inte ha något att invända mot att en person helt och hållet kopplar av och tillbringar en eller annan kväll på antytt vis. I den mån ungdomen i stor utsträckning och ofta driver kring hemlös och sysslolös, måste det emellertid anses som ett synnerligen beklagligt fenomen. Bland de ofta slumpvis hopfogade kamratgång, som uppstår på detta sätt, föds impulser, vilka inte sällan är av vansklig och allvarlig natur och vilka lätt kan ta sig uttryck i asociala handlingar. Att dagdrivandet kan vara asocialitetsfrämjande är emellertid inte den enda orsaken till att det bör betraktas såsom en i stort sett inte önskvärd företeelse. Utan tvivel är det att betrakta som en allvarlig brist i samhället, att det skall vara så klen beställt med möjligheterna för ungdomarna att göra något trevligt om kvällarna, att skaror av präktig och hygglig ungdom tvingas till denna passivitet. Mycket av glädje, stimulans och trivsel kan de unga förmodligen inte hämta ur den fritid som bara får rinna undan på ingenting.

Om sålunda å ena sidan de bristande fritidsresurserna verkar i riktning mot att mycken tid fördrivs på ingenting, så främjas å andra sidan härigenom också en utveckling mot att en hel del tid ägnas åt nöjen av olika slag.

Såsom av kapitlet angående nöjeslivets omfattning framgår finns för närvarande i landet ett mycket stort antal dansbanor och biografer. I bjärt motsats till de sparsamma möjligheter, som ungdomen har när det gäller att idka positiva fritidssysselsättningar under fritiden, kan den enskilda nöjesindustriens expansion under de senaste decennierna sägas stå. Samtidigt som möjligheterna för de unga att ägna fritiden åt studier och sysselsättningar av olika slag endast utvecklats långsamt, har inga egentliga hinder mött för den enskilda nöjesindustrien att utvecklas i den utsträckning det varit förenligt med de egna, ekonomiska intressena. Till sitt förfogande har denna nöjesindustri — i första hand filmen — en välriktad och intensiv reklamapparat, som ofta inte försummar att vädja direkt till de unga vilka utgör en ur nöjesidkarsynpunkt åtråvärd kategori. Samma förhållande gäller för övrigt även den kolorerade veckopressen.

Det är orimligt att begära, att ungdomen på ett i allo lämpligt sätt skall ransonera de nöjen som så påträngande bjuds dem, framförallt som bland den relativt begränsade grupp ungdomar, som i verklig mening kan sägas överfrequentera de olika nöjesformerna, torde återfinnas en stor del av de föga omdömesgilla, debila och allmänt intresselösa. Men också det förhållandet att många präktiga och hyggliga genomsnittsungdomar roar sig tämligen flitigt har sin naturliga förklaring. Medan föreningarna endast kallar till möte

några gånger i månaden, medan biblioteken stänger just vid den tidpunkt när kvällen börjar, medan ungdomsgårdar på de allra flesta platser lyser med sin frånvaro, finns det åtminstone på alla större orter biografen och danslokaler inom räckhåll.

Att en rad negativa orsaker främjar ungdomens dragning till de betalda nöjena utesluter givetvis inte, att nöjeslivet i sig utövar en positiv lockelse och dragningskraft som inte bör underskattas.

Att gå och se t. ex. en film innebär för många inte bara ett sätt att för en relativt billig kostnad fylla ut tiden och fördriva en kväll. Många söker sig till biografen för att få uppleva den spänning, den glädje och den avkoppling, som de har behov av. Besökarna får — genom att identifiera sig med hjälten eller hjältinnan — säkerligen ofta en känsla av att vara med i ett händelseförlopp, som är betydligt intressantare och mera romantiskt än de enformiga och vardagliga upplevelserna i verkliga livet. Den grå vardagen förgylles upp och kompletteras med hjälp av filmen.

Det förhållandet, att filmen till innehåll och syftning samt till sin miljöskildring och människotolkning i en skrämmande stor utsträckning håller sig på ett tvivelaktigt plan, rubbar inte riktigheten i nyssnämnda påpekanden. Detta förhållande skall kommittén behandla i ett senare sammanhang i detta betänkande.

Vad dansen åter beträffar är enligt kommitténs mening ungdomens dragning mot dansen en högst naturligt och i sig varken beklaglig eller förkastlig företeelse. Dansen kan föra samman pojkar och flickor, män och kvinnor, på ett naturligt sätt. Musiken, dansrytmen, de festliga former, som ofta åtföljer dansen, utövar en stark lockelse på många människor och i synnerhet på ungdom. Nyssnämnda påpekanden emotsägs naturligtvis inte av det faktum, att de former under vilka dansen bedrivs inte sällan torde lämna åtskilligt övrigt att önska i fråga om ordningshållning m. m. Även detta spörsmål kommer i fortsättningen att närmare diskuteras.

Åtgärder som rör nöjeslivet ej tillräckligt

Den föregående analysen av ungdomens ställning i samhället torde ha visat, att problemet om ungdomens fritidsliv är en fråga av synnerligen invecklad natur med orsaksrötter, som är oupplösligen förbundna såväl med samhällets organisation och struktur som med den uppfostran och allmänna ideologiska inriktning som de unga erhåller genom bland annat hem, skola och yrkesliv.

Givet är, att det i ett så komplicerat samspel av olika orsaker inte är möjligt att genom en eller annan relativt lättgenomförbar åtgärd åstadkomma

någon radikal förändring. Åtgärder syftande till skärpning av de ordningsföreskrifter, som reglerar nöjeslivet, har sålunda i stort sett lika begränsade möjligheter att åstadkomma någon radikal förändring som generösa samhälleliga stödåtgärder till t. ex. ungdomsgårdar eller till ungdomens föreningsliv. Också om bland annat båda dessa vägar måste och bör beträdas, torde det vara nödvändigt att företa åtgärder av djupare och mera omvälvande slag, om ungdomarna skall trivas i samhället och identifiera sig med det och om man hos dem vill skapa ett verkligt intresse för deras yrkesinsats där och ett ansvar för hur de använder sin fritid.

Med ett sådant långtidsperspektiv för ögonen *måste en strävan att reformera nöjeslivet också rikta sig mot ungdomens dåliga bostadsförhållande både i och utom familjerna mot ungdomens förkrympta möjligheter inom yrkeslivet, mot de illa planerade och oformliga stadsbildningarna, mot skolans begränsade målsättning. Ett botande av en hel del blottor och brister i samhället måste sålunda bli den konsekventa och ofrånkomliga följden av radikala åtgärder mot nöjeslivets avarter.*

Dessa åtgärder — vilka här bara i förbigående antytts — kommer säkerligen alla på sitt sätt att medverka till att göra ungdomen bättre rustad att ta emot och förvalta fritiden. Det är hög tid att ta itu med detta väldiga och i vårt land i hög grad försummade arbete, att ge människorna en skolning som sätter dem i stånd att rätt använda fritiden. En sådan skolning kan anses nära nog lika viktig som att ge människorna skolning för yrkeslivet.

NÖJESLIVETS UTVECKLING, NUVARANDE
OMFATTNING OCH STANDARD

I. Nöjeslivets utveckling och nuvarande omfattning

DET MÖTER stora svårigheter att ge en tillfredsställande redogörelse för nöjeslivets utveckling under de senaste decennierna. Erforderliga uppgifter återfinns nämligen på några undantag när inte i den officiella statistiken och även i övrigt är materialet mycket knapphändigt. Några mera ingående egna undersökningar har kommittén inte kunnat företa. Materialet kommer dock att visa sig tillräckligt för att möjliggöra vissa slutsatser.

Kommittén kommer till en början att lämna en översikt över nöjesskattens utveckling under 25 år. Därefter redovisas resultatet av en för ungdomsvårds-kommitténs räkning genom samtliga länsstyrelser förmedling i januari 1944 företagen undersökning rörande antalet biografteater och dansställen inom varje län vid olika tidpunkter. I anslutning till dessa uppgifter redovisas meterantalet av statens biografbyrå under 30 år granskad film, liksom vissa uppgifter om biografernas antal och storleksordning enligt uppgifter från Sveriges biografägareförbund. Till ytterligare belysning av frågan om nöjeslivets nuvarande omfattning skall också lämnas en redogörelse för vissa ur I. O. G. T.-undersökningen — om denna undersökning se sid. 37 — hämtade upplysningar angående frekvensen av nöjen på orter av olika storleksordning under en vecka liksom en sammanställning över antalet i Stockholm befintliga biografteater och danssalonger av olika typer. En redogörelse kommer också att lämnas för en företagen inventering av nöjeslivets omfattning i Örebro. Slutligen kommer att lämnas en redogörelse för omfattningen av den nöjesverksamhet, som bedrivs vid de större sommarestablissemangen — Gröna Lund, Nöjesfältet, Liseberg och Furuvik — liksom vid folkparkerna. En kort redogörelse skall också härvid lämnas för omfattningen av den av de ambulerande tivolföretagen bedrivna nöjesverksamheten.

Nöjesskattens utveckling under åren 1919—1942

Med hjälp av föreliggande siffror för kommunernas inkomster av nöjesskattemedel är det möjligt att till en viss grad bedöma nöjeslivets utveckling sedan den 1 oktober 1919, då nöjesskatt infördes. Till att börja med må i korthet erinras om bestämmelserna angående nöjesskatt.

Under tiden 1/10 1919—30/6 1940 gällde en förordning som gav kommunerna rätt att, om de så önskade, uppta nöjesskatt. Skatten skulle utgå med följande belopp: för konsert, operaföreställning, teaterföreställning samt uppvisning i konstnärlig dans och i inte professionell idrott med 10 procent av biljettpriset; för biografföreställning med 10 procent upp till ett biljettpris av 1 krona och för överskjutande del av biljettpriset med 20 procent; samt för övriga slag av föreställningar (cirkus, varieté, kabaret, uppvisning i professionell idrott, dans, kapplöpning, djurföreläsning, tivolinöjen etc.) med 20 procent av biljettpriset. År 1940 tillkom en ny nöjesskatteförordning av delvis ny innebörd. Sålunda gjordes nöjesskatten enligt denna förordning *obligatorisk*, varjämte stadgades, att kommunerna skulle inleverera halva det för nöjesskatt influtna beloppet till statsverket. I förordningen bibehölls uppdelningen på tre olika taxeklasser, vilka nu erhöi benämningarna Taxa I, Taxa II och Taxa III. Den enda förändring i indelningen av de olika slagen av nöjen var att hästkapplöpning och travkörning, vilka tidigare hänförts till den högsta skatteklassen, nu i stället fördes till den lägsta, nämligen Taxa I. Själva skattesatserna höjdes, så att de kom att utgöra för Taxa I: 15 procent av biljettpriset, för Taxa II (biografföreställningar): 15 procent upp till ett biljettpris av 1 krona och 30 procent för den del av biljettpriset, som översteg 1 krona, samt för Taxa III: 20 procent upp till ett biljettpris av 50 öre och 30 procent därefter.

De här återgivna principerna för debitering av nöjesskatt manar till en viss försiktighet, då det gäller att dra slutsatser från siffror över den influtna nöjesskatten. Man vet sålunda inte i vilken utsträckning förändringar i de influtna beloppen under tiden före 1940 beror på att allt flera kommuner beslutat sig för att uppta nöjesskatt. Det är vidare uppenbart, att taxeförändringarna år 1940 har fått till följd, att siffrorna före och efter detta år inte är jämförbara. Slutligen är det möjligt att principerna för att vissa slag av nöjen hänförs till den ena eller andra skatteklassen kan ha undergått vissa förändringar under perioden.

I tabell 2 återges det sammanlagda nöjesskattebelopp, som samtliga städer i Sverige uppburit enligt var och en av de tre taxorna under olika år. För tiden fr. o. m. den 1 juli 1940 har därvid bara räknats med den kommunala delen av nöjesskattemedlen. Tabellen utvisar att nöjesskattemedlen successivt nedgick från 6.3 miljoner kronor budgetåret 1920—21 — det första hela år under vilket nöjesskatteförordningen var i kraft — till 4.5 miljoner kronor

Tabell 2. Städernas inkomst av nöjesskatt i kronor under åren 1919—1942.

Å r	Folkmängd i jan. varje år	Taxa I	Taxa II	Taxa III	Summa
1919-20 ¹ . . .	1 662 242	1 606 520: 79	3 770 537: 11	1 431 986: 85	6 809 044: 75
20-21 . . .	1 743 861	1 660 553: 84	3 540 606: 44	1 132 912: 45	6 334 072: 73
21-22 . . .	1 798 467	1 275 821: 94	2 712 300: 97	814 674: 02	4 802 796: 93
22-23 . . .	1 813 177	1 183 652: 04	2 581 755: 04	1 079 505: 43	4 844 912: 51
23-24 . . .	1 824 649	1 044 518: 45	2 536 301: 96	986 591: 91	4 567 412: 32
24-25 . . .	1 849 829	937 964: 58	2 579 387: 09	966 520: 93	4 483 872: 60
25-26 . . .	1 870 720	1 015 605: 40	2 505 716: 25	1 031 743: 24	4 553 064: 89
26-27 . . .	1 898 194	1 084 509: 23	2 574 966: 60	1 295 232: 23	4 954 708: 06
27-28 . . .	1 920 945	1 089 811: 36	2 586 027: 17	1 250 308: 28	4 926 146: 81
28-29 . . .	1 942 349	1 083 271: 78	2 706 005: 43	1 600 501: 32	5 389 778: 53
29-30 . . .	1 970 953	1 174 918: 55	2 981 292: 22	1 329 774: 19	5 485 984: 96
30-31 . . .	2 005 310	1 068 454: 88	3 016 746: 99	1 303 062: 03	5 388 263: 90
1931	2 005 310	1 092 999: 01	2 963 654: 57	1 210 238: 04	5 266 891: 62
32	2 038 774	984 393: 76	2 812 176: 71	1 126 582: 83	4 923 153: 30
33	2 060 709	933 422: 20	2 846 554: 61	1 219 501: 55	4 999 478: 36
34	2 080 265	976 919: 57	3 050 599: 68	1 272 030: 13	5 299 549: 38
35	2 106 125	915 765: 35	3 491 717: 43	1 344 299: 14	5 751 781: 92
36	2 152 443	932 253: 70	3 895 360: 04	1 529 773: 45	6 357 387: 19
37	2 196 541	896 765: 32	4 212 258: 76	1 862 473: 79	6 971 497: 87
38	2 237 363	922 102: 91	4 757 895: 98	2 022 880: 78	7 702 879: 67
39	2 278 413	897 809: 80	5 112 120: 66	1 926 133: 26	7 936 063: 72
40 ²	2 352 873	873 415: 64	5 239 533: 06	1 589 648: 75	7 702 597: 45
41	2 388 303	1 016 380: 45	5 598 551: 86	1 690 865: 91	8 305 798: 22
42	2 436 384	1 246 637: 08	7 134 516: 14	2 105 819: 25	10 486 972: 47
Summa		25 914 467: 63	85 206 582: 77	33 123 059: 76	114 244 110: 16

¹ Nio månader.
² Nya taxor fr. o. m. den 1 juli 1940.

budgetåret 1924—25. Nedgången sammanhänger otvivelaktigt dels med det sjunkande prisläget, vilket föranledde sänkta biljettpriser och följaktligen också en sänkt nöjesskatt, och dels med arbetslöshetskrisen i början på 1920-talet. Från 1924—25 till 1929—30 inträdde åter en bara under år 1927—28 avbruten ökning från 4.5 till 5.5 miljoner kronor. Under de följande krisåren minskade beloppen åter för att kalenderåret 1932, vilket kan betecknas såsom

Tabell 3. Nöjesskattebelopp i kronor per invånare och år enligt olika taxor under åren 1919—1942.

Å r	Taxa I	Taxa II	Taxa III	I allt	Belopp enligt »1939 års penningvärde»
1919-20	0.97	2.27	0.86	4.10	2.67
20-21	0.95	2.03	0.65	3.63	2.40
21-22	0.71	1.51	0.45	2.67	2.20
22-23	0.65	1.42	0.60	2.67	2.42
23-24	0.57	1.39	0.54	2.50	2.46
24-25	0.51	1.39	0.52	2.42	2.35
25-26	0.54	1.34	0.55	2.43	2.39
26-27	0.57	1.36	0.68	2.61	2.63
27-28	0.57	1.35	0.65	2.56	2.55
28-29	0.56	1.39	0.82	2.77	2.79
29-30	0.60	1.51	0.67	2.78	2.86
30-31	0.53	1.50	0.65	2.69	2.87
1931	0.54	1.47	0.60	2.63	2.83
32	0.48	1.38	0.55	2.41	2.64
33	0.45	1.38	0.59	2.43	2.72
34	0.47	1.47	0.61	2.55	2.83
35	0.43	1.66	0.64	2.73	2.99
36	0.43	1.81	0.71	2.95	3.19
37	0.41	1.92	0.85	3.17	3.35
38	0.41	2.13	0.90	3.44	3.54
39	0.39	2.24	0.84	3.48	3.48
40	0.37	2.23	0.68	3.27	—
41	0.42	2.34	0.71	3.48	—
42	0.51	2.93	0.86	4.30	—

depressionens bottenår, ej uppnå mer än 4.9 miljoner kronor. Därefter har en snabb uppgång ägt rum och år 1939, det sista året enligt den gamla författningen, uppvisade inte mindre än 7.9 miljoner kronor. Nedgången från 1939 till 1940 beror på att den nya författningen trädde i kraft under detta år, närmare bestämt den 1 juli. De enda siffror, som kan begagnas för slutsatser rörande de senaste årens utveckling är sålunda siffrorna från 1941 och 1942, vilka utvisar en uppgång från 8.3 till 10.5 miljoner kronor eller med inte mindre än 26 procent under ett enda år. Till en del beror emellertid denna uppgång säkerligen på att biljettpriserna ökat i takt med den allmänna prisstegringen.

Vid en jämförelse mellan inkomsterna enligt de tre olika taxorna finner man, att inkomsterna enligt Taxa I kommit att spela en allt mindre roll. Under åren närmast före 1940 var inkomsterna enligt denna taxa väsentligt lägre än

tio år tidigare, medan däremot inkomsterna enligt Taxa II och — ehuru i mindre grad — enligt Taxa III ökat.

Under den tidsperiod, som redovisningen i tabell 2 avser, har städernas folk-mängd undergått en väsentlig ökning, vars storlek också belyses av tabellen. En del av ökningen utgör följaktligen helt enkelt en konsekvens av folkökningen. För att man skall kunna bortse från denna, har i tabell 3 angetts nöjesskattebeloppet per invånare och år. Siffrorna i denna tabell utvisar som synes väsentligt mindre förändringar än siffrorna i tabell 2.

Därtill kommer att såsom nämnts förändringarna i nöjesskatteinkomsterna bör sättas i relation till penningvärdet, d. v. s. till den allmänna prisnivån. Om summakolumnen med hjälp av socialstyrelsens levnadskostnadsindex reduceras till »1939 års penningvärde», återstår de siffror som återfinns i kolumnen längst till höger. På grund av nöjesskattens omläggning har inga tal angetts för åren efter 1939.

Siffrorna i den nyssnämnda kolumnen i tabell 3 utvisar en nedgång från 1919—20 till 1921—22, under vilken tid som bekant en allt starkare arbetslöshet gjorde sig gällande. Därefter följer i stort sett en uppgång till 1930—31, varpå depressionsåren sätter ett om ock obetydligt spår i siffrorna. Från 1932 följer därpå en oavbruten uppgång till 1938. Sammanfattningsvis kan man säga, att de till »1939 års penningvärde» reducerade siffrorna tyder på att nöjesfrekvensen per invånare inte undergått några mera avsevärda förändringar från början av 1920-talet till mitten av 1930-talet. Under senare delen av 1930-talet har emellertid en ökning ägt rum.

Beträffande utvecklingen under krigsåren finns för hela riket jämförbara siffror bara för de båda åren 1941 och 1942. För Stockholms stad finns där-jämte siffror för 1943 och 1944; se följande tablå.

	Miljoner kronor	Kronor per invånare och år
1941	2.66	4.47
1942	3.33	5.64
1943	3.87	6.31
1944	4.29	6.77

Dessa siffror uppvisar som synes en mycket kraftig uppgång, mycket starkare än den samtidiga stegringen av levnadskostnaderna överhuvudtaget.

Det sammanlagda under år 1942 av städerna uppburna nöjesskattebeloppet fördelar sig på nedanstående sätt på städer av olika storlek.

	Miljoner kronor
Stockholm	3.33
Göteborg	1.22
Malmö	0.64
Övriga städer med mer än 30 000 invånare . . .	1.84
Övriga städer	3.46
	<u>Summa 10.49</u>

För att dessa siffrors innebörd skall kunna rätt förstås, bör de sättas i relation till respektive städers invånarantal. I följande tablå har därför angetts nöjesskattebeloppet enligt olika taxor per invånare och år för år 1942.

	Taxa I	Taxa II	Taxa III	I allt
	k r o n o r			
Stockholm	0.84	3.77	0.95	5.56
Göteborg	0.53	2.57	1.20	4.30
Malmö	0.81	2.30	0.94	4.05
Övriga städer med mer än 30 000 invånare	0.38	2.50	0.59	3.47
Övriga städer	0.31	2.84	0.85	3.99
Samtliga städer	0.51	2.93	0.86	4.30

Som synes framkommer vissa olikheter; nöjesskattebeloppet per invånare och år är störst i Stockholm (kronor 5.56), varpå följer Göteborg (kronor 4.30) och Malmö (kronor 4.05). Därnäst följer överraskande nog städerna med mindre än 30 000 invånare (kronor 3.99), medan de medelstora städerna med 30 000—100 000 invånare uppvisar en lägre siffra (kronor 3.47). Bortsett från denna oregelbundenhet sjunker alltså nöjesskattebeloppet per invånare och år, när man går från större orter till mindre. På det hela taget måste man dock säga att skillnaderna är överraskande små, när man betänker dels att biljettpriserna och följaktligen nöjesskattebeloppen är högre på de större orterna och dels att de större orterna i viss utsträckning gör tjänst som nöjescentra för hela riket eller åtminstone för de närbelägna landsdelarna.

Tidsutvecklingen har beträffande de olika grupperna av städer varit likartad, då det gäller Taxa II och Taxa III. I fråga om Taxa I har emellertid utvecklingen varit ganska olikartad, varför det synes vara av intresse att här återge denna utveckling; se tabell 4. Som synes har beloppen enligt denna taxa undergått en successiv minskning, som emellertid varit betydligt mera utpräglad i de större städerna än i de mindre. Från år 1931 till år 1939 har siffran för Stockholm minskat från kronor 1.11 till kronor 0.66 eller med 41 procent, för Göteborg med 26 procent, för Malmö med 18 procent och för övriga städer med mer än 30 000 invånare med 17 procent. För de mindre städerna redovisas samtidigt en ökning från 17 till 19 öre per invånare och år. I fråga om de mera värdefulla nöjen, som hänförs till Taxa I, skulle alltså en utjämning mellan orter av olika storlek vara på väg.

Den lämnade redogörelsen för nöjesskattens utveckling i de svenska städerna under 25 år kvarlämnar knappast intrycket av en brant stigande utveckling på nöjeslivets område. Tvärtom förefaller det som om den utvidgning i nöjesfrekvensen, som indirekt kan utläsas ur siffrorna för de influtna nöjesskattebeloppen, har stigit tämligen långsamt. Inte förrän under senare delen av 1930-talet samt under krigsåren har en kraftigare ökning ägt rum.

Tabell 4. *Inkomst av nöjesskatt enligt Taxa I. Antal kronor per invånare och år.*

Å r	Stockholm	Göteborg	Malmö	Städer med över 30 000 invånare	Städer med under 30 000 invånare	Samtliga städer
1919-20	2.28	1.17	0.76	0.38	0.85	0.97
20-21	2.26	1.47	0.61	0.40	0.31	0.95
21-22	1.74	0.89	0.55	0.36	0.21	0.71
22-23	1.52	0.90	0.53	0.31	0.20	0.65
23-24	1.21	0.69	0.60	0.33	0.25	0.57
24-25	1.10	0.56	0.71	0.31	0.17	0.51
25-26	1.16	0.74	0.67	0.33	0.18	0.54
26-27	1.30	0.74	0.67	0.31	0.17	0.57
27-28	1.24	0.71	0.84	0.31	0.17	0.57
28-29	1.13	0.80	0.90	0.30	0.18	0.56
29-30	1.21	0.83	0.94	0.33	0.19	0.60
30-31	1.05	0.80	0.69	0.29	0.19	0.53
1931	1.11	0.80	0.71	0.29	0.17	0.54
32	0.95	0.73	0.74	0.26	0.15	0.48
33	0.85	0.67	0.68	0.26	0.16	0.45
34	0.84	0.61	0.74	0.30	0.21	0.47
35	0.72	0.66	0.67	0.30	0.19	0.43
36	0.82	0.59	0.74	0.25	0.16	0.43
37	0.67	0.64	0.69	0.27	0.18	0.41
38	0.68	0.62	0.65	0.27	0.19	0.41
39	0.66	0.59	0.58	0.24	0.19	0.39
40	0.63	0.40	0.60	0.22	0.23	0.37
41	0.68	0.46	0.70	0.31	0.26	0.42
42	0.84	0.53	0.81	0.38	0.31	0.51
43	0.90	—	—	—	—	—

Utvecklingen av biografer och danslokaler m. m.

För ungdomsvårdskommitténs räkning har genom länsstyrelsernas försorg insamlats uppgifter om antalet biografer åren 1922, 1932 och 1942 samt antalet dansbanor och övriga danslokaler åren 1933 och 1942. Uppgiftslämnarna uppmanades att endast medta fasta lokaler men inte lokaler, som bara används för tillfälliga filmförevisningar eller danstillställningar, liksom inte heller ambulering biografer. Däremot skulle inte krävas, att de skulle hållas öppna ett visst antal dagar i veckan. Anledningen till att uppgifter om danstillställningar bara begärdes för de båda åren 1933 och 1942 är att söka däri, att

Tabell 5. Antalet biografier inom olika län åren 1922, 1932 och 1942 samt danslokaler åren 1933 och 1942¹.

L ä n	Antal biografier år			Folkmängd 1942	Antal biografier på 100 000 inv. 1942	Antal dansbanor eller övriga danslokaler år		Antal dansbanor och övriga danslokaler på 100 000 inv. 1942
	1922	1932	1942			1933	1942	
Stockholms stad . . .	77	82	111	613 754	18.1	70	59	9.6
Stockholms	46	75	98	295 137	33.2	193	198	67.1
Uppsala	16	39	49	139 255	35.2	94	91	53.5
Södermanlands	31	39	54	194 227	27.8	102	88	45.3
Östergötlands	42	43	63	323 022	19.5	118	110	34.0
Jönköpings	33	44	53	245 458	21.6	72	76	31.0
Kronobergs	27	38	62	152 133	40.8	124	132	86.8
Kalmar	42	62	80	228 411	35.0	206	217	95.0
Gotlands	6	9	20	59 275	33.7	14	20	33.7
Blekinge	20	19	30	146 329	20.5	65	61	41.7
Kristianstads	51	56	74	249 487	29.7	142	149	59.7
Malmöhus	65	75	102	535 237	19.0	199	176	32.9
Hallands	19	28	57	152 355	37.4	106	108	70.9
Göteborgs o. Bohus . .	32	54	94	489 855	19.2	177	203	41.4
Älvsborgs	38	64	86	331 570	25.9	203	230	69.4
Skaraborgs	31	35	49	241 466	20.8	111	125	51.8
Värmlands	53	65	84	268 895	31.2	214	210	78.1
Örebro	34	54	73	230 868	31.6	77	82	35.5
Västmanlands	30	39	52	171 967	30.2	91	81	47.1
Kopparbergs	68	75	101	251 132	40.2	169	171	68.1
Gävleborgs	70	81	104	273 863	38.0	185	167	61.0
Västernorrlands	40	55	76	275 559	27.6	212	244	88.5
Jämtlands	25	36	54	141 956	38.0	144	185	130.3
Västerbottens	32	45	61	223 872	27.2	169	223	99.6
Norrbottnens	26	42	73	223 117	32.7	149	221	99.0
Samtliga	954	1 254	1 760	6 458 200	27.2	3 406	3 627	56.2

¹ Topp- och bottensiffrorna har särskilt markerats.

polismyndigheterna på landsbygden inte förrän år 1933 erhöll skyldighet att registrera dansetablissemang.

Denna undersöknings huvudresultat redovisas i tabell 5. Siffrorna i denna tabell lider av den svagheten, att de bara visar den ökning som ägt rum i antalet nöjeslokaler. Vad beträffar bioграфияerna har emellertid säkerligen dessa ökat kraftigt i storlek och i själva verket har följaktligen möjligheterna att besöka biograf stigit ännu kraftigare än som framgår av tabell 5. Därtill torde också ha bidragit att flera biografier nu hålls öppna under flera veckodagar än tidigare. Antalet dansetablissemang har som synes ökat tämligen obetydligt från 1933 till 1942, vilket måste anses ganska överraskande.

Huruvida också härvidlag någon mera avsevärd ökning av lokalernas storlek gjort sig gällande undandrar sig bedömande.

Om uppgifterna beträffande biograferna fördelas på landsbygd och städer erhålls de siffror som återfinns i följande tablå.

Å r	Städer	Landsbygd	Hela riket
1922	395	559	954
1932	409	845	1 254
1942	537	1 223	1 760

Dessa siffror synes ge vid handen, att biografväsendet under denna tidsperiod utvecklats kraftigare på landsbygden än i städerna. Detta framgår med än större tydlighet, om siffrorna sätts i relation till folkmängden; se följande tablå, vari angetts antalet biografier på 100 000 invånare.

Å r	Städer	Landsbygd	Hela riket
1922	21.3	13.5	15.9
1932	19.5	20.7	20.3
1942	21.6	30.8	27.3

Medan år 1922 antalet biografier i förhållande till folkmängden var betydligt större i städerna än på landsbygden, så var år 1942 förhållandet det motsatta på grund av att antalet biografier ökat så kraftigt på landsbygden. I städerna har däremot antalet biografier inte ökat snabbare än folkmängden vilket haft till följd, att antal biografier på 100 000 invånare där stått praktiskt taget stilla.

Än en gång skall understrykas, att dessa uppgifter avser antalet biografier medan biografernas storlek inte framgår. Med säkerhet har under de senaste decennierna en kraftig utveckling i riktning mot allt större biografier ägt rum, i främsta rummet givetvis i städerna. Att nyss refererade undersökning inte utvisar någon mera markant höjning i antalet biografier, betyder alltså inte att biografväsendet inte skulle ha ökat i städerna liksom inte heller att landsbygdsbefolkningens tillgång på biografplatser skulle vara större än städernas.

Nyss återgivna redogörelse för antalet biografier i riket lämnade ingen uppgift om vilka olika typer av biografier som ingick i siffrorna. Vissa hållpunkter för ett bedömande härav lämnar en redogörelse från Sveriges biografägareförbund, i vilken de till förbundet anslutna biograferna uppdelats i olika

typer med hänsyn till antalet föreställningar per vecka. Tyvärr omfattar dessa uppgifter bara åren 1936—1942. För ett bedömande av uppgifternas representativitet kan nämnas, att Biografägareförbundet uppskattar att till förbundet är anslutna omkring 75 procent av rikets samtliga biografier. Omfattningen av försålda biljetter för till förbundet anslutna biografier torde utgöra omkring 95 procent av den samlade biljettintäkten för landet. Denna sista uppgift tyder på, att det framförallt är små biografier med relativt få föreställningar per vecka som inte är anslutna till förbundet, medan de större biograferna i största utsträckning tillhör sammanslutningen. Följande tabell visar den procentuella fördelningen på biografier av olika typer år 1936—1942.

År	Biografier i större städer (m. minst 2 ordinarie kvällsförest.)	Biografier i mindre städer, enstaka större samhällen (m. 8-14 förest. per vecka)	Biografier i tätorter (m. 4-7 förest. per vecka)	Biografier på den egentliga landsbygden			Summa	
				(m. 1-3 förest. per vecka)	(m. förest. var 14:e dag el. 1 gång per månad)	(m. förest. vid enstaka tillfällen)	i procent	antal
i p r o c e n t								
1936	18	5	10	51	12	4	100	1 641
1937	17	5	10	51	13	4	100	1 783
1938	17	5	10	51	16	2	100	1 907
1939	17	5	10	52	13	3	100	2 049
1940	17	5	10	54	12	2	100	2 134
1941	19	6	13	51	10	1	100	2 062
1942	19	6	13	49	11	2	100	2 117

Sammanställningen visar, att den dominerande typen av biografier är den som ger föreställningar en eller ett par gånger i veckan och som vanligen förekommer på smärre orter på landsbygden. Omkring en femtedel av biografbeståndet utgörs av de stora stadsbiograferna med två föreställningar per kväll. Som tidigare nämnts torde denna siffra på grund av livligare anslutning av de stora biograferna vara proportionellt för stor. En viss tendens synes enligt tabelln föreligga mot att den i tätorter vanliga typen — biografier med omkring 4—7 föreställningar per vecka — har blivit något vanligare under senare år, medan den mest primitiva biograftypen, som ger föreställningar bara vid enstaka tillfällen, är förhållandevis mindre vanlig nu än för åtta år sedan. Det bör emellertid anmärkas att differenserna här är så små, att några bestämda slutsatser inte lämpligen kan dras vare sig i den ena eller i den andra riktningen.

Ännu ett mått på filmens utveckling lämnar följande sammanställning över metertalet film som granskats av statens biografbyrå under de senaste tretio åren. Uppgifterna avser all film (även kopior), som överhuvudtaget visats offentligt i Sverige, sålunda också reklamfilm och kortfilm, s. k. skolfilm och film som inspelats av enskild organisation eller sammanslutning.

År	Granskad film i meter	År	Granskad film i meter
1914	1.125.142	1929	3.862.841
1915	1.463.766	1930	3.915.455
1916	1.667.924	1931	4.304.385
1917	1.627.978	1932	3.940.053
1918	1.659.717	1933	3.557.414
1919	3.055.772	1934	4.015.117
1920	3.400.611	1935	4.304.887
1921	3.011.794	1936	5.470.585
1922	3.308.427	1937	4.622.243
1923	3.389.330	1938	5.510.230
1924	3.163.834	1939	5.588.274
1925	3.882.150	1940	5.614.429
1926	4.105.125	1941	6.061.342
1927	4.281.262	1942	5.941.103
1928	4.208.690	1943	5.883.380

Sammanställningen visar som helhet en kraftig utveckling från drygt en miljon år 1914 till inemot 6 miljoner 1943. Den brantaste stigningen inträffade under åren 1914 till 1924, då antalet granskade filmmeter ökade från drygt en miljon till drygt 3 miljoner. Den kraftiga ökningen, som inträffade år 1919, har sin förklaring i att utländsk film, som under krigsåren varit relativt svåråtkomlig, då åter började importeras. Från omkring 1920 och femton år framåt stod utvecklingen, vad granskad filmkvantitet beträffar, tämligen stilla, men år 1936 inträffade en kraftig höjning vilken inneburit att meterantalet granskad film sedan dess hållit sig mellan 5 och 6 miljoner per år.

Verksamheten inom folkparkerna

Kommittén vill här lämna en översikt över den verksamhet som bedrivs av folkparkerna. Härvid har det i första hand synts motiverat att lämna en redogörelse för verksamheten inom de till Folkets parkers centralorganisation anslutna folkparkerna.

Folkets parkers centralorganisation bildades år 1905. Organisationens uppgift är att uppdraga arbetslinjerna för de anslutna folkparkernas verksamhet, tillvarata deras intressen och främja deras utveckling. Såsom ett mått på rörelsens utveckling kan nämnas, att till organisationen år 1922 var anslutna 73, 10 år senare 126, medan år 1944 slutligen 185 folkparker tillhör organisationen. Bland de anslutna märks samtliga landets större folkparker. Här följer en sammanställning utvisande de anslutna folkparkerna fördelade efter län.

Stockholms län

Tumba
Norrtälje

Uppsala län

Enköping
Uppsala

Södermanlands län

Eskilstuna
Flen
Hälleforsnäs
Katrineholm
Malmköping
Nyköping
Nävekevarn
Oxelösund
Sparreholm
Södertälje
Vrena
Åkers Styckebruk

Östergötlands län

Borensberg
Boxholm
Finspång
Kisa
Linköping
Ljungsbro
Mjölby
Motala
Norrköping
Skärblacka
Valdemarsvik
Åtvidaberg

Jönköpings län

Eksjö
Forserum
Gislaved
Huskvarna
Jönköping
Norrahammar
Nässjö
Sävsjö
Tranås
Vaggeryd
Vetlanda
Värnamo

Gävleborgs län

Bergsjö
Bollnäs
Gävle
Hofors
Hudiksvall

Landafors
Ljusne
Norrundet
Ockelbo
Sandviken
Storvik

Kronobergs län

Alvesta
Gemla
Kosta
Lessebo
Ljungby
Norrehult
Orrefors
Ryd
Tingsryd
Växjö
Älmhult
Åseda

Kalmar län

Hultsfred
Kalmar
Nybro
Oskarshamn
Silverdalen
Torsås
Vimmerby
Västervik

Blekinge län

Karlshamn
Karlskrona
Ronneby

Kristianstads län

Billesholm
Kristianstad
Åhus
Åstorp

Malmöhus län

Anderslöv
Hälsingborg
Höganäs
Lomma
Lund
Malmö
Sjöbo
Trelleborg
Ystad

Västernorrlands län

Bergeforsen
Härnösand

Kramfors
Sundsvall
Örnsköldsvik

Jämtlands län

Östersund

Hallands län

Falkenberg
Halmstad
Varberg

*Göteborgs o.**Bohus län*

Munkedal
Strömstad
Uddevalla

Älvsborgs län

Alingsås
Bengtsfors
Borås
Herrljunga
Kinna
Lerum
Lilla Edet
Limmared
Trollhättan
Ulricehamn
Vänersborg
Ämål

Skaraborgs län

Falköping
Lidköping
Mariestad
Skara
Skövde
Tidaholm

Värmlands län

Arboga
Deje
Forshaga
Grums
Hagfors
Koppom
Kristinehamn
Munkfors
Nykroppa
Skoghall
Storfors
Sunne
Säffle
Åmotfors

Norrbottnens län

Gällivare
Kiruna

Örebro län

Bångbro
Degerfors
Frövi
Garphyttan
Hällefors
Hallsberg
Karlskoga
Laxå
Lindesberg
Nora
Örebro

Västmanlands län

Arboga
Fagersta
Hallstahammar
Heby
Kolbäck
Kolsva
Kungsör
Köping
Lesjöfors
Riddarhyttan
Sala
Skultuna
Surahammar
Tillberga
Västerås

Kopparbergs län

Avesta
Borlänge
Falun
Furudal
Grängesberg
Hedemora
Kärrgruvan
Ludvika
Långshyttan
Mora
Nyhammar
Orsa
Rättvik
Smedjebacken
Sägmyra
Säter
Söderbärke
Vansbro
Älvdalen

Västerbottens län

Byske
Skellefteå
Söderfors

I stadgarna för Folkets parkers centralorganisation anges att varje folkpark, som efter sunda principer arbetar på nöjeslivets höjande och som arbetar inom plats, där ekonomisk förutsättning för drivande av en självständig parkrörelse förefinns, äger rätt till inträde i Centralorganisationen. Bara en folkpark på varje plats beviljas inträde. Innan en ny folkpark vinner inträde i Centralorganisationen, skall ansökan tillställas närmast belägna anslutna folkparker för yttrande.

Samtliga inträdessökande folkparker får, innan inträde i organisationen beviljas, redogöra för folkparkens organisation och betingelser, för det ekonomiska underlaget, för rörelsens omfattning, byggnation(er) och dylikt. Folkparkerna får också besvara frågor rörande troliga utvecklingsmöjligheter och framtidsplaner, särskilt med tanke på möjligheterna att på platsen bedriva en sommarteaterverksamhet. De får vidare lämna en redogörelse för publikens inställning till företaget samt företagets omdöme om publiken.

Flertalet folkparker är organiserade såsom ekonomiska föreningar eller aktiebolag, i vilka de fackliga och politiska organisationerna är huvudintressenter samt idrotts- och övriga kulturella organisationer är medintresserade. Den enda till Centralorganisationen anslutna helt kommunala folkparken finns i Säter. (Se sid. 159.) I Storvik och Lönneberga är kommunerna andelsägare och har såsom en följd härav representanter i respektive föreningars styrelser. På ett flertal platser erhåller folkparkerna kommunens stöd genom särskilda anslag för verksamheten.

De inträdesavgifter, som tillämpas vid folkparkerna, varierar alltefter de sceniska program som framförs. Vid teater- och andra större föreställningar varierar inträdesavgifterna vanligen mellan 50 öre och 1 krona 50 öre. Härtill kommer särskilda sittplatsavgifter, vilka varierar, beroende på vad det besökande teatersällskapet kostar. I allmänhet torde den sammanlagda kostnaden för inträde och sittplats på första plats uppgå till högst 3 kronor 50 öre. Då inga särskilda avgifter till ståplatserna upptas, har publiken således möjlighet att kunna åse en föreställning mot att bara betala inträde till parken. Vid ett artistuppträdande brukar entrépriset vanligen variera mellan 35 öre och 1 krona. För barn och militär brukar lägre avgifter tillämpas, oftast varierande mellan 25 och 35 öre. Den vanligast förekommande avgiften per dans och par är 15 öre.

I allmänhet kan sägas att de folkparker, som är belägna på sådana orter att de kan räkna med mycket stor publikanslutning, i regel håller de lägsta entréavgifterna, då däremot de parker, som har att räkna med en mera begränsad publik, är hänvisade till att tillämpa högre priser.

Vad teaterverksamheten beträffar finns för närvarande (år 1945) möjlighet att i omkring 120 folkparker av de 185 anslutna spela teater. På sid. 216 lämnas en mera ingående redogörelse för denna verksamhet.

Till komplettering av teaterverksamheten fanns under år 1943 ett 10-tal konsert- och kabaretsällskap engagerade, som gav tillsammans 753 föreställningar för en summa av cirka 488 600 kronor. Dessa sällskaps program hålls i allmänhet på en hög konstnärlig nivå.

För lördags- och söndagskvällar engageras ofta soloartister och mindre artistgrupper, vilkas uppträdanden utgör eftertraktade avbrott i dansen.

Förutom ovan nämnda sceniska verksamhet finns inom en folkpark alltid en serveringsbyggnad, där servering av kaffe och läskedrycker samt ibland också lagad mat vanligtvis förekommer. I fyra folkparker — Hälsingborg, Trelleborg, Lomma och Sjöbo — finns därjämte ölrättigheter. Vin- och ölrättigheter har Folkparken i Lund och fullständiga rättigheter innehas av Folkets park i Malmö. Inom folkparksområdet finns också i regel mindre nöjeshallar, inrymmande stånd för skjutbanor, tombolor och andra hithörande nöjen, i en del fall också spelautomater.

Redogörelse för verksamheten vid de större sommar- etablissemangen

För att få en uppfattning om verksamheten vid de större nöjesplatserna har vissa uppgifter begärts från Aktiebolaget Furuviiksparken (startat år 1936), Aktiebolaget Gröna Lunds Tivoli (startat år 1883) i Stockholm, Lisebergs Aktiebolag i Göteborg (startat år 1923) samt Aktiebolaget Nöjesfältet, Stockholm (startat år 1924).

Vid dessa etablissemang bedrivs verksamheten huvudsakligen under sommarhalvåret, d. v. s. under omkring fyra och en halv månad räknat från maj till september. Furuviiksparken hålls öppen hela året, medan Nöjesfältet bara är öppet under maj—augusti. Samtliga ovannämnda etablissemang är under sommaren öppna alla dagar. Vid Liseberg är en dansrotunda i verksamhet under oktober—april i samband med konditorirörelse.

Följande ordinarie entréavgifter¹ tillämpas:

Nöjesetablissemang	Vuxna	Barn
Furuvik	50 öre	25 öre
Gröna Lund	75 »	35 » (i trupp)
Liseberg	65 »	25 »
Nöjesfältet	75 »	—

¹ Avgifterna avser kvällar. Nedsatt avgift tillämpas stundom på eftermiddagar, söndagar m. m. (Uppgifterna erhållna år 1943.)

Vad verksamheten beträffar kan i övrigt följande nämnas:

Inom varje etablissemang finns två dansbanor, av vilka en är avsedd för modern och en för gammal dans. Dessutom har Liseberg en dansbana för gammal och modern dans, som bara hålls öppen lördag och söndag.

Dansbanornas kapacitet framgår av följande sammanställning:

Nöjesetablissemang	Dansbanorna rymmer följande antal par	
	modern dans	gammal dans
Furuvik	300	500
Gröna Lund	250	250
Liseberg	400	300
Nöjesfältet	70	150

Såsom sammanställningen visar, är möjligheterna att dansa gammal dans ungefär lika stora som möjligheterna att dansa modern dans. Gröna Lund, Liseberg och Nöjesfältet har sina dansbanor igång varje kväll under säsongen, medan Furuviks dansbanor är öppna under 2—7 kvällar per vecka, beroende på årstid och publikfrekvens. År 1944 såldes omkring 500 000 dansbiljetter på Gröna Lund mot omkring 1 609 000 på Liseberg. Följande avgifter per dans och par tillämpas vid nöjesfälten: vid Liseberg 15 öre; vid Nöjesfältet 25 öre; vid Furuvik 25 öre och vid Gröna Lund 30 öre.

Beträffande öl- och vinrättigheter kan nämnas, att vid Furuvik två restauranger har såväl pilsner- som vinservering. Servering av sprit förekommer bara till enskilda sällskap. Inom Gröna Lunds Tivoli finns fyra större restauranger, av vilka Entrérestaurangen och Tyrol har vin och öl, medan öl serveras vid Bellmansträdgården och Blåsut. Dans förekommer inte vid någon av dessa restauranger. Ingen restaurang vid Gröna Lund har sålunda spritservering. Vid Liseberg har tre restauranger fullständiga rättigheter. Dessutom har en restaurang öl- och vinrättigheter.

Spelautomater förekommer vid samtliga här omnämnda etablissemang. Vid Furuvik finns sålunda omkring 50 spelautomater, vid Gröna Lund 165 och dessutom omkring 100 s. k. »sportautomater», d. v. s. automater som inte lämnar vinster utan bara anordnas i förströelsesyfte, vid Liseberg finns omkring 60 och på Nöjesfältet slutligen finns omkring 20 egentliga spelautomater, varjämte ett antal automater av samma slag, som nyss nämnts för Gröna Lund, förekommer.

Skjutbanor finns vid samtliga nöjesfält. Vid Furuvik finns sålunda 3 skjutbanor, vid Gröna Lund omkring 9 mindre för s. k. prisskjutning samt 3 större s. k. skarpskyttebanor för precisionsskjutning — vilka är utarrenderade till

olika skarpskytteföreningar — vid Liseberg finns 6 av olika slag och vid Nöjesfältet finns slutligen 5 skjutbanor.

Förutom sådan verksamhet, som i det föregående nämnts, förekommer också i varierande utsträckning teater-, dans och revy föreställningar vid ifrågasvarande nöjesfält. Vid Furuvik ges sålunda tre dagar per vecka föreställningar av Furuviksborna. Vid Gröna Lund förekommer på de två friluftsscenerna dagligen tre föreställningar med artistprogram av svenska och internationella artister. En gång i veckan ges vokalkonserter. Vid inomhusvarietén ges dagligen en eller flera föreställningar. Vid Liseberg förekommer omkring 30 kabaret- och revy föreställningar per vecka. Varje onsdag ges en vokalkonsert i konserthallen, varjämte varje dag under säsongen på två friluftsscener ges 3—5 uppvisningar av internationella artister samt konserter hålls av militärmusikkårer m. m. Dylika hålles även vid Gröna Lund. På Nöjesfältet finns slutligen en öppen scen, på vilken fyra gånger per kväll ges ett revy- eller musikprogram på sammanlagt omkring en timme per kväll. På torsdagskvällarna är programmet av särskilt högklassigt slag. En varieté till vilken särskild entré fordras finns också inom området.

Nöjesverksamheten

Den redogörelse, som i det följande skall lämnas över verksamheten vid och omfattningen av ambulering nöjestivolin, bygger huvudsakligen på uppgifter från två organisationer, nämligen Sveriges tivoliägareförening och Sveriges ambulering nöjestivoliägareförening.

Den ambulering tivoliverksamheten bedrivs inom landet av omkring 365 tivolin, av vilka omkring 140 är organiserade i nyssnämnda organisationer. I dessa siffror ingår några få s. k. fasta företag och ett mindre antal tivolin som ambulering mellan och medverkar vid sådana företag. Verksamheten bedrivs så gott som uteslutande under sommarhalvåret.

Etablissemangen i fråga brukar stanna under en tidrymd som varierar mellan 3 dagar och upp till 4 veckor — genomsnittligt 10 dagar — på varje plats. Beträffande den verksamhet, som tivolin bedriver, kan nämnas, att s. k. högvärdiga program bestående av sång, konstnärlig dans samt musik brukar förekomma 1—2 dagar i veckan vid de fasta företagen. Vid de ambulering företagen brukar underhållning av sådan karaktär förekomma 1—2 dagar på varje plats. Programmen brukar representera praktiskt taget allt med undantag av teater. Ofta ges också biografföreställningar, kabaret- och cirkusföreställningar, uppvisningar i professionell idrott, förevisning av dresserade

djur m. m. Vad verksamheten för övrigt angår kan framhållas att tyngdpunkten i verksamheten ligger i olika fasta attraktioner, såsom bergbanor, radiobilar, spöktåg, karuseller, luftgungor m. m. Dessutom förekommer vid flertalet tivolin skjutbanor, spelautomater, ringkastning, pilkastning, lyftapparater m. m. Dans förekommer i viss utsträckning, dock är det långtifrån alla tivolin som skänker möjlighet att bedriva dans. Servering av pilsner, vin och sprit förekommer inte inom här omnämnda företag.

Nöjesmöjligheter på orter av olika storleksordning

Att ge en tillfredsställande bild av nöjeslivets omfattning på orter av olika storleksordning stöter på vissa svårigheter, därför att ett tillförlitligt material till bedömande härav i stort sett saknas. Den på sid. 37 omnämnda I. O. G. T.-undersökningen ger emellertid vissa upplysningar i saken. De i denna undersökning deltagande cirklarna uppmanades nämligen att lämna en fullständig förteckning över samtliga de möten, samkväm och nöjestillställningar, som under en viss vecka förekommit på den ort, där cirkelns medlemmar var bosatta. Uppgifterna skulle erhållas genom ett studium av notiser och annonser i dagspressen, av anslagstavlor på orten samt på de övriga sätt som kunde stå cirkeldeltagarna till buds. Användbara uppgifter har erhållits från sammanlagt 112 cirklar representerande lika många orter. Uppgifterna avser en vecka under vårterminen 1943. Samtliga nöjestillställningar skulle medräknas, d. v. s. en biograf med två föreställningar per kväll räknades såsom 14 tillställningar.

Ehuru de härvid framkomna uppgifterna delvis kan vara uttryck för den skiftande noggrannhet, varmed cirklarna löst sin uppgift, torde den i stort sett ge ett uttryck för dels hur olika intensivt nöjeslivet kan vara på orter av samma storlek, dels hur mycket talrikare nöjesmöjligheterna är på de större orterna. Variationen mellan olika orter kan givetvis vara en följd av speciella omständigheter; om en liten ort är omgiven av en tätbefolkad landsbygd med goda kommunikationer, gör den kringboende befolkningen det möjligt för orten att erhålla ett mera livaktigt nöjesliv än en ort av samma storlek, som är belägen i en mera glest befolkad trakt. Också andra omständigheter kan spela in; orter med militärförläggningar, vilkas personal ju till övervägande del inte är skriven på orten, redovisar i flera fall en högre nöjesfrekvens än man skulle ha väntat med hänsyn till invånarantalet.

Följande tablå — där nöjestillställningarna sammanförts i tre grupper — bekräftar, att genomsnittliga antalet nöjestillställningar per vecka är betydligt högre på de större orterna än på de lägre.

Folkmängd på orten	Biograf-föreställningar	Danstillställningar	Samkväm och fester
över 20 000	71	8	4
10-20 000	37	4	3
5-10 000	18	2	3
2 500-5 000	13	2	2
mindre än 2 500	6	1	1

Tablån visar också av vilken dominerande betydelse biograf-föreställningarna är. Detta förklaras delvis av att biograf-föreställningarna inte har samma karaktär av helaf-tonssysselsättningar som flertalet övriga slag av nöjestillställningar samt av att biograf-föreställningarna — framförallt på de större orterna — på ett annat sätt än övriga slag av nöjestillställningar är utspridda över samtliga veckodagar.

Om antalet nöjestillställningar däremot sätts i relation till invånarantalet i de olika orterna, visar det sig att enligt undersökningen antalet nöjestillställningar är väsentligt högre på de mindre än på de större orterna.

Mot 5.7 tillställningar per vecka och 1 000 invånare i samhällen med högst 2 500 invånare svarar nämligen 1.8 tillställningar i städer med över 20 000 invånare. Detta till en början måhända överraskande förhållande finner vid närmare eftertanke sin förklaring, om man betänker dels att lokalresurserna är större och att följaktligen varje tillställning i genomsnitt samlar en större publik och dels att på de mindre orterna den andel av nöjespubliken, som inte hör till orten i fråga utan kommer från kringliggande landsbygd, är förhållandevis väsentligt större än på de större orterna. Därjämte torde det i viss utsträckning förhålla sig så, att nöjeslivet har en annan karaktär på de större orterna än på de mindre. På en mindre ort måste tillställningarna, för att samla tillräckligt med publik, öppet annonsera sin förekomst. På en större ort kan en förening anordna en nöjestillställning avsedd bara för de egna medlemmarna. Dylika slutna tillställningar har givetvis i allmänhet inte blivit registrerade i undersökningen. Det kan också i övrigt tänkas, att det stött på större svårigheter att i de större orterna insamla fullständiga uppgifter.

Till belysning av hur nöjeslivet kan te sig i närbild på några orter av olika storleksordning, skall här lämnas en redogörelse för antalet biograf- och danslokaler i Stockholm samt för nöjeslivets omfattning i Örebro.

För *Stockholms* del, är det möjligt att erhålla en relativt fyllig bild av biografväsendets utveckling och nuvarande omfattning, enär nöjesskattestatistiken där innehåller upplysningar om antalet försålda biljetter. Därjämte finns också vissa uppgifter om det totala antalet platser på samtliga biograf- i Stockholm. I följande tablå har de ifrågakvarande upplysningarna samlats.

	1922	1932	1942
Antal biografier	77	82	111
Ungefärligt antal platser	—	35 000	55 000
Antal möjliga besök (räknat efter 14 föreställningar per vecka)	—	25 200 000	39 600 000
Antal försälda biljetter	6 432 410	7 617 183	13 074 125
Antal besök per invånare och år	15.1	14.7	21.3

Dessa siffror visar vilken stor omfattning biografväsendet i Stockholm har. Antalet platser är så stort, att varje kväll 110 000 personer kan gå på biograf, vilket utgör en sjättedel av Stockholms befolkning. I själva verket är biografplatserna utnyttjade till en tredjedel, vilket innebär att i genomsnitt varje kväll omkring 35 000 personer eller mer än 5 procent av Stockholms befolkning besöker biograf. Under högsäsongen på vintern och särskilt på lördagskvällarna är siffrorna ännu högre. Hänsyn har därvid dock inte tagits till att biograferna i Stockholm också besöks av de utanför stadsgränsen bosatta. Även med hänsyn härtill skulle siffrorna inte bli avsevärt lägre.

Antalet danslokaler av olika typer i Stockholm framgår av följande tablå.

Typ av danslokal	Antal lokaler resp. etablissemang	Nöjesskatt ^{1/1-30/6} 1944	Genomsnittligt antal danskvällar per vecka och lokal
Restauranger med spriträttigheter (ingen entréavgift)	17	76 739	2
Restauranger med vin- och öl rättigheter (ingen entréavgift)	9	39 704	5
Danslokal med entréavgift	10	223 281	7
Sommardansbanor (Gröna Lund, Nöjesfältet, Skansen, Parken-Västberga)	4	76 676	7
I allt	40	416 400	

Såsom framgår av sammanställningen finns det i Stockholm för närvarande bara 10 danslokaler med entréavgift — så kallade danspalats eller danshak. På dessa dansställen dansas det i gengäld alla veckans 7 kvällar under vintersäsongen. Vid 18 spritrestauranger förekommer dans, dock bara i genomsnitt 2 gånger per vecka. Vidare finns 9 öl- och vinrestauranger med i genomsnitt drygt 5 danskvällar per vecka. Såsom framgår av de summor, som erläggs i nöjesskatt, spelar den dans, som äger rum vid tillfälliga tillställningar — anordnade t. ex. i Blå Hallen, Medborgarhuset m. m. — en inte obetydlig roll i stockholmsungdomens nöjesliv. De tillställningar, som räknas

till denna kategori, är till allra största delen anordnade av ideella föreningar och sammanslutningar.

Vad beträffar stockholmsungdomens möjligheter att sommartid få dansa finns, som framgår av sammanställningen, under sommartid 4 dansetablissemang vilka vardera — vid sammanlagt omkring 8 dansbanor — anordnar dans varje kväll. Följande siffror belyser hur stor friluftsetablissemangens betydelse i nöjeshänseende under sommaren är. Under sommarmånaderna 1943 inräknades vid Gröna Lunds Tivoli sammanlagt 999 270 besökande eller i genomsnitt 7 513 per öppethållen dag. På Nöjesfältet utgjorde motsvarande siffror 284 012 och 1 006. Besöksfrekvensen varierar mycket mellan olika veckodagar, vartill kommer väderlekens inflytande. Under lördagskvällar med vackert väder mitt på sommaren händer det, att dessa båda nöjesetablissemang tillsammans räknar in mer än 30 000 besökande. Eftersom flertalet besökande torde tillhöra ungdomsåldrarna, säger det något om besöksfrekvensens omfattning, om det nämns, att hela Stockholms folkmängd inom åldrarna 15—30 år ej utgör mer än 160 000.

Följande redogörelse för nöjeslivets omfattning i Örebro bygger på uppgifter, som framkom i en undersökning som på uppdrag av stadsfullmäktige år 1942 utfördes av ungdomsrådet i samverkan med kristliga ungdomsrådet därstädes. Syftet med undersökningen var att få till stånd en kartläggning över nöjeslivet i staden samt därmed sammanhängande spörsmål. Ur denna undersökning, som har ett visst intresse när det gäller att få en konkret uppfattning om hur nöjeslivet kan utformas i en medelstor svensk stad, återges i det följande de delar som angår nöjeslivet:

Konstnärligt och kulturellt syftande nöjen.

De konstnärligt och kulturellt syftande nöjena representeras främst av sporadiskt återkommande teaterföreställningar och konserter. Intresset för teater och musik synes vara förhållandevis gott. Såväl teaterföreställningar som konserter kan i allmänhet räkna med fulltalig publik. Om också ungdomen under 25 år befinner sig i mindretal, synes det dock som om teaterintresset bland ungdomen är större än tidigare. Möjligen har skolteatern bidragit till denna utveckling.

Teaterverksamheten hämmas av bristen på teaterlokal. Den nuvarande teaterlokalen i Folkets hus erbjuder inte tillräckliga möjligheter för scenkonsten. En ny teater komme med säkerhet att medföra en livligare teaterverksamhet och ett starkare teaterintresse i staden.

För konsertverksamheten erbjuder stadens konserthus goda lokaler.

Till nöjen med konstnärlig eller kulturell syftning kan också i viss omfattning räknas av olika ideella organisationer anordnade aftonunderhållningar med musik, sång, amatörteater etc. Den konstnärliga nivån på dessa nöjestillställningar når av naturliga skäl inte alltid så högt, då de medverkande oftast utgöres av amatörer. Detta till trots kan de dock oftast betecknas såsom goda ungdomsnöjen. Ett särskilt värde ligger just däri, att det huvudsakligen är ungdom, som medverkar.

Under sommartiden representeras de konstnärliga och kulturella nöjena dels av friluftskonserterna och dels av folkparkens teaterverksamhet. Friluftskonserterna utgör ett mycket uppskattat inslag i sommarstaden. Folkparkens teaterverksamhet upptar främst lättare saker, såsom operetter, lustspel, revyer. Den konstnärliga standarden på teaterverksamheten är i regel god och intresset för folkparkteatern är livligt. Det ungdomliga inslaget bland publiken brukar vara stort.

I kommersiellt syfte anordnade nöjen.

Tillhandahållandet av nöjen i kommersiellt syfte representeras av sex biografer, en danslokal (Sportpalatset), en konditorirestaurang med allmän dans och fyra spritrestauranger med allmän dans en kväll i veckan. Restauranger och kaféer i och för sig anser råden icke kunna hänföras till nöjeslokaler, också om de faktiskt i viss mån utnyttjas såsom fritidslokaler.

Mera sporadiskt förekommer av kringresande sällskap anordnade tivolinöjen. Till denna grupp torde också kunna hänföras cirkusföreställningarna.

Under sommartiden finns tillgång till ett fåtal dansbanor på den kringliggande landsbygden.

Som en särskild grupp vid sidan av de av enskild person i förvärvssyfte anordnade nöjena står av föreningar i syfte att anskaffa medel för organisationens verksamhet anordnade nöjestillställningar, vid vilka dans och tivolinöjen intar en dominerande plats. Såsom exempel härpå kan anföras de regelbundet varje höst återkommande idrottsmässorna.

För att erhålla ett mått på i vilken utsträckning de i kommersiellt syfte anordnade nöjestillställningarna besöks av ungdomen har sociala ungdomsrådet på grundval av dels från drätselkontoret erhållna uppgifter angående antalet redovisade försålda biljetter vid stadens biografer lördagen den 11 april 1942 och dels iakttagelser vid besök samma dags afton på danslokalerna, verkställt en approximativ beräkning av antalet besökande under 25 år på tillställningar av denna art.

Antalet besökande på stadens biografer sagda dag uppgick till 4 356 personer. Filmen är ju inte något utpräglat ungdomsnöje. Biografernas besökande brukar till övervägande delen utgöras av personer över 25 år. Som regel brukar emellertid ungdomen vara talrikare bland publiken lördagar än andra veckodagar. Råden har därför uppskattningsvis räknat med att knappt hälften av publiken eller i runt tal 2 000 personer utgjorts av ungdom i åldern 16—25 år. De olika danslokalerna torde sammanlagt ha besökts av 1 200 à 1 300 ungdomar.

Enligt denna approximativa beräkning skulle sålunda antalet besökande i åldern 16—25 år på de i kommersiellt syfte anordnade nöjestillställningarna uppgå till 3 200 à 3 300. Dessa besöksiffror, som med nödvändighet måste bli synnerligen ungefärliga, avser bara en viss lördag under vinterhalvåret. Den för undersökningen valda dagen torde emellertid kunna betecknas såsom en ur nöjessynpunkt normal lördag under vintertiden. Enligt rådets uppfattning kan därför den angivna siffran antas utgöra ett ganska tillfredsställande mått på den utsträckning, i vilken ungdomen på lördagskvällarna under vintertiden besöker nöjeslokalerna. Biograferna är ju tillgängliga också övriga veckokvällar, medan tillstånd att anordna offentlig dans erhålls bara för lördagskvällarna.

De besökande ungdomarna på nöjeslokalerna utgörs inte bara av stadens ungdom. Också den kringliggande landsbygdens ungdom frekventerar i nämnvärd utsträckning stadens nöjeslokaler. Framförallt gäller detta biograferna. Om man räknar med att i Örebro finns 10 000 ungdomar i åldern 16—25 år, torde tillströmningen av ungdom till de i kommersiellt syfte anordnade nöjestillställningarna inte kunna anses vara anmärkningsvärt stor. Därvid bör beaktas, att detta faktiskt är de enda regelbundet återkommande nöjestillställningar, som är tillgängliga för allmänheten.

*Sammanfattning rörande nöjeslivets utveckling och
omfattning*

Redogörelsen för nöjeslivets utveckling under de senaste decennierna kan knappast sägas ha lämnat belägg för, att någon anmärkningsvärt kraftig utveckling — vilket i diskussionen ofta framhålls — verkligen har ägt rum. *Nöjesskattesiffrorna* utvisar i stället en tämligen långsam stigning, som förbytts i en kraftigare ökning först under senare delen av 1930-talet.

Vad utvecklingen av antalet *danslokaler* beträffar saknas i stort sett uppgifter som belyser denna. Av de bristfälliga uppgifter, som stått till kommitténs förfogande framgår emellertid, att danslokalernas antal knappast undergått någon höjning alls. Att trots detta en ökning i dansmöjligheterna ägt rum genom att dansetablissemangen i dag är större och alltså rymmer flera personer än för tio år sedan torde — som tidigare påpekats — vara sannolikt.

Antalet *biografer* synes däremot ha växt kraftigt sedan år 1922. Mot en siffra på omkring 16 biografer per 100 000 invånare 1922 svarade nämligen år 1942 en siffra på omkring 27. Till Sveriges biografägareförbund var år 1936 1 641 biografer anslutna, medan antalet 1942 var 2 117. Ett annat mått på biografväsendets utveckling, som till fullo bekräftar föregående uppgifter, är den stadiga och kraftiga ökningen i meterantalet granskad film som statens biografbyrå kan uppvisa.

De uppgifter, som stått till kommitténs förfogande lämnar sålunda ett otvetydigt intryck av att biografväsendet undergått en kraftig utveckling i jämförelse också med dansen. I Stockholm t. ex. är möjligheterna att gå på biograf betydligt större än möjligheterna att få dansa.

Vad nöjeslivets *omfattning på orter av olika storleksordning* beträffar, manar siffrorna till en viss försiktighet i bedömandet.

De av länsstyrelserna lämnade uppgifterna om antalet biografer och danslokaler under de senaste decennierna visar, att antalet biografer på 100 000 invånare i Stockholm är lägre än i något av länen: 18.1 mot genomsnittligt 27.2 för landet i dess helhet. Flesta antalet biografer har enligt denna undersökning Kronobergs och Kopparbergs län, följda av Jämtlands, Gävleborgs och Hallands län. Antalet danslokaler är enligt samma undersökning — förhållandevis — lägst i Stockholm, medan Jämtlands, Västerbottens, Norrbottens och Kalmar län noterar jämförelsevis höga tal. Även å sid. 121 refererade resultat angående antalet nöjeställningar på orter av olika storleksordning synes utvisa, att antalet tillställningar — dans, biograf, samkväm och fester — är förhållandevis större på mindre orter än på större.

Att flera undersökningar ger vid handen, att nöjeslivet är livligare på de smärre orterna än på de större och att rentav Stockholm skulle kunna uppvisa

särskilt låg nöjesfrekvens, torde bero på att uppgifterna avser antalet *tillställningar* respektive *lokaler*. Om storleken på dessa och om besöksfrekvensen säger undersökningarna ingenting, liksom inte heller därom att svårigheterna att noggrant registrera antalet tillställningar måste bli betydligt större på de större platserna än på de mindre. I själva verket torde de stora orterna — i synnerhet Stockholm — i det stora hela erbjuda betydligt större tillfällen att roa sig än de mindre orterna. Nöjesskatteuppgifterna, vilka tyvärr bara föreligger för städernas del, utvisar också, att stockholmarna genomsnittligt går på bio betydligt oftare än de övriga städernas invånare. Nöjesskattebeloppet per invånare och år var nämligen år 1942 i Stockholm 3 kronor 77 öre mot 2 kronor 93 öre för samtliga städer. Vad »Taxa-I-tillställningarna», alltså teater, opera, konserter m. m. beträffar, leder Stockholm också där med 84 öre per invånare för år 1942 mot 51 öre för samtliga städer. Också Malmö kan uppvisa en relativt hög teater- och konsertfrekvens i förhållande till övriga städer.

Också om detta inte — med det material som står till ungdomsvårdskommitténs förfogande — låter sig siffermässigt belysas, kan man säkerligen inte sällan på smärre orter och framförallt på rena landsbygden tala om en direkt brist på nöjestillfällen och detta också om man ställer relativt blygsamma krav på dessas standard och utformning. *På flertalet orter torde det utan tvivel vara en påtaglig och beklaglig brist på högklassiga och trevliga nöjen. Detta förhållande har alltför mycket fått undanskymmas i den allmänna debatten, där desto ivrigare påtalats de alltför rikliga nöjesmöjligheterna.*

Av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår att de biografer, som finns att tillgå på landsbygden, vanligen bara har föreställningar 1—3 gånger i veckan, varvid, om det är flera föreställningar som ges, något programbyte under veckan inte brukar äga rum. Också om det i och för sig kan framstå såsom fullt tillräckligt om ungdomen går på bio en gång i veckan, blir lantungdomens möjlighet att välja filmer starkt beskuren. Indirekt hänvisas de härigenom till just den filmföreställning som råkar gå på traktens enda biograf. Därtill kommer, att för stora delar av den på den rena landsbygden bosatta befolkningen avståndet till den närmast belägna biografen är så stort, att bara sporadiska besök kommer i fråga. Vad åter tillfällena till dans för landsbygdsungdomen beträffar, torde det under vintertid i stor utsträckning vara av föreningar och samslutningar anordnade nöjestillställningar som får svara för detta. I vissa fall torde också dans under enkla former anordnas i något på platsen befintligt kafé eller i någon nöjeslokal, vars högtalare eller grammofon får svara för musiken. Om sålunda danstillfällena under vintertid inte sällan är tämligen fåtaliga, vidgas möjligheterna för lantungdomen att under sommartiden få dansa på utomhusbanorna som då kan tas i bruk. Siff-

rorna över hur mycket tid de unga sätter av på dans — återgivna i kapitel II — visar just en tydlig skillnad i dansintensitet under sommar och vinter, vilken skillnad blir mest framträdande för landsbygdsungdomens del.

Om sålunda vissa skillnader i nöjesintensitet kan iakttas mellan landsbygd och stad och mellan orter av olika storleksordning, så torde skillnader i nöjesfrekvens också vara att finna mellan orter, som vad storlek, geografiskt läge m. m. beträffar är ungefärligen jämförbara. Tillgången på biograf, danslokaler m. m. kan sålunda skifta starkt från en ort till en annan. Orsaken härtill kan vara att finna i att efterfrågan på nöjen kan variera med intresseinriktning eller med befolkningens sammansättning. Men det kan också bero på närheten till annan ort med lockande nöjesanordningar eller på att den latent efterfrågan på biograf och danslokaler m. m. helt enkelt inte har tillgodosetts.

II. Nöjeslivets standard

Om det såsom av det föregående framgått kan fastslås, att den s. k. nöjesindustrien växt ut till betydande omfattning, så är det samtidigt värt att uppmärksamma, att detta nöjesliv i fråga om standard lämnar mycket övrigt att önska.

Till att börja med vill kommittén söka ange, vad den i föreliggande sammanhang vill lägga in i beteckningen standard. Problemet om missförhållandena inom nöjeslivet kan i stort sett sägas innesluta tre delproblem, vilkas bemästrande måste sökas efter olika linjer. För det första måste — vilket utförligt berörts i föregående kapitel — till problemen inom nöjeslivet räknas vissa ungdomsgruppers överfrekventering av olika nöjesformer. För det andra kan såsom en tydligt urskiljbar problemgrupp inom nöjeslivet räknas, att vissa nöjen till sitt kvalitativa innehåll inte är det bästa möjliga. En låg intellektuell standard, tristess, ensidighet är sålunda några betecknande drag för en stor del av det nöjesliv i vilket de unga deltar. Detta problem kommer att av kommittén närmare behandlas i ett kommande kapitel. I föreliggande avsnitt vill kommittén slutligen diskutera den tredje sidan i ovannämnda problemkomplex, nämligen huruvida den yttre ramen kring nöjeslivet — t. ex. lokal-, belysnings- och toalettförhållanden — i allmänhet kan anses fullt tillfredsställande. Längre fram i detta betänkande ämnar kommittén framlägga de konkreta förslag om åtgärder, som kan anses av behovet påkallade, i syfte att höja standarden i ifrågasvarande hänseenden.

Tyvärr är kommitténs möjligheter att lämna siffermässiga belägg för nöjeslivets standard i ena eller andra avseendet relativt små. Rent allmänt skall emellertid påpekas, att kommittén är väl medveten om att nöjesan-

ordningarnas kvalitet skiftar mycket starkt. Generella omdömen är därför synnerligen vanskliga.

Vad till att börja med den yttre ramen kring filmen — *biograflokalerna* — beträffar, torde dessa vara av synnerligen växlande beskaffenhet. Det torde vara ett faktum, att biograferna i Sverige genomsnittligt står på en hög standard i jämförelse med biograflokalerna i många andra länder. Framförallt i de större städerna är biograflokalerna vanligen synnerligen luxuöst och bekvämt inredda. Men en stor del av de biograflokaler, som finns i landet, torde lämna mycket övrigt att önska i fråga om standard och utseende, i fråga om hygien och ventilationsanordningar. Ladliknande, vanvårdade, torftiga biograflokaler — vilkas yttersta gräns är nådd vid tältbiografen, där man sitter på rygglösa bänkar på plan mark och med glappande tältduk till väggar — är sålunda inte sällsynta.

Av sammanställningen å sid. 113, belysande vilka typer av biografier som för närvarande är anslutna till Sveriges biografägareförbund, framgår att över 60 procent av till organisationen anslutna biografier har föreställningar 1—3 gånger i veckan och därunder. Med tanke på att de större biograferna säkerligen i större utsträckning än de mindre är anslutna till förbundet, kan det förmodas att den totala andelen biografier i landet, som har glesa föreställningar, är ännu högre. Också om det inte utan vidare kan påstås, att denna typ av biografier är av sämre beskaffenhet än de, som har föreställningar varje kväll, torde ett visst samband mellan biograflokals användning för filmändamål och dess standard otvivelaktigt föreligga. Det är sålunda helt naturligt, att den biograf, som bara delvis utnyttjas för sitt ändamål, inte kan kosta på lika mycket som den lokal i vilken film visas varje kväll.

Om sålunda den rent yttre ramen kring biografbesöken inte sällan lämnar mycket övrigt att önska, förbättras detta förhållande inte heller genom att den film, som bjudes på biograferna, i stor utsträckning håller sig på ett ur olika synpunkter tvivelaktigt plan. Denna fråga har kommittén tagit upp till utförlig behandling i kapitel VIII.

I stor utsträckning torde samma kritiska anmärkningar, som riktats mot biograflokalerna, kunna riktas även mot *danslokalerna*. Danslokalerna för inomhusbruk och ännu mera för utomhusbruk har troligen i flertalet fall långtifrån den standard och det utseende som önskligt vore. Om storstadens danspalats — åtminstone i en del fall — uppfyller vissa krav på festivitas och elegans, så finns det utan tvivel på desto flera håll danslokaler, där belysningsanordningarna är dåliga, ventilationsanordningar obefintliga, målningen avskavd och utrustningen med t. ex. toalettanordningar, möblemang, serveringsanordningar m. m. den enklast tänkbara.

I det följande skall lämnas en redogörelse för vad den å sid. 37 om-

nämnda I. O. G. T.-undersökningen visar i detta avseende. Materialet på vilket sammanställningen bygger har insamlats på så sätt, att de olika cirkular som deltagit i undersökningen anmodats att var på sin ort närmare undersöka förhållandena i olika avseenden vid en eller ett par danstillställningar.

Redogörelsen bygger på uppgifter rörande sammanlagt 177 danstillställningar. På grund av materialets litenhet är det givetvis vanskligt att pressa innebörden i de framkomna sifferdifferenserna alltför mycket. Till redogörelsen kommer att fogas en detaljbeskrivning — sid. 130—137 — över förhållandena vid ett antal nöjestillställningar. För denna exemplifiering har valts sex danstillställningar, vilkas standard i stort sett tycks tämligen hög och sex danstillställningar med genomsnittligt tämligen låg standard. Påpekas bör, att begreppet »danstillställningar» i följande avsnitt torde ha en växlande innebörd. De avser sålunda, dels en beskrivning över danstillställningar avhållna vid stationära nöjesetablissemang, dels mera tillfälligt anordnade tillställningar.

För att få en uppfattning om i vilken utsträckning de danstillställningar, som ingår i undersökningen, anordnats av privatpersoner respektive av föreningar av olika slag, har gjorts en särskild sammanställning, ägnad att belysa detta.

Anordnare	Städer	Köp. och municipal-samh.	Övriga	Summa	
				i procent	antal
i p r o c e n t					
Privatperson, musikkapell	25	14	16	19	34
Idrottsförening	15	17	28	21	38
Folkets hus och folkets parkförening . .	31	49	18	28	49
Nykterhetsförening	11	7	19	14	25
Politisk förening	8	7	11	9	16
Byggnadsförening	8	3	7	7	12
Militärförläggning	2	3	1	2	3
I allt	100	100	100	100	177
Antal	65	29	83		

Såsom framgår av sammanställningen står folkets hus- eller folkets parkföreningar bakom anordnandet av 28 procent av de undersökta danstillställningarna. Därnäst i storleksordning som arrangörer kommer idrottsföreningar, privatpersoner och nykterhetsföreningar.

Danstillställningarnas storleksordning framgår av följande tablå. Denna visar att flertalet tillställningar — 50 procent — besökts av mellan 150 och 350 personer. Bara en femtedel av tillställningarna hade mindre än 150 del-

Detaljbeskrivning av några av de i I. O. G. T.-undersökninge

Ortsbeskrivning	Tillställningens benämning, musikkapell	Anordnare	Ungefärligt antal besökare vid tillfället ifråga	Förekomst av fylleri o. d.	Antal	
					ordningsvakt	polis
Stifts-, garnisons- och residensstad i mellan-Sverige med ca 43 000 invånare. Industristad.	Dans vid X-berg, 6 mans jazzorkester.	Äges av privatperson sedan 15 år.	400 personer, huvudsakligen i åldern 15—18 år.	Intet slagsmål iakttogets. Däremot flera berusade. Fickflaskutbyte förekom öppet, varpå man försvann in på toaletterna för att dricka. Ordningstvaken ingrep ej häremot.	3	4
Stifts- och residensstad i mellan-Sverige med ca 42 000 invånare. Lärdomsstad och trafikknut.	M:s danssalong. Musik av X:s orkester med kvinnlig vokalist.	Äges av privatperson.	150 manliga, 150 kvinnl.	Intet slagsmål, däremot sågs omkr. 25 berusade personer, varav 5 å 6 flickor. Fickpluntor medfördes allmänt, tömdes i kaféet och i ett mörkt prång utanför detta.	—	2
Residens- och garnisonsstad med ca 18 000 invånare i norra Sverige. Handelsort.	Dans i Furuparken.	Idrottsförening.	175 personer.	Intet slagsmål. Tre ungdomar i 20-årsåldern avvisades från lokalen, återvände sedan de nyktrat till.	2	—
Stad i mellan-Sverige med ca 17 000 invånare. Industristad med stora stål- och järnverk.	Dans kl. 20—1 i Folkets hus.	X:s Byggnadsförening.	750 personer.	En ordningsvakt blev överfallen. 15 av gästerna synbart berusade, övervägande delen av de berusade var över 21 år. Sedan 6—7 år har de stört trevnaden på samma sätt.	4	2

1) Danslokalen förhållandevis rymlig. Ingen trängsel trots anslutningen. Huset har tidigare varit monteringshall för båtbyggeri. Efter danslokalens långsida ligger ett antal rum där servering äger rum. Torftig inredning, servering av läskedrycker. I stora salen finns sittbänkar (träsoffor med spjäsits), vilka endast räcker till för en liten del av deltagarna.

2) Lokalen är en gammal biografsalong. Servering av kaffe och läskedrycker förekommer vid småbord i själva danslokalen och på en smal läktare vid salongens ena kortsida. Kafékök finns i anslutning till läktaren. Alla besökande kan sitta. Väggarnas färger ljusa och lugna, vissa väggfält med målade fantasidjur. I taket jättestora fjärilar i trådar.

gående danstillställningarna med en tämligen låg standard.

Nöjesplatsens anseende	Program utom dansen	Inträdesavgift	Toalettanordningar	Belysningsförhållanden	»Luftens beskaffenhet»	Beskrivning av lokalen
Danslokalen är det stänga samtalsämnet, då ungdomsföreningarna deklarerar åtgärder för sänkning av stadens nöjesnivå. Magistraten motiverar att tillstånd ges, med ett bättre samlingslokal ej finns i staden.	Nej.	2: — kr. herre. 1: 50 kr. dam.	Torrklosetter med ingång direkt från danslokalen. Hade säkert sin del i den dåliga luften.	Belysningen verkade skum. Dock ej s. k. kulört belysning.	Ingen rationell fläktanordning. Luften ej den bästa.	1)
Upprymmerligen skiftande. En del anser den vara under all kritik, en del tämligen bra, en del utmärkt.	Nej (utom vokalistinslagen i musiken).	2: 75 kr. herre. 2: 75 kr. dam.	Torftiga toalettanordningar. Herrtoaletten saknade läsanordning, golvet vått och slipprigt, tomma halvlitrar låg på golvet.	Belysningen var bra.	Dålig ventilation. Luften sämre och sämre under kvällens lopp.	2)
Uppfattas som dåligt anseende för bråk och fylleri. Nu bättre, ej riktigt gott.	Basaranordningar, 3 stånd.	1: 50 kr. herre. 1: 50 kr. dam.	Toaletter för herrar och damer i samma byggnad, ca 25 m från danslokalen. Båda lindrigt rena.	Inne i lokalen ganska bra belysning. Utanför lokalen en lampa. Vägen till avträdena mörk.	Luften ganska bra, två fläktar. Rökning inte förbjuden i lokalen.	3)
Uppställningarna med modern dans, som besöks av ungdom 15 - 21 år, har ganska gott anseende. De »gammalans» förekommer, har däremot dåligt rykte. omfattande fylleri, löstaktiga kvinnor.	Nej. Två pausar med servering av kaffe och läskedrycker. Pris 50 öre för kaffe med bullar.	1: 50 kr. herre. 1: 50 kr. dam. (inkl. garderob.)	W. C.-anordningar. Placeringen av damernas toalett mitt framför entrén mindre lyckad. Toaletterna ganska nedsölade och sjaskiga.	God belysning.	Luften tjock och mättad av tobaksrök. God värme även för en icke dansande. Fläkt i taket mitt i rotundan. Bättre ventilation önskvärd.	4)

3) För 1/5 av besökarna finns väggfasta bänkar. Omkring 50 meter från danslokalen finns kafé med plats för omkring 75 personer. Danslokalen är ny och tämligen hygglig.

4) Dansen förekommer i en rotunda, 500 kvm stor. Lågt i taket. Väggarna dekorerade med hamnmotiv. Orkesterstråden har formen av fören på en båt. Runt väggarna bänkar för ca 75 personer. Serveringslokalen, omkring 1 000 kvm, är ljus och trevlig. Bortre delen, där smygdrickande av alkohol förekommer, borde inredas till dansavdelning. Under nuvarande förhållanden är det omöjligt att hålla tillräcklig kontroll där. »Några hade med sig brännvin till kask.»

Ortsbeskrivning	Tillställningens benämning, musikkapell	Anordnare	Ungefärligt antal besökare vid tillfället ifråga	Förekomst av fylleri o. d.	Antal	
					ordningsvakt	polis
Stifts-, residens- och garnisonsstad med ca 13 000 invånare. Handels- och turistort.	Lördagsdans på pensionat X. Musik av »Bergs trio».	»Bergs trio».	300 tillåtet antal. Dessutom ca 50 st., som slapp in av hygglighet eller via fönstren.	Relativt stort antal berusade. Ett par slagsmål förekom.	3 (Polisen visade sig ggr på 4 tim. Äve ordn.-vakten skötte sina åligganden dåligt.)	1
Stad i södra Sverige med ca 3 000 invånare. Handelsort.	Dans på »Gärdet». X-holms blåsorkester.	X-holms blåsorkester.	40 personer.	En berusad man blev utkastad.	2	—
Köping i mellan-Sverige med ca 2 000 invånare. Ort med småindustrier och livlig samfärdsel till lands och sjöss.	Dans i Folkparken. Musik av 7 mans orkester.	Folketsparkföreningen.	160 manliga, 240 kvinnl. (Större delen i åldern 15-18 år.)	Intet slagsmål. En del var berusade, varav en var särskilt kraftigt påverkad.	2	1

1) Lokalen stor och rymlig. Dansgolvet yta omkring 80 kvm. Omkring dansgolvet en barriär, bakom vilken finns bord med sittplatsmöjligheter för samtliga. Lokalen ljus och ganska snygg. Kapprum för ytterkläder finns. »Enär ganska mycket präktig ungdom besöker nöjesplatsen, vore det synnerligen önskvärt om den sköttes bättre.»

2) Lokalen otrevlig och smutsig. Inga gardiner för fönstren. Ful dekorer. Målningen dålig och sliten. Sittplatser utmed väggarna. Dålig uppvärmning.

Nöjesplatsens anseende	Program utom dansen	Inträdesavgift	Toalettanordningar	Belysningsförhållanden	»Luftens beskaffenhet»	Beskrivning av lokalen
synnerligen dåligt. Har vid flera tillfällen måst tängas av myndigheterna. Hotell i samma fasighet med skum trafik. Pensionatet har ej spritättigheter, men sprit bedförs allmänt till danslokalen.	Nej.	2: 50 kr. herre. 2: 50 kr. dam.	Dåligt skötta, illa placerade toalettanordningar.	Belysningen god.	Dålig ventilation. Dammig och kvävande luft.	1)
Dåligt anseende.	Nej.	1: — kr. herre. —: 75 öre dam.	Intet avträde för herrar. Damernas ligger ett stycke utanför danssalongen och är smutsigt och stinkande.	Dålig belysning i danslokalen, svag med färgade lampor.	Luften är synnerligen dålig, ventilation saknas. Fukten rinner nedåt väggarna. Rökning tillåten.	2)
Har haft mycket dåligt anseende, framförallt beroende på det relativt stora antalet berusade.	Nej.	1: 25 kr. herre. 1: 25 kr. dam.	Gemensam avträdesbyggnad — särskild herr- och damavdelning ca 25 m. från danslokalen. Torrklosett. Ingen värme. Belysning finns.	Tillräcklig elektrisk belysning.	Genom att rökning tillåts, trots stora anslag om rökning förbjuden, var luften mycket dålig. Ventilationen otillfredsställande. »Varför ser man ej till att anslagens text respekteras?»	3)

- 3) Dansgolvet ungefär 20 × 20 kvm. På en läktare var kaffeservering ordnad. Ordentlig klädgarderob finns samt bra scenanordningar. Sittplatser runt dansbanan utmed barriären till kaféet. Sittplatserna otillräckliga. Lokalen i sig själv inte oäven. Den har säkerligen blivit påkostad mycket även om påspikade träfiberplattor saknar målarfärg.

Detaljbeskrivning av några av de i I.O.G.T.-undersökninge

Ortsbeskrivning	Tillställningens benämning, musikkapell.	Anordnare	Ungefärligt antal besökare vid tillfället ifråga	Förekomst av fylleri o. d.	Antal	
					ordningsvakt	polis
Stad i mellan-Sverige med ca 19 000 invånare. Industriort samt viktig trafikknut.	Gammal dans.	Folketshusföreningen.	600 manliga, 400 kvinnl.	Intet slagsmål, flera lindrigt berusade.	4	2
Stad i västra Sverige med ca 14 000 invånare. Utskeppningsort för järn- och skogsprodukter.	Kabaret med dans i Folketshus. Dansmusik av 8-mannaorkester.	SGU-avd. ur Friska Viljor.	200 manliga, 170 kvinnl.	Nej.	2	1
Stad i syd-Sverige med ca 7 000 invånare. Industri-samhälle.	Dansafton i Folkparken.	Parkstyrelsen.	700 personer.	Några var »dragna» men inga blev utvisade. Slagsmål förekom ej.	Parken har 3 stycken egna ordningspoliser samt 6 vakter (bilj. försäljare, garderobsvakter o. d.). Staden poliser brukar vid större tillställn. »titta in», men har aldrig behövt ingripa.	

- 1) Sittplatser för omkring 1/8 av publiken finns runt väggarna. Serveringslokal sammanbyggd med danslokalen med omkring 400 sittplatser. Lokalen städad och snygg. Parkettgolv. Tillåtet publikantal lika stort som antalet klädlogeplatser — 1 000 st.
- 2) Lokalen är ganska stor, dock blir den ofta för liten i förhållande till tillströmningen. Vid ovan-nämnda tillfälle fick omkring 200 personer återvända hem, enär maximipubliksiffran var betydligt överskriden redan med 370. Större lokal finns dock inte tillgå i staden, bortsett från Stadshotellets festvåning. Under pauserna kan endast omkring 100 stycken beredas sittplats. Lokalen mycket prydd, ljus, högt i tak, stora, stiliga oljemålningar på väggarna, stor scen. Möjlighet till utvidgning finns genom intilliggande C-sal med skjutdörrar emellan. Under dansen ställs bänkarna i denna

ingående danstillställningarna med en tämligen hygglig standard.

Nöjesplatsens anseende	Program utom dansen	Inträdesavgift	Toalettanordningar	Belysningsförhållanden	»Luftens beskaffenhet»	Beskrivning av lokalen
Åtnjuter gott anseende »Ungdomen har ett trevligt ställe att gå och dansa på.»	Nej.	1: 25 kr. herre. 1: 25 kr. dam.	Toaletter för damer och herrar i olika delar av lokalen. Rena och snygga men mot slutet av kvällen förfärliga. Rök, trängsel, tomma och sönderslagna spritflaskor.	I lokalen bra belysning. Bland annat 8 strålkastare med färgat glas.	När dansen pågått ett par timmar blir det varmt och luften tung, trots stor fläkt i taket.	1)
Gott anseende. Vid några tillfällen har fylleri förekommit och anhållanden måste göras. Förefaller som om idrottsföreningar är sämsta arrangörer, mest fylleri då. (Se kol. »Beskrivn. av lokal».)	Ja. Uppträdanden mellan kl. 20-21 av kabaret »Påfågeln», 5 man stark. Livliga applåder.	1: 75 kr. herre. 1: 75 kr. dam.	Nybyggda, rena och snygga toaletter, för män och kvinnor i skilda delar av tamburen. Under fester har ordningsvaktens hand om nyckeln till herrarnas W. C. med anledning av upprepade fylleriförelser med åtföljande nedsmutsning av toaletterna.	Belysningen är utmärkt. Mellan tamburen och uppgående till intilliggande biograf finns stora glasörrar. Ljuset från denna uppgång kommer Folkets hus' tambur tillgodo.	Ventilationen är bra. Stora fönster som går att öppna. Ingen fläkt finns.	2)
»Har ett ganska bra rykte, är nog populärare ute omkring än bland stadens egen ungdom.»	Under kvällen förekom två uppträdanden av sångare. På sommaren förekommer alltid scenuppträdanden, på vintern enbart dans utom vid större fester.	1: 50 kr. herre. 1: 25 kr. dam. Dansen är fri.	Snygga och hygieniska toalettanordningar.	Belysningen är bra ordnad, rikligt med elektriska lampor.	Fläkt finns, men kan ej sägas vara tillräckligt effektiv. Efter någon timmes dansande är lokalen alldeles för varm.	3)

sal. Vid kabaretinslag o. d. brukar även äldre besöka tillställningarna. »Ungdomen här i staden kan vara stolt över denna lokal, som, om den sköts väl, fyller de anspråk man kan ställa på en nöjeslokal i en modern tid.»

- 3) Lokalen består av en stor dansbana på vars ena kortsida och långsida finns serveringsverandor. Ett mindre kaférum finns också. Dessutom finns bord och stolar runt kring dansbanan. Trots nyinköpt av bord och stolar finns inte sittplats för alla. De mest dansbitna ungdomarna trängs på banans utkanter även under pauserna i dansen. Lokalen är ganska trivsamt. Målningen börjar bli litet gammal, för övrigt snyggt och trevligt.

Ortsbeskrivning	Tillställningens benämning, musikkapell	Anordnare	Ungefärligt antal besökare vid tillfället ifråga	Förekomst av fylleri o. d.	Antal	
					ordningsvakt	polis
Municipalsamhälle i västra Sverige med ca 4 000 invånare. Industrisamhälle med stora järnverk och kraftverk.	Dans i Folkets hus, X:s musikkapell.	Logen nr - av N. O.V.	800 personer.	Nej.	2	2
Stad i norra Sverige med ca 3 000 invånare. Handels- och exportstad.	Dans å Stads- hotellet, tillfälligt eng. 5-mannaorkester.	Soc. dem. ungdomsklubben.	115 manliga, 130 kvinnl.	Intet slagsmål, så gott som intet fylleri förekom.	Två föreningsmedlemmar tjänstgjorde som vakter.	
Centrum med betydande industriverksamhet, främst sågverksrörelse.	Dans i ordenshuset. Musik av radiogrammofon.	Logen nr - Friska Vindar.	25 manliga, 30 kvinnl.	Nej.	1	—
Förort till stad i mellan-Sverige. Industrisamhälle.	Dans å X. Musik av 8-mannaorkester. Fox swingers engagerad för säsongen.	Idrottsföreningen Kamraterna.	730 besökande på lördagar, 500 söndagar.	Slagsmål förekommer aldrig. Ytterst sällan företas utvisningar på grund av fylleri. Mycket noggrann kontroll vid entrén, inga påverkade personer släpps in. (Se kol. »beskrivning av lokal».)	—	3 på lörd. 2 på sönd. Styrelsemedlemmar i I. F. K. var dessutom behjälpliga med tillsynen.

1) Sittplatser efter väggarna samt på läktaren. Dessutom finns servering med platser för ett hundratal. Lokalen är snygg. Ytterkläderna får avlämnas i en särskild garderob med vaktmästare.

2) Sittplatser finns för omkring hälften av de dansande på bänkar som står utmed väggarna. Lokalen gammal men väl bibehållen. Genom att lokalen är liten och står i direkt förbindelse med hotellet i övrigt är den dock inte någon idealisk danslokal. Scenanordningarna bristfälliga.

3) I lokalen finns plats att sitta för samtliga gäster. Lokalen är mycket prydlig och trevlig. »Vi inom Friska Vindar här på platsen får verkligen vara glada att ha en så trevlig lokal till vårt förfogande. Blott byns ungdom ville tillvarata den stora fördelen av att kunna samlas här till både nytta och nöje.»

Nöjesplatsens anseende	Program utom dansen	Inträdesavgift	Toalettanordningar	Belysningsförhållanden	»Luftens beskaffenhet»	Beskrivning av lokalen
Gott anseende.	Nej.	1: 35 kr. herre. 1: 35 kr. dam.	Toaletter belägna omkr. 20 m. från lokalen, skilda avdelningar för män och kvinnor. Hålls alltid rena och snygga av vaktmästaren.	I lokalen god belysning, dämpad belysning endast vid enstaka tillfällen. God belysning utanför lokalen samt vid toaletterna.	Goda ventilationsmöjligheter, luften tämligen god också sedan dansen pågått ett tag. Rökning förbjuden, vilket förbud efterföljs. I serveringslokalen är rökning tillåten.	1)
Lokalens anseende gott.	Kabaretprogram med sång, musik och uppläsning samt folkdansuppvisning.	1: 50 kr. herre. 1: 50 kr. dam.	Väl ordnad toalettfråga.	God belysning. I festsalen färgat papper om lamporna, utan att belysningen därför verkar »skum».	Nödiga ventilationsanordningar saknas. Luften blir mycket tjock efter några timmar. Vädning äger rum genom ett fönster.	2)
Gott anseende. (Se kol. Beskrivn. av lokal.)	Nej.	Fritt inträde (kollekt upptogs).	Ganska trevliga toaletter finns för damer och herrar i skilda delar av byggnaden.	Ypperlig belysning.	—	3)
Tror mig med glädje kunna svara att nöjesplatsen åtnjuter mycket gott anseende. Ungdomar alla samhällskategorier brukar besöka dansen.»	Nej.	2 kr. herre 2 kr. dam.	Maxim har tidigare varit järnvägsstation, varför toalettanordningarna är sådana som brukar finnas på stationer.	God belysning, samma som då det var järnvägsstation.	Luften i danslokalen den bästa tänkbara, beroende på höjden i taket. Dessutom finns en stor fläkt.	4)

4) Danslokalen utgörs av f. d. stora vänthallen. Salen är rektangulär med välvt tak. Högsta höjden till taket torde vara ca 12 à 15 meter. Väggarna är av ek, parkettgolv finns. Inga utsmyckningar utöver en serie prydliga annonstavlor vid brytning mellan tak och vägg. I övrigt är lokalen ytterst stilren och hygienisk. Vid väggarna finns bänkar och stolar, men dessa är inte tillräckliga för att alla skall kunna sitta under pauserna. Innanför danslokalen finns två serveringsrum, där servering av kaffe och läskedrycker förekommer. Särskild garderob finns, avgift 15 öre. Som omdöme om lokaliteterna omtalar den polisman som stått mig till tjänst med uppgifter, att sundare nöjeslokal knappast kan uppletas. Ungdomarna kommer nyktra och städade för att enbart dansa. »De flesta kvällar brukar passera utan att vi polismän behöver ingripa.»

tagare. Det visar sig också — ehuru detta inte redovisats i tablån — att de nöjeställningar, som arrangerats av folkets hus- respektive av politiska föreningar och av folkparker, vanligen är större än de som anordnats t. ex. av privatpersoner.

Antal besökare	Absoluta tal	I procent
150	35	20
150-250	44	25
250-350	44	25
350-450	21	12
450-650	13	7
650-	20	11
I allt	177	100

För att utröna frekvensen av slagsmål och fylleri under den undersökta danskvällen har följande sammanställning gjorts:

Förekomst av slagsmål eller fylleri	Absoluta tal	I procent
Ej förekommit	53	30
I viss utsträckning	95	54
Mera svårartat	29	16
I allt	177	100

Tablån visar, att inemot en tredjedel av tillställningarna förlöpt utan att något störande intermezzo inträffat. Vid omkring hälften av tillställningarna har emellertid lindrigare uppträden förekommit. Slagsmål eller fylleri av gravare slag har slutligen förekommit vid 16 procent av tillställningarna. Eftersom materialet är så litet, är det omöjligt att avgöra huruvida uppträden av något slag kan sägas ha varit särskilt vanliga vid tillställningar, som anordnats av den ena eller andra gruppen av arrangörer. Det kan emellertid nämnas, att vid de 25 tillställningar bakom vilka nykterhetsföreningar stått såsom arrangörer mera svårartade uppträden förekommit i 5 fall, medan lindrigare form av uppträden förekommit vid 7 tillställningar. Vid de tillställningar, som anordnats av privatpersoner eller musikkapell, förekom uppträden som krävde ingripande i en femtedel av fallen, medan motsvarande siffra för av folkets hus eller folkets parker arrangerade tillställningar var 14 procent.

I följande tablå har en uppdelning gjorts som visar fördelningen efter städer, tätorter och landsbygd. Enligt tablån är spridningen på landsbyg-

den större än i övriga samhällen: ett proportionellt större antal danstillställningar är sålunda enligt undersökningen i ordningshänseende bättre än i städer och tätorter. Samtidigt uppvisar emellertid landsbygdsdansbanorna den högsta frekvensen av slagsmål och fylleri: vid var femte tillställning förekom något uppträde, medan siffrorna för städerna visar att uppträden förekom vid ungefär var tionde tillställning.

Förekomst av slagsmål eller fylleri	Städer	Tätorter	Landsbygd
	i p r o c e n t		
Ej förekommit	29	24	32
I viss utsträckning	60	59	48
Mera svårartat	11	17	20
I allt	100	100	100
Antal	65	29	83

I avsikt att se om det finns något samband mellan å ena sidan vakthållningen och å andra sidan förekomsten av slagsmål och fylleri, har följande sammanställning gjorts:

Förekomst av poliser och ordningsvakter	Slagsmål och fylleri			Summa	
	förekom ej	i viss utsträckning	mera svårartat	antal	i procent
Inga vakter eller poliser	3	2	1	6	3
1 vakt	4	4	—	8	5
1 polis	—	—	1	1	1
2 eller flera vakter	24	50	19	93	52
2 » » poliser	7	6	2	15	8
2 » » vakter och poliser	15	33	6	54	31
I allt	53	95	29	177	100

Sammanställningen visar, att de tillställningar, vilka ingår i undersökningen, så gott som undantagslöst bevisades av någon polis eller ordningsvakt. I över hälften av fallen svarade sålunda två eller flera ordningsvakter för ordningen, medan vid inemot en tredjedel av tillställningarna ordningsvakter och poliser tillsammans stod för ordningen. Beträffande sambandet mellan vakthållning och förekomst av slagsmål eller fylleri, är det givetvis vanskligt att pressa tablåns siffror alltför mycket. Siffrorna visar emellertid, att vid de tillställningar där bråk förekom det var förhållandevis lika vanligt att ordningen sköttes av ordningsvakter som av poliser.

Följande sammanställning visar i vilken utsträckning de olika nöjeställningarna enligt uppgiftslämnarna åtnjuter gott eller dåligt anseende:

Nöjesplatsen åtnjuter anseende	Summa	
	antal	i procent
Gott	49	28
Tämligen gott	104	59
Dåligt	24	13
I allt	177	100

Det visar sig härvid, att det stora flertalet nöjesplatser befunnits nöjaktiga medan omkring 13 procent beskrivs såsom dåliga.

För att få en uppfattning om hur de nöjeställningar, som åtnjuter dåligt respektive gott anseende, fördelar sig på olika grupper av anordnare, har följande sammanställning gjorts:

Anordnare	Mötesplatsen åtnjuter <i>dåligt</i> anseende i följande antal fall (abs. tal)	Samtliga
Privatperson, musikkapell	7	34
Idrottsförening	6	38
Folkets hus-, folkets parkförening	4	49
Nykterhetsförening	2	25
Politisk förening	2	16
Byggnadsförening	2	12
Militärförening	1	3
I allt	24	177

Eftersom talen är så små är det givetvis ej möjligt att pressa siffrornas innebörd. Den reservationen bör tillfogas, att man här rör sig på ett område där uppgiftslämnarna i många fall saknar det jämförelsematerial och den erfarenhet, som skulle fordras för att betyget skall kunna tillmätas någon större betydelse. Säkerligen är uppgifterna inte sällan tämligen subjektivt färgade också om de måhända vanligen återger »allmänna mening» på orten i fråga.

I undersökningen har ägnats särskild uppmärksamhet åt frågan i vilken utsträckning program utom dansen — varvid väl vanligen avses sång eller uppträdande av något slag, basaranordningar, skjutbana o. d. — förekom. Det visar sig härvid, att sådant program förekom relativt sällan eller

vid omkring en femtedel av danstillställningarna. Vad beträffar programinslagens fördelning på tillställningar anordnade av olika föreningar, visar det sig att nykterhetsföreningar och därefter idrottsföreningar betydligt oftare än andra anordnare söker komplettera danstillställningarna med sådana inslag.

En uppdelning på orter visar, att landsbygdstillställningarna ur programsynpunkt är mera blandade än de tillställningar som ägt rum i städer och tätorter: 34 procent av landsbygdstillställningarna har sålunda haft något inslag utöver dans, mot 12 respektive 10 procent av de tillställningar som anordnats i städer och tätorter.

Såsom i annat sammanhang utförligt betonas, måste danstillställningarnas *sanitära standard* tillmätas stor betydelse i diskussionen om nöjeslivet. I föreliggande undersökning lämnas intressanta glimtar av standarden på de undersökta nöjestillställningarna ur hygienisk och sanitär synpunkt. För ett bedömande härav har använts beskaffenheten av belysningen, luften och toalettanordningarna.

Såsom av följande tablå framgår, har *belysningen* i övervägande antalet fall — 65 procent — rubricerats såsom god. Vid 27 procent av danstillställningarna uppges belysningen vara tämligen god och vid 8 procent dålig. Vidare kan nämnas, att belysningen vid de av folkets hus respektive folkets parker arrangerade tillställningarna inte i något fall uppges såsom dålig. Av tillställningar, som anordnats av privatpersoner, har däremot nästan var fjärde uppgetts ha dålig belysning.

Följande tablå visar i vilken utsträckning de bra respektive dåligt belysta tillställningarna fördelar sig på städer, tätorter och landsbygd. Undersökningen bekräftar det självklara förhållandet att landsbygden ligger betydligt sämre till i belysningshänseende — med 12 procent dåligt upplysta tillställningar mot genomsnittligt 8 procent — än övriga ortstyper. Att så är förhållandet är givetvis i stor utsträckning beroende på att många nöjesplatser på landsbygden saknar elektriskt ljus. Bäst är givetvis belysningen ordnad i städerna, där 71 procent av tillställningarna uppges ha god belysning.

B e l y s n i n g	Städer	Tätorter	Landsbygd	Summa	
				i procent	antal
	i p r o c e n t				
God	71	66	59	65	114
Tämligen god	23	31	29	27	48
Dålig	6	3	12	8	15
I allt	100	100	100	100	177

Såsom ett annat mått på den hygieniska standarden på de undersökta tillställningarna har »luften» använts. Även här rör det sig givetvis om högst subjektiva omdömen. De uppgifter, som lämnats angående luftens beskaffenhet, är emellertid så målande och till uttryckssättet samstämmiga, att de ger en åskådlig bild av förhållandena.

Uppgiftslämnarna rubricerade i 72 procent av fallen luften såsom dålig, medan luften vid 17 procent av tillställningarna uppgavs vara tämligen god och i 11 procent god. Några typiska uttalanden lyder: »förskräcklig», »går att skära med kniv», »kvalmig och dammfylld», »dammig, bristfällig rengöring», »obeskrivlig, endast en fläkt», »mycket varm», »rökning tillåten, lokalen uppvärms endast av en plåtkamin». Inga större avvikelser beträffande luftens beskaffenhet har konstaterats hos tillställningar, som anordnats av olika grupper av arrangörer. Inte heller kan i detta hänseende några mera anmärkningsvärda avvikelser konstateras beträffande omdömena vid de tillställningar som ägde rum i städer, tätorter och på landsbygden.

Standarden på *toalettanordningarna* vid de undersökta danstillställningarna tycks enligt undersökningen vara mycket låg. Visserligen rubriceras 29 procent såsom bra och 22 procent får beteckningen någorlunda bra, men inte mindre än 44 procent uppges vara dåliga. Av de undersökta tillställningarna tycks 4 procent sakna några som helst bekvämlighetsanordningar. Typiska beskrivningar på dåliga toaletter lyder så här: »endast ett gemensamt, anskrämligt, oskurat, dörren går ej att stänga», »ett litet ruckligt uthus», »avträde för herrarna saknas, damernas smutsiga och stinkande».

Nämnas kan också att undersökningen pekar emot, att toalettanordningarna vid danstillställningarna i städerna är betydligt bättre än vid tillställningarna på landsbygden. Såsom dåliga rubriceras sålunda 31 procent av toalettanordningarna i städerna mot 38 procent i tätorter och 57 på landsbygden.

Den omnämnda I. O. G. T.-undersökningen lämnar en åskådlig och konkret bild — vilket belyses i sammanställningen å sid. 130—137 — av att de lokaler inom vilka danstillställningarna äger rum i stor utsträckning inte uppfyller de rimliga krav som borde kunna ställas på dem. Undersökningen lämnar också klart besked om att standarden för övrigt vad beträffar ordningshållning och sanitär utrustning m. m. i ett mycket stort antal fall lämnar mycket övrigt att önska.

Den bild av standarden på danstillställningarna, som här refererade undersökning lämnar, får givetvis tas med en viss reservation, beroende framförallt på materialets relativa litenhet och på att den undersökningsmetod, som kommit till användning vid insamlandet av materialet, måste sägas ge alltför stort spelrum för på subjektiva intryck byggda omdömen. Nämnas kan emellertid, att de slutsatser undersökningsresultatet mynnar ut i täm-

ligen väl överensstämmer såväl med de synpunkter på frågan, som vid upprepade tillfällen framförts i riksdagen, som med de skrivelser, som ingår i bilaga A samt i de i bilaga B ingående yttrandena från länsstyrelserna och domkapitlen.

De intryck som här refererade undersökning rörande nöjeslivets standard lämnat, bekräftas i stort sett av några undersökningar som företagits av länsnykterhetsnämnderna. I främsta rummet är det härvid nykterhets- och ordningsvaktsförhållandena vid tillställningarna som undersökts, men i några sammanhang förekommer även uppgifter som belyser standarden även i andra avseenden. Det bör anmärkas, att det inkomna materialets värde inte är höjt över diskussion, eftersom flera av frågorna inte har kunnat besvaras exakt (t. ex. uppskattning av besökarnas ålder, antalet lindrigt berusade). Normerna för vad den ena och andra uppgiftslämnaren avser med lindrigt respektive kraftigt berusad, med att ordningen vid en nöjeställning varit god respektive dålig skiftar givetvis även. Med dessa reservationer har ifrågavarande undersökningar, av vilka i det följande en sammanfattning skall lämnas, en hel del av intresse att meddela.

Länsnykterhetsnämnden i *Malmöhus län* verkställde i slutet av år 1939 en utredning angående landsbygdens nöjesliv inom länet.¹ Undersökningen utfördes av nämndens ombudsman, som under cirka tre månaders tid inspekterade ett stort antal nöjesplatser på landsbygden. Vid dessa inspektioner fann man bland annat, att nöjesplatserna med hänsyn till kvalitet kunde indelas i minst fyra kategorier, nämligen

- a) nöjesplatser i städer
- b) » » städernas ytterområden eller strax utanför till ett avstånd av cirka en mil
- c) » » mindre samhällen
- d) » » på rena landsbygden.

I fråga om de olika nöjesplatsernas utformning kunde en stark likformighet iakttas med den skillnaden att ju ensligare nöjesplatsen var belägen desto primitivare var anordningarna. Vid samtliga inspekterade nöjesplatser förekom utskänkning av pilsnerdricka, som tillhandahölls utan några som helst restriktioner. Ur en redogörelse rörande undersökningsresultatet¹ kan följande anföras: »Det kunde tyvärr också konstateras, att nöjesetablissemangens anordningar inte alltid tillkommit för de nöjesbesökandes skull utan mera av privatekonomiskt intresse och att därför inga större anordningar vidtagits för en förbättring av nöjeslivets standard. — — — Vid

¹ A. Sjöhagen, »Åtgärder för sanering av nöjeslivet å den skånska landsbygden», Tidskrift för nykterhetsnämnderna, nr 8 1941.

en större nöjesplats strax utanför Malmö, där de nödvändiga attributen skjutbana, lyckohjul, pilsnerutskänkningsstånd inte saknades, voro tre ordningsmän värda ett särskilt studium. De föreföllo nämligen benägna att söka publikgunst genom att i tjänsten tillsammans med publiken dricka pilsner och röka. Toaletten bakom dansbanan var uppsamlingsplats för tomma brännvinsflaskor. En av ordningsvakterna ingrep mot en störande yngling i 18-årsåldern. Sedan emellertid en bekant till ynglingen ingripit och lovat taga hand om denne, släpptes ynglingen, varefter beskyddaren och han tillsammans gingo raka vägen in i serveringslokalen där de beställde och erhöilo pilsnerdricka. En berså, fullständigt utan belysning, befanns upptagen av ett onyktert, sludrande sällskap.»

Vid en undersökning av nöjesplatsfylleriet som sommaren 1944 utförts av ledamöter i nykterhetsnämnderna och andra frivilliga krafter inom *Västerbottens län*¹ framkom, att vid 185 nöjestillställningar endast 39 tillställningar redovisats som anmärkningsfria medan störande uppträden i form av bråk och dylikt förekom vid 25 tillställningar. Publiken vid tillställningarna beräknas ha uppgått till omkring 55 000 personer. Av dessa var 2 250 personer märkbart påverkade av alkohol. Uppgifter som ingick i undersökningen om inhägnaden, belysningen m. m. av nöjesplatserna blev tyvärr så ofullständigt besvarade, att de inte lämpar sig för bearbetning.

En inom *Kronobergs län* genom länsnykterhetsnämndens försorg företagen undersökning omfattande 90 nöjestillställningar med dans inom 31 av länets kommuner visar, att vid 14 av 90 dansaftnar ingen berusad kunde observeras medan vid de övriga 76 tillställningarna 819 eller 5 procent av samtliga besökande var berusade. Omkring 166 av dessa beräknades vara under 21 år. Det stora flertalet var onyktra redan vid ankomsten till lokalerna. Vid 26 av de 31 tillställningarna uppträdde de berusade störande genom att skräna, skråla och ljudligt sjunga, genom oordentligt uppträdande, genom slagsmål och ansatser till bråk, genom att ofreda andra besökare och dylikt. Vid 20 tillställningar måste ordningsvakt eller polisman ingripa.

Trots dessa siffror kunde enligt undersökningsmännens uppgifter nykterhetstillståndet vid ungefär hälften av ifrågavarande tillställningar be-tecknas som gott eller relativt gott. På särskild förfrågan om det vanligtvis brukar förekomma fylleri, bråk eller oordningar vid nöjestillställningar av detta slag uppges från 10 platser att det framförallt är vanligt att i främsta rummet fylleri förekommer. Fyra platser meddelar att det sällan förekommer medan de återstående 76 anser att det inte är vanligt. Från 15 av de kontrollerade nöjestillställningarna rapporteras, att ordningsmännen inte skött sina åligganden på ett tillfredsställande sätt.

¹ E. Thalén, »En undersökning av nöjesplatsfylleriet», Tidskrift för systembolagen nr 1 1945.

Ur rapporter som bygger på iakttagelser rörande nykterhetstillståndet vid vissa nöjesplatser vilka gjorts av representanter för länsnykterhetsnämnden i *Södermanlands län* kan följande återges:

Augusti 1939, Festplatsen Veckeln, Sköldinge kommun.

— — — Festplatsområdets storlek och terrängens beskaffenhet torde i hög grad försvåra övervakningen. Det torde för övrigt kunna ifrågasättas huruvida detta område överhuvudtaget är lämpligt som festplats. För ett bedömande i dylikt avseende fordras givetvis närmare kännedom om festplatsens karaktär än den, som vid vårt korta besök kunde erhållas. Festplatsens — i förhållande till besökareantalet — onödigt stora utsträckning, den enligt vårt förmenande otillräckliga upplysningen och den rikliga förekomsten av täta buskage samverkade till att göra platsen mera dyster än trivsamt. Härtill kommer, att inom området anordnats en campingplats, där ungdomar, de flesta långväga ifrån, slå upp sina tält och ofta stanna flera dagar.

Augusti 1939, Folkparken, Vannala, Västra Vingåkers kommun.

Kräftbasar. Publiken uppgick vid vårt besök mellan kl. 12.30 och 1.30 på natten till omkring 1 500 personer. Antalet alkoholpåverkade var stort och utgjorde säkerligen ett par hundra, de flesta i åldersklasserna omkring 20 år. Många uppträdde bråkigt. Ett par voro fullkomligt överlastade. Vid vårt besök blevo vi åsyna vittnen till hurusom en av dessa handlöst slog i backen och var beroende av sin något mindre berusade kamrat för att hålla sig upprätt under det han kräktes eller skulle förflytta sig inom området. En annan festbesökare, som råkade trampa i uppkastningarna utbrast i en svordom då vi gjorde honom uppmärksam på förhållandet. — — — Förutom tre ordningsmän tjänstgjorde en polisman. Det upplystes att besökareantalet vid föregående lördagens kräftbasar uppgått till cirka 4 000 och att enligt omdömesgilla personers utsago, nykterhetsförhållandena då varit sämre än under den kväll då vi besökte festplatsen ifråga.

Augusti 1939, Sörby magasin, Barva kommun.

— — — Vid den tidiga timman, omkring klockan 9 em. då besöket gjordes gick allt städat till i danslokalen. För ordningen svarade tvenne ordningsvakter, varav den ene tjänstgjorde utanför danslokalen. Den ordningsvakt, som tjänstgjorde inne upplyste på därom framställd fråga, att man sällan har några berusade vid dessa tillställningar. Skulle bråkiga personer uppträda avvisas de eller transporteras till arresten i Eskilstuna. Han bestyrkte dock undertecknads uppfattning, att belysningen utanför magasinet var bristfällig. Även belysningen inne var undermålig, endast två fotogenlampor, varav den ene vid orkestern. — — — Vid rundvandringen utanför magasinet observerades ett tiotal mer eller mindre alkoholpåverkade. Det övervägande antalet i tjugooårsåldern. Bråk förekom icke vid tiden för besöket.

Augusti 1939, Lunaparken, Vallby kommun.

— — — Besöket skedde vid elvatiden på kvällen. Fyra ordningsmän voro engagerade att svara för ordningen. Publiken uppgick säkerligen till ett par tusen personer. Under min rundvandring inne på festplatsen fann jag att antalet synbart alkoholpåverkade var stort, säkerligen ett par hundra. Här och där anträffades klungor av mer eller mindre berusade. På flera ställen gjordes ansatser till slagsmål. Flertalet av de berusade utgjordes av ynglingar i tjugoårsåldern. Ordningstvakterna uppehöll sig vid mitt besök ej i centrum av festplatsområdet.

Då jag var på väg att lämna området såg jag två i hög grad berusade personer släppas inom genom spärren. Jag fann mig föranlåten fråga biljettmottagaren varför berusade släppas in på området. Biljettmottagaren, som ej kunde vara okunnig om de inträdandes sinnesbeskaffenhet, ty de höggo honom vid passerandet i armen, ansåg att det var de förordnade ordningstvakternas skyldighet att gallra vid entrén. Vid min hänvändelse till närmaste ordningstvakt förklarade denne som sin åsikt, att det tillkommer biljettmottagaren att ansvara för att berusade icke vinna inträde — — —

Mars 1940. Trosa folkets hus.

Vid vår ankomst klockan 9.30 em. var danssalongen till trängsel fylld, cirka 600 personer, där det ungdomliga inslaget var absolut och dominerande. För ordningen svarade 2 ordningstvakter (därav en extra polisman), varförutom utanför lokalen tjänstgjorde en uniformerad polisman. — — — Till vår glädje kunde vi konstatera, att vi ännu klockan 11 på kvällen icke upptäckt någon i salongen, som visade tecken till synbar alkoholpåverkan. Vid utgåendet iakttog vi emellertid ett par ynglingar som i en köksgarderob »halsade» ur en medhavd brännvinsbutelj, liksom vi utanför lokalen iakttog några män, som pokulerade bakom en parkerad bil.

Före avresan från platsen samtalade vi med den utanför lokalen posterande polismannen, vilken meddelade, att nykterhetsförhållandena på platsen synas ha blivit bättre sedan exempelvis förliden julhelg, då vid något tillfälle cirka 30 procent av de manliga besökandena varit synbart alkoholpåverkade och flera anfallanden måst göras — — —

April 1940, dansbanan vid idrottsplatsen i Ärla kommun.

— — — Två ordningstvakter tjänstgjorde. Danslokalen utgjordes av en med träluckor öppen dansbana. På grund av inskränkningarna i bil- och busstrafiken hade endast ett mindre antal personer sökt sig till danslokalen. Publiken fördelades på ungefär lika många män och kvinnor. Av de manliga deltagarna voro ett tiotal, i åldern 20—30 år, synbart alkoholpåverkade, ett par i hög grad. Det kvinnliga inslaget utgjordes så gott som uteslutande av flickor i 16—18 årsåldern.

April 1940, Folkets borg i Skogstorp, Husby-Rekarne kommun.

— — — Två ordningsvakter tjänstgjorde. — — — Lokalen var till trängsel fylld av folk, vartill särskilt säkerligen bidrog, att bensinförhållandena försvårade eskilstunaungdomens resa till längre från staden liggande nöjeslokaler. Inspektionsbesöket ägde rum vid 12-tiden på natten, vid tiden för dansens upphörande. Det kvinnliga inslaget utgjordes av flickor i åldern 18—25 år. Den manliga delen av publiken torde varit i 18—30-årsåldern. Bland de manliga voro minst ett trettiotal synbart alkoholpåverkade, flera av dem i hög grad. Många uppträdde direkt störande. Ordningsvakternas ansträngningar måste koncentreras på att hindra att olyckor uppstode på grund av den olidliga trängseln, varför vakterna knappast kunde uträtta något för att hålla de störande elementen i styr. Äro förhållandena ur nykterhetssynpunkt sett likartade även vid övriga danstillställningar i denna lokal, torde nämnden ej kunna underlåta att föranstalta om särskilda åtgärder. Innan så sker bör dock denna nöjesplats bliva föremål för förnyad inspektion.

September 1941. Edeby magasin, Ludgo kommun. Inspektionen förrättades av ordföranden, ledamöterna Gust. Larsson och Gösta Persson samt ombudsmannen.

Festen, som var anordnad av Ludgo SLU, hölls i en magasinsbyggnad, där andra våningen innehöll en del basaranordningar såsom skjutbana, blomsterstånd etc., medan tredje våningen användes som »danssalong». Högst ett par hundra personer besökte festen. Endast en ordningsvakt tjänstgjorde. Den andra ordningsvakten hade ännu icke vid tiden för vårt besök (omkring klockan 9 em.) infunnit sig. Inne i magasinet förmärktes ingen som helst onykterhet. Den kvinnliga delen av publiken syntes vara i majoritet. Utanför lokalen påträffades en klunga unga pojkar, där en halvliterbutelj brännvin gick runt laget.

September 1941. Lidsvallen, Lids kommun. Inspektionen förrättades av samma personer som ovan.

Omkring 3 kilometer från förenämnda magasin var höstfest anordnad i en ganska vacker hage, intill en fotbollsplan. Anordnare var Lids AIS. Besökareantalet kan beräknas till omkring 300 personer. Jämte dansbana och servering förekom olika basaranordningar. Alla dock av ganska primitivt slag. Så vitt vi kunde finna var festplatsen icke inhägnad. Två ordningsvakter tjänstgjorde. Dessutom var fjärdingsmannen närvarande. Den ena ordningsvakten, Erik Andersson, är nämndens ombud i Lids nykterhetsnämnd. Denne gjordes av oss uppmärksam på att på ett bord i serveringsområdet stod en urdrucken halvliterbutelj spritdrycker. Han gjorde omedelbart undersökning i saken, men kunde ej utröna vem som hade haft spritdryckerna med sig. Fyra eller fem personer observerades vara onyktra, därav en i militäruniform. Såväl fjärdingsmannen som ordningsvakterna försäkrade att ordnings- och nykterhetsförhållandena bruka vara utan anmärkning på denna festplats.

Länsnykterhetsnämnden i Gävleborgs län lämnar i sina rapporter vissa upplysningar om ordnings- och nykterhetsförhållandena vid nöjesplatserna inom länet. För åren 1942 och 1943 såg dessa uppgifter ut på följande sätt:

År	Ordningsförhållanden				Antal undersökta platser
	utmärkta	goda	mindre goda	dåliga	
1942	53	84	15	—	152
1943	42	112	5	1	160

Länsnykterhetsnämndens kommentarer till dessa siffror lyder: » — — — många arrangörer av nöjeställningar göra säkerligen vad de kunna för att upprätthålla ordning och kunna likväl på grund av vidriga omständigheter misslyckas därmed. Poliskåren, som särskilt på landsbygden är fåtalig, räcker inte till för en effektiv övervakning. Civilpersoner utses då till övervakare-ordningsmän, men då dessa ofta tillhöra den förening, som anordnar festen, är det tänkbart, att ekonomiska hänsyn likaväl som hänsyn till släkt och bekantskapskrets bli utslagsgivande vid bedömandet av om berusade skola avvisas eller lämnas tillträde. Gentemot den oordning och det fylleri, som förekommer i festplatsernas omgivning är möjligheterna till ingripanden från ordningsmännen sida synnerligen begränsade. Ordningsmännen behöva säkerligen utbildning för sin grannliga tjänst, — — — Härigenom vunnes även fördelen av enhetliga principer vid bedömandet av de faktorer, som ju äro avgörande i fråga om tillträde — icke tillträde till nöjesplatsen».

På uppdrag av länsnykterhetsnämnden i *Jämtlands län* utfördes på sommaren 1943 en undersökning vilken tillgick så att samtliga länets nykterhetsnämnder tillställdes ett cirkulär med anhållan om medverkan i en utredning angående nykterhetstillståndet och ordningen vid de s. k. utdanserna liksom även vid de danstillställningar som anordnades inomhus under sommaren. Undersökningen skulle avse tre tillställningar inom respektive kommuner. Svar inkom från 34 nämnder av 62.

Sammanlagt 104 tillställningar med ialles omkring 25 000 besökare ingick i undersökningen. De flesta var enbart danstillställningar medan i några fall basaranordningar förekom och några tillställningar hade karaktären av s. k. bjudningsbaler.

Vid flertalet tillställningar var belysningen god. Av tillställningarna förgick 48 i föreningshus och andra permanenta lokaler, övriga på utomhusdansbanor. Ordningsmän, försedda med synliga tjänstetecken, fanns vid samtliga tillställningar i tillräckligt antal. Vid ett 30-tal tillställningar var polis- och fjärdingsmän närvarande.

Av tillställningarna hade 58 st. ett nykterhetstillstånd som kunde betecknas såsom gott, 34 såsom otillfredsställande och 7 såsom dåligt. Endast 12 till

ställningar synes ha varit fria från spritpåverkade. Omkring 1 800 personer var onyktra, därav 1 150 vid ankomsten. Av dessa beräknades 114 vara under 21 år. Från 16 tillställningar rapporteras att de onyktras uppträdande var störande. Bråk och slagsmål förekom i några fall.

Av utredningen framgår att utedansbanorna i allmänhet sköts sämre än de permanenta danslokalerna. Från flertalet håll uppges, att ordnings- och polismän gör sitt bästa för att upprätthålla nykterheten vid festtillställningarna. På några platser krävs dock mera fasthet i ordningsmännens uppträdande. Från en del nämnder påtalas att onykterhet särskilt ofta förekommer vid de s. k. »bjudnings»- och »gubbalerna».

År 1940 verkställde länsnykterhetsnämnden i *Västernorrlands län* genom sin ordförande och ombudsman en utredning rörande nykterhetstillståndet vid danstillställningar m. m. Uppgifter erhöles från 59 av länets 66 kommuner varvid sammanlagt 312 nöjeställningar kontrollerades ur nykterhetssynpunkt. Enligt undersökarnas uppfattning var omkring 4 procent av besökarna berusade och av dessa föreföll omkring femtedelen ha varit under 21 år. Vid 17 procent av nöjeställningarna förekom fylleristbråk. Omkring en femtedel av tillställningarna synes ha varit »spritfria». Mot ordningsmännens (fjärdingsmän, polismän) sätt att fullgöra sina åligganden vid offentliga danstillställningar kunde grundade anmärkningar inte riktas.

Av ett visst intresse i detta sammanhang kan måhända vara, att återge vad den å sid. 123 omnämnda inventeringen av Örebroungdomens nöjesliv visar i fråga om danslokalernas standard. Denna undersökning tillgick så, att var och en av de sex danslokalerna i staden, på vilka offentlig dans regelbundet brukar anordnas varje lördagskväll under vintern, en viss lördag i april år 1942 besöktes av två ledamöter av ungdomsrådets styrelser. Resultatet av inventeringen var i korthet följande:

Sportpalatset. Allmänintrycket av lokalerna är inte tilltalande. Takhöjden är låg, ventilationen otillfredsställande. Lokalerna får anses otillräckliga för att rymma de tillåtna 600 personerna. Vid tillfället hade flertalet biljetter sålts i förköp, så att vid tiden för dansens början inga biljetter längre fanns kvar. Publiken utgjordes så gott som uteslutande av ungdom i åldern 16—25 år. Ordningen var förhållandevis god. Arrangörerna höll ett stort antal vakter, vilket också av myndigheterna uppställts såsom villkor för anordnande av dans i lokalen. Åtminstone 3—4 synbart berusade personer i 20-årsåldern iaktogs emellertid. Huvudparten av de besökande utgjordes dock enligt uppgiftslämnarna av sund och naturlig ungdom, för vilka lördagsdansen gav ett utlopp för frisk ungdomsglädje.

Konditori-restaurang Centrum. Lokalen fullsatt. Publiken utgjordes nästan uteslutande av ungdom. De kvinnliga besökandena var mest flickor i 16—18 års åldern. Många av männen var militärer. Ordningen var mycket god, inga spritpåverkade personer kunde iakttas. En berusad person som sökte tillträde avvisades. Det föreföll som om de unga trivdes och hade roligt. Inträdet till lokalen var 3 kronor 50 öre per person, häri ingick kaffe.

Grand Hotels restaurang hade fullsatt. Gästerna under 25 år föreföll mycket fåtaliga. Ordningen tycktes god. *Stora Hotellet*. Dans i konditoriet. Lokalen fullsatt, omkring 150 personer var närvarande. Flickorna var till övervägande delen under 20 år, pojkarna mellan 20 och 25 år. Ordningen föreföll utmärkt. De kvinnliga och manliga gästerna kom i regel var för sig. Flickorna drack vanligen kaffe eller läskedrycker, medan många av pojkarna åt supé. En del pojkar syntes framåt kvällen något spritpåverkade. Det föreföll som om många var stamkunder, som regelbundet tillbringade lördagskvällarna här. Lokalen blev fram över kvällen mycket rökig och dammig.

På *Continental Hotell* var det likaså fullsatt. Publiken torde här bara till omkring en femtedel ha utgjorts av ungdomar under 25 år. I stor utsträckning syntes de besökande utgöras av gifta personer. Starkt militärt inslag. En del gäster syntes framåt kvällen ganska berusade. Det föreföll som om publiken mera infunnit sig för förtäringen — inte minst spritförtäringen — än för dansen.

Frimurarlogen. Också här var det överfullt. Lokalen var illa underhållen och dåligt vädrad. Omkring hälften av gästerna utgjordes av ungdom. Många av gästerna — också en del kvinnor — föreföll mer eller mindre kraftigt spritpåverkade. Under kvällens första del satt herrar och damer i stor utsträckning var för sig men så småningom flyttade damerna över till kavaljerernas bord eller tvärtom.

Dansbanorna. Två av dansbanorna i stadens grannskap besöktes en lördagskväll av några av ungdomsrådets medlemmar. Publiktillströmningen visade sig vara mindre än väntat. Huvudparten av de besökande utgjordes, så vitt kunde bedömas, av bygdens ungdom. Men också en del stadsungdom hade kommit tillstädes. Några störande intermezzon inom den upplysta delen av festplatsen förekom inte. Belysningen var emellertid otillfredsställande och i skydd av mörkret förekom tydligen spritkonsumtion utanför den upplysta delen av festplatsen.

Vad standarden på i främsta rummet *de ambulerande tivoli företagen* beträffar, lämnar ett studium rum för starkt kritiska betraktelser (om verksamheten se för övrigt sid. 119). I synnerhet de mindre, icke organiserade tivoli etablissemangen erbjuder utan tvivel ofta en trist och nedslående anblick med sina trasgranna och medfarna anordningar, med den enkla rekvisitan och den lika enkla underhållning som bjuds. Den samhällsfara, som den ambulerande tivoliverksamheten innebär när den är som sämst, har kraftigt understrukits i riksdagsdebatten i frågan liksom i de yttranden som ingetts från länsstyrelser och domkapitel och på vilka sammanställningen i bilaga B är byggd. Av denna sammanställning framgår till en del den stora betydelse ur nöjessaneringssynpunkt, som berörda myndigheter tillmäter åtgärder i syfte att åstadkomma en standardhöjning av de ambulerande tivolinans verksamhet. *De stationära nöjesetablissemangen* torde åtminstone vanligen ha en yttre standard, mot vilken knappast gravare anmärkningar kan framställas.

Vad åter standarden på *folkparkerna* beträffar, torde dessa på det hela taget kunna sägas motsvara de krav som kan och bör ställas på desamma. I synnerhet torde detta vara fallet beträffande de till Folkparkernas centralorganisation anslutna parkerna. Nyssnämnda organisation har otvivelaktigt utfört en betydande insats för höjande av nöjesstandarderna på de orter, där till organisationen anslutna folkparker är belägna. (Om denna verksamhet se för övrigt sid. 114.)

Det material, som ungdomsvårdskommittén haft att bygga på när det gäller en bedömning av nöjeslivets standard vad beträffar lokaler, ordningshållning m. m. har, som tidigare påpekats, varit relativt litet och ofullständigt. Den konklusionen torde dock kunna dras ur föregående avsnitt, att nöjeslivet inte kan sägas ha den standard som är önskligt och lyckligt.

SAMHÄLLET OCH NÖJESLIVET

Kommitténs synpunkter

I FÖRELIGGANDE KAPITEL vill kommittén deklarerera sin inställning till frågan om samhällets ansvar för ungdomens nöjesliv och de konsekvenser, vartill detta ansvar måste leda.

Den översikt, som kommittén i det föregående lämnat över nöjeslivets standard, torde — även om den inte kan betraktas såsom fullt uttömmande — dock vara tillräcklig för att illustrera att det nöjesliv, som står till ungdomens förfogande och i vilket den placerar en inte obetydlig del såväl av sin inkomst som av sin fritid, inte uppfyller berättigade krav. Att härur dra den slutsatsen att den valuta i trivsel och behållning, som dessa nöjen lämnar, inte blir den bästa torde vara fullt berättigat. Den feststämning, glädje och stimulans, som det väl ytterst är meningen att nöjeslivet skall skänka, torde visserligen inte vara direkt avhängig av den yttre ram inom vilken nöjeslivet äger rum. Att det i stort sett finns ett intimt samband mellan standarden på nöjeslivet och de ungas behållning av detta nöjesliv torde dock vara ofrånkomligt. Det torde vidare vara ställt utom allt tvivel, att det finns ett starkt samband mellan nöjestillställningens standard med avseende på lokal, belysning, ordningshållning m. m. och publikens uppträdande.

De anmärkningar, som sålunda kan framställas mot nöjeslivet, bör inte, enligt kommitténs mening bara få till följd ett tillgripande av restriktions- och förbudsvägen i syfte att åstadkomma en i vissa fall önskvärd neddimensionering av nöjeslivet samt en sanering av detsamma. Också om framför allt de åtgärder, som syftar till åstadkommande av en nöjeslivets sanering, torde vara i hög grad önskliga och av behovet påkallade, synes det vara än viktigare att samhället ser till, att sådana fritidssysselsättningar och sådana tillfällen till avkoppling och förströelse ställs till ungdomens förfogande, att fattigdomen i dessa avseenden inte såsom nu bidrar att

driva, ja tvinga ungdomarna iväg till de betalda nöjena i en utsträckning, som ofta måhända inte motsvarar deras egna önskningsar. En ökad tillgång på goda fritidssysselsättningar skulle säkerligen medföra en neddimensionering av det industriellt betonade nöjeslivet, samtidigt som det skulle rikta in de ungas fritid på ett produktivt skapande — hobbyssysselsättningar, slöjd, studier o. s. v. — istället för att såsom nu i så stor utsträckning bara passivt ta emot vad som bjuds. Hela denna fråga skall i ett kommande betänkande upptas till utförlig diskussion ävensom föranleda praktiska förslag. Här kan även nämnas, att kommittén i sitt betänkande om stöd åt föreningslivet påpekat det önskvärda i att föreningarna på ett annat sätt än för närvarande intresserade sig också för medlemmarnas behov av praktisk sysselsättning inom föreningslivet.

Enligt kommitténs mening kan emellertid inte samhället — i förhoppning att ungdomen härigenom skall »räddas» över från nöjeslivet till ur mångas synpunkt mera önskliga sysselsättningar — inskränka sig till att vidta åtgärder som nyss antytts. Att betrakta ungdomens behov av nöje och avkoppling som illegitimt och att i konsekvens härmed söka ersätta detta med endera religiös verksamhet, bildningsarbete eller någon annan form av fritidssysselsättning lär nämligen inte kunna sägas överensstämma med en riktig uppfattning av nöjets och avkopplingens betydelse. Det är av vikt, att de krav, som ungdomarna ställer på att få roa sig, inte förkvävs i ängslig gammalmansambition. Ett demokratiskt samhälle, som för en positiv ungdomspolitik, bör sätta en stolthet i att bjuda ungdomarna varierande och kvalitativt fullvärdiga nöjesformer, som verkligen kan ge ungdomarna nöje och inte bara stereotyp och glädjefattigt tidsfördriv.

Lika berättigat som det är att samhället ser till att andra såsom samhällseliga angelägenheter allmänt accepterade behov tillfredsställs lika berättigat är det att samhället på ett positivt sätt engagerar sig i nöjeslivets utformning och nyskapande. Det kan måhända invändas, att behoven av exempelvis skola, brandkår och bostäder är viktigare att tillgodose än behovet av dansbanor och övriga nöjesanordningar. Men utan att behöva ange några graderingar kan hävdas, att det *också* är viktigt att i ett samhälle, som vill ställa det så hyggligt som möjligt för invånarna, inte nöjeslivet lämnas att efter privatekonomiskt gottfinnande forma sig självt. Tvärtom torde det med all kraft kunna hävdas, att samhället har det allra största intresse — och härvid kan såväl sociala som psykologiska skäl åberopas — av att tillse att tillräckliga och goda nöjesanordningar finns att tillgå. Om samhället på ett annat sätt än hittills aktivt började intressera sig för nöjeslivets utformning, skulle man kanske rentav kunna komma därhän, att detta att roa sig inte längre behövde belastas med den nimbus av synd, skuld och omoral som för närvarande utan tvivel på många håll kan sägas vidlåda det. I stället skulle man måhända kunna komma därhän, att det

bleve lika berättigat att i rimlig utsträckning roa sig som det nu är att arbeta, läsa och studera.

Givetvis blir det, som också tidigare understrukits, utifrån dessa utgångspunkter inte tillräckligt att genom skärpta ordningsföreskrifter, inskränkt tillståndsgivning m. m. rensa ut de värsta avarterna och med hjälp av lagparagrafer försöka hålla nöjeslivet på en godtagbar nivå. En sådan målsättning från samhällets sida torde i stället leda fram till att samhället på olika sätt inte bara passivt genom ordningsföreskrifter utan aktivt genom egna positiva insatser främjar tillkomsten av tilltalande och högklassiga nöjen.

Inte minst talar härför det förhållandet — som påpekats i föregående kapitel — att på åtskilliga håll i landet en direkt brist på lämpliga nöjesanordningar kan konstateras. Också om detta förhållande inte, med det material, som kommittén har tillgång till, låter sig siffermässigt belysas, synes otvivelaktigt de nöjesanordningar, som finns att tillgå, vara mycket ojämnt fördelade med hänsyn till olika landsändar och orter av olika storleksordning.

Det torde sålunda på många håll med fog kunna ifrågasättas huruvida inte nöjestillfällena för i synnerhet lantungdomen är alltför fåtaliga, framförallt om man såsom ideal vill ställa upp, att de unga skall ha möjlighet att i viss mån *välja* sina nöjen. Den helhetsbild, som kommittén skaffat sig när det gäller ett bedömande av ungdomens rent kvantitativa tillgång på nöjen, lämnar ett bestämt intryck av att ungdomarna ofta nog knappast kan sägas ha de nöjesresurser, som önskligt vore, med hänsyn till deras behov av förströelse och omväxling framförallt om man ställer vissa krav på standard och kvalitet.

Samhälleliga insatser till främjande av nöjeslivet

Det stöter på vissa svårigheter att lämna en fullt uttömmande redogörelse för den utsträckning i vilken samhället främjar nöjeslivet. Också om man av tillgängliga uppgifter vet, att det stöd, som i olika sammanhang kommer nöjeslivet till godo, kan sägas vara mycket litet och det alltså ur den synpunkten kan förefalla enkelt att samla in fullständiga uppgifter, är det svårt att dra upp några strikta linjer för vad som skall tas med och inte tas med. Framförallt gäller givetvis detta kommunerna, där exempelvis anslag till parkanläggningar eller till lokaler av skilda slag stundom kan sägas komma nöjeslivet till godo, vilket emellertid i andra sammanhang inte behöver vara fallet.

I det följande kommer att lämnas en redogörelse för de understöd som mera direkt utgår till nöjeslivet. Som av det föregående framgår, skulle också vissa andra insatser — dock säkerligen av relativt begränsad omfattning — kunnat omnämnas i sammanhanget.

a) *Statens insatser.* Sedan åtskilliga år tillbaka utgår av lotterimedel visst ekonomiskt stöd till musik- och teaterverksamheten i riket. I följande tablåer har redovisats det statsunderstöd som under en sexårsperiod utgått av dessa medel. Anslag av engångskaraktär har härvid inte medtagits.

Anslag i kronor av lotterimedel till teatrarna åren 1938—1943.

	1938	1939	1940	1941	1942	1943
<i>Stockholm</i>						
Kungliga Teatern (Operan)	638 500	1 070 000	1 000 000	1 147 000	1 277 300	1 309 100
Kungliga Dramatiska Teatern	574 000	350 000	300 000	352 000	403 750	418 700
<i>Göteborg</i>						
Stadsteatern	185 000	150 000	150 000	173 000	210 800	224 900
Stora Teatern (Göteborgs Lyriska Teater)	240 000	240 000	240 000	240 000	296 000	311 400
<i>Malmö Stadsteater</i>	—	—	—	—	—	155 000
<i>Hälsingborg Stadsteater</i>	115 000	115 000	115 000	115 000	126 500	163 800
Folkets parkers centralorga- nisation	150 000	—	269 000	—	166 000	150 000
Riksteaterns publikorgani- sation	300 000	300 000	300 000	350 000	350 000	352 000
Svenska dramatikers studio	—	—	—	—	2 000	7 000
Summa kronor	2 202 500	2 225 000	2 374 000	2 377 000	2 832 350	3 091 900

Såsom av tablåen framgår har det sammanlagda statsstödet under den här redovisade tidrymden företett en jämn ökning från år till år. För närvarande uppgår det statliga stödet till teater- och operaverksamhet till drygt tre miljoner kronor per år. Såsom synes kommer denna summa till största delen de stora städerna och i främsta rummet Stockholm till godo.

Även om musikverksamheten måhända inte på samma sätt som teaterverksamheten hör hemma i en redovisning över nöjeslivet, kan som jämförelse lämnas följande sammanställning — sid. 156 — över det statliga stödet till musikverksamheten under åren 1937—1943.

Tablåerna visar klart på det förhållandet att det statliga stöd, som utgår till nöjeslivet, får sägas ha en synnerligen begränsad betydelse för den övervägande delen av landets invånare. Också om en hel del människor från smärre orter tillfälligt besöker de stora städerna och därvid i stor ut-

*Anslag i kronor av lotterimedel beviljade till musikverksamhet
åren 1938—1943.*

	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Gävleborgs läns orkesterförening . . .	35 000	—	40 000	40 000	53 950	60 850
Göteborgs orkesterförening	35 000	75 000	90 000	77 000	74 600	85 000
Konsertföreningen i Stockholm . . .	170 000	170 000	170 000	184 000	181 250	192 800
Malmö konserthus	—	—	40 000	30 000	32 500	30 500
Musikaliska akademien	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000
Norrköpings orkesterförening	35 000	—	40 000	40 000	53 950	60 850
Nordvästra Skånes orkesterförening	—	35 000	40 000	40 000	53 950	60 850
Sveriges körförbund	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000
Sveriges orkesterföreningars riks- förbund	90 000	95 000	95 000	95 000	95 000	95 000
Svenska sångarförbundet	—	15 000	—	15 000	—	—
Summa kronor	378 000	403 000	528 000	534 000	558 200	598 850

sträckning frekventerar olika nöjen, begränsas deras möjligheter att utnyttja de genom statsmedel subventionerade nöjesanordningarna av att verksamheten i stor utsträckning ligger nere under sommartid när turisttillströmningen är som störst.

b) *Kommunernas insatser.* En fullständig redovisning av de kommunala insatser som gjorts för att främja tillkomsten av ett högtstående nöjesliv, skulle, som tidigare nämnts, förutsätta ett synnerligen ingående utredningsarbete. Vissa initiativ i den vägen torde nämligen ha tagits inte bara inom de större städerna utan också inom småkommuner. De uppgifter, som kommit till kommitténs kännedom angående omfattningen av ifrågavarande åtgärder talar emellertid bestämt för, att ett ingående utredningsarbete inte kan förmodas lämna ett mera givande resultat. De kommunala insatserna för ett positivt främjande av nöjeslivet torde nämligen i stort sett ha en synnerligen begränsad omfattning och snarare inskränka sig till intressanta exempel på vad som skulle kunna göras än till allmängiltiga tendenser.

Till att börja med skall lämnas en redogörelse för vilka åtgärder i nöjesfrämjande syfte som företagits inom *Stockholms stad*. Följande sammanställning, utvisande vilka motioner som sedan början av 20-talet väckts i stadsfullmäktige i frågan, ger en uppfattning om vilka frågeställningar som under olika tidpunkter varit aktuella.

Bland motionerna i stadsfullmäktige har frågan om *nöjesskattens* utdebitering stått i centrum för intresset. Motioner i denna fråga väcktes åren 1921, 1923, 1928, 1935 och 1943.

Intresset för att staden skulle aktivt engagera sig för att få till stånd *kommunala folkparker eller tivolföretag* har också varit påtagligt. År 1931

väcktes av herrar Harald Adamsson och Hjalmar Karlsson en motion, vari hemställdes om utredning om möjligheten att skapa ett tivolföretag under stadens kontroll, som skulle samarbeta med Skansen för att på detta sätt förbättra Skansens ekonomiska ställning. År 1943 motionerade herr Knut Olsson om en utredning av förutsättningarna för upprättandet av kommunala folkparker med danspalats. I motion, som väcktes år 1944, har slutligen herr Martin Lindström m. fl. hemställt om utredning om möjligheterna att anordna ett kommunalt tivoli.

Här kan också nämnas, att herr N. Robinsson samt herr F. Hermansson år 1943 väckte en motion om åtgärder för förströelse av ungdomen i staden sommartid. Motionärerna hemställde om utredning angående förslag om inrättandet av dansbanor i några av stadens parker m. m. Sistnämnda motion resulterade bland annat i att stadskollegiet erhöll stadsfullmäktiges bemyndigande att tillsätta en kommitté för utredning av vissa ungdomsfrågor: *Stockholms ungdomskommitté*.

Frågan om främjande av *teaterverksamheten* har också ventilerats i stadsfullmäktige. År 1937 motionerade Fredrik Ström angående kommunalt stöd åt enskild teaterverksamhet. I skrivelse till stadsfullmäktige hade enskilda dramatiska teatrar hemställt om restitution av nöjesskatt m. m. Motionären föreslog att stadsfullmäktige ville anslå en summa, motsvarande hälften eller tredjedelen av den nöjesskatt som från dessa teatrar inlevereras till staden. Stadskollegiet och drätselnämnden tillstyrkte föredragande borgarrådets förslag om ett anslag för ifrågavarande ändamål på 100 000 kronor, vilken hemställan stadsfullmäktige biföll. År 1943 väcktes av herrar Gustav Johansson och Knut Olsson en motion angående utredning om byggandet av en modern stadsteater. En kommitté för utredning av denna fråga har sedermera tillsatts av stadsfullmäktige.

Följande sammanställning visar omfattningen av Stockholms stads stödverksamhet för främjande av huvudstadens nöjesliv vad beträffar musik och teaterverksamheten: (Om stödet åt teaterverksamheten se f. ö. sid. 205.)

	Enligt stat för år 1945, kronor
Till parkmusik	83 000
Till konsert- och teaterverksamhet	479 200
<i>däruv:</i>	
Stiftelsen Stockholms konserthus	100 000
Konsertföreningen i Stockholm	193 200
Stockholms musikbildningsförbund	12 000
Förbundet Intim musik	7 000
Kungl. Teatern (Operan)	100 000
Kommunalt stöd åt enskild teaterverksamhet i Stockholm	60 000
Andelsföreningen Skådebanan u. p. a.	7 000
Summa kronor	567 200

Här skall också lämnas en redogörelse för den under augusti 1944 bedrivna försöksverksamheten med anordnande av s. k. *kommunal dans* i Stockholm.

Sommaren 1944 beslöt stadskollegiet uppdra åt gatukontoret att genom parkavdelningen försöksvis anordna dans på två platser i staden under augusti månad. Beslutet föranleddes av ovannämnda motioner i stadsfullmäktige, i vilka yrkades på vidtagande av åtgärder för förströelse av ungdomen i Stockholm sommartid. Stockholms ungdomskommitté hade livligt tillstyrkt förslaget.

Enligt planerna skulle dansen äga rum tisdagar, torsdagar och lördagar på Medborgarplatsen och onsdagar, fredagar och lördagar i Rålambshovsparken. Dansbanor anskaffades för vardera 800 par. På grund av att Medborgarplatsen visade sig vara för liten för den stora publiktillströmningen — omkring 20 000 personer — uppstod en stark trängsel och vissa intermezzon, varför på ordningspolisens inrådan dansen tills vidare inställdes på platsen i fråga.

Erfarenheterna från försöksverksamheten i Rålambshovsparken har emellertid varit enbart goda. Publikanslutningen har överstigit alla förväntningar, mellan 10 000 och 15 000 personer torde ha samlats varje danskväll. Publiken har till stor del utgjorts av äldre och medelålders personer, vilka mindre ofta deltagit i dansen men synbarligen haft nöje av att vara åskådare. Också om arrangemangen i stort sett inte varit avsedda för denna äldre publik, har denna säkerligen haft betydelse som kontrollerande och återhållande element på de yngre. Det hela har snarast fått karaktär av folkfest. Härtill har bidragit de framträdanden av kulturell och underhållningsbetonad karaktär som varje kväll förekommit.

I enlighet med stadskollegiets direktiv inledde gatukontoret samarbete med vissa ideella organisationer, vilka vid tillfälliga uppehåll i dansen genom sina representanter i kortare anföranden sökte intressera ungdomen för det speciella slag av verksamhet organisationen representerade. Bland dylika medverkande föreningar märktes Svenska Ungdomsringen, Sveriges Godtemplares Ungdomsförbund, K. F. U. M., Nykterhetsorganisationen Verdandi, Birkagårdens folkhögskola och Svenska Frisksportförbundet, liksom representanter för idrottsrörelsen. För underhållning engagerades artister av olika slag såsom sångare, recitatörer, soloinstrumentalister och danskonstnärer. Av särskilt intresse torde vara att — i avsikt att lära danspubliken dansa — demonstration och instruktion i modern dans förekom. För programmens sammansättning bildades ett programråd.

Dansen inleddes varje kväll med folklekar, som pågick under tiden 19.30—20.30. Till dessa lekar har alla åldrar över 12 år haft tillträde och

ledningen har ombesörjts av medlemmar i Svenska Ungdomsringen. Lekarna har visat sig vara lika uppskattade av de äldre som av barnen. T. o. m. 70-åringar uppges med liv och lust ha deltagit. Klockan 20.45 har dansen för vuxna, d. v. s. de som fyllt 17 år, börjat. Härvid har tillämpats den principen, att modern och gammal-dans blandats i lämpliga proportioner. Efter två moderna danser har sålunda följt en gammal-dans o. s. v. De olika inslagen av kulturell- eller underhållningsnatur har inlagts i regel omkring klockan 21.15 och 22.15. Publiken har visat sin livliga uppskattning av dessa inslag. Vid dansbanan har en särskild konferencier engagerats, med uppgift att på ett trevligt sätt hålla kontakt med publiken, annonsera danser och artistframträdanden, efterlysa förlorade effekter, meddela förhållningsregler, påskynda banans utrymning mellan danserna m. m. Nämnas kan också att t. ex. K. F. U. M., liksom flera andra organisationer, såväl skriftligt som muntligt framfört sitt tack till gatukontoret för att de beretts tillfälle medverka, samtidigt som de gett uttryck åt förhoppningen, att den kommunala dansen skall fortsätta.

Stadskollegiet har tillstyrkt att dans under sommaren 1945 skall bedrivas ungefär efter samma linjer som förut.

Bland åtgärder för främjande av nöjeslivet, som förekommit på andra håll, skall först nämnas *den i Göteborgs stads regi bedrivna verksamheten vid Lisebergs nöjesfält*. År 1925 övertog staden aktiemajoriteten till det av jubileumsutställningen 1923 anlagda Lisebergs nöjesfält. Det för ändamålet bildade bolaget — Lisebergs A/B — övertog anläggningen för 1 miljon kronor, vilken köpeskilling likviderades med ett 30-årigt amorteringslån, för vilket staden iklädde sig borgen. År 1944 ägdes av bolagets aktiekapital, uppgående till 200 700 kronor, kronor 200 000 av Göteborgs stad. På sid. 117 och sid. 164 har lämnats en redogörelse för den verksamhet som bedrivs vid ifrågavarande nöjesetablissemang.

I hithörande sammanhang kan också vara av intresse att nämna, att på några orter, t. ex. i Storvik och Lönneberga, kommunerna är andelsägare i de där befintliga folkparkerna. I *Säter* är folkparken, sedan år 1922, helt kommunal. Anledningen till att staden då övertog driften av folkparken var enligt uppgift, att staden var ägare till den park — Säterdalen — i vilken folkparken är belägen. Av ett visst intresse i sammanhanget kan vara att nämna, att verksamheten för år 1943 gav staden en nettovinst uppgående till mellan 20- och 25 000 kronor. Härav inbringade dansbanan drygt 3 000 kronor, nöjeshallen drygt 10 000 kronor, de årligen arrangerade festspelen omkring 6 000 kronor och utarrendering av serveringen kronor 4 000. Teaterverksamheten gick däremot med omkring 2 500 kronors förlust. Inträde till folkparken upptas bara vid särskilda tillfällen.

Dansavgifterna är 20 öre per dans och par. Enligt uppgift är erfarenheter-
na av den i stadens regi bedrivna folkparksverksamheten enbart goda. Ett
särskilt av stadsfullmäktige valt utskott handhar ledningen av parken i
Säterdalen.

Här skall också lämnas en redogörelse för *en planerad fritids- och nöjes-
verksamhet i Sigtuna*, i vilken såväl ungdomens som de äldres behov av
trevliga nöjen bland annat skulle tillgodoses. Initiativet till denna verk-
samhet togs på hösten 1943 av ordföranden i Sigtuna barnavårdsnämnd,
borgmästare G. Dahl. I den kommitté, som därvid tillsattes, finns repre-
santanter för stadsfullmäktige, barnavårdsnämnden, husmoderföreningen,
socialdemokratiska ungdomsklubben, I. O. G. T. och Sigtuna idrottsför-
ening, varjämte kommitterade erhöi i uppdrag att söka samarbete med
vederbörande ideella föreningar, skolmyndigheter m. fl. Kommitterades ar-
bete, som hittills befinner sig på utredningsstadiet, har mötts med allmänt
intresse och förståelse.

Ett önskemål är att söka få till stånd dels en dansbana i stadens peri-
feri, avsedd att användas under sommarhalvåret, dels en byggnad i stadens
centrum, inrymmande samlings- och undervisningslokaler. I denna bygg-
nad kommer, enligt planerna, så småningom att inrymmas såväl biograf
och teater som utrymmen lämpliga för inomhusdans. I omkringliggande
rymligt parkområde skall finnas lekplatser, utomhusspel, servering, m. m.
Lokalerna i byggnaden skall användas året om, under det att parken kom-
mer att användas bara sommartid.

Lämpliga platser för de ovan beskrivna anläggningarna finns i stadens
ägo. Då det inte ännu är avgjort i vilken utsträckning staden ekonomiskt
och administrativt skall intressera sig i verksamheten, har frågan om vill-
koren för begagnandet eller övertagandet av mark och befintliga byggna-
der inte närmare diskuterats. Den organisation, som skall driva verksamhe-
ten, torde få anskaffa medel till anläggningen dels genom in-teckningslån
och dels genom bidrag från staden och om möjligt också från staten. Verk-
samheten beräknas — åtminstone gäller detta de första åren — knappast
kunna ekonomiskt bära sig själv, varför årliga anslag från kommunen torde
erfordras. När anläggningen så småningom utökats med lokal för biograf
och teater kan emellertid finanserna väntas komma i ett annat läge.

Planer finns på att under januari 1945 i förhyrda lokaler påbörja en
försöksverksamhet i mindre omfattning (bland annat med motor- och mat-
lagningskurser för pojkar) samt att till våren 1945 anordna dansbana i
stadens periferi.

Här skall även redogöras för ett intressant förslag om ett kommunalt
nöjescentrum inom *Huddinge* kommun. Hösten 1943 väckte A. Relte i Hud-

dinge kommunalfullmäktige en motion, i vilken föreslogs, att det måtte uppdras åt kommunalnämnden eller särskild kommitté att utreda frågan om skapande av en festplats i trakten av Huddinge station. I motionen framhölls dels att för de många ideella organisationerna i denna del av socknen fanns ett stort behov av den naturliga samlingsplats, som en festplats skulle komma att utgöra, dels att för de flesta av de berörda organisationerna ekonomien vore en brännande fråga, som skulle kunna få en god lösning genom tillkomsten av en festplats med därmed följande möjligheter att anordna offentliga fester.

Med anledning av denna motion tillsattes en utredningskommitté vilken består av representanter för olika politiska riktningar. Kommittén erhöll 2 000 kronor i anslag för utredningskostnaderna. Kommittén — som i det närmaste nu slutfört sitt utredningsuppdrag — anser, att kommunen bör vara huvudman för verksamheten och således stå för uppförandet av anläggningen samt uthyrandet av festplatsen till de olika organisationerna. Verksamheten bör handhas av en särskild kommitté, som på viss tid tillsätts av kommunalfullmäktige. Likaså bör räkenskaperna granskas av en av kommunalfullmäktige tillsatt granskningsman.

Enligt förslaget skall festplatsen förläggas till ett av kommunen ägt område — Klockarbacken — i omedelbar närhet av den i stadsplanen för området upptagna centrala idrottsplatsen. Förslag till anordningar har uppgjorts av arkitekt Axel Grape. De ungefärliga anläggningskostnaderna har beräknats till

Restaurang	36 000 kronor
Dansbana	19 000 »
Skjutbana	3 000 »
Teater	8 000 »
Entré	1 500 »
Gångar, vägar, planering	13 000 »
Staket	12 000 »
Arvode, oförutsett	7 500 »

Summa 100 000 kronor

I denna summa ingår inte kostnader för sanitetsanordningar och elektriska installationer. Kostnaderna för de senare har beräknats till kronor 12 700.

Den verksamhet, som skall bedrivas vid denna festplats, bör — anser utredningskommittén — ges en såväl kulturell som folklig prägel. Stora krav bör ställas på festplatsens skötsel och på de olika anordningarna. De

vardagskvällar — eventuellt även sön- och helgdagar, — då festplatsen inte är uthyrd, bör den avgiftsfritt vara upplåten för allmänheten, som givetvis då också skall ha möjlighet att utnyttja restaurangen. Vidare bör det vid sådana tillfällen kunna ordnas med musikalisk underhållning eller annan underhållning bland annat med hjälp av lokala organisationer. Verksamheten är avsedd att endast bedrivas under sommarhalvåret. Enligt utredningsförslaget bör restaurangen arrenderas ut.

Som i det föregående nämnts, bör, enligt utredningskommittén kommunen ha uthyrandet av festplatsen om hand. Vid fastställandet av hyrorna härför bör hänsyn tas till såväl det av kommunen nedlagda kapitalet som till storleken av den nöjesskatt, som kan beräknas inflyta till kommunen från festplatsen och från andra anordningar inom socknen.

Under förutsättning att kommunalfullmäktige godkänner de förslag, som utredningskommittén sålunda utarbetat, beräknas verksamheten kunna börja inom de allra närmaste åren.

Bland övriga kommunala initiativ kan nämnas, att flera städer lämna stöd till teaterverksamheten, ofta i den formen att nöjesskatten efterskänks. Omfattningen av det kommunala stödet till de permanenta teatrarna framgår av redogörelsen å sid. 205. Också folkparkerna, särskilt teaterverksamheten i dessa, har erhållit stöd från kommunerna. I Karlskrona har staden tecknat borgen för lång tid till föreningen Vämmöparken för uppförande av dansbana m. m. vid nöjesfältet i parken. Staden är ägare till parkområdet men utarrenderar detsamma till den nämnda föreningen. Kommunala medel har också på några håll beviljats för anläggande av nöjesfält. Mark har upplåtits för samma ändamål liksom till festplatser för ideella och uppfostrande syften. På sina håll torde vidare vissa nöjesetablissemang såsom restaurang och dansbana ha uppförts inom de av städerna anordnade stadsparkerna. En del kommuner har indirekt via ungdomsråden — i vilka kommunerna ofta har någon representant — gjort vissa insatser till främjande av nöjeslivet. Sålunda uppges, enligt en av kommittén utförd undersökning angående ungdomsrådets verksamhet och omfattning m. m., att 9 ungdomsråd av 112 vid vissa tillfällen t. ex. vid Lucia, nyår, valborgsmässoafton, midsommar m. m. anordnat fester och trevliga sammankomster.

Det kan i detta sammanhang också vara av intresse att nämna, att i några städer — veterligt Örebro, Lund och Uppsala — undersökningar rörande bland annat omfattningen och kvaliteten av ungdomens nöjesliv kommit till stånd. Även om sådana undersökningar måhända inte i sig har något direkt praktiskt värde är de givetvis nödvändiga som underlag för praktiska åtgärder.

Hur långt skall samhällets ingripande sträcka sig?

Såsom av föregående redogörelse framgått, får de samhällliga insatser, som för närvarande görs till främjande av ett högklassigt nöjesliv, sägas ha en mycket begränsad omfattning. Detta påstående torde inte förändras därav, att den lämnade redogörelsen — och detta gäller framförallt de kommunala insatserna — inte gör anspråk på fullständighet.

De sporadiska erfarenheter, som hittills vunnits av hur samhället på olika sätt kan positivt stödja nöjeslivet, torde emellertid vara tillräckliga som utgångspunkt för en diskussion kring vilka vägar som synes framkomliga och önskliga.

Kommittén vill härvid till att börja med diskutera frågan, huruvida det kan förväntas att det nöjesliv, som samhället på ena eller andra sättet låte sig engageras i, genomsnittligt skulle få en standard och kvalitet, som vore bättre än den som den privatägda nöjesindustrien i allmänhet uppnår. Att kommittén anser sig kunna besvara denna fråga jakande motiveras av, att impulsen till samhällets aktiva insats för nöjeslivet sannolikt kommer att springa fram ur en önskan att höja nöjeslivets standard och länka in förströelsetillfällena i en positiv strävan till högre fritidskultur. Men det motiveras också av, att man på de samhällliga myndigheterna ställer större anspråk i fråga om att bjuda goda och välordnade nöjen än på den mera anonyme private nöjesägaren.

Härvid tänker kommittén inte minst på det förhållandet, att samhället har större intresse för och större resurser som möjliggör, att de nöjen, som bjuds de unga, ger en så rik behållning som möjligt, t. ex. genom att man i dansen lägger in konsertmusik, recitation, sång eller uppträdande av något slag. Den behållning, som en på så sätt arrangerad danskväll, kan ge blir säkerligen större än den som erhålles av ett oavbrutet dansande. Den på sid. 158 lämnade redogörelsen för den s. k. kommunala dansen i Stockholm ger ett gott exempel på vad som därvid kan åstadkommas. Likaså ger de i det föregående återgivna uppgifterna från Sigtuna och Huddinge om en planerad fritids- och nöjesverksamhet därstädes goda löften om att något bra kan åstadkommas, om nöjeslivet på ett naturligt sätt inlemmas i det fritidssammanhang dit det rätteligen hör.

Kommittén förmenar sålunda, att det vore i hög grad önskligt om utvecklingen ledde därhän, att nöjeslivet berikades genom strävanden att i allt större omfattning söka ge något mera än bara nöjet såsom sådant. Detta utesluter inte att det enligt kommittén kan ligga en fara i om man söker göra hela nöjeslivet alltför ideellt och högtsyftande eftersom följden

kan bli att i synnerhet de ungdomar, som man främst vill nå — de som överfrekventerar danshak och biografer m. m. — kan skrämmas bort från de sålunda anordnade tillställningarna genom att tro att dessa är tråkiga och alltför högtidliga.

Om utgångspunkten för de samhälleliga strävandena i denna sak är den riktiga, nämligen att de inslag som förekommer bara är till för att ytterligare förbättra det som i och för sig är bra, torde emellertid denna fara vara minimal. Om däremot som utgångspunkt tas, att det profana nöjeslivet i sig är förkastligt och att dansen bara utgör ett nödvändigt ont, kommer säkerligen de samhälleliga åtgärderna i stort sett att förfela sitt syfte. Ungdomens behov av att få roa sig under profana former måste erkännas såsom legitimt och ofrånkomligt. Vad som här sagts om de genom samhällets medverkan anordnade nöjestillställningarna gäller i viss utsträckning också av föreningar och sammanslutningar anordnade nöjen.

En annan vinst, som skulle kunna noteras om samhället aktivt engagerade sig i nöjeslivet, vore, att det ekonomiska geschäftmakeri, som i stor utsträckning får anses vidlåda nöjeslivet genom den vällovliga konkurrens som samhället skulle bjuda i vart fall skulle decimeras. I första hand drabbas givetvis den utsugning, varom man med fog kan tala, de ungdomar som livligast deltar i nöjeslivet. Hur stark opinionen mot affärsmomentet bakom den privata nöjesindustrien bland olika läger verkligen är framgår med all önskvärd tydlighet av riksdagsdebatten i frågan, av åtskilliga av de i bilaga A ingående skrivelserna liksom av de remissyttranden — bilaga B — i vilka domkapitel och länsstyrelser framställt sina yrkanden om förbättring av nöjeslivet.

En jämförelse mellan Liseberg och motsvarande privatägda företag i Stockholm kan måhända i detta sammanhang vara av intresse. Här skall därför göras ett utdrag ur en tidigare omnämnd motion (1944: 51) i Stockholms stadsfullmäktige av herr Martin Lindström m. fl. angående ett kommunalt tivoli. Riktigheten av de däri lämnade värdeomdömena saknar kommittén möjlighet att avgöra.

För Stockholms vidkommande kan med fog ifrågasättas, om de här förekommande tivolinöjena — Gröna Lunds tivoli och Nöjesfältet — administreras på för stadens invånare förmånligaste sätt. Både Gröna Lund och Nöjesfältet äro privata företag, som bedriva en lukrativ verksamhet på mark, som till större delen arrenderas av kronan. Deras motsvarighet i Göteborg — Lisebergs nöjespark — är däremot ett kommunalt företag av samma karaktär som Stockholms spårvägsbolag. Av bolaget Lisebergs aktiekapital, 200 700 kronor, äger således Göteborgs stad 200 000 kronor. En jämförelse mellan den i kommunal regi drivna Lisebergs nöjespark och de privata tivoli-företagen i Stockholm utfaller till Lisebergs förmån såväl beträffande priserna som förströelsernas kvalitet och mångfald. Entréavgifterna å ömse håll ligga visserligen någorlunda i paritet

med varandra. Vid Liseberg betalas i regel en entré av 65 öre, vid Gröna Lund och Nöjesfältet 75 öre. Men de avgifter, som uttagas för dansen, äro avsevärt högre i Stockholm. Medan göteborgs ungdomen dansar på Liseberg för 15 öre per dans, måste stockholms ungdomen på Gröna Lund betala 30 öre för varje dans och på Nöjesfältet 25 öre. Om två ungdomar vilja roa sig en kväll med ett besök på Gröna Lund och där dansa tio danser tillsammans, få de för detta nöje punga ut med 4 kronor 50 öre. Motsvarande kostnad blir i Lisebergs nöjespark 2 kronor 80 öre.

Förströelsernas kvalitet är också genomgående högre i Lisebergs nöjespark än i motsvarande privata företag i Stockholm. Om Liseberg kan sägas, att det i sig förenar det stockholmska Skansens och de båda stockholmstivolinas attraktioner och mer till. Dels består det av en stor och sällsynt vacker naturpark med friluftsbad, dels av ett nöjesfält med konserthall, cabarethall, tre friluftsdansbanor och ett stort antal nöjesattraktioner. Antalet spel är dock relativt litet, då man målmedvetet söker ersätta sådana, icke högvärdiga förströelser med värdefullare nöjen. Vinsterna på spel och enklare nöjen användas i stor utsträckning för att ge musik, sång, konserter och badmöjligheter åt besökarna och till andra ur kulturell och social synpunkt goda ändamål. Särskilda dansaftnar anordnas t. ex. för studerande ungdom och på söndagarna har man speciella barnprogram. Med denna nöjespolitik har Göteborgs nöjespark alltmer konsoliderat sin ställning och byggt ut sin verksamhet och i nöjesskattemedel avkastar den nu omkring 600 000 kronor om året. Sedan Göteborgs stad fått en årlig ränta av 15 procent på sina aktier i Liseberg, användes överskottet principiellt till förbättringar av nöjesarrangemangen och för att ge publiken ännu bättre valuta för sina pengar.

Kommittén vill här också diskutera frågan, huruvida en utveckling i riktning mot att nöjeslivet i allt större utsträckning tas om hand av de ideella föreningarna kan anses önskelig och uppmuntransvärd.

Med erkännande av de betydande insatser, som många politiska, fackliga, ideella och kulturella föreningar utför genom att söka samla ungdomarna till festliga sammankomster, danser och möten, vilka — framförallt i de smärre orterna — inte sällan är de enda nöjestillfällen ungdomen har att tillgå, måste man samtidigt konstatera, att dessa samma föreningar inte sällan på grund av knappheten på för föreningsarbetet erforderliga ekonomiska resurser tvingas att framskapa och vidmakthålla en vinstgivande nöjesverksamhet, vilken till sina verkningar knappast kan karakteriseras såsom bättre än den privatägda. Att så är förhållandet är säkerligen såväl riksorganisationer som lokala föreningar inte sällan själva medvetna om.

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att återge följande två tablåer, utvisande i vilken utsträckning föreningar respektive privatpersoner står som ägare av nöjesplatser. Den första tablån utvisar förhållandena härvidlag vid de inom samtliga fyra landsfiskalsdistrikt på Gotland befintliga nöjesplatserna:

Ägare eller innehavare av nöjesplats	Landsfiskalsdistrikt				Summa
	Slite	Roma	Hemse	Klinte-hamn	
Idrottsförening	3	7	11	3	24
Skytteförening	5	6	2	2	15
Privatperson	7	1	4	2	14
S.L.U.-förening	1	6	—	4	11
Nykterhetsförening	6	—	—	1	7
Folketspark-folketshusförening	4	2	—	—	6
J.U.F.	1	4	—	—	5
Arbetarekommun	—	—	3	2	5
Militär	1	2	—	—	3
Hembygds- eller byggnadsförening	1	—	1	1	3
Industrieföretag	2	—	1	—	3
S.D.U.K.-förening	1	—	—	1	2
Annan sammanslutning	—	2	1	1	4
I allt	32	30	23	17	102

Följande tablå visar förhållandena i berörda avseende inom Uppsala län.

Ägare eller innehavare av nöjesplats	Utomhus	Inomhus	Summa
Idrottsförening	25	4	29
J.U.F.- och S.L.U.-förening	18	10	28
Folketspark-folketshusförening	8	11	19
Byggnadsföreningar etc.	5	9	14
Enskilda och Kronan	6	4	10
Nykterhetsförening	3	6	9
Arbetarekommun	5	—	5
Annan sammanslutning	4	2	6
I allt	74	46	120

Tablån utvisar såsom synes, att i dessa fall ideella föreningar i övervägande utsträckning står såsom ägare eller innehavare av ifrågakvarande nöjesplatser.

I ungdomsvårdskommitténs tidigare avgivna föreningsbetänkande har kommittén föreslagit en omläggning av nöjesskatten, vilken går ut på att ideella föreningar skall befrias från nöjesskatt för tillställningar med eller utan inslag av dans, som anordnats till förmån för föreningarnas verksamhet för ungdomens fysiska eller andliga fostran. Härigenom hoppas kommittén att föreningslivet skall vinna en sådan ekonomisk trygghet, att det i långt större utsträckning än för närvarande skall möjliggöra an-

ordnandet av högklassiga tillställningar. Framförallt torde det — vilket i fortsättningen kommer att närmare beröras — framstå såsom samhälleligt önskvärt, att föreningarna söker anordna billiga, trevliga och högvärdiga dansaftnar. Denna fråga behandlas ingående på sid. 197.

Men inte endast dans bör kunna anordnas i föreningarna. Som på annat ställe omnämnts, bör filmen på ett annat sätt än för närvarande kunna utnyttjas också i underhållningssyfte. På många håll skulle det säkerligen fylla en uppgift, om någon av föreningarna tillsatt konsulent kunde stå till tjänst med programförslag och lämna tips på lämpliga förmågor för deklamation, sång m. m. I främsta rummet skulle man härvid söka utnyttja förmågor ur ungdomarnas egna led. Lek- och underhållningsaftnar — i likhet med dem som under många år anordnats av Svenska Ungdomsringen m. fl. vid några läroverk i Stockholm varje vecka liksom av vissa folkhögskolor — är exempel på bra nöjesformer som fångar intresset hos stora ungdomsskaror.

Härmed är givetvis inte sagt, att kommittén finner det önskligt, att hela nöjeslivet kanaliseras in i föreningslivets regi. Emot detta talar den omständigheten, att de uppgifter, som föreningslivet i eminent grad gjort till sina, i första hand går ut på bildnings-, upplysnings- och instruktionsverksamhet, som inte har mycket att göra med bedrivandet av kontinuerlig nöjesverksamhet. Det kan sålunda påstås, att en tämligen regelbundet bedriven utåtriktad nöjesverksamhet från de ideella föreningarnas sida måste förrycka den uppgift för vilken föreningarna ytterst bildats.

Om kommittén sålunda enligt det föregående menar, att samhället på olika sätt positivt bör stödja tillkomsten av goda nöjestillfällen, vill kommittén nu diskutera vilka möjligheter, som staten härvidlag har i jämförelse med de resurser, som står de kommunala myndigheterna till buds. Det synnerligen rikt facetterade nöjesliv som vårt land kan uppvisa — varierande mellan t. ex. storstädernas danspalats, restauranger och sommarestablissemang, landsbygdens enkla utedansbanor och ambulerande tivolin samt det nöjesliv bakom vilket föreningar och sammanslutningar står som arrangörer — visar klart på svårigheterna att finna enhetliga formler, enligt vilka staten skulle kunna gripa in och ge sitt ekonomiska stöd åt nöjeslivet. Att nöjeslivet är högst varierande och att karaktären på olika nöjesanordningar skiftar med orter av växlande storleksordning torde dock inte utesluta möjligheten av vissa statliga ingripanden. Det torde emellertid vara uteslutet, att i nämnvärd utsträckning genom statliga åtgärder åstadkomma några större omvälvningar i här berörda avseenden. I stället torde huvudansvaret för att åtgärder överhuvudtaget vidtas i saken i första hand anses åvila kommunerna. De statliga åtgärder, som är tänkbara, kan

bara nå därhän, att de kompletterar de kommunala åtgärderna, varjämte de också kan fylla en viktig uppgift genom att verka i stimulerande och pådrivande riktning.

Innan kommittén i följande kapitel framlägger vissa förslag till nöjeslivets utveckling och sanering, vill kommittén också deklarerar sin inställning till den viktiga frågan om hur djupt samhället bör engagera sig på detta område. Eftersom det, som av det tidigare tydligt framgått, kan konstateras, att allvarliga brister i fråga om ordningshållning, trevnad, intellektuell standard m. m. vidlåder nöjeslivet — som nu i övervägande utsträckning vilar i privata händer — framstår det utan tvivel ur många synpunkter såsom önskligt att samhället övertog ansvaret för stora sektorer av detta nöjesliv. Om det privata vinstintresset bakom nöjeslivet försvunne, skulle det vara möjligt att låta de rena affärssynpunkterna träda i bakgrunden till förmån för de ungdomsvårdande. En utveckling i denna riktning behöver inte alltid betyda, att det allmänna direkt övertar äganderätten och driver verksamheten i fråga. Redan nu har genom samverkan mellan organisationer inom folkrörelserna gagnande insatser gjorts på detta område — t. ex. beträffande folkparkerna och i viss mån i fråga om biografbranschen. Ett stöd från det allmänna sida — t. ex. från kommunerna till möjliggörande av folkparkernas utveckling till sommartidens fritidscentra för respektive bygder — skulle mångenstädes kunna få samma effekt som ett övertagande av verksamheten.

Kommittén har emellertid inte ansett det vara dess uppgift, att i alla dess konsekvenser ta upp frågan om äganderätten bakom nöjeslivet, eftersom det här gäller ett problemkomplex, som torde kräva mera omfattande undersökningar och överväganden än vad kommittén har möjlighet utföra. Kommitténs allmänna erfarenheter och uppfattning går dock i den riktning som ovan anförts.

Utgångspunkten för de förslag, som i följande avsnitt kommer att framläggas, är att söka stimulera till samhällliga insatser på de områden där sådana insatser synes välbehövliga, dels att föreslå åtgärder i syfte att överhuvudtaget söka åstadkomma en standardhöjning av nöjeslivet.

ORDNINGSHÅLLNINGEN VID NÖJES-
TILLSTÄLLNINGARNA*Inledning*

KOMMITTÉN har tidigare framhållit, att den finner ungdomens behov av omväxling och förströelse naturligt. Strävan att utestänga ungdomen från tillgång till nöjen är inte sund, och det kan tilläggas, att försöken att t. ex. helt ersätta dansen med andra former för tillfredsställelse av nöjesbehovet knappast har utsikter att lyckas, då det gäller den stora massan av ungdom. Man torde i stället böra inrikta sig på, att det nöjesliv som de unga har att tillgå blir så kvalitativt fullvärdigt som möjligt är. Eftersom det måste konstateras, att mot det industrialiserade nöjesliv, som växt fram i takt med ökad fritid, höjd ekonomisk standard och starkt utvecklade kommunikationsmöjligheter, ganska grava anmärkningar kan framställas, är det nödvändigt att vidta en rad saneringsåtgärder i syfte att rensa bort de värsta avarterna och att fastställa en minimistandard.

Att anmärkningar mot standarden på det nöjesliv som i dag utformar sig med fog kan framställas, framgår såväl av det material som kommittén i det föregående framlagt som av de allmänna erfarenheter envar, som står i föräldrars eller målsmäns ställning, torde kunna göra. De faror, som är förenade härmed, ligger i öppen dag. Under det senaste årtiondet har också från olika myndigheter och organisationer, i det senare fallet inte minst från sammanslutningar av ansvars-kännande ungdom, upprepade framställningar gjorts till statsmakterna — se bilaga A — om effektiva ingripanden i syfte att begränsa dessa faror. Framställningarna ifråga har oftast pekat på att det offentliga nöjeslivet blivit en omfattande affärsrörelse, bakom vilken i många fall står ett kallt beräknande profitbegär.

En av de viktigare uppgifterna, när det gäller att hyfsa det offentliga

nöjeslivet, är att tränga tillbaka alkoholbruket. Alkohol och mindervärdiga nöjen synes förenade i ett oupplösligt samband. Jagar man bort alkoholen, framstår tämligen snart »nöjet» i all sin torftighet, och den som förut funnit sig väl tillrätta därmed söker sig gärna till andra sysselsättningar och förströelser. »Man *måste* vara full för att ha roligt på ett så tråkigt ställe», yttrade sålunda en för fylleri anhållen person till den polisman, som avförde honom från festplatsen.

Kommittén hyser därför den uppfattningen, att de åtgärder, som vidtas i syfte att bekämpa alkoholbruket överhuvudtaget bland ungdomen, också medverkar till en hyfsning av nöjeslivet. Till dessa åtgärder återkommer kommittén i annat sammanhang (sid. 293). Kommittén vill i detta avsnitt framföra vissa synpunkter, vilka syfta till att i större utsträckning än nu är fallet befria festplatserna från alkohol, samtidigt som deras minimistandard höjes. I den mån dessa strängare föreskrifter bidrar till att nedskära det industrimässigt bedrivna nöjeslivet finner kommittén detta vara en välkommen följdverkan.

I bilaga C lämnas en kortfattad redogörelse för nu gällande bestämmelser om offentliga nöjestillställningar, vilka bestämmelser i huvudsak återfinns i § 13 ordningsstadgan för rikets städer.

Ungdomsvårdskommittén har, ur de synpunkter kommittén företräder, underkastat dessa regler en granskning och därvid funnit att de i viktiga hänseenden tarvar ändringar och tillägg för att bättre kunna stödja strävandena till en hyfsning av särskilt ungdomens nöjesliv. Kommittén har med anledning härav till ordningsstadgeutredningen framfört vissa önskemål, som av denna i dess numera avgivna förslag till allmän ordningsstadga i största utsträckning beaktats.

En del av de i fortsättningen framförda förslagen, återfinns i de skrivelser som olika organisationer och sammanslutningar avgett till Kungl. Maj:t och till ungdomsvårdskommittén. Också i de yttranden som samtliga länsstyrelser och domkapitel år 1942 avgav till Kungl. Maj:t har åtskilliga av i föreliggande avsnitt framförda förslag berörts. Skrivelserna har redovisats i bilagorna A och B.

Grunderna för tillståndsgivningen

I sina utlåtanden över vissa vid 1942 års riksdag väckta motioner angående förbättrad ungdomsvård framhöll kamrarnas tillfälliga utskott att ordningsstadgans nuvarande bestämmelser rörande bland annat tillståndsgivningen förefölle vara alltför vaga. De gav icke enhetlig vägledning vid

bedömande av inkomna ansökningar ur ordningssynpunkter och syntes icke medge prövning ur behovssynpunkt. Bestämmelserna borde därför underkastas revision så att de blev klart preciserade och därigenom i stånd att vara en pålitlig grund för en enhetlig bedömning över hela riket. Beträffande behovssynpunkten ansåg utskottet, att bestämmelserna om nöjeställningar av s. k. tivolikaraktär eller av enskild person i vinningssyfte anordnade tillställningar borde få starkt restriktiv karaktär. I fråga om nöjeställningars beviljande syntes en lämplig avvägning erhållas om avgörandet bibehölles hos polismyndigheten men kommunala organ såsom drätselkammare, kommunalnämnd, nykterhetsnämnd och barnavårdsnämnd tillerkändes yttranderätt i dessa ärenden.

Vid 1943 års riksdag återupptogs i motionen I:186 frågan om kommunernas inflytande. Därvid hemställdes om sådan ändring av § 13 ordningsstadgan, att tillstånd till anordnande av offentliga och därmed jämställda icke-kulturella nöjeställningar ej finge meddelas av polismyndighet eller landsfiskal, om ansökan därom blivit avstyrkt av fullmäktige i kommunen eller av de personer, åt vilka uppdragits att å kommunens vägnar avge yttrande i ärenden angående beviljande av sådant tillstånd. Första lagutskottet hemställde i utlåtande nr 13 — under hänvisning till att dessa frågor vore under utredning av ordningsstadgeutredningen och ungdomsvårdskommittén — att motionen inte måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. Riksdagen beslöt i enlighet härmed.

Med det nya fullständiga förslag till ordningsstadga som numera utarbetats och avgivits av ordningsstadgeutredningen synes de från riksdagens sida uttalade önskemålen om större klarhet, bestämdhet och enhetlighet i reglerna för tillståndsgivningen ha tillmötesgåtts. Likaledes medger förslaget en sådan friare prövning i fråga om beviljande av tillstånd till anordnande av nöjeställningar som med nu gällande bestämmelser inte ansetts möjlig att företa men i vilken fråga från riksdagens sida ifrågasatts ändring. Den tillståndsgivande myndigheten får enligt förslaget möjlighet och skyldighet att härvidlag göra en avvägning mellan olika synpunkter och intressen med — såsom utredningen anger — det målet för ögonen, att osunda företeelser på nöjeslivets område så långt möjligt motverkas. I princip vill kommittén ansluta sig till de synpunkter som utredningen anfört i detta hänseende, och som för övrigt i stor utsträckning under hand framförts till utredningen. I fortsättningen skall kommittén närmare beröra de omständigheter av skilda slag som vid prövningen bör tas i betraktande; i stort sett kan kommittén också här ansluta sig till de synpunkter som utredningen anfört.

Vad angår frågan om vilken myndighet som skall bevilja tillstånd till nöjeställning och det kommunala inflytandet härvidlag har utredningen föreslagit att beslutanderätten skall tillkomma polischefen men tillerkänt

de kommunala organen ett väsentligt inflytande på frågornas avgörande. Utredningen erinrar om att i förarbetena till 1932 års lagstiftning om tillämpning för riket i dess helhet av vissa bestämmelser i § 13 ordningsstadgan för rikets städer starkt betonades, att landsfiskalerna vid beviljande av tillstånd för de offentliga tillställningar, som avsågs i nämnda lagstiftning, borde i största möjliga utsträckning ta hänsyn till vederbörande kommuners intressen, krav och önskemål samt att landsfiskalerna för detta ändamål borde träda i samverkan med kommunalnämnder och andra vederbörande kommunala organ. Dessa synpunkter underströks ytterligare i den promemoria, som i anledning av sagda lagstiftning utarbetades inom socialdepartementet och utsändes till länsstyrelserna.

Utredningen anser den princip, som härigenom kommit till uttryck, böra gälla samtliga hithörande ärenden, och har ytterligare betonat detta genom att i 75 § allmänna ordningsstadgan inta en uttrycklig bestämmelse om, att polischefen före meddelande av beslut i ärende, som det enligt stadgan tillkommer honom att avgöra, skall, där inte särskilda omständigheter till annat föranleder, inhämta yttrande från vederbörande kommunala myndigheter. Däremot har utredningen inte ansett sig — såsom på många håll yrkats, särskilt i fråga om offentliga nöjestillställningar — kunna förorda att vetorätt tillerkänns de kommunala myndigheterna. En dylik rätt skulle nämligen kunna försvåra en enhetlig tillämpning av bestämmelserna och skulle också i övrigt kunna leda till mindre önskvärda konsekvenser. Den nyss nämnda bestämmelsen torde få anses tillfyllest tillgodose kommunernas intressen, helst som kommunerna givetvis bör ha rätt att överklaga den tillståndsgivande myndighetens beslut. Anmärkas bör också beträffande de offentliga nöjestillställningarna, att då enligt utredningens förslag tillståndsprövningen skall vara friare än nu, större möjligheter finns att tillgodose de kommunala önskemålen. Utredningens förslag i denna fråga torde stå i överensstämmelse med den ståndpunkt, som intagits av 1942 års riksdag, och ungdomsvårdskommittén kan, med instämmande i den av utredningen anförda motiveringen ansluta sig till utredningens förslag i denna del.

Kommittén övergår herefter att närmare diskutera vissa detaljfrågor, som särskilt ur ungdomsvårdssynpunkt är av betydelse och därför förtjänta av beaktande vid tillståndsgivningen.

Sökandens kvalifikationer

Frågan, huruvida den som söker tillstånd till anordnande av nöjeställningar överhuvudtaget äger erforderliga förutsättningar härför har berörts i en av socialdepartementet år 1932 utfärdad promemoria enligt vilken

denna fråga i första hand påkallar prövning. Är sökanden, sägs det vidare, enskild person, torde en sådan prövning få anses så mycket mera erforderlig, som det inte sällan torde förekomma, att uppenbart olämpliga personer försöker sig såsom anordnare av nöjeställningar av nu ifrågavarande slag. Utgöres sökanden av förening, bör denna avfordras uppgift på de personer, vilka i egenskap av styrelse, särskilda kommitterade eller eljest skall vara ansvariga för iakttagande av de ordningsföreskrifter, som skall tillämpas vid den eller de avsedda tillställningarna. Dessa personers namn torde, där tillståndsresolution utfärdas, böra upptas i denna med angivande av den ansvarighet, som åligger dem i nämnda deras egenskap. Någon hänsyn till föreningens politiska syfte, om sådant finnes, bör givetvis i och för sig inte förekomma.

Tanken på en skärpt kontroll över nöjesarrangörernas lämplighet möts, enligt vad ungdomsvårdskommittén vid därom gjord förfrågan hos de större, stationära företagen i nöjesbranschen inhämtat, i allmänhet med gillande också från detta håll.

Ordningsstadgutredningen föreslår, att vad som i nyssnämnda promemoria sägs om prövning av sökandes kvalifikationer i stort sett bör tillämpas även i fortsättningen. Ungdomsvårdskommittén, som tror sig veta, att nyssnämnda tillvägagångssätt bara delvis har begagnats, vill understryka vikten av att en ingående prövning framförallt av kvalifikationerna hos de personer som i enskilt vinningssyfte önskar anordna nöjeställningar verkligen kommer till stånd.

Central förhandsprövning för tillstånd att driva ambulerande tivolirörelse

I detta sammanhang synes det lämpligt, att till behandling uppta frågan beträffande prövning i särskild ordning av kvalifikationerna hos anordnare av *tivolitillställningar*. Beträffande dessa eller andra, av enskild person i vinningssyfte anordnade tillställningar uttalade kamrarnas tillfälliga utskott vid 1942 års riksdag det önskemålet att de reviderade bestämmelserna härom borde få starkt restriktiv karaktär.

Kommittén har tidigare på sid. 119 påpekat förekomsten av ett stort antal ambulerande tivolin. Dessa är många gånger lagda i händerna på personer, vilkas lämplighet för uppgiften kan i hög grad betvivlas. Ofta finner man bland de i tivolibranschen sysselsatta personer, som tidigare varit i delo med rättvisan eller som på annat sätt betraktas som mindre lämpade för

uppgiften att ha hand om ungdomens nöjesliv. Att helt förbjuda dessa ambulerande tivolin skulle vara en radikal åtgärd, vilken på många håll skulle hälsas med tillfredsställelse. Kommittén finner sig emellertid inte böra framlägga ett förslag i sådan riktning, enär det bland Sveriges tivoliägare också finns många människor, vilkas företag är välskötta och mot vilkas handhavande av sitt yrke inga anmärkningar kan framställas. Från vissa tivoliägareorganisationers sida har också ett betydande intresse visats för branschens sanering. Sålunda kan här erinras om hur Sveriges tivoliägareförening, Sveriges tivoliägares tjänstemannaförbund och Sveriges ambulerande nöjestivoliägareförening i gemensam skrivelse till statsrådet och chefen för socialdepartementet den 3 februari 1937 — under framhållande av att såväl ordningshänsyn som tivoliägarnas intresse att få bedriva sin näring under större trygghet skulle främjas därav — hemställt om sådan ändring av ordningsstadgan för rikets städer, att granskningen av en persons rätt att i riket utöva tivoliverksamhet skulle anförtros åt en central myndighet, förslagsvis socialstyrelsen, och att således på de lokala polismyndigheterna allenast skulle ankomma att meddela de särskilda föreskrifter, som betingades av lokala förhållanden och som berördes i § 13 tredje stycket ordningsstadgan. Tillika hemställde organisationerna, att chefen för socialdepartementet måtte i samråd med chefen för handelsdepartementet utfärda anvisningar till socialstyrelsen om de grunder, som borde tillämpas vid prövning av frågan om tillstånd att bedriva tivolirörelse, liksom angående de särskilda föreskrifter angående tivolirörelsens bedrivande, vilka borde gälla för den, som erhöll sådant tillstånd. — I skrivelse till ungdomsvårdskommittén med svar på vissa av kommittén ställda frågor har tivoliägarnas sammanslutningar närmare utvecklat sina synpunkter på frågan om en central förhandskontroll av de ambulerande nöjesarrangörernas kvalifikationer.

Ungdomsvårdskommittén, som funnit synpunkterna beaktansvärda, har vid överläggningar med ordningsstadgeutredningen uttalat sig för tanken, *att endast de personer som blivit därtill godkända av central myndighet skulle äga utöva ambulerande tivolirörelse.*

Ordningsstadgeutredningen (s. 128) har för sin del bestämt avvisat tanken på en *auktorisering* för idkande av tivolirörelse, om åt densamma ges den innebörden, att en sålunda auktoriserad person skulle ha rätt att utan de lokala myndigheternas prövning i varje särskilt fall bedriva tivolirörelse i riket, en konsekvens av förslaget, som i vart fall ungdomsvårdskommittén, lika litet som utredningen, är böjd att godta. Utredningen åberopar till stöd för sin ståndpunkt, att det av de till utredningen överlämnade framställningarna och vad i övrigt i detta sammanhang anförts fram-

går, att det är av ett väsentligt intresse för de lokala myndigheterna, att de skall ha i sin hand att avgöra om kringresande tivolin skall få bedriva sin verksamhet inom orten eller inte och framhåller därutöver att ur social synpunkt dessa tivolin knappast kan anses som företeelser av sådan art, att statsmakterna genom auktorisation i någon form bör ge sin sanktion åt desamma.

Ungdomsvårdskommittén delar helt denna uppfattning och kan också förorda en sådan ordning som utredningen i fortsättningen skisserar — utan att likväl för sin del acceptera — och som nära svarar mot kommitténs intentioner på förevarande område. Utredningen menar nämligen, att man kunde ifrågasätta en central prövning av mera inskränkt räckvidd, en prövning som skulle avse frågan huruvida vederbörandes personliga kvalifikationer vore sådana, att han såsom innehavare av kringresande tivoli skulle kunna erhålla lokal myndighets tillstånd att, såvida hinder däremot eljest inte mötte, bedriva tivolirörelse inom orten. Föreskrift om sådan prövning skulle då förbindas med stadgande, att lokal myndighet inte finge bevilja innehavare av kringresande tivoli tillstånd att idka tivolirörelse inom orten, såvida inte bevis kunde uppvisas om att vederbörande godkänts vid sådan central prövning. Motivet härtill skulle vara, att de lokala myndigheterna i många fall inte hade tillgång till erforderliga uppgifter angående vederbörandes antecedentia för att kunna med tillräcklig säkerhet bedöma, om tillstånd lämpligen borde beviljas honom. Skälet till att utredningen inte anser sig kunna förorda en sådan föreskrift är framför allt, att ett dylikt godkännande lätt komme att både för tivoliinnehavaren och för den lokala myndigheten framstå såsom en sådan auktorisation, vilken utredningen nyss avvisat. Det ändamål man vill vinna torde, menar utredningen, kunna nås genom att i de centrala direktiv, som utredningen förutsätter skall utfärdas, särskilt betonas, att en förutsättning för beviljande av tillstånd skall vara, att sökanden företer sådana intyg om sina personliga kvalifikationer, som kan vara erforderliga för bedömande av hans lämplighet. Tivoliinnehavarnas egna organisationer torde härvid i viss mån kunna lämna bistånd genom avgivande av yttranden och tillhandahållande av upplysningar.

Det synes ungdomsvårdskommittén som om utredningen här i sin i och för sig förklarliga motvilja mot att ge den ambulerande tivolirörelsen — också efter en utsortering av de mest tvivelaktiga företagen — något som helst sken av samhällelig »auktorisering» kommit fram till en negativ ståndpunkt, som knappast är sakligt motiverad. Den centrala förhandsprövningen av tivoliägarens personliga kvalifikationer, såsom den av utredningen ifrågasatts, skulle ju på intet vis beta de lokala myndigheterna möjligheterna

att underkasta dessa kvalifikationer en självständig prövning utan bara utgöra en ytterligare garanti för en efter enhetliga grunder och på basis av för den centrala myndigheten tillgängliga uppgifter om vederbörandes antecedentia verkställd sällning. Att denna för de lokala myndigheterna i klar strid mot därom gjorda uttalanden och hela tillståndsprövningens författningensliga konstruktion likväl skulle framstå som en »auktorisering» av tvingande eller bindande natur, förefaller så mycket otroligare mot bakgrunden av vad utredningen själv uttalat om det väsentliga intresset för dessa myndigheter att ha i sin hand det slutliga avgörandet i dessa frågor. Med den av kommittén förordade ordningen tillmötesgår detta intresse men vinnes en starkare garanti för en enhetlig och allsidig prövning.

Behovsprövningen

Enligt ordningsstadgutredningens förslag skall tillstånd till offentlig nöjeställning kunna förvägras även för andra fall än då det är uppenbart, att tillställningen åsyftar något som strider mot sedlighet eller allmän lag eller kan förväntas medföra svårare oordning. Hänsyn bör sålunda, enligt utredningen, tas till programmets innehåll, till förekomsten inom orten av tillställningar av liknande slag, till de kommunala myndigheternas inställning, till tillgången på ordningshållningspersonal och överhuvud till alla föreliggande omständigheter, som vid en allsidig prövning av dylika ärenden kan anses förtjänta av beaktande.

Kommittén, som finner en antydd förändring av principerna för tillståndsgivningen lycklig vill framhålla att, eftersom såväl lagtexten som kommentaren vad denna fråga beträffar lämnar de tillståndsgivande myndigheterna stor frihet i prövningen, det lätt kan föranleda en starkt skiftande praxis som för de berörda och allmänheten kan komma att te sig som godtycke. Det vore därför enligt kommittén av betydelse att få *ett förtydligande på denna punkt*. Det bör i sammanhanget påpekas, att den föreslagna bestämmelsen om möjlighet att ta hänsyn till programmets innehåll, vilket förslag kommittén under hand framfört till utredningen, inte under några omständigheter får ta formen av ett ideologiskt eller estetiskt bedömande. Däremot bör det finnas möjlighet att skära bort obskyra företeelser och att ta hänsyn till erfarenheter av en tillståndssökandes tidigare ådagalagda förmåga att arrangera högvärdiga program. Man måste t. ex. anse ett nöjesprogram bättre, om det också innehåller sång och musik, än om det bara upptar dans. Bedömningen måste emellertid handhas med urskillning och får på intet vis ta formen av ett intrång i församlingsfriheten.

Programmets innehåll

Vad frågan om programmets innehåll beträffar vill ungdomsvårdskommitten särskilt framhålla följande.

Åtskilligt skulle säkerligen vinnas om hänsyn vid tillståndsprovningen toges till arten av program vid ifrågavarande tillställningar. Många nöjesarrangörer söker redan nu genom att i programmen lägga in andra moment än dansen ge tillställningarna en omväxlande och roande karaktär. Det är givet, att en arrangör, som förstår att vid sina danskvällar ordna också underhållning i form av god sång och musik, uppläsning, film eller andra fostrande moment, bör betraktas såsom lämpligare att erhålla tillstånd att anordna offentlig dans än en arrangör, vilken nöjer sig med enbart dansen. Från olika håll har i den allmänna debatten förslag framförts om att innehavare av nöjesetablissemang skulle vara skyldig upplåta sin lokal, exempelvis vid viss tid på kvällen under pågående danstillställning, för propagandaverksamhet från ungdomsorganisationernas sida. Kommittén har sig bekant, att frivillig överenskommelse om sådan upplåtelse i ett antal fall träffats mellan framförallt dansbaneägare och kulturella ungdomsorganisationer. De senare har då bjudit ett sång-musikprogram samt ett kort anförande eller en filmvisning, vari framför allt kravet på nöjeslivets skiljande från spritbruket hävdats. Enligt uppgift har sådana program mottagits med intresse av publiken. Det synes därför vara värdefullt om man kunde gå vidare på den inslagna vägen. Att tvinga fram en möjlighet för ungdomsorganisationerna att få tillfälle tala till danspubliken synes dock inte vara att rekommendera. Det synes kommittén lämpligare, *att innehavarna av nöjesetablissemang finge ett personligt intresse av att danskvällarna gaves ett mera kulturellt betonat program* genom att den tillståndsgivande myndigheten vid sin provning hade att fästa avseende även vid programmens sammansättning.

Plats för tillställningen

I den förut omnämnda departementspromemorian av år 1932 hette det på denna punkt.

Frågan, huruvida den plats, som är avsedd att användas för tillställningen, lämpar sig för detta ändamål, synes i varje ärende av nu ifrågavarande slag böra bli föremål för provning. Denna provning torde i fråga om tillställningar, som äro avsedda att äga rum utomhus, böra bli mera omfattande än i fråga om tillställningar inomhus. De frågor, som med avseende å sistnämnda slag av tillställningar kan förekomma, torde nämligen huvudsakligen vara, huruvida lokalen dels erbjuder tillräcklig säkerhet mot brandfara och dels skulle kunna an-

ses hälsovådlig, och båda dessa spörsmål kommer enligt särskild därom gällande lagstiftning i annan ordning under bedömande. Vad åter angår utomhustillställningar kommer väl synpunkter av nyss angivna slag icke i betraktande, men däremot kräver frågan, huruvida den tilltänkta platsen ur ordnings- och säkerhetssynpunkt lämpar sig för det tilltänkta ändamålet, ett ingående övervägande. I regel torde det icke vara lämpligt att allmänna vägar får tagas i anspråk för nämnda ändamål, liksom ej heller allmänna platser, i den mån trafiken, närboendes hemfrid eller andra berättigade intressen därigenom störs. Ej heller lärer det vara lämpligt, att tillställning utomhus får förläggas så nära inpå allmän väg eller allmän plats, att kränkning av nyss angivna intressen på grund därav kan befaras.

Å andra sidan kan ur ordningssynpunkt ingalunda anses önskvärt, att den tilltänkta platsen för tillställningen är belägen långt från allmän väg eller bebyggd plats. Enligt vad erfarenheten givit vid handen torde nämligen enligt belägna platser, vid vilka tillsyn över vad som försiggår är försvårad, vara uppenbart olämpliga. Tillstånd för nöjestillställningar å dansbanor, som ligger på större avstånd från bebyggda platser, torde därför i regel ej böra medgivas. De platser, som bäst lämpar sig för nu ifrågavarande ändamål, syns vara sådana, som, utan att medföra hinder av ovan angiven beskaffenhet, likväl ligger under tillsyn från bebyggda platser eller allmänna trafikleder.

Av det anförda följer även, att vid utfärdande av tillståndsbevis platsen för tillställningen bör angivas med erforderlig noggrannhet. Av vikt är jämväl, att där en viss nöjesplats visat sig ur ordningssynpunkt olämplig t. ex. genom att svårighet mött att förhindra fylleri eller oordningar därstädes, det överväges, huruvida icke beviljat tillstånd bör indragas.

I likhet med ordningsstadgeutredningen finner ungdomsvårdskommittén, att vad i 1932 års departementspromemoria sagts även i fortsättningen bör i stort sett tillämpas, med understrykande av vikten av att det tillses, att platsen för tillställningen är ändamålsenlig.

Kontroll ur ordningssynpunkt av offentliga samlingslokaler

Anordningarna vid dansbanor och festplatser

Anordningarna vid de folkliga nöjesetablissemangen är — som åskådligt framgår av beskrivningen i kap. IV ofta synnerligen bristfälliga. Skärpt praxis synes böra krävas i fråga om kraven på ordentlig *belysning, ventilation* samt *toalettanordningar*. *Rökförbud* torde böra kunna införas för lokal, där ventilationsanordningarna inte är tillfredsställande, och innehavaren bör göras ansvarig för att detsamma upprätthålles. Noggranna bestämmelser bör utfärdas i fråga om toalettanordningarnas antal och standard. För manliga och kvinnliga besökare avsedda toalettanordningar bör, där desamma är av mera primitiv karaktär, inte få förläggas i omedelbar närhet av varandra. — En tråkig syn i danslokalerna är ofta de klungor av icke-dansande, som står och hänger, därför att de inte har någonstans

att göra av sig. Åtminstone de permanenta lokalerna för inomhusfestligheter borde i princip vara skyldiga att tillhandahålla *sittplats* åt varje gäst, vilket innebär, att flera gäster inte skulle få tas emot än det antal, för vilket lokalen är avsedd. Överhuvud är det ungdomsvårdskommitténs uppfattning, att varje åtgärd som framtvingar ordning, bekvämlighet och snygghet, bidrar till en standardhöjning även av publiken. Man sköter sig bättre på ett välordnat ställe än på ett illa ordnat. Hyfsen stiger hos publiken i takt med hyfsningen av lokalen, det är en erfarenhet som man gjort både i detta och andra sammanhang.

I gällande ordningsstadga saknas helt bestämmelser om *offentliga samlingslokaler* men sådana är däremot flerstädes intagna i lokala ordningsstadgor. Dessutom finns vissa bestämmelser om samlingslokaler, i fråga om luftväxling, dagerbelysning, skydd mot eldfara m. m., i hälsovårdsstadgan och byggnadsstadgan.

Ordningsstadgutredningen har i sitt betänkande ägnat också dessa frågor uppmärksamhet på ett sätt som i det stora hela tillmötesgår kommitténs önskemål och synpunkter.

Utredningen förklarar sig sålunda anse (s. 168 i betänkandet),

att — utöver nämnda bestämmelser i hälsovårdsstadgan och byggnadsstadgan — i ordningsstadgan bör intagas en allmän bestämmelse om kontroll ur ordningssynpunkt av offentliga samlingslokaler. Denna bestämmelse, som gives i förevarande paragraf, har ansetts lämpligen böra erhålla den formen, att offentlig tillställning ej må äga rum i lokal inomhus, som inte blivit i särskild ordning godkänd som offentlig samlingslokal. Dyligt godkännande synes böra meddelas av polischefen, vilken enligt utredningens förslag skall vara tillståndsgivande myndighet i frågan om offentliga tillställningar samt dessutom i stad är självskrivnen ledamot av hälsovårdsnämnden.

Före godkännande av offentlig samlingslokal bör genom polischefens försorg besiktning verkställas av lokalen, för såvitt icke polischefen ändock har erforderlig kännedom om densamma. Till ledning beträffande de normer, som bör tillämpas för godkännande av lokal, bör i likformighetens intresse centrala direktiv utfärdas. I dessa bör anges vilka krav som i olika fall skall uppställas beträffande utrymningsvägar (reservutgångar), kapprum, belysningsanordningar och överhuvud sådana fasta anordningar, som erfordras ur ordningssynpunkt samt till skydd mot brand och olycksfall.

Utredningen anför vidare:

Polischefen bör i samband med godkännande av offentlig samlingslokal jämväl meddela de särskilda ordningsföreskrifter, som bör iakttagas vid lokalens begagnande. Sålunda bör alltid bestämmas hur många personer, som får inrymmas i lokalen. Antalet sittplatser och deras anordnande kan även behöva bestämmas. I vissa fall — särskilt vid offentliga danstillställningar — synes i lokalen icke större antal personer böra få mottagas än att envar av de besökande kan erhålla sittplats. Sistnämnda synpunkt har särskilt starkt gjorts gällande av ungdomsvårdskommittén. — Föreskrifter bör vid behov även givas om att i

lokalen skall under offentlig tillställning finnas vakt av brandmanskap, att tobaksrökning skall vara förbjuden inom lokalen m. m. Betonas bör dock, att vid utfärdande av föreskrifter som nu nämnts viss moderation från myndigheternas sida bör iakttagas, så att endast sådana föreskrifter meddelas, av vilka verkligt behov föreligger.

Men även i fråga om andra festplatser och liknande är det, betonar utredningen, viktigt, att anordningarna på platsen för tillställningen kontrolleras och att tillstånd inte beviljas, såvida de inte kan anses tillfredsställande. Särskilt gäller detta, framhålles det, belynings- och toalettanordningarna.

Ungdomsvårdskommittén, som *i princip instämmer i de önskemål rörande en sådan sanering av lokalerna och festplatserna som ordningsstadgutredningen här skisserat*, vill betona, att under nuvarande lokalsvårigheter de föreslagna bestämmelserna i främsta rummet måtte tjäna såsom riktpunkter för strävandena. Deras fulla realiserande torde få anstå tills praktiska möjligheter förefinns att få till stånd lämpliga lokaler för här ifrågavarande ändamål. I synnerhet torde kraven på lokalernas standardhöjning för föreningslivets och bildningsverksamhetens räkning för dagen inte sättas för högt, eftersom alltför kraftiga restriktioner på denna punkt i hög grad skulle kunna försvåra nämnda verksamhetsgrenars arbetsmöjligheter.

Tid för danstillställning

I fråga om vissa slag av offentliga tillställningar — framför allt dans- och därmed jämförliga nöjestillställningar — har det visat sig, såsom ordningsstadgutredningen framhållit i sitt betänkande (s. 161), vara ur ordningssynpunkt av största betydelse, att en bestämd tidpunkt anges, då offentlig tillställning skall avslutas. Detta spörsmål har, såsom utredningen påpekar, beaktats i 1932 års departementspromemoria. Det uttalas här till en början, att åtminstone beträffande offentliga dans- och jämförliga nöjestillställningar tidpunkt för avslutande av tillställningen städse torde böra anges i tillståndsbeviset. I fortsättningen anföres bland annat.

För att emellertid syftet med en dylik bestämmelse, nämligen att förhindra, att tiden för nöjeslivet inom en viss socken utsträcker efter visst klockslag, icke skall kunna åsidosättas genom att nöjesdeltagarna förflytta sig till någon nöjeställning i en angränsande kommun med längre utsträckt tid för nöjeställningar, torde enhetlighet i fråga om tiden för tillställningarnas avslutande inom olika kommuner böra i möjligaste mån iakttagas i enlighet med av länsstyrelsen meddelade direktiv. Erfarenheten har nämligen ådagalagt, att vid olika stängningstider i närbelägna kommuner publiken söker sig till den nöjesplats, som längst hålles öppen. I den mån tid för avslutning icke fastställs i nyss angiven ordning, lär det vara lämpligt, att denna tid av landsfiskalen

fastställes efter samråd med vederbörande kommunala organ, som torde böra anmodas att meddela sina synpunkter beträffande nämnda fråga. I regel torde det icke vara lämpligt att fastställa en senare tidpunkt för avslutandet än den, för vilken kommunen uttalat sig.

I skrivelse den 18 januari 1937 till Kungl. Maj:t har Gästriklands distrikt av Folkets parkers centralorganisation — under framhållande av att i fråga om tiden för offentlig nöjestillställnings öppethållande för allmänheten olika principer tillämpades inom olika län och även på skilda håll inom samma län — hemställt om utfärdande av sådana direktiv, att likartade nöjestillställningar underkastades samma bestämmelser, åtminstone beträffande tiden för tillställnings avslutande.

Ungdomsvårdskommittén, som delar den här ovan uttalade uppfattningen om betydelsen av en enhetlig reglering av frågan, har närmare övervägt vilken tidpunkt som särskilt ur ungdomsvårdssynpunkt lämpligen borde fastställas för avslutande av offentlig danstillställning. Kommittén har därvid sökt väga å ena sidan önskvärdheten av att ungdomen beredes nödig nattvila och å andra sidan risken av att ett för tidigt avbrytande av dansen kan fresta till ett fortsättande under andra mindre kontrollerbara och därför mindre tillfredsställande former och har på grundval av dessa överväganden stannat för att föreslå att i ordningsstadgan upptas förbud mot anordnande av offentlig danstillställning för längre tid än klockan 1 å vardag närmast före sön- och helgdag och till klockan 24 å övriga vardagar samt sön- och helgdagar, dock med möjlighet till undantag i särskilda fall.

På av kommittén gjord förfrågan har Folkets parkers centralorganisation och Aktiebolaget Nöjesfältet i Stockholm förklarat sig kunna oreserveerat ansluta sig till detta förslag, därvid den förra framhållit, att man vid fastställande av stängningstiden borde göra skillnad mellan permanent bedriven nöjesverksamhet med goda sceniska inslag och välordnade förhållanden i övrigt, då ett längre öppethållande kunde vara berättigat, och privata företag med enbart dans eller tivolidförströelse. Gröna Lunds Tivoli i Stockholm och Lisebergs Aktiebolag har uttalat sig mot generella bestämmelser.

Sedan kommittén under överläggningarna med ordningsstadgeutredningen framfört sitt förslag i berörda hänseende, har utredningen i sitt betänkande anfört, att den ansett sådana föreskrifter vara av alltför speciell karaktär för att lämpligen böra intas i ordningsstadgan. Däremot förklarar utredningen sig intet ha att erinra mot utan vill tvärtom uttala sig för att i de centrala direktiven mera preciserade anvisningar om tidpunkten för nöjestillställningars avslutande intas än i ovan åberopade promemoria. Vad ungdomsvårdskommittén i denna sak föreslagit synes utredningen vara lämpligt.

Kommittén kan för sin del ansluta sig till utredningens förslag.

Aldersgräns för bevistande av danstillställning

Av skäl som i det föregående i olika sammanhang berörts, synes det ungdomsvårdskommittén önskligt att generella bestämmelser kommer till stånd angående förbud för barn under en viss ålder att utan målsmans sällskap efter visst klockslag på kvällen bevista offentlig nöjeställning där allmän dans förekommer.

Bestämmelser i detta avseende torde i praxis vara gällande på de allra flesta håll. I fråga om minimiåldern skiftar emellertid praxis starkt. Enligt vad som framkommit vid en av kommittén gjord rundfråga till ordföränderna i länsavdelningarna i föreningen Sveriges landsfiskaler gäller åldersförbudet vanligen upp till 16 år; på andra håll har åldersgränsen fastställts till 15 år. Det överväldigande flertalet av de tillfrågade (16 av 19) fann det lämpligt att en viss minimiålder stadgades. Vad de stationära nöjesetablissemangen beträffar, tillämpas för närvarande följande regler: vid Furuvik får barn under 16 år inte utan målsmans sällskap besöka parken efter klockan 19. Vid Gröna Lund får barn under 17 år och under samma förutsättningar inte komma in efter klockan 21. Vid Nöjesfältet gäller slutligen samma regler som vid Gröna Lund med undantag av att maximumåldern där satts till 16 år. Liseberg uppger att under sommarsäsongen inga åldersrestriktioner visat sig vara av behovet påkallade. Under vintersäsongen är minimiåldern i dansrotundan 16 år.

I England och Danmark fanns, enligt uppgifter som år 1944 kommit kommittén tillhanda, inga generella bestämmelser angående åldersgräns vid danstillställningar. Åtminstone i England torde det dock stundom förekomma att lokala myndigheter sätter som villkor för tillståndsgivning att vissa kategorier unga inte får besöka tillställningen i fråga.

Innan kommittén går in på att närmare diskutera vilken ålder som härvid skulle vara den lämpligaste, vill kommittén påpeka att för närvarande en rad olika »myndighetsgränser» för barn och ungdom i olika sammanhang tillämpas. De viktigaste av dessa bestämmelser är i korthet följande:

Barn i äktenskap, som fyllt 16 år och innehar arbete på vilket det kan försörja sig, har rätt att själva uppsäga avtalet och träffa avtal om annat arbete av liknande art. Den som fyllt 16 år har rätt att själv bestämma över sin arbetsinkomst. I såväl barnavårds- som fattigvårdslagstiftning spelar vidare 16-årsgränsen en viktig roll. Omyndig som fyllt 16 år har rätt att med förmyndares tillstånd driva näring. Vidare bör nämnas, att 16-årsåldern medför rätt att erhålla körkort för motorcykel, samt att barn under 16 år inte utan målsmans tillstånd får lyfta egna medel på postsparbanksbok. Pilsnerdricka får inte försäljas till ungdom under 16 år. Enligt lag om barn i äktenskap får tjänst eller annat arbete utan särskilt tillstånd antas av person som fyllt 18 år. Kvinnor som fyllt 18 år får träda i äktenskap

utan Konungens tillstånd. Målsmans tillstånd erfordras dock upp till en ålder av 21 år, vilken är den lägsta giftermålsåldern för män. Vid 18 års ålder inträder rätten att erhålla körkort eller trafik kort för automobil. Personer under 18 år får inte serveras sprit på restauranger. Motbok kan inte utfärdas till person under 21 år. Slutligen märkes, att vid läroverken finns ordningsföreskrifter, vilka ofta innefattar förbud för lärjungar, att oberoende av ålder, besöka restauranger med spritservering och offentliga dans-tillställningar, att vistas ute på gatorna efter ett bestämt klockslag, att röka på offentliga platser m. m. Utöver dessa bestämmelser kan nämnas föreskriften om förbud för barn under 15 år att bevista barnförbudna filmföreställningar.

De nu nämnda regler, som är av det största intresset, torde vara bestämmelserna om att barnförbudna filmer inte får visas för barn under 15 år, att pilsnerdricka inte får försälas till barn under 16 år, samt att sprit på restauranger inte får serveras till personer under 18 år. Förbudsreglerna i vissa läroanstalters ordningsföreskrifter kan också nämnas i detta sammanhang. Ifrågavarande åldersbestämmelser och förbud är emellertid av ganska begränsad omfattning. Några restriktioner finns sålunda inte då det gäller besök å kaféer, teatrar, revy-föreställningar och kabareter liksom inte heller ifråga om restaurangbesök, såvida sprit inte förtäres. Vidare bör framhållas, att det visat sig möta stora svårigheter att upprätthålla de förbud som finns. Det är säkerligen mycket vanligt, att barn ser barnförbudna filmer redan innan de fyllt 15 år, och förbudet mot försäljning av pilsnerdricka torde inte ens vara mera allmänt känt.

Den här återgivna redogörelsen torde ha visat på önskvärdheten att få till stånd en allmän översyn av samtliga dessa bestämmelser som kunde leda till en mera enhetlig ålderstillämpning.

Åtskilliga förslag rörande en minimiåldersgräns för ungdomar att besöka offentlig nöjeställning med dans har under senare år framkommit. I den allmänna debatten samt i riksdagen har förslag framförts om att en sådan åldersgräns skulle sättas vid 18 år. Från andra håll har förslag framlagts om en gräns vid 16 år. Förslaget om den högre åldersgränsen var under 1942 föremål för behandling av andra kammaren vars första tillfälliga utskott i utlåtande nr 1 hemställde att motionen inte måtte föranleda någon åtgärd. I utskottets motivering uttalades bland annat, att ett dylikt förbud skulle bli svårt att effektivt upprätthålla och att det enligt utskottets mening inte heller skulle bereda ungdomen det skydd mot frestelser och faror, som motionärerna syftade till. Vidare borde ungdomsvårskommitténs förslag avvaktas, innan ny speciell utredning företoges. Kammaren beslöt i enlighet med utskottets mening.

Ordningsstadgutredningen, som även tagit upp frågan, finner det lämpligt att införa en generell åldersgräns och har stannat för att förorda 16 år.

Det klockslag efter vilket de unga inte utan målsmans sällskap får besöka nöjestillställningar, har av ordningsstadgutredningen fixerats till klockan 21. Utredningen hänvisar därvid till, förutom gällande praxis, att i sociallagstiftningen i allmänhet 16-årsåldern anses som barnaålderns övre gräns samt till att enligt förmynderskapslagen underårig först vid denna ålder äger själv förfoga över vad han genom eget arbete förtjänar.

Vid en överbägning inom kommittén av lämplig åldersgräns, har till att börja med diskuterats det förslag om 18-årsgräns som bland annat stundom förekommit i riksdagsdebatten. Kommittén har den bestämda uppfattningen, att det inte kan vara lämpligt att ålägga ungdom vilken i allmänhet slutat skolan och i många fall redan lämnat föräldrahemmet samt själv skapat sin försörjning sådana restriktioner. Om ett sådant förbud sätter in vid en för sen ålder, kan den konsekvensen uppstå, att de unga drivs från nöjesföretag, där dock en viss kontroll finns, till enskilda nöjesanordningar utan varje spår av kontroll. Därmed har givetvis intet vunnits utan saken i stället i högsta grad försämrats. Utifrån dessa synpunkter avvisar kommittén till att börja med bestämt införandet av en 18-årsgräns. Den utförliga motiveringen härför återfinnes i ett av kommittén år 1943 till Kungl. Maj:t avgett yttrande i ett med 18-årsgränsen sammanhängande överklagningsärende. Om kommittén sålunda bestämt avvisar införandet av en 18-årsgräns vill kommittén inte heller instämma i ordningsstadgutredningens förslag om en gräns satt vid 16 år. Vad ordningsstadgutredningen anför mot att begränsa rätten att bevista offentliga danstillställningar också för ungdomar som fyllt 16 år — nämligen att en sådan begränsning säkerligen ofta komme att föranleda slitningar och missnöje och därigenom förorsaka mera skada än gagn — synes kommittén vara direkt tillämpligt även beträffande den av utredningen förordade 16-årsgränsen. Kommittén vill därför föreslå att *åldersgränsen sätts vid 15 år* eller samma ålder, vid vilken straffmyndigheten inträder och då det är tillåtet för ungdom att se barnförbjuden film. Att de unga inte då i strängt juridisk mening är självförvaltande — såsom ordningsstadgutredningen påpekar — synes i detta sammanhang sakna relevans, då de enligt sedvänja allmänt plägar få disponera åtminstone så mycket av sin arbetsförtjänst som skäligen kan anses erforderligt för deltagande i nöjeslivet, bland annat just danstillställningar. Vid denna ålder äger de ock ansluta sig till exempelvis de politiska ungdomsorganisationerna, där de har fullt medinflytande och ansvar och tidigt kan bekläda förtroendeposter. Framför allt kan sägas, att eftersom flertalet av de unga vid 15-årsåldern kommer ut i förvärvslivet, varvid ungefär samma krav i fråga om arbetsprestation — åtminstone vad arbetsdagens längd beträffar — sätts på dem som på de äldre, det vore egendomligt om samhället inte vågade betro de unga att utan föräldrars sällskap gå ut och dansa en kväll. En annan sak är att, som tidigare nämnts, all kraft bör

sättas in på att söka få nöjestillställningarna så hyggliga och bra som möjligt.

Vad det klockslag beträffar efter vilket de unga utan målsmans sällskap inte skall få besöka offentlig nöjeställning, föreslår kommittén *att denna gräns sättes vid klockan 20*, d. v. s. till en tidpunkt, då dansen knappast ännu hunnit börja. Det torde nämligen stöta på mycket stora praktiska svårigheter att klockan 21 sortera ut dem som då inte får lov att kvarstanna från övriga besökande.

Ordningsstadgutredningens förslag att ifrågavarande stadgande inte bör göras ovillkorligt utan att polischefen bör erhålla befogenhet att meddela bestämmelser såväl i skärpande som i lindrande riktning vill kommittén — med undantag därav att åldersgränsen enligt kommitténs mening bör fastställas till 15 år — i princip ansluta sig till. Därvid vill kommittén dock understryka, att polischefen bör begagna särskilt sin dispensrätt i skärpande riktning endast där starka skäl till avvikelse föreligger t. ex. om ordningsförhållandena vid nöjesplatsen är otillfredsställande och också då givetvis bara temporärt, till dess missförhållandena avhjälpes. Vid en mera vidsträckt tillämpning av dispensrätten skulle eljest den också av ordningsstadgutredningen såsom önskvärd betecknade enhetliga regleringen av denna fråga bli tämligen illusorisk.

Ordningshållningen

Det är känt, att slagsmål och andra uppträden i stor utsträckning utspelas på och i närheten av folkliga nöjesplatser, såsom dansbanor och tivolin. Våldshandlingarna är i regel orsakade av alkoholberusning. Sambandet mellan de sakfällda våldsbrotten och alkoholförtäring har blivit föremål för belysning i annat sammanhang (sid. 300). Från många håll har under senare år omvitnats, att nöjesplatser på landsbygden och i åtskilliga fall också i städerna blivit tillhåll för överförfriskade bråkstakar. Vid en del nöjesplatser hålls en sträng ordning. Detta torde i allmänhet vara fallet vid till Folkparkernas centralorganisation anslutna folketsparksföretag ävensom vid de större nöjesetablissemangen i våra större städer. Vid åtskilliga nöjesplatser släpps emellertid nära nog vilka individer som helst in. Dessa uppges nämligen vara mera spendersamma än den nyktra publiken.

Ungdomsvårdskommittén, som finner anmärkta förhållanden utgöra fula fläckar på det folkliga nöjeslivet, har ingående diskuterat vilka åtgärder

som skulle kunna vidtas för åstadkommande av en bättre ordning och har vid sina överläggningar med ordningsstadgutredningen framlagt vissa förslag, vilka beaktats av utredningen och upptagits i dess förslag.

I den tidigare åberopade promemorian beträffande kungörelsen av den 10 juni 1932 uttalas att personer, som uppträder berusade eller eljest störande givetvis inte bör lämnas tillträde och att erinran härom bör inflyta i tillståndsbeviset. Det synes kommittén nödvändigt, att ett stadgande av denna för ordningshållningen vitala betydelse får sin plats inte bara i de centrala direktiven utan i själva ordningsstadgan och därigenom blir av mera tvingande karaktär. Det är dessutom i behov av förtydligande och skärpning. I den allmänna debatten har i åtskilliga sammanhang klagats över att spritpåverkade personer, vilka inte kunnat sägas vara berusade, fått närvara vid offentliga nöjeställningar och, om de avförts därifrån, uppehållit sig i omedelbar anslutning till etablissemangets område, där de uppträtt hotfullt eller störande. Som ovillkorlig regel bör, anser kommittén, gälla, att spritpåverkade personer inte får tolereras vid nöjeställning. Detsamma bör gälla beträffande personer som eljest genom sitt uppträdande — exempelvis genom oväsen eller ofredande av andra — verkar störande på den allmänna ordningen.

Ordningsstadgutredningen, som enligt vad som redan sagts, till fullo beaktat dessa synpunkter, har i sitt förslag till ny ordningsstadga intagit en bestämmelse av innehåll, att den som är synbarligen påverkad av starka drycker eller eljest uppträder störande vid offentlig tillställning, genast skall avvisas därifrån (47 §). Föreskriften avser givetvis, framhåller utredningen i sin specialmotivering, såväl den som i spritpåverkat tillstånd söker inträde som den vilken efter erhållet tillträde visar spritpåverkan eller uppträder störande. I samma paragraf inskärpes också, att den som anordnar offentlig tillställning är skyldig att tillse att god ordning iakttas vid densamma och att föreskrifter som meddelas i eller med stöd av paragrafen i fråga noggrant efterföljes. Befogenhet — och också skyldighet — att avvisa spritpåverkade eller andra här avsedda personer bör, erinrar utredningen, tillkomma, förutom anordnaren, ordningsvakt eller annan som har ansvar för ordningens upprätthållande under tillställningen. Biträde av polispersonal syns böra påfordras endast i fall av verkligt behov men bör då också — vill ungdomsvårdskommittén tillägga — givetvis lämnas.

Med den inställning till frågan om alkoholen och nöjeslivet som kommittén här och i andra sammanhang deklarerat, ter det sig för kommittén självklart, att inte bara alkoholpåverkade personer utan också alkoholen själv bör helt bannlysas vid offentliga tillställningar av nöjeskaraktär. Ordningsstadgutredningen har, med beaktande av detta önskemål, föreslagit att ett uttryckligt förbud införs i ordningsstadgan (47 §) mot förtä-

ring av rusdrycker och pilsnerdricka vid dylik tillställning, varvid dock undantag gjorts för det fall, att förtäringen sker i samband med tillåten utskänkning av den dryck, varom fråga är.

Ordningsvakter

Den bristande ordningen vid alltför många nöjesplatser har väl i viss mån berott på att klara och tvingande föreskrifter om vad som i dessa avseenden skall iakttas saknats. Men inte heller de föreskrifter som funnits har på många — och långa — håll iakttagits. Huvudorsaken härtill torde ha varit, att ordningshållningen varit behäftad med sådana brister att någon effektiv övervakning knappast kunnat äga rum. Detta gäller såväl beträffande minderåriga barns tillträde till festplatserna som beträffande avvisande av berusade och bråkiga element. Anordnare av offentlig tillställning är väl redan nu ansvarig för upprätthållande av ordningen vid densamma. Erfarenheten har visat, att åtminstone vid större tillställningar biträde av ordningsvakter i allmänhet är nödvändigt. Det är vid sådant förhållande av största vikt att frågan om ordningshållningen regleras på ett sådant sätt att en tillfredsställande övervakning i möjligaste mån garanteras.

Enligt 13 § ordningsstadgan för rikets städer, vilken paragraf också tillagts giltighet för landsbygden, äger polismyndighet att i samband med att den lämnar tillstånd till nöjesarrangemang meddela föreskrift angående ordningshållningen. Polislagens 18 § bereder möjlighet för enskilda att på egen bekostnad i vissa fall anordna polisbevakning utom ramen för den i polislagen reglerade polisorganisationen. Närmare bestämmelser om anordnande av bevakning på enskilds bekostnad meddelas i 21 § polisreglementet, som lyder:

Myndighet som äger att tillsätta extra befattningshavare vid polisväsendet, må meddela den, som skall ombesörja i 18 § lagen om polisväsendet i riket omförmäld, på enskild bekostnad anordnad bevakning (ordningsvakt), förordnande att utöva den för bevakningens ombesörjande erforderliga polisverksamheten, dock tillkommer det vederbörande polischef att meddela sådant förordnande för ordningsvakt vid offentlig tillställning å landsbygden. Förordnande som nu sagts skall angiva nämnda verksamhets art och omfattning ävensom under vems förmenskap ordningsvakten skall stå. Förordnande må ej meddelas annan än den, som provas lämplig att utöva den polisverksamhet, varom fråga är, och må när som helst återkallas.

Polismyndighet må icke i annat fall än som omförmäles i första stycket meddela förordnande avseende att tillförsäkra annan än befattningshavare vid polisväsendet sådant skydd, som jämlikt 10 kap. 5 § strafflagen tillkommer polisman.

Lämplighetsprövningen av person som anhåller att få bli ordningsvakt eller av företagsägare föreslås till ordningsvakt torde tillgå på mycket olika sätt. I regel torde polischefen kontrollera att vederbörande inte förekommer i tidningen Polisunderrättelser som dömd eller misstänkt för brott. Vidare torde han förvissa sig om att kandidaten i nykterhetsavseende är utan åtminstone officiell anmärkning. Därmed nöjer man sig på en del håll. På andra går man längre och prövar mera omsorgsfullt kandidatens lämplighet för uppgiften också praktiskt genom att låta honom gå i par med en polisman eller äldre ordningsvakt. Visar han sig då vara lugn och handfast godtas han. Ingående prövning av kandidaterna kan i regel bara företas i distrikt med tät bebyggelse och en någorlunda utvecklad nöjesindustri som möjliggör upprättande av en permanent ordningsvaktkår. I distrikt, där tillställningarna är mera tillfälliga, blir urvalet av ordningsvakter lätt också sämre. Ofta torde landsfiskalen få godta den person som nöjesarrangörerna föreslår, därför att någon annan inte kan uppdrivas för uppgiften. Det är också vanligt, att en nöjesarrangerande förening erhåller ordningsvaktsförordnande för föreningsmedlemmar, vilka åtar sig uppgiften utan att härför kräva ersättning av sin förening. Ersättningsfrågan torde för övrigt vara en svår stötesten. I en del distrikt, t. ex. i stockholmstrakten, är taxorna höga och ordningsvakternas inkomster goda. I andra distrikt kan företaget inte bära så stora utgifter för ordningsvakter. När då företagsägaren kan framvisa en person som är villig att för en billig penning bestrida sysslan som ordningsvakt och landsfiskalen inte kan anföra någon egentlig anmärkning mot vederbörande, torde han i många fall anse sig tvungen att godta den föreslagne som ordningsvakt, ehuru han kanske gärna skulle ha velat i stället förordna en lämpligare person, som dock inte vill ta uppgiften för den erbjudna blygsamma ersättningen.

Ordningsvakterna äger polismans skydd och befogenhet medan de tjänstgör. De är emellertid inte särskilt straffskyddade för sin ordningsmanuppgift utom tjänsten. Praxis synes dock här vara något osäker. Ordningsvakterna kan självfallet inte få samma pondus som polismännen. Svårast har de att hävda sin auktoritet på landsbygdens små nöjesföretag, där de kan bli trakasserade av personer med vilka de i sitt dagliga arbete är kamrater. Följden blir den att många ordningsvakter föredrar att vara efterlåtna mot berusade och bråkstakar. Ordningsvaktens ingripande tar ofta bara den formen att han försöker hindra en berusad arbetskamrat, vars hämnd han fruktar, från att i sitt uppträdande slå över så mycket att denne ovillkorligen måste ådra sig en straffdom för misshandel och dylikt.

Ungdomsvårdskommittén har undersökt möjligheterna att stärka ordningsvaktkårens kvalitet och auktoritet. Härvid har lärdomar dragits från de landsfiskalsdistrikt och de större nöjesföretag, där ordningsvakterna har mera permanenta förordnanden, varigenom sysslan blivit ekonomiskt

lockande. Kommittén har också studerat det arrangemang som förekommer t. ex. vid en del ölkaféer i Stockholm. Kafévakterna tillsätts där av systemaktiebolaget och avlönas direkt från detta samt utplaceras av bolaget till olika kaféer. Bolaget återkräver avlöningen från kaféägaren, vilken genom denna anordning har föga möjlighet att inverka på vaktens verksamhet. I överensstämmelse härmed har övervägts, att ordningsvakter för landsbygdens och städernas nöjestillställningar skulle tillhandahållas genom systembolagen. Härigenom kunde man undvika att ordningsvakten togs från den trakt, där han skall uppehålla ordningen, likaså skulle vakten bli mera oberoende gentemot företagsägaren. Ett annat, från polishåll understött, förslag är att ordningsvakten skulle organiseras som en reservpolis-kår inom varje polisdistrikt och erhålla särskild utbildning samt uniformeras. Detta skulle dock kräva högre avgifter för nöjesarrangörerna. Många mindre nöjesföretag skulle säkert inte kunna bära en sådan utgift utan bli nödsakade slå igen. Det är dock fråga om inte en sådan utveckling vore en gynnsam omväg att utsöndra en rad mindre önskvärda nöjesföretag utan att särskilda åtgärder behövde vidtas.

Kommittén har efter dessa överväganden vid sina överläggningar med ordningsstadgeutredningen framfört förslag om införande i den nya ordningsstadgan av förbud mot anordnande av offentlig nöjestillställning av viss omfattning och karaktär utan att ordningsvakter till erforderligt antal finns tillgängliga. Prövningen härav torde tillkomma polismyndigheten i samband med tillståndsgivningen. Uttrycket »omfattning och karaktär» har inte av kommittén närmare definierats — detta torde emellertid böra göras i de centrala direktiven; exempelvis bryggdansen och ungdomsföreningsfester torde i allmänhet inte tarva tillsyn av ordningsvakt.

Det är emellertid inte tillräckligt att ordningsvakter i erforderligt antal finns tillgängliga; man måste också ha garantier för att de personer som godkänns och förordnas såsom ordningsvakter innehar inte bara den personliga lämplighet för uppgiften som väl redan nu kräves utan därutöver en genom särskild utbildning förvärvad kompetens — och därigenom ökad myndighet och auktoritet — samt, inte mindre viktigt, en i förhållande till anordnaren oberoende ställning. I dessa avseenden brister det för närvarande på många håll, varigenom ordningshållningen lätt blir mer eller mindre illusorisk.

Ordningsvakten bör vara omsorgsfullt prövad och tillfredsställande avlönad. Prövningen torde böra uppdras åt ortens polismyndighet, men det kan vara lämpligt att kontakt därvid — i analogi med vad som nu sker vid uttagningen av hemvärnsmän — upprätthålles med kommunalt organ, förslagsvis i stad polisnämnd och i annat samhälle kommunalnämnd. Sådan ordningsvakt bör ha genomgått en kortare poliskurs, vilken anordnas centralt eller genom länsstyrelsens försorg. Han bör vid utövandet av sitt

uppdrag vara iförd uniform och stå under direkt befäl av ortens polismyndighet. Sin ersättning bör han inte uppbara från nöjesarrangören utan från polismyndigheten, till vilken nöjesarrangören har att erlægga motsvarande avgift. Det torde vidare vara lämpligt att ordningsvakt inte tjänstgör på ort, där han är bosatt, enär han i så fall kan befaras bli utsatt för trakasserier av bråkiga element bland Ortsbefolkningen, som av- eller utvisats, och på grund härav mindre självständig i sin tjänsteutövning.

Ordningsstadgutredningen har i sitt betänkande (s. 162 och f.) ingående behandlat detta spörsmål.

Utredningen anser uppenbart, att polischefen vid behov bör kunna ålägga anordnare av offentlig tillställning att bekosta en eller flera ordningsvakter för upprätthållande av ordningen vid tillställningen. Att i ordningsstadgan inta speciell föreskrift härom utöver föreskriften om den allmänna skyldigheten för anordnare av offentlig tillställning att svara för ordningen vid densamma anser utredningen emellertid inte påkallat. Däremot bör detta spörsmål enligt utredningens uppfattning behandlas i de centrala direktiven. I dessa bör först och främst allmänna riktlinjer ges rörande frågan, beträffande vid vilka tillställningar anlåtande av ordningsvakter bör föreskrivas. I sakens natur ligger dock, heter det vidare, att förhållandevis stor frihet här måste lämnas de lokala myndigheterna att rätta föreskrifterna efter omständigheterna i det särskilda fallet. Uppenbart är, att ordningsvakter erfordras främst vid utomhustillställningar, där större publiktillströmning väntas, vare sig fråga är om tillställningar, som är att hänföra till allmänna folknöjen eller andra tillställningar. Hänsyn måste emellertid också tas till tillställningens karaktär och beskaffenheten av den publik, som kan antas komma att besöka tillställningen.

Beträffande inomhustillställningar torde behovet att ge föreskrift om anlåtande av ordningsvakter i regel vara mindre än beträffande utomhustillställningar, anmärker utredningen, men uppenbarligen kan också här förhållandena ofta vara sådana att föreskrift härom bör meddelas. Den omständigheten, att för tillställningen bara erfordras anmälan, bör inte i och för sig innebära hinder härför.

Utredningen anför vidare:

Vid meddelande av föreskrift av här avsett slag bör alltid tillses, att föreskriften inte verkar oskäligt betungande. Som allmän regel torde kunna sägas, att om föreställningen är inriktad på att för anordnaren medföra ekonomisk vinst, större anspråk bör i förevarande hänseende ställas på anordnaren än om fråga är om tillställning med mera ideellt syfte. Vid meddelande av föreskrift bör också hänsyn tas därtill, huruvida särskild personal ur tillgänglig polisstyrka avses skola vara tillstädes för ordningens upprätthållande.

Såsom ordningsvakter synes bara sådana personer böra godtagas, vilka förordnats därtill jämlikt 21 § polisreglementet eller ock tjänstfria polis- eller fjärdingsmän, som med vederbörligt tillstånd åtaga sig dylikt uppdrag. Här måste starkt betonas, framhålls det, vikten av att till ordningsvakter förordnas endast sådana personer, vilka i alla avseenden är personligen fullt lämpliga för uppgiften. Det bör vidare framhållas såsom önskvärt, att särskilda ut-

bildningskurser för ordningsvakter anordnas, varigenom dessa på jämförelsevis kort tid kan erhålla tillräcklig utbildning för lösande av de uppgifter, som de skall handha. Kravet på dylik utbildning synes dock inte böra göras absolut, i varje fall inte beträffande tillställningar av mindre omfattning. Däremot anser utredningen liksom ungdomsvårdskommittén lämpligt, att sådana åtgärder vidtas, att ordningsvakterna inte blir anställda hos tillställningens anordnare utan avlönas av polischefen, som i sin tur har att utfå ersättning av anordnaren, i den mån ordningsvakter tas i anspråk. Syftet med en dylik anordning skulle vara att ge ordningsvakterna en mera självständig ställning i förhållande till anordnarna och därigenom åtminstone i vissa fall underlätta ordningsvakternas arbete. Vad utredningen senast anfört vore emellertid att betrakta endast som ett önskemål, vilket utredningen uppställt utan att närmare ingå på de administrativa detaljerna, något som torde falla utanför utredningens uppdrag.

I samband med frågan om ordningshållningen vid nöjesplatserna bör också uppmärksammas frågan om ordningshållningen på trafikmedlen som för besökare till och från nöjesplatserna. Berusade och bråkande passagerare på bussar synes löpa mindre risk för efterräkningar på den egentliga landsbygden. Omnibusförare och -konduktörer drar sig för att ingripa eller att göra anmälan, av fruktan för repressalier.

Då ungdomsvårdskommitténs synpunkter som synes i allt väsentligt vunnit beaktande av ordningsstadgutredningen vill kommittén endast, med instämmande i vad utredningen sålunda föreslagit, uttala den förhoppningen, att de lokala myndigheterna skall tillämpa direktiven helt i den anda av ansvar för särskilt den ungdomliga publiken, varur de framsprungit. Sker detta, är kommittén övertygad om att det skall få till följd en bättre ordning vid dansbanor och festplatser och så småningom därmed också bidra till den hyfsning av nöjeslivet, som är syftet med dessa bestämmelser.

Ett i diskussionen stundom framfört förslag, nämligen att antalet danskvällar per vecka borde inskränkas genom ett generellt förbud att anordna dans mera än förslagsvis tre bestämda kvällar i veckan — t. ex. onsdag, lördag och söndag — vill kommittén inte biträda.

Genom åtgärder för förbättrad ordningshållning m. m. som kommittén föreslagit, hyser kommittén förhoppning om att danstillställningarnas standard skall höjas. Att under sådana förhållanden föreslå inskränkningar i ungdomarnas danstillfällen — vilka som på flera håll i betänkandet framhållits ofta är begränsade nog — svär emot kommitténs uppfattning av dansen såsom en legitim och naturlig företeelse. På de platser där danstillfällena nu är rikliga skulle härigenom endast åstadkommas, att under de obligatoriska danskvällarna en mycket stark rusning med åtföljande trängsel skulle åstadkommas. Redogörelsen i andra kapitlet visar för övrigt, att en ytterst liten del av ungdomen brukar dansa så ofta som tre gånger per vecka eller mera.

ÅTGÄRDER I SYFTE ATT FRÄMJA ETT

POSITIVT NÖJESLIV

Kommunala åtgärder

I FÖREGÅENDE KAPITEL har kommittén deklarerat sin inställning till frågan om samhället och nöjeslivet. Det har där fastslagits, att samhället — inte bara med hjälp av ordningsföreskrifter utan i främsta rummet med hjälp av åtgärder av mera positivt slag — bör söka främja tillkomsten av ett högvärdigt nöjesliv. Vid en diskussion kring frågan om vem som bör stå som initiativtagare härtill, har kommittén som sin åsikt framfört, att de åtgärder som kan ifrågakomma i främsta rummet åvilar kommunerna, medan de statliga åtgärderna bara kan bli av kompletterande slag samt verka i stimulerande och pådrivande riktning.

De åtgärder, som kommunerna kan tänkas vidta i syfte att ge de unga — liksom för övrigt alla åldrar — trevliga och högklassiga nöjen kommer givetvis att skifta mycket starkt beroende på orternas storleksordning, vilka nöjen som redan finns på orten samt standarden på desamma, skiftande intressen på de olika orterna m. m. Den redogörelse, som lämnats i föregående kapitel över vad kommunerna redan nu har presterat i här berörda avseende, visar — också om redogörelsen inte är fullständig — tydligt att kommunerna ännu inte kan uppvisa mera än enstaka i denna riktning gjorda ansatser. Av större städer är det sålunda bara en stad — Göteborg — som har ett kommunalägt centrum för nöjesliv och fritidsliv, dit personer i alla åldrar kan gå och för en tämligen billig penning rekreera sig, roa sig, höra musik, ta del av goda artistuppträdanden m. m. En mindre stad — Säter — har en kommunalägd folkpark. Ett kommunalägt nöjescentrum planeras — som av redogörelsen på sid. 160 framgår även i Huddinge kommun.

En vackert belägen *festplats* med planteringar och med andra arrangemang för såväl sommar som vinter, dit hela familjen kan gå för att

idka trivsam samvaro och för att roa sig på det sätt, som hör åldern och intresset till, borde, tycker man, finnas på varje plats av något så när storleksordning. Viktigt är att detta centrum inte bara ger »nöjen», utan att dessa placeras in i det större och riktigare fritidssammanhang, dit de utan tvivel hör. Att få sådana nöjes- och fritidscentra till stånd på ett stort antal platser i landet borde inte stöta på stora svårigheter, eftersom verksamheten — med undantag för de första åren — torde kunna läggas så att det hela ekonomiskt går ihop. De planer som välvs i Sigtuna stad på att söka åstadkomma ett efter resurser och behov lämpat fritidscentrum — se sid. 160 — där nöjeslivet lämnas en central plats, visar, att en sådan anordning inte bara behöver höra en storstad till. Ett sådant fritidscentrum behöver givetvis inte nödvändigt ägas och förvaltas av kommunerna själva. Väl så lyckligt kan säkerligen stundom vara, att finna en sådan lösning att olika intressegrupper såsom ideella föreningar m. fl. aktiviseras för verksamheten t. ex. genom att sammansluta sig i en ekonomisk förening.

Utöver fritids- och nöjescentrum kan de kommunala åtgärderna t. ex. bestå i anordnandet av s. k. *kommunal dans* i likhet med den som försöksvis redan påbörjats i Stockholm. På åtskilliga orter torde behov föreligga av att inte bara under sommarhalvåret få bättre och värdigare dansresurser; än viktigare vore måhända om trevliga, rymliga *danshallar* i kommunal regi kunde anordnas under vintertid för att ersätta de enklare och måhända mindre välskötta dansetablissemang, dit de unga i annat fall hänvisas.

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att återge följande uttalande, hämtat ur en rapport, som avgetts av en av stadsfullmäktige i Lund år 1941 tillsatt kommitté med uppdrag att inkomma med förslag till »åtgärder för främjande av ungdomens utveckling till samhällsnyttiga medborgare»:

Kommittén har funnit det vara av stor betydelse att något görs för att kultivera nöjeslivet bland de unga. Denna sida av uppfostringsproblemet är försummad i jämförelse med den intellektuella fostran, som vår skola meddelar. För att i någon mån råda bot på detta missförhållande för Lunds stads vidkommande, har kommittén beslutat föreslå stadsfullmäktige att lämna understöd till regelbundet återkommande, efter olika åldersgrupper lämpade lek- och underhållsaftnar. Om man med våra gamla svenska danslekar och folkdanser som stomme utformade lekafstnar och därtill på lämpligt sätt anknöte sång, musik och annan god och givande underhållning i fostrande riktning, skulle man därigenom säkerligen i mångahanda måtto kunna utöva ett gott inflytande på ungdomen.

Ärendet blev, i de delar som är av intresse i detta sammanhang, tills vidare genom stadsfullmäktiges beslut bordlagt.

I samma anda är följande uttalande avfattat som är hämtat ur den stadsfullmäktigemotion som i Stockholm blev en bidragande orsak till tillsättandet av den s. k. ungdomskommittén år 1943.

Nöjesmomentet intar en rätt dominerande ställning i debatterna om ungdomsproblemen. Enär endast ett ohämmat profitintresse är drivfjädern för de offentliga nöjesarrangörerna, blir andra frågor, som befordrar en sund och livsbejakande utveckling, undanträngda. Ungdomens naturliga och legala nöjesbehov blir därigenom tillgodosett endast med billiga och primitiva anordningar. Nöjesmomentet bör därför ingå som en integrerande del i det komplex av åtgärder, som från det allmännas sida vidtas för att stödja och hjälpa ungdomen.

I det föregående har några punkter berörts, där kommunala insatser utan tvivel vore välbehövliga. I det följande skall kommittén göra vissa framställningar i frågor, där antingen staten ensam eller staten i samverkan med kommunerna har möjligheter att göra vissa insatser för ett höjande av nöjeslivet.

I. Behovet av lokaler för olika nöjesändamål

Den nöjeslivets tämligen låga standard och den ojämna fördelning i fråga om nöjestillfällen som kan konstateras över landet har i inte ringa utsträckning sin orsak i, att lokaler lämpade för nöjen på många orter helt saknas eller att de lokaler, som finns tillgängliga för ändamålet, inte kan sägas fylla rimliga anspråk på kvalitet och utrustning. Utan överdrift är lokalfrågan en central punkt i hela frågan om nöjeslivets hyfsning. Där lokaler lämpliga för nöjesändamål helt saknas och där nöjeslivet alltså tvingas utveckla sig på kaféer, restauranger och mer eller mindre primitiva festplatser, kan skärpta ordningsföreskrifter förmå tämligen litet för åstadkommandet av en nöjeslivets standardhöjning.

De lokaler, som för närvarande helt eller delvis utnyttjas för nöjesändamål, torde i mycket stor utsträckning innehas av enskilda eller av föreningar. Endast delvis torde dessa lokaler sammanfalla med de lokaler som brukar benämnas allmänna samlingslokaler. Relativt ofta torde förekomma att en enskild person hyr en lokal — vilken ägs av förening eller kommun — för biografförevisningar vissa kvällar i veckan.

I ungdomsvårdskommitténs betänkande angående stöd åt ungdomens föreningsliv (1944: 31) har kommittén lämnat en ingående redogörelse för hur dåligt och bristfälligt beståndet av allmänna samlingslokaler för närvarande är. I denna redogörelse ingår bland annat en tabell hämtad ur 1937 års utredning angående samlingslokaler. Av denna framgår, att 422 kommuner med ett sammanlagt invånarantal av omkring 230 000 uppger sig helt sakna allmänna samlingslokaler. Bristen på lämpliga samlingslokaler framgår emellertid långtifrån av nyss angivna siffror. Ifrågavarande uppgifter avser nämligen bara kommuner vilka *helt* saknar allmänna samlingslokaler. Åtskilliga är givetvis de kommuner som visserligen äger samlingslokal av något

slag, men där denna eller dessa inte på långt när täcker det lokalbehov som finns på platsen. Inte heller finns någon uppgift som tillfredsställande belyser standarden på de befintliga lokalerna. Att de lokaler som finns mycket ofta inte uppfyller de mest blygsamma anspråk på trevnad, hygien, ändamålsenlighet och kvalitet torde emellertid vara ställt utom allt tvivel.

Om det sålunda — kanske i främsta rummet för småorternas del — kan konstateras en allvarlig och synnerligen vanligt förekommande brist på lokaler lämpade för olika samlingsändamål, så blir denna brist än mera framträdande när man betraktar frågan ur nöjeslivets synpunkt.

Orsaken härtill är till en del att finna i att åstadkommandet av ett varierande och högklassigt nöjesliv ställer vissa speciella krav på lokalernas beskaffenhet och inredning. En danslokal kräver sålunda ett relativt rikligt golvutrymme om möjligt med lämplig beläggning, tillgång till kök och serveringslokal, vissa anordningar för musiken m. m. För att amatörteaterverksamhet och teaterverksamhet överhuvudtaget skall kunna äga rum, fordras en lämplig scen med ridå och belysning, förvaringsmöjligheter för kulisser, dräkter m. m., samt vissa utrymmen för omklädning. Biografverksamheten slutligen kräver, utöver en för filmföreställningar lämpad scen, speciella anordningar med maskinrum. Såväl teater- som biografverksamheten kräver dessutom en utrustning med stolar eller fåtöljer, som skall fylla det dubbla kravet att vara bekväma och att kunna staplas ihop när lokalen skall användas för exempelvis dans. Enligt en uppgift från Folkets husföreningarnas centralorganisation kan beräknas, att inredningskostnaderna för teater och biografverksamhet uppgår till mellan 15 och 20 procent av byggnadskostnaderna.

Ännu en betydelsefull faktor, som försvårar åstadkommandet av ändamålsenliga nöjeslokaler, skall här antydast. I princip är alla eniga om att lokalfrågan bör främjas för t. ex. föreningsliv, bildningsverksamhet och ungdomens hobbyverksamhet. Alla olika ideologiska läger, alla olika parter är i stort sett ense om att de oefterrättliga förhållanden, som råder på denna punkt, är högst beklagliga och att alla åtgärder för frågans lösning — statliga och kommunala liksom åtgärder tillkomna på initiativ av enskilda eller föreningar — är nödvändiga och välkomna. Vad beträffar nöjeslivets lokalbehov ligger emellertid problemet helt annorlunda till. Meningarna i kommunala instanser, i föreningar och i de opinionsbildande kretsarna ute i kommunerna bryter sig säkerligen högst betydligt, när det gäller främjandet av tillkomsten av lokaler helt eller till en del motiverade ur nöjeslivets synpunkt. På snart sagt varje ort finns säkerligen förespråkare för en restriktiv nöjespolitik som därigenom motväger andra grupper strävanden att söka få till stånd lokaler, vilkas tillkomst åtminstone delvis kan motiveras med nöjeslivets behov av lokaler.

Det kan härvid förtjäna uppmärksammas att på orter, där ungdomens nöjesliv inte står på en önsklig standard och där berättigade klagomål i ena eller andra riktningen kan framföras mot utformningen av detsamma, de yttre resurserna för ett hyggligt nöjesliv ofta torde saknas. Att det härvid inte är tillräckligt att vidta rena ordningsingripanden ligger i klar dag. Såsom tidigare påpekats blir en positiv nöjessanering ofta i första hand liktydig med att främja tillkomsten av trivsamma och ändamålsenliga lokaler för bland annat nöjeslivet.

Det är emellertid, enligt kommitténs förmenande, utomordentligt viktigt att frågan om nöjeslivets behov av lokaler inte angrips såsom ett isolerat fenomen. Det är i stället av vikt att arbeta för att alla de varierande behov, som fritidslivet ställer på lokaler, om möjligt löses i samma grepp. *Fritidscentra, där såväl föreningsliv och bildningsverksamhet som nöjesliv och hobbyverksamhet bland annat kan få sina lokalönskemål tillgodosedda och där såväl ungdom som äldre får en naturlig träffpunkt, är sålunda, enligt kommitténs förmenande, den större och riktigare enhet som lokalsträvandena ytterst bör syfta till.*

Eftersom det, enligt kommittén, inte framstår såsom vare sig önskligt eller befogat att i ett separat sammanhang diskutera de framkomliga vägarna för en lösning av nöjeslivets lokalfråga, vill kommittén i nästkommande betänkande — behandlande ungdomens fritidsproblem — uppta diskussionen om lokaler för fritidsändamål i hela dess bredd.

II. Ungdomen och dansen

Också om dansen inte intar samma dominerande plats i de ungas fritidstillvaro som biografbesöken — säkerligen i viss grad beroende på att tillfällena att dansa åtminstone under vintertid på de flesta orter är åtskilligt färre än att gå på bio — är dansen en fråga som angår en mycket stor del av den svenska ungdomen. Drygt hälften av pojkar och en ännu större del av flickorna synes sålunda, att döma av de undersökningar kommittén haft till sitt förfogande, vara intresserade av att dansa.

Dansen har ägnats ett stort utrymme i ungdomsdiskussionen. Orsaken härtill torde mindre vara själva dansen såsom sådan än fastmera de företeelser som sätts i samband med dansen: alkoholbruk, tillfälligt ingångna sexuella förbindelser med deras beklagliga följdverkningar eller med andra ord det som med ett numera vedertaget uttryck brukar benämnas dansbaneeländet. Enligt mångas åsikt är dansen den direkta orsaken till sexuell löslighet bland ungdomen. Kunde en neddimensionering av dansen åstad-

kommas, skulle — enligt samma uppfattning — nyssnämnda företeelser komma att försvinna eller minska i proportion därmed. Denna tankegång innebär emellertid en alltför stor förenkling av problemet eftersom de bakomliggande orsakerna till vissa ungdomsproblems förekomst och omfattning är betydligt mera komplicerade än så.

Vad är dans?

Eftersom frågan om ungdomen och dansen ofta diskuteras ur mera känslomässiga än sakliga synpunkter, vill kommittén — som på denna punkt samrått med socialpsykologen professor Torgny T:son Segerstedt — söka ge en kortfattad analys över vad dansen är och hur den verkar.

Ur psykologisk synpunkt sett kan dansen sägas vara en uttrycksrörelse som representerar ett visst känsloläge. Förr i tiden förekom i stor utsträckning — hos vissa primitiva folk förekommer det för övrigt alltjämt — magiska, religiösa och andra ceremoniella danser. I våra dagar har dansen övergått till att i allt övervägande utsträckning bli en form av rekreation och ett uttryck för glädje och livslust, samtidigt som dansen är ett medel att nå en förhöjd sinnesstämning. I den rytmiska rörelsen tycks ligga något befriande och stimulerande. Sedan gammalt har dansen också en konstnärlig, estetisk sida, som ju såsom konstform har sina särskilda yrkesutövare. Det förefaller emellertid inte uteslutet, att också för vanliga dansande det i själva gestaltandet av uttrycksrörelserna kan ingå ett konstnärligt moment av skapande. Det som socialt sett förefaller att numera vara dansens viktigaste funktion är, att vid såväl gruppdanser som pardansen en känsla av gemenskap och samhörighet kan uppstå.

Även om människornas dragning till dansen synes vara ett tämligen invecklat problem, blir förklaringen för den enskilda individen skäligen enkel: man går helt enkelt och dansar för att det är roligt, men utan tvivel främst för att få träffa samman med pojkar och flickor och för att kanske finna en partner.

De i det föregående omnämnda missförhållanden som uppstått i samband med danstillställningar kan säkerligen delvis tas som ett uttryck för att dansen inte förmått fylla sina legitima, i det föregående antydda sociala funktioner. Den har inte skänkt den glädje, avspänning och känsla av samhörighet, som de unga varit i behov av, inte blivit den festliga upplevelse de längtat efter. Att dansen på vissa håll kan sägas ha förlorat sin ursprungliga karaktär, kan säkerligen delvis förklaras av bristen på naturlig gruppbildning vid de stora dansbanorna och danshaken. De unga är där inte medlemmar av ett kollektiv som gemensamt anordnar en festlighet. Genom

den ökade rörligheten samt genom tillkomsten av de stora samhällsbyggnaderna och den s. k. nöjesindustrien har dansen i stor utsträckning förlorat kontakten med gruppen. Detta har fått till följd att individerna känner sig anonyma och obundna av sociala normer. Om dansen på ett annat sätt än för närvarande anknöte till ungdomens egna naturliga grupper — till klassen, föreningen, arbetsplatsen o. s. v. — och samtidigt återgavs den prägel av fest och högtid, som den i alltför stor utsträckning nu saknar, skulle den säkerligen riktigare kunna fylla sin sociala funktion. Mot de avarter kring dansen, som man nu möter här och där, måste man söka skapa positiva sedvänjor.

En annan sak är, att man nog också på sina håll kan skönja ett artificiellt och överdrivet dansintresse, som tar sig uttryck i att vissa ungdomar tillbringa snart sagt varje kväll på ett danshak eller en dansbana. Detta minskar och avtrubbar givetvis dansens karaktär av fest och torde bero på att dansen och dess umgängesformer har blivit en konvention inom betydande ungdomslager. Därmed följer, att många fullständigt oreflekterat dras till dansen och accepterar ett bestämt uppförandemönster som det riktiga, det »fina», alldeles oavsett om de finner något nöje i själva dansen. Att dansen kommit att få denna ställning beror delvis på samma sociala faktorer, som påpekats upprepade gånger förut i detta betänkande. Ungdomen skall någonstans tillbringa sina lediga kvällar. Bristen på lämpliga fritidssysselsättningar och acceptabla bostäder är också här centrala problem.

Vill man åstadkomma en förändring till det bättre, måste man emellertid ha klart för sig, att bland stora skikt av ungdomen vissa vanor och behov utbildats som inte längre så lätt ändras. Det tar tid och kräver genomgripande positiva åtgärder att ge ungdomen möjlighet att dansa under former förenade med mindre vådor ur social och ekonomisk synpunkt och att göra dansen till en stil- och smakskolande faktor i stället för motsatsen. Om positiva åtgärder i denna riktning skall komma till sin rätt, fordras dock också ett upplysningsarbete bland ungdomen, som ger den en riktigare uppfattning om dansen och en mera kritisk blick på de förhållanden som omger dansen. Detta är en insats, som knappast torde kunna göras av någon annan än ungdomsorganisationerna och folkrörelserna, men som det är synnerligen viktigt att dessa tar på sig.

Ungdomens danslust är sålunda, vilket torde ha framgått av ovanstående, en enligt kommittén högst naturlig och i sig varken beklaglig eller förkastlig företeelse. Detta påpekande emotsäges inte av det faktum, att de former under vilka dansen bedrivs inte sällan torde lämna åtskilligt övrigt att önska. Vad som först och främst behövs är en bättre ordningshållning vid större danstillställningar. Lika viktigt är att söka främja att dansetablissemangen såväl med hänsyn till lokaler som till inredning

blir trevligare och mera ändamålsenliga än för närvarande, liksom att tillse att danstillställningarna i större utsträckning än för närvarande ger något utöver själva dansen. En underhållning i form av uppläsning, sång, musik m. m. skulle — som i annat sammanhang påpekats — säkerligen kunna bidra att ge mera utbyte av en danskväll än om bara dans förekomme.

Ungdomen dansar dåligt

Också om de nyss berörda förhållandena förbättras är detta dock inte tillräckligt. Det kan nämligen med fog hävdas, att — också om förhållandena skiftar starkt från en ort till en annan liksom mellan olika nöjesföretag på samma ort — ungdomens egen stil i och omkring dansen vanligen lämnar en hel del övrigt att önska. Orsaken till detta är i stor utsträckning att finna i att många unga aldrig har lärt sig vare sig konsten att dansa eller de elementära uppförandereglerna i samband härmed. Vad uppjudningen beträffar kan sålunda ett visst uppförandemönster här och var sägas ha utbildat sig, vilket yttrar sig i att de unga söker överbjuda varandra i nonchalans. Inte ovanligt är sålunda att pojkar bjuder upp genom att knäppa med fingrarna, blinka, knycka på huvudet eller rentav vissla på den de önskar dansa med. Även själva dansen ger ofta uttryck åt en påfallande brist på hållning hos de dansande. En danspedagog beskrev nyligen i en radiodiskussion ungdomens sätt att dansa med följande ord vilka kanske inte helt täcker situationen men som dock ger en tämligen åskådlig bild: »de dansande kliver omkring litet tveksamt, vaggar lite, trycker lite, går lite för att med en hastig knyck svänga runt i ett hörn». Vad gammaldansen beträffar är danskunnandet här också minimalt. Relativt få ungdomar vågar sig på något annat än vals. Ätminstone en del danspedagoger hyser den uppfattningen, att den svenska ungdomens dansstil är betydligt sämre än den som kan uppvisas i flera andra länder t. ex. Danmark och England.

Om de unga verkligen kunde dansa på ett sådant sätt, att de själva kände sig frimodiga och säkra och inbördes tävlade om att iaktta de regler som hör dansen till, skulle detta utan tvivel verksamt bidra att höja stilen och standarden överhuvudtaget vid danstillställningarna. Den frågan kan rentav ställas, huruvida inte många av de ungdomar, som vid danstillställningarna uppträder otrevligt och besvärande, gör det därför att de inte vågar eller kan komma sig för med att dansa. I stället söker de hävda sig på annat sätt genom att dricka sig fulla eller genom att ingå tillfälliga sexuella förbindelser. Ett visst mått av disciplin är otvivelaktigt nödvän-

dig för att det skall bli stil och fest över dansen, liksom ett visst mått av kunnande erfordras för att dansen skall bereda de dansande ett nöje. Med att behärska en sak följer säkerhet och en annan respekt inför det man företar sig. Och än mera: det kan med skäl förmodas, att de unga som verkligen lär sig dansa härigenom bibringas en annan stil i sitt uppförande överhuvudtaget. Den, som i samband med dansen lärt sig att vara hänsynsfull och att iaktta ett hyfsat uppträdande, kan förmodas överföra något av detta också i andra sammanhang. Det skulle utan tvivel vara till fördel för ungdomens hållning överhuvudtaget, om de elementära umgängesformerna kunde övas in i samband med att man lär sig dansa. Den eljest som tråkig betraktade fostringen i detta hänseende skulle då kunna bli åtskilligt mera lustbetonad och alltså få avsevärt större effekt än om den bibringas de unga fristående. Att danskunnet i stor utsträckning är avhängigt av individernas musikaliska känsla liksom av rytmkänslan är självklart och torde inte närmare behöva utvecklas.

Kommitténs inställning

Om det alltså torde kunna konstateras, att ungdomens danskunnet lämnar mycket övrigt att önska och att detta negativt påverkar danstillställningarnas standard, vill kommittén i fortsättningen diskutera, huruvida det inte vore rimligt och önskligt, att samhället sökte främja att de dansintresserade ungdomarna i långt större utsträckning än för närvarande bibringades vissa elementära kunskaper i dans.

Att ungdomsvårdskommittén anser att en sådan utveckling är önskelig bottnar i det faktum, att dansen för stora skaror av unga utan tvivel innebär ett berikande och ett positivt tillskott i fritidstillvaron som inte bör underskattas. Såsom kommittén i ett tidigare sammanhang påpekat, är det de ungas eget sätt att uppfatta och reagera inför en fritidssysselsättning av det ena eller andra slaget som är det primära. Också om dansen enligt mångas mening verkar förflackande, nedbrytande och demoraliserande, är det utan tvivel åtskilliga unga — vilkas intresse måhända svårigen kan fångas av mer intellektuellt betonade fritidssysselsättningar — som ur dansen hämtar stimulans och glädje och inte minst den känsla av aktivisering av de egna krafterna, som är det måhända viktigaste värde som kan hämtas ur fritidstillvaron.

Vad angår frågan om en av många omhuldad uppfattning om den s. k. gammaldansens — också om gränserna flyter avses härmed vals, hambo, polkett och liknande danser — större berättigande framför den moderna dansen, anser kommittén det inte möjligt att härvidlag göra någon grade-

ring. Den äldre och den moderna dansen är svåra att jämföra, inte minst därför att jämförelsematerialet är haltande. Det man har att jämföra är nämligen den ordnade gammaldansen — schottis och hambo t. ex. dansas i stor utsträckning av sådana som åtminstone behärskar vissa grunder — och den oskolade moderna dansen. Också om det kan påstås, att gammaldansen vanligen rymmer mera av verklig livsglädje och livsbejakelse än den moderna dansen, är det givetvis inte rimligt att anlägga olika moraliska värderingar på modern och gammal dans. Varje tid har haft sina danser vilka tillkommit såsom uttryck för stämningar och rörelser i tiden. Eftersom dagens ungdom i övervägande grad är intresserad av att dansa modern dans, är det givet, att också denna — eller rättare sagt *i första hand* denna — måste ägnas uppmärksamhet när det gäller att bibringa de unga ett visst mått av danskultur. Det spontana och starka behov, som finns hos den måhända övervägande delen av ungdomen, att få dansa, kan säkerligen inte nämnvärt ledas därefter att den moderna dansen mera allmänt ersätts av gammaldans. Liksom de unga i klädval, sätt att tala m. m. lägger i dagen en medveten strävan att följa med sin tid vill de också dansa moderna danser. Denna lust hos de unga varken kan eller bör bekämpas. De resonemang, som kommittén i det följande kommer att föra, gäller sålunda i samma utsträckning modern och gammaldans.

Med hänvisning till vad som i det föregående sagts, anser kommittén det i hög grad önskligt, *att de unga bereds bättre tillfällen än nu att lära sig en god dansteknik och dansstil.*

Skolan och dansen

Kommittén vill — i enlighet med sitt tidigare förda resonemang — understryka vikten av att en viss grundläggande kunskap i dans om möjligt meddelas de unga genom skolans medverkan.

Här kan erinras om att gällande undervisningsplaner i gymnastik för olika skolor upptar rytmiska rörelseformer och övning av vissa dansgångarter. I folkskolans lägre klasser skall sålunda rytmiska gymnastiska lek-rörelser förekomma och i de högre klasserna skall vissa i folkdanser förekommande dansgångarter övas med tillämpning på sånglekar. Undervisningsplanen för de kommunala flickskolorna inrymmer sång- och danslekar samt enkla folkdanser för de tre första klasserna och folkdanser för de högre klasserna. För realskolan återigen upptar undervisningsplanen för kvinnliga lärjungar folkdanser i de två lägsta klasserna och folkvisedanser i de högre. Också i gymnasierna skall för flickorna folkdanser och folk-

visedanser förekomma. För de manliga lärjungarna i läroverken föreskrivs däremot ingen undervisning av här ifrågavarande slag.

Den inövning av rytmiska rörelseformer och av danslekar, som redan nu är föreskriven i undervisningsplanerna för de allmänna barn- och ungdomsskolorna, skulle säkerligen, rätt bedriven, kunna ge de unga ökade möjligheter att anordna och att med liv och lust delta i sånglekar vid tillställningar i hem och i ungdomsföreningar m. m. Redan härigenom skulle alltså bättre förutsättningar skapas för ungdomen att på ett enkelt och omväxlande sätt kunna roa sig själv, särskilt under de tidigare ungdomsåren vid bjudningar eller sammankomster i en trängre krets. Det är emellertid väl bekant att den undervisning av här ifrågavarande slag, som de unga redan nu skulle kunna komma i åtnjutande av under skoltiden, utav skilda orsaker är av mycket begränsad omfattning; dels har lärarna i allmänhet inte sådan utbildning att de anser sig med framgång kunna anordna och leda dessa övningar, dels saknas ofta möjligheter att skaffa behöflig musik. Därtill kommer att skolledningen och barnens föräldrar mera sällan lagt i dagen något intresse för saken. I stället har man på vissa håll visat ogillande om försök gjorts eller fråga därom förts på tal.

Av de skäl, som tidigare anförts, anser kommittén det vara angeläget att den undervisning, varom här är fråga och som redan är anbefalld i gällande undervisningsplaner, verkligen kommer till stånd i betydligt större omfattning än som för närvarande är fallet. Ja, det kunde, enligt kommitténs mening, även vara rimligt att barnen i samband med gymnastikundervisningen finge lära sig de grundläggande elementen inte bara i sångleken utan även i »riktig» dans, såväl modern som gammal. Allmänhetens reaktion inför dansen — i främsta rummet den moderna — är emellertid långt ifrån enhetlig och den åsikten finns utan tvivel djupt förankrad hos många människor, att dans är något olämpligt eller rentav syndfullt. Då alltså en verklig dansundervisning i skolan säkerligen skulle stöta på starkt motstånd både från föräldrahåll och från lärarhåll, vill kommittén inte föreslå ett obligatoriskt inlemmande av sådan undervisning i de allmänna skolorna. Däremot borde den redan anbefallda undervisningen i bland annat folkdanser kunna bedrivas betydligt mera aktivt än som för närvarande är fallet.

Beträffande de manliga lärjungarna i läroverken torde det dock komma att visa sig mer eller mindre omöjligt att anordna undervisning av detta slag i klasser som enbart består av pojkar i 14—18-årsåldern. Vid skolfester, samkväm och liknande tillfällen åter borde folklekar och dans ingå i programmen och skolledningen kunde därvid lämpligen sörja för nödig instruktion. Frivilliga kurser i skolans lokaler och under skolans ledning borde också kunna anordnas. Därvid vore särskilt angeläget att bereda skolornas manliga lärjungar tillfälle att inhämta färdighet i folkdans och annan dans. Att det ofta visar sig omöjligt att anordna danslekar i ett säll-

skap beror säkerligen ofta på att de manliga ungdomarna inte tror sig om att kunna dansa och därför känner sig generade av att delta.

För att på ett effektivt sätt kunna främja den undervisning i rytmiska rörelseformer och dansteknik, som redan är föreskriven i skolorna, synes det lämpligaste sättet vara att *instruktioner anordnas för lärarna* dels i anslutning till den instruktionsverksamhet, som redan förekommer beträffande friluftsdagarnas användning, dels i form av feriekurser där eventuellt även gymnastik samt lek och idrott kunde förekomma på programmet. Ungdomsvårdskommittén föreslår att ett anslag på 15 000 kronor ställs till skolöverstyrelsens (gymnastikkonsulenternas) förfogande för anordnande av *instruktionsverksamhet och kurser av här angett slag*. Vidare vill kommittén föreslå, att ett lämpligt antal skolradiolektioner måtte ägnas åt uppgiften att *främja och stimulera här ifrågavarande undervisning i skolorna*.

Slutligen vill kommittén framhålla önskvärdheten av att det vid lärarutbildningen sörs för, att *de blivande lärarna erhåller nödig utbildning även för att handleda sina lärjungar vid sådan inövning av rytmiska rörelseformer av dansgångarter, som enligt gällande undervisningsplaner skall förekomma i skilda slag av skolor*.

Andra vägar för främjande av danskunnandet

Beträffande den egentliga dansundervisningen åter vill kommittén inskränka sig till att understryka vikten av att kommuner och skolstyrelser landet runt intresserar sig för problemet och på det ena eller andra sättet verkar för att få en sådan undervisning till stånd. En nära till hands liggande möjlighet vore, att *undervisningen i dans medtogs som ett ämne i den fritidssysselsättning, som ett växande antal skolstyrelser anordnar för ungdomar på eftermiddagar och kvällar*. Lämpligt kunde också vara att de *ungdomsföreningar, som anordnar nöjestillställningar, även ordnade viss dansundervisning* antingen som fristående kurser eller i omedelbar anslutning till nöjesaftnarna. Detsamma gäller även för *ungdomsgårdarna*. Det kan även ifrågasättas om inte *dansundervisningen borde kunna upptas på bildningsorganisationernas program*. Vad gammaldansen beträffar förtjänar särskilt framhållas det i detta hänseende betydelsefulla arbete som Svenska ungdomsringen för bygdekultur utför.

På de ställen där myndigheterna anordnar s. k. *kommunal dans, torde det vara synnerligen lämpligt att i samband härmed anordna viss instruktion i dans*. Så skedde, som det vill synas med gott resultat, vid den kommunala dans som försöksvis anordnades av Stockholms stad i augusti 1944 (se sid. 158). Önskvärt vore även, att de kommunala myndigheterna anordnade kor-

tare kurser för utbildning av instruktörer, som sedan kunde åta sig att leda dansundervisning av det slag som ovan antytts.

Utöver den kursverksamhet, som det sålunda vore önskligt att få till stånd, torde det även vara av betydelse om *personer från skilda delar av landet kunde, utan alltför stora kostnader och besvär, få lära sig dansa*. En lämplig väg för uppnåendet härav torde vara om *kurser i dans anordnades i radio och genom korrespondensinstituten*. Särskilt radion skulle säkerligen på ett verksamt sätt kunna främja dansundervisningen genom att vid passande tid bjuda program innehållande såväl instruktion som lämplig musik för elementär dansundervisning. Framför allt i kombination med lokala kurser anordnade av skolstyrelser eller bildningsorganisationer skulle en sådan anordning kunna visa sig mycket ändamålsenlig.

III. Ungdomen och teatern

I föreliggande betänkande har hittills bara berörts nöjesformer, som — om än i större eller mindre utsträckning — finns att tillgå över hela landet. Också om nöjeslivet på åtskilliga platser kan sägas vara alltför torftigt, brukar dock en dansbana eller en biograf finnas inom inte alltför avlägset räckhåll.

Vad tillgången till god teater beträffar är förhållandena helt annorlunda. Radioteatern når visserligen en större och i alla avseenden vidare publik än någon annan konstform, men trots dess många gånger värdefulla insatser, kan denna »örats teater» uppenbarligen aldrig bli en fullgod ersättning för skådespelet, lika litet som filmen, oavsett dess värde i övrigt, kan bli det. Tillfälle att se och höra dramatisk och lyrisk teater i scenframförande är emellertid förbehållet en både geografiskt och socialt tämligen begränsad del av vårt lands befolkning.

Möjlighet till regelbundna teaterbesök föreligger bara i Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg — de enda orter i landet, där permanenta teatrar finns. Platsantalet vid dessa teatrar framgår av följande tablå, som även visar storleken av de statliga och kommunala anslagen (beträffande de senare se även sid. 157 ff). Endast teatrar, som företrädesvis ger skådespel eller lyriska pjäser, har här upptagits, alltså ej revyscener och dylikt.

Eftersom förutnämnda städer bara representerar en relativt liten del, cirka 18 procent av landets befolkning, är det tydligt att den övervägande delen av ungdomen i stort sett saknar de möjligheter till konstnärliga och kulturella impulser, som kontinuerlig kontakt med teatern kan ge.

Också för landsortens vidkommande finns dock vissa möjligheter att se god teater, åtminstone i städer och tätorter. Dessa tillfällen är emellertid

	Platsantal		Dito per 1 000 inv.	Statsanslag 1943 kronor	Anslag från kommun 1944 kronor
<i>Stockholm</i>		4 502	7		
Kungliga Teatern (Operan)	1 199			1 309 100	
Kungliga Dramatiska Teatern	949			418 700	100 000 ¹
Blancheteatern	320				
Nya Teatern	250				10 000
Oscarsteatern	1 153				
Vasateatern	631				15 000
<i>Göteborg</i>		2 102	7		
Stadsteatern, stora salongen	1 006			224 900	fri hyra
» , studion	218				restit. komm.- nöjesskatt
Stora Teatern (Göteborgs Lyriska Teater)	878			311 400	fri hyra
<i>Malmö</i> Stadsteatern (därav å Intima teatern 204)		1 899	12	155 000	40 000 ²
<i>Hälsingborg</i> Stadsteatern		600	9	163 800	50 000
I allt		9 103	8	1 582 900	

¹ Stockholms stad gav år 1944 också anslag till Skansenteatern, Sv. Dramatikers Studio, Fri norsk scene och Barnteatern i Medborgarhuset.

² För år 1944—1945 ges som engångsanslag för nyanskaffningar 40 000 kronor vardera året.

mycket sporadiska och betingas företrädesvis av riksteaterns turnéer samt under sommarhalvåret av Folkparkernas teaterverksamhet, varjämte ett antal privata teatersällskap av växlande konstnärlig valör såväl sommar som vinter reser omkring i landsorten.

Riksteaterns publikorganisation (R. P. O.) omfattar för närvarande ett 70-tal lokalavdelningar och ger föreställningar på 100—125 orter varje år. Omfattningen av dess verksamhet framgår närmare av följande sammanställningar:

Spelår	Antal föreställningar					Besökta platser	Publik, totalt
	I lokal- avd.	På småplat- ser utan lokalavd.	Skol- föreställ- ningar	Militär- föreställ- ningar	Summa		
1940-41 . . .	414	27	5	16	462	96	157 000
1941-42 . . .	326	79	95	119	619	125	229 000
1942-43 . . .	323	81	98	121	623	123	235 000
1943-44 . . .	295	60	22	104	481	105	195 000

Som av tabläerna framgår har verksamheten intill det senaste spelåret varit stadd i utveckling, om den än alltjämt måste sägas ha en i förhållande till behovet blygsam omfattning. På grund av minskade anslag, kommunikationssvårigheter m. m. uppvisar det senaste verksamhetsåret en viss tillbakagång, som dock får förutsättas vara temporär.

Folkets parkers centralorganisation, till vilken år 1944 var anslutna 185 folkparker, bedriver under sommarhalvåret i avsevärd omfattning också teaterverksamhet. Tekniska förutsättningar härför finns i 120 parker och där ges varje sommar cirka 1 100 föreställningar eller i genomsnitt 9 föreställningar per folkpark. Det högsta antal föreställningar, som gavs under sommarhalvåret 1942 i en och samma park, var 28. År 1943 gavs sammanlagt 1 222 teaterföreställningar med ett besökarantal av 957 800 personer och ett medeltal besökare per föreställning av 783 personer. I gagekostnader utbetalades under säsongen 1943 till teatersällskapen i runt tal 1 420 000 kronor.

Av ovanstående redogörelse framgår, att tillfällena att se god teater är mycket begränsade och framför allt ojämnt fördelade. Innan kommittén övergår till att pröva, vad som gjorts och eventuellt kan göras för att ändra på detta förhållande, kan det måhända vara befogat att ställa frågan: är det angeläget eller ens önskvärt att stimulera ungdomens teaterintresse? Frågeställningen kan synas onödigt tillspetsad. Teaterns anseende som en värdefull och därför uppmuntransvärd form av underhållning inte minst för ungdom torde numera i allmänhet inte sättas i fråga, givetvis med förbehållet att med teater förstås till syftning och utformning värdefulla pjäser i fullgott framförande samt att programvalet motsvarar publikens andliga mognad. Då därför ungdomsvårdskommittén som sin uppfattning deklarerar ett positivt intresse för ökad kontakt mellan ungdomen och teatern, torde denna ståndpunkt knappast erfordra någon närmare motivering. Följande synpunkter må dock framhållas.

I jämförelse med filmen såsom en industriell massartikel, ofta en gottköpsvara, som i en mångfald exakt lika kopior kastas ut till en jättepublik som vill ha några timmars avkoppling och flykt från det vardagliga, innebär det levande skådespelet en ständigt förnyad prestation, som aldrig någonsin exakt upprepar sig själv. Hur många gånger samma skådespel än må framföras, så blir utförandet likväl individuellt; inte ens en oförändrad rollbesättning ändrar detta faktum. Detta är den levande teaterns företrädare framför filmen, som den i fråga om illusionistiska resurser och dylikt eljest inte kan tävla med, att händelseförloppet gestaltning, karaktärsteckningen, människoframställningen, försiggår i nuet och i lyckligaste fall under en intim och intensivt upplevd kontakt mellan skådespelare och publik. Filmens outtömliga tekniska möjligheter, dess oberoende av till exempel tid och rum gör ofta framställningen av ett skeende så snabb och »fladdrig»

(till exempel den oförmedlade växlingen mellan miljöer, tidpunkter och agerande), att publiken sällan får tid att observera om det hela logiskt håller samman. Mot bakgrunden härav kan måhända teaterprogrammets upplysning att »mellan 2:a och 3:e akten anses sju år ha förflutit» te sig litet gammaldags, men den illustrerar på sitt sätt teaterns framställningssätt som ger rum för eftertanke och observans. Ifrågasättas kan om inte direkta orimligheter och miljöförfalskningar lättare kan passera på filmen än på teatern.

Det ovan påvisade sakförhållandet innebär att teatern, i stället för att i förströelsesyfte blott och bart mata publiken med spänning, lidelse och romantik (i och för sig ingredienser som naturligtvis inte är teatern främmande), stimulerar till ett »aktivt» intresse för pjäsen, som hos en ungdomlig publik i gynnsamt fall finner uttryck i eftertanke, analys och förståelse för psykologiska sammanhang. Inte minst för ungdomen torde det vidare vara av värde att konfronteras med teaterns språkbehandling, vilken såsom resultat av den sceniska framställningens stränga krav i fråga om textning och språkvård är ansedd såsom föredömlig. Även akustiken i teatersalongerna bidrar ofta att skärpa kraven härpå.

I den allmänbildning, som det är en av skolans uppgifter att bibringa sina elever, ingår också en elementär kännedom om litteraturens viktigaste dramatiska arbeten. Ett naturligt komplement till undervisningen i detta ämne vore givetvis att bereda eleverna tillfälle att se sådana pjäser framförda i scenisk form. Skolteaterverksamheten har också på de platser, där sådan förekommer, tillgodosett denna synpunkt.

En annan direkt pedagogisk uppgift har teatern (jämsides med filmen) såsom illustration till skolans undervisning i historia, inte minst kulturhistoria. Pjäser sådana som »Julius Cæsar», »Mäster Olof», »Gustav Wasa» eller »Rid i natt» torde bättre än många lektioner för de unga konkretisera det tidstypiska för respektive skeden och de idéer och strömningar som utmärkte dem. Överhuvudtaget förmår den dramatiska konsten på ett sätt som knappast något annat uttrycksmedel levandegöra en gången epoks bärande idéer och tänkesätt (därpå har till och med radioteatern med sina begränsade möjligheter gett utmärkta prov), men även de stora idéerna i vår egen tid, samhällsproblemen, debatten om ideal och syftning har där ett forum, från vilket ungdomen inte bör hållas borta.

Som allmänt omdöme kan sägas att teatern, när den är som bäst, förutom att den ger värdefull underhållning fostrar till logisk eftertanke och psykologisk iakttagelse, vidgar vetande och horisont ger kulturella impulser och skapar kontakt med idéer och rörelser i gångna skeden såväl som i vår egen tid.

Om man alltså erkänner den fullgoda levande teaterns betydelse inte minst för ungdomen som högvärdig förströelse och som kulturfaktor — och ett sådant erkännande från samhällets sida föreligger redan därmed att bidrag av allmänna medel — som av tablån sid. 205 framgår — i viss utsträckning anslås till understödjande av teaterkonsten — synes det ungdomsvårdskommittén angeläget, att denna konstform också blir tillgänglig för så stora grupper, geografiskt och socialt, av landets ungdom som möjligt. En del har också, såsom framgår av följande översikt, redan utträttats i detta avseende.

A. Skolteaterverksamhet vid de fasta scenerna

Av följande tablå framgår vilka teatrar som för närvarande enligt uppgift har någon form av skolteaterverksamhet.

<i>Stockholm</i>	Kungliga teatern (Operan)	Rabatt för gymnasier och högskolor
	Kungliga dramatiska teatern Vasateatern	Skolteater Rabattmöjligheter för ungdomsorganisationer efter överenskommelse
<i>Göteborg</i>	Stadsteatern	Skolteater
	Stora teatern (Göteborgs lyriska teater)	»
<i>Malmö</i>	Stadsteatern	»
<i>Hälsingborg</i>	Stadsteatern	»

I det följande skall en detaljerad översikt lämnas över omfattningen av den sålunda förefintliga skolteaterverksamheten.

Kungliga teatern (Operan)

Kungliga teatern bedriver ingen skolteaterverksamhet i form av för ungdom särskilt arrangerade och reserverade föreställningar. Däremot har möjligheterna för vissa kategorier ungdomar att bevista Operans ordinarie föreställningar underlättats genom att rabatter å gällande biljettpriser under vissa förutsättningar medgetts. Den ungdomspublik, som Operan därmed vänder sig till, utgörs uteslutande av elever i de två högsta klasserna vid gymnasier och liknande läroverk samt högskoleungdomen.

Med hänsyn till att en rätt uppskattning av operakonsten torde förutsätta ett visst mått av mognad, synes den åldersgräns, som sålunda tillämpas, vara motiverad. Däremot vore det otvivelaktigt önskvärt om också fack- och yrkesskoleelever och eventuellt förvärvsarbetande ungdomar kunde på liknande sätt stimuleras till intresse för denna konstart.

Rabatterna är av två typer.

Till gymnasierna utlämnas rabattkuponger, som intresserade elever kan erhålla hos klassläraren och som medger en avsevärd nedsättning i eljest gällande priser. (Ex.: parkett 2 kronor 60 öre i stället för 8 kronor 80 öre.)

Eleverna vid högskolorna och med dessa likställda läroinstitutioner (dit räknas exempelvis gymnastiska centralinstitutet, socialinstitutet, seminarierna, krigsskolorna) erhåller mot uppvisande av identitetskort biljetter till parkett samt 1:a och 2:a raden mot halv avgift.

Föreställningar, som anses särskilt lämpade för skolungdomen, annonseras i skolorna. Sammanlagt ges ett 60-tal sådana föreställningar per år. Säsongen 1943—44 utnyttjades rabattmöjligheterna av omkring 3 000 gymnasieungdomar och närmare ett tusental högskoliter.

I fråga om programvalet är ungdomarna påfallande »traditionella». Nyheter uppskattas föga, medan däremot de gamla succésprogrammen såsom »Carmen», »Butterfly», »Mignon», »Bohème» och »Lakmé» är mycket begärliga. Också balettprogrammen är uppskattade.

I detta sammanhang må också omnämnas de försök som före kriget gjordes för att intressera landsortens ungdom, närmast skolungdomen i Stockholms grannstäder såsom Södertälje, Eskilstuna, Uppsala etc. för Operan. Genom tillmötesgående av statens järnvägar anordnades för dessa ungdomar extratåg till Stockholm och till för dem särskilt arrangerade operaföreställningar. I samband därmed bjöds förfriskningar, scen och tekniska anordningar demonstrerades och den ungdomliga publiken fick en lättfattlig kulturhistorisk orientering. Dessa operaresor, som var synnerligen uppskattade, har numera upphört, huvudsakligen emedan de anses alltför betungande för teaterns repertoar. En bidragande orsak är att kriget för närvarande omöjliggör de billiga skolresorna. Idén förefaller emellertid god och väl värd, att då de yttre omständigheterna gör det möjligt, prövas på nytt, framför allt därför att den gör operakonsten tillgänglig för ungdom inom en vidare geografisk räjong än enbart huvudstaden.

Kungliga dramatiska teatern

I Stockholm har skolteaterverksamhet bedrivits sedan år 1926 dels för skolungdom i åldern 7—13 år, dels för ungdomar från 13 år och uppåt. Ursprungligen bedrevs denna verksamhet av Oscarsteatern, men från och

med år 1931 tog Dramatiska teatern hand om den äldre gruppen, medan de yngre hänvisades till dåvarande Komeditatern. Sedan år 1939 har Dramatiska teatern dock helt omhändertagit skolteaterverksamheten.

Som förmedlingsorgan fungerar Föreningen skolteatern med ombud bland lärarpersonalen vid de olika skolorna. Praktiskt taget alla kategorier av skolor är representerade: från folkskolor och elementarskolor till gymnasier och yrkesskolor. Anslutningen och intresset vid olika skolor blir dock självfallet beroende av i vad mån ombuden vid respektive skolor själva är intresserade för uppgiften. När denna uppgift löses som bäst orienterar läraren i förväg eleverna om den aktuella pjäsen och dess författare m. m. I synnerhet under sådana betingelser har anslutningen från elevernas sida visat sig bli mycket stor. Uppenbart är, att ett sålunda förberett teaterbesök har möjlighet att ge de unga ett bättre utbyte.

Verksamheten bygger på abonnemangssystem med tre program per termin för de äldre och två för de yngre, alltså i allt 10 program per år. Priset per föreställning är 1 krona 40 öre oavsett platsen i salongen. För att i detta avseende få till stånd en rättvis fördelning av de förmånligare platserna, får den skola som ena gången tilldelats parkettbiljetter nästa gång sitta på tredje raden etc.

Den högskolestuderande ungdomen har vid Dramaten (liksom fallet är vid Operan) möjlighet att genom förmedling av respektive kårorgan erhålla tillträde till teaterns ordinarie föreställningar mot avsevärt reducerade biljettpriser.

Skolföreställningarna är som regel förlagda till tiden 16.30—18.30 (denna tid har fastställts såsom lämpligast i samråd med skolrepresentanterna); undantagsvis kan dock elever ur den äldre gruppen få besöka de ordinarie kvällsföreställningarna. Programmen för de mognare ungdomarna är i allmänhet desamma som ingår i den ordinarie spelplanen och det har, enligt uppgift från Dramatiska teatern, varit teaterns ledning angeläget att därvid verkligen låta ungdomarna få del av säsongens bästa program.

Stundom uppsätts också särskilda ungdomspjäser, företrädesvis avsedda för den yngre åldersgruppen. Medan den äldre skolungdomen i stort sett synes uppskatta samma repertoar som de vuxna med den begränsning, som betingas av bristande mognad, är de yngre naturligt nog mest intresserade av äventyrspjäser, spänning och upptåg.

Då intäkterna av försålda abonnemang bara behöver täcka teaterns egentliga merkostnader för skolföreställningarna, vilka alltså inte belastas med teaterns fasta driftkostnader, går verksamheten ekonomiskt tillfredsställande ihop.

Intresset för skolteatern är å omse sidor, hos teaterledningen och bland lärare och elever, utomordentligt stort. Det vitsordas av dem, som haft

med dessa frågor att göra, att en mer entusiastisk publik, än den vid dessa ungdomsföreställningar, knappast kan uppletas. Dramatiska teaterns ledning är likaledes synnerligen intresserad av skolteaterverksamheten, som man anser ha en kulturellt fostrande betydelse och som lär ungdomen att förstå och uppskatta teater. Teaterns tekniska och organisatoriska möjligheter är emellertid redan nu i så stor utsträckning tagna i anspråk för skolföreställningarna, att någon ytterligare utökning av dessa svårligen kan genomföras. Under höstterminen 1944 var cirka 13 400 abonnemang tecknade, varav för den äldre gruppen 5 090 och för den yngre 8 333. För de äldre gavs tre program (»De vackra människorna», »Innanför murarna», »Kronbruden») och för de yngre två (»Skattkammarön», »Kungens paket»). Då cirka 850 ungdomar kan beredas plats vid varje föreställning, måste samma program stundom ges vid 10—12 föreställningar; i allt ges ungefär 80—90 skolföreställningar per år. Detta innebär uppenbarligen en hård belastning på de sceniska resurserna, som blockeras under timmarna närmast före de ordinarie kvällsprogrammen. Härtill kommer att eftermiddagstimarna är teaterns värdefullaste repetitionstid.

Försök som gjorts att avlasta Dramatiska teaterns scen, genom att förlägga skolföreställningarna till annan lokal (China-teatern med 1 500 platser) har inte slagit väl ut dels av tekniska orsaker, dels emedan publiken vill ha den »riktiga» teaterns miljö.

Göteborgs stadsteater

Vid Göteborgs stadsteater bedrivs sedan flera år en väl utvecklad skolteaterverksamhet. Stora salongen rymmer 1 006 platser, lilla salongen »Studion» rymmer 218 platser.

Göteborgs stadsteater anordnar å stora scenen ungdomsföreställningar av tre slag, för Allmänna skolteatern, Gymnasisternas skolteater och Högre skolteatern. Under spelåret 1943—44 gavs 7 föreställningar för Allmänna skolteatern, 15 för Gymnasisternas och 17 för Högre skolteatern, alltså sammanlagt 39 ungdomsföreställningar.

Allmänna skolteaterns föreställningar besöks av elever i folkskolorna, de kommunala mellanskolorna och läroverkens realskoleavdelningar samt de lägre klasserna i 7-klassiga flickskolor, Gymnasisternas av gymnasieungdomen eller därmed likställda (såsom t. ex. eleverna i de högre klasserna i 7-klassiga flickskolor), Högre skolteatern slutligen står öppen för medlemmar av högskolornas studentkårer samt elevkårerna vid folkskoleseminariet och diverse andra högre fackskolor (navigationsskolan, skolkökssemina-

riet, yrkesskolorna, tekniska gymnasiet etc.) samt slutligen för deltagare i ungdomgårdarnas och Arbetarinstitutets studiecirklar.

Dessa ungdomsföreställningar har mötts av ett ständigt stegrad intresse. Säsongen 1943—44 besöktes Allmänna skolteaterns föreställningar sålunda av 3 742 personer, Gymnasisternas av 12 306 och Högre skolteaterns av 15 600. Det sammanlagda antalet besökare på skol- och ungdomsföreställningarna uppgår härigenom till 31 708.

Vid Allmänna skolteaterns föreställningar tillämpas ett pris av 1 krona 25 öre å parkett och första raden samt 85 öre å andra raden. Gymnasisterna erlägger 3 kronor 85 öre för ett seriekort, som berättigar dem att se tre program per termin. De får därvid en gång sitta på främre parkett, en gång på botre parkett eller de bättre platserna på första raden samt en gång på de sämre platserna på första raden eller på andra raden. För Högre skolteatern tillämpas ett motsvarande system med den skillnaden att seriekortet där kostar 5 kronor. Det jämförelsevis höga priset för Högre skolteatern är delvis betingat därav, att dessa föreställningar — i motsats till Allmänna skolteaterns och Gymnasisternas — inte är skattefria.

Utöver ovanstående bör kanske också nämnas, att de, som äger rätt att teckna sig för Högre skolteatern, har möjlighet göra detta för *två* seriekort, det andra enligt prospekten avsett för jämnårig kamrat. Detta innebär, att en betydligt större grupp ungdomar i 18—22-årsåldern kommer i åtnjutande av förmånerna i Högre skolteatern, än vad som framgår av de i verksamheten ingående läroanstalterna.

Stora teatern i Göteborg (Göteborgs lyriska teater)

Teatern ger mellan 5 och 6 skolföreställningar per år för eleverna i samtliga skolors högsta klasser. Biljettpriset är härvid 75 öre—1 krona 50 öre. Intresset har visat sig vara mycket stort.

Malmö stadsteater

I Malmö gavs under hösten 1944 (efter den nya teaterbyggnadens färdigställande) 13 skolföreställningar med inalles 3 program för sammanlagt omkring 20 000 ungdomar. Dessa föreställningar besöktes av ungdom från samtliga skolor i staden och kringliggande landsbygd i åldern 10—20 år. För vårterminen 1945 planeras efter samma linjer en verksamhet, varvid även 3 program kommer att ges såsom skolföreställningar. Biljettpriset ut-

gör för den yngre skolteateravdelningen (10—13 år) 1 krona 10 öre och för den äldre skolteateravdelningen (14—20 år) 1 krona 30 öre, oberoende av platserna i salongen.

En viss kontakt med ungdom utanför skolorna har man vid Stadsteatern i Malmö uppnått, genom att ungdomsorganisationerna beretts tillfälle att teckna s. k. gruppabonnemang till fördelaktiga priser, liksom även genom de »teaterresor», som i samverkan med teaterns platsrepresentanter i städer och orter kring Malmö brukar arrangeras av de lokala tidningarna. Dessa har vunnit mycket god anslutning, inte minst från ungdom.

Som regel ges såsom skolföreställningar teatrarnas ordinarie program för de mognare ungdomarna, medan de yngre får se speciella barnprogram. Publiken kommer från alla slag av skolor.

Hälsingborgs stadsteater.

I Hälsingborg förekom under säsongen 1943—44 inalles 14 skolföreställningar. Intresset för dessa arrangemang betecknas såsom mycket stort. Biljettpriset är 75 öre för äldre och 50 öre—1 krona för yngre. Beträffande program och rekryteringsbas gäller detsamma som för Malmö.

Övriga initiativ för främjande av ungdomens teaterintresse

I syfte att ge en bild av vilka olika vägar, som kan tänkas framkomliga för att bringa ungdomen i närmare kontakt med teatern, skall här även lämnas en redogörelse för några experiment som planeras och delvis redan igångsatts i Stockholm.

Ett aktuellt försök att efter nya linjer intressera ungdom för god dramatik görs för närvarande i Stockholm, där en liten scen, Lilla teatern (Boulevardteatern), under den med kommunalt stöd drivna Dramatikerstudions egid öppnats för ungdomsföreställningar. I ledningen står en kommitté bestående av intresserade representanter för skola och teater. Verksamheten avser att med begåvade teaterungdomar, huvudsakligen frivilliga krafter, framföra klassiska och moderna skådespel, utvalda med sikte på ungdomens speciella intresseinriktning och vilka samtidigt för skolungdomens vidkommande kan tjäna såsom illustration till studiet av litteraturhistorien.

Verksamheten vänder sig till *all* ungdom, såväl den som frekventerar folkskolor, läroverk och andra skolor, som den, vilken är ute i förvärvsarbete och vilken man söker nå genom ungdomsorganisationerna. Ett villkor för

att få med den senare kategorien är dock, att föreställningarna kan förläggas till kvällen, vilket dock tills vidare inte varit möjligt; med hänsyn till att scenen också utnyttjas för reguljära kvällsföreställningar, nödgas man nämligen börja redan klockan 16.30. Å andra sidan har biljettpriset (onummerade platser) satts så lågt som till 25 respektive 50 öre för att teatern i det avseendet skall kunna konkurrera med filmen. Teatern har ungefär 240 platser.

Enligt spelplanen skall sex program ges under första spelåret, upptagande verk av t. ex. Tolstoy, Heiberg och Shaw.

Hur detta experiment kommer att utfalla är ännu för tidigt att bedöma, men det torde vara värt att observera som ett erkännansvärt försök att göra god dramatik åtkomlig för ungdomen.

I syfte att främja teaterintresset hos barn och ungdom såväl i Stockholm som i landsorten, är för närvarande en teaterverksamhet under utformning, som går ut på att i någon lämplig lokal öppna en experimentteater. Avsikten härmed är, att genom lämpligt pjäsval och genom att knyta unga skådespelare till verksamheten få till stånd en ungdomsteater i Stockholm. Men avsikten är också en annan: jämsides med teaterverksamheten planeras nämligen en brett lagd upplysnings- och instruktionsverksamhet avsedd att i främsta rummet komma amatörteaterverksamheten i landsorten till del. Teaterledningen skall i samarbete med yrketeaterns skådespelare utarbeta handledningar för olika pjäser bestående av regianvisningar, fotografier av sceninteriorer, närbilder av rollernas masker, förslag till klädsel m. m. En mindre scen, som inte skall ge offentliga föreställningar, kommer att uteslutande arbeta för att skaffa fram underlag för den antydda instruktionsverksamheten. De vid teatern arbetande skådespelarna avses också att utnyttjas såsom ledare för de teatergrupper som ingår i stockholms-ungdomarnas fritidssysselsättningar. På söndagarna planeras särskilda föreställningar för barn. Verksamheten organiseras närmast av herr Rolf Tourd, Stockholm.

B. Riksteaterns skolturnéer

Riksteaterns (R. P. O.) räckvidd och betydelse för landsortens teaterliv är, som i det föregående belysts, mycket stor och förpliktande. Det är därför bara naturligt att riksteatern i främjandet av skol- och ungdomsteatern sett en av sina angelägnaste uppgifter.

Sporadiskt har skolföreställningar i Riksteaterns regi getts ända sedan organisationens tillkomst år 1934, men från och med säsongen 1940—41 har särskilda skolteaterturnéer med för ungdomen speciellt avpassade pro-

gram i större omfattning utsänts. Skolföreställningar ges dessutom stundom som matinéer inom den ordinarie turnéns ram. I mån av utrymme och programmets lämplighet får skolorna också tillträde till de vanliga kvällsföreställningarna mot reducerat biljettpris.

Skolteaterns andel i R. P. O:s verksamhet de tre senaste spelåren framgår av nedanstående tablå:

Säsong	Ordinarie föreställning	Föreställning för de inkallade	Skolföreställning
1941-42	405	119	95
1942-43	404	121	98
1943-44	355	104	22

Den iögonenfallande minskningen i antalet skolföreställningar under spelåret 1943—44 beror delvis på en nedskärning av Riksteaterns anslag, som i första rummet drabbat skolteaterverksamheten. Medan antalet besökare vid skolteaterföreställningarna åren 1941—43 var omkring 37 000 pr spelår, stannade siffran för den senaste säsongen därför under 9 000. De 22 föreställningar, som gavs denna säsong, var förlagda till ungefär lika många orter.

Biljettpriserna vid ungdomsföreställningarna ligger mellan 2 kronor och ungefär en 50-öring, något lägre för den yngre åldersgruppen. Turnéns ankomst till en plats och dess program meddelas i god tid till skolorna, varvid eleverna bereds tillfälle att förhandsabonnera på biljetter.

Enligt uppgifter från R. P. O. har man inom organisationen varit inne på tanken att genom ungdomsorganisationerna nå en vidare publik för skolteaterturnéerna, men med hänsyn till att Riksteaterns nuvarande resurser inte på långt när tillgodoser ens skolpubliken, har projektet tills vidare fått falla.

Intresset för skolteatern uppges vara utomordentligt stort bland ungdomen. Bland publiken är alla skolkategorier representerade, alltså förutom elementarskolor och gymnasier också folkskolor etc. Inom folkskolorna har dock förmärkts en viss återhållande tendens — sannolikt inte därför att intresset bland eleverna skulle vara mindre, men på grund av att lärarna med hänsyn till föräldrarnas ekonomi och dylikt stundom är något tveksamma, då det gäller att animera eleverna till teaterbesök.

För ungdomsföreställningarna väljs vanligen kulturellt högstående program, som dessutom till idé och utformning särskilt tilltalar ungdom (t. ex. »Johan Ulfstjerna», »Mäster Olof», »Swedenhielms»); barnrepertoaren (för 7—13-åringarna) är naturligtvis mer sago- och äventyrsbetonad (t. ex. »Aladdin», »Radiobragden»).

Lärarpersonalens intresse för skolteatern dokumenteras stundom genom förhandspreparering av eleverna inför en aviserad föreställning på platsen. Ungdomens intresse för saken är givetvis i ganska stor utsträckning beroende av lärarens inställning. Som ett intressestimulerande initiativ, som samtidigt synes vara pedagogiskt värdefullt, må också nämnas att R. P. O., i samarbete med skolornas lärare efter en turné med »Johan Ulfstjerna» med Anders de Wahl i huvudrollen, anordnade en tävling mellan de besökta platsernas skolor, i vilken det gällde att i uppsatsform recensera föreställningen. Uppslaget omfattades med utomordentligt intresse.

I samband med frågan om ungdomen och teatern bör Riksteaterns insats på ytterligare ett område omnämnas, nämligen dess med statsbidrag anordnade turnéer till militärförläggningar under den rådande militära beredskapen. De inkallade är ju i mycket stor utsträckning ungdomar i de första 20-åren eller yngre och för en högst avsevärd del av dessa har säkerligen Riksteaterns eller Förströelsedetaljens besök vid förläggningen utgjort deras första kontakt med verklig scenkonst. Omfattningen av fältteaterverksamheten framgår därav att under spelåren 1941—44 (3 år) gavs 344 utslutande för militären anordnade föreställningar, besökta av inte mindre än 181 000 personer.

C. Barn- och ungdomsteater inom folkparkerna

På sid. 116 har lämnats en redogörelse för omfattningen av folkparkernas allmänna teaterverksamhet. Sedan lång tid tillbaka har teaterverksamheten från organisationens och också från enskilda folkparks sida varit särskilt omhuldad och har utgjort det betydelsefullaste ledet i folkparkernas verksamhet. Under de senaste åren har i statsanslag till teaterverksamheten erhållits 200 000 kronor, därav 50 000 till militärföreställningar. Att teaterverksamheten kunnat drivas i relativt stor omfattning har möjliggjorts genom att låga inträdes- och sittplatsavgifter kunnat tillämpas. I allmänhet täcks dock inte alla omkostnader för teaterverksamheten genom rörelsen och genom de beviljade statsanslagen. De summor, som av de olika folkparkerna årligen offras på teaterverksamheten, kan inte exakt anges, men vid en år 1937 företagen omfattande undersökning framgick, att parkernas tillskott utgjorde i runt tal 360 000 kronor.

Under den rådande kristiden har folkparkerna haft att kämpa emot vissa svårigheter, när det gällt att intressera publiken för den kulturella och litterära delen av folkparksverksamheten. Trots bemödanden från organisationens centrala ledning och från olika folkparker i landet har det emeller-

tid tyvärr visat sig mycket svårt att intressera särskilt ungdom för värdefull dramatisk konst.

I syfte att bygga upp ett teaterintresse inom vidare kretsar har man sedan några år anordnat *barnteaterverksamhet*. Under år 1944 har t. ex. två sällskap gett sammanlagt ett 80-tal föreställningar med sagoprogram (»Askungen» och »Clownen Beppo») för en publik på i runt tal 50 000 barn. Med ledning av hittills vunna erfarenheter anser man sig ha kunnat konstatera, att värdet av god barnteater som spridare av intresse för teater inom vidare kretsar är mycket stort. Här kan förtjäna påpekas, att barnteatern vanligen inte är någon lönande affär. Varje barnföreställning brukar sålunda medföra en direkt förlust för folkparken på omkring 500 kronor. Inträdet till barnteatern är inte sällan avgiftsfritt, i andra fall brukar en avgift på 25—50 öre upptas per barn.

Med bidrag av staten och i samarbete med Försvarsstabens förströelse-detalj har också i folkparkerna getts ett stort antal föreställningar (operetter och dramatisk teater) för *militär personal*, huvudsakligen såsom matinéer på olika regementsorter. Centralstyrelsen anför på tal härom: »militärföreställningarna, där dessa förekommit, har märkbart vidgat intresset till sådana samhällsgrupper som tidigare inte haft intresse för teater».

Kommitténs synpunkter på frågan

Redogörelsen för skol- och ungdomsteaterverksamheten uppvisar en bild av å ena sidan aktningvärda försök att göra ungdomen — med tonvikt på skolungdomen — förtrogen med det bästa inom teaterkonsten, å andra sidan resonans och ett påfallande intresse hos ungdomarna själva. Att skolteaterverksamheten stundom utsatts för kritik, måhända i främsta rummet vad pjäsvalet beträffar, kan i förbigående nämnas. Det är emellertid värt att uppmärksamma, att det alltjämt finns en mycket stor ungdomlig publikreserv, som teatern av skilda anledningar överhuvudtaget ännu inte nått kontakt med. Dit måste framför allt räknas de förvärvsarbetande ungdomarna såväl i som över tonåren.

Den föregående redogörelsen har visat vilka teoretiska möjligheter de unga för närvarande har att besöka teater, d. v. s. deras möjligheter att överhuvudtaget nå en teaterföreställning inom rimligt avstånd från hemmet. I själva verket utnyttjas inte ens dessa möjligheter med undantag av skolteatern av mer än ett relativt fåtal unga. Man bör inte heller bortse från att den uppskattning och livliga besöksfrekvens, som skolteatern kan uppvisa, är betingad av särskilda förhållanden såsom kollektiv påverkan, organiserad anslutning, förmånliga priser och kanske också att eleverna upp-

fattar skolföreställningen som ett spännande och mot skolverksamheten i övrigt kontrasterande inslag.

Annorlunda ställer det sig i fråga om inte organiserade teaterbesök och framför allt beträffande den stora kategori av ungdomar som tidigt, redan i 14—15-årsåldern, släppt kontakten med skolan. Ytterst få av dessa torde någonsin på eget initiativ besöka en »riktig» teater. Sker det likväl, har man i de flesta fall anledning att spåra påverkan av t. ex. Skådebanan via arbetsplats och kamrater.

Bland de orsaker, som bidrar till den förvärvsarbetande ungdomens passivitet i förhållande till teatern, kan framhållas att biljettpriserna vid teatrar är relativt höga. I varje fall förefaller de vid en jämförelse med biografernas priser höga. Följande sammanställning visar de ordinarie biljettpriserna utan förköp men inklusive nöjesskatt vid några fasta teatrar liksom genomsnittspriser vid turnéföreställningar, jämförda med de vanligen tillämpade biografpriserna:

<i>Teater</i>	Billigaste plats kronor	Dyraste plats kronor	<i>Biograf</i>	Billigaste plats kronor	Dyraste plats kronor
<i>Stockholm</i>			<i>Stockholm</i>		
Kungliga Teatern (Operan) . .	1.25	9.80	premiärbiograf . .	1.50	2.70
Kungliga Dramatiska Teatern .	0.80	7.90	övriga biografier .	1.30	2.20
Blancheteatern	3	8.65			
Nya Teatern	2.50	7.95			
Oscarsteatern	1.65	11.90			
Vasateatern	1.30 ¹	9.90			
<i>Göteborg</i>					
Stadsteatern, stora salongen . .	1.50	6			
» , studion	3	4			
Stora Teatern (Göteborgs Ly- riska Teater)	1.25	6.50	Göteborg	1.20	2.50
<i>Malmö</i> Stadsteatern	1.60	8.50	Malmö	1.20	2.50
<i>Hälsingborg</i> Stadsteatern					
Genomsnittspris vid turné av riksteatern ²	2	7	Landsorten i övrigt	1.20	1.70
Genomsnittspris vid teater- föreställning i folkpark ³ .	0.50 ¹	3.50	Ovanstående uppgifter avser allmänt tillämpade priser.		

¹ Ståplats. ² Approximativt, mycket varierande. ³ Inklusive inträde till parken.

Det låter visserligen säga sig, att man kan gå på teatern till samma eller lägre kostnad än på bio, men en jämförelse mellan teaterns sämsta och biografens bästa platser måste uppenbarligen bli haltande. En detalj, som

kan synas oväsentlig men som otvivelaktigt har en viss psykologisk betydelse, är att medan också de billigaste platserna på en biograf, åtminstone i de städer där permanenta teatrar finns, mestadels är utrustade med komfortabla fåtöljer och en också i övrigt ofta mycket påkostad inredning, utgörs sittplatserna på teaternas enklare platser ofta av otrivsamma träbänkar, varjämte åtminstone de övre raderna och foajéerna i en teater stundom gör ett påfallande påvert intryck. I synnerhet de s. k. kungliga teatrarna är alltjämt i påfallande stor utsträckning klassbetonade.

Mer än på det ekonomiska planet torde teaterns bristande kontakt med inte minst den stora mängden ungdom ligga på det psykologiska planet. Uppfattningen om teatern som ett överklassnöje har sålunda knappast förmått överbryggas och just sådant som den i teaternas byggnads- och inredningsstil mycket starkt markerade skillnaden mellan den välsituerade och »fina» parkettpubliken och den enkla radpubliken är onekligen ägnat att befästa den nyssnämnda uppfattningen. Det är knappast förvånande att en pojke, som vill gå med sin flicka på ett nöje, hellre väljer biografen, där miljön oavsett varierande biljettpris är enhetlig och en smula lyxbetonad, där den ene känner sig lika god som den andre, än han väljer teaterns billigare platser, där skillnaden mellan honom själv och vad han uppfattar som »överklasspubliken» är starkt markerad. I de modernare teaterbyggnaderna har dock dessa förhållanden betydligt förbättrats.

Något som också drar publiken — det gäller naturligtvis inte bara ungdomen — till bion i stället för till teatern, är att ett teaterbesök anses i olika avseenden omständligare än att helt enkelt slinka in på en bio. Vill man vara säker på att få biljetter måste man ofta mot förköpsavgift köpa dem en eller annan dag före föreställningen, särskilt om det gäller ett program som verkligen drar publik. En hämmande barriär är kanske också, att man enligt den allmänna uppfattningen behöver »klä» sig litet extra för ett teaterbesök, som dessutom kräver en helkväll och sålunda är ett företag på ett annat sätt än ett biobesök. Naturligtvis betyder det också en hel del att teatrarna också i de största städerna är mycket få, medan biograf finns i så gott som varje stadsdel eller till och med kvarter.

Teaterns blygsamma reklamering är, i konkurrensen med filmen om den breda ungdomspubliken, även en faktor att räkna med. Man behöver bara granska de stora tidningarnas nöjesannonser för att inse detta. Filmannonseringen fyller sida efter sida med stora, sensationellt upplagda och klat-schigt illustrerade annonser, vilka liksom filmerna själva och inte minst filmtitlarna företrädesvis appellerar till en ungdomlig publik och dess intresse för erotik och raffel. Mot sådana konkurrenter kan teaternas diskreta, enspaltiga, om korrekta offentliga tillkännagivanden påminnande små annonser på intet sätt göra sig gällande. Förhållandet går för övrigt igen på alla reklamens områden, i affischeringen, i fasadreklamen och i den mer

eller mindre förstuckna reklam som dags- och veckopressens recensioner, kåserier och stjärnnotiser består.

Det svåraste hindret att övervinna, då det gäller att intressera den bredare ungdomspubliken för teater, är emellertid att ungdomen misstror teatern som nöjesform. I fråga om en film vet den genom reklamen eller genom bekanta att den är »en stark sak», »tjusig» eller »ruskigt bra»; teaterpjäsen vet den som regel ingenting om alls, men befarar att den är tråkig, »ingenting för en annan». När ungdomen roar sig, vill den också ha roligt i ordets egentliga bemärkelse, den vill ha lättillgänglig och lättbegriplig förströelse. Härom är heller ingenting att säga, så länge man inte lyckats övertyga ungdomen i gemen om att en värdefullare underhållning, i detta fall god teater, likaväl som god litteratur kan vara lika fängslande som en »happy end»-film eller ett novellmagasin.

Betecknande är ett uttalande i en skrivelse till kommittén från teaterchefen vid Vasateatern i Stockholm, fru Martha Lundholm: »Jag har många gånger erbjudit ideella sammanslutningar biljettförmåner, vilka de aldrig använt sig av då det gällt värdefulla program. Vid ett tillfälle hade en ungdomsorganisation undersökt möjligheterna att abonnera på en föreställning av 'Nog lever farfar' (med Olof Molander och Victor Sjöström i huvudrollerna), men efter moget övervägande avböjde de och abonnerade på en revy föreställning i stället.» Fru Lundholm skriver i detta sammanhang: »Jag tror att ingenstans kunna unga människor få de lärdomar för livet, som de behöva, både i fråga om skick och goda seder, som de omedvetet erhålla vid teaterbesök».

Samma nedslående erfarenheter om den mognare ungdomens teaterintresse, som ovanstående uttalande ger uttryck för, har också deklarerats från folkparkshall. För att denna ungdomens negativa inställning till teatern skall kunna övervinnas torde det vara nödvändigt att den från unga år, helst redan på skolstadiet, bereds tillfälle att stifta bekantskap med teatern och vad den kan ge både av direkt förströelse och av mera svårgripbara värden samt att detta intresse sedermera hålls vid makt genom att teatern långt mer än som nu sker gör sig påmind bland de unga och träder fram ur sin blygsamma tillbakadragenhet. Detta är ju dock närmast en fråga om ekonomiska resurser.

Frågan om ungdomen och teatern kan självfallet inte lösryckas ur det stora problemkomplex, som kan betecknas med slagordet »teatern åt folket». En utveckling och utbyggnad av ungdomsverksamheten kan knappast i större utsträckning genomföras utan att det större problemet först finner sin lösning. Denna fråga är emellertid så omfattande och speciell att ungdomsvårdskommittén inte anser sig ha anledning att gå närmare in därpå. Kommittén får i detta avseende hänvisa till de utredningar, som tidigare företagits i ämnet, bland annat 1933 års teaterutredning och 1943 års riks-

teaterutredning, av vilka utredningar dock ingen kan sägas ha anvisat en, enligt kommitténs mening, helt tillfredsställande lösning av ungdomens teaterfråga.

För teaterstädernas del har visserligen i den ovan lämnade översikten kunnat konstateras högst otillräckliga resurser med avseende på ungdomsteaterns verksamhet. Vid en jämförelse med landsorten måste dock tas i betraktande, att just förhandenvaron i en stad av sådan verksamhet skapar en efterfrågan, som på mindre gynnade platser inte i samma utsträckning gör sig gällande. I de större befolkningscentra torde frågan om ökade möjligheter för ungdomen att se teater praktiskt taget bara vara en anslagsfråga av inte alltför oroande proportioner. En utväg vore t. ex. att skapa en ungdomens egen teater, uteslutande reserverad för skol- och ungdomsföreställningar, men åtminstone i huvudsak byggande på de stora fasta scenernas repertoar och skådespelarkrafter. I denna riktning har frågan bland annat lösts i Köpenhamn.

För landsortens och då särskilt den rena landsbygdens del är svårigheten ofantligt mycket större. En tillfredsställande lösning av detta problem får anses synnerligen viktig inte minst därför att stora avstånd och gles bebyggelse ställer just de delar av befolkningen utanför teaterns räckvidd, som också i övrigt är vanlottade ifråga om underhållning av värdefullare art. Tillkomsten av Riksteaterns publikorganisation och den utveckling, som denna sedermera fått, synes dock markera en framkomlig väg beträffande landsortsungdomens teaterfråga. Det är emellertid härvid att märka, att landsortsturnéerna i främsta rummet ger föreställningar på de platser, där publikanslutningen kan förväntas bli tillräcklig. I praktiken innebär detta att föreställningar huvudsakligen ges i städerna och på de större tätorterna. Med förbättrade kommunikationsförhållanden kan dock ett uppträdande på en viss ort räkna med publik inte bara från platsen i fråga utan också från landsbygd och samhällen inom en rätt vid räjong däromkring.

En förutsättning för bedrivande av turnéteaterverksamhet är givetvis att lämpliga lokaler finns. Liksom i fråga om lokaler för övriga nöjes- och fritidsbehov kan också beträffande teaterlokaler konstateras en påtaglig brist, vilken för övrigt på grund av behovet av scenanordningar, klädloger m. m. blir särskilt iögonenfallande just när det gäller teater. Vid en undersökning, som den s. k. folkrorelsekommittén utförde år 1942, konstaterades att förutsättningar för att teaterverksamhet skulle kunna bedrivas förelåg på 666 orter i landet. Av dessa orter hade 134 tillfredsställande teaterlokaler, medan 532 var mindre orter med enklare scenanordningar.

De vägar, på vilka teatern hittills sökt kontakt med ungdomen, är, enligt ungdomsvårdskommitténs uppfattning, i princip riktiga. Kommittén finner emellertid de resurser, som för närvarande står till buds för teaterverksam-

heten bland ungdomen, i högsta grad otillräckliga. En utökning av verksamheten förutsätter emellertid ett kraftigt ökat ekonomiskt stöd från det allmänna. Detta gäller teaterstädernas möjligheter att i större utsträckning än för närvarande knyta den ungdomliga publiken till teatern såväl som landsbygdens teaterfråga.

För åstadkommandet av en ökning av landsortsungdomens möjligheter att se god teater *vill kommittén varmt förorda en sådan höjning av statsanslaget till Riksteatern, som skulle möjliggöra för denna att i kraftigt ökad omfattning bedriva turnéverksamhet*. I Riksteaterutredningens nyligen avgivna betänkande föreslås visserligen en höjning av statsanslaget till 455 000 kronor, vilket innebär en höjning utöver det anslag som beviljades för år 1943/44 med 105 000 kronor. Detta ökade anslag föreslås enligt utredningen skola disponeras så att 100 föreställningar skall ges såsom skolföreställningar. Såsom av redogörelsen över Riksteaterns turnéverksamhet tidigare framgått, gav Riksteatern ungefär detta antal skolföreställningar (98 stycken) under spelåret 1942—43 på ett statsanslag som uppgick till 350 000 kronor.

Också om det sålunda föreslagna utökade Riksteateranslaget skulle medföra en om än blygsam absolut ökning av skolteaterverksamheten i landsorten, innebär denna verksamhets andel i det hela dock en kraftig proportionell nedgång.

Kommittén vill, utan att härvid närmare precisera något visst belopp eller något visst antal föreställningar, understryka vikten av att Riksteaterns anslag kraftigt höjes. En sådan höjning av anslaget kommer givetvis under alla förhållanden också ungdomen till godo. Kommittén vill emellertid särskilt påpeka vikten av att därvid teaterverksamheten för ungdom uppmärksammas på ett helt annat sätt än som kommit till uttryck i Riksteaterutredningens betänkande. Också om den kalkyl rörande det äskade anslagets användning till olika slag av föreställningar, som där angetts, inte behöver vara direkt bindande för användningen av anslaget, får den undanskymda plats som skolteatern där getts måhända anses symptomatisk för det tämligen svala intresse varmed denna fråga hittills i många sammanhang betraktats.

Vad teaterverksamheten inom folkparkerna beträffar, har i det föregående lämnats en redogörelse för den nuvarande omfattningen av densamma. Det framgick härav, att någon ungdomsteaterverksamhet hittills inte ägt rum. Däremot har i främsta rummet militärföreställningar — som givetvis i stor utsträckning besökts av unga pojkar — och också barnteaterverksamhet förekommit.

Vid konferenser med representanter för Folkets parkers centralorganisation har ungdomsvårdskommittén erfarit, att från organisationens sida en verksamhet planeras med syfte att främja ungdomens möjlighet av att få

en god teater. Ett samarbete har sålunda inletts med till att börja med Socialdemokratiska ungdomsförbundet. Detta samarbete skall gå ut på, att upplysningsverksamhet skall bedrivas inom ungdomsföreningarna i anslutning till folkparkernas program. Denna upplysningsverksamhet skall äga rum efter ungefär samma linjer som verksamheten i samband med Riksteaterns skolföreställningar. Kommittén, som finner den väg folkparkerna här ämnar slå in på i hög grad uppmuntransvärd och värdefull, vill uttala den förhoppningen, att samarbetet kommer att utvidgas till så många ungdomsorganisationer som möjligt. Kommittén förutsätter också, att detta samarbete i största möjliga utsträckning inriktar sig på att söka få ungdomen till den värdefullare delen av folkparkernas program.

En förutsättning för en intensifiering av teaterverksamheten inom folkparkerna — och alltså även för möjligheten att få till stånd ett fördjupat samarbete med ungdomsorganisationerna — torde emellertid vara, *att det statsanslag, som för närvarande utgår till folkparkerna, väsentligt höjs*. Ungdomsvårdskommittén, som erhållit kännedom om att Folkparkernas centralstyrelse hos statsmakterna anhållit om en höjning av anslaget, vill, med understrykande av den stora betydelsen av att de unga får se god teater, varmt förorda denna hemställan.

Kommittén vill ifrågasätta, huruvida inte flera synpunkter talar för, att den skolteaterverksamhet, som bedrivs såväl i teaterstäderna som vid turnéverksamhet, vidgades till att öppnas för ungdom överhuvudtaget. Också om på sina håll ett sådant förfaringsätt redan tillämpas, synes det som om ungdomsteaterverksamheten hittills huvudsakligen vänt sig just till skolorna, i främsta rummet till läroverksungdomen. Med hänsyn till att medel- och överklassen är oproportionerligt starkt representerade i de högre skolorna och med hänsyn till den tidigare omtalade bristande kontakt, som teatern onekligen har med den förvärvsarbetande ungdomen, synes det kommittén angeläget *att de hittillsvarande skolföreställningarna omändras till ungdomsföreställningar*. Att rekryteringsbasen härigenom vidgas till allt större ungdomsskaror, torde bara få anses såsom tillfredsställande och torde kunna förväntas medföra att behovet av en utbyggnad av ungdomsteaterverksamheten blir än mera framträdande. Ungdoms- och bildningsorganisationerna torde, vilket bland annat vissa erfarenheter från Riksteaterns arbete visar, lämpligen kunna fylla samma uppgift som skolorna hittills fyllt genom att propagera för de olika pjäserna, hjälpa till med biljettförsäljningen m. m.

Att ett ökat anslag från statens sida är oundgängligen nödvändigt för att kunna åstadkomma en teaterverksamhet för ungdomen som blir av kvantitativ betydelse kan inte undanskymma kommunernas ansvar, när det gäller att på de olika orterna bevilja anslag för verksamheten. Vad Riksteatern beträffar är det för närvarande bara ett par städer av det 50-tal, där R. P. O.-sammanslutningar finns, som lämnar anslag speciellt för ungdomsföreställ-

ningar. Även folkparkerna noterar ett mycket svagt intresse hos kommunerna att ekonomiskt intressera sig för att främja teaterverksamheten. Som ett föredömligt men tyvärr ganska enastående exempel kan nämnas, att hela skolklasser inom Bjärträ kommun på kommunens bekostnad fick besöka barnteaterföreställningar i folkparken. Behovet av att kommunerna på ett generösare sätt än hittills beviljar anslag för ändamålet och därigenom medverkar till att i större utsträckning än för närvarande bringa ungdomarna i kontakt med god teater, vill ungdomsvårdskommittén kraftigt understryka.

Kommittén vill slutligen också understryka vikten av att de ideella organisationerna — inte minst ungdomsorganisationerna — bildningsverksamheten och radion söker verka för att till allmänheten och särskilt till ungdomen sprida ökad upplysning om teaterkonsten och därmed sammanhängande spörsmål. Tillkomsten av en kraftig publikopinion, när det gäller teaterns såväl kvantitativa som kvalitativa verksamhet, torde nämligen vara en förutsättning för tillkomsten av den folkteater för vars förverkligande ännu mycket återstår.

IV. Främjande av amatörteaterns verksamhet

En av de vanskligheter, som vidlåder nöjeslivet sådant det i dag utformas, är att det främjar de ungas passivitet och bara lämnar synnerligen begränsat utrymme för ungdomens egna insatser. Sådana fritidssysselsättningar, som individen själv kan medverka i eller vara med om att utforma, ger nämligen säkerligen mera tillfredsställelse och glädje än om man bara behöver gå till dukat bord.

En nöjesverksamhet, som ur dessa synpunkter sett uppfyller alla krav, är amatörteatern som inte bara ger rikliga tillfällen att uppträda och agera utan också att delta i förfärdigandet av allt det övriga som hör en teaterföreställning till: kläder, kulisser m. m. Som ännu ett värde skall framhållas, att amatörteatern inte minst på landsbygden utgör ett efterlängtad och inte oviktigt inslag i ett ofta ganska knappt tillmätt nöjesliv.

Men amatörteatern har också en annan betydelse: den bristande kontakten mellan de unga och teatern, som påtalats i föregående avsnitt, beror i stor utsträckning på, att de unga inte kommit i kontakt med teatern, att de inte vet vad teater verkligen är. Om man blir aktivt arbetande inom en amatörteatergrupp, som har vissa ambitioner vid pjäsval, allvar inför uppgiften m. m., så måste detta bidra att stegra intresset och förståelsen för teater överhuvudtaget. Härifrån och till att de unga amatörskådespelarna

betraktar sig såsom »riktiga» skådesspelare är steget långt. En varning till de unga, som i sin förening gjort ett lyckat framträdande i en pjäs och som eldade härav på allvar vill ägna sig åt det med en romantisk gloria alltjämt omgivna teateryrket, torde inte vara helt obefogad. .

Intresset för denna form av självverksamhet har också under de senare decennierna varit mycket stort och särskilt inom föreningslivet har amatörteaterverksamheten utgjort ett omtyckt inslag. Inte sällan torde föreningsarbetet i viss utsträckning ha finansierats genom inkomsterna av denna mer eller mindre ordnade teaterverksamhet. Ett lyckat exempel på amatörteater för ungdom när den är som bäst, utgör en liten pjäs — Ali Baba och de sju dvärgarna — som våren 1945 spelas av Mariapojkarna i Stockholm på ett antal ungdomsgårdar, föreningar m. m. Turnén har experimentkaraktär.

Om det sålunda å ena sidan kan fastslås, att intresset för amatörteaterverksamheten är utomordentligt stort, så kan det å andra sidan inte förnekas, att verksamhetens konstnärliga och intellektuella standard sådan den hittills utformats ofta lämnat mycket övrigt att önska. I främsta rummet torde amatörteaterverksamheten ha betraktats såsom ett muntrande inslag i föreningsarbetet och som en inkomstkälla. En starkt bidragande orsak till att uppfattningen om teaterkonsten framförallt i landsorten har varit mycket svävande torde ligga i, att den resande landsortsteatern inte alltid kunnat prestera så konstnärligt fullödiga föreställningar, att teatern i dessa fall kunnat bli annat än förströelse för stunden. Det är naturligt, om amatörteatern tagit denna enkla syn på teaterns kulturbärande uppgifter i arv från vissa grenar av den gamla landsortsteatern. Den inskränkning, som har skett ifråga om den dramatiska repertoaren i folkparkernas teaterverksamhet, liksom den begränsning av Riksteaterns turnéverksamhet som förelegat, har gjort att många orter i landet sällan eller aldrig får se en verkligt god teaterföreställning.

Sedan år 1929 har emellertid förekommit ett organiserat arbete på att fördjupa och konstnärligt förbättra amatörteaterverksamheten i landet. Då bildades nämligen inom ABF en teaterkommitté, som bland annat tog upp amatörteaterfrågan till närmare granskning. År 1933 bildades Amatörteaterns riksförbund som är ett samarbetsorgan mellan ABF, Godtemplarorden, Nationaltemplarorden och Svenska landsbygdens ungdomsförbund.

De strävanden för en förbättring som sattes in möttes överallt av stort intresse. Emellertid kom man snart nog underfund med, att den konstnärligt strävande och kulturellt ansvarskännande amatörteater, som man ville sätta i stället för den gamla hållningslösa, krävde ett omfattande arbete och ett djupare intresse från amatörteaterutövarnas sida. Många var villiga att underkasta sig de studier och personliga insatser som fordrades.

De flesta tyckte emellertid att kraven var för hårda och fortsatte i gamla hjulspår. Under de år Riksförbundet verkat har ett oavbrutet arbete pågått för att för de många amatörteaterentusiasterna göra klart vilka möjligheter en ambitiöst driven teaterverksamhet innesluter. Det har i första hand varit en upplysningsfråga: det har gällt att sätta fantasin i rörelse, mana fram idéer, söka få fram en personlig syn på amatörteaterarbetet. I andra hand har det gällt att sätta de tekniska resurserna i händerna på dem som trott sig kunna skapa något av värde på scenen. Självfallet har det varit och är det alltjämt en mycket stor uppgift som man här försöker lösa. Efter som de ekonomiska resurserna varit synnerligen blygsamma — Riksförbundet uppbär i avgifter endast 2 000 kronor per år — är det naturligt att verksamheten bara hunnit en bit på väg. Den nyss nämnda summan skall nämligen räcka dels till arvode åt en ombudsman, som får sköta hit-hörande uppgifter på fritid, dels till allmänna administrationskostnader etc. Vad som hittills åstadkommit är en fortlöpande granskning av det pjäsmaterial, som från skilda håll erbjuds amatörteatergrupperna, och en på grundval av denna granskning sammanställd vägledning vid pjäsval som gratis utsänds till intresserade. Vidare har årligen en teaterledarkurs på en vecka anordnats. Till denna kurs erhålls inga anslag, varför omkostnaderna blir relativt höga för kursdeltagarna, också om de anslutna organisationerna vanligen uppsätter ett mindre antal stipendier för ändamålet. Omkring 30 personer brukar delta i kurserna. Kursplanen har upptagit föreläsningar och diskussioner om amatörteatern som studieämne, pjäs- och rollanalys, praktiska övningar i skådespelarkonst, talteknik, maskering etc. Vidare har efter i stort sett liknande program anordnats veckoslutskurser i skilda delar av landet, ofta i samarbete med RPO. Ett litet blad, »Amatörteatern» har också utgetts 3 till 4 gånger årligen, innehållande anvisningar och upplysningar i teaterfrågor. Dessutom har pågått en personlig rådgivning per korrespondens, telefon och vid personliga besök. I samarbete med Brevskolan har Amatörteaterns riksförbund också utgett en korrespondenskurs om teater.

Enligt ungdomsvårdskommittén skulle amatörteaterverksamheten kunna utvecklas till att bli ett så betydelsefullt inslag i ungdomens nöjesliv och självverksamhet, att den inte kan förbigås när man överväger ungdomsvårdande åtgärder. Kan den påverkas dithän, att de ambitiösa och konstnärligt strävande amateursällskapen blir i majoritet istället för i minoritet, skulle detta sannolikt kraftigt medverka till en förändring av ungdomens allmänna syn på nöjeslivet, liksom det skulle kunna utgöra ett värdefullt tillskott i nöjeslivet, inte minst för landsbygdsungdomen.

Det är framförallt på två punkter som energiska insatser erfordras men inte hittills kommit till stånd på grund av bristande resurser: anskaffandet

av en modern och givande repertoar samt åstadkommandet av en intensifierad instruktionsverksamhet.

Repertoarfrågan har, trots de insatser Riksförbundet gjort genom att visa på användbara pjäser, alltid varit svår att komma till rätta med. Genom den allmänna, ganska hållningslösa uppfattningen om teaterns konstnärliga och kulturella ansvar, har den vägande repertoar, som dock funnits tillgänglig, på intet sätt kunnat hävda sig i konkurrensen med de mindrevärdiga pjäser som översvämmat marknaden. Detta är också en erfarenhet som pjäsförläggarna har gjort, då ur litterära synpunkter mer betydelsefulla pjäser fått betalas av vinsterna på underhaltiga. På grund av bristen på medel har det inte varit möjligt för det på området verkande förbundet att bedriva egen pjäsutgivning, hur väl motiverat detta än hade varit.

Vad åter instruktionsverksamheten beträffar, torde en brett lagd sådan vara en förutsättning för att några betydande resultat skall kunna uppnås. Ett visst kunskapsinhämtande kan givetvis ske med hjälp av studieplaner och tillgänglig litteratur, men gestaltningsförmågan kan knappast, annat än i undantagsfall, utvecklas utan skicklig pedagogisk ledning.

Ett ekonomiskt bidrag från statens sida till en organisation med syfte att stimulera, organisera och konstnärligt höja amatörteaterverksamheten i landet anser kommittén i högsta grad motiverat. Ett sådant stöd torde för övrigt vara en ofrånkomlig förutsättning för att en skisserad intensifiering av amatörteaterverksamheten skall kunna komma till stånd.

Eftersom de organisationer, som är representerade i Amatörteaterns riksförbund också är med i samverkande bildningsförbunden, synes det kommittén vara en naturlig organisatorisk åtgärd, att Amatörteaterns riksförbund ombildas till att utgöra en sektion av samverkande bildningsförbunden. Härigenom skulle uppnås, att en gemensam administrativ apparat skulle kunna begagnas för såväl åtgärder på detta område som på områden vilka berörs på sid. 228 och sid. 288 i fortsättningen.

Sedan denna organisatoriska åtgärd vidtagits, föreslår kommittén *att ett statsbidrag på 32 000 kronor om året tills vidare ställs till samverkande bildningsförbundens förfogande för organiserandet av en verksamhet till stöd åt amatörteatern.* Den föreslagna summan avser kostnader för informationsblad, anskaffande av undervisningsmateriel, instruktionsverksamhet, teaterledarekurs m. m. enligt följande kalkyl:

Utgivandet av informationsblad i 2 000 exemplar	kronor	5 000
Undervisningsmateriel, repertoarutgivning m. m.	»	10 000
Instruktionsverksamhet och resor	»	12 000
Anordnandet av teaterledarekurser	»	5 000

Summa kronor 32 000.

Efter hand som verksamheten stabiliseras är det givetvis tänkbart, att de enskilda grupperna får en sådan fast organisation och ett så pass gott ekonomiskt underlag, att de själva kan göra vissa insatser. Härvidlag får utvecklingen visa på lämpliga vägar. Med här ovan angett statsbidrag torde emellertid en verksamhet av betydande och löftesrik omfattning kunna sättas i gång.

Angående verksamhetens administration se sid. 313.

V. Främjande av musikverksamheten

I föregående avsnitt har konstaterats, att fritidssysselsättningarnas värde ökar i den mån de kräver aktiva insatser av de unga. En fritidssysselsättning som härvid uppfyller alla krav är utövandet av musik. Även om det här inte är fråga om ett »nöje» i den bemärkelse i vilken ordet tidigare använts, torde ur flera synpunkter vara lämpligt att i föreliggande sammanhang diskutera åtgärder för främjande av de ungas möjligheter att aktivt utöva musik.

Med den glesa bebyggelse vårt land har och med de relativt stora omkostnader som krävs för utövandet av musikalisk verksamhet som fritidshobby, är det naturligt att många unga inte har tillräckliga möjligheter när det gäller att lära sig spela eller att tillsammans med andra få tillfälle att utöva musik. Insatser för att öka de ungas möjligheter härvidlag torde vara i hög grad väbehövliga. För att en sådan verksamhet skall kunna nå ut också till smärre orter, torde den bästa vägen vara att anknyta till redan existerande bildningsorganisationer med deras vida förgrening ut över landet.

Inom samverkande bildningsförbunden — det samarbetsorgan som upprättats av de statsunderstödda studieförbunden — är sedan helt nyligen en organisation under utbyggnad som, om nödiga ekonomiska resurser kunde erhållas, säkerligen skulle kunna nå det syfte som i det föregående angetts. Samverkande bildningsförbunden har nämligen efter framställning från studieförbundens musikkonsulenter konstituerat en centralkommitté för musikalisk folkbildning. Denna är administrativt organiserad såsom en sektion av samverkande bildningsförbunden och består av representanter för de olika studieförbunden. Meningen är att kommittén senare med sig skall adjungera representanter för andra organisationer och institutioner, som har intresse för dylik verksamhet.

För utformningen av arbetet planeras verksamheten uppläggas på följande sätt: Inom varje län skall bildas ett samarbetsorgan för musikfrågor,

antingen i form av en sektion av den redan befintliga länsammanslutningen mellan bildningsförbunden eller, där musikcirkelverksamheten redan nått en större omfattning, i form av ett musikcirkelförbund för länet. Dylika finns redan inom några län. Dessa samarbetsorgan skall utgöra en samlande och vägledande instans, organisera musikcirkelarna och svara för anställandet av instruktörer. Som instruktörer planeras att anlita på de olika orterna redan arbetande musikpedagoger, vilka skulle kunna dela sin arbetstid mellan den rent privata verksamheten och uppgifter i musikcirkelarnas tjänst. Det bleve sålunda i allmänhet inte tal om att heltidsanställa några instruktörer. Enligt förslaget skulle lärararvodena betalas av eleverna, medan lärarnas resekostnader och dagtraktamenten skulle bestridas med hjälp av särskilda landstingsbidrag och anslag från centralkommittén. Varje instruktör skulle arbeta inom ett större område och vara lärare för musikcirkel på olika orter. Den här skisserade verksamheten avser såväl instrumental- som sångcirkel.

Som komplettering till den sålunda skisserade verksamheten planeras också anordnandet av en större, årlig studieledarkurs i musikteori, dirigering etc. för dem som har vissa musikaliska grunder att bygga på. Veckoslutskurser i olika delar av landet skulle komplettera denna längre studieledarkurs.

För att skaffa medel för verksamheten anordnade samverkande bildningsförbunden under juni-augusti 1944 ett varulotteri. Resultatet härav är ännu inte klart, men den ekonomiska behållningen kommer att bli synnerligen blygsam eftersom lotteriet pågick under en tidpunkt, då föreningsverksamheten låg nere och möjligheterna att avyttra lotterna därför var begränsade. Lotteriets blygsamma resultat gör att redan de begränsade stödåtgärder som centralkommittén övervägt inte kan fortsätta utan särskilda bidrag.

Ett statligt stöd för ändamålet synes — med hänsyn till verksamhetens fostrande och kulturellt värdefulla karaktär — kommittén klart motiverat. Härvid bör emellertid uppmärksammas att det i det föregående skisserade förslaget har en tämligen blygsam omfattning och att, om statsbidrag erhålls, detta bör beräknas efter grunder, som gör det möjligt att redan från början lägga upp verksamheten på en bredare basis. Det planerade arbetsprogrammet innebär sålunda, att musikintresserade på orter, där ingen musikpedagog finns förut, skulle få samma möjligheter som andra. Där emot har centralkommittén inte vågat sträcka sig så långt som till att föreslå bidrag till lärararvoden, vilket i hög grad skulle underlätta mindre bemedlades möjligheter att ägna sig åt musik. Enligt ungdomsvårdskommittén är det emellertid i hög grad motiverat och önskligt att redan från

början försöka få till stånd en organisation som medger bidrag till lärararvoden.

Att härigenom en ny form av stöd åt bildningsverksamheten (lärararvoden) skulle införas, anser kommittén motiverat med att det i fråga om musikverksamheten rör sig om ett rent undervisningsämne.

Ungdomsvårdskommittén vill föreslå, att ett statligt bidrag på 60 000 kronor årligen ställs till samverkande bildningsförbundens förfogande för organiserandet och genomförandet av en här skisserad musikinstruktionsverksamhet. Anslaget är avsett att täcka kostnaden för instruktionsverksamheten och lärararvoden, ledarekurser och förlagsverksamhet m. m. enligt följande kalkyl:

Anslag till instruktionsverksamhet och resor	kronor	10 000
Bidrag till lärararvoden, arbetsmateriel	»	30 000
Anordnandet av musikledarekurser	»	10 000
Anordnandet av annan kursverksamhet	»	5 000
Förlagsverksamhet	»	5 000
		<hr/>
	Summa kronor	60 000.

På sid. 313 diskuteras kostnaderna för verksamhetens administration.

U N G D O M E N O C H F I L M E N

I KAPITEL II har redan ingående behandlats dels frågan om hur stor del av fritiden ungdomen genomsnittligt tillbringar med biobesök och dels frågan om hur dessa besök fördelar sig på olika ungdomar beroende bland annat på ålder och bostadsort.

I föreliggande kapitel skall till att börja med lämnas en redogörelse för vilka filmer ungdomen helst ser, varefter kommer att lämnas en karakteristik över hurudan denna film är. Frågan om filmens inverkan på ungdomen kommer att behandlas i det därpå följande avsnittet. I nästa kapitel ämnar kommittén slutligen framlägga vissa önskemål och förslag i anslutning till frågan om ungdomen och filmen.

Som kommittén i inledningskapitlet påpekat, kommer den filmen synnerligen närliggande frågan om veckopressen att behandlas i ett kommande betänkande i samband med frågan om ungdomens intellektuella sysselsättningar överhuvudtaget.

I. Vilken film ser ungdomen helst?

Eftersom ett allsidigt, sakligt och reservationsfritt undersökningsmaterial i frågan inte stått till kommitténs förfogande, kommer följande avsnitt att belysas med uppgifter ur några smärre — huvudsakligen av Gallupinstitutet — utförda undersökningar, vilka torde ge en tämligen tillfredsställande bild av läget.

I Gallupinstitutets ungdomsundersökning i maj 1942 — se sid. 38 — ställdes till de i undersökningen deltagande bland annat följande fråga: »Vilken film, som Ni har sett nyligen, har Ni gillat mest?» Sedan svaren på denna fråga ordnats in i vissa huvudgrupper, erhöles följande förteckning som visar vilka filmer och framförallt vilka typer av filmer, som vid denna tidpunkt tycktes fånga det största intresset bland ungdomen i åldrarna 16—20 år.

	Pojkar	Flickor
	i procent	
<i>Historiska filmer</i> (t. ex. »Borta med vinden», »Snapphanar», »Lasse-Maja»)	18	21
<i>Äventyrs- och kärleksfilmer med kriget som bakgrund</i> (t. ex. »Den långa resan hem», »Kvinna ombord», »International Lady», »Dimmornas bro»)	12	15
<i>Äventyrsfilmer</i> (t. ex. »Varg-Larsen», »Nordvästpassagen», »Macao — spelhelvetet»)	11	4
<i>Allvarliga filmskildringar</i> (t. ex. »Rebecca», »Männen i Pojkstaden»)	10	12
<i>Problemfilmer</i> (t. ex. »Fallet Ingegerd Bremsen», »Striden går vidare», »Vem dömer»)	7	11
<i>Farser och folklustspel</i> (t. ex. »Fransson den förskräcklige», »Bröderna Marx»)	8	4
<i>Komedier</i> (t. ex. »Lärlarinna på vift», »Semester i Miami»)	2	3
<i>Flygfilmer</i>	4	1
<i>Dansfilmer</i>	4	3
<i>Övriga</i>	24	26
I allt	100	100

Av intresse är härvid att iaktta, att historiska filmer och s. k. äventyrs- och kärleksfilmer spelar en dominerande roll, medan de ungdomar som förklarade, att de tyckte bäst om kriminalfilm var så fåtaliga, att de inte ens tagits med som särskild grupp. Filmnyheterna under år 1941 bestod enligt uppgift till cirka en sjättedel av kriminalfilmer, varjämte också visades ett stort antal kriminalfilmer som haft premiär under föregående år. Att de historiska filmerna kommit i främsta rummet torde för många innebära en överraskning. Man kan dock ifrågasätta om detta intresse inte är i hög grad tidsbetonat. »Borta med vinden» dominerade på biografrepertoaren redan genom sitt format — en helaftonsfilm i färg; den framfördes dessutom med kraftigt stöd av en stor reklamkampanj som ett stort sensationsnummer, vilket ungdomarna inte kunde undgå att ta intryck av. De svenska historiska äventyrsfilmerna »Snapphanar» och »Lasse-Maja» utgjorde en nyhet i den svenska filmrepertoaren vid denna tid och kom därigenom i högre grad än eljest att fånga intresset. Möjligen har också den propaganda för nationella värden som bedrivits under krigsåren bidragit till att öka intresset för filmer med historiska ämnen. Ett annat förhållande att lägga märke till är, att farser, folklustspel, komedier, flyg- och dansfilmer kommer mot slutet och efter historiska s. k. allvarliga och problemfilmer. Det torde eljest vara en ganska allmän föreställning, att det speciellt är ungdomen som dras till de förstnämnda filmerna.

Gränserna mellan det ena och andra slaget av filmer är synnerligen svåra att strikt dra. Äventyrs- och kärleksmotiv ingår också i de allvarliga filmskildringarna och problemfilmerna. De nämnda historiska filmerna står äventyrs- och kärleksfilmerna nära, enda skillnaden är att de utspelas i historisk

miljö. I en del komedier förekommer dansscener liksom det kriminella in-
slaget är betydande i äventyrsfilmer sådana som t. ex. »Lasse-Maja», »Ut-
rikeskorrespondenten» och »Macao — spelhelvetet».

En undersökning rörande publiksmaken, som utfördes hösten 1942 av Gal-
lupinstitutet, kan i detta sammanhang ha sitt intresse att redogöra för, efter-
som i undersökningen — vilken omfattade hela befolkningen — bland an-
nat utsorterats svar från en grupp 20—29-åringar. På en i undersökningen
ingående fråga: »Vilken är den bästa film Ni sett under höstsäsongen?»
nämndes sammanlagt 102 olika filmer, vilka grupperats efter innehållet
i följande sammanställning:

	20-29 åringar	Samtliga åldrar
	i procent	
<i>Problemlfilmer</i> (t. ex. »Gula kliniken», »Jag minns min gröna dal») . . .	27.5	16
<i>Filmer med krig som bakgrund</i> (t. ex. »Mrs Miniver», »Dimmornas bro») . . .	17.4	9
<i>Historiska filmer</i> (t. ex. »General von Döbeln», »Borta med vinden») . . .	11.7	8
<i>Komedier</i> (t. ex. »Sol över Klara»)	3.3	4
<i>Allvarliga berättelser</i> (t. ex. »En kvinnas ansikte»)	5.9	3
<i>Folkklustspel, fars</i> (t. ex. »Rospiggar»)	1.6	3
<i>Dans-, slaggers-, operettfilmer</i>	2.8	1.5
<i>Äventyrs- och detektivfilmer</i> (t. ex. »Sabotör», »De möttes i Bombay») . . .	1.9	1
<i>Musikfilmer</i>	2.1	—
<i>Övriga filmer</i>	0.1	1
<i>Vet inte</i>	11.7	11.5
<i>Ej på bio i höst</i>	9.9	24
<i>Går aldrig på bio</i>	4.1	18
I allt	100	100

Principerna för hur filmerna fördelats på de olika ämnesgrupperna kan
givetvis diskuteras. »Jag minns min gröna dal» har sålunda räknats till pro-
blemlfilmerna och inte till s. k. allvarliga berättelser eller rent av historiska
filmer, medan »Sol över Klara» räknats till komedier och inte till folkklustspel.

Frånsett detta bekräftar denna undersökning det resultat, som framkommit
i den tidigare refererade undersökningen, nämligen, att de yngre i större ut-
sträckning intresserar sig för filmer med allvarlig syftning än för de s. k. lät-
tare filmerna. Ehuru det inte redovisats i sammanställningen kan nämnas, att
enligt undersökningen problemlfilmerna och filmerna med krig som bakgrund
har mest kvinnlig publik, medan de historiska filmerna tydligen mera attrah-
erar den manliga publiken liksom äventyrs- och detektivfilmer samt folklust-
spel och farsor. För s. k. allvarliga berättelser och komedier är åsiktskillnaden
mellan könen föga framträdande.

Följande sammanställning visar de populäraste filmerna enligt undersök-
ningen:

	I procent	Premiärdatum
»Dimmornas bro»	8	22 dec. 1941
»Gula kliniken»	7.5	27 juli 1942
»Jag minns min gröna dal»	5	1 sept. »
»Borta med vinden»	4	8 okt. 1941
»Sol över Klara»	3	3 aug. 1942
»Rospiggar»	2	4 » »
»Ungdom i bojor»	1.5	16 nov »
»General von Döbeln»	1.5	22 okt. »
»Ta hand om Ulla»	1	27 » »
»Rid i natt»	1	22 nov »
»Fantasia»	1	7 okt. »
»Löjtnantshjärtan»	1	22 » »
»Tvillingarna»	1	30 sept. »
Övriga	62.5	
I allt	100	

Sammanställningen visar som synes en mycket stark spridning av film-sympatierna. Den film som härvid framförallt fångat publikens intresse — »Dimmornas bro» — har bara förmått samla 8 procent av rösterna. Anmärkningsvärd är de utländska filmernas placering i täten. Vad åldersfördelningen — som inte redovisats här — beträffar höll sig 20—29 åringarna huvudsakligen till de fyra förstnämnda filmerna, medan 30—49 åringarna satte »Gula kliniken» främst. »Ungdom i bojor», som var en film om ungdomsbrottsligheten, slog mest an på män i åldrarna 20—29 år, medan »Ta hand om Ulla», en film om inkallelsernas äktenskapliga komplikationer, mest intresserade kvinnor i åldrarna 20—49 år. Kvinnorna var mest intresserade av »Dimmornas bro» och »Gula kliniken», medan männen visade någon övervikt för »Rospiggar».

Vid en bedömning av filmernas olika popularitet måste givetvis hänsyn tas till när de haft premiär och hur länge de cirkulerat i landet. Flera av de filmer, som enligt nyss återgivna tablå står på främsta plats bland favoriterna, hade sålunda premiär året före undersökningen och hade alltså hunnit ses av tämligen många.

Det kan också ha sitt intresse att se vilka skådespelare som särskilt den yngre delen av biografpubliken sätter främst. I en av Gallupinstitutet i april 1943 företagen undersökning ställdes till personer i alla åldrar följande fråga: »Vilken svensk och utländsk filmskådespelare, av dem Ni sett, anser Ni har gjort den bästa prestationen under den senaste filmsäsongen?» Ranglistorna över ifrågavarande säsongers populäraste filmskådespelare fick följande utse-

ende. Procentalen anger fördelningen av de 30 respektive 38 procent av de tillfrågade som nämnt någon utländsk eller svensk skådespelare. Svenska skådespelare i utländska filmer har räknats såsom utlänningar.

<i>Utländska skådespelare</i>		<i>Svenska skådespelare</i>	
	I procent		I procent
1. Greer Garson	11	1. Edvin Adolphson	8
2. Walter Pidgeon	3	2. Edvard Persson	5
3. Ingrid Bergman	2.5	3. Märta Ekström	2
4. Gary Cooper	2.5	4. Karin Ekelund	2
5. Vivien Leigh	2	5. Georg Rydeberg	2
6. Bette Davis	1.5	6. Arnold Sjöstrand	2
7. Robert Taylor	1.5	7. Anders Henriksson	1.5
8. Clark Gable	1.5	8. Sonja Wigert	1
9. Noel Coward	1	9. Viveca Lindfors	1
10. Greta Garbo	1	10. Sigurd Wallén	1
Övriga	72.5	Övriga	74.5
	I allt 100		I allt 100

Sammanställningen visar som synes en relativt stor spridning i filmsympatierna, dock har Greer Garson förmått samla hela 11 procent av rösterna i fråga om bästa, utländska skådespelarprestation.

Ehuru det inte redovisas i tablån, kan nämnas, att biografpubliken mellan 20 och 29 år visade sig vara betydligt bättre orienterad särskilt beträffande de utländska skådespelarnas prestationer än övriga åldersgrupper som deltagit i undersökningen. Detta framgår bland annat av att 50 procent av denna grupp namngav en eller flera utländska skådespelare, mot 31 procent i gruppen 30—49 år och 11 procent av de ännu äldre. Greer Garson tycks särskilt vara de yngres favorit och i högre grad kvinnornas än männens. Bland männen är enligt den ifrågavarande undersökningen Gary Cooper populärast. På den svenska ranglistan leder Edvin Adolphson genom titelrollen i »General von Döbeln», medan Edvard Persson erövat sin rangplats huvudsakligen genom sin prestation i »Stinsen på Lyckås». De som deklarerade sin åsikt om de svenska skådespelarna var något flera än de som röstade på de utländska: 53 procent bland yngre, 36 procent bland åldrarna 30—49 år och 24 procent bland de äldre. Vad ålder och stjärnsmak beträffar kan nämnas, att de yngre på första plats placerade Edvin Adolphson och därefter Georg Rydeberg, medan de som var över 50 år och bosatta på landet placerade Edvard Persson på första plats.

Filmidolerna varierar givetvis från säsong till säsong. Medverkar de i filmer som blir publiksuccéer, stiger de i gunst, medverkar de i filmer som inte slår an, blir de mindre aktuella. Som exempel kan nämnas att Greer Garson

och Walter Pidgeon väl knappast under en följande säsong hade erövat tätpplatserna bland de utländska skådespelarna. Det var huvudsakligen filmen »Mrs Miniver» som gav dem denna placering.

Att särskilt yngre liksom också stadsbor hellre ser utländska filmer än svenska framgick också av en av Gallupinstitutet företagen undersökning över hela landet i april 1944. Denna undersökning riktade sig bara till dem som ser film mera regelbundet. Med detta avsågs de som besökt biograf två eller flera gånger under den månad som föregick undersökningen. Den fråga som ställdes till dem var: »Vilket ser Ni helst: svenska eller utländska filmer?» Svaren blev, som framgår av följande sammanställning, i hög grad varierande:

	Föredrar svensk film	Föredrar utländsk film	Vet inte	I allt
	i p r o c e n t			
Landsbygd	48	34	18	100
Städer	35	44	21	100
20-29 år	29	55	16	100
30-49 år	43	34	23	100
50 år och äldre	61	20	19	100
Totalt	40	40	20	100

För att närmare få reda på de egenskaper hos filmerna som är mest bestämmande för populariteten ställdes frågan: »Varför ser Ni helst svensk film?» till dem som förklarat sig föredra sådan. Det framgick härav att enigheten om fördelarna med svensk film är anmärkningsvärt stor.

	20-29 år	Totalt
	i p r o c e n t	
Lättfattligare	68	65
Gemytligare, mera trivsam	18	24
Annat	11	8
Vet inte	3	3
I allt	100	100

Det stora flertalet uppgav sig tycka om svensk film därför att den var »lättfattligare», varmed väl förstås att den har svenskt tal och överhuvudtaget är mera osammansatt än den utländska. Såsom tablån visar skilde sig de yngres uppfattning från de äldres bara obetydligt.

Motsvarande fråga: »Varför ser Ni helst utländsk film?», ställdes till dem som föredrog utländska filmer.

	20-29 år	Totalt
	i p r o c e n t	
Utländsk film överlägsen i allt	33	30
Bättre innehåll	24	27
Bättre regi	14	15
Bättre spel	13	12
Intresserad av främmande språk	1	1
Annat	9	8
Vet inte	6	7
I allt	100	100

När det gäller smaken för utländsk film kan man konstatera en något mer komplicerad inställning. Det kategoriska uttalandet att utländsk film är »överlägsen i allt» finner man oftast bland de yngre men däremot sällan bland dem som är över 50 år, som istället särskilt framhåller det bättre innehållet liksom den bättre regin. För de yngre är skådespelarna den utländska filmens främsta lockelse, medan för lantborna det bättre innehållet framstår som utländsk films största tillgång.

Till dem som sade sig föredra utländsk film ställdes även följande fråga: »Vad är det som Ni inte tycker om i svensk film?» Om svaren på den föregående frågan visade vari den utländska filmens överlägsenhet i mångas ögon består, så visar svaren på denna fråga vilka egenskaper hos de svenska filmerna kritiken främst riktas mot. Svaren utföll på följande sätt:

	20-29 år	Totalt
	i p r o c e n t	
Svensk film svagare alltigenom	10	9
Handlingen särskilt svag	31	26
Dålig moral, öldrickande	18	16
Skådespelarna särskilt svaga	6	7
För litet påkostad inramning	2	2
Kärleksscenerna dåliga	—	1
Annat	15	15
Vet inte	18	24
I allt	100	100

Det framgår vidare att öldrickandet och »moralen» i övrigt i svensk film oftast stöter stadsborna, medan lantborna mera sällan anmärker på detta. Med kännedom om de senare årens relativt goda svenska filmproduktion synes talet om det myckna öldrickandet i svensk film i stort sett för närvarande obefogat och förefaller snarast vara en reminiscens från 1930-talets

svenska filmer, då sådan kritik kunde vara berättigad. Man synes anmärkningsvärt nog inte reagera lika mycket mot alkoholvanorna i utländsk film, fastän de otvivelaktigt är av gravare karaktär. Likaså synes man, när det gäller den s. k. moralen, vara toleranterare gentemot utländska filmer. Värdet av ett generellt yttrande beträffande filmernas moraliska halt kan överhuvudtaget vara diskutabelt och kan i fråga om en eventuell naturalistisk filmskildring vara direkt missvisande. Också i övrigt måste den här refererade kritiken tas med mycket stor reservation, när det gäller att bedöma vari svagheterna, respektive förtjänsterna består. Det torde t. o. m. för en fackman, som inte varit närvarande vid inspelningen, vara mycket vanskligt att avgöra vilka egenskaper hos filmerna man kan tillskriva de olika medarbetarna i filmens kollektiva skapelseprocess. Den här framförda kritiken bör sålunda bara tas för vad den är: en subjektiv deklaration av vad den filmiskt oskolade publiken »tycker om» respektive »inte gillar».

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att se hur de olika nationaliteternas filmer fördelar sig under en biografssäsong. Under filmsäsongen 1943—44 utsläpptes enligt uppgift i tidskriften Biografägaren följande antal filmer från de olika länderna:

	Antal	I procent
USA	176	63
Sverige	43	15
England	25	9
Tyskland	17	6
Frankrike	8	3
Danmark	4	1
Sovjetunionen	3	1
Ungern	2	1
Finland	2	1
Italien	1	—
Schweiz	1	—
I allt	282	100

De amerikanska filmerna dominerar inte bara genom sitt antal utan också därigenom, att de vid sidan av de svenska filmerna väcker det största intresset. I andra och tredje rummet när det gäller att vinna publikens bevägenhet står engelsk och tysk film, medan de övriga ländernas filmer i allmänhet bara åtnjuter ett svagt och sporadiskt intresse.

Såsom tidigare i förbigående nämnts, är den svenska filmens rent kvantitativa betydelse större än vad denna sammanställning utvisar, därigenom att den vanligen brukar distribueras i större antal kopior än den utländska filmen.

Det kan i detta sammanhang också vara av intresse att redovisa resultatet av en av folkskollärarinnan Ester Zetterlund i Katarina norra folkskola i Stockholm år 1939 utförd undersökning bland 312 skolbarn i åldrarna 10—14 år.

En av de frågor som härvid ställdes till barnen var följande: »Vilka tre filmer anser du bäst av alla du sett?» Svaren på denna fråga har sammanställts i följande tablå. Bara de filmer som fångat mer än 20 röster har därvid medtagits.

	Antal	I procent
»Havets hjältar»	108	12
»Robin Hood»	66	7
»Snövit»	52	6
»Tiggaren och prinsen»	32	3
»Om jag vore kung»	24	3
»Den stora Olympiaden»	23	2
»Den vita ängeln»	23	2
»John Eriksson»	22	2
»Baldevins bröllop»	21	2
Övriga	565	61
I allt	936	100

Ett anmärkningsvärt glädjande tecken är den goda smak barnen härvid visar. På samma gång sätter deras svar emellertid fingret på en öm punkt: dessa filmer ligger vanligen betydligt över den standard som oftast bjuds barnen på matinéprogrammen. Vid valet av filmer kunde en viss skiljaktighet märkas mellan pojkar och flickor samt mellan yngre och äldre barn. De större flickorna röstade med förkärlek på »Den vita ängeln» och »En gång i maj», medan de äldre pojkarna föredrog »Den stora Olympiaden» och »John Eriksson». De mindre barnen tilltalades särskilt av »Tiggaren och prinsen», »Robin Hood» och »Snövit».

På frågan vilka slag av filmer som gillades mest, gavs följande svar:

	Antal	I procent
Äventyrsfilm	43	14
»Spännande» film (utan annan specialisering)	35	11
Sagofilm	27	9
Historisk film	21	7
Rolig film	18	6
Övriga	168	53
I allt	312	100

Sammanställningen visar, att intresset för äventyrsfilmerna är mycket stort, medan historiska filmer och s. k. roliga filmer fångar en betydligt mindre del av intresset.

I den å sid. 37 omnämnda boråsundersökningen tillfrågades de i undersökningen deltagande ungdomarna om vilket slag av film de helst ville se. En del uppgav därvid istället namnen på de filmer de gillat mest. Deras synpunkter härvidlag framgår av följande tablå. Bara de filmer som namngetts av minst fem personer har härvid medtagits.

	Antal	I procent
»Borta med vinden»	53	43
»Dimmornas bro»	28	23
»Rebecca»	11	9
»Striden går vidare»	10	8
»Mrs Miniver»	9	7
»Männen i Pojkstaden»	8	6
»Fallet Ingegerd Bremsen»	5	4
I allt	124	100

Att »Borta med vinden» och »Dimmornas bro» dominerar i de ungas filmintresse bekräftas också av denna undersökning.

Det torde slutligen också vara av intresse att återge vissa resultat som framkom vid en undersökning utförd i Stockholm år 1943 av pol. mag. Knut Wigforss. Undersökningen tillgick så, att personalen vid ett 20-tal stockholmsbiografer intervjuades om sina erfarenheter och iakttagelser beträffande vilka olika befolkningsgrupper, som brukade besöka olika slag av filmer samt de olika biograferna.

Ur undersökningen — publicerad i Aftontidningen i juni 1943 — kan följande utdrag göras innehållande några iakttagelser som torde vara av intresse i föreliggande sammanhang.

Undersökningen gav bland annat vid handen, att det företrädesvis uppgavs vara äldre personer ur arbetarklassen och barn som ser svenska filmer, medan ungdomen och de s. k. högre samhällsklasserna är mera »avancerade» och lättare accepterar och söker sig till den utländska filmrepertoaren. Att ungdomen inte dras till de svenska filmerna, ansågs i stor utsträckning bero på att dessa i allmänhet saknar den spänning som den utländska filmen ofta kan erbjuda. Ur ifrågakvarande artiklar kan följande anföras:

Bland de utländska filmerna kan man till en början som en särskild grupp urskilja enklare farsar av den typ som representeras av t. ex. den engelske filmkomikern Formby. Publiken på dessa filmer är mycket enhetlig. Den utgörs till allra största delen av unga pojkar, mest ur arbetarklassen. Om man som jämförelse studerar, vilka som går på de mera påkostade lustspelen — ofta i societets-

miljö — samt komedier och liknande filmer, finner man en vida mer oenhetlig publik. Här finns alla åldrar och samhällsskikt representerade, herrar såväl som damer. Dock finns också här en viss övervikt för yngre herrar. Dansfilmer, revy-filmer och liknande har övervägande ungdomlig publik. På de rena s. k. swing-filmerna kommer helt naturligt så gott som uteslutande ungdom. Kriminalfilmer av olika slag liksom äventyrsfilmer i allmänhet vänder sig särskilt till den manliga publiken och speciellt den yngre. Men publikens sammansättning varierar allt efter filmens karaktär. »Vilda-västern-filmer» t. ex. och därmed jämförliga filmer utan större pretentioner är rena pojksfilmer.

Filmer med inslag av kärlek och romantik vänder sig framförallt till den kvinnliga publiken och särskilt till äldre damer. Dock måste man säga, att vissa filmer i denna grupp företrädesvis når yngre kvinnlig publik. Det är framförallt det slag av filmer, som skulle kunna beskrivas som motsvarighet till veckopressens kärleksnoveller i lyxmiljö. — En kategori som förefaller totalt oförstående för romantiska filmer är den yngre manliga publiken. Att den har en smak för sig är ju känt. Den fordrar handling och spänning, den vill framförallt skratta. »Känsliga» scener med tårar o. s. v. ogillas av denna publik.

Olika biografer har också olika publik. Småbiografernas publik utgörs vanligen av folk i de lägre inkomstskikten och av äldre personer. Ungdomen har däremot inte ro att vänta tills filmen kommer på en mindre tredje- eller fjärdehandsbiograf. Det är inte bara vid en jämförelse mellan premiärbiografer och småbiografer som man lägger märke till ålderskillnader utan också på en och samma biograf vid olika tidpunkter. När en film är ny är det publik i alla åldrar, men när det gått några veckor är det mest de äldre kvar. Man ser också skillnaden på olika filmer. Biopersonalens samstämmiga omdöme är, att typiska ungdomsfilmer fortare »pumpas ut». De för så att säga ett kort men intensivt liv. En sådan film kan gå bra en vecka, sedan tar publiken plötsligt slut. — De äldre går något oftare på 7-föreställningen, då de vill komma hem och lägga sig i tid. Ungdomarna är inte så förtänksamma och struntar ofta i den kommande arbetsdagen. På barn-tillåtna filmer, i synnerhet de svenska, går ofta hela familjen och då väljer man alltid 7-föreställningen.

Ett betecknande drag hos publiken är för övrigt, att flickorna vanligen går två och två, medan pojkarna mera ofta ensamma eller i gäng. — I detta sammanhang kan för övrigt nämnas, att biopersonalen i allmänhet har den uppfattningen, att den kvinnliga partnern är den »drivande kraften» vid valet av film. Kvinnorna förefaller att vara mera kategoriska i sin inställning till en film än männen är.

Givet är, att den metod som kommit till användning vid ifrågavarande undersökning, inte kan anses fullt tillförlitlig. Om undersökningen emellertid tas för vad den är — en rad uttalanden av personer som dagligen ser flera hundra biobesökare passera revy — har den onekligen ett visst intresse.

Sammanfattning

Den i det föregående lämnade redogörelsen för ungdomens filmsmak kan knappast sägas lämna något nedslående resultat. Om också värdet av en del av de nämnda filmerna kan diskuteras och i några fall anses tvivelaktigt vad

innehållet beträffar, kan flertalet av dem betecknas som hyggliga filmer, flera av dem tillhör t. o. m. de yppersta. Intressant är att en jämförelse mellan de äldres och ungdomarnas filmsmak knappast kan sägas utfalla till de senares nackdel, snarare tvärtom. Måhända beror detta på, att vanan att se film bidrar att skärpa kritiken, odla smaken och höja kravet på filmens kvalitet. Genom att de yngre går oftare på bio än de äldre, får de — bortsett från vilken inställning man än må ha till deras biovanor — en annan träning och vana att bedöma film än de äldre.

Ser man till ungdomen i dess helhet synes t. ex. gangster- och kriminalfilmerna inte utöva någon större lockelse, i alla händelser nämns inte några sådana filmer bland dem man tycker bäst om. Att många av de filmer som de unga ser kan rubriceras såsom mindervärdiga torde emellertid i större utsträckning bero på, att så många filmer får räknas till denna kategori än på någon mera bestämd längtan hos ungdomen efter sådan film. Filmbranschen synes för närvarande inte kunna tillgodose ungdomens behov av lämplig film, ett förhållande som omvitnats inte bara i de undersökningar, som i det föregående återgetts, utan också vid andra tillfällen av föräldrar och lärare samt av filmbranschens egna representanter. Med ungdomens tämligen flitiga biovanor följer, att de också måste gå på en hel del tvivelaktiga eller rentut dåliga filmer, eftersom de bra och bättre filmerna är få i förhållande till flertalet. Genom att ungdomens filmbehov inte kan tillgodoses på lämpligt sätt, uppstår otvivelaktigt risken att dess filmsmak kan försämrans av bristen på god näring.

II. Allmän karakteristik av den film ungdomen ser

Den film som ungdomen ser har bara i undantagsfall producerats med tanke särskilt på att tillfredsställa de ungas filmsmak. Eftersom ungdomen utgör den måhända mest betydande delen av filmpubliken åtminstone relativt taget, torde man emellertid kunna utgå ifrån, att ungdomen på sitt sätt påverkar den bild filmproducenten gör sig av publiken och efter vars verkliga eller förmenta smak produktionen inriktas. Den film ungdomen ser är alltså inte någon särskild typ inom filmproduktionen utan snarast ett genomsnitt. Detta torde ytterligare understrykas av att ungdomen genom sina ofta synnerligen bestämda biovanor kommer att fästa jämförelsevis mindre avseende vid det ämne en film behandlar. Man bestämmer sig för att gå på bio, vad man sedan skall se är en andrahandsfråga. Tydligast gör sig givetvis detta gällande på mindre orter, där möjligheten att välja program ofta är starkt begränsad.

Ett försök att ge en konkret bild av den moderna filmen försvåras av frånvaron av praktiskt taget all forskning omkring filmens problem och av den brist på litteratur, som här gör sig gällande. Det kan därför inte bli fråga om att ge mera än en karakteristik av vissa iögonfallande tendenser i genomsnittsfilmerna och härvid givetvis huvudsakligen sådana drag, som kan anses ha betydelse ur för denna utredning avgörande synpunkter. Också med dessa väsentliga inskränkningar kommer analysen att med nödvändighet bli i viss mån subjektiv, varjämte den av förklarliga skäl mera kommer att syssla med de negativa än de positiva dragen.

Analysen har medvetet inriktats huvudsakligen på den amerikanska filmen. Kommittén anser detta motiverat av flera skäl. Den amerikanska filmen intar en dominerande plats på den svenska biografmarknaden. Sålunda är omkring tre femtedelar av de filmer, som årligen släpps ut i Sverige, amerikanska ehuru de svenska filmerna utgår i betydligt flera kopior än de utländska och härigenom har tillfälle att nå en bredare publik. Ifrågasättas kan emellertid vidare om det större intresset för den amerikanska filmen bara är betingat av dess kvantitativa överlägsenhet. Inför den ofta mera konstnärligt och psykologiskt värdefulla europeiska filmen förefaller det nämligen som om den svenska publiken förhöll sig kallsinnigare. Med fog torde man slutligen kunna betrakta den amerikanska filmen som ett slags prototyp för den moderna filmen. Hollywood har varit normbildande för all världens filmindustri och särskilt gäller detta beträffande massan av film, den konventionella film, som kör i redan uppkörda och säkra hjulspår. Det är givetvis denna film — och inte pionjär- och experimentfilmen eller den exklusivt litterära eller estetiska filmen — som ur denna undersöknings synpunkt tilldrar sig det större intresset.

Ett tämligen utmärkande drag i filmproduktionen överhuvudtaget men företrädesvis i den amerikanska är den synnerligen enahanda och schablonartade handlingen, som med små variationer går igen i film efter film. Också om man i många fall tycker sig ha anledning att glädjas och förvånas över uppfinningsrikedomen och fyndigheten i många filmer, finner man dock ganska snart att denna fyndighet är tämligen ytlig och döljer ett andligt armod som ibland ter sig skrämmande. Fyndigheten visar sig mest i variationer på gamla och kända temata, som tidigare visat sig gångbara och publikdragande, och man begagnar sig av dem i en utsträckning som avslöjar bristen på verklig idérikedom, inspiration och originalitet. Resultatet blir vanligen en stereotyp och schablonartad skildring med ett till varje pris — ofta på förnuftets och logikens bekostnad — åstadkommet lyckligt slut.

Orsaken till detta är i stor utsträckning att finna i filmproduktionens industrialisering och merkantilisering. Filmproduktionen kräver stora ekonomiska insatser och stora tekniska och administrativa resurser. Driften i ateljéer, laboratorier, filmbyråer och biografer måste hållas kontinuerlig. För detta

krävs att lämpliga manuskript ständigt finns tillgängliga och härför fordras en stor stab skickliga scenarioskribenter som bearbetar uppslag, noveller, romaner, pjäser och icke minst äldre filmmanuskript. Filmmanuskript måste tillverkas på löpande band vare sig man äger färska uppslag eller inte. Inte sällan torde förhållandet vara det, att man önskar göra en film kring ett visst uppslag som man tror är publiklockande, varför författaren får i uppdrag att skriva samman en lämplig »story». Detta är säkerligen anledning till en för den kritiska iakttagaren märkbar konstruktion och verklighetsförfalskning, som är en svaghet hos så många filmer.

Den verkliga filmkonstnären — mannen som diktar i film — är sällsynt och t. o. m. fruktad av producenten. Stora penningssummor står på spel vid varje film. De ekonomiska riskerna för den enskilde filmproducenten är alltför stora för att han skulle vara benägen att satsa pengar på något som möjligen inte blir publikdragande. Därigenom avpassas den alldeles övervägande delen av produktionen efter producentens föreställningar om massans andliga nivå; producenterna känner sig tryggare ju längre ned mot publikpyramidens bas de går. Det torde med skäl kunna ifrågasättas, huruvida inte den amerikanska filmproduktionen härvid underskattar sin publik, åtminstone dess svenska del. Så länge filmen är en spekulationsvara torde dock verkligt betydande konstnärliga filmskapelser vara möjliga bara i undantagsfall.

Mera parentetiskt kan här framhållas, att en del av skulden för den amerikanska filmens negativa sidor torde få läggas på den censur, som sedan mitten av 20-talet upprätthålls inom den amerikanska filmproduktionen av producenterna själva. Denna censur, som framtvingades genom en mycket brett upplagd aktion från framförallt katolikernas och de amerikanska kvinnoförningarnas sida, kan med fog anses ha sin del av skulden till den verklighetsförfalskning och förljugenhet, som kan läggas den amerikanska filmen till last. Den detaljerade »censur-code», som tillämpas, ger möjlighet att med ett formellt iakttagande av bestämmelserna kringgå deras syfte. Man ser mera till formen än till innehållet, vilket ofta resulterar i att filmen blir mera skenhelig och fariseisk än i egentlig mening moralisk.

Att befogad kritik sålunda kan riktas mot den amerikanska censuren utesluter inte, att denna samma censur utan tvivel åstadkommit en utrensning av vissa typer av film och en allmän hyfsning av uttrycksmedlen. Men den torde också ha haft ett positivt inflytande på produktionens inriktning, genom att den visat att det finns publik — och en stor publik — också för goda filmer.

Den amerikanska filmen färgas ofta av ett nationellt ideal som kan sammanfattas med orden: demokrati och framgång. Framgången försvarar och rättfärdigar allt, målet helgar medlen. Man rör sig ofta med värderingar, för vilka filmen inte ger täckning, och utvecklar hämningslöst en individualistisk självhävdelse fri från social ansvars känsla. Det är en krasst kapitalistisk och

samtidigt puritanskt färgad livssyn, vars slutsats dels är den, att den som förtjänar mest med pengar är den bästa människan — eljest skulle han inte förtjäna dem — och dels att man kan nå framgång och lycka utan arbete och intellektuella kvalifikationer. Penningförvärv är inte bara en Gudi behaglig gärning och en patriotisk plikt utan också ett spännande spel om »lyckan», representerad av ekonomisk, publik eller erotisk framgång.

Människoskildringen är ofta ytlig och skissartad och man visar stor förkärlek för rena schabloner. Tyngdpunkten i handlingen ligger på yttre händelser och konflikter. Man arbetar med primitiva, osammansatta känslor och råa drifter och de åsikter, som framförs, är ofta uttryck för en fadd konventionalism.

Ett typiskt och ständigt återkommande drag i genomsnittsfilmerna är den ytliga och schablonartade framställningen av kärlekslivet. Kärleken uppstår vanligen vid första ögonkastet och blir till sitt innehåll knappast mera än ett erotiskt äventyr eller i bästa fall en brinnande lidelse. Sällan framställs kärleken som en livsavgörande upplevelse, som en mänsklig konflikt eller som en innerlig och uppoffrande kärlek mellan makar. Samtidigt som framförallt hjältinnorna gärna framställs som kyska och rena varelser utan något förflutet, faller de lätt i armarna på första bästa man och ådagalägger en avancerad och rafflande livsföring. Sex appeal är den kvinnliga egenskap som ställs i centrum. Kvinnan upplever kärleken och lyckan — varmed förstås ömhetsbetygelser, kyssar, eleganta toaletter och lyxbetonat uteliv — främst tack vare sina rent fysiska egenskaper som könsvarelse, sitt artificiellt söta och polerade ansikte, alltid välondulerade hår, välformade reklamben och formfulländade figur med starkt framhävd byst, men sällan på grund av inre egenskaper, begåvning, kunnighet, förståelse och personlighet. Kärleken är labil och vem den utvalde blir avgör slumpen. Yrkeskvinnan framställs vanligen enbart såsom löjlig och kommer efter diverse förvecklingar själv till insikt om detta, varpå hon blir snällt undergiven mannen. Kärleksfilmerna slutar vanligen vid första kyssen, vid förlovingen eller bröllopet. Sällan skildras äktenskapets vardag med barnafödande och triviala händelser, med glädjeämnen och sorger.

Samtidigt som alltså filmerna gärna uppehåller sig vid erotiska motiv, är den s. k. moralen i filmerna ofta utåt sett oantastlig. Ytligt sett kan sålunda sägas, att de flesta filmernas moral ingalunda är särskilt avancerad. T. o. m. revyfilmernas hjältar och hjältinnor framställs i regel privatim som högst anständiga och oskuldsfulla. Pryderiet gör att man väjer för att benämna företeelser och förhållanden med deras rätta namn. Moralerna blir skenhelighet och fariseism, sentimentalitet får ersätta äkta känsla. Äktenskapet förhärsligas i regel. Utomäktenskapliga förbindelser torde vara vanligare i svenska filmer än i amerikanska. En annan sak är, att man excellerar i intima scener, sängkamarinteriorer, negligéer och pikanta erotiska situationer. Filmerna kan alltså i stor utsträckning betraktas såsom pornografisk. Bredvid en

del tidskrifter är den antagligen numera också den lättillgängligaste formen för pornografi.

Hjälten är ofta självsäker, påträngande, efterhängsen, gärna också cynisk och nonchalant. Hans strävan är yttre framgång, försåvitt han inte, vilket också ofta förekommer, förhärliigar dagdriveriet. En ideell målsättning är sällsynt — frånsett kampen mot gangstervälde. För att uppnå sina krassa syften tillåter sig hjälten ofta vilka medel som helst — lögn, våld och smärre bedrägerier. Framgången försonar allt. Hjältetypen varieras ibland som en äldre gentleman med de grå tinningarnas charm eller en valpig och pojkkaktig ung man vars bortkommenhet vädjar till kvinnornas modersinstinkter. Den hårde mannen som slår ut sina rivaler eller konkurrenter vid våldsamma slagsmål eller manövrerar ut dem genom kupper eller bedrägerier är dock den vanligare.

Dessa drag i den amerikanska filmen är uttryck för en bristande realism, som inte tjänar något konstnärligt syfte utan bara är en medveten verklighetsförfalskning, en förljugenhet, parad ibland med billig sentimentalitet och ibland med utpräglad fariseism. Förvanskningen av litterära verk och kända personers biografier samt historiska och geografiska fakta är oftare regel än undantag. Handlingen löper fram suveränt oberörd av psykologiska, fysiska, ekonomiska och sociala lagar. Med avstående från logik byggs intrigen ofta upp genom en serie missförstånd, som lätt skulle ha klarats upp, om personerna bara hade talat med varandra som vanliga människor. Ett »lyckligt slut» klistras på vilket händelseförlopp som helst.

Miljön är enförmig i sin begränsning och konstlad till sitt innehåll. Storstadslivet dominerar med sin hetsande, nervösa, fartfyllda takt, där alla tycks vara ute i sista minuten. Alltför ofta är det fråga om standardiserad lyxmiljö, där de agerande personernas ekonomiska existens inte synes behöva någon som helst förklaring. Den tillvaro filmens hjältar och hjältinnor för är mekaniserad, ytlig och tom, blottad på individualitet och originalitet. En hurtfrisk och bullrande optimism och gåpåaranda gör sig bred. Kan man bara klara upp en situation för stunden så ordnar sig allting. Moralisk feighet framställs ofta som en närmast komisk egenskap eller rent av en dygd — huvudsaken är att man klarar sig. Bluffen blir snarast ett uttryck för ambition.

Det verkar som om de filmer, med vilka man speciellt vänder sig till en ungdomlig publik, är särskilt verklighetsfrämmande och sentimentala, t. ex. flertalet av Shirley Temple-, Deanna Durbin- och Sonja Henie-filmerna. De allra flesta sång-, musik-, dans- och showfilmer, varmed man i första hand också synes vända sig till en yngre publik, är lika ytligt och konventionellt eleganta och lyxbetonade som de är skrämmande innehållslösa och tomma.

För ett bedömande av de negativa sidorna i den amerikanska filmen torde det vara av ett visst intresse att här återge utdrag ur ett föredrag refererat i tidskriften Nu år 1936 och hållet vid New-Yorks universitet samma år av mr Cullman, chef för världens största biograf i New-York:

Vi har några grundregler som vi aldrig släpper efter på. En av dem är att genomsnittssamerikansen inte vill tvingas till några djupsinnigheter då han är ute för att roa sig. Det som kräver eftertanke för att kunna förstås är inte roligt. En film som vecka efter vecka skall roa tusen sinom tusen måste vara lätt att förstå. Men också om denna massas förströelse bara kräver lättare gods, får i alla fall denna förströelse inte sakna förmåga att väcka känslor hos den väldiga jätten — publiken! Vi filmmän måste få dessa känslor att reagera och det får vi lättast genom att röra oss med de mest primitiva själseffekterna såsom kärlek, fruktan, hat, medkänsla. Och hur ofta dessa själsyttringar än träder i dagen i filmens dramer för att stimulera publiken, synes man dock kunna fortsätta i det oändliga. Publiken tröttnar inte på att känna igen sina egna lidelser på den vita duken.

Mr. Cullman yttrade vidare:

Filmen är naturligtvis en outvecklad konstform. Filmen är inte syster till Thalia, utan dess systrar heter Radion och Veckopressen. Förresten är all förströelse som följer rena demokratiska linjer mer besläktad med filmen än vad teatern är. Där det demokratiska inslaget dominerar över det estetiska kan man inte tala om konst. Musse Pigg skulle aldrig kunna vara skisserad efter klassiska linjer. Musse är en helt fristående skapelse som mer tillhör veckopressen än scenen. Allt det där talet om att filmen måste följa teatern är nonsens. Musse Pigg är en schlager och den betyder mer för oss än ett mästerverk av Bach och Haydn. Film är förströelse, veckopressen är förströelse, radion och skämtpressen likaledes, men varför kommer man då ständigt med kravet på att filmen som är jämställd med dessa skall vara konstnärlig? Det måste bli så att filmen slutligen blir avklädd. Den uppträder f. n. förklädd — den är en estetisk humbug! Tar man av den förklädnaden blir det frisk luft omkring filmen. Då först skall man börja att öppet behandla filmen som den kommersiella företeelse den är.

Mr Cullman slutade sitt anförande med en försäkran att intet skulle gagna filmen mer än avskaffandet av den höglitterära kritiken.

Det kan måhända framstå såsom önskvärt, att, efter den allmänna analys som i det föregående getts av amerikansk film, ge ett exempel på en film, som illustrerar de tendenser och den målsättning som angetts såsom typiska. Vi väljer en film, som varit en av de senaste årens allra största publikframgångar och som med säkerhet setts av flertalet av de unga som överhuvudtaget besöker biograferna, nämligen »Dimmornas bro».

»Dimmornas bro» är — det erkännes allmänt — en mycket skickligt gjord film i vad det gäller manuskriptets utformning, regi, skådespelarkonst och fotografiering. Man skulle kanske kunna säga att faran just ligger i det konstnärliga utförandet, vilket gör att man lättare förbiser det något tvivelaktiga innehållet.

Följande korta resumé över händelseförloppet följer i stort sett Metro Goldwyn Mayers framställning i ett i samband med filmen utgivet reklamblad.

Översten Roy Cronin (spelad av Robert Taylor), på väg till Frankrike 1939, stannar en stund på Waterloo Bridge i London och drömmer sig tillbaka till det förra världskriget. På samma plats träffade han då under ett bombanfall en ung kvinna, balettdansösen Myra (spelad av Vivien Leigh), som han

blev förälskad i efter en stunds sällskap. Redan dagen därpå beslöt de att gifta sig. Hans permission blev dock i hast indragen och giftermålet uppskjutet. Hon blev avskedad från baletten, därför att hon för hans skull mankerat ett uppträdande och med henne också en väninna som tagit hennes parti gentemot balettens ledarinna. De båda flickorna får emellertid inget arbete, men väninnan skaffar dem till slut uppehälle genom prostitution. Sedan Myra i en tidning sett att (dåvarande) kapten Cronin stupat går hon i desperation samma väg som väninnan. Efter någon tid träffar Myra dock av en tillfällighet kapten Cronin, som bara blivit sårad i kriget och han vill nu att de skall förena sina öden. Hon reser med honom till hans förnämliga föräldrahem i Skottland, där hon tas väl emot, men hon finner att hennes förflutna, som hon inte vågar delge honom, reser sig mellan dem. Hon rymmer från honom och begår självmord.

Hur otrolig berättelsen än är — hur kommer det sig t. ex. att ett par unga, intelligenta, friska och arbetsföra flickor mitt under kriget med dess kända brist på arbetskraft inte kan få något arbete utan »tvingas» ut i prostitutionen? — gör dock filmen den trovärdig för åskådarna, åtminstone för stunden. Filmen syftar till att tas på allvar, vilket säkerligen också sker, samtidigt som den appellerar till framför allt ungdomen genom sin drypande sentimentalitet. Det är inte någon alldeles oskyldig sens moral filmen ger uttryck åt: för en ung kvinna, som ett bittert öde förmenar bli lady, återstår ingenting annat än gatan.

Vad man kan invända mot »Dimmornas bro» är inte i och för sig att den skildrar en flicka som blir prostituerad, utan att detta i filmen är en med falsk sannolikhet gjord konstruktion utan livets egna förutsättningar, lagbundenhet och konsekvens. I verkligheten hade säkerligen inte hennes »fall» varit betingat av omständigheterna, men detta ansågs i filmen nödvändigt, varför det blev författarens uppgift att försöka göra detta så trovärdigt som möjligt.

Den amerikanska filmens verklighetsförfalskning kommer bjärt fram i en undersökning som utförts av H. James, Forman för The Payne Trust, och som företagits på ett stort antal amerikanska filmer. Det visar sig här att 33 procent av hjältinnorna, 34 procent av de manliga skurkarna och 63 procent av de kvinnliga var antingen välbärgade eller miljonärer, 5 procent var fattiga människor. Om USA:s befolkning och hela världens befolkning var indelade så som på filmen, skriver Forman, så skulle det inte finnas något lantbruk, intet hantverk, nästan ingen industri, inga ekonomiska problem och ingen hushållning.

En viss uppfattning om den anda, som kännetecknar åtskilliga filmer, får man vid ett studium av filmernas titlar. Betecknande torde vara det resultat

till vilket en amerikansk filmman kommit som gjort en undersökning av 17 000 filmtitlar. Han fann därvid att följande ord i filmtitlarna oftast förekommer i nu nämnd ordning: kärlek, natt, synd, kvinna, hemlighet och miljon.

Ett karakteristiskt inslag i åtskilliga filmer är en riklig förekomst av alkohol. Sällan framhävs härvid alkoholbrukets skadliga inverkan. Till belysning av frågan kan nämnas att ett par SSUH-ungdomar 1943 gjorde en mindre undersökning rörande spritvanornas förekomst i 36 filmer som samtidigt gick på olika stockholmsbiografer. Av dessa 36 filmer var bara 3 helt spritfria. Bland dem där alkoholbruket förekom i någon form framställdes detta såsom avskräckande — och kunde alltså ha en positiv verkan — i 10 filmer. I 23 filmer återigen förhärilgades alkoholbruket i fest och umgänge. Om också denna undersökning inte tillfredsställer vetenskapliga krav på urvalsmetoder och tillvägagångssätt för övrigt, kan det förmodas, att det resultat som undersökningen lämnade kommer sanningen ganska nära.

Kommittén har i ovanstående karakteristik av den moderna filmen huvudsakligen uppehållit sig vid de negativa dragen, då den finner dessa utmärkande för den ojämförligt största delen av produktionen och då dessa tendenser bara alltför ofta gör sig gällande också i filmer, som i övrigt representerar en önskvärd inriktning av produktionen. Givetvis förekommer inom filmproduktionen som helhet och också inom den amerikanska talrika verk av hög resning. Man kan peka på sådana som »Madame Curie» och »Doktor Ehrlich», där ett stort levnadsöde skildrats på sådant sätt, att det måste gripa och inspirera åskådarna. Man måste också vara filmen stor tack skyldig för de konkreta, gripande skildringar den lämnat över sociala missförhållanden i t. ex. »Vredens druvor», »De stängda portarna», »Jag är en förrymd kedjefånge» eller i filmer sådana som »Mr Smith i Washington», där vitala brister och blottor i samhällssystemet hänsynslöst avslöjas. Inte heller förbiser kommittén den nödvändiga roll filmen har att fylla genom att ge underhållning och förströelse. Det kravet måste emellertid ovillkorligen resas, att denna inte ges i en sådan form och med en sådan tendens att den verkar direkt nedrivande och motverkar de positiva och uppbyggande krafterna inom samhället.

Vid en skildring av vissa typiska drag i filmen sådan den är i dag, är det viktigt att uppmärksamma, att filmen också främjat uppkomsten av vissa karakteristiska drag i samhällslivet. En sådan företeelse är annonseringen i samband med film.

Jämför man film- och biografannonseringen med övriga branschens annonsering, torde man utan överdrift kunna säga att denna är mest avancerad i en fördomsfri användning av språkets och illustrationens medel. Med förkärlek framhävs de sensationella eller erotiska avsnitten av filmerna som det väsentliga, även om dessa partier bara är detaljer i filmerna. Det har t. o. m. hänt

att man illustrerat annonserna med pikanta bilder, som sedan inte återfunnits i filmerna, ett rent bedrägligt förfaringssätt. Genom en uppförstoring av de i filmerna kanske relativt blygsamma erotiska och sensationella inslagen liksom också genom en överbetoning av filmstjärnornas betydelse vilseledes, avtrubbas och förgrovas i många fall publikens filmbegrepp.

Publikintresset för filmerna torde dock framförallt väckas av veckopressens och söndagsbilagornas artiklar och notiser om film och filmstjärnor liksom också av affischer och annonsering. Det har byggts upp en rikt förgrenad och lockande reklam efter amerikanskt mönster kring allt vad film och filmstjärnor heter. Filmreklamen förser den kolorerade veckopressen med rikt illustrerade artiklar om filmstjärnorna och deras privatliv och redan när en ny film planeras eller börjar spelas in införs smånotiser i dags- och veckopressen för att stimulera intresset kring filmen. Filmbyråer och biografägare är stora annonsörer och filmnyheter anses ha stort publikt intresse, varför tidningarna också gärna tar in dylikt maskerat reklammaterial, därmed främjande den ytligaste och minst önskvärda formen av filmintresse.

III. Filmens inverkan på de unga

För att man skall kunna bedöma filmens sociala funktion, är det nödvändigt att något dröja vid frågan om vilken inverkan den nuvarande filmrepertoaren har på publiken, närmast på de unga åskådarna.

Bristen på undersökningsmaterial och metodiska svårigheter gör det vanskligt att diskutera filmens inverkan på de unga. Att filmen — och detta gäller i främsta rummet dem som ofta går på bio — måste påverka de ungas känslövärld och tankeinhåll kan inte ifrågasättas. Bland de filmer ungdomen helst ser söker man visserligen, som framgår av utredningen, förgäves de sämre och sämsta filmerna, men så pass många olika filmer konsumeras, att genomsnittet torde få den tämligen tvivelaktiga karaktär, som beskrivits i föregående avsnitt.

Först några ord om med vilka speciella medel filmen verkar. Publiken kommer vanligen till biografen på kvällen mer eller mindre trött efter en hel dags arbete. Den kommer för att få en stunds avkoppling och för att ha roligt. Den är full av förväntan och receptivitet. Mörkret och åskådarens anonymitet tillåter åskådaren att ohämmat ge uttryck för sina känslor och reaktioner. Bild och ljud åstadkommer en dubbel påverkan.

I detta tillstånd av beredskap utsätts åskådaren för filmens kraftiga effekter. Filmen ger händelser och upplevelser i starkt koncentrerad form. Allt »oväsentligt» är utrensat. Bara det för handlingen betydelsefulla har tagits med. Alla vilsamma och vardagliga mellanspel är eliminerade. Kameran intresserar

sig bara för de avgörande händelserna i människors liv. Åskådaren får till livs de mest humoristiska, romantiska, spännande och dramatiska episoderna i sammanträngd form. Filmens rika illusionistiska möjligheter, suveränitet över rums- och tidsförhållanden, skådespelarnas förmåga att illustrera de mest stormande affekter, närbildernas intensifierade uppförstoringar, handlingens snabba tempo med det ständigt förbiilande bildflödet, allt bidrar att fånga åskådarna i ett magiskt grepp, där det också påtagligt orimliga och enfalldiga godtas och förlänas verklighetsprägel. Den laddade händelseutvecklingen ger i regel inte tid till djupare eftertanke och kritiska reflexioner så länge filmen varar.

Filmen måste således verka starkt suggestivt. Åskådaren glömmar tid och rum och omgivning, rycks med i handlingen, tar parti för och emot de agerande på filmduken, skrattar ohämmat åt lustiga episoder, kramar stolskarmarna inför spännande händelser, snyftar öppet vid sentimentala. Man identifierar sig mer eller mindre med hjälten eller hjältingen, vars öden framställs så handgripligt visuellt. Man upplever själv vad som sker på duken, saker som man annars varken kan eller vågar vara med om. För många tillfredsställer filmen lönnliga önskedrömmar, som de kanske inte ens vågar tillstå för sig själva, och den verkar därigenom dubbelt suggestiv. Filmen ger surrogat för egen livslycka, den ger äventyrssurrogat, lyckosurrogat, kärlekssurrogat. »Där dyrkas den stora och generösa avgud, som heter riskfri spänning», säger författaren Harry Martinson.

Filmen verkar således med synnerligen starka medel. Att publiken och i synnerhet ungdomen också röner inverkan framgår bäst, om man undersöker vissa yttre beteenden och filmens påverkan på dessa. Att filmstjärnorna verkar idealbildande för unga människor beträffande kläder, frisyra, make up, minspel, röstläge etc. är väl känt. Så fort exempelvis en aktris slagit igenom som typ, får hon omedelbart efterföljerskor överallt där film visas. Otaliga unga kvinnor söker kopiera idolen så mycket som möjligt: ju större imitatorernas skara är desto modernare blir typen.

Idealen växlar snabbt och än snabbare växlar filmmoderna. Greta Garbos pageklippning, Veronica Lakes långa hår och Ingrid Bergmans s. k. Mariarufs i »Klockan klämtar för dig» orsakade genast epidemier av identiska frisyrrer. Modedetaljer lanseras först av filmstjärnorna och sprids sedan med blixstens hastighet. Frisör- och modistfirmorna följer noggrant med filmens nymodigheter på deras områden och bidrar därvid till att ytterligare förstärka dess inflytande. Veckopressen uppehåller sig — som förut nämnts — likaledes utförligt kring sådana detaljer. Det förefaller stundom rent av, som om det fanns vissa ekonomiska förbindelser mellan vissa representanter inom filmbranschen och olika modeindustrier, vilka här funnit ett medel att presentera sina nyheter på ett för publiken lockande sätt.

Detsamma gäller herrmodet. Den s. k. tangorabatten har en rad filmstjärnor stått modell för. Särskilt yngre herrars moder tar också starkt intryck av de populärare filmhjältarnas klädsel. Att det är särskilt yngre personer och mer kvinnor än män, som röner intryck av filmen i detta avseende, är rätt tydligt. Också i det alltmer utbredda bruket av kosmetiska medel, hudkräm, puder, läppstift och nagellack, torde filmen vara en starkt förebildlig faktor.

Någon större social betydelse har visserligen inte detta ur ungdomsvårds-synpunkt. Att människor lär sig att lägga ner omsorg på sitt yttre och att klä sig vackert är visserligen inte i och för sig oväsentligt. Men avigsidan är tyvärr, att många, som egentligen inte har råd att följa modets växlingar, ogärna resignerar. Det är ganska troligt att filmen stundom medverkar till att de unga klär sig över sina tillgångar. Man tänker mindre på klädernas praktiska funktion, hållbarhet och slitstyrka än på det moderna snittet. Och kläderna blir fort omoderna och tvingar till nya inköp.

Huruvida filmen haft någon egentlig modeskapande inverkan på t. ex. bostads- och heminredningsfrågor är kanske mera tvivelaktigt. Mellan filmstjärnornas lyxhem och den vanliga medborgarens enkla bostad ligger ett ööverkomligt ekonomiskt svalg. Det är möjligt, att de amerikanska lyxfilmernas barskåp, sideboard och toalettbord satt spår efter sig bland de burgnare hemmen i Sverige. Detta är emellertid av föga intresse. Viktigare är att för otaliga ungdomar framstår filmstjärnans lyxtillvaro i de läckraste miljöer som det eftersträvansvärda men tyvärr ouppnåeliga idealet.

Filmerna lanserar också populär dans- och schlagermusik. Genom att musikförlagen samtidigt med att filmen visas ger ut noter och grammofonbolagen grammofonskivor, blir effekten av den genom filmen lanserade musiken mera fullständig. Samarbetet syns i detta fall vara synnerligen gott mellan de olika firmorna och redan i biografannonser och programblad kan man få se nyheterna annonseras. Att filmen påverkar såväl musiken som musikintresset finns det flera exempel på. Det lär t. ex. i första hand vara de genom filmen lanserade musikstyckena som står på restaurangpublikens önskelistor.

Ungefär detsamma gäller dansen. Tangon lanserades på sin tid av den amerikanske filmstjärnan Rudolf Valentino och den nu så omdiskuterade jittterbuggen syntes i dussintals amerikanska filmer, innan den började dansas även här i landet.

Att filmerna sålunda påverkar ungdomens yttre beteenden och vanor i många stycken är lätt att konstatera men har samtidigt föga intresse. De är snabbt övergående och växlande och har socialt sett ringa betydelse. I regel kan man knappast beteckna dem vare sig med negativt eller positivt förtecken. Som index på att en inverkan faktiskt äger rum, kan de dock vara värda att uppmärksammas.

Det kan nämligen inte finnas anledning anta att denna påverkan skulle upphöra, när det gäller ungdomens attityder i mera vitala sociala samman-

hang. Hur påverkas t. ex. spritvanor och sexualvanor? Vilken betydelse har filmen för uppkomsten av asocialitet och andra beteenderubbningar bland ungdomen? Kan man spåra någon inverkan på ungdomens inställning till familj, yrkesval och yrkesutövning för att ta ett par exempel från mera »normala» men viktiga samhällsområden? Här är emellertid uppgiften mycket svårare. Man nödgas konstatera att man vet mycket litet därom. Problemen är föga undersökta. På sin höjd har företagits en del undersökningar framförallt i enqueteform och huvudsakligen gällande film och asocialitet. Det säger sig också självt att sådana undersökningar måste vara mycket svåra att genomföra. En individs och ännu mera en grupp individers — ungdomens — vanor och attityder i olika sammanhang är en produkt av hela samhällsutvecklingen som sådan med hänsyn också tagen till de biologiska anlagen hos individerna. Att renodla en faktor bland otalet variabler och undersöka dess speciella betydelse för den aktuella situationen är inte görligt. Man kan inte i så komplicerade sammanhang yttra sig med någon säkerhet om orsaker och verkningar. Under alla förhållanden måste då problemställningen förenklas och verkligheten schematiseras och abstraheras med bortseende från åtskilliga konkreta sammanhang. På det viset borde man dock kunna nå fram till vissa synpunkter och värderingar också rörande filmens inverkan.

Det har ibland sagts, att filmen verkat vanebildande och främjat ett överdrivet bruk av tobak och alkohol. Om så verkligen är förhållandet, därom är mycket svårt att yttra sig. Filmen är ju bara en av de faktorer, som kan tillmätas betydelse och förmodligen ingalunda någon av de viktigare. Men att den yngre ungdomen kan stimuleras till rökning av filmidolernas vanor, där den elegant hanterade cigarretten med den ringlande röken bildar ett dekorativt inslag i filmbilden och bidrar att förläna hjälten eller hjältinnan ett drag av säkerhet, otvungenhet och mognad, är mycket möjligt. Bruket av alkohol utgör — som tidigare nämnts — också ett ständigt återkommande inslag i filmerna. De burleska svenska pilsnerfilmerna har därvid förmodligen spelat mindre roll som idealbildande för ungdomen än de amerikanska lyxkomediernas flitiga nyttjande av cocktail och champagne i de elegantaste inramningar. Alkoholbruket är emellertid, som framhållits i annat sammanhang i detta betänkande, som socialt faktum en ganska komplicerad företeelse och det är inte möjligt att närmare taxera filmens roll i orsakssammanhangen.

Ofta har filmens inflytande på sexualmoralen diskuterats. Filmen har ju inte sällan betecknats som den stora förföraren av ungdomen. Några säkra fakta har man emellertid inte heller här att hålla sig till. Sexualvanor och sexualmoral utgör — vilket kommittén kommer att närmare analysera i ett kommande betänkande — just sådana samhällsföreteelser, som man inte kan behandla fristående från deras sociala bakgrund. Det torde emellertid vara klokt att inte överbetona filmens betydelse vid utformningen av seder och bruk på detta område.

Vad ungdomen beträffar lever flertalet tonåringar i sexuell avhållsamhet. Könsdriften kan dock hos många vara ganska stark och pockande. En film med erotiskt och pornografiskt innehåll kan verka upphetsande och sexuellt eggande. Filmen bidrar därigenom till att skapa en atmosfär av sexuell överhettning. Huruvida den däremot också stimulerar till sexuell aktivitet är svårare att säga. Faktiskt kan en erotiskt eggande film för många ge en slags sexuell tillfredsställelse eller avspänning på det psykiska planet liksom annan pornografi. De sköna sirenerna respektive de manliga idolerna på filmduken har ju i regel inte heller någon motsvarighet i den vardagliga verkligheten och kontrasten kan snarast verka avkylande och dämpande på dragningen till en eljest tänkbar partner. Däremot kan det inte betvivlas att filmerna lämnar material åt sexuellt dagdrömeri och autoerotik, särskilt bland ungdomar och andra, som lever sexuellt avhållsamt. Samma problem berörs i annat sammanhang av professor Cyril Burt, London.

Avgjort större betydelse ur social synpunkt har filmens systematiska erotiska verklighetsförfalskning som behandlats i det föregående på sid. 245. Den förljugna och förenklade men lockande bild av det erotiska som filmen ofta ger, verkar emellertid mycket tilltalande på otaliga okritiska unga människor. I stor utsträckning är filmerna mönsterbildande och i viss mån normgivande också på detta viktiga område. Åtskilliga socialt verksamma människor — läkare, socialarbetare m. fl. — kan också bekräfta intrycket av att många ungdomars eftersträlvade livsstil i dessa stycken är en trogen kopia av filmen och veckopressen, som ju i stort sett hyllar samma ideal.

I kritiken över filmen och ungdomen brukar man vidare ofta med skärpa framhålla filmens betydelse som främjare av ungdomens asocialitet. En del kritiker har rent av sökt härleda den ökade ungdomsbrottsligheten ur filmens och veckopressens kriminalhistorier. Ideligen framhålls dessutom i brottmålsreferat, att den tilltalade tyckt särskilt om att se kriminalfilmer och läsa detektivromaner och att han hämtat idéer och impulser därifrån. Vissa undersökningar, som också citerats i Sverige, synes ge belägg därför. I en omfattande amerikansk undersökning (referat efter den norska kvinnliga läkaren Nic. Hoels arbete »Filmen og barna») framhålls, att 45 procent av pojkarna i en anstalt för straffad ungdom sade sig ha fått lust att skaffa sig pengar på oärligt sätt genom att se kriminalfilm. De hade också därigenom fått anvisning på sättet att komma över medlen. De brottsliga handlingarna ansågs spännande och hjältemodiga. Ett stort antal flickor sade sig genom film ha eggats att klä sig elegant och uppträda »flirtigt». De hade blivit sexuellt upphetsade och sexuella förlöpningsar hade snart blivit följden. Av ungdom i fängelser och uppfostringsanstalter sade sig ungefär hälften ha fått lust att bära vapen och 28 procent att begå rån på grund av filmens påverkan genom att denna frestat dem till ett liv i rikedom, lyx och spänning. En engelsk undersökning omnämner, att en rundskrivelse till 24 domare vid brittiska barn- och

ungdomsdomstolar visat, att av klientelet 39.6 procent av ynglingarna och 77.5 procent av flickorna uppgett filmen såsom orsak till de brottsliga handlingarna. Den engelske psykologen Emanuel Miller däremot hade inte iakttagit ett enda fall av ungsdomsbrottslighet, vari filmen med rätta kunde anges som brottsorsak. En författare i den franska publikationen »La censure Cinématographique» omtalar en rad tillfällen, då ungdom genom film fått den avgörande impulsen till en lagöverträdelse, stundom utgörande en kopia av någon i filmen framställd handling. En tysk undersökning omfattade frågor till 235 lärare, vilka hade hand om 10 690 elever och 2 125 ungdomar mellan 14 och 18 år. Mer än hälften av ungdomen besökte biografer därför att de inte hade något annat att fördriva tiden med. Många sade sig ha stulit medel till biljetter. Av svaren från 120 flickor i förbättringsanstalter framgick, att samtliga uppgav sig ha fått den avgörande impulsen till prostitution genom påverkan av film med utpräglat erotiskt innehåll. Många synes dock ha glidit in i prostitutionen huvudsakligen därigenom att filmen stimulerat ett behov av lyx och vackra kläder, som de inte haft råd att skaffa sig .

Undersökningar av detta slag och särskilt de kategoriska slutsatserna lider emellertid av vissa fel. För det första bygger sammanställningarna på de asociala ungdomarnas egna uppgifter. Det är emellertid inte möjligt vare sig för dessa eller andra människor att peka ut vilka faktorer, som spelat störst roll i förhistorien till så komplicerade handlingar som deras egna brott. Frågar man dem direkt om vad de tror om filmens inverkan ligger ja-svaret nära till hands, därför att de ingenting själva vet om orsakssammanhangen. Att skylla på filmen innebär att lämna en lättfattlig och tämligen plausibel förklaring, som de själva har lätt för att tro på. För det andra är en asocial handling slutpunkten på en lång och komplicerad socialpsykologisk utveckling, där ett stort antal viktiga och ofrånkomliga faktorer spelar in, men där var och en för sig spelat en jämförelsevis begränsad roll. Filmen skulle i vissa fall kunna tänkas ha betydelse som utlösande moment. En lockande kriminalfilm skulle kunna accentuera en redan tidigare »farlig situation» genom att ge ungdomen en emotionell impuls. Längre kan man nog knappast sträcka sig. Betydelsen skulle således i de flesta fall vara relativt begränsad.

En intressant utredning om dessa frågor har lämnats av professorn i psykologi vid universitetet i London, Cyril Burt, i hans också på svenska utgivna arbete »Den unga brottslingen». Några synpunkter förtjänar att citeras:

Biograferna liksom tidigare Nick-Carter-litteraturen har ofta anklagats för att locka den unge äventyraren till odygd, dårskap och t. o. m. brott. Bland dem, som kritiserar dem av detta skäl, äro de trovärdigaste lärare med lång erfarenhet och domare. Men kanske är ingen så ivrig att hävda denna synpunkt som den unge brottslingen själv, som ofta ser eller tror sig se en möjlighet att överföra skulden och uppmärksamheten från sin egen moraliska slapphet till filmfabrikanterna.

Jag har antecknat en överdriven smak för biografer hos mer än 7 procent av mina brottsliga gossar. Det gäller barn, som besökt biografer två eller flera gånger

i veckan. I några få fall har jag måst anse det som huvudorsak till brott. En sådan böjelse för biograf framträder mera sällan hos flickor, bara i 1.4 procent av fallen och då i motsats till gossarna alla hos flickor över skolåldern.

Biografernas dåliga inflytande gör sig gällande på tre sätt. Två av dessa äro undantag, under det att det tredje är det farligaste, på samma gång som det är det svåraste att upptäcka. Man påstår för det första, att barnets härmningsförmåga gör det särskilt benäget att efterapa, vad det ser på den vita duken. Förbrytarfilmer äro, säges det, lika populära som detektivböcker. Förbrytelsen fånglar den unges fantasi. Om en gosse eller flicka har sett på film, att en inbrottstjuv bryter sig in i ett hus eller att en ligapojke slår en polis eller att en äventyrska erbjuder sin kärlek som pris för yra nöjen, då, menar man, kan barnet bli oemotståndligt lockat att i livet uppföra, vad det sett. Men i hur hög grad påverkas barnet på det sättet? Varken de påstådda fakta, slutsatserna eller de psykologiska antagandena som dessa grundar sig på, äro fria från misstag. Det finns knappast ett enda noggrant iakttaget och väl undersökt fall till bevis. Att vissa barn vid vissa åldrar äro mycket lättpåverkade och benägna att taga efter, vill jag icke bestrida. Otvivelaktigt höjes denna naturliga suggestibilitet ännu mer genom artificiella medel. Den mörka lokalen, den atmosfär, som människomassan skapar, den konkreta livligheten i framställningen, realismen i rörelserna och framför allt den intensivt sensationella karaktären i scenerna, allt bidrar till att öka barnets suggestibilitet. Sjäsliga bilder, som blivit djupt inskräpta på detta sätt, kunna stundom ha till följd fixa idéer, som taga sig uttryck i handling. Detta kan icke förnekas. Men hur många av dessa handlingar äro brott? Många av de karaktärer och situationer, som filmbitna barn återge, äro lika oskyldiga som andra barns lekar. Vem har inte sett små gatpojkar härma Chaplin eller hota varandra med leksakspistoler eller kläda ut sig till indianer eller cowboys med varje detalj tydligt hämtad från filmer? Även där modellen är en hjältemodig sjörövare eller bandit kunna äventyren vara lika oskyldiga som Tom Sawyers och Huckleberry Finns.

Direkt reproduktion av allvarliga filmbrott är enligt min erfarenhet mycket ovanlig.

Fyra eller fem tillfällen har jag likväl iakttagit, då ett brott synes ha varit direkt påverkat av biografen. Men de ha nästan uteslutande gällt obegåvade eller defekta barn. En flicka på 11 år med en intelligensålder av 7 år tog en nyckel från sin lärarinnas portmonnä, öppnade en låda och stal tre sedlar men lämnade koppar- och silverslantarna orörda. Hon gömde vad hon tagit, först i sin strumpa och sedan i hattfodret. Hon föreföll för dum för att ha hittat på detta själv, och när hon blev tillfrågad, hur hon kunnat tänka ut en sådan plan, svarade hon genast, att hon hade sett en dam göra så på en film. Jag kunde verifiera, att en nästan liknande handling hade spelats på en biograf och att flickan hade sett denna film.

En kväll klättrade en vig pojke på 15 år med en intelligensålder av 10 år genom ett fönster in i en grannes hus med en strumpa över sitt ansikte. Han tog fram och tände ett ljus men väckte en gammal kvinna, som sov i rummet. Då hon ropade till, flydde han hastigt samma väg han kommit. Kvinnan trodde sig känna igen pojken, men var och en, som kände honom, sade att han var för dum för att ha kunnat tänka ut en sådan plan. Ljuset, som han tappat, hade emellertid märken efter tänder. Det konstaterades, att de motsvarade hans bett. Gossen bekände. Han hade samma kväll sett ett liknande inbrott på film, boven hade haft en strumpa över sitt ansikte och en elektrisk lampa i munnen.

Jag har antecknat tre andra fall. Men efter en sorgfällig undersökning är jag övertygad om att direkt efterhärmning är ett sällsynt undantag.

Den andra anklagelsen mot biografen är lättare att bevisa. Det är, säges det, en ständig frestelse att stjäla pengar till biografbesök. Otivivelaktigt är biografen näst efter boden med godsaker det ställe, där snattade pengar oftast användas. Men därför att de användas till biografen, sedan de stulits, är det inte säkert, att de stulits för detta ändamål. Frestelsen kan ha kommit endast av åsynen av slantarna. Den typiske tjuvens temperament är vidare just sådant, att biografens sensationer tilltala honom. Han kommer från vantrevnaden i ett dystert hem, som gör biografen nästan till hans enda möjlighet till nöje, därför uppstår en förening av stöld och biografbesök. Detta sammanfallande, som är ganska vanligt, är inte ett förhållande av orsak och verkan, utan det är den dubbla följden av en djupare gemensam källa: barnets behov av äventyr, för vilket dess enformiga liv inte ger något utlopp, eggat till bådadera.

Den förnämsta källan till skada har ännu ej blivit nämnd. I det vanliga biografprogrammet är den moraliska atmosfären tanklöst lättsinne, bedrägeri, flirt, svartsjuka, intriger, hänsynslöshet. En rad av nöjen te sig som det vanliga i de vuxnas liv. Barnet, som inte har någon erfarenhet att korrigera bilderna med, får en förvriden uppfattning av livet. Boven eller vampen, som visserligen till sist besegras, framställs likväl med en strålande gloria. Boven gör det som är orätt, men han gör det på ett finurligt sätt, modigt och slugt.

Dramerna med deras bilder från det förnäma livet egga fantasien hos både gossar och flickor. De ge material till fängslande dagdrömmar och skapa en längtan efter ett glatt liv, smak för muntra upptåg och äventyr, för beundran och prål till en grad, som ofta är skadlig och nästan alltid oklok. Mest av allt är filmerna farliga genom sitt sätt att behandla förhållandet mellan de olika könen. De intima detaljerna av kurtis, koketteri och äktenskapliga förhållanden givas med stor livlighet. Alla, som haft att göra med den unge brottslingen, måste ha iakttagit, hur stimulerande sådana bilder äro för de sexuella drifterna, inte endast hos de unga utan även hos barn. Följderna inskränka sig ej till vanor, tankar och laster av specifik sexuell karaktär. Direkt efterhärming är ovanlig. Oftare uppstår först en själslig konflikt, en hemlig förvirring, sedan en outhärdlig spänning och slutligen ett utbrott av våldsamhet eller äventyrlust, vilket till synes inte har något alls att göra med könsdriften, men som likväl åsyftar att ge utlopp åt spänningen och att låta den dolda eggelsen gå under i en förtvivlad gärning, som kanske är våldsamare men mindre ödeläggande och förnedrande. Det är emellertid lätt att kasta för mycket skuld på biografen, att överdriva den skada den gör och förbise, att den möjligen gör något gott. I jämförelse med de oräkneliga filmer, som utsläppas, är den skada de göra oändligt liten. Offren äro nästan helt och hållet sådana som redan är disponerade för antisocialt uppförande, och biografen kan inte göra stort mer än nära och underblåsa den dolda gnistan. Lyckligtvis är det få, som är mottagliga för de mera demoraliserande punkterna. Då man känner till deras böjelse, bör läraren eller föräldrarna kunna hålla dem från andra filmer än sådana som äro hyggliga och uppfostrande. För de sunda barnen ge biograferna en förströelse, som avhåller dem från odyg. Jag skulle kunna nämna mer än ett tillfälle, då öppnandet av en biograf har reducerat antalet ligapojkar, hållit unga män borta från krogen och gett flickorna ett nöje, som är mindre farligt än att driva med sina vänner i gränder och parker.

Att en del filmer i olika avseenden skulle kunna verka provocerande på redan befintliga anlag, framhålls bland annat av Stockholms stad barnavårdsnämnds läkare, doktor Sven Ahnsjö, med vilken kommittén haft tillfälle att

konferera beträffande dessa frågor. Men detta gäller bara undantagsfallen — mer eller mindre psykopatiskt lagda ungdomar — och bör alltså inte generaliseras.

Doktor Gunnar Bjurman vid Statens biografbyrå framhåller vid förfrågan, att han trots den stora erfarenhet han besitter efter många års granskningsarbete endast känner till några enstaka fall, där man trots sig kunna tala om att filmen direkt påverkat de unga till någon kriminell handling. Doktor Bjurman säger i denna sak följande:

I tidningar har man då och då sett artiklar ur utländska källor av innehåll, att så skulle vara fallet. Dessa utsagor är dock näppeligen tillämpliga här i landet. En så relativt sträng barnbedömning av film som här torde knappast förekomma utomlands. Då ungdomar *över 15 år* får se samma film som vuxna, måste detta givetvis ibland medföra risker, men några konkreta fall, ur vilka mera allmängiltiga slutsatser skulle kunna dras, kan jag inte erinra mig.

I fråga om barn kan jag dra mig till minnes två fall. För många år sedan skrev dr Jakob Billström i en läkartidskrift en liten uppsats om en pojke, som på en film sett någon stå på lur med en kniv och hugga med denna och detta hade han imiterat. Denne pojke var troligen inte vad man kallar ett normalt barn och filmen ifråga torde inte heller ha varit barntillåten. (Man kan dock inte alltid ta bort ett knivhugg ur en barntillåten film eller barnförbjuda en film på grund av att ett sådant förekommer; exempelvis: »Synnöve Solbakken»).

Sammanfattningsvis torde man kunna säga, att unga brottslingar tydligen gärna skyller på filmen och kanske också själva ibland tror att de fått brottsliga impulser från filmen. De ungdomar, som låtit sig direkt provocera till brott genom vissa filmer torde dock vara ytterst fåtaliga. Anmärkningsvärt är dock att tidningspressen — som ofta i sin egen filmkritik visar föga socialt ansvarsmedvetande — gärna, som i annat sammanhang framhållits, tar upp sådana fall till behandling i sina spalter och låter filmen klä skott för de begångna handlingarna. Att filmen för den skull inte är utan betydelse på detta område berör därpå, att filmen som en av de mest dominerande kulturfaktorerna i de ungas föreställningsvärld bidrar att prägla deras livsuppfattning och inställning till samhället. Vilken faktor som i ett givet fall varit den dynamiskt mest pådrivande vid ett asocialt skeende är, som framhållits i början av detta avsnitt, redan av teoretiska skäl omöjligt att avgöra.

Här kan anknytas till den tredje — samtidigt den viktigaste — aspekt som lämpligen kan läggas på frågan om filmens inverkan på de unga. Vilken inverkan har filmen på ungdomens livsåskådning, målsättning, idealbildning och samhällsuppfattning? Här kan man beklagligtvis bara röra sig med allmänna resonemang och antaganden. Några exakta undersökningar har inte gjorts och man kommer väl alltid på ett sådant område att röra sig med en vid osäkerhetsmarginal. För närvarande får man inskränka sig till att med ledning av beskrivningen av filmproduktionens karaktär i föregående avsnitt företa några psykologiska sannolikhetsbetraktelser rörande dess inverkan på unga männi-

skor. Kommittén har härvid haft tillfälle att konferera med personer med erfarenhet från föreningsarbete bland ungdomar, filmkurser och studiecirklar i dessa frågor.

Filmens inverkan på de unga måste ses i förhållande till tids- och samhällsförhållandena i övrigt. Det dagliga livet har blivit mer forcerat än tidigare, i all synnerhet i städerna och de större industriorterna. Arbetsförhållandena har rationaliserats och industrialiserats i en utsträckning som aldrig förr och arbetstempot drivs ständigt uppåt mot en maximal arbetsprestation. Men inte bara arbetslivet utan också fritidens förströelser har mekaniserats. De lättlästa veckotidningarna och bildtidningarna, radion och biografen kräver ingen större personlig ansträngning för att kunna tillgodogöras. Att läsa, höra och se har alltmera blivit ett rent »mekaniskt» uppfattande av det lästa, hörda och sedda. Tidningar, radio och film anpassas också efter »vad folk vill ha». Det har blivit de kanske främsta medlen för flertalet att slå ihjäl fritiden med, i stället för att aktivisera den, ge den innehåll, skaparglädje och mening som motvikt mot arbetslivets intresselöshet, monotoni och mekanisering. Mekaniseringen har sålunda trängt in i de ungas liv på fritiden, där de passivt avnjuter förströelserna. Veckotidnings- och filmproduktionen är en massframställning av lyckodrommar på löpande band — nöjeslivets rationalisering — som är lika rationell som massfabrikationen av konfektionskläder, bilar och tuggummi. Veckopress och film levererar så att säga den inre konfektionskostymen, modeåsikten, själsattityden i en medveten strävan att finna minsta gemensamma nämnaren bland publikmassorna. Denna nivellerande tendens uppfattas också ofta som fullt »demokratisk», naturlig och önskelig.

Vad filmens betydelse för de unga beträffar är det ju filmen framför andra »kulturmedel» givet att låta åskådarna uppleva allt det som är den fattiga publiken förmenat. Frågan är då, om inte, sedan man återvänt från ett biobesöks underbara upplevelser i hägrande lyxmiljö, det egna hemmet och livet synes fattigare och tristare än förut och om inte filmens önskedröm, där man identifierar sig själv med filmstjärnan, bidrar att göra vardagen ännu färglösare och olustigare än tidigare, sedan man fått tillfälle att jämföra sin egen torftiga tillvaro med en åtråvärd överklassig livsföring. Vardagslivet kan inte framgångsrikt konkurrera med filmen som fascinerande upplevelse. Ifrågasätts kan om inte förmågan att kunna upptäcka och njuta av livets små glädjeämnen genom det hopplösa i att försöka tävla med de intensiva filmupplevelserna förtvinar i brist på träning. Den risken torde kunna förefinnas, att de flitiga biobesöken gör ungdomen blasé och avtrubbar dess förmåga att finna sig tillrätta och trivas i den vardagliga tillvaro som bioupplevelserna totalt överglänsar.

Nu gör det naturligtvis i och för sig ingenting att film och konst överhuvudtaget gör ungdom missbelåten med sin egen fattiga och enformiga tillvaro. Missnöje är en mäktig motor i utvecklingens tjänst och skapar en strävan att

förbättra tillvaron. Men den längtansfyllda otillfredsställelse, som filmen provocerar, saknar beklagligtvis den aktivitet, som är förutsättningen för framåtskridandet. I otaliga filmer får de unga lära sig hur det går bra för fattiga och smarta ungdomar. Men framgången är sällan deras egen förtjänst. Den vackra kontöristen gifter sig med den stilige och lyxige chefen, den fattige pojken får av en slump ett handtag av en excentrisk miljonär eller gör en fenomenal uppfinning. Deus ex machina har en tusenfaldig gestalt i filmens underbara värld. På filmen går önskedrömmarna i uppfyllelse och i regel utan att man behöver lägga två strån i kors för att så skall ske. I verkligheten fordras hårt målmedvetet arbete för att tillvaron skall kunna göras dräglig. Filmen bidrar att söva, förvillan och skapa passivitet inför missförhållanden, fattigdom, svårigheter och problem. I filmens värld är allt så lättlost. Den är en form av verklighetsflykt, som inte får undervärderas på grund av den oerhörda frekvens som biobesöken fått bland vissa skikt av vår ungdom. I vilken utsträckning den tar intryck är svårt att säga, men om den överhuvudtaget röner inflytande — och det kan knappast betvivlas — är detta av socialt skadligt slag.

Detsamma gäller den systematiska verklighetsförfalskning, som är många filmers kännemärke och som beskrivits i föregående avsnitt. Ungdomen får en förljugen uppfattning av tillvaron. Filmen som konst hjälper den inte att bemästra sina egna problem, tvärtom. Verkligheten ses genom ett förfalskande prisma. Det gäller inte bara vardagens lyxkomedier, banala erotik och stereotypa människoskildring. Det gäller också den ideliga förfalskningen av historiska och naturvetenskapliga fakta. S. k. allvarlig film är också ofta uppblåst av patetisk och billig sentimentalitet. Det är omöjligt att taxera det inflytande av detta slag som filmen utövar. Men att känslig pubertetsungdom med föga livserfarenhet måste röna ett mäktigt inflytande i sin uppfattning av tillvaron och i sin målsättning i livet kan tyvärr inte heller betvivlas.

Huruvida filmen dessutom kan ha ett direkt skadligt inflytande på de ungas själsliga tillstånd är däremot mera tvivelaktigt. Av intresse i detta sammanhang är huvudsakligen de s. k. neurotikerna. Att nervösa och obalanserade ungdomar kan bli emotionellt upphetsade av starka filmsensationer, särskilt om dessa påverkar någon olöst själslig konflikt, är visserligen tänkbart. Att skräckfilmer påverkar nattsömn och dröminnehåll är inte heller överraskande. Men några belägg för att mera djupgående och permanenta störningar skulle kunna bli följden saknas. Också här får filmen framförallt betraktas som en detalj i den mångskiftande miljö, i vilken varje människa lever, och varifrån neurotikern mottar otaliga stimuli för sina nervösa reaktioner.

Det torde parentetiskt böra framhållas, att det inte bara är själva filmen som utövar inverkan på de unga. Såsom i ett tidigare avsnitt berörts, har reklamerna kring filmen under senare decennier antagit dimensioner som stundom

är häpnadsväckande kraftiga. Denna ständigt upprepade vädjan till publikens sensuella och affektbetonade instinkter och lidelser torde inte kunna undgå att utöva en viss inverkan som svårigen torde kunna betraktas såsom positiv. Film- och biografannonseringens — liksom även filmkritikernas — frosseri i språkets starkaste och mest målande ord torde i längden även avtrubba känslan för språkets nyanser och distinktioner och verka i motsatt riktning mot den fostran, som bibringas medborgarna genom samhällets fostrande organ.

Av speciellt intresse i detta sammanhang är emellertid barnen, särskilt barnen i förskolåldern. Också de mindre barnen går nämligen ofta på bio.

Till belysning av filmens inverkan på barnen har kommittén erhållit en skrivelse från Barnpsykiatriska föreningen, i vilken framhålls att litteraturen i frågan är bristfällig och att man inte vet något mera bestämt om hurudan inverkan på barnen filmen har. Det kan dock fastslås, anser föreningen, att barn i förskolåldern saknar förutsättningar att tillgodogöra sig nuvarande filmers innehåll. Deras uppmärksamhet kan inte hållas samlad mer än kortare tid, varför de bara uppfattar brottstycken av filmen. Hos en del barn i förskolåldern såväl som skolåldern kan filmupplevelserna medföra skadeverkningar. Med säkerhet kan dylika iakttas i form av s. k. nattskräck. Andra former av skadeverkningar torde vara mera tvivelaktiga, om man bortser från möjligheten av att film verkar provocerande på förut befintliga anlag speciellt hos psykiskt defekta.

Det förtjänar även framhållas, att de mindre barnen ibland inte tycks ha mycket begrepp om vad de sett. Om det talas svenska eller ett utländskt språk märker de inte. Bråket och trängseln i biolokalen en söndagsmatiné tycks också på åtskilliga verka starkt störande och tröttande. Det måste vara påkostande för barnen att inemot två timmar sitta på samma stol. Barn har dock stor förmåga av inlevelse och hela deras kropp och själ är med i allt det spännande de ser och hör. De tvingas tydligen att koncentrera sig utöver sin förmåga. Å andra sidan uppfattar de ofta inte sådana saker som gör intryck på vuxna som grymheter och osmakligheter.

Det förefaller sålunda som om filmens skadliga inverkan på småbarnen bland annat kan tillskrivas det långvariga passiva åskådandet, som är ett onaturligt och psykiskt tröttande beteende för barn i denna ålder. Den spännande och forcerade handlingen tvingar också till en onaturlig uppmärksamhet och koncentration. Därjämte kan skräckinjagande moment orsaka temporära störningar av den psykiska balansen. De skadeverkningar av mera allmän natur som diskuterats för ungdomen spelar tydligen däremot mindre roll för barnen.

Den framställning av filmens påverkan på de unga, som i det föregående lämnats, har måhända till synes väl ensidigt tagit sikte på den negativa inverkan som filmen kan sägas utöva. Detta har avsiktligt skett därför, att den negativa sidan utgör den fara som kommittén är angelägen att rikta uppmärksamheten på. Filmen i sig, som visuellt och akustiskt kommunikationsmedel,

är givetvis fullkomligt neutral och oantastlig. Det är bristerna och avarterna som — särskilt när de blir alltför dominerande och synes orsakade av oförstånd, oansvarighet eller vissa spekulativa särintressen — kommittén vänder sig emot.

En hel del filmstjärnor har med all sannolikhet tjänat som förebilder också i fostrande hänseende. De har i vissa fall gett ett föredöme i uppträdande och allmän hyfsning som bidragit att mildra sederna och hyvla av de värsta kantigheterna. Ungdomens intresse för filmidolerna, deras uppträdande och klädsel har otvivelaktigt på sitt sätt bidragit till att man numera i större utsträckning än förr vårdar sitt eget yttre och är mån om »att hålla sig i form». Filmen torde nog också i en del fall, särskilt genom en långt framskriden fototeknik och ljusbehandling, ha bidragit till att utveckla stil- och skönhetskänslan liksom också känsla för mänsklig — om också stereotyp — skönhet. Liksom filmens schlagers har påverkat de ungas musiksmak kan det också med fog påstås, att filmen ofta bidragit till att hos många väcka och stimulera intresset för klassisk och värdefull musik, bland annat i goda musikfilmer såsom »På sångens vingar», »Hundra man och en flicka» m. fl. I stor utsträckning torde också biografiska filmer och filmer som är byggda på litterära verk ha bidragit till att öka intresset för motsvarande personer och böcker. Vad det gäller filmer, som är inspelade efter böcker, vittnar såväl biblioteksmän som bokhandlare om att dessa genast brukar stegra efterfrågan på motsvarande litteratur.

En positiv inverkan på de ungas idealbildning och målsättning torde också kunna tänkas av filmer som »Stjärnorna blicka ned», »De döda skeppens fyr» och måhända i än större utsträckning av filmer som »Den unge Edison», »Emile Zolas liv» och »Louis Pasteur», »Männen i pojkstaden», »Farväl mister Chips» och »Havets hjältar» är även exempel på utmärkta filmer. Understrykas bör även att historiska filmer betytt mycket för att ge allmänbildande stoff rörande historiska personligheter (t. ex. »Henrik VIII») och avgörande händelser (t. ex. »Röda Nejlikan») liksom att filmen vidgat och berikat de stora massornas föreställning om främmande folk och miljöer, språk och kultur. Ett beklagligt faktum är emellertid, att filmer, som anses ha en välgörande och uppfostrande inverkan på de unga utgör ett obestridligt mindretal. Att annars filmen med dess mäktiga suggestiva förmåga skulle kunna lämna ett mycket viktigt bidrag till ungdomens uppfostran i positiv och social riktning kan knappast betvivlas. Ungdomens krafter och initiativ skulle kunna inriktas på olösta samhällsproblem och det kunde skapa en aktiv målsättning och en verklighetsbetonad och social idealbildning. Sådana filmer skulle ingalunda behöva bli mindre fängslande och underhållande än de som nu ges ungdomen.

FRAMSTÄLLNINGAR OCH FÖRSLAG I FRÅGAN
OM UNGDOMEN OCH FILMEN

DEN SKILDNING som i det föregående lämnats av frågan om ungdomen och filmen, utvisar dels att ungdomen ägnar en tämligen stor del av sin fritid till biobesök, dels att de filmer ungdomen sålunda ser genomsnittligt sett är av ganska låg kvalitet. I väsentlig utsträckning torde den schablonmässiga genomsnittsfilmerna påverka ungdomens vanor och idealbildning på ett inte lyckligt sätt.

De framställningar och förslag, som ungdomsvårdskommittén ämnar göra i denna fråga, koncentrerar sig kring följande tre frågeställningar:

1. Bör något göras och vad kan i så fall göras för att överhuvudtaget nedbringa ungdomens biografbesök?
2. Vilka åtgärder kan vidtas för att höja standarden på filmrepertoaren, särskilt med hänsyn till ungdomens krav?
3. Vilka åtgärder bör vidtas för att — i avsikt att höja de ungas filmsmak — bibringa ungdomen ett visst mått av upplysning i filmfrågor.

Om det i fortsättningen huvudsakligen är till dessa tre frågeställningar som kommitténs framställningar kommer att knytas, så finns också ett fjärde problem — frågan om barnen och filmen — som kommittén anser befogat att ägna uppmärksamhet. Det har nämligen syntts oriktigt att begränsa problemet att enbart gälla individerna över — förslagsvis — 13 eller 14 år, eftersom frågan om ungdomen och filmen sammanhänger med frågan om denna ungdoms ställning till filmen också under barnaåren.

I två av de i bilaga A redovisade skrivelser, som inkommit till ungdomsvårdskommittén, nämligen (A 14) från Mäster Olofsgårdens föräldraförening och (A 16) från Kungsholms kooperativa kvinnogille, har en del av de i fortsättningen berörda frågeställningarna omnämnts.

Hur skall de ungas biobesök nedbringas?

Ett överdrivet besökande av biografer måste — utan att kommittén vill förringa filmens betydelse som kultur- och bildningsinstrument och som berikande och stimulerande faktor i fritidslivet — betraktas såsom ur såväl samhällelig som ur de ungas egen synpunkt inte önskvärt. Också om besök på biograf kan innebära helt skilda upplevelser för olika individer, innebär nämligen detta att se film för de flesta en passiv och bekväm sysselsättning. I den mån en stor del av fritiden ägnas åt biobesök betyder det att fritid, som kunnat användas till aktivitetsfrämjande och personlighetsutvecklande sysselsättningar, försittes. Detta förhållande förstärks givetvis i den mån filmens innehåll och utformning inte får anses tillfredsställande. Att täta biografbesök ofta innebär en alltför stor påfrestning på de ungas och — i den mån de unga inte har egna inkomster — på föräldrarnas ekonomi är också höjt över allt tvivel. Detta spörsmål — som berörts på sid. 71 — kommer att utförligare behandlas i ett kommande betänkande.

De bakomliggande orsakerna till den överfrekventering av biograferna, som vissa ungdomar utan tvivel uppvisar, torde till en del vara att finna i att möjligheterna att på lämpligt sätt tillbringa fritiden är begränsade, varigenom de unga i viss mån hänvisas till de betalda nöjena och därvid i främsta rummet just till biograferna. Men orsakerna är också att finna i olika förhållanden i samhället, som bland annat medför att en mycket stor del av de unga medvetet längtar efter att på biografen passivt matas med de romantiska, förljugna och verklighetsfrämmande upplevelser, som genomsnittsfilmerna har att bjuda, och som ger ett visuellt uttryck för egna önskedrömmar och verklighetsflykt eller dylikt. För att radikalt komma åt frågan om ungdomens överfrekventering av biograferna fordras sålunda synnerligen djupgående åtgärder. I föreliggande sammanhang vill kommittén inskränka sig till att peka på en punkt — nämligen söndagsmatinéerna — där samhällliga eller enskilda insatser skulle kunna medverka till en neddimensionering av barnens och de ungas biobesök.

En undersökning, som utförts av med. lic. Per J. Nordenfelt i Stockholm och som bygger på uppgifter från fem stycken av barnavårdsnämndens barnstugor i Stockholms ytterområden jämte gamla staden,¹ visar att sammanlagt omkring en tredjedel av de barn i förskolåldern som besökte barnstugorna besvarade frågan om de varit på söndagsmatiné sistlidna söndag (frågan ställdes till dem två måndagar i januari—februari) jakande. En mindre omfattande undersökning, som utfördes hösten 1943 på Hammarbygården, visade att på två söndagar hälften av barnen gått på bio. Det framgick vidare att 3—4-åringarna proportionellt tycktes gå lika ofta på bio som 5—7-åringarna. Doktor Nordenfelt framhåller att det tycks vara regel,

¹ Tidskrift för barnavård och ungdomsskydd, nr 6:1944.

att de barn, vilkas föräldrar har det sämst ekonomiskt ställt, går oftast på bio. Vissa förhållanden pekar på, att barn i allmänhet inte har lika flitiga biovanor som de i denna undersökning ingående.

En bidragande orsak till att barnen på platser där söndagsmatinéer förekommer — och sådana förekommer mer eller mindre regelbundet på ett mycket stort antal platser i landet — så ofta får besöka dessa bottnar i att söndagen, framför allt under den mörkare årstiden, är en lång och ofta tämligen trist dag som är svår att på ett trevligt sätt fylla ut. Det är naturligt att ett besök på bio framstår som ett efterlängtadt avbrott. Härtill kommer att många föräldrar ofta vill bli av med barnen ett slag på söndagarna för att få vara tillsammans i lugn och ro. Eftersom andra resurser än söndagsskolorna — omfattande cirka 400 000 barn — saknas, framstår det för många föräldrar som den enklaste och närmast till hands liggande lösningen att släppa i väg barnen på bio.

För de mindre barnen får söndagsmatinéén på biograf sålunda inte sällan tjäna såsom direkt utfyllnad till lekskolor, parklek eller motsvarande. Att så är förhållandet pekar på nödvändigheten av att samhället ser till att andra, ur såväl hygienisk som lämplighetssynpunkt, bättre möjligheter för barnen att fördriva några söndagstimmar står till buds. Detta gäller givetvis i samma utsträckning ungdomarna som barnen. Också om det torde vara svårt att praktiskt ordna, synes ett klart behov förefinnas av att lekstugor och daghem samt ungdoms- och hemgårdar m. m. står öppna också vissa tider på söndagarna liksom att den ordnade parkleken på orter där sådan finns inte ligger nere under söndagarna. Lämpligt kunde måhända vara om denna verksamhet inte bara vände sig till barnen utan att också föräldrar vore välkomna att delta. Säkerligen skulle många föräldrar gärna tillsammans med barnen fylla ut några söndagstimmar med sång, lek och dans m. m.

Det kan givetvis emot här förda resonemang invändas, att familjerna, sedan de under hela veckan varit splittrade på olika håll, kan behöva söndagarna för trivsam samvaro i familjekretsen, för gemensamma promenader och dylikt och att det därför inte är lyckligt att samhället genom att anordna en verksamhet av här skisserad art motarbetar detta. Mot denna invändning kan emellertid ställas den mera tungt vägande, nämligen att barnens täta biobesök på söndagarna är ett tydligt symptom på att ett socialt behov faktiskt föreligger av att familjerna får viss hjälp att på bästa sätt fylla ut sina söndagar. Däremot kan givetvis den tanken diskuteras, huruvida det lyckligaste inte vore att överhuvudtaget få bort söndagsmatinéerna och att i stället få en matinéföreställning på lördagseftermiddagarna, då såväl i vissa fall skolorna som framför allt arbetsplatserna slutar tidigare än andra veckodagar. Att problemet om barnens söndagsvillrådighet inte härigenom försvinner är givet.

I. Frågan om åstadkommande av bättre film

När det gäller att på bästa möjliga sätt tillgodose ungdomens filmbehov är den allvarligaste och samtidigt mest svårösta frågan den påtagliga bristen på lämplig film. Filmens låga genomsnittsstandard blir — eftersom filmerna så gott som hundraprocentigt inspelats med sikte på de vuxna åskådarna — mera iögonenfallande för de yngre åskådarna än för de äldre. Visserligen kan sägas, att t. ex. filmernas erotiska inslag i stor utsträckning förefaller gå barn under pubertetsåldern tämligen spårlost förbi. Det kan också anföras, att den enkla och tämligen billiga humor, som kännetecknar en hel del filmer, ofta uppskattas av åtminstone de yngre barnen. Kvar står emellertid det faktum att filmerna endast sällan inspelats med tanke på att tillfredsställa de yngre åldersgruppernas behov av bra film. Också om det går att leta fram en del filmer ur den årliga repertoaren som kan anses fylla alla rimliga krav såväl vad innehåll som konstnärlig standard beträffar, är sådana filmer i försvinnande fåtal och kan långtifrån täcka behovet för dem som något så när ofta går på bio. Härtill kommer, att de som inte bor i de större städerna måhända bara blir i tillfälle att se en eller annan av dessa filmer. Det enda radikala sättet att tillfredsställande lösa frågan om åstadkommandet av bättre filmrepertoar vore om filmens genomsnittliga standard kunde höjas. Hur önskligt det än kan vara att skära bort de sämsta avarterna eller att filmmarknaden tillförs några verkligt goda filmer, är det dock en höjning av genomsnittsfilmens standard som skulle ha mest att betyda. De samhälleliga åtgärder som kan vidtas i detta syfte är emellertid synnerligen begränsade. En sammanställning på sid. 238 har visat, att en mycket stor del — 85 procent — av den film som under filmsäsongen 1943—1944 visades i Sverige var utländsk, företrädesvis amerikansk. Bakom produktionen av denna film står oerhört dominerande privatekonomiska intressen, vilka förmenar det vara ur sina synpunkter nödvändigt att framställa film av en viss i föregående avsnitt skildrad typ. Att genom framställningar, uttalanden och dylikt i någon mån påverka filmproducenterna torde, för ett litet lands vidkommande, tyvärr vara utsiktslöst. För att skydda barnen och de unga för de negativa verkningar, som dessa filmer kan sägas medföra, skulle det vara nödvändigt att gå fram med synnerligen drakoniska åtgärder såsom importförbud, kraftigt skärpt censur, höjd åldersgräns för barnförbudna filmer och dylikt, åtgärder vilka ur vitala synpunkter inte, enligt kommittén, kan anses motiverade eller försvarbara.

Att den utländska filmen, som visas på våra biografier i betydande utsträckning, lämnar mycket övrigt att önska sammanhänger delvis med förhållanden vilka svårigen kan bemästras annat än i ett internationellt sammanhang. Ett beklagligt villkor, som tillämpas av utländska filmuthyrare

gentemot de svenska filmimportörerna vid hyrande av film, är nämligen att succéfilmer inte får hyras ensamma utan att andra filmer, vilka oftast är av betydligt lägre standard, samtidigt måste hyras. Nämnas bör emellertid att det säkerligen är den bättre delen av i främsta rummet Amerikas filmproduktion som överhuvudtaget visas här. Nyssnämnda regel tillämpas för övrigt också av de svenska filmuthyrarna gentemot biografägarna. Redan året före det spelår som filmleveransen avser är nämligen biografägarna nödgade skriva kontrakt med filmdistributörerna om ett visst minimiantal filmprogram, som biografägaren förbinder sig att uppföra. Denna kontraktering sker vid en tidpunkt, då man vanligen ännu inte känner till något om kvaliteten på de filmer som filmleverantören ämnar distribuera. Det kan för övrigt ifrågasättas, huruvida inte många goda filmer aldrig når vårt land. Särskilt torde detta gälla filmer producerade i smärre länder. Också i Sovjetunionen med dess statliga dirigerings av filmproduktionen torde åtskillig högklassig film inspelas som inte tillförs den svenska marknaden.

Möjligheterna att på ena eller andra sättet försöka åstadkomma en standardhöjning av den svenska filmen är otvivelaktigt större än i fråga om den utländska, men möjligheterna är också här begränsade. Liksom i fråga om den utländska filmen står stora ekonomiska värden på spel bakom varje film. Härmed följer att filmerna gärna ges ett visst, enligt producenternas åsikt publikdragande innehåll och en motsvarande utformning. Också om en förändring av den svenska genomsnittsfilmens under senare år kunnat iakttas — en förändring som bland annat fått till följd att den s. k. pilsnerfilmen i stor utsträckning försvunnit — är säkerligen möjligheterna ytterst begränsade att mera allmänt vinna gehör för de synpunkter som ur samhälls- eller synpunkt kan anses motiverade. De berättigade krav, som samhället här kan formulera, kommer nämligen i en — säkerligen ofta förment — konflikt med filmproducenternas intresse att om möjligt göra varje film till en lönande affär, vilket medför att man inte vågar ta några av sociala eller kulturella hänsyn dikterade risker. Att genomsnittsfilmens ges ett innehåll och en utformning som kan betraktas såsom »bra» uppfattas säkerligen ofta av filmproducenterna som riskabelt, genom att filmen härigenom antas komma att bli mindre åtråvärd och lockande för den stora publiken. Som kommittén tidigare påpekat torde denna uppfattning om den stora publikens smak och önskemål i fråga om film bygga på en nedvärdering av publiksmaken och en bristande tilltro i fråga om möjligheterna att föstra denna publiksmak i rätt riktning. Publiksmaken är ambivalent och det gäller att stadga den i rätt riktning. Det är frestande att härvidlag dra en parallell som gäller veckopressen. Den förmenta publiksmak, som veckopressens standard hittills byggt på, har — även om det härvid inte speciellt gäller ungdomen — under de senare årens väldiga försäljning av relativt

högtstående tidskrifter av typen »Det bästa» visat sig ha varit generaliserande och i stor utsträckning felaktig.

Genom ett förstatligande av filmproduktionen eller — såsom i Norge — ett kommunaliserande av filmuthyrningen eller av biograferna kunde det synas som om bättre förutsättningar skulle kunna skapas för att höja filmproduktionen och sanera filmuthyrningen.

Det synes emellertid som om erfarenheterna från en dylik centralisering, vilket framgår bland annat av filmsakkunnigas betänkande i frågan, inte vore enbart goda. Fara föreligger att filmen såsom instrument för en positiv samhällskritik — såsom exempelvis i »Vredens druvor» eller »De stängda portarna» — härigenom skulle försvagas. Det är inte heller troligt att filmer som behandlar politiska förhållanden — t. ex. »Det brinner en eld», »Excellensen» — skulle kunnat inspelas om staten stått såsom initiativtagare, i vart fall inte under en spänd utrikespolitisk situation.

Stöd åt svensk filmproduktion

Om kommittén sålunda inte utan vidare ansluter sig till tanken att samhället helt bör åta sig ansvaret för filmproduktionen, har dock samhället vissa möjligheter att — genom att stödja produktionen av konstnärligt och kulturellt högtstående filmer med underhållningsvärde — göra en positiv insats i filmfrågan. Om ekonomiskt stöd för inspelande av god spelfilm kunde erhållas, skulle nämligen detta säkerligen bidra att stimulera till framställandet av högklassiga filmer som producenterna under nuvarande förhållanden av olika anledningar inte vågar sig på. Ungdomsvårdskommittén vill i denna fråga, även om kommittén är medveten om att ett understödjande av filmen innebär vissa risker, ansluta sig såväl till motiveringen som till den föreslagna utformningen av ett samhälleligt stöd, som angavs av filmsakkunniga i deras år 1942 avgivna betänkande rörande statligt stöd åt svensk filmproduktion (stat. off. utr. 1942: 36, sid. 45—55).

De filmer, som enligt detta förslag skulle erhålla statligt stöd, borde uppfylla vissa speciella kvalifikationer vad innehåll och konstnärlig standard beträffar. Enligt de sakkunniga skulle den statligt understödda filmen »äga ett ovanligt konstnärligt värde. Den skall vidare i uppfattningen av människor och förhållanden vara präglad av kultur och humanitet. Den skall till syftningen vara så allmänmänsklig att den har förutsättningar att fånga även en publik som icke har film till specialintresse. Den kan ha karaktären av drama likaväl som av komedi och behöver icke vara bunden till någon bestämd ämneskrets eller någon viss åskådning. Den skall vara fri från politiskt partitagande.» Alltför snäva gränser med hänsyn till filmens innehåll och utformning ansåg sig de sakkunniga inte vilja

dra med hänsyn till smakens föränderlighet och det vanskliga i att förutse filmens allmänna utveckling. Vad utformningen av stödet beträffar borde, enligt de sakkunniga, en bedömning av vilka filmer som skulle erhålla statligt stöd kunna ske redan på manuskriptstadiet för att filmproducenterna skulle uppmuntras att producera filmer som kunde ifrågakomma för statligt stöd. Det av staten garanterade beloppet, vilket som regel borde få form av räntefria lån och som borde ställas till producentens förfogande för framställning av viss film, borde, enligt filmsakkunniga, inte få överskrida en tredjedel av de beräknade kostnaderna för filmen. Eftersom en film i genomsnitt droge en kostnad av 200 000 à 300 000 kronor, skulle alltså det statliga bidraget i genomsnitt uppgå till omkring 67 000 à 100 000 kronor. I vissa fall borde, för filmer som av olika anledningar bleve väsentligt dyrare att framställa, detta statliga bidrag kunna ökas med ända upp till 50 procent. Den statliga insatsen skulle sålunda kunna komma att uppgå till högst 150 000 kronor per film. Kostnaderna för stödverksamheten borde lämpligen bestridas från en för ändamålet inrättad fond, f i l m f o n d e n, till vilken medel skulle anvisas såsom avsättningsanslag på driftsbudgeten. Reglemente för fonden, vilken borde stå under statskontorets förvaltning, syntes böra utfärdas av Kungl. Maj:t.

Kommittén, som i princip helt ansluter sig till och instämmer i filmsakkunnigas förslag angående statligt stöd till framställande av god svensk spelfilm, vill särskilt betona vikten av att vid bedömningen av de filmer som föreslås erhålla statligt stöd som ett ytterligare plus skall räknas om de kan anses lämpliga för barn och ungdom.

Kommittén är härvid fullt medveten om att det kommer att bereda svårigheter att framställa filmer vilka samtidigt kan tänkas intressera samtliga åldrar. Filmer som gör anspråk på att intressera den vuxna och halvvuxna delen av befolkningen kommer givetvis vanligen att vara svårtillgängliga och föga avpassade för barnen och detta förstärks ju yngre åskådarna är. Med hänsyn till det stora behov av barnfilm, som får anses föreligga genom att åtminstone i de större städerna och på de större orterna barn under 15 år brukar gå tämligen ofta på bio, vill kommittén diskutera frågan om det inte vore lämpligt att samhället positivt intresserade sig för frågan om att framskapa film direkt avpassad för barnens behov. De krav som kan ställas på dessa speciella filmer är i första hand att de inte varar längre än en halvtimme eller allra högst 45 minuter. Föreställningen bör avbrytas av en eller flera pauser, då det blir ljusst i salongen och barnen kan koppla av. De vanliga föreställningarna på åtminstone en och en halv timme är nämligen enbart genom sin längd alldeles för tröttande för barnen, som inte kan ha uppmärksamheten spänd under så lång tid. Genom att filmen hela tiden fortskrider ges heller inte de andhämtningspauser och tillfällen till frågor som skulle behövas för att barnen rätt skulle hinna smälta och fatta

det de ser. Barnens möjlighet att uppfatta det de ser skulle vidare underlättas, om programmet bestode av några kortare filmer av t. ex. tio minuters längd vardera i stället för av en enda film vars handling ofta blir svår och tröttsam att hålla samman. För de små barnen torde föreställningar bestående av en eller ett par sådana tiominutersföreställningar vara idealet. Det krav som för det andra måste ställas är, att filmerna inspelas i ett långsamt tempo, så att barnen ordentligt hinner se och uppfatta händelseförloppet. De filmer som för närvarande visas för barn lider så gott som genomgående av det felet, att den ena händelsen avlöser den andra i så snabb takt att barnen inte förmår följa med det hela utan bara uppfattar vissa enstaka detaljer och situationer. Detta förstärks givetvis ju yngre barnen är. Såsom ytterligare ett önskemål framstår, att ljudbeledsagningen helt eller delvis utgörs av en speakerröst, som »berättar» filmens handling, varvid filmbilderna får utgöra illustrationer till denna berättelse. De uppträdandes röster och repliker torde nämligen ofta vara mycket svåra att uppfatta för barnen. Lämpligt torde vidare vara med ett matinéprogram bestående av två avdelningar, den ena avsedd för yngre och den andra för äldre barn.

Det kan förmodas att mot förslaget om särskilt för barn inspelade filmer kommer att invändas, att det blir för dyrbart att göra filmer avsedda huvudsakligen för den lilla åskådarkategori som de mindre barnen utgör. Mot detta kan hävdas, att filmer av här skisserad typ säkerligen skulle få en mycket vidare marknad än de ordinarie filmerna. Dels kan förväntas att de skulle komma att få en viss avsättning utomlands, där bristen på lämplig barnfilm är lika iögonenfallande som i vårt land, dels skulle säkerligen skolor, föreningar m. fl. bli tacksamma avnämare av god barnfilm. Det kan också hävdas, att dessa barnfilmer, som väl i många fall skulle få sagans form, skulle kunna komma att få en längre varaktighet än andra filmer. En parallell kan härvid måhända dras med det intensiva intresse som varje ny årskull småbarn lägger i dagen för t. ex. de Elsa Beskowböcker, som gladda barn redan för tjugo och trettio år sedan. Om yngre krafter utnyttjades som skådespelare i dessa filmer, skulle inspelningskostnaderna därigenom komma att nedbringas. Till detta skulle också bidra dels att de här avsedda filmerna skulle bli väsentligt mycket kortare än vanliga spelfilmer, dels att kläder, interiörer m. m. inte behövde vara så påkostade.

Kommittén vill understryka det betydelsefulla i *att åtgärder från samhällets sida företas i syfte att få en i det föregående skisserad barnfilmsproduktion till stånd*. Skolans, hemmets och biografens fostrargärning måste samordnas, så att de inte som nu kommer i strid med varandras intressen. Om fyra, fem eller sex sådana program årligen kunde inspelas, skulle det betyda ett stort steg framåt, även om inte barnens behov av film härigenom omedelbart kunde täckas.

Kommittén vill också i korthet påpeka, att en höjning av matinéprogrammets standard även utan nyproduktion av filmer säkerligen skulle kunna åstadkommas om programmen komponerades med större urskillning och större intresse än vad fallet vanligen är.

Kommittén kan härvid omnämna ett experiment som år 1938 gjordes av en särskilt för ändamålet tillsatt kommitté inom Yrkeskvinnors klubb i Stockholm som, genom tillmötesgående från Svensk filmindustri, bereddes tillfälle att själv komponera matinéprogrammen vid Chinabiografen i Stockholm. En intressant nyhet som tillämpades vid dessa filmföreläsningar och som särskilt väckte pressens och målsmännens intresse, var att programmen framfördes i två avdelningar, en kortare för mindre barn och en längre för äldre barn. Efter några veckor fick verksamheten nedläggas, då det visade sig svårt att få tillräckligt med publik på föreställningarna. Det kan emellertid ifrågasättas om den biograf som valdes för experimentet var den lämpligaste.

I detta sammanhang kan omnämnas, att regissör A. Bornebusch för Filmos räkning för närvarande spelar in en sagofilm »Det var en gång» som lovar gott. En film som riktar sig till ungdom — »Barnen från Frostmo-fjället» — är för närvarande under inspelning hos Sandrew-Bauman.

Normalfilmföreläsningar i skolor, föreningar m. m.

Om möjligheterna att direkt stimulera god filmproduktion är tämligen begränsade, vill kommittén diskutera vägarna att på annat sätt främja tillkomsten av filmföreläsningar med högvärdiga program. Om barnen och de unga i sina skolor och föreningar m. m. hade tillfälle att se god underhållningsfilm, skulle de säkerligen härigenom stimuleras att välja de bättre filmerna ur den ordinarie repertoaren. Kommittén vill som exempel i det följande redogöra för hur några skolor anordnat och för övrigt alltjämt anordnar en av allt att döma mycket lyckad filmverksamhet av antytt slag.

Föräldraföreningen vid Vasa realskola i Stockholm har sedan hösten 1927 haft filmföreläsningar en kväll i veckan för elever och föräldrar. Verksamheten kom ursprungligen till som en ersättning för tidigare förekommande dansaftnar som visat en tendens att urarta. Syftet med filmföreläsningarna var dels att ge ungdomarna en god, berikande och kontrollerad underhållning, dels att genom entréavgifterna skaffa medel till stipendier, skolresor m. m. åt mindre bemedlade elever. Som regel har föreläsningarna bestått av någon undervisande kortfilm samt en värdefull långfilm. Stundom har inledningsanföranden hållits i anslutning till filmerna. Hyran för filmerna brukar uppgå till omkring 35 eller 40 kronor. Entréavgiften sattes

från början till 75 öre och har bibehållits även under krigsåren. Syskon betalade i början 50 öre, en förmån som avskaffades år 1942.

Sedan år 1937 har vid Bromma läroverk bedrivits en liknande verksamhet. En kväll i veckan under skolåret har sålunda filmföreställningar för skolans elever samt deras syskon och målsmän anordnats. Från början var avgiften 75 öre för alla, med 50 öre för syskon, efter år 1942 är den 75 öre för skolans elever och 1 krona 20 öre för målsmän. Avgiften för den förhyrda filmen har tidigare utgjort en fast summa av 35—50 kronor men har från och med 1942 höjts till 25 — i enstaka fall 30 — procent på bruttot, vilket utgör mellan 100 och 125 kronor. Att avgiften sålunda höjts betydligt har kraftigt minskat de möjligheter filmverksamheten tidigare skapat att ge stipendier till obemedlade elever. De här omnämnda föreställningarna — vid vilka verkligt god underhållningsfilm av typen »Tsarens kurir», »Röda nejlikan» och »Det brinner en eld» visats — har livligt uppskattats av såväl elever som föräldrar och lärare. Liknande föreställningar har också ägt rum i Göteborg.

Den verksamhet som sålunda skisserats har hittills bara fått en relativt begränsad omfattning, säkerligen i första hand beroende på de begränsade visningsmöjligheter som skolor, föreningar och liknande har. Men orsaken är utan tvivel också att finna i de restriktiva bestämmelser som uppställts av den av filmuthyrarna tillsatta priskommittén. Dessa bestämmelser beskär i hög grad skolornas och de ideella föreningarnas möjligheter att ordna föreställningar av nyss skisserat slag. Enligt uppgift från nyssnämnda priskommitté gäller sålunda, såväl för skolföreställningar som för andra inte ordinarie biografier, följande grundregler:

1. Föreställningen får inte äga rum under de ordinarie biografernas föreställningstider.
2. Eventuella entréavgifter skall i regel bara täcka självkostnaderna för föreställningarna.
3. Inga utomstående äger tillträde.

Priskommittén uppger vidare att den i främsta rummet uppmuntrat de arrangörer, som satt filmer av uppfostrande och undervisande karaktär främst på programmet liksom överhuvudtaget skolor med minderåriga och/eller obemedlade elever.

Detta innebär alltså, att filmföreläsningar av antytt slag inte får äga rum efter 19,15 eller under matinétider på söndagarna. Bestämmelsen utgör givetvis ett stort handikap såväl ur rent praktisk som ur psykologisk synpunkt. Med hänsyn till lämpligaste läsläsningstider, skoltider, familjernas matider m. m. erbjuder utan tvivel kvällstimmar den lämpligaste tidpunkten för filmföreläsningar. Ur psykologisk synpunkt är det givetvis också

lyckligare om de »bra» föreställningarna som, åtminstone delvis, skall tjäna såsom ersättning för besök på ordinarie biograf, så litet som möjligt skiljer sig från dessa vad den yttre ramen beträffar. Att inga utomstående — i princip sålunda inte heller syskon eller föräldrar till de unga — får äga tillträde kan givetvis bidra till att göra en föreställning ekonomiskt riskabel för anordnaren.

Det framstår för kommittén såsom angeläget att de hinder för en utbredning och intensifiering av en verksamhet av här antytt slag undanröjs, som sålunda reses från filmuthyrar- och biografägarehåll. Med hänsyn tagen till att biograferna bara i ringa utsträckning visar filmer dit barnen och de unga med utbyte kan gå, är det nämligen orimligt att lojala strävanden, som går ut på att söka ge de unga tillfälle att se god spelfilm, skall bekämpas. Det självtagna monopol, som biograf- och filmuthyrarsammanslutningarna här önskar upprätthålla, kommer i strid med vitala samhälleliga intressen. Att undantag från de tidigare återgivna restriktiva bestämmelserna för filmuthyrning kan lämnas — redogörelserna för filmverksamheten vid de två stockholmsläroverken visar att så varit fallet — ändrar ingenting i detta påstående. Från samhällets sida framstår det som ett oeftergivligt krav, att *garantier skapas så att de skolor, föreningar och dylikt, som lojalt och inte i förvärvssyfte vill göra en insats för att hjälpa de unga att se god film, inte motarbetas genom ovidkommande privatekonomiska intressen*. Lyckligast vore utan tvivel om målsmännen för filmuthyrarna och biografägarna självmant vidtog åtgärder i avsikt att bringa frågan till en ur samhällelig synpunkt godtagbar lösning. Om så inte sker utan nyss återgivna restriktiva bestämmelser också i fortsättningen kommer att tillämpas bör, enligt kommittén, saken tas under statsmakternas prövning.

Underhållningsfilmen och nedkopieringsförbudet

Den verksamhet som i det föregående diskuterats har varit arrangerandet av normalfilmföreställningar i vissa sammanhang. Förutsättningen för att sådana föreställningar skall kunna anordnas är anskaffandet av en normalfilmsprojektor. Kostnaderna för inköp av projektor, installation m. m. i Folkets hus, föreningar o. s. v. torde för närvarande — år 1945 — uppgå till 10 000—12 000 kronor. Att en så stor ekonomisk insats är en nödvändig förutsättning för anordnande av filmföreställningar kommer givetvis att medföra, att åtskilliga för saken intresserade institutioner och föreningar inte har någon möjlighet att sätta i gång en dylik verksamhet.

Kommittén vill i det följande diskutera frågan om möjligheterna att anordna filmföreställningar t. ex. i skolor och daghem, ungdomsföreningar och ungdomsgårdar med hjälp av de betydligt billigare smalfilmsprojektorerna.

En förutsättning härför är emellertid, att värdefull underhållningsfilm på normalfilmsbredd åtminstone efter några år skall kunna nedkopieras till smalfilm. Nuvarande bestämmelser, som antogs vid Biografägareförbundets kongress år 1939, lägger emellertid allvarliga hinder i vägen för — eller omöjliggör rättare sagt — utnyttjandet av underhållningsfilm i smalfilmsformat. Bestämmelserna återges i det följande i sin helhet:

Svenska film- och biograffacket har med uppmärksamhet följt utvecklingen på smalfilmsområdet och därvid kommit till den bestämda uppfattningen att film- och biograffackets oavvisliga skyldighet är att tillse, att denna utveckling för Sveriges vidkommande icke ledes in på banor, som kunde dels rubba allmänhetens tillit till filmen, dels bliva till förfång för film- och biografverksamhetens sunda ekonomiska utveckling.

Det står nämligen klart för film- och biograffacket, att en ohämmad och alldeles okontrollerad användning av smalfilm med lätthet kan medföra en allmän misskreditering av film- och biograffackets uppgifter, liksom den även kan äventyra det förtroende smalfilmen rättvisligen bör åtnjuta för sina legitima ändamål, d. v. s. då det gäller för skol- och bildningsändamål.

På grund härav har det svenska film- och biograffacket, representerat av Sveriges biografägareförbund, Sveriges filmuthyreförening u. p. a., A. B. Svensk filmindustri och A. B. Fribergs filmbyrå enat sig om följande bestämmelser beträffande rätt till nedkopiering av 35 mm.-film till smalfilm.

1. Producenter av svensk nöjesfilm få icke under några förhållanden tillåta, att dylik film nedkopieras till smalfilm avsedd för försäljning för visning i Sverige.
2. Importörer och distributörer av utländsk nöjesfilm få ej till landet införa dylik film, med mindre de erhålla garantier för att filmen ej kommer att förefinnas även i smalfilmskopior under en tidrymd av fem år räknat från dagen för filmens inköp.
3. Likartade bestämmelser gälla för den kortfilm, som enligt vedertagen praxis betraktas som ren underhållnings- och nöjesfilm. Som exempel på dylik film kan framhållas två-aktsfarser och tecknade filmer.
4. Medlemmarna av Sveriges biografägareförbund förplikta sig att ej direkt eller indirekt förhyra 35 mm.-nöjesfilm från de producenter, importörer eller distributörer, som i strid med bestämmelserna i punkterna 1, 2 och 3 möjliggjort anskaffandet av smalfilmskopior av sådan 35 mm.-film, som enligt bestämmelserna i denna överenskommelse ej får förefinnas i smalfilmskopior.
5. Likaså förbinda sig medlemmarna av Sveriges biografägareförbund att ej förhyra sådan i Sverige inspelad nöjesfilm, som inspelats å ateljéer, vilka i strid mot andemeningen i denna överenskommelse även inspelat nöjessmal-film, direkt avsedd för biografbruk.
6. Biografägare, som på ett eller annat sätt anskaffa i punkterna 1, 2 och 3 nämnd film i smalfilmskopior, och därmed arrangera mot biografnäringen konkurrerande föreställningar, eller förhyra film från ateljéer, varom i punkt 5 talas, avstängas från leverans av 35 mm.-film.

Samtidigt med dessa beslut uttalar det svenska film- och biograffacket att användandet av smalfilm i utbildningens och undervisningens tjänst icke bör på något sätt motarbetas, för så vitt det avser begagnande för undervisning i skolor, läroverk och av staten erkända bildningsorganisationer.

Av bestämmelserna — vilka är grundade på internationella avtal — framgår, att s. k. underhållningsfilm inte får nedkopieras till smalfilm. Vad den utländska filmen beträffar kan nedkopiering efter fem år tillåtas. Den inskränkning som nyss återgivna bestämmelser innebär begränsar synnerligen kraftigt intresserade organisationers och institutioners möjligheter att anordna smalfilmsföreställningar i underhållningssyfte. En förutsättning för att smalfilmsföreställningar, avsedda att delvis ersätta de filmföreställningar de unga annars brukar besöka, med framgång skall anordnas, är givetvis; att programmen uppstår god underhållningsfilm och inte bara undervisnings- och kulturfilm. I annat fall torde filmföreställningarna inte tjäna sitt egentliga syfte, nämligen att motverka de sämre programmens dragningskraft. Detta blir säkerligen giltigare ju äldre åskådarna är.

I föreliggande sammanhang torde det vara av intresse att anföra några siffror till belysning av vad en nedkopiering kostar samt hur stora utgifterna för en förhyrning av en smalfilmskopia ungefärligen är. Siffrorna bygger på uppgifter från Svensk kulturtjänst, Filmo, Wivefilm och Föreningsfilm.¹

Nedkopiering av normalfilm till 16 mm smalfilm kostar cirka 85 öre per smalfilmsmeter. Nedkopiering av en ordinär spelfilm på cirka 2 500 m belöper sig sålunda på cirka 900 kronor, vilken summa dock kan nedbringas vid beställning av flera kopior. För närvarande råder dock brist på 16 mm råfilm. Som jämförelse kan nämnas, att en ordinär normalfilmskopia kostar 1 200—1 500 kronor. En smalfilmskopia — vars livslängd är betydligt mindre än en normalfilmskopia — kan beräknas visas 75—100 gånger eller något mera.

Ungdomsföreningar synes vanligen betala 15—25 kronor för ett filmprogram på mellan en halv och en timmes speltid. För en spelfilm i smalfilmskopia får man betala mellan 25 och 40 kronor beroende på filmens längd, hur länge den körts m. m. »Himlaspelet», längd 1 200 m, i smalfilmskopia kostar t. ex. 30 kronor.

Till hyreskostnaden för filmen kommer så kostnaden för projektoren. Kostnaden för att hyra en stumfilmsprojektor kan variera mellan 12 och 40 kronor. Vissa uthyrningsfirmor tillämpar dock betydande rabatter för längre hyrestid eller vid uthyrning till föreningar anslutna till rörelsen (Filmo). Ljudsmalfilmsprojektorer uthyrs till ett pris av mellan 25 och 50 kronor.

Stumfilmsprojektorer kostar vid inköp mellan 1 000 och 1 400 kronor och ljudsmalfilmsprojektorer omkring 4 000—5 000 kronor. Det kan emellertid förmodas att relativt snart efter kriget nya, förbättrade och förenklade ljudsmalfilmsprojektorer kommer att släppas ut till betydligt reducerade priser.

Ovanstående uppgifter visar, att de kostnader som t. ex. en förening eller skola får ikläda sig för en filmföreställning inte blir obetydliga. Om förhyrningen av en smalfilms-spelfilm beräknas till 35 kronor och förhyrningen

¹ Uppgifterna erhållna maj 1945.

av en ljudsmalfilmsprojektor beräknas till lika mycket blir totalkostnaden 70 kronor. Detta under förutsättning att någon som kan sköta projektionsapparaten gratis står till förfogande.

I kommitténs betänkande angående stöd åt föreningslivet (stat. off. utr. 1944: 31) har kommittén också varit inne på nedkopieringsproblemet. Utgångspunkten har där varit att smalfilmen utgör ett uppskattat och oumbärligt inslag i föreningarnas program och att svårigheterna att få därför lämpad film bör undanröjas. I föreliggande sammanhang är utgångspunkten en annan: barnens och de ungas berättigade krav på att kunna se god spelfilm i de skolor och föreningar som har utrustning för smalfilm. Förutsättningen för att båda dessa önskemål skall kunna tillgodoses är en och densamma, nämligen *att en uppmjukning av gällande förbud mot nedkopiering av spelfilm till smalfilm kommer till stånd.*

Det är givet, att det i denna fråga gäller en avvägning mellan intresset att ge tillgång för organisationer och jämställda till spelfilm i nedkopierat skick och filmbranschens berättigade ekonomiska intressen. Som från kommitténs sida framhållits redan i nyssnämnda betänkande, sid. 116, kan det knappast vara något önskemål, att smalfilmen utnyttjas i affärssyfte av särskilda smalfilmsbiografer. Å andra sidan talar ett starkt allmänt intresse för en ändring av de för närvarande tillämpade reglerna. En ändring torde möta mindre svårigheter, när det gäller den svenska filmproduktionen. Svårare är problemet med avseende på den importerade filmen. De utländska producenterna representerar i regel gentemot den svenske importören övermäktiga ekonomiska intressen. Utan ett ingripande från statsmakternas sida torde därför frågan inte kunna lösas. Eventuella åtgärder i denna riktning skulle stärka importörens ställning utan att någon fara för importen härigenom behövde uppkomma. Kommittén är inte beredd att framlägga något förslag till åtgärder utan inskränker sig till att understryka det önskemål om en utredning av frågan som framförts i föreningsbetänkandet.

II. Diskussion kring frågan om skärpning av de restriktiva åtgärderna

I det föregående har diskuterats den del av problemet att förse biograferna med för barn och ungdom lämplig repertoar som kan återföras på filmproduktionen. I det följande skall frågans andra hälft diskuteras: eventuella möjligheter att genom ett omlagt granskningsförfarande, införande av andra åldersbestämmelser m. m. söka åstadkomma att barnen och ungdomarna i större utsträckning än för närvarande utestängs från möjligheten att se ur väsentliga synpunkter olämplig film.

Härvid vill kommittén till att börja med lämna en redogörelse för hur denna granskning tillgår samt för de bestämmelser som uppdragits för densamma. Granskningen av film — s. k. censurering — skall verkställas av statens biografbyrå som har att granska all film, svensk såväl som utländsk, som överhuvudtaget skall visas offentligt inom landet. Statens biografbyrå upprättades enligt kungl. förordning av den 22 juni 1911. Till grund för byråns granskningsarbete av film ligger en kungl. förordning av den 6 oktober 1939 med ändring i vissa delar av den tidigare förordningen (sv. förf. saml. nr 703, 1939). I huvudsak äger emellertid 1911 års förordning fortfarande sin giltighet. I denna förordning sägs följande angående de synpunkter som bör läggas till grund för bedömandet av film:

Statens biografbyrå må ej godkänna biografbilder, vilkas förevisande skulle strida mot allmän lag eller goda seder eller eljest kunna verka förråande, upphetsande eller till förvillande av rättsbegreppen. Biografbilder, som framställa skräckscener, självmord eller grova förbrytelser på sådant sätt eller i sådant sammanhang, att dylik verkan kan åstadkommas, må sålunda icke godkännas.

Ej heller må biografbilder godkännas, vilkas förevisande kan anses olämpligt med hänsyn till rikets förhållande till främmande makt eller kan lända till upplysning beträffande arméns, marinens eller flygvapnets styrka, tillstånd, ställning eller rörelser eller andra åtgärder eller anstalter för försvaret, försävitt uppenbarandet därav kan skada rikets försvar.

För förevisning vid sådan föreställning, till vilken barn under 15 år lämnas tillträde, må ej heller godkännas biografbilder, som äro ägnade att skadligt uppjaga barns fantasi eller eljest menligt inverka på deras andliga utveckling och hälsa.

Biografbilder av annan beskaffenhet än nu nämnts må statens biografbyrå ej vägra godkänna; dock vare byrån berättigad att, därest film befinnes lämpad att förevisas endast för manlig eller endast för kvinnlig publik eller endast i samband med föredrag, eventuellt av sakkunnig person, göra förbehåll om sådan begränsning av förevisningsrätten.

Följande utdrag ur en promemoria sammanställd av chefen för statens biografbyrå, fil. dr Gunnar Bjurman, lämnar en mera preciserad redogörelse för de principer som ligger till grund för bedömningen av filmer:

De vanligaste anledningarna till ingripande äro, att ifrågavarande filmer eller filmpartier kunna anses *förråande*, *upphetsande* eller *rättsförvillande*.

Att uppräknas vissa kategorier av skildringar, som klippas eller förbjudas, är möjligt endast under reservation för hänsynstagande till allehanda nyanser i framställningen å filmen. Det är i allmänhet icke möjligt att på förhand om det ena eller andra filmmotivet säga, att det blir tillåtet eller förbjudet. Statens biografbyrå har nämligen att taga hänsyn ej blott till motivet såsom sådant utan också till det *sätt*, varpå det är framställt, och det *sammanhang*, vari det förekommer. Därjämte tages rimligtvis all den hänsyn, som är möjlig, till filmens konstnärliga egenskaper.

Med understrykande av ovanstående kan sägas, att förbud eller ingrepp ofta föranledes av bland annat följande kategorier av bilder:

Framställningar av allmänfarliga brott; brottsinstruktiva framställningar.

Bovligor, vilka leva så att säga utanför samhället, ha sina egna lagar, uppträda maskerade o. s. v.

Långvariga, råa slagsmål och strypningsscener; brutal behandling av kvinnor, våldtäktsförsök.

Grövre former av grymhet mot människor eller djur; tortyr.

Överlagda mord, självmord.

Råa, simpla, omoraliska miljöer eller — å andra sidan — svindlares och bovars bekväma, luxuösa, behagliga liv i eleganta och komfortabla omgivningar.

Filmer, i vilka — utan att etiska synpunkter framträda — alkoholhantering och dryckenskap äro genomgående motiv; i synnerhet sådana som syssla med olaga sprithantering utan att ogillande därav kan förmärkas eller straff följer.

Skräckscener av starkare slag.

Framställningar av svårare sinnessjukdomar, osunda skildringar av själslivets nattsidor.

Framställningar som äro ägnade att upphetsa till brottsliga handlingar eller att upphetsa olika grupper av samhällsmedlemmar mot varandra.

Beteende som strider mot anständighetens krav.

Framställningar som äro nedsättande för någon viss nation.

Givet är, att å ena sidan även andra ting än de här uppräknade kunna bli förbjudna eller ur filmen avlägsnade, och att å andra sidan i vissa fall bilder tillhörande vissa av de ovan uppräknade kategorierna kunna gå fria. Detta beror — såsom ovan sagts — på sättet för framställningen och det sammanhang vari det framställda förekommer.

För ett bedömande av frågan huruvida de bestämmelser, som sålunda dikterar granskningsmännens arbete, är fullt tillfredsställande kan påpekas, att desamma, i jämförelse med de bestämmelser som reglerar andra länders filmcensur då sådan överhuvudtaget förekommer, är relativt stränga liksom för övrigt även deras tillämpning. Nämnas kan också att de svenska granskningsbestämmelserna varit föremål för erkännande från skilda länder och att de lagts till grund för filmcensuren uppläggning i Danmark, Norge och Finland.

Är en skärpning av bestämmelserna motiverad?

Ungdomsvårdskommittén har diskuterat frågan huruvida det skulle vara önskligt och ändamålsenligt med en sådan omformulering av censurbestämmelserna, som gäve biografbyrån möjlighet inte bara att förhindra sådana filmers framförande »som strida mot allmän lag och goda seder eller verka förråande, upphetsande eller rättsförvillande» utan också sådana filmer som genom sin tarvlighet och simpelhet, förljugenhet och brist på smak kan anses verka begreppsförvillande. Utan tvivel kan nämligen i vissa fall lika

stor skada åstadkommas om filmerna faller för de sist nämnda kriterierna som för de förra.

Innan kommittén övergår till att diskutera denna fråga, vill den kraftigt understryka, att — vilka bestämmelser som än ligger till grund för bedömningen — det givetvis i främsta rummet blir en omdömes- och tillämpningsfråga, där avgörandet och ansvaret ytterst vilar på respektive granskningsmän.

För en i det föregående antydd omläggning av principerna för censuren talar, att i och med att biografbyrån finge befogenhet att förhindra framförandet av filmproduktionens sämsta alster, de mest smakförsämrande filmerna kunde förväntas försvinna från repertoaren. Om filmindustrien finge klart för sig att det vore förenat med vissa censurrisker — och alltså med vissa ekonomiska risker — att inspela filmer som vädjade till den lägsta publiksmaken, kan detta förmodas medverka till en viss höjning av filmens allmänna standard.

Även om kommittén sålunda anser att vissa starka skäl talar för en omläggning i antydd riktning, är, enligt kommitténs förmenande, de skäl som talar emot en sådan omläggning än starkare. Det kan nämligen *mot* en utvidgning av censurbestämmelserna invändas, att en smaccensur lätt skulle kunna ge upphov till godtycke och rättsosäkerhet. Enligt kommittén skulle det nämligen komma att erbjuda betydligt större svårigheter att fastställa och rättvist bedöma vad som är att anse såsom tarvligt och smaklöst i filmerna än att konstatera vad som är förråande eller rättsförvillande.

Kommittén vill, med hänvisning till i det föregående anförda motiveringar, inte föreslå införandet av ett mera ingripande censurförfarande än det som för närvarande tillämpas.

Behovet av objektiv filmkritik

Om sålunda den utvägen inte synes rekommenderbar att biografbyrån genom skärpta granskningsbestämmelser skulle företa en hårdare sovring än för närvarande av filmproduktionens alster, så föreligger utan tvivel ett synnerligen starkt behov av *att tidningarna genom en saklig, kunnig och objektiv filmkritik bleve vägledande och rådgivande för allmänheten*. Inte minst skulle pressen kunna fylla en viktig funktion som rådgivare och vägledare i fråga om val av barnfilmer exempelvis genom att göra lättfattliga och populära sammanställningar, i vilka veckans barntillättna filmer skulle bedömas bland annat med hänsyn till vilka åldrar de lämpar sig för m. m. Att tidningspressen — som kommittén tidigare påpekat — genom att tidningarna är ekonomiskt intresserade av biografernas annonslikvider ofta

inte synes ha den fria ställning, som önskligt och rimligt vore, är ett förhållande som man tyvärr inte kan bortse ifrån. För vissa biografägare synes den inställningen sålunda inte främmande att hota den tidning med minskad annonsering, som har en filmrecensent med en aldrig så befogad kritisk syn på de framförda filmerna. Filmkritiken har på detta sätt i flera fall urartat till rena reklamskriveriet för filmbyråerna. Den filmkritik som allmänheten betraktar som vägledande för sitt val av filmprogram är långtifrån alltid opartisk och fri. Filmkritiken torde i detta fall inta en mindre självständig ställning än exempelvis teater-, konst-, musik- och litteraturkritiken och har därmed också i stor utsträckning förlorat sin betydelse som biografpublikens vägledare och fostrare.

15- eller 16-årsgräns?

Frågan om en höjning av åldersgränsen för barnförbjudna filmer har år 1923 varit föremål för utredning av statens biografbyrå med anledning av vissa framställningar i frågan från skolöverstyrelsen. Till grund för den utredning som verkställdes av biografbyrån låg uttalanden och önskemål i frågan från omkring 500 skolmyndigheter m. fl. I utredningen behandlades bland annat ett till biografbyrån framfört förslag om en höjning av minimiåldersgränsen till 18 år. Detta förslag avstyrktes emellertid. Däremot tillstyrkte biografbyrån med tvekan ett från skolöverstyrelsen framfört förslag om en höjning av minimiåldersgränsen från 15 till 16 år. Det sålunda år 1923 framförda förslaget föranledde emellertid inte någon statlig åtgärd. Här kan nämnas att gränsen för barnförbjudna filmer i Finland är satt till 16 år. I England får barn under 16 år inte se filmer — annat än efter uttryckligt medgivande av myndigheterna — såvida filmerna ej godkänts för offentlig visning av den brittiska filmcensuren (British Board of Film Censors). Detta gäller dock ej för barn som är i föräldrars eller målsmäns sällskap.

Som skäl för vidtagandet av en höjning av åldersgränsen kan anföras, att ungdomen vid 16 års ålder kan anses något mera mogen än vid 15 års ålder och att det — med hänsyn tagen till filmens allmänna standard — skulle vara en vinst om de ungas möte med den barnförbjudna filmen uppskötes. De skäl som gör, att kommittén inte anser en sådan höjning av åldersgränsen motiverad eller ens önskelig finns utförligt behandlade å sid. 182 i samband med diskussionen kring åldersgränsen för ungdomar ifråga om offentliga nöjeställningar med dans. Yttermera vill kommittén här framhålla, att det inte synes önskligt, att de unga förhindras ta del av den realistiska livskunskap, som filmen — när den är som bäst — kan ge. En

del konstnärligt värdefulla men barnförbjudna filmer kan utan tvivel vara till gagn för ungdomens personlighetsutveckling och ge en värdefull inblick i och kunskap om olika miljö- och levnadsförhållanden. Det kan också hänvisas till det förhållandet, att redan med nuvarande åldersbestämmelser överträdelse av förbudet för minderåriga att besöka barnförbjudna filmer torde vara tämligen vanliga. Enligt den å sid. 39 omnämnda undersökningen rörande 12—15-åriga hälsingborgsungdomars biografvanor, var visserligen endast 5.5 procent av de filmer dessa ungdomar såg barnförbjudna, men huruvida detta är symtomatiskt för förhållandena i allmänhet är svårt att säga. Om minimiåldersgränsen höjdes ytterligare ett år skulle sådana överträdelse säkerligen bli mycket vanliga eftersom många unga mellan 15 och 16 år skulle uppfatta detta som mistroende votum och otillbörligt förmynderskap.

Under återopande av det ovan sagda har ungdomsvårdskommittén inte funnit anledning föreslå någon höjning av den gällande åldersgränsen för barnförbjuden film.

Frågan om besöksförbud för förskolbarn

Om kommittén sålunda inte anser, att för ungdomens del något väsentligt står att vinna genom ett skärpt censurförfarande eller en höjning av åldersgränsen för barnförbjuden film, vill kommittén i fortsättningen diskutera huruvida det vore befogat att föreslå någon förändring av gällande bestämmelser i fråga om barn och film.

Därvid vill kommittén till att börja med diskutera frågan om lämpligheten av att få till stånd sådana bestämmelser, att barn under förslagsvis 7 år (= under skolåldern) överhuvudtaget inte skulle få besöka biografen. De skäl som skulle motivera ett sådant ingripande har ingående behandlats på sid. 261 och på sid. 265. Även om vissa starka skäl talar för införandet av en bestämmelse av nyss antydd art, ställer sig kommittén likväl tveksam i frågan. I avsnittet om filmens inverkan på individerna har konstaterats, att vi för närvarande inte vet mycket om de skadliga verkningar filmen kan sägas ha på de barn som här avses, nämligen barn under 7 år. Det kan emellertid med fog antas att — också om exempel finns på hur vissa scener i filmerna förmått injaga skräck och ångest hos små barn — dessa i det stora hela knappast kan sägas ta skada av att se film. Detta torde i stor utsträckning bero på att barnen bara förmår uppfatta händelseförloppet fragmentariskt och inte kan följa med eller fatta filmen som helhet. Sitt ställningstagande i denna fråga stöder kommittén bland annat på ett i ett tidigare sammanhang refererat uttalande av Barnpsykiatriska

föreningen i Stockholm, som anser ett förbud av här skisserad innebörd knappast motiverat eller önskligt. Mot en minimiåldersgräns talar också det förhållandet, att det kommer att uppstå stora svårigheter för biografpersonalen att bedöma vilka barn som kan anses vara under respektive över den föreskrivna åldersgränsen. Att barn i 5—6 årsåldern skulle frestas till överträdelse av ett förbud är enligt kommittén lika obestriddigt som önskligt.

Ett totalförbud för barn under förslagsvis 7 år att överhuvudtaget besöka biografier vill kommittén med hänvisning till vad i det föregående sagts inte föreslå.

Begreppet barntillåten film

Kommittén vill vidare diskutera frågan om lämpligheten av att få till stånd sådan ändring att begreppet »barntillåtna filmer» finge en annan innebörd än för närvarande. Såsom barntillåten film betraktas för närvarande all film som biografbyrån inte anser vara direkt skadlig för barn. De bestämmelser (kungl. förordning den 6 oktober 1939) som biografbyrån härvidlag har att rätta sig efter har följande lydelse:

För förevisning vid sådan föreställning, till vilken barn under 15 år lämnas tillträde, må ej heller godkännas biografbilder, som äro ägnade att skadligt uppjaga barns fantasi eller eljest menligt inverka på deras andliga utveckling och hälsa.

Såsom synes har dessa bestämmelser en klart negativ innebörd: det är bara filmer som kan anses direkt skadliga för barn som betecknas såsom barnförbjudna. Enligt en av många hyst uppfattning skulle mycket stå att vinna om bestämmelserna ändrades därhän, att såsom barntillåtna bara betecknades filmer vilka biografbyrån ansåge *lämpliga* för barn. Detta skulle bland annat motiveras av att den missuppfattningen för närvarande torde vara allmän att benämningen barntillåten på en film uppfattas såsom en rekommendation av filmen såsom direkt lämplig för barn, medan så bara sällan är fallet.

Kommittén vill i detta sammanhang än en gång peka på det faktum att direkt för barn inspelad film knappast förekommer i den svenska filmproduktionen och endast sällan i den utländska. Såsom barntillåtna visas — som i det föregående nämnts — filmer som i första hand och vanligen uteslutande inspelats för den vuxna delen av befolkningen. I en del fall förekommer det, att en film som av censuren förklarats barnförbjuden, sedan den visats några år, på nytt underkastas censur för att efter vederbörliga klippningar av vissa kritiska partier eventuellt förklaras såsom barntillåten. En förändring av granskningsbestämmelserna därhän att barntill-

låtna filmer skall vara *direkt lämpliga* för barn skulle säkerligen få till följd, att bara en mycket liten procent av de filmer som för närvarande är barn-tillåtna skulle kunna visas såsom sådana. Utan tvivel skulle härigenom svårigheter uppstå att mäta den marknad som faktiskt finns för barn-tillåtna filmer. Härmed visas emellertid på en allvarlig brist i filmproduktionen, som det synes angeläget att positivt uppmärksamma och som inte i och för sig kan anses vara ett skäl som talar mot det av kommittén anförda. Om också kommittén inte vill komma med något preciserat förslag i frågan, skall framhållas det önskvärda i *att, inom ramen för nuvarande bestämmelser, bara film som kan anses såsom lämplig för barn förklaras såsom barn-tillåten*. En förutsättning för att ett i viss mån ändrat bedömnings-sätt skall kunna åvägbringas torde vara, att den i fortsättningen föreslagna förstärkningen av granskningsmännens antal genomförs.

Diskussion kring lämpligheten av att få två »klasser» barn-tillåten film

Här vill kommittén också diskutera huruvida någon avsevärd vinst vore att förvänta, om det infördes två grupper av barn-tillåten film, så att förslagsvis barn under 10 år finge besöka bara vissa filmer, medan de unga mellan 10 och 15 år finge besöka samtliga barn-tillåtna filmer.

Också om det, enligt kommittén, givetvis framstår såsom önskvärt att den film som visas för barn och ungdom i så stor utsträckning som möjligt anpassas efter de ungas utvecklingsstadium vid varje särskild tidpunkt, skulle ett införande av två grupper barn-tillåten film utan tvivel rent organisatoriskt och praktiskt medföra svåra olägenheter. Hur gränsen än dras måste gränfall komma att föreligga och det är inte säkert att något väsentligt vore att vinna på införandet av ytterligare en åldersgräns. Där-
emot skulle en sådan gräns medföra svårigheter av påtaglig art, såväl för statens biografbyrå och för den enskilda familjen som för filmproducenterna och biografindustrin.

Införande av två »klasser» barn-tillåten film vill kommittén, under åbe-ropande av det ovan sagda, inte föreslå.

Förstärkning av granskningsmännens antal

Kommittén vill slutligen diskutera frågan huruvida det inte vore önskligt och erforderligt att åstadkomma en förstärkning av antalet gransk-ningsmän. Enligt § 4 i förordningen om filmgranskning lämnas en skildring

av hur det skall tillgå vid granskningen. *En* granskningsman skall i princip ha hand om granskningen men kan tillkalla en andre och i tvistiga fall eventuellt också en tredje. Ett avsevärt antal filmer granskas sålunda av bara en granskningsman. Granskning av film vid statens biografbyrå verkställs för närvarande — januari år 1945 — av tre ordinarie granskningsmän, fil. dr Gunnar Bjurman — tillika byråns chef — redaktör Birgit Hedström-Magnusdotter samt förste sekreteraren i Informationsstyrelsen Jan-Gunnar Lindström. Såsom suppleant fungerar fil. mag. Ingrid Hansson. Psykiatrisk rådgivare — som vanligen lär anlitas bara några gånger per år — är med. dr Jakob Billström med med. lic. Allan Grönwald som suppleant. Vid vissa tillfällen tillkallas också militär sakkunskap.

Det arbete som granskningsmännen har att utföra är synnerligen ömtåligt, grannlaga och krävande och förutsätter rik erfarenhet, god människokänedom och omutlig rättskänsla. Hur väl biografbyråns granskningsmän än fyller dessa fordringar förefaller det obestridligt, att granskningsmännens antal är påtagligt lågt i förhållande till den ständigt växande arbetsuppgiften att granska all svensk och utländsk film som skall visas offentligt. Detta måste medföra att det framför allt vid vissa tider med hopat arbete inte går att få den arbetsro eller den tid till noggrannhet och eftertanke, som måste anses vara önskelig med hänsyn till det krävande och ansvarsfyllda arbetet. Till belysning av granskningsmännens växande arbetsbörda kan nämnas, att kvantiteten film som passerar censuren har fyrdubblats sedan biografförordningens tillkomst. Under samma tidrymd har antalet granskningsmän bara ökat från två till tre.

För att granskningen rätt skall kunna fylla sin inte minst ur ungdomsynpunkt betydelsefulla kulturuppgift att sovra ut filmproduktionens värsta avarter, är *en ökning av granskningsmännens antal enligt kommitténs förmenande i hög grad påkallad.*

Kommittén vill i detta sammanhang ifrågasätta huruvida inte mycket skulle stå att vinna om en ändring av bestämmelser och praxis genomfördes därhän, *att varje film obligatoriskt skulle granskas av åtminstone två granskningsmän.* En nödvändig förutsättning härför är givetvis en kraftig utökning av personalen. För en sådan omorganisation talar att större garantier står att vinna för en lämplig bedömning av filmerna om två personer har att fälla avgörandet än om detta skall ligga hos en enda person.

Kommittén vill i detta sammanhang hänvisa till att i likalydande motioner vid 1944 års riksdag (I: 126 och II: 184) hemställdes om en utredning i ungefär enahanda syfte. Motionerna avstyrktes av statsutskottet varpå såväl första som andra kammaren utan debatt beslöt i enlighet med denna utskottets hemställan.

Psykologisk sakkunskap för bedömning av barnstillåten film

I samband med frågan om biografensensursens förstärkning vill kommittén framhålla det framför allt ur barn- och ungdomssynpunkt motiverade i att psykologisk sakkunskap kontinuerligt utnyttjas för granskningsarbetet. Den uppfattningen synes nämligen vara tämligen allmänt spridd, att bedömningen av den ena filmen såsom barnstillåten och den andra såsom barnförbjuden ofta inte kan anses verkligt sakligt grundad. Utan tvivel är det synnerligen vanskligt att sovra ut vilka filmer som kan anses mindre skadliga för barn liksom att avgöra vilka filmer barnen kan ta direkt skada av. Ofrånkomligt torde vara att denna bedömning måste grunda sig på ingående psykologiskt kunnande om barnens och ungdomarnas själsliv och om deras sätt att reagera inför företeelser av olika slag. En film, som till sin helhet är uppbyggande och intressant men som måhända på grund av en eller annan mindre lämplig scen barnförbjuds, kan i sin helhet kanske vara mycket lämpligare att visas för barn än en vad konkreta detaljer beträffar måhända oantastlig och därför barnstillåten film, som däremot till hela sin uppläggning och syftning är tarvlig och smakförsämrande. Att här avgöra vad som är väsentligt och oväsentligt, skadeverkande och inte skadeverkande är utan tvivel en uppgift så vansklig och krävande, att den inte lämpligen kan överlätas åt en aldrig så kunnig och erfaren icke-psykolog.

Under återopande av det ovan sagda vill kommittén föreslå att innan en film förklaras såsom barnstillåten den skall granskas av en barn- och ungdomspsykolog. Därjämte vill kommittén som ett viktigt samhällsönskemål framhålla, att vid tillsättandet av granskningsmän hänsyn skall tas till huruvida vederbörande besitter den psykologiska sakkunskap och erfarenhet som måste framstå såsom en oumbärlig tillgång i granskningsarbetet överhuvudtaget. Understrykas bör måhända, att den psykologiska sakkunskap som här rekommenderas givetvis inte behöver sökas bara hos läkare.

III. Behovet av filmupplysning och filmskolning

De åtgärder som i det föregående föreslagits kan bara förmodas få en relativt begränsad räckvidd. Det framstår därför såsom en samhällelig angelägenhet av vikt, att förhjälpa de unga till ett visst mått av filmskolning och filmkunnande och att lära dem att kritiskt se och uppfatta film, så att de inte självklart accepterar allt de ser såsom verklighetsskildringar. En saklig upplysning om hur filmen påverkar individernas föreställningsvärld, lanserar moder, skapar nya behov och nya livsideal, liksom också om

de såväl ekonomiska som politiska intressen som utnyttjar filmen för sina syften skulle säkerligen verksamt bidra till att skapa den publikopinion mot den sämre filmen som torde vara en nödvändig förutsättning för en filmens allmänna standardhöjning.

Den filmfostran som ovan i korthet antytts syftar sålunda till att lära de unga, att det vilar ett kulturellt ansvar på publiken och att det är viktigt att söka se filmen i ett större mänskligt sammanhang, inte bara som ett individuellt nöje utan någon förpliktelse. Genom en saklig och intressant behandling av filmen som social och kulturell, som estetisk och personlighetsberikande företeelse, blir en fördjupad syn på filmens betydelse en hälsosam motvikt mot den gängse ytliga uppfattning som i filmen ser ett oskyldigt och lättåtkomligt vardagsnöje med av filmreklam och veckopress uppbyggd stjärndyrkan, modekult, autografjakt m. m. som följd. Om publiken mera allmänt blir medveten om det stora ansvar som ligger i valet av film och den själv upptäcker att den bättre filmen både är intressantare och roligare, ger större utbyte och mera tillfredsställelse än den sämre och förflackande filmen, torde det bli en dålig marknad för denna. Genom att anknytas till de ungas egen filmerfarenhet kan säkerligen film-skolningen komma att berika deras livssyn och föreställningsvärld liksom den kan bidra till de ungas utveckling och mognad samt göra dem mindre lättpåverkade av filmens negativa inflytande.

Filmupplysning i skolorna

Vid en diskussion av de vägar som lämpligen bör användas för förmedlandet av en sådan filmfostran som i det föregående i korthet antytts, måste det — eftersom filmen både som kulturfaktor och som förströelsemedel intar en så framträdande plats i samhällslivet — anses såsom rimligt att frågan bereds ett visst utrymme redan i skolans undervisning. För att nå ut till de stora skarorna av ungdomar måste denna skolning sätta in redan i folkskolans högsta klasser medan inom läroverken undervisningen torde kunna sätta in på ett något senare stadium.

Givet är att det härvid inte kan bli fråga om att tillskapa ett nytt läroämne. Däremot torde olika faser av problemet kunna få sin naturliga belysning i olika sammanhang: den tekniska sidan i samband med fysikundervisningen, den kulturella och kritiska i samband med historien (kulturhistorien) och modersmålet o. s. v. I den fritidssysselsättning, som anordnas på ett växande antal platser i landet, torde också filmstudierna

kunna bli en attraktiv punkt i programmen. Synnerligen önskvärt skulle vara om vissa spelfilmer kunde visas för eleverna, försedda med kommentarer som på ett träffande sätt diskuterade filmerna ur olika synpunkter. Lämpligt kan givetvis också vara med gemensamma klassbesök på olika filmer ur den ordinarie repertoaren. I båda fallen bör eleverna under klasslärarens eller annan persons ledning få tillfälle att i efterhand gemensamt diskutera filmens fel och förtjänster. En instruktiv film om filmen — skildrande filmens historiska utveckling, filmens speciella berättelseteknik, produktionsprocessen m. m. — skulle vidare vara ett utmärkt hjälpmedel för filmundervisningen.

För att den här skisserade undervisningen med någon framgång skall kunna bedrivas torde en nödvändig förutsättning vara, att läroböckerna ägnar problemet sin uppmärksamhet. För folkskolans del borde läroböckerna i historia kunna behandla filmfrågan på ungefär samma sätt som redan skett i fråga om litteratur och konst. Såsom än angelägnare torde framstå, att filmen görs till föremål för någon utförligare behandling i folkskolans läsebok dels måhända i en historisk artikel med biografiskt inslag, dels i en artikel med mera allmänt orienterande och kritiskt innehåll. Såsom jämförelse kan nämnas t. ex. artiklarna I biblioteket, I studiecirkeln, I böckernas värld eller författarbiografierna i Folkskolans läsebok för sjunde klassen. Lämpligt vore också att här berörda ämne bleve behandlat i något mindre häfte avsett för s. k. bredvidläsning i skolorna. På motsvarande sätt bör givetvis läroböckerna och annan litteratur för övriga skolformer ta upp filmfrågan.

Men förutsättningen för en på bredden bedriven filmskolning i skolorna är inte bara att läro- och läseböckerna ägnar ett visst intresse åt frågan. Det torde också vara nödvändigt, att någon får till uppgift att stå skolorna till tjänst för förmedling av lämpliga filmer, föredragshållare m. m., liksom när det gäller att förmedla standardföredrag med kommentarer och kritik av olika filmer.

Det kan i samband härmed påpekas, att tillskapandet av ett sådant organ också ur andra synpunkter torde vara motiverat. I ett tidigare sammanhang har kommittén framhållit vikten av att de unga bland annat i skolorna bereds tillfälle att se god underhållningsfilm. En förutsättning för att detta skall kunna äga rum torde vara, att skolorna kan få vägledning och råd vid utväljandet av härför lämpliga filmer. Det torde nämligen bereda den enskilde läraren eller skolledaren hart när oöverstigliga svårigheter, när det gäller att orientera sig i och försöka komma över lämpliga filmer eller att förhandla med filmbyråer i vilkas direkta intresse visningen knappast kan sägas stå.

Men till dessa arbetsuppgifter — vilka är nära besläktade och som givetvis bör has om hand av en och samma instans — knyter sig en, som till sin omfattning förmodligen blir än större, nämligen att bistå skolorna i frågor som rör filmen i undervisningens tjänst. Ehuru ungdomsvårdskommittén inte anser sig ha någon anledning att närmare ingå på detta spörsmål, torde ett klart behov förefinnas av en samordnande instans, som skulle tillhandagå skolorna med förteckning över lämplig undervisningsfilm, meddela råd och anvisningar rörande valet av filmer för olika undervisningsändamål, söka verka för inspelning av lämplig skolfilm samt att i övrigt följa filmproduktionen för att söka se till att sådan film — inte minst kortfilm — som framställs och som kan lämpa sig för skolbruk görs tillgänglig som skolfilm.

Till här antydda organs arbetsuppgifter — vilket organ väl lämpligen borde knytas till skolöverstyrelsen — torde också komma att höra att vid skolmöten eller vid särskilt anordnade kurser för lärare verka för att frågor som har samband med problemet skolan och filmen på olika sätt blir belysta.

Med återopande av det ovan sagda vill kommittén föreslå, *att åtgärder vidtas i syfte att få till stånd en service i filmfrågor för skolorna av här skisserad art.*

Då det emellertid är känt, att 1940 års skolutredning fått till uppgift att utreda också frågan om skolan och filmen, givetvis i första hand undervisningsfilmen, synes det vara lämpligast att här berörda synpunkter remitteras till nämnda utredning med uppdrag till densamma att på lämpligt sätt söka samordna de här nämnda arbetsuppgifterna med dem som avser att tillgodose den egentliga undervisningsfilmens intressen.

Filmupplysning inom föreningar och bildningsverksamhet

Den filmupplysning i skolorna, som här i korthet skisserats, kan givetvis bara väntas få ett relativt begränsat resultat beroende på att de unga ännu knappast nått den ålder, då deras kritiska blick och deras möjligheter att självständigt bedöma och genomskåda filmernas halt och syftning ännu fullt hunnit mogna. För att filmskolningen skall kunna få avsett resultat, bör därför upplysningsverksamheten i skolorna kompletteras med en upplysningsverksamhet via föreningar och bildningsorganisationer. En sådan verksamhet kan nå individer i alla åldrar, inte minst de unga i åldern 15—25 år, av vilka en mycket stor del har kontakt med åtminstone någon förening.

Upplysningsvis kan här nämnas, att filmens betydelse som social faktor sedan några år tillbaka börjat uppmärksammas inom flera studieförbund. Härvid har såväl föreläsning- som studieverksamhet bedrivits i olika filmämnen såsom filmens historia, filmen som konstform samt filmen som åsiktsbildare, behovsskapare och politisk faktor. Den sålunda påbörjade upplysningsverksamheten i filmfrågor har otvetydigt gett vid handen, att intresset i föreningar och organisationer för med filmproblemet sammanhängande frågor är utomordentligt stort. Detta ger löfte om att en i större skala anordnad upplysningsverksamhet i dessa frågor kan komma att få stor betydelse och verksamt bidra till skapandet av den upplysta och kritiska publikopinion, som säkerligen är den nödvändiga förutsättningen för en filmens allmänna standardhöjning. Eftersom filmen som studieämne ställer sig relativt dyr — filmstudierna ställer sålunda krav på tillgång till lämpliga filmer, visningsmöjligheter och om möjligt specialkunniga lärarkrafter — är det knappast troligt, att studiet i filmfrågor kan få någon större omfattning såvida inte staten i en eller annan form ger verksamheten sitt stöd. Med hänsyn till dessa studiers ungdomsfostrande och allmänna sociala och kulturella betydelse är det motiverat, att statliga medel härför ställs till förfogande. Bästa resultatet skulle säkerligen härvid utvinnas genom att ett centralt organ anförtroddes uppgiften att på olika sätt bedriva upplysning i filmfrågor. Detta kan äga rum genom att stimulera produktionen av upplysningsfilm, stå folkrörelserna till råds vid valet av lämpliga filmer för föreningsarbetet, organisera föreläsningkurser om film och förmedla föreläsare, anordna filmföredrag, offentliga diskussioner, organisera studiecirklar i filmfrågor samt genom att nyssnämnda organ uppehåller en kontakt mellan publikintressena å ena sidan samt filmproduktion och distribution å andra sidan, etc.

Ett organ av här ovan skisserad art, baserat på folkbildningsorganisationerna med deras vitt förgrenade verksamhet, borde kunna göra synnerligen betydelsefulla insatser. Här komme att samlas sakkunskap, som kontinuerligt kunde följa utvecklingen på filmens område och bland annat genom publicistisk verksamhet samt genom anordnandet av konferenser med representanter för de olika intressen, som här gör sig gällande, påverka denna utveckling. Genom de samlade erfarenheterna och sakkännedomen skulle detta organ också verksamt kunna bidra till att förbättra framställningen av film, avsedd för folkrörelsernas bildnings- och upplysningsarbete. Kontakt borde givetvis också, så snart omständigheterna detta medger, upprättas med verksamhet av liknande art i främmande länder, framför allt de nordiska, varvid värdefulla erfarenheter skulle kunna utbytas.

Härovan har redan antytts, att kommittén anser att ett dylikt organ

bör bygga på folkbildningsorganisationerna. För att undvika den kostnads- och organisationskrävande apparat, som tillskapandet av en helt ny organisation för filmupplysningsfrågor skulle kräva, vill kommittén föreslå, att *samverkande bildningsförbunden tilldelas ett årligt anslag på 50 000 kronor avsett att täcka kostnaderna för en filmupplysningsverksamhet av här skisserad art.*

Detta anslags storlek är beräknat enligt följande kalkyl:

200 föreläsningar och veckoslutskurser med film	kronor 25 000
Förlagsverksamhet (broschyrer, artiklar m. m.)	» 5 000
Anordnandet av konferenser i olika filmspörsmål	» 10 000
Anordnandet av två studieledarekurser	» 10 000
	<hr/>
	Summa kronor 50 000.

För handhavandet av verksamheten synes det kommittén lämpligt, att en särskild sektion för filmupplysningsfrågor upprättas inom samverkande bildningsförbunden. Sektionens ledning borde utgöras av representanter för folkbildningsorganisationerna som med sig adjungerar representanter för filmbranschen. Angående kostnader för administration m. m. se sid. 313.

Sammanfattning

De framställningar och förslag som i det föregående framförts kan i korthet sammanfattas sålunda.

1. *Statligt stöd åt god, svensk spelfilm*, i princip sammanfallande med det förslag som föreslås i filmsakkunnigas betänkande (stat. off. utr. 1942: 36). Vid bedömningen av vilka filmer som skall erhålla statligt stöd bör som en extra förtjänst räknas att *filmen lämpar sig för barn och ungdom*. Eftersom för barnen direkt lämpad film så gott som helt saknas, bör särskilda åtgärder vidtas för att *främja tillkomsten av lämplig barnfilm*.

2. *Tekniskt och organisatoriskt underlättande av filmförevisningar i skolor, föreningar m. m.*

Eftersom programmen på de ordinarie biograferna i stor utsträckning lämnar mycket övrigt att önska bör — som ett led i strävandena att bereda de unga tillfälle att se god film — smal- och normalfilmföreställningar i skolor, föreningar m. m. främjas. Då vissa restriktioner, dikterade av filmproducenter, filmuthyrare och biografägare för närvarande lägger hinder i vägen härför, anser kommittén att statsmakterna — vad frågan om *uthyrning av normalfilmskopior* beträffar — bör med uppmärksamhet följa

frågans utveckling medan — vad frågan om *nedkopiering av smalfilm* beträffar — denna bör tas under omedelbar utredning. I sitt betänkande angående statligt stöd åt föreningslivet (stat. off. utr. 1944: 31) har kommittén anhållit om utredning av samma spörsmål.

3. Vad *de bestämmelser* beträffar, som för närvarande reglerar *granskningen av film*, avvisar kommittén en i diskussionen ofta framförd åsikt att censuren skulle utöva *smakcensur*, eftersom en sådan skärpt censur ur många synpunkter måste inge betänkligheter. Likaledes avvisas förslag om en *höjning av minimiåldern för barnförbudna filmer från nuvarande 15 till 16 år*. Kommittén har inte heller ansett tillräckliga skäl tala för införande av *förbud för barn under förslagsvis 7 år* att överhuvudtaget besöka biograf. Inte heller anser kommittén det — av praktiska skäl — tillrådligt att föreslå *införandet av två grupper barntillåtna filmer*, så att barn under förslagsvis 10 år finge besöka bara vissa filmer, medan barn mellan 10 och 15 år finge besöka samtliga barntillåtna filmer.

Däremot vill kommittén framhålla vikten av, att vid granskningen av film så vitt möjligt bara *film, som kan anses såsom lämplig för barn*, förklaras såsom barntillåten.

4. För att filmgranskningen (biografcensuren) på effektivast möjliga sätt skall kunna fylla sin vanskliga uppgift, föreslår kommittén — med hänsyn till att granskningsmännens antal sedan länge förblivit oförändrat, medan antalet granskade filmmeter vuxit mycket kraftigt — att *antalet ordinarie granskningsmän utökas*. I samband härmed ifrågasätter kommittén huruvida det inte skulle vara önskvärt om en ändring genomfördes därhän, att *varje film obligatoriskt skulle granskas av åtminstone två granskningsmän*. Därjämte vill kommittén föreslå, att *innan en film förklaras såsom barntillåten den skall granskas av en barn- och ungdomspsykolog*.

5. För ett främjande av *filmupplysning i skolorna* föreslår kommittén en organisation — lämpligen förlagd till skolöverstyrelsen — vilken skulle stå intresserade skolor och lärare till råds med förmedling och rekommendation av *lämplig film, föredragshållare, litteratur m. m.* Till arbetsuppgifterna skulle också höra att — utöver att söka stimulera till att filmfrågorna på lämpligt sätt inordnas i skolundervisningen — samordna och leda den skolfilmsverksamhet (undervisningsfilm) som redan nu bedrivs i ett stort antal skolor.

6. För ett främjande av *filmupplysningen inom förenings- och bildningsorganisationer* föreslår kommittén, att *samverkande bildningsförbunden* erhåller ett årligt anslag på 50 000 kronor avsett att täcka kostnaderna för en brett lagd upplysningsverksamhet. Denna upplysningsverksamhet skulle bland annat sikta till att bistå vid valet av lämpliga filmer, vid samman-

sättning av filmprogram för förenings- och bildningsarbete, vid förmedling av föredragshållare m. m. Dessutom skulle byrån anordna studieledarekurser och filmföredrag.

Utöver de framställningar, som kommittén sålunda gjort, har framhållits vikten av att *lekstugor, ungdomsgårdar m. m. är öppna också under söndagsförmiddagarna* för åstadkommande av ett alternativ till barnens och de ungas matinébesök på biograferna. Dessutom har framhållits att *filmkontrakteringen*, sådan den utformats, ter sig som ett olyckligt hinder för åstadkommandet av en höjd filmrepertoar liksom att en *effektiverad kontakt med internationella filmmarknaden* i syfte att till landet införskaffa högklassig utländsk film sannolikt skulle kunna förväntas ge resultat. Det önskemålet har också uttalats, att programmen för s. k. *barnmatinéer*, även om ingen särskild barnfilmsproduktion kommer till stånd, *komponeras med större urskillning än för närvarande*. Kommittén har också med skärpa framhållit att *pressens uppgift som vägledare för allmänheten vad val av filmer beträffar inte får förryckas av ekonomiska hänsyn samt att filmkritiken inte minst i fråga om bedömningen av barn tillåtna filmer skulle kunna fylla en viktig funktion som vägledare och rådgivare för föräldrar och barn*.

UNGDOMEN OCH NYKTERHETEN

I. Omfattningen av ungdomens spritbruk

DET HAR LÄNGE stått klart, att de negativa symtomen inom ungdomens led i vårt land i avsevärd utsträckning sammanhänger med alkoholbruket, såväl ungdomens eget alkoholbruk som föräldrarnas, i den mån detta skapat missförhållanden i hemmet. En verklig social ungdomsvård förutsätter därför ansträngningar från samhällets sida att i största möjliga utsträckning begränsa alkoholsedens fördärliga verkningar. Det är visserligen sant, att alkoholvanorna i vårt nutida samhälle förbättrats avsevärt mot vad som var förhållandet för någon mansålder sedan, men åtskilligt tyder på att vinsterna åter kan gå förlorade och under alla förhållanden är alkoholskadeverkningarna alltjämt av sådan storleksordning, att ett samhälleligt framstegsarbete nödvändigt måste innefatta fortsatta kraffttag för att ytterligare driva alkoholseden tillbaka.

Beträffande anledningen till att nykterhetstillståndet i landet nu är bättre än för ett par decennier sedan har *rusdryckslagstiftningsrevisionen* i sitt den 23 oktober 1934 avgivna betänkande med förslag till spritdrycksförordning m. m. (stat. off. utr. 1934: 39) bland annat anfört en del allmänna företeelser i det moderna svenska samhället, som under de sista årtiondena måste antas ha verkat i nykterhetsfrämjande riktning. Revisionen pekar sålunda på höjningen av den ekonomiska och sociala standarden inom folkets breda lager samt på de nya former, som uppstått för förströelse och rekreation genom biograf, radio, idrott och friluftsliv m. m. Den folkliga bildningsrörelsen och arbetarorganisationerna har också varit av stor betydelse för ändrad syn på det personliga uppträdandets vikt. Skärpningen av kraven på effektivitet och precision i arbetet har utgjort en annan allmän faktor med samma tendens, likaså bilismens utveckling. Beträffande nykterhetsrörelsen anför revisionen, att den otvivelaktigt varit och är en mäktig hävstång för nykterhetstillståndets höjande i vårt land, men erinrar

också om att den under senare tid inte torde ha fått ett starkare grepp på den allmänna folkmeningen än den hade för ett tjugotal år sedan, utan att det tvärtom nog är så, att absolutismens idé under de sista årtiondena mött mindre allmän anslutning än tidigare, vilket avspeglar sig i nedgången av nykterhetsorganisationernas medlemsantal. Som en förklaringsgrund till denna företeelse anges, att minskningen av de mera påtagliga skadeverkningsarna av alkoholmissbruket i samhället medfört, att kravet på frivillig absolutism numera för mången kommit att framstå såsom mindre trängande än under en tid, då det grova missbruket var allmänt och därför verkade såsom ett avskräckande exempel.

Under det nyligen avslutade kriget har emellertid alkoholbrukets sociala skadeverkningsarna, så långt dessa kan mätas med hjälp av antalet domar för fylleri, stegrats avsevärt — år 1943 markerar därvid en toppunkt — och den förbättring i förhållandena, varom rusdryckslagstiftningsrevisionen talade, synes nu åter i viss mån ha gått förlorad.

Ungdomens alkoholvanor

Kännedomen om i vilken utsträckning vårt lands ungdom använder rusdrycker är ganska bristfällig. Undersökningar ställer sig besvärliga att göra, emedan man inte gärna kan inskränka sig till att utforska antalet absolutister utan därutöver gärna vill ha kunskap om i vilken grad de andra hänger sig åt alkoholbruk.

I samband med en större undersökning rörande olika ungdomsspörsmål gjorde Gallupinstitutet i maj 1942 ett försök att klarlägga 16—20-åringarnas inställning till alkoholen.

Härvid ställde institutets intervjuare följande fråga till ungdomarna: »Brukar Ni ta en sup någon gång, när Ni skall ha roligt?» Jakande svar lämnades av följande antal, uttryckt i procent:

	16-17 år	18-19 år	20 år	Samtliga
	i p r o c e n t			
Pojkar	14	32	58	30
Flickor	6	10	24	11

Till föräldrar med barn i åldern 16—20 år riktades i kontrollsyfte frågan: »Tror Ni, att Era barn bruka smaka sprit, när de är ute och roar sig?» Jakande svar lämnades i följande utsträckning:

	Fäder	Mödrar
	i p r o c e n t	
Beträffande söner	22	17
» döttrar	16	9

För pojkarnas del är förhållandet mellan deras egna och föräldrarnas uppgifter någorlunda tillfredsställande och ger ett gott och vederhäftigt intryck. Det är naturligt att fäder och särskilt mödrar skall »tänka bättre» om de unga sönerna än dessa i verkligheten är. Beträffande flickorna väntar man ett likartat förhållande med något större kritisk skärpa från mödrarnas sida och större troskyldighet från fädernas sida. För mödrarnas del slår förväntningen in, medan fäderna avslöjar en oväntad pessimism.

Det ur nykterhetspolitiska synpunkter mest frapperande i undersökningen är den snabba stegringen i bekantskapen med alkoholdrycker under den korta tidsperioden mellan 16 och 20 år. I 16—17-årsåldern använder var sjunde yngling alkohol åtminstone vid enstaka tillfällen, i 18—19-årsåldern var tredje och i 20-årsåldern drygt varannan. Flickorna använder alkohol i följande utsträckning: i 16—17-årsåldern var sjuttonde, i 18—19-årsåldern var tionde och i 20-årsåldern var fjärde.

Bortsett från de tvivel, som kan uttalas angående värdet av dylika på intervjuer baserade representativundersökningar, får givetvis också sägas, att frågeställningarna »ta en sup» och »smaka sprit» inte ger den fullständiga beskrivning på alkoholvanan, som är nödvändig för bestämda uttalanden angående vanans utbredning bland de unga medborgarna. Om emellertid denna undersöknings resultat ställs upp mot de erfarenhetsmässiga uttalanden, som gjorts av på detta område kunniga personer inom nykterhetsvården, finner man att Gallupundersökningens bild av ungdomens alkoholvanor förefaller trovärd.

Vilken uppfattning man än kan hysa om alkoholvanornas risker och om medborgarens rättighet att utan mera långtgående restriktioner få tillägna sig de alkoholvanor han önskar, torde ganska stor enighet råda om, att i ungdomsåren åtminstone upp till myndig ålder bör ungdomen helst undvika sprit. Att redan i 18—19-årsåldern var tredje yngling smakar sprit får därför anses vara beklagligt. Det måste betecknas som en avgjord vinning för samhället, om första bekantskapen med alkoholen skjuts upp så länge som möjligt. Möjligheterna att åstadkomma något sådant är emellertid — med de alkoholseder som inrotats i vårt sällskapsliv — skäligen små.

Ungdomsfylleriet

Under beteckningen »ungdomsfylleri» brukar redovisas antalet sakfällningar för fylleri, som träffat personer i åldern 15—25 år. Ungdomsbegreppet sträcker alltså här ganska långt upp på åldersskalan, till skillnad mot vad som annars vanligen är fallet i liknande sammanhang. Sålunda brukar exempelvis »ungdomsbrottsligheten» anses innesluta ålderskategorierna 15—21 år, ibland till och med enbart kategorien 15—18 år.

Enligt sifferuppgifter, som återfinns i kontrollstyrelsens årsberättelser (Sveriges officiella statistik: Rusdrycksförsäljningen m. m.) har antalet fylleriförseelser, för vilka personer i eller under 25-årsåldern sakfällts under perioden 1925—43, utgjort:¹

1925	6 822	1930	7 977	1935	7 106	1940	7 823
1926	6 610	1931	7 320	1936	6 994	1941	8 332
1927	6 494	1932	7 106	1937	6 957	1942	9 091
1928	6 884	1933	7 174	1938	7 099	1943	9 501
1929	7 602	1934	7 511	1939	7 438		

Antalet sakfällda personer är något mindre än antalet förseelser. Under år 1943 kom sålunda på varje sakfälld person 1.2 förseelser. För enkelhetens skull görs i fortsättningen ingen åtskillnad på antalet förseelser och antalet sakfällda personer.

För att fyllerisiffrorna skall kunna användas som mätare på nykterhetstillståndet inom olika åldersgrupper erfordras, att antalet sakfällda ställs i relation till folkmängden inom de berörda åldersgrupperna. Det är dock mindre lämpligt att slå ut antalet dömda inom 15—25-årskategorin på hela befolkningsgruppen i nämnda åldrar, eftersom — såsom tidigare framhållits — alkoholvanorna spelar en mycket olikartad roll först och främst för de olika könen men vidare också för personer i olika åldrar. Med hjälp av de födelseårsuppgifter för de sakfällda fylleristerna, som publiceras i kontrollstyrelsens förutnämnda årsberättelser, har i följande två tabeller de dömda fördelats i sju mindre grupper, omfattande åldrarna 15—60 år. Totalantalet förseelser i dessa åldersgrupper (utom de militära förseelserna) återfinns i tabell 6. Med stöd av statistiska centralbyråns publikation »Befolkningsrörelsen» har uträknats antalet dömda män per 100 000 manliga invånare inom varje ålderskategori för sig. Siffrorna återges i tabell 7.

Beträffande det kvinnliga fylleriet får man konstatera, att antalet dömda kvinnor i samtliga åldersgrupper utvisar förhållandevis låga tal. Särskilt gäller detta omdöme de yngsta åldersgrupperna. Under åren 1936—38 fanns i 15—18-årsåldern cirka 165 000 flickor. Av dessa dömdes i genomsnitt två om året för fylleri. Därmed får väl anses, att fylleritalet för de yngsta flickornas del är pressat så lågt som gärna är möjligt att komma. Under nyssnämnda tidsperiod dömdes i åldersgruppen 18—21 år genomsnittligen sju flickor per år av gruppens cirka 155 000 flickor och av 21—25-åringarna aderton per år av cirka 213 000. Också dessa tal får anses tillfredsställande låga. Under åren före kriget har det kvinnliga fylleriet minskat inom samtliga åldersgrupper, men under krigsåren har siffrorna åter stigit. Det grövre kvinnliga alkoholbruket kan visserligen inte kvantitativt sägas vara ett

¹ Häre har ej inräknats de av militära befälhavare ådömda disciplinstraffen för fylleri. För personer under 25 år utgjorde dessa 391 år 1939, 1 156 år 1940, 1 198 år 1941, 1 504 år 1942 och 1 404 år 1943.

Tabell 6. Fylleriförseelser hos män och kvinnor.

Å r	Å l d e r s g r u p p e r													
	15-18		18-21		21-25		25-30		30-40		40-50		50-60	
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
1925 . . .	135	10	1 534	15	3 909	51	5 239	118	8 723	168	6 881	212	4 676	131
1926 . . .	147	1	1 450	16	3 832	78	4 988	139	7 825	217	6 236	208	4 351	115
1927 . . .	140	3	1 614	20	3 599	72	4 793	109	7 517	193	6 017	147	4 170	112
1928 . . .	143	3	1 720	15	3 948	60	4 781	113	7 023	167	5 520	136	4 001	105
1929 . . .	205	1	1 850	13	4 331	62	5 232	90	7 473	172	5 821	125	4 113	71
1930 . . .	212	3	2 000	12	4 508	60	5 296	110	7 677	181	5 938	139	4 637	116
1931 . . .	151	—	1 749	12	4 328	57	4 880	95	7 792	223	5 779	153	4 418	102
1932 . . .	173	—	1 662	10	4 153	68	5 124	101	7 707	221	5 594	146	4 502	94
1933 . . .	160	2	1 591	21	4 184	65	5 333	118	7 678	199	5 390	133	4 483	109
1934 . . .	191	3	1 710	8	4 336	69	5 452	108	8 076	261	5 778	141	4 887	96
1935 . . .	172	3	1 572	18	4 188	46	5 350	94	8 406	214	5 636	119	4 953	107
1936 . . .	182	4	1 519	7	4 109	41	5 128	92	7 973	188	5 504	131	5 078	98
1937 . . .	211	1	1 640	8	3 982	18	5 102	56	7 926	144	5 368	106	4 870	70
1938 . . .	210	1	1 789	7	3 942	26	5 487	68	8 555	137	5 641	115	5 272	62
1939 . . .	251	—	2 092	8	3 925	20	5 533	42	8 668	158	5 637	101	3 570	51
1940 . . .	255	6	2 656	7	3 793	30	5 245	73	8 674	181	5 892	99	3 359	46
1941 . . .	261	5	2 498	21	4 340	41	5 797	55	9 093	214	5 966	137	3 215	45
1942 . . .	325	5	2 705	13	4 724	50	6 511	57	10 806	227	7 250	143	4 081	67
1943 . . .	386	15	2 659	23	4 954	52	6 529	97	11 093	313	4 778	197	802	53

Tabell 7. Fylleriförseelser per 100 000 män.

Å r	Å l d e r s g r u p p e r						
	15-18	18-21	21-25	25-30	30-40	40-50	50-60
1925	75	910	1 858	2 223	2 176	2 068	789
1926	82	848	1 820	2 095	1 934	1 850	723
1927	79	930	1 703	1 987	1 839	1 762	684
1928	81	983	1 850	1 962	1 696	1 594	648
1929	118	1 058	2 003	2 124	1 778	1 663	656
1930	124	1 149	2 043	2 121	1 794	1 679	729
1931	90	1 009	1 923	1 926	1 783	1 611	686
1932	105	964	1 824	2 049	1 724	1 536	690
1933	98	938	1 827	2 027	1 684	1 454	676
1934	119	1 030	1 897	2 022	1 738	1 536	725
1935	105	963	1 844	1 944	1 778	1 477	724
1936	106	942	1 831	1 839	1 659	1 420	731
1937	126	1 027	1 804	1 815	1 620	1 366	691
1938	124	1 096	1 817	1 945	1 718	1 413	737
1939	160	1 207	1 851	1 978	1 686	1 373	1 093
1940	167	1 523	1 800	1 897	1 660	1 402	1 014
1941	177	1 524	1 975	2 121	1 719	1 388	952
1942	228	1 736	2 113	2 424	2 026	1 657	1 195
1943	279	1 750	2 210	2 435	2 084	1 094	236

större problem för samhället, men en ökning av alkoholseden bland kvinnorna är ägnad att inge farhågor.

Allvarligare synes situationen vara i fråga om männens alkoholbruk. Det relativa antalet dömda inom 15—18-årskategorin var före kriget lågt, endast 1.2 promille år 1938 och under femårsperioden 1934—38 likaledes 1.2 promille. I åldersgruppen 18—21 år stiger emellertid det relativa antalet så kraftigt att det kan nämnas i procent; för år 1938 1.09 procent och för nämnda femårsperiod 1.01 procent. Åldersgruppen 21—25 hade år 1938 ännu något flera dömda eller 1.81 procent, medan genomsnittet under femårsperioden uppgår till 1.84 procent. Om sålunda de yngsta bland de straffmyndiga ungdomarna visade fyllerisiffror, som kan bedömas såsom ganska tillfredsställande, tedde sig ställningen för ålderskategorierna kring 21 år synnerligen otillfredsställande. Det ligger i öppen dag, att när två ungdomar per hundra i nyssbliven myndig ålder under ett normalt år döms för alkoholmissbruk, så måste antalet *faktiska alkoholmissbrukare* vara olustigt stort.

Ser man på den utveckling, som ägt rum under tiden 1925—38, ger siffermaterialet också vid handen att en påtaglig försämring i nykterhetstillståndet inträtt för de två yngsta åldersklasserna, 15—18 och 18—21 år. Bland 21—25-åringarna är fyllerifrekvensen ungefär densamma hela perioden igenom bortsett från de konjunkturmässiga avvikelserna. De mogna åldersklasserna har däremot minskat sina relativa tal. Från 1925 till 1938 kan konstateras en allmän förskjutning i fyllerifrekvensen från de äldre till de yngre ålderskategorierna. Medan i periodens början åldersklasserna 25—30 och 30—40 hade den högsta fylleribrottsligheten, ligger denna mot periodens slut högst i åldersgrupperna 21—25 och 25—30. Tendensen för de olika ålderskategorierna kan ytterligare belysas av följande tablå, i vilken en indexberäkning av fylleriet verkstälts för tvåårsperioder med åren 1925—26 som basperiod.

	15-18	18-21	21-25	25-30	30-40	40-50	50 år och däröver
1925-26	100	100	100	100	100	100	100
1927-28	102	109	97	91	86	86	88
1929-30	154	126	110	98	87	85	92
1931-32	138	112	102	92	85	80	91
1933-34	124	112	101	94	83	102	93
1935-36	134	108	100	88	84	74	96
1937-38	159	121	98	87	81	71	94
1939-40	208	155	99	90	81	71	139
1941-42	258	185	111	105	91	78	142
1943	355	199	120	113	101	56	31

Alla åldersklasser över 25 år visade fram till år 1938 minskad fyllerifrekvens, 21—25-åringarna visade en jämförelsevis konstant frekvens fylleridomar, medan de båda yngsta grupperna hade en stadigt stigande frekvens, särskilt poängterad i den yngsta gruppen.

Man har anledning fråga, om denna stegrade tendens i de yngsta åldersklasserna så småningom kan väntas avspegla sig i de äldre åldersklasserna. Förutsättningen härför är, att fylleriet får betraktas som ett uttryck för alkoholvanans grepp över vederbörande årsklass medborgare. Perioden är dock för kort för att medge några bestämda slutsatser i detta avseende. De låga talen för ungdomsfylleriet åren 1925—26 synes återspeglas i en lägre frekvens för de berörda åldersgrupperna också när dessa nått en högre levnadsålder. 15—18-åringarna från åren 1925—26 var 1935—36 mellan 25 och 28 år gamla och i deras åldersgrupp är sänkningen just de åren påtaglig. Också på andra håll i tabellen kan man få motsvarande belägg för nämnda åsikt. Men ett dylikt sammanhang i förskjutningarna är inte genomgående. Frågan om fyllerifrekvensen i ungdomsåldrarna influerar på frekvensen i dessa åldersgrupper, när de når en högre levnadsålder, torde inte kunna besvaras utan mera ingående undersökningar än som kunnat utföras av ungdomsvårdskommittén.

Kommittén har i det föregående i huvudsak berört utvecklingen under förkrigsåren. Siffrorna för dessa år har ansetts belysande för mera normala förhållanden. Krigsårens förändringar — beträffande vilka kommittén vill hänvisa till den ingående och klarläggande analys, som framlagts av den i det följande omnämnda »snabbutredningen» — kan i korthet karaktiseras på följande sätt.

Fylleriförseelserna har överlag stegrats i olika åldersklasser och har totalt sett nått en nivå, som under sista kvartsseklet endast överskridits av 1920 års siffra. Under åren 1942 och 1943 låg totalsiffran fylleriförseelser omkring 40 procent över nivån för åren 1934—38. Den förut konstaterade tendensen från förkrigsåren, att nykterhetstillståndet bland den manliga ungdomen försämrats, har ytterligare skärpts under kriget. Fyllerifrekvensen för ynglingar i åldern 15—18 år, vilken låg vid 1.2 promille år 1938, hade såsom framgår av tabell 7 år 1943 stigit till mer än det dubbla, 2.8 promille. För åldrarna 18—21 år var motsvarande siffror — angivna i procent — 1.09 och 1.75, medan för högre åldersklasser den relativa stegringen genomgående var lägre. Belysande i förevarande hänseende synes vara vad »snabbutredningen» konstaterat rörande förändringarna från perioden 1934—38 till år 1942, nämligen att *fyllerifrekvensen för män under 21 år relativt sätt ökat tre gånger starkare än fyllerifrekvensen för samtliga till myndig ålder komna män*. Detta har av utredningen betecknats såsom det allvarligaste draget i de senaste årens fyllerit utveckling.

En avgörande fråga är givetvis, i vad mån förändringarna i siffrorna för

det *avdömda* fylleriet kan antas återspegla motsvarande förändringar i det *verkliga* fylleriet. Mot den tendens till ökat ungdomsfylleri, som de återgivna siffrorna utvisar, kan invändas att den anhopning av ungdomar vid nöjesplatserna, som under senare år förmodligen ägt rum, fört fylleriet ut i offentligt ljus, medan det tidigare kan ha förekommit i lika stor eller kanske större utsträckning i tillhåll, dit polismaktens arm inte nådde. Å andra sidan kan det också hävdas att ökad tillgång på kommunikationsmöjligheter kommit ungdomen att i allt större utsträckning besöka nöjeställningar på större eller mindre avstånd från hemorten. Borta från hemmiljön och dess band lockas de unga lättare till alkoholbruk och det är inte otroligt, även om det inte är statistiskt påvisat, att det ökade antalet fylleriförseelser speglar en motsvarande ökning av de ungas alkoholbruk. Det som med ganska stor bestämdhet kan utsägas är emellertid, att ungdomsfylleriet i varje fall inte kan ha minskat under den ifrågavarande perioden och redan detta är ett dåligt tecken, om man jämför med de förbättringar, som tydligen ägt rum under förkrigsåren i de äldre åldersklasserna. I föregående resonemang har bortsetts från de speciella förhållanden, som påverkat fyllerifrekvensen under kriget.

Alkoholens roll i den grövre asocialiteten bland unga medborgare

Det är känt, att alkoholen spelar en framträdande roll bland de faktorer, vilka brukar benämnas kriminalitetsbefrämjande. En i fängvårdsstyrelsens årsberättelse för åren 1938—40 publicerad undersökning utvisar sålunda, att av de 3 837 fångar, som under år 1940 avgick från statens fängvårdsanstalter efter avtjänat fängelsestraff eller straffarbete, hade 56 procent varit spritpåverkade vid brottets begående och 14 procent missbrukat alkohol i sådan grad, att de betecknats såsom »hemfallna åt alkoholmissbruk». I följande tablå har en sammanställning gjorts av de siffror, som utvisar alkoholförhållanden för straff- och fängelsefångar, avgångna från fängvårdsanstalterna under år 1940.

	Hela antalet	Därav i procent	
		alkoholpåverkade	hemfallna åt alkoholmissbruk
Våldverkare	416	83	26
Tjuvar	735	38	26
Bedragare, förfalskare, förskingrare	421	16	17
Trafikbrottslingar	1 235	90	6

Av hela antalet frigivna straff- och fängelsefångar under år 1940 var bara 4 procent under myndig ålder. I de fall där villkorlig dom eller lindrigare straff inte kommer till användning för omyndiga brottslingar, brukar nämligen företrädesvis tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse ådömas. Åldersgruppen 21—25 år var däremot mera talrikt representerad och omfattade 18 procent av samtliga straff- och fängelsefångar. Förekomsten av spritpåverkan vid brottet och alkoholism bland de unga brottslingarna framgår av följande tablå. Siffrorna avser under år 1940 avgångna unga straff- och fängelsefångars förhållande till alkoholen.

	Hela antalet	Därav i procent	
		alkoholpåverkade	hemfallna åt alkoholmissbruk
15-18 år	10	50	10
18-21 »	151	35	3
21-25 »	709	37	8

Om man bortser från den yngsta gruppen, 15—18-åringarna, där antalet dömda är för lågt för att medge säkra slutsatser, visar tablå att av de till ovillkorligt straffarbete eller fängelse dömda personerna i åldern 18—21 och 21—25 år var tredje varit alkoholpåverkad vid brottet. Tyvärr kan man av det statistiska materialet inte avgöra, i vilken grad alkoholpåverkan förekommit vid olika slags brott.

Beträffande sistnämnda spörsmål — om alkoholinverkan vid olika slags brott — lämnar en av centralförbundet för socialt arbete (C. S. A.) utförd ungdomsbrottslighetsundersökning besked. Undersökningen omslöt 1 882 personer i åldern 15—25 år, vilka dömts av domstol i tre olika områden i landet, nämligen Sundsvall, Eskilstuna och Jönköping med kringliggande landsbygdsområden. Lagföringarna ägde rum under perioden 1930—39. I följande tablå har sammanställts de uppgifter, som berör alkoholpåverkan vid brottet inom de två största brottslingsgrupperna, våldsverkarna och tjuvarna, omfattande respektive 39 och 45 procent av de dömda, tillhoppa 84 procent av totalbrottsligheten.

	Våldsverkare		Tjuvar	
	hela antalet	påverkade i procent	hela antalet	påverkade i procent
15-18 år	47	49	362	1
18-21 »	261	74	302	20
21-25 »	538	79	226	33

Undersökningsmaterialet, som av C. S. A. ställts till ungdomsvårdskommitténs förfogande, utvisar att bland våldsverkarna majoriteten av misshandelfallen begåtts i alkoholpåverkat tillstånd. Med kännedom om alkoholens hämningsnedsättande verkan kan man med all sannolikhet anta, att flertalet av dessa brott inte skulle ha kommit till stånd, om den dömda varit nykter. Det ligger i sakens natur, att en dylik kausalitet är mindre skönjbar vid tjuvnadsbrotten, men också bland dessa återfinns en rad fall, där alkoholen syns ha haft en avgörande betydelse för brottets tillkomst.

II. Åtgärder mot ungdomens alkoholbruk

Den föregående skildringen har visat två väsentliga förhållanden, nämligen dels att alkoholmissbruket särskilt bland den manliga ungdomen är avsevärt, dels att utvecklingen före kriget gått i den riktningen att alkoholbruket sjunker bland äldre men stiger bland yngre. Under kriget har en påtaglig försämring inträtt även bland de äldre, men fylleristegringen för ungdomen har samtidigt varit avsevärt starkare. Nykterhetsfrågan som socialt problem får sålunda sin tyngdpunkt förlagd till allt yngre åldrar. Visserligen är fortfarande alkoholbruket vanligare bland vuxna och äldre, men särskilt ur profylaktisk synpunkt är den stigande frekvensen alkoholmissbrukare bland de unga betydelsefull. Alkoholmissbruket bör stävjas på ett tidigt stadium, då eljest de sedvänjor fixeras, vilka som bekant är så svårutrotliga. En fortsatt ökning av ungdomsfylleriet innebär också en potentiell risk för en bestående ökning i antalet vuxna fyllerister.

Ungdomsvårdskommittén anser därför, vilket också på upprepade ställen hävdats, att alkoholbruket är en central angelägenhet i en positiv ungdomsvård. Också frågan om det offentliga nöjeslivets hyfsning är i stor utsträckning en fråga om att tränga tillbaka alkoholbruket. Alkohol och mindervärdiga nöjen synes förenade i ett oupplösligt sammanhang. Kommittén hyser den uppfattningen, att de åtgärder, som kan vidtas i syfte att nedbringa alkoholbruket bland ungdomen också medverkar till en hyfsning av nöjeslivet.

Bakgrunden till de ungas alkoholvanor

Innan kommittén övergår till att diskutera vilka åtgärder som därvid tets sig möjliga, vill kommittén något beröra frågan om vilka drivkrafter som ligger bakom den sålunda konstaterade förskjutningen av alkoholmissbruket mellan olika åldersgrupper. Mycken uppmärksamhet har i tidigare sammanhang ägnats frågan om förändringarna i spritbruket, restriktionssystemet m. m. Den socialpsykologiska bakgrunden till spritbruket har i jämförelse härmed bara föga beaktats. När nu en så viktig befolkningsgrupp som ungdomen

visar ett tilltagande spritbruk, tränger sig den mera kausala problemställningen oundgängligen i förgrunden.

Denna fråga kan bara förstås om hänsyn tas till den allmänna sociala utvecklingen. En analys härav kan emellertid inte inskränkas till enbart ungdomen, eftersom en förskjutning av sedvänjor mellan olika befolkningsgrupper självfallet kräver en undersökning av samtliga berörda grupper. En sådan undersökning, vilken med nödvändighet måste bli synnerligen omfattande och ingående, ligger det emellertid utanför kommitténs uppdrag att utföra. Vid samråd med den av Kungl. Maj:t år 1944 tillsatta nykterhetskommittén har ungdomsvårdskommittén erfarit, att denna kommitté kommer att ägna problemet sin uppmärksamhet.

Ytterligare en aspekt på problemet vill ungdomsvårdskommittén här beröra. Också om ungdomsfylleriet är betydande, hänger sig de flesta inte till direkt spritmissbruk yttrande sig i fylleri och social derangering. Det skulle ur profylaktisk synpunkt vara av betydande intresse att känna till varför vissa ungdomar har så svårt att hålla måtta och så lätt hemfaller åt ödesdigra alkoholvanor. I själva verket är ju en av supsedens allvarligaste följder, att den kommer att omfattas också av människor, som inte förmår hålla måtta, utan snabbt övergår från bruk till missbruk. Också här skulle behövas en grundlig socialpsykologisk penetration av förhållandena. Denna uppgift är ur vissa synpunkter enklare än den föregående. Det skulle vara tillfyllest att representativt välja ut ett jämförelsevis stort antal ungdomar i olika åldrar, som gjort sig skyldiga till enstaka eller upprepade fylleriförseelser och jämföra deras uppfostringsförhållanden, aktuella miljö samt psykologiska och somatiska struktur med på samma sätt utvalda individer bland annan ungdom. En sådan undersökning skulle utan tvivel ge intressanta upplysningar. Samma problem pockar ju för övrigt också på uppmärksamhet beträffande vuxna. Varför blir vissa människor alkoholister, som samhällsvården måste ägna uppmärksamhet på grund av det elände de drar över sig själva och andra, medan andra hela livet igenom förblir måttlighetsuppare? Det är att förvänta att också denna fråga uppmärksammas av nykterhetskommittén.

Med hänvisning till det föregående vill kommittén med beklagande konstatera, att det för närvarande inte är möjligt att ingå på en mera givande debatt av drivkrafterna bakom det ökade spritbruket och fylleriet bland ungdomen. I avvaktan på att grundliga undersökningar skall skapa en fastare bas för reformer, vill kommittén här inskränka sig till vissa förslag till åtgärder, som redan nu kan tillräckligt motiveras.

Kommittén vill här omnämna, att en rad av de i fortsättningen framförda förslagen berörts i skrivelser, som ingetts till Kungl. Maj:t och ungdomsvårdskommittén, och som redovisats i bilaga A och B. Isynnerhet gäller detta skrivelsen från Sveriges nykterhetsvänners landsförbund vid uppvaktning inför kommitténs ordförande i maj 1942 (Bil. A 13).

Restriktionssystemet

I första hand kunde det här vara skäl att diskutera det svenska restriktionssystemet. Detta alltid diskuterade system har sedan någon tid varit föremål för särskilt livligt meningsutbyte. Därvid har betydande anmärkningar framställts mot det hittills uppnådda resultatet av detsamma. Systemet bygger som bekant på tanken, att rätt till alkoholinköp bara skall tillkomma medborgare som i nykterhetskänseende är utan anmärkning. Vidare söker man genom begränsning i inköpsrätten ordna så att kvinnor och ekonomiskt sämre lottade medborgare erhåller mindre sprit än äldre och ekonomiskt välställda manliga medborgare.

Restriktionssystemets funktionsduglighet bygger på medborgarnas lojalitet mot lagens regler. Nu kan emellertid visas, att de medborgare som inte har någon sprittilldelning i alla fall kan skaffa sig sprit på olovliga vägar, vilket numera väsentligen uppges ske genom att personer med motbok överlåter sprit. Omkring två tredjedelar av fylleristerna har inte motbok. Möjligheterna att komma tillrätta med hembränning och motboksöverlåtelser synes vara rätt små. Så till vida har alltså vårt restriktionssystem inte förmått fylla sin uppgift. En annan anmärkning mot restriktionssystemet är att det, liksom alla andra ransoneringar framkallar ett konstlat behov och en konstlad efterfrågan av den ransonerade varan. Denna »kontrasuggestiva tendens» hos restriktionssystemet gör sig särskilt märkbar för de yngre åldersklassernas del. De unga medborgarna ansöker om motbok och beställer sprit på restaurang inte på grund av att de egentligen åtrår varan, utan därför att spriten är en symbol för manligheten. Inom nykterhetsrörelsen synes man numera allmänt luta åt den uppfattningen, att det s. k. danska systemet med relativt fri inköpsrätt men med höga spritpriser skulle i nykterhetsavseende vara att föredra framför det nuvarande ransoneringssystemet. Man pekar därvid på att alkoholkonsumtionen i Danmark gått ned mycket mera än i Sverige, trots att danskarna före sitt systems införande hade högre spritkonsumtion per individ än svenskarna. Också i England har det där tillämpade systemet med höga spritpriser varit verkningsfullt och medfört betydande förbättringar i nykterhetstillståndet. Starka skäl talar för att det nuvarande ransoneringssystemet för sprit verkligen har en till spritbruk dragande suggestiv verkan. Hur härmed egentligen förhåller sig torde klargöras genom de utredningar som nykterhetskommittén planerar.

Kommittén håller före, att motboken, som allmänt uppfattas såsom ett manbarhetsbevis, spelar en betydande roll vid de ungas tillvänjning till alkoholseder och finner det därför angeläget understryka vikten av att också *de yngre åldersgruppernas förhållande till alkoholseden och det härvid påvisbara sambandet med det nuvarande restriktionssystemets verkningar* kommer under prövning av nykterhetskommittén.

Snabbutredningens förslag

En belysning av utvecklingen i nykterhetsavseende under krigsåren har, som förut nämnts, framlagts i en offentlig utredning, till vilken ungdomsvårdskommittén tillåter sig hänvisa. Statsrådet och chefen för finansdepartementet tillkallade den 9 april 1943 tre sakkunniga för utredning angående orsakerna till försämringen i nykterhetstillståndet under krigsåren. Dessa sakkunniga (»snabbutredningen»), vilka ungdomsvårdskommittén på begäran delgett sina synpunkter i ämnet, avgav ett den 29 januari 1944 dagtecknat betänkande (stat. off. utr. 1944: 3) med ett omfattande statistiskt material till kartläggning av krigsårens utveckling i förevarande avseende. Utöver denna orsaksutredning, som var de sakkunnigas huvuduppgift, framfördes vissa rekommendationer och förslag bland vilka följande må nämnas. Beträffande utminuteringsreglerna av rusdrycker avgavs vissa detaljförslag inom ramen av gällande försäljningssystem, åsyftande en skärpning av praxis och mera enhetliga regler för den individuella kontrollen (en av de sakkunniga fann sig inte föranlåten att ta ståndpunkt till dessa förslag). Förslagen avsåg större återhållsamhet med utlämnande av nya motböcker, restriktiva regler för beviljande av ökad inköpsrätt och extra tilldelning, noggrannare prövning av fall då anmärkning förekommit, regelbundet återkommande granskning av kundkretsens inköp, kontroll av ombudsinköp samt kortare utminuteringsdag för söndag och helgdag. Beträffande reglerna för utskänkning av rusdrycker föreslog utredningen — som funnit att utskänkningen bar den största skulden till de sista årens ökning i fylleriet — vissa restriktioner. Sålunda tillstyrktes nedskärning av spritkvantiteterna, därvid utredningens majoritet förordade en sänkning till högst 10 centiliter och höjning av åldersgränsen för spritförtäring till 21 år, samt förbud till vidare mot rusdrycksutskänkning i samband med offentlig dans. I kontrollen över utskänkningens handhavande föreslogs en effektivisering. För bekämpande av den illegala rusdryckshandlingen föreslogs skärpning av straffet för överlåtelse av motbok eller motbokssprit eller olovlig försäljning av rusdrycker till ungdom under 21 år, strängare straff- och förverkandebestämmelser beträffande yrkesmässig olovlig befattning med motbokssprit samt en strängare och mera enhetlig straffmätning vid fylleriförelser. Till sist föreslogs en effektivisering av nykterhetsnämndsverksamheten och alkoholistvården samt understöd åt forsknings- och upplysningsverksamheten på alkoholfrågans område. — Flertalet av »snabbutredningens» förslag är fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning, dock har vissa förslag avseende effektivisering av nykterhetsnämndsverksamheten och alkoholistvården förelagts 1944 års riksdag och vunnit dess bifall.

Spritrestaurangernas alkoholtillvänjande roll

I detta sammanhang finns särskild anledning att fästa sig vid spritrestaurangernas alkoholtillvänjande roll. Såväl restauratörer som serveringspersonal anses för närvarande ha ekonomiskt intresse av att restauranggästen förtär sprit, eftersom denna ökar båda parterns inkomst. Restauratörens vinst på själva spritförsäljningen begränsas dock till en viss för varje företag bestämd kvantitet. Vad som säljs därutöver medför inte någon förtjänst men serveringspersonalen gör sin merinkomst på serveringsavgiften eller drickspengarna. De för alkoholhanteringen och restriktionssystemet ansvariga myndigheterna och organen har sedan länge strävat efter att få bukt med vad som ofta brukar betecknas som ett psykologiskt »alkoholtvång» på restaurangerna, men utan större framgång. Vinstkvantiteten avvecklas nu från och med 1938 under en 25-årsperiod. När vinstkvantiteten helt indragits till staten, blir restauratören inte direkt intresserad av att servera sprit. Men trots detta blir rätten att servera sprit givetvis alltfört en ekonomisk tillgång för restaurangföretaget, ungefär på samma sätt som musikkapellet och andra gästlockande trevnadsanordningar. Många restauratörer skulle säkerligen finna det med sin fördel förenligt att tillhandahålla sprit, också om de finge betala mera för den än gästen. Emellertid blir ju, när vinstkvantiteten indragits, restauratörens intresse inte längre »aktivt». Han önskar inte längre sälja, men han vill kunna sälja, om gästen önskar ha varan. Personalens intresse kommer dock att kvarstå, så länge dess avlöning baseras på serveringsavgift, beräknad efter huru mycket gästen kostar på sig. Personalens intresse av att servera sprit kan verksamt avkopplas bara genom att ett nytt avlöningssystem införs, innebärande att servisavgiften avskaffas och att personalen erhåller lön för sitt arbete, oberoende av huru mycket gästen förtär.

Givetvis kräver frågan om ett nytt avlöningssystem i stället för drickspenningssystemet ett grundligare och mera allsidigt övervägande än vad ungdomsvårdskommittén från sina utgångspunkter kunnat åvägabringa. Kommittén anser det därför inte möjligt att framlägga förslag till ett sådant nytt avlöningssystem utan hemställer, att *Kungl. Maj:t måtte låta verkställa i ärendet erforderlig utredning.*

Den officiella inställningen till alkohol

Bland de psykologiska faktorer, som verkar alkoholattraherande på medborgaren, får också räknas den officiella inställningen till alkoholseden. Alkohol är i regel en ofrånkomlig ingrediens vid alla högtidligare tillställningar. Till och med åtskilliga personer, vilka själva inte förtär alkohol, anser sig böra

servera sprit i sina hem åt alkoholvana gäster. De alkoholattraherande festliga tillställningarnas roll blir allt betydelsefullare, eftersom föreningar och andra sammanslutningar, som det synes, i ständigt stigande grad förlägger sina högtidligare sammankomster till spritrestauranger. Det torde få anses nödvändigt att framhålla i propagandamässigt starkt verkande former, att sprit inte bör förekomma vid festliga sammankomster i ideella, politiska och idrottsliga organisationer. Tanken har framförts att organisationer, som erhåller statsanslag till sin verksamhet, skulle förbjudas att tillåta spritservering vid sina officiella sammankomster. Ett förslag i denna riktning skulle utan tvivel möta mycket hårt motstånd. Insikten om att ungdomen behöver skyddas mot den neddragande kraft, som alkoholseden ostridigt utgör, om-sättes inte alltid i en motsvarande beredvillighet för de äldres del att offra en sed, vilken de finner för sig behaglig och ofarlig. Kommittén, som inte önskar framlägga något förslag till tvångsåtgärder i avsett syfte, anser emellertid, att tiden bör kunna vara mogen för en rekommendation från det allmännas sida till föreningslivets företrädare att i görligaste mån begränsa alkoholbruket vid ovannämnda tillställningar och att tillse, att organisationernas medel inte används för ändamålet ifråga.

Än viktigare skulle det vara, om olika samhällsorgans officiella festligheter kunde befrias från det sedvänjeskapande inslag som utgörs av alkoholservering. Längre än till en opinionsyttring till förmån för sådana festligheters torrläggande torde det inom överskådlig tid inte vara möjligt att nå, hur önskvärt ett radikalt exempel från samhällsledningens sida än vore. Ehuru kommittén sålunda avstår från att på denna punkt framlägga något förslag, önskar den fästa uppmärksamheten vid möjligheten för olika samhälleliga myndigheters och institutioners ledningar att själva ta initiativ i frågan.

Nedsättning av utskänkingsmyckenheten

I den allmänna debatten har framställts förslag om en restriktiv åtgärd, gående ut på att för personer under 21 år nedsätta den kvantitet spritdrycker som serveras på spritrestaurang. 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning stadgar, såsom ovan erinrats, i kap. 5, § 1, mom. 2 att kontrollstyrelsen må föreskriva, att till gäst må vid samma besök utskänkas endast viss högsta myckenhet av spritdrycker. I § 8 samma kapitel föreskrivs, att utskänkning ej må äga rum till den som kan antas vara under 18 år. Systembolagen har på flera håll infört sådana bestämmelser i utskänkingsavtalen, att inom ifrågavarande län spritservering inte må äga rum till gäst som kan antas inte ha fyllt 21 år. Att nedsätta myckenheten för gäst under 21 år till lägre kvantitet än för andra personer synes kommittén innebära sådan fara i kontra-

suggestiv riktning, att nykterhetseffekten lätt kunde bli illusorisk. Lämpligare vore då måhända att höja den nu brukliga 18-års-gränsen för sådan servering till 21 år. Mot en sådan åtgärd talar måhända, att många människor före denna ålder nått både sådan mognad och sådan förtroendeställning i arbete och samhälle, att en speciell restriktion skulle av dem uppfattas såsom kränkande och de skulle häruti sannolikt få ett visst stöd av den allmänna opinionen.

En annan utväg vore att nedsätta den kvantitet alkohol, som överhuvudtaget erhålls på spritrestaurang. Kommittén håller före, *att frågan om en nedsättning av utskänkningsmyckenheten, vilken som förut nämnts även behandlats av »snabbutredningen», borde överlämnas åt nykterhetskommittén.*

Åtskiljande av rusdrycker och dans

En av ungdomsvårdskommittén föranstaltad stickprovsundersökning — återgiven på sid. 37 — vid ett antal spritrestaurangers dansaftnar har gett vid handen, att något större antal ungdomar under 21 år inte besökte dessa tillställningar. Härvid bör dock hållas i minnet, att en undersökning, företagen under den egentliga vintersäsongen, troligtvis skulle uppvisa ett större antal deltagare i åldern under 21 år. Vidare framgick det vid undersökningen, att antalet ungdomar i åldrarna närmast över 21 år var mycket stort vid ifrågavarande dansaftnar, och kommittén har inte kunnat undgå att ta hänsyn härtill. Man måste också hålla i minnet, att sedvänjorna vid tillställningar av denna typ — även om drickspenningssystemet reviderades — verkar tämligen starkt alkoholattraherande. För många minderåriga ungdomar, vilka på grund av ekonomiska skäl ännu inte äger möjlighet att delta i tillställningar av denna art, förefaller det säkerligen som eftertraktansvärt att en gång uppnå den ställning, som ger dem tillträde till detta slag av nöjesliv. Därför måste man räkna med, att dansaftnarna med alkoholserving äger en viss sedvänjebildande inverkan på även den ungdom, som för närvarande inte deltar i desamma. Med hänsyn härtill liksom till önskvärdheten — inte minst ur synpunkten av risken för könssjukdomarnas spridning — av att för den något äldre ungdomens del i görligaste mån koppla bort alkoholbruket från nöjeslivet, synes det motiverat att införa ett särskiljande av dansen från alkoholservingen. Kommittén vill därför föreslå, *att den nuvarande rättigheten för överståthållarämbetet, respektive länsstyrelserna att bevilja undantag från förbudet om utskänkning av rusdrycker i samband med offentlig dans upphävs.* Kommittén vill alltså här understödja den av majoriteten av »snabbutredningen» hävdade, tidigare refererade uppfattningen. Reservationslöst förbud mot anordnande av dans i samband med utskänkning av rusdrycker införs därigenom. Detta

bör inte utgöra hinder för att offentlig dans må få anordnas på spritrestaurang under förutsättning, att rusdrycksutskänkning inte äger rum i etablissemang under den tid danstillställningen pågår.

Vid behandlingen av denna fråga har tveksamhet kommit till uttryck inom kommittén inför vad som kunde uppfattas som ett alltför kraftigt ingrepp i vuxna människors vanor. Denna tveksamhet har emellertid fått träda i bakgrunden för en strävan att skydda ungdomen mot de faror alkoholutskänkning i samband med offentlig dans onekligen kan medföra.

Även de, som inte förnimmer någon entusiasm inför denna reform och alls inte vill se förbudet mot restaurangdans i samband med alkoholutskänkning som en nödvändig åtgärd, bör kunna medge, att för den svenska ungdomen bjuder borttagandet av den gamla sedvanan att sammanföra alkoholutskänkning och offentlig danstillställning möjligheter till gynnsammare förutsättningar för folkkyrkerhetens främjande och befastande hos ungdomen.

Alldeles oavsett den speciella ungdomssynpunkten har dessutom från olika håll — bland annat i snabbutredningen — ett särskiljande av offentlig dans och alkoholutskänkning kraftigt motiverats med hänsyn till risken för spridning av könssjukdomar. I riksdagen har även röster höjts på kravet att upprätthålla åtskillnad mellan alkoholutskänkning och offentlig dans.

Kommittén vill i detta sammanhang återge de slutsatser, till vilka ungdomsråden i Örebro kom beträffande restaurangdansen i den undersökning de på stadsfullmäktiges uppdrag år 1942 företog. (Om undersökningen se sid. 123.)

En samling mer eller mindre spritpåverkade människor kan under inga förhållanden anses vara en lämplig omgivning för ungdom, som skall roa sig. En danskväll på en spritrestaurang blir efter de ungas förhållanden mycket dyrbar. Efter som varje besökande är nödsakad att intaga förtäring och priset för en supé håller sig omkring sex kronor och däröver, torde kostnaden för ett restaurangbesök en danskväll icke gärna understiga men väl överstiga tio kronor per person. Även om många ungdomar just nu ha goda inkomster, måste det dock anses orimligt att lägga ned så mycket pengar på nöjen av denna art. Det föreligger därför stor risk för att mera regelbundna besök på restaurangerna danskvällarna vänjer de unga vid levnadsvanor, som icke äro förenliga med deras ekonomiska villkor och icke heller ur samhällets synpunkt kunna anses önskvärda. Restaurangdansen måste enligt rådens bestämda uppfattning hänföras till sådana företeelser inom nöjeslivet som icke äro önskvärda för ungdomen och i många fall också med säkerhet medför mycket allvarliga faror.

Enligt sociala ungdomsrådets mening är dansen att anse såsom ett naturligt uttryck för livsglädje och behöver i och för sig icke ge anledning till betänkligheter. Rådet kan därför icke förorda, att ungdomens utestängande från restaurangdansen skulle medföra en inskränkning i dess tillgång till dans, i all synnerhet som redan nu de begränsade möjligheterna till offentlig dans medfört, att sammanslutningar sådana som exempelvis Örebro Swingklubb med uteslutande ändamål att bereda

sina medlemmar tillfälle till dans bildas. Rådet anser därför att en ökning i tillfällena till dans borde komma ifråga, men i en miljö och under former, som bättre anstår ungdomen. Enligt rådets mening skulle detta ske bäst om ungdomens egna organisationer finge ordna sina nöjestillställningar. I så fall torde man ha anledning förutsätta, att dansen icke bleve det enda som bjöds, utan att programmet även komme att upptaga sång, musik, amatörteater, gymnastikuppvisningar etc.

Kommittén har i annat sammanhang eftertryckligt påpekat vikten av att de ungas dansmöjligheter inte blir för snäva.

Förbud mot alkoholutskänkning vid folkfester

Här skall även framhållas betydelsen av att bestämmelser utfärdas om förbud mot alkoholutskänkning i varje form, sålunda även pilsnerförsäljning, vid folkfester av vad slag det vara må. Det synes fortfarande inte vara ovanligt, att organisationer ansöker om och erhåller tillstånd att vid sommarfester och liknande anordningar utskänka exempelvis pilsnerdricka klass II. En sådan servering betraktas av många arrangörer som en god tillgång på programmet, då det gäller att dra publik. I och för sig är klass II av normal styrka inte att betrakta som ofarlig ur berusningssynpunkt. Därtill kommer att en sådan utskänkning bidrar till att rikta in ungdomens intresse mot alkoholvanor. Dessutom torde med fog kunna sägas, att den betydelse man på sina håll vill tillmäta pilsnern som måltidsdryck inte på något sätt gör utskänkning av densamma försvarbar vid festligheter av slag varom här är fråga. *Ett totalt friläggande av folkfesterna från varje slag av alkoholutskänkning synes vara ur alla synpunkter lämpligt.*

Överlåtelse av motbok

En inte ringa del av ungdomsfylleriet torde ha sitt upphov i den överlåtelse av motbokssprit till yngre, motbokslösa personer varom ovan talats. På denna punkt har ett övertygande siffermaterial införskaffats av »snabbutredningen». Dessvärre torde den allmänna opinionen inte med tillbörligt allvar betrakta överträdelserna av förbudet att överlåta motbokssprit. Det synes emellertid som om sådana överlåtelser till ungdom under 21 år borde åsättas en alldeles särskilt märkbar stämpel av asocialitet. Möjligen kunde en dylik effekt uppnås, ifall sådan överlåtelse belades med strängare straff än andra överlåtelser. Kommittén, som finner denna väg värd att pröva, föreslår att sådana skärpta lagbestämmelser införs i avvaktan på den planerade utredningen om hela motbokssystemets framtida öde. Kommittén finner sig alltså böra understödja det av »snabbutredningen» framlagda förslaget om *skärpning av straffet för överlåtelse av motbok och för olovlig försäljning av rysdrycker till ungdom under 21 år.*

Upplysning i alkoholfrågan

Dessvärre måste det sägas, att de lagstiftningsingrepp, det är möjligt utföra mot alkoholseden bland de unga, inte gör det möjligt att i större utsträckning eller inom rimlig tid komma tillrätta med det onda, varom här är fråga. Skulle man lita enbart till föreskrifter vore problemet olösligt. *Samhället måste därför i sin strävan att avalkoholisera ungdomen även lita till upplysningsvägen.* Inte heller denna för snabbt eller säkert till målet. Desto angelägnare är det, att dess resurser utnyttjas så effektivt som möjligt.

I Kungl. Maj:ts cirkulär nr 351/1928 till skolöverstyrelsen, domkapitlen m. fl. påbjuds *nykterhetsundervisning i skolor och läroanstalter.* I den allmänna debatten har upprepade klagomål framförts över att denna undervisning inte är så effektiv som önskvärt vore. Bland annat torde detta bero på bristande tillgång på lämpliga lärarkrafter. Vidare sägs svårigheter föreligga att inom tillgänglig undervisningstid pressa in också denna undervisning. Kommittén, som utgår ifrån att 1940 års skolutredning även ägnar frågan om nykterhetsundervisningen nödig uppmärksamhet, understryker behovet av att skärpt uppmärksamhet ägnas övervakningen av bestämmelserna i Kungl. Maj:ts ovan återopade cirkulär.

Staten stöder sedan lång tid tillbaka *det frivilliga upplysningsarbetet i nykterhetsfrågan.* De belopp, varom det rör sig, är, ehuru i och för sig aktningvärda, inte stora, om hänsyn tas till uppgiftens vansklighet. I den mån det statsfinansiella läget så möjliggör synes en höjning vara påkallad. Framför allt gäller detta med hänsyn till behovet av att finna nya uttrycksformer för nykterhetsupplysningen. Hittills har den statligt stödda upplysningsverksamheten i huvudsak gått ut på att vid kortare och längre kurser utbilda lärare samt ledare för nykterhetsrörelsens arbete. Också om betydelsen av denna verksamhet måste skattas högt, är det nödvändigt, att staten direkt understöder ett på mera bred grundval lagt upplysningsarbete. Därvid synes det framför allt lämpligt *att filmen tas i upplysningsarbetets tjänst.* Det ypperliga propagandamedel som filmen härmed skulle kunna utgöra har delvis redan kommit till användning, men på grund av de begränsade resurserna har detta endast kunnat ske i blygsam skala. Förslag har framkastats om att varje för visning å svensk biograf godkänd film, i vilken förekomme en i särskilt markerade former förhärlikande skildring av alkoholseden, skulle föregås av en kortfilm, vilken varnade för alkoholbruket och visade på dess skadeverkningar för individ och samhälle. Tankens tvångsmässiga realiserande torde förefalla de flesta motbjudande. Kommittén önskar för sin del inte framlägga förslag i denna riktning. Däremot synes det inte vara omöjligt att på frivillighetens väg erhålla filmproducenters och biografägares medverkan till en i lämpliga former lagd upplysningsverksamhet om alkoholsedens faror speciellt för ungdomen. Under de år stormaktskriget varat har en om-

fattande framställning av kortfilmer med beredskapsmässig tendens förekommit i samarbete mellan en statlig myndighet, statens informationsstyrelse, och olika filmproducenter. Dessa filmer har såsom fyllnadsprogram insatts på de allmänna biograferna och nått mycket stor spridning. En motsvarande verksamhet synes kommittén vara möjlig genomföra ifråga om filmer, vilkas uppgift skulle vara att för ungdomen framställa betydelsen av att tränga tillbaka alkoholbruket och att stimulera de unga till att ersätta alkoholstämningen med sunda och äkta glädjekällor. *Ett anslag på 60 000—80 000 kronor torde vara erforderligt för framställning av tre till fem sådana filmer årligen.* Anslaget kunde lämpligen ställas till förfogande för centralförbundet för nykterhetsundervisning.

ELFTE KAPITLET

KOSTNADSBERÄKNING

I SYFTE ATT åstadkomma en nöjeslivets standardhöjning har kommittén i det föregående kommit med vissa förslag vilka återfinns i kapitel VI, VII, IX och X. En del av de i dessa kapitel framförda förslagen går ut på vissa lagändringar, medan en del förslag närmast har formen av rekommendationer åt statsmakterna i ena eller andra riktningen. Endast en del av förslagen mynnar ut i konkreta anslagsäskanden. För vinnande av överskådlighet skall i det följande göras en sammanställning över dessa sistnämnda förslag.

I frågan om *ungdomen och dansen* har kommittén i kapitel VII hemställt om, att ett anslag på 15 000 kronor ställs till skolöverstyrelsens (gymnastik-konsulenternas) förfogande för anordnande av instruktionsverksamhet och kurser i dans.

För *främjande av nykterheten* bland de unga, har kommittén i kapitel X hemställt om, att ett anslag på 60 000—80 000 kronor måtte ställas till centralförbundets för nykterhetsundervisning förfogande för framställning av tre till fem filmer med uppgift att för ungdomen framställa betydelsen av att tränga tillbaka alkoholbruket.

Vidare har kommittén i kapitel VII och IX hemställt om, att vissa belopp skulle utgå för främjande av *amatörteaterverksamhet, musikverksamhet* och *filmupplysning* bland ungdomen. För dessa tre verksamhetsgrenar har kommittén hemställt om anslag till ett sammanlagt belopp av kronor 142 000. Kommittén har föreslagit att beloppen i fråga skall ställas till samverkande bildningsförbundens förfogande.

Samverkande bildningsförbunden, som för närvarande inte åtnjuter statsbidrag, är ett samarbetsorgan, som upprättats av de nio statsunderstödda studieförbunden: Arbetarnas bildningsförbund, Godtemplarordens studieförbund, Jordbrukareungdomens förbund, Nationaltemplarordens studieförbund, Studieförbundet Medborgarskolan, Svenska landsbygdens studieförbund, Sveriges blåbandsförening, Sveriges kristliga bildningsförbund och Tjänstemännens bildningsverksamhet. Inom samverkande bildningsförbun-

den har, som omnämnts å sid. 228, upprättats en sektion för musikverksamheten, benämnd centralkommittén för musikalisk folkbildning. I avsnitten rörande amatörteater — sid. 224 — har kommittén antytt lämpligheten av att Amatörteaterns riksförbund omorganiseras till en sektion av samverkande bildningsförbunden efter samma linjer som nyssnämnda musiksektion. I avslutning härtill synes det också kommittén lämpligt, att en särskild sektion för filmupplysningsfrågor upprättas inom samverkande bildningsförbunden. Fördelarna av att en sålunda skisserad verksamhet tas om hand av ett och samma organ är påtagliga. Genom att varje sektion visserligen har sin sektionsstyrelse men dock i administrativt hänseende är underställd samverkande bildningsförbunden, skulle ett mycket intimt samarbete kunna åvägabringas såväl mellan sektionerna inbördes som med folkbildningsarbetet i dess helhet.

Också ur ekonomisk synpunkt ter sig fördelarna uppenbara: den administrativa apparaten skulle givetvis avsevärt förbilligas, om ett gemensamt kansli kunde begagnas för samtliga här tre nämnda verksamhetsgrenar. Den personalanskaffning som blir nödvändig bleve också av väsentligt mindre omfattning än om fristående organ skulle upprättas för varje verksamhetsgren. Slutligen kunde, genom en sådan centralisering, det kontorstekniska arbetet i hög grad förenklas.

I kalkylerna för varje verksamhetsområde för sig har inte kostnader för administration och löner för verksamhetens bedrivande upptagits. Kommittén får därför föreslå, att ett anslag på 35 000 kronor ställs till samverkande bildningsförbundens förfogande för löner och administrationskostnader till en i det föregående skisserad verksamhet för främjande av amatörteater- och musikverksamhet samt för upplysningsarbete i filmfrågor.

Det belopp som kommittén föreslår skall utgå till samverkande bildningsförbunden för verksamhet med amatörteater samt musik- och filmupplysning uppgår sålunda i sin helhet till 177 000 kronor.

I det föregående har kommittén vart för sig angett de belopp som för olika ändamål av kommittén föreslagits skall utgå. En sammanställning över dessa belopp lämnas i det följande:

Anslag till instruktionsverksamhet och kurser i dans	15 000
» » framställning av tre till fem filmer behandlande nykterhets- » » frågan (60 000—80 000 kronor)	70 000
» » amatörteaterupplysning	32 000
» » musikinstruktionsverksamhet	60 000
» » filmupplysningsverksamhet	50 000
» » samverkande bildningsförbunden för administration och löner för verksamheten med amatörteater, musik- och filmupp- lysning	35 000.

Summa kronor 262 000.

Tyngdpunkten i ungdomsvårdskommitténs föreliggande betänkande ligger på en saklig redogörelse för omfattningen av ungdomens nöjesliv, något som i den allmänna medborgerliga debatten i hög grad efterlysts. Det är kommitténs förhoppning, att det sakliga underlag som härmed ställs till förfogande, kommer att redan i och för sig leda denna diskussion i mera fruktbara banor. I vissa frågor har kommittén emellertid framlagt här redovisade konkreta förslag till stödåtgärder vilka i någon mån kan väntas stimulera till en förnyelse av nöjeslivet. Kommittén vill — såsom redan inledningsvis framhållits — erinra om, att den i andra sammanhang kommer att dryfta och föreslå mera djupingripande åtgärder vilka är ägnade att främja även ungdomens nöjesliv.

RESERVATION

I KAPITLET om ordningshållning vid nöjeställningar har ungdomsvårdskommittén uttalat att generella bestämmelser bör komma till stånd angående förbud för barn under viss ålder att *utan målsmans sällskap* efter visst klockslag på kvällen bevista offentlig nöjeställning där dans förekommer, och kommitténs majoritet har föreslagit att *åldersgränsen skulle sättas vid 15 år*. Undertecknade anser emellertid i likhet med ordningsstadgeutredningen, vars förslag refereras i ovannämnda sammanhang, att ifrågavarande åldersgräns *bör vara 16 år* och vill som skäl härför dels hänvisa till vad ordningsstadgeutredningen anfört, dels erinra om att i den mån åttaårig skolplikt införes, vilket för närvarande sker i ett växande antal skoldistrikt, barnen ofta kommer att gå kvar i folkskolan även efter fyllda 15 år. Det kan under sådana förhållanden inte vara lämpligt, att dessa barn skulle vara berättigade till att på egen hand gå på offentliga danstillställningar, särskilt som den betydligt äldre läroverksungdomen enligt gällande ordningsföreskrifter i regel är förbjuden att göra detsamma. Det av kommittémajoriteten anförda skälet, att förbudet skulle komma att överträdas oftare ifall gränsen sättes vid 16 år än om den sättes vid 15 år, är ett antagande som vi inte kan godtaga. I varje fall gör 16-årsgränsen det svårare för 13-, 14-åringar att överträda förbudet. Faktiskt synes också den högre åldersgränsen redan i praktiken ha accepterats i betydande utsträckning, framför allt vid de större nöjesplatserna.

Beträffande den ålder åter från vilken det skall vara tillåtet att besöka biograf, som visar barnförbjuden film, är vi av samma uppfattning som kommittén i övrigt, nämligen att någon ändring av nu gällande åldersbestämmelser ej bör företagas.

Stockholm den 4 maj 1944.

ALFR. HÄSSELBERG.

TORSTEN ERIKSSON.

ETT STÄLLNINGSTAGANDE till ungdomens nöjesliv kräver utan tvivel en grundlig analys av orsakerna till de mindre lyckliga tendenser, som utmärker såväl omfattningen som kvaliteten av detta nöjesliv. Ehuru vi till fullo inser betydelsen av de faktorer, vilka i betänkandet anförts som nöjeslivets orsaker, anser vi, att större vikt måste fästas vid moraliska förhållanden. Man kan utan tvivel tala om ett kristillstånd i etiskt hänseende inom ungdomsvärlden.

Detta sammanhänger med en allmän tendens till relativisering, som utmärker den moderna tiden. Man kan icke längre tala om ett fast och av alla erkänt normsystem för moraliska värderingar. Olika livsåskådningar bryta sig i vår tid mot varandra och för helt motsatta meningar åberopas starka auktoriteter.

Här kan icke det historiefilosofiska problemet om orsakerna till denna kulturkris utredas. Vad som i detta sammanhang måste konstateras är emellertid, att den uppväxande ungdomen ställes inför den svåra uppgiften att orientera sig i ett kulturliv, där orienteringspunkterna icke längre är fasta och oemotsagda. Det är ingalunda förvånande, om osäkerhet och tveksamhet beträffande värdering och ställningstagande därför röjer sig hos många unga just nu. I enskilda fall kan man spåra en rent nihilistisk uppfattning om moraliska värden och ideal.

I detta sammanhang kan hänvisas till ett yttrande från domkapitlet i Lund med anledning av skrivelser till Konungen med begäran om åtgärder till förbättring av ungdomens nöjesliv, vilka skrivelser remitterats till domkapitlet. Domkapitlet finner, att de påtalade missförhållandena kan återföras på en sekularisering av kulturlivet.

Med lösslitandet från gammaldags gudstro och hemkultur i kristen anda har det följt ett falskt frihets- och självhävdsbegär, som gjort revolt mot alla auktoriteter och till sist mynnat ut i en ödesdiger relativism och rotlöshet på det inre livets område. Mot flykten från hemmen i yttre mening svarar en inre hemlöshet, som leder till ytlighet, ombytlighet och behov av kompensation i form av mer och mer eggande sensationer på nöjeslivets område. Hemlivets problem, som är det oerhört svårlösta grundproblemet bakom nöjes- och fritidsproblemen, är visserligen ett ekonomiskt och socialt problem, som kanske framför allt samlar sig i bostadsfrågan. Men det är ytterst ett religiöst problem: problemet hur man skall

kunna göra Gud levande och verklig för nutidsmänniskorna och så skänka dem den förankring i tillvarons innersta makt, som skapar hemkänsla i ordets allra djupaste mening — inre fasthet och hållning i vörndnad för livets högsta värden.

Och domkapitlet i Uppsala finner, att missförhållandena inom nöjeslivet djupast bottna i ett andligt nödläge, »där den kristna livsmakten undan för undan trängts undan av en sekulariserad tidsanda. En från grunden gående förbättring av detta läge kan förväntas först i samband med en religiös förnyelse av folklivet.»

Då vi delar de anförda åsikterna om grundorsaken till missförhållandena inom nöjeslivet, kan vi icke finna någon utredning av detta problem tillfredsställande med mindre problemet om livsåskådning och moral uppmärksammas. Härav följer också, att vi främst bland åtgärder till nöjeslivets förbättring måste ställa en moralisk fostran och en idealbildning, bestämd av kristen livssyn. Enligt vår mening bör statsmakternas angelägna omsorg alltså vara att stödja den genom kyrka, skola och hem samt genom religiösa och ideella folkrörelser utövade ungdomsfostran, som syftar till karaktärsdaning hos de unga och vill ge dem fasta moraliska handlingsnormer.

På grund av att blott begränsade undersökningar stått till buds, har bedömningen av nöjeslivets omfattning och konsekvenser i föreliggande betänkande knappast kunnat bli fullt säker. Det material, på vilket kommittén grundat sin uppfattning av ungdomens nöjesvanor, motsäges av andra iakttagelser. Här kan bland annat hänvisas till flera av de skrivelser i frågan, som ingivits till Konungen och som förelagts kommittén. Den å sid. 39 i betänkandet omnämnda undersökning, som företagits av Svenska kyrkans diakonistyrelse, förtjänar ävenledes i detta sammanhang större uppmärksamhet. Utan att vi tar ställning till formuleringen av de frågor, som använts i undersökningen, eller de slutsatser, som dragits vid behandlingen av svaren, anser vi att vissa uppgifter i den ifrågavarande skriften är av den betydelse, att de måste beaktas i detta sammanhang. Av 253 läkare, som i undersökningen besvarat frågan: »Anser ni att ungdomens deltagande i gängse nöjesliv skadligt påverkar dess moral?» svarade icke mindre än 88 procent ja. Lika många besvarade också med ja frågan: »Främjar modernt nöjesliv de lösa sexuella förbindelserna?»

Även personer, verksamma i samhällets socialvård har uttalat sig. 115 inkomna svar från denna kategori fördelade sig på följande sätt: 33 från fångvårdsanstalter, 23 från alkoholistanstalter, 28 från skyddshem, 25 från barnhem och 6 från fattigvårds- och barnavårdskonsulenter. På frågan: »Anser ni, att det moderna nöjeslivet direkt eller indirekt frestar till brottslighet eller alkoholmissbruk?» svarade 27 av de 33 fångvårdsmännen ja, de övriga

6 voro tveksamma. Samtliga 23 tjänstemän på alkoholistanstalter svarade ja, liksom de 28 skyddshemstjänstemännen samt de 6 fattigvårds- och barnavårdskonsulenterna, medan av företrädarna för barnhemmen 20 svarade ja, 5 förhöllo sig tvekande och 2 svarade nej. Ytterligare skall blott nämnas, att av 528 lärare, som besvarat frågan: »Anser ni, att skolundervisningens resultat motverkas av nöjeslivet å eder ort?» icke mindre än 58½ procent svarat ja medan 31 procent svarat nej.

Det kan invändas, att en undersökningsmetod, som den här refererade bygger på subjektiva iakttagelser och omdömen. Likväl måste det tillmätas stor betydelse, att det är personer i viktiga sociala ställningar och med vidsträckt erfarenhet på området, som bedömt situationen. De kan icke fränkännas sakkunskap. Ett visst mått av subjektiv värdering torde också ha förekommit i sådana undersökningar, som refererats i betänkandet, i det att de unga, som tillfrågats om sina nöjesvanor, lätt kan ha frestats att framställa sig själva i gynnsammare dager än som svarat mot verkligheten. I vart fall kan starka skäl åberopas för en allvarligare bedömning av tillståndet i ungdomens nöjesliv än den, som kommitténs majoritet givit uttryck åt.

Beträffande de i betänkandet framförda förslagen om samhällliga åtgärder till nöjeslivets sanering vill undertecknade anmäla en från kommitténs majoritet avvikande åsikt i följande punkter:

1. Med tanke på den överdimensionering, som nöjeslivet mångenstädes fått synes en sådan inskränkning vara att förorda, att särskilt antalet dans- tillställningar nedbringas. Därigenom skulle säkerligen många ungdomar söka sig till andra förströelser. Med tiden skulle också föreningslivet vinna på denna beskränning. Dels skulle föreningarna få lättare att samla ungdomen på sina möten, dels skulle lokalerna i större utsträckning kunna påräknas för föreningarnas räkning. Finge föreningarna härigenom tillgång till lämpliga samkvämslokaler, kunde de i större omfattning än nu är fallet anordna samkväm med god underhållning och på det sättet gradvis vänja nöjespubliken till bättre fritidsanvändning än dans.

Det torde vara lämpligt, att den tillståndsgivande myndigheten i allmänhet lämnar tillstånd till offentlig danstillställning allenast under onsdag, lördag och söndag. En liknande ordning tillämpas i Stockholm beträffande tillstånd till dans å restauranger med spritservering som endast lämnas danstillstånd två dagar i veckan. Polismästaren därstädes har på anmodan meddelat kommittén, hur dessa restriktioner utfallit, särskilt med hänsyn till en förmodad fara, att nöjeslivet skulle söka sig*obskyra uttryck i nattklubbar och s. k. dansklubbar. Polismästaren hade infordrat yttranden från vederbörande kommissarie å kriminalpolisavdelningen och från kommissarierna i Stockholms 10 polisvakt-distrikt. Av sagda yttranden, som åberopas av polismästaren, framgår, att restriktionerna av allt att döma varit

ändamålsenliga och icke, såvitt känt, medfört bildandet av nattklubbar eller ökning av dansklubbarnas antal.

Det bör också nämnas, att Folkets parkers centralstyrelse på förfrågan förklarar sig villig acceptera en begränsning för renodlade danstillställningar till två dagar i veckan men önskar en utsträckning till tre eller fyra dagar i veckan, då dans anordnas i förening med teater eller annan kontinuerligt bedriven scenisk verksamhet.

Vi föreslå med stöd av anförda omständigheter, att en anvisning av innehåll att tillstånd till offentlig danstillställning som regel endast må lämnas för onsdag, lördag och söndag intas i de direktiv till länsstyrelserna, som ordningsstadgeutredningen förutsätter komma att centralt utfärdas för att länsstyrelserna på grundval därav i sin tur skall meddela föreskrifter till polischeferna med allmänna riktlinjer för tillämpningen inom respektive län.

2. Ungdom under 16 år bör ej tillåtas bevista offentlig tillställning med dans. Vi instämmer alltså med förslaget till ny ordningsstadga beträffande denna åldersgräns. Att gränsen sättes vid 16 år anser vi motiverat av flera omständigheter. Den offentliga dansen har icke sällan visat sig leda till beklagliga sexuella förbindelser och med hänsyn till denna risk är en högre åldersgräns än 15 år att föredraga. Då 18-årsgränsen, som i detta sammanhang skulle vara lämpligast, icke torde kunna vinna det erkännande, som möjliggör upprätthållandet av respekten för bestämmelserna, förefaller 16-årsgränsen att motsvara en måttfull avvägning mellan det möjliga och det önskvärda. De överträdelser av åldersbestämmelserna, som man ändå torde få räkna med, kan ej heller undgås med 15-årsgränsen och i betraktande härav torde fastställandet av gränsen till 16 år i vart fall vara en säkrare garanti för att alltför unga personer icke utsättas för påverkningar av skadlig natur vid offentliga danstillställningar.

Som ytterligare skäl för fastställandet av 16-årsgränsen vill vi framhålla, att den redan i stor omfattning blivit praxis. Ungdomsvårdskommittén har själv i skrivelse till Konungen med yttrande ang. en skrivelse från Borås arbetarkommun utgått från detta förhållande. Vidare kan anföras, att i en rad yttranden från såväl länsstyrelser som domkapitel enligt sammanställning i bilaga B. yrkas på fastställandet av denna åldersgräns. Enligt vad som framkommit vid en av kommittén gjord rundfråga till ordförandena i länsavdelningarna i föreningen Sveriges landsfiskaler gäller åldersförbudet för närvarande vanligen upp till 16 år. Flertalet av de tillfrågade (16 av 19) fann det lämpligt att en viss minimiålder stadgades. På direkt förfrågan om deras åsikt om lämpligheten av införande av en 16-årsgräns svarade samtliga — på ett undantag när — ja. Betecknande är, att till och med tivoliägarnas organisationer i sitt yttrande till ungdomsvårdskommittén framhåller, att barn under 16 år ej bör få tillträde till offentlig nöjesanordning och man går

där till och med så långt, att man föreslår 18-årsgränsen för deltagande i offentlig dans. (Bilaga A 15.)

Ett ytterligare skäl att fastställa 16-årsgränsen är, att ungdomsvårdskommittén själv i sitt yttrande till Kungl. Maj:t över förslag till lag om eftergift av åtal mot minderåriga m. m. föreslagit, att straffmyndighetsåldern bör sättas till 16 år. Detta enligt vår mening väl motiverade förslag synes som logisk konsekvens kräva tillämpningen av samma gräns för deltagande i offentliga nöjen med dans.

3. Den i betänkandet gjorda rekommendationen till kommunerna att anordna danstillställningar i kommunal regi kan vi icke utan vidare instämma i. Samhällets intresse bör vara dels att begränsa omfattningen av det åtminstone på många håll alltför utbredda dansandet, dels att sanera miljön för ungdomens dansnöjen. Under sådana förhållanden borde icke anordnandet av s. k. kommunal dans få förekomma, därest icke samtidigt en motsvarande inskränkning av på annat sätt anordnad dans kan äga rum. Med kännedom om den förflackning och den för idealiteten menliga inverkan, som överdrivet dansande enligt mångas mening medfört, måste det vara samhällets främsta intresse på detta område att reducera dansandet till rimligare proportioner. Detta bör främst ske genom att man söker leda de ungas intressen till för personlighetsutvecklingen mer fruktbara fritidssysselsättningar än dans.

Den tänkbara fördel, som kommunalt anordnad dans skulle erbjuda genom att ge de unga tillfälle att dansa i en sundare miljö, måste dock enligt vår mening vägas mot risken att samhället ger en auktorisation åt dansen, som på längre sikt kan få vådliga följder genom att dansen kommer att ytterligare undantränga intresset för värdigare nöjesformer och därtill draga in nya kategorier av ungdom i dansen. De försök, som hittills gjorts med kommunal dans, kan icke ge någon säker ledning för bedömandet av konsekvenserna. Dels har man ännu icke det perspektiv på verkningarna av den kommunala dansen, som tillåter några säkra slutsatser, dels är utsagorna om hittills gjorda erfarenheter icke helt uppskattande. Betecknande är, att Stockholms stads kammarkontor beträffande den i Stockholm försöksvis anordnade kommunala dansen yttrat, att »några som helst positiva iakttagelser om att verksamheten i någon mån verkligen lett i riktning mot den åsyftade kontrollen över ungdomens nöjesliv icke kunnat redovisas». Under sådana förhållanden anser vi det lyckligast, om kommunernas åtgärder i första hand inriktas på skapandet av platser för sport, friluftsliv, lekar och underhållning av annat slag.

Då ungdomsvårdskommittén dels i ett särskilt betänkande kommer att föreslå åtgärder på detta område, dels i det redan framlagda betänkandet med förslag om åtgärder till stöd åt ungdomens föreningsliv antytt lämpliga

former för insatser i denna riktning, inskränker vi oss här till att hänvisa till nämnda förslag.

4. De synpunkter, som nyss anförts beträffande kommunernas inställning till dansen, anser vi böra tillämpas även för skolornas vidkommande. Vi ifrågasätter lämpligheten av att ge dansintresset en ytterligare näring genom dansundervisning i samband med gymnastiken och anser att skolans fostran bör gå ut på att leda de ungas intresse i annan riktning. Den gällande undervisningsplanen för gymnastik samt det numera väl genomarbetade programmet för friluftsdagarna ger tillräckliga möjligheter att möta de ungas behov av rörelse och förströelse, så långt det bör ske inom skolans ram, utan anlitan av dansundervisning.

5. Beträffande föreslagna åtgärder till förbättring av filmens kvalitet dela vi i stort sett övriga kommittéernas mening, men önskar framföra ett bestämt förslag om översyn av de nuvarande bestämmelserna för filmgranskning med särskild hänsyn till att den barntillåtna filmen bör vara positivt lämplig för barn och ungdom. Vad som framkommit i kommitténs utredning om filmens allmänna standard anser vi tillräckligt motivera ett sådant yrkande. Vi hänvisar också till de önskemål i samma riktning, som framförts bland annat av olika länsstyrelser (Bilaga B) samt i en skrivelse från Kungsholms Kooperativa Kvinnogille. (Bilaga A 16.) I samband med denna översyn bör också frågan om höjning av åldersgränsen för barntillåten film till 16 år tagas under övervägande, då en sådan åtgärd bör bli beroende av vad som kan vinnas genom ändrade granskningsbestämmelser.

Stockholm den 7 maj 1945.

HUGO CEDERGREN

ERLAND SUNDSTRÖM

(Cedergren har på grund av resa utomlands icke kunnat ta ställning till formulering av punkt 1 i ovanstående yrkanden.)

FRAMSTÄLLNINGAR FRÅN MYNDIGHETER OCH
ORGANISATIONER I NÖJESFRÅGAN*Bilaga A 1.*

Till Konungen.

DOMKAPITLET, som genom lagen om domkapitel av den 13 november 1936 § 13 mom. 1 fått sig ålagt jämväl att vaka över ungdomsvården inom stiftet, får härmed i underdånighet rikta Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på de allvarliga vådor för ungdomens sunda utveckling, som nöjesindustriens nutida utveckling innebär, ej minst å landsbygden. Domkapitlet har under en följd av år med oro iakttagit denna utveckling och kan i detta sammanhang även hänvisa till en genom stiftsrådet i Växjö stift verkställd undersökning.

Det är uppenbart, att det här gäller en social företeelse av synnerligen stor räckvidd. Själva omfattningen av denna nöjesindustri och dess utveckling under exempelvis det senaste årtiondet skulle kräva en noggrann undersökning. Att påkalla en sådan undersökning är det närmaste syftet med föreliggande framställning. Redan en ytlig iakttagelse, baserad på ett studium av tidningarnas annonssidor eller omfattningen av de cykel- och motorfordonsparker, som hopas vid nöjesplatserna, motiverar påståendet, att det här är fråga om en rörelse av mycket stora mått. Ett studium exempelvis av de belopp, som erläggas i nöjes-skatt från dessa företag, skulle ge ytterligare material för det rent kvantitativa bedömandet. Trafikmedlens utveckling har bidragit till rörelsens våldsamma stegring och givit den i viss mån en annan karaktär, i det att dess kundkrets hämtas från vida större områden än förr. I avsevärd utsträckning torde ungdom från städer och samhällen med hjälp av motorfordon uppsöka nöjesplatser inom andra församlingar.

Att det här gäller en faktor av synnerligen allvarlig natur, torde knappast förnekas av någon, som har verklig kunskap om dess omfattning och konsekvenser. Att den för kyrkans ungdomsverksamhet och jämväl för annat ideellt betonat ungdomsarbete innebär en betydande svårighet, betonas med stor samstämmighet av kyrkoherdarnas till prästmöten och visitationer avgivna ämbetsberättelser.

Det är för domkapitlet främmande att i detta sammanhang fälla generella domar över vissa nöjesformer i och för sig, och än mer att förneka ungdomens legitima behov av förströelse och glädje. Denna framställning bygger fastmer

på iakttagelsen, att detta legitima behov, i stället för att göras till en lyftande och livsbefrämjande makt, på ett ansvarslöst sätt utnyttjas av det rena förvärvsbegäret och vändes i en riktning, som förflackar själslivet och innebär en fara för folkets andliga hälsa. De anklagelser, som i detta sammanhang kunna göras, böra riktas icke mot ungdomen själv utan mot den stora och skiftande kategori av personer och sammanslutningar, som i utnyttjandet av ungdomens nöjesliv funnit en förvärvskälla. Det gäller härvid såväl mer yrkesmässig verksamhet som mer tillfälliga företag. Föreningar av olika slag, även sådana, som uppge sig verka för ideella eller fosterländska mål, hava i stigande grad i nöjesindustrien funnit medel att finansiera sin verksamhet. Det är icke minst anordnare av denna typ, som bidragit till att sprida det förflackade och standardiserade nöjeslivet utöver avlägsna och föga folkrika landsförsamlingar.

Den företeelse, som det här gäller, kan ses under ett flertal aspekter. Påtagligast är måhända den ekonomiska synpunkten. Det torde kunna visas, att nöjesindustrien är den farligaste fienden till alla försök att fostra det uppväxande släktet till sparsamhet. De medel, som skulle kunna läggas till grund för bygandet av nya hem, förlösas nu i en ofantlig utsträckning på ett nöjesliv, som minst av allt verkar uppbyggande. Redan härigenom bidrar nöjesindustrien kraftigt till att försvåra folkstammens sunda återväxt. Det bör också påpekas, att efter hand allt större kategorier av människor bli ekonomiskt intresserade i denna förvärvskälla. Det gäller ett icke ringa antal anställda, det gäller tidningar, som ha att räkna med en väldigt svällande ström av annonser, det gäller kommuner, för vilkas affärer den ökade nöjesskatten är en så påtaglig fördel, att den lätt undanskymmer andra synpunkter.

Ett bedömande av den nutida nöjesindustrien ur kulturens och folkuppfostrans synpunkter kan knappast utfalla mera gynnsamt. Här skulle en ingående undersökning av de program, som härvid erbjudas, kunna ge tänkvärda upplysningar. Redan utan en sådan undersökning torde det vara uppenbart, att dessa program stå på en låg nivå och snarast äro ägnade att främja en primitiv och förfälskad uppfattning av livet. Det är också påtagligt, att den offentliga dansen tar ett orimligt utrymme i anspråk, och att den musik av jazztyp, som härvid bjudes, ingalunda är ägnad att tjäna smakens och livsstilens förkovran. Men ur kulturell synpunkt allvarligast är måhända, att den standardiserade nöjesindustriens utbredning i hög grad försvårar alla försök att samla ungdom till sammankomster av högre kvalitet eller för ideellt betonad verksamhet. Det synes ofrånkomligt, att man här kan ha rätt att tala om en verklig kulturfara.

De sedliga följderna av den verksamhet, det här är fråga om, äro väl stundom svårare att exakt fastställa. De sammanhånga med den förytligade syn på livet och särskilt förhållandet mellan könen, som detta nöjesliv utan tvivel är ägnat att framkalla. Sålunda verkar denna industri, till vilken stat och kommun i stor utsträckning förhållit sig neutrala, i hög grad nedbrytande på de sedliga ideal, som skola och kyrka strävat att under skolåren och konfirmationsundervisningen inplanta hos de unga. Det kan svårigen förnekas, att nöjesindustriens främsta lockmedel, den fria dansen, ofta medför en osund sinneshets, som kan ha påtagliga sedliga vådor. Härom torde barnavårdsnämnder i landets skilda delar kunna ha en del att berätta. Det gäller här utan tvivel ett problem av så allvarlig art för folkets hälsa och för familjelivets förnyelse och sunda utveckling, att den slappa tolerans, som hittills präglat det allmännas hållning, icke kan försvaras.

Om det häremot göres gällande, att man här står inför en natur- och tidsbestämd utveckling, som inga statliga ingripanden kunna hejda, så synes detta utgå ifrån en ohållbar uppfattning av den nutida statens ansvar och möjligheter. En statsmakt, som skrivit folkets verkliga välfärd på sitt program, kan icke ignorera den fråga, som här berörts. Dess möjligheter att åstadkomma en förbättring ha ännu icke prövats. De lokala polismyndigheternas inställning har knappast präglats av en tillräckligt djupgående blick för sakens allvar. Å andra sidan visar erfarenheten, att ett aktivt intresse och en klok övervakning från ordningsmaktens sida ingalunda varit utan resultat. Men framför allt kunna enbart restriktiva åtgärder här icke vara tillfyllest. Det kräves från det allmännas sida en positiv kulturpolitik, där frågan om den uppväxande ungdomens fortsatta fostran måste inta en central plats, och där icke heller nöjeslivets problem kunna förbigås.

Det är emellertid icke domkapitlets avsikt att närmast påkalla vissa bestämda åtgärder. I första hand kräves en undersökning och diagnos av den samhälls-sjukdom, det här gäller att bota. I den mån dess omfattning och karaktär bli klarlagda, torde kraven på effektiva åtgärder bli ofrånkomliga.

Med stöd av vad som ovan anförts får domkapitlet i underdånighet anhålla, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om en skyndsamt utredning av den nutida nöjesindustriens omfattning samt av dess ekonomiska, kulturella och etiska följder för folkets liv, särskilt med hänsyn till landsbygdens förhållanden.

I behandlingen av detta ärende hava deltagit undertecknad biskop, tillika föredragande, samt ledamöterna Brundin, Karlson, Göransson, Ljungdahl och Rosén. Växjö Domkapitel den 30 augusti 1938.

På Domkapitlets vägnar:

Underdånigst

YNGVE BRILIOTH

/oläsligt namn.

Bilaga A 2.

Till Konungen.

Växjö stifts prästmöte vågar härmed för Eders Kungl. Maj:t i underdånighet framhålla angelägenheten av att från statsmakternas sida snara och energiska åtgärder vidtagas i syfte att begränsa och sanera den omfattande nöjesindustrien inom landet. Prästmötet erinrar om den underdåniga framställning, som den 30 augusti 1938 av domkapitlet i Växjö gjordes i denna fråga, och i vilken prästmötet till alla delar instämmer. Denna framställning har hittills vederligen icke lett till någon annan Eders Kungl. Maj:ts åtgärd än att densamma överlämnats till de sakkunniga, som den 29 juli 1939 av chefen för justitiedepartementet tillkallats för utredning rörande åtgärder för bekämpande av ungdomsbrottsligheten m. m. Något betänkande har ännu icke avgivits av dessa sakkunniga. På grund av ingående och smärtsam erfarenhet vill prästmötet uttala, att den utbredning, som det i förvärvssyfte bedrivna nöjesväsendet fått i vårt land, och som knappast synes ha i nämnvärd grad begränsats i denna allvars-

tid, är en av de för ungdomens andliga hälsa och för vårt lands kultur mest skadliga faktorer, som för närvarande kunna iakttagas. Detta synes ock nu vara så allmänt erkänt av alla som med verklig insikt i läget förena en allvarlig känsla av ansvar för ungdomens fostran, att ett närmare utvecklande härav knappast torde vara av nöden. Det måste med beklämning fastslås, att de statliga myndigheterna i stort alltfört intaga en passiv hållning till denna företeelse, och att vid ordningsmaktens behandling av hithörande frågor hänsyn endast synes tagas till den yttre ordningens hjälpliga upprätthållande. Prästmötet förbiser ingalunda, att ett flertal föreningar, vilka annars ha till uppgift att verka för politiska eller ideella mål, i alltför stor utsträckning genom att av ekonomiska skäl anordna offentliga danstillställningar, i hög grad bidragit till denna beklagliga utveckling, och vill i detta sammanhang uttala den förhoppningen, att dessa föreningars ledning i högre grad än hittills måtte beakta sitt ansvar för ungdomens fostran och sanna välfärd.

Bland åtgärder, som i detta sammanhang synas böra övervägas, vill prästmötet nämna följande:

en skärpt kontroll över de nöjeställningar, som av myndigheterna tillåtas; en noggrannare och mera restriktiv prövning av de ansökningar om tillstånd att anordna dylika tillställningar, som till myndigheterna ingivas, med hänsyn tagen jämväl till sakens etiska sida och till angelägenheten att beskära utrymmet för företag, som ekonomiskt utnyttja ungdomens nöjesbehov;

positiva åtgärder till stöd för sådana sammanslutningar, som vilja verka för en förbättring av den folkliga nöjeskulturen;

åtgärder till främjande av tidig hembildning;

möjlighet för kommuner att förbjuda uppkommandet av nya, i ekonomiskt syfte anlagda nöjesplatser, samt i övrigt begränsa dylik verksamhet inom sina områden,

en sådan disposition av nöjesskatten, att kommunerna icke bli beroende av denna som inkomstkälla.

Det ansvar, som åvilar prästerskapet för ungdomens fostran, och övertygelsen att nöjeslivets beklagliga urartning är en väsentlig orsak till den etiska upplösning inom folket, vars följder med varje dag bli alltmer uppenbara, ha gjort det till en samvetssak för prästerskapet att lägga denna angelägenhet på Eders Kungl. Maj:ts hjärta, och vi våga uttala den förhoppningen, att det måtte bli möjligt för statsmakterna att utan onödigt dröjsmål vidtaga sådana åtgärder, som skola kunna klart bringa till uttryck det svenska folkets vilja att stävja fördärvet och leda de stora ungdomsmassornas liv i sundare banor. Det synes oss uppenbart, att här ingen tid är att förlora. Växjö den 3 juli 1941.

A Prästmötets vägnar:

Underdånigst

YNGVE BRILIOTH

/ E. Hård af Segerstad

Till Konungen.

På uppdrag av 1941 års prästmöte för Karlstads stift få undertecknade, biskop och domprost, i underdånighet för Eders Kungl. Maj:t framlägga följande vid prästmötet behandlade ärende.

Under den senaste tiden har frågan om ungdomens nöjesliv kommit att diskuteras i de vidaste kretsar. En djup oro har försports på många håll, där man noga känner förhållandena. Det torde vara rådligt, att statsmakterna ägna detta problem all den uppmärksamhet, som saken förtjänar.

Unga människor är ett samhälles dyrbaraste tillgång. Om vårt folk skall kunna bestå och utveckla sina inneboende möjligheter beror framför allt på dem, som nu utgöra vår ungdom. Stora bördor komma att läggas på de ungas skuldror, när de en gång äro färdiga att träda ut i livet. Kraven på den kommande generationen torde bli så mycket större, som de yngre åldersgrupper, vilka en gång skola tillträda ansvaret, tack vare den sjunkande nativiteten omsluta en relativt fåtalig skara unga. Under sådana förhållanden ligger det makt uppå, att ungdomen under de kritiska åren så vitt möjligt skyddas mot sådant, som är ägnat att menligt inverka på dess utveckling till goda och ansvarskännande samhällsmedlemmar. Samhället måste fatta sin ungdomsvårdande uppgift på ett vidare och djupare sätt än förr. Det räcker icke med den fostran, som skolan ger, hur betydelsefull den än är. Det är *efter* skolåldern de mest kritiska åren inträffa. Vården om den ungdom, som lämnat skolan bakom sig, har i stor utsträckning omhänderhaft av enskilda organisationer, som sökt samla de unga kring olika strävanden och ideal, religiösa, ideella, politiska, idrottsliga m. m. Denna för ungdomen och för hela samhället gagnande frivilliga gärning behöver emellertid ett kraftigt stöd från det allmänns sida. Medan det förr var ganska lätt att samla ungdomen i föreningar av olika slag, omvittnas nu från olika håll, att läget är ett annat. Den ideella verksamheten har fått en farlig och mäktig konkurrent i det moderna nöjeslivet, vilket karakteriseras framför allt därav, att det drives av enskilda eller företag i vinstgivande syfte. Nöjeslivet har därigenom i stor utsträckning kommit att förlora sin personliga prägel och blivit förflackat, själlöst. Den ungdom, som växer upp i en miljö av denna art, blir helt naturligt håglös och ointresserad för ideella spörsmål. Om samhället och kyrkan skall kunna nå denna ungdom och göra den duglig för hemliv och samfundsliv i verklig mening, måste allt göras för att skapa sundare förhållanden på hela detta område.

Även från andra håll hotas ungdomen av nedbrytande krafter. I detta sammanhang erinra vi om det otal obskyra publikationer, som spridas i landet, icke minst bland ungdomen, erotiskt betonade skriftalster av tarvligaste art, brottmåls historier o. s. v. Det är ett allmänt intresse av största vikt, att dylik trafik icke får fortgå.

Vi anhålla därför i underdånighet att få framföra följande synpunkter:

1. Atgärder av restriktiv natur böra vidtagas, ägnade att främja en effektivare kontroll över det offentliga nöjeslivet. De lokala myndigheterna böra beredas ökad medbestämmanderätt i fråga om tillstånd, tid m. m. för nöjeställningars anordnande.

2. Skärpt uppsikt för att förhindra minderårigas deltagande i offentliga dansställningar bör åläggas polismyndighet.

3. Genom anslag av allmänna medel bör tillkomsten av lämpliga lokaler, ungdomsgårdar eller bygdegårdar främjas, där de unga kunna samlas och där konferenser, kurser för ledareutbildning m. m. kunna anordnas.

I nuvarande situation skulle det vara av synnerlig betydelse, om det genom åtgärder från statsmakternas sida komme till uttryck, att ungdomsvården icke blott är ett intresse för enskilda personer eller organisationer utan är ett samhällsintresse av första ordningen, en folkmoralisk uppgift, som kräver en anspänning av alla goda krafter i samhället.

Underdånigst

För Karlstads stifts prästmöte:

ARVID RUNESTAM

SVEN C:SON SVENÆUS

Karlstad den 21 augusti 1941.

Bilaga A 4.

Till Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastikdepartementet.

Vid stiftsmötet i Lund d. 23 och 24 september, till vilket något över fyrahundra valda stiftsombud och omkring tvåhundrafemtio präster hade kommit tillstädes, behandlades i föredrag och diskussioner frågor, som rörde ungdomens karaktärsfostran. Den allmänna uppfattningen vid stiftsmötet var, att de uppbyggande krafterna på uppfostrans område för närvarande, särskilt på landsbygden, arbetade under vissa ogynnsamma omständigheter, som krävde statsmakternas uppmärksamhet. Ungdomen var utsatt för en obehörigt stark påfrestning från nöjeslivet, sådant detta hade utgestaltat sig, så mycket ödesdigrare, som man kunde konstatera, att det var de mycket unga åldersklasserna, som, till skillnad från under äldre tid, voro utsatta för nämnda påverkan. Synnerligen olämpligt var, att kommunerna hade intresse av nöjesskatten, liksom också att spritservering kunde kombineras med danstillställningar. Det vore att antaga, att en högst välbehövlig ransonering av nöjestillfällena nära nog av sig själv skulle komma till stånd, därest genom statsmakternas ingripande ändring i berörda förhållanden åstadkommes, ty ungdomen själv slöt inom sig många goda element, som önskade dylik ransonering. Viktig var vidare lokalfrågan, när det gällde ungdomens sysselsättning under fritiden. Det var absurt att låta ungdomen genom nöjestillställningar finansiera sin lokalfråga.

Undertecknad erhöll stiftsmötets uppdrag att framlägga dess uppfattning i hithörande, för vårt folks framtid synnerligen viktiga frågor. Och har jag härmed att till Eder, hr Statsråd, frambära en enhällig opinionsyttring från lekmän från nära nog stiftets samtliga församlingar liksom också från Lunds stifts prästerskap. Lund d. 6 oktober 1941.

EDV. RODHE

Biskop i Lund.

Till Konungen.

Den på Siljanskolan i Tällberg samlade ungdomsledarkursen, omfattande sextiofem lärare, socialarbetare och ungdomsledare från skilda delar av landet och representerande olika ungdomsorganisationer, vill härmed i underdånighet hos Eders Kungl. Maj:t göra följande hemställan:

Vi ha i vårt arbete med stor sorg sett den urartning, som kännetecknar det moderna nöjeslivet och den nedbrytande inverkan det har på den uppväxande ungdomen. Vid bedja därför att få göra en allvarligt vädjande hemställan, att å ena sidan landsomfattande åtgärder vidtagas att förhindra osunda utväxter av nöjeslivet och att åstadkomma en sanering av vår nöjesindustri och att å andra sidan effektivt stöd lämnas åt alla frivilliga krafter och ideella organisationer, som ha till syfte att samla ungdomen såväl till en allvarlig livsriktning som till positiva nöjen och fritidsintressen.

Vid bedja även att få framhålla den förslappande inverkan, som litteratur, sång, musik, film, teater och dans ha, när de äro uttryck för en översexualiserad och njutningslysten livsinställning. De synas många betydelselösa, men i det långa loppet infektera de allvarligt de ungas livsnerv och ge dem en förvänd uppfattning av livet. Vi hemställa, att alla de åtgärder vidtagas, som kunna skänka ett positivt innehåll åt dessa uttrycksformer, som kunna vara av utomordentligt värde för mänsklig gemenskap och social kultur.

Som närmaste praktiska åtgärder bedja vi få föreslå tillsättandet av konsulenter för ungdomsvård, som kunna biträda vid upprättandet av ungdomsråd och ungdomsgårdar, samt instruktörer i sånglekar, folkvisedanser och folkdanser, som kunna ge lekledarkurser på olika platser i landet och biträda med råd åt ungdomsföreningar, skolor, barnhem, skyddshem, ungdoms- och hemgårdar.

Siljanskolan, Tällberg den 1 juli 1941.

För ungdomsledarkursen:

SIGNE BERGNER ALM

HARALD ALM

Till Konungen.

Fågelfors folkbildningsråd representerande följande inom Fågelfors församling verksamma sammanslutningar: Fågelfors avdelning av Svenska röda korset, Ungdomens röda kors, Fågelfors föreläsningsförening, Fågelfors biblioteksstyrelse, Svenska missionsförbundets krets i Fågelfors, Fågelfors idrottsförening, A. B. F., S. L. U., Bondeförbundets avdelning, Kalmar läns högerförbunds avdelning, Folkpartiets avdelning, Socialdemokratiska gruppen, Logen Liljan av N. T. O., Manskören, representanter för kyrkan och lärarkåren, får härmed för Eders Kungl. Maj:t i underdånighet framhålla angelägenheten av att energiska åtgärder vidtagas för en sanering av ungdomens nöjesliv. Folkbildningsrådet vill här peka på nödvändigheten av sådana restriktioner för den privata nöjesindu-

strien, att kommun gives bestämmanderätt vid tillstånds beviljande och upplåtande av mark för denna industri. Folkbildningsrådet vill vidare peka på den stora klyfta, som måste uppkomma mellan dem, som har att arbeta för ungdomens fostran och dem som efter tillstånd av myndigheterna nu genom sina nöjeshallar endast söka ekonomisk vinning av ungdomens nöjesbehov. Ett oefterväntat krav, som måste ställas på envar arrangör — privat eller förening — av någon nöjesanordning är, att det inte i första hand blir ett ekonomiskt utnyttjande av i de flesta fall redan tidigare svaga kassor utan att arrangörerna i första hand ha skyldighet tänka på den kulturella standarden.

Snara åtgärder torde här vara av nöden.

Fågelfors den 14 juli 1941.

A Fågelfors folkbildningsråds vägnar:

Underdånigst

HANS JENSEN

vice komminister

Bilaga A 7.

Till Konungen.

Ett sunt nöjesliv är en nödvändig betingelse för folkets och ej minst ungdomens trivsel. Inom Söderåkra kommun såväl som annorstädes har nöjeslivet undan för undan tilltagit och är nu av en omfattning och art, att det måste väcka vissa betänkligheter hos var och en, som ivrar för ungdomens uppfostran i god anda.

Den mest beklagliga formen av nutida nöjesliv är den nöjesindustri, som florerar här och var, och som givit anledning till opinionsyttringar från skilda håll i landet. Från denna typ av nöjesliv har visserligen Söderåkra hittills varit ganska förskonat. Dock ha kringresande tivolisällskap av lägsta klass och zigenarband med okänd kyrkoskrivningsort ej sällan anordnat nöjestillställningar med underhaltigt program, vilka uteslutande avse, att tillföra vederbörande inkomst. Kommunen har utöver eventuell nöjesskatt ej haft någon som helst ekonomisk fördel härav, utan i stället har mången gång avsevärda belopp dragits från kommunen. Men långt mer än den ekonomiska betyder den moraliska sidan av saken. Uppenbart är, att dylika tillställningar sakna varje möjlighet att påverka ungdomens fostran i god riktning. En simpel ton och ett hållningslöst uppträdande är oftast rådande på dessa tillställningar, och exempel ha ej saknats på, att de direkt inbjudit till alkoholmissbruk och sedeslöshet. Dessa tillställningar sakna sålunda från kommunens synpunkt varje spår av berättigande.

De nöjestillställningar, som anordnas av inom kommunen verksamma föreningar, ha dels till uppgift att tillgodose det legitima behovet av förströelse, dels att anskaffa medel till föreningarnas byggnadskostnader och dylikt. Det ligger alltså något berättigat i denna verksamhet. Men den omständigheten, att föreningarna nödgas tillgripa nöjesanordningar för anskaffande av medel för sin

verksamhet, medför faror, i det att programmet oftast mera väljes med hänsyn till önskan att få en stor ekonomisk behållning av festen än med tanke på att detta skall ge något utöver nöjet för stunden. Därför ha dessa tillställningar så gott som uteslutande ägnats åt dans, och inslag av kulturell art i programmet äro skäligen sällsynta. Att ungdomens arbetsförtjänst förlösas på dessa fester är en beklaglig sak, men värre är, att dessa danstillställningar, som förekomma på ett eller flera ställen inom kommunen så gott som varje lördag och söndag under sommartiden, nedsätta arbetsförmågan och draga ungdomens intresse från de sociala, ideella och kulturella värdena samt livets andra stora problem. När vi genom idrott och dylikt vilja skapa fram en spänstig ungdom med stramare livsföring, så motverkas detta direkt av sådana oupphörligt återkommande nöjestillställningar med deras förflackande umgängeston och den påtagliga smakförsämring, som de underhaltiga programmen avsätta. I all synnerhet måste man i denna allvarstid reagera mot att ungdomen bokstavligen dansar bort sin tid. Röster ha länge höjts för att kultivera nöjeslivet och föra det över på ett sådant plan, att det fyller sin uppgift att ge vederkvickelse och avkoppling. Men kommunerna ha saknat varje möjlighet att inskrida härvidlag. Kontrollen av nöjeslivet åvilar uteslutande landsfiskalen, som emellertid saknar befogenhet att inskrida mer än beträffande den yttre ordningens upprätthållande.

För åstadkommande av en bättre tingens ordning synas tvenne önskemål vara att ur kommunal synpunkt framhålla: Dels borde kommunerna erhålla befogenhet att förbjuda sådan nöjesindustri, som endast är avsedd att tillföra enskild person vinning, och dels borde landsfiskalerna få större befogenhet att begränsa antalet fester inom en kommun även med hänsyn till andra omständigheter än ordningssynpunkterna.

Med stöd av vad ovan anförts, får kulturella nämnden i Söderåkra i underdånighet hemställa om sådan ändring i nuvarande lagstiftning, att ovan angivna synpunkter bliva beaktade.

Söderåkra den 16 juli 1941.

Underdånigst

AXEL BERGSTRAND

ordf.

Bilaga A 8.

Till Konungen.

Det offentliga nöjeslivet regleras genom kungl. kungörelse av den 10 juni 1932, enligt vilken vissa bestämmelser i ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 tillämpas för riket i dess helhet.

I enlighet härmed är nöjesfrågan att anse huvudsakligen som en ordningsfråga. Inom denna lagstiftningens och den allmänna ordningens ram må vem som helst fritt och i förvärvssyfte anordna offentlig nöjestillställning. En följd härav är, att det offentliga nöjeslivet blivit en omfattande affärsrörelse, och en stor mängd mer eller mindre privata affärsföretag uppstått i form av danslokaler, nöjesfält, dansbanor och tivolin. Bakom dessa står icke sällan ett kallt beräk-

nande profitbegär, och deras bärighet är beroende av en stor publiktillströmning. Man utnyttjar ock reklamens och teknikens alla publikdragande medel. Framgången underlättas förutom av ungdomens legitima nöjesbehov av sådana omständigheter som hemlivets tilltagande upplösning, undergrävd föräldraautoritet, trångboddhet, ökad fritid och ett ökat behov av kollektiv upplevelse. Mycket stora ungdomsskaror söka sig också tämligen regelbundet vecka efter vecka till dessa nöjesfält. Det bör särskilt uppmärksammas att denna publik numera till allra största delen utgöres av ungdomen i pubertetsåren. För dessa ungdomsskaror blir icke sällan nöjesmiljön av livsavgörande betydelse.

Det som här bjudes publiken är sällan ägnat att ge någon som helst behållning. Underhållningens haltlöshet och förytligande och neddragande verkningar äro däremot uppenbara. Härtill bidrager i synnerlig grad det tilltagande spritmissbruket och närvaron av vissa ansvarlösa element vid dessa tillställningar. Ungdomen, särskilt den yngre utsättes här för en andlig utarmningsprocess och neddragande inflytelser samt får sitt nöjesbehov onaturligt uppmatt. Logiken kräver att i detta sammanhang även pekas på den s. k. kolorerade eller enbart underhållningsbetonade veckopressen, dålig film och de former av restaurangrörelse, där offentlig dans och sprituskänkning gå hand i hand.

Dessa olika slag av nöjen och förströelser undergräva hänsynslöst samhällets fostrande verksamhet i hem, kyrka och skola och försvåra all den frivilliga ungdomsvård, som utövas av folkbildnings- och föreningsverksamheten. Sambandet mellan detta nöjesliv och den tilltagande ungdomsbrottsligheten och det ökade ungdomsfylleriet torde icke heller kunna förnekas.

Utvecklingen har nu nått den gräns, som icke utan allvarlig fara för vår ungdom och därmed för hela vårt lands framtid får överskridas. Därför anse underteknade, att snabba och radikala åtgärder äro av nöden.

Enligt vår mening synes det riktigast, att ungdomen själv får skapa ett nöjesliv, som i görligaste mån befrias från såväl privatpersoners som kommuners ekonomiska intressen, och som organiskt infogas i den sunda samhällsutvecklingen. Det allmänna föreningslivet med ideella, politiska och fackliga syften är förgrenat inom alla samhällsklasser och fyller redan viktiga medborgerliga uppgifter. Föreningslivets ungdomsorganisationer, inom vilka den ansvarskännande ungdomen vanligen har ledningen, har jämte sina speciella uppgifter även med framgång prövat olika utvägar till nöjesfrågans lösning beträffande de egna medlemmarna. Vi anse därför i varje fall landsbygdens nöjesfråga vara en lämplig arbetsuppgift för de olika ungdomsorganisationernas gemensamma självverksamhet. Nöjeslivet bleve då ett sannare uttryck för ungdomens normala nöjesbehov och fastare förankrat i samhällelig ansvarskänsla.

En ofrånkomlig förutsättning för realiserandet av denna tanke är emellertid samhälleligt stöd i kampen mot en samvetslös profithunger och moralisk upplösning jämte verksamma åtgärder till fritidsproblemets lösning. I anslutning till vad ovan anförts tillåta underteknade ungdomsorganisationer i Hallands län sig i underdånighet enträget anhålla, att det offentliga nöjeslivet i dess olika former snarast måtte göras till föremål för Eders Kungl. Maj:ts åtgöranden i enlighet med följande allmänna principer:

1. Restriktiva åtgärder mot den enbart underhållningsbetonade veckopressen, mot rättigheterna att förevisa dålig film, mot ungdomssuperiet och mot ungdomens tillträde till dans å restauranger samt mot alla som profitera på ungdomens nöjesbehov.

2. Kommunerna ges medbestämmanderätt vid anordnande av offentliga dans-tillställningar, särskilt sådana i förening med tivolinöjen samt ledda och utnyttjade i privat förvärvssyfte.

3. All nöjesskatt förstatligas och användes att tillgodose behovet av gemensamma lokaler ävensom till ekonomiskt stöd åt det allmänna föreningslivets fostrande och kulturella verksamhet.

Katrineberg i september 1941.

För Hallands distriktsorganisationer av:

SVENSKA LANDSBYGDENS UNGDOMSFÖRBUND
Holger Noord

SVERIGES SOCIALDEMOKRATISKA UNGDOMSFÖRBUND
Bertil Johansson

UNGSVENSKARNA, HÖGERNS UNGDOMSRÖRELSE
Georg Petersson

NATIONALTEMPLARORDEN
Evert Antonsson

GODTEMPLARORDEN
Gösta Hedman

NYKTERHETSORGANISATIONEN VERDANDI
instämmer, utan att biträda kravet punkt 3, i skrivelsens syftemål
A. Svensson

HALLANDS LÄNS FOLKBILDNINGSFÖRBUND
Dan Johansson

JORDBRUKARUNGDOMENS FÖRBUND
Karl Nilsson

ARBETARNAS BILDNINGSFÖRBUND
instämmer i skrivelsens allmänna syftemål
Gösta Josefsson

HALLANDS LÄNS NYKTERHETSFÖRBUND
Nils Wikström

SVENSKA LANDSBYGDENS STUDIEFÖRBUND
Ingemar Nilsson

HALLANDS IDROTTSFÖRBUND
instämmer utan att biträda kravet punkt 3, i skrivelsens syftemål
C. G. Fältström

HALLANDS GYMNASTIKFÖRBUND
instämmer i skrivelsens allmänna syftemål
Urban Hjärne

FRISKSPORTARFÖRBUNDET
Stig Winqvist

KATRINEBERGS FOLKHÖGSKOLA
Anders Pettersson

HALLANDS ANSGARIEFÖRBUND
Bertil Eklund

SVERIGES GODTEMPLARES UNGDOMSFÖRBUND
Stig Hårdvall

SVENSKA UNGDOMSRINGEN FÖR BYGDEKULTUR
Anders Bengtsson

Till Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastikdepartementet.

Dagens läge i Sverige kräver ett resolut ingripande mot det nöjesraseri, som gripit en stor del av den uppväxande ungdomen. Världshändelserna ha utvisat hur det går med nationer som gett sig hän åt en otyglad nöjes- och njutningslystnad. Därför anhålla vi, att regeringen med största möjliga skyndsamhet ingriper med nödiga åtgärder för att i tid rädda ungdomen ur den fördärvbringande nöjesindustriens klor.

Som en åtgärd av oskattbar betydelse vilja vi framhålla ett effektivt stöd åt varje ideell ungdomsorganisation, som i sin verksamhet visar sig kunna bjuda den allt mäktigare nöjesindustrien spetsen. Dessa organisationer, som ofta arbeta under svåra ekonomiska förhållanden, borde genom myndigheterna kunna erhålla bidrag till propaganda och därigenom nå ett ännu effektivare resultat.

Det gäller Sveriges framtid. Ett sundare nöjesliv skapar förutsättningar för ett lyckligare hemliv och ger härmed nyckeln till befolkningsproblemets lösande. En frisk och ansvarskännande ungdom med nya, rena ideal kräves för att vidmakthålla vårt lands hävdvunna ära och oberoende, och med detta faktum för ögonen må det stå klart för Sveriges regering och riksdag att ett snabbt och planmässigt inskridande mot de intressen som verka nedbrytande på ungdomens moral och andliga hållning är av nöden.

Göteborg den 21 oktober 1941.

GUST. GRÄNDE

GÖTEBORGS FRISKSPORTARKLUBB

Ester Olausson
sekr.

Bilaga A 10.

Till Konungen.

I den allmänna diskussionen ha frågorna om ungdomens fritid och därmed särskilt nöjesproblemet mer och mer trätt i förgrunden. Inte minst i vårt lands nuvarande beredskapsläge har hela detta problemkomplex allt mera bestämt påkallat allvarlig uppmärksamhet.

I medvetande om lägets allvar och det gemensamma ansvaret för statliga, kyrkliga och kommunala myndigheter och organisationer, som arbeta bland ungdomen, ha undertecknade, representanter från sammanslutningar, som inom Kronobergs län äro verksamma bland ungdomen, samlade till gemensam överläggning i Växjö den 26 oktober 1941, velat i underdånighet andräga följande.

Inom Kronobergs län finnas, enligt tillgängliga uppgifter för närvarande 133 festplatser för offentlig dans, varav 100 ägas och drivas av föreningar och 33 av privatföretag. I många fall äro föreningarna nödsakade att anordna regelbunden offentlig dans för att kunna ekonomisera byggnadsföretag (bygdegårdar,

ordenshus, idrottsplatser och liknande). I vissa fall synas kommunerna ha intresse av att offentlig dans bedrivs för att den kommunala delen av nöjesskatten skall fylla luckor i den löpande årsbudgeten. — Det synes oss vara ett uppenbart missförhållande, att samlingslokaler på landsbygden och i städerna, vilka inte minst nu och kanske särskilt i en eventuell efterkrigskris fylla en utomordentligt viktig samhällsuppgift, skola vara i stor utsträckning hänvisade till denna form av ekonomisering. Det synes oss som en rimlig utväg, att nöjesskattemedlen helt förstatligades. Därigenom skulle eventuella kommunala ekonomiska intressen kunna frikopplas från offentliga nöjestillställningar. Ur de statliga nöjesskattemedlen borde sedan efter ansökan anslag utgå till byggnadsföreningar och liknande sammanslutningar, vilka ha till uppgift att tillhandahålla samlingslokaler åt särskilt ungdomen på landsbygden och i städerna samt bidrag till uppförande av nya sådana lokaler. Därför borde av samma skattemedel utgå anslag till de sammanslutningar, vilka bedriva positivt arbete bland ungdomen (religiösa och ideella föreningar, idrottsföreningar etc.).

Det vore önskvärt med en sådan formulering av lagen om nöjesskatt, att offentliga tillställningar, som hava kulturellt syfte och icke avse att bereda enskild man ekonomisk vinning, skola befrias från nöjesskatt.

Genom kungörelsen av den 10 juni 1932 angående tillämpning för riket i dess helhet av vissa bestämmelser i ordningsstadgan för rikets städer erhöles landsfiskalerna (respektive magistraten) en betydelsefull nyckelposition, när det gällde det offentliga nöjeslivet, genom den dem tillagda rätten att meddela tillstånd och utfärda ordningsföreskrifter för offentliga nöjestillställningar. Erfarenheterna av dessa landsfiskalernas (och motsvarandes) nya funktioner gå i mycket skiftande riktning, beroende på olika praxis. Det synes, som om föreskrifterna i den P. M., som socialdepartementet utfärdade i samband med den nya kungörelsens ikraftträdande, icke alltid blivit omsatta i praktiken. Den samverkan med kommunalnämnd (eller motsvarande), som där starkt betonas som önskvärd, synes icke vara så allmän, liksom icke heller den samverkan, som i dessa hänseenden bör äga rum mellan angränsande landsfiskalsdistrikt (eller motsvarande) och som förutsättes ordnad genom länsstyrelsens försorg. En vidgad samverkan i antydd riktning synes mycket önskvärd, icke blott ur enhetlighetens utan också ur effektivitetens synpunkt. Det är sålunda enligt vår uppfattning rimligt, att kommunerna erhålla i lag fastställd yttranderätt beträffande till landsfiskalsämbetet (eller motsvarande) ingivna ansökningar om tillstånd att anordna offentliga nöjestillställningar. Särskilt när det gäller vissa sådana företag, som avse att bereda enskild man vinning (såsom zigenarföljens dansbanor, kringresande tivolföretag eller privatpersoners dansetablissemang av olika slag) måste det enligt vår mening anses i högsta grad ligga i kommunens intresse att taga ställning till frågan om beviljande av tillståndsbevis.

Det bör i detta sammanhang också framhållas, att en effektivare övervakning av att gällande nykterhets- och barnavårdslagstiftning efterlevs är nödvändig.

Hemmens fostrande och kontrollerande uppgifter i dessa och liknande sammanhang vore det tacknämligt att få kraftigt understrukna från statsmakternas sida.

Den i socialdepartementets ovan nämnda P. M. som självklar betraktade förutsättningen, att berusade personer och sådana personer, som eljest uppträda störande, icke skola lämnas tillträde till offentliga nöjestillställningar, är ingalunda i praktiken lika självklar. Det vore lämpligt, om de lokala ordningsvakternas verksamhet effektivt kontrollerades av i tjänsten överordnad.

Restaurangdans i samband med sprit- och vinservering borde förbjudas.

Man torde kunna ifrågasätta, om det icke vore lämpligt att i varje kommun ett organ skapades, som kunde, i samverkan med vederbörande landsfiskal (eller motsvarande) och barnavårdsnämnd, verka för nöjeslivets ans och hyfsning inom kommunen. Ett sådant råd borde bestå av representanter för kommunen och kyrkan samt ideella och religiösa organisationer och lämpligen benämnas ungdomsråd eller kulturråd (ungdoms- eller kulturnämnd).

De kommunala ungdoms- eller kulturråden borde i sin tur närmast sortera under en liknande institution, omfattande hela länet. Denna nämnd borde tillsättas av landsting och länsstyrelse och bestå av representanter från dessa, från kyrka och skola samt från de religiösa och ideella organisationerna inom länet. Nämnden, som kunde benämnas länsfritidsnämnd, borde, i samverkan med länets övriga centrala organ, främst länsnykterhetsnämnd och barnavårdskon-sulent, söka övervaka och positivt ordna ungdomens fritid.

Eventuellt kunde dessa råd, länets och kommunernas, organisatoriskt ankny-tas till Folkberedskapens upplysningsorganisation.

Vi äro medvetna om att en mångfald skiftande och angelägna uppgifter på-kalla statsmakternas intresse och ingripande i denna tid. Dock drista vi oss, i medvetande om de ovan anförda omständigheternas vikt för hela vårt folk, att i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes överväga och vidtaga lämpliga åtgärder.

Växjö den 26 oktober 1941.

Underdånigst

JOHN JOHANSSON

Rektor

Förbundsordförande i Jordbrukarungdomens förbund
Mötets ordförande

PEHR EDWALL

Stiftsadjunkt

Mötets sekreterare.

I uttalandet instämma följande av organisationerna i länet utsedda represen-tanter:

F. Jansson, Benestad, Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund
Th. Mattsson, Växjö, Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund
A. Johansson, Linneryd, Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund
G. Elmer, Växjö, Ungsvenskarna
Sv. Malmqvist, Växjö, Ungsvenskarna
Alvin Andersson, Slätthög, Folkpartiets Ungdomsförbund
Malkus Eriksson, Åseda, Folkpartiets Ungdomsförbund
G. Lücklig, Växjö, Arbetarnas Bildningsförbund
F. Ljungberg, Hovmantorp, Arbetarnas Bildningsförbund
H. Petersson, Växjö, Svenska Landsbygdens Studieförbund
T. Johansson, Ryd, Svenska Landsbygdens Studieförbund
Axel Andersson, Växjö, Kronobergs distriktsloge av I. O. G. T.
E. Rydström, Lidnäs, Kronobergs distriktsloge av I. O. G. T.
Å. Wassenius, Alvesta, Kronobergs distrikt av S. G. U.
Sara Gustavsson, Nöbbele, Kronobergs distrikt av N. T. O.
Erik Svensson, Annerstad, Kronobergs distrikt av N. T. O.

E. Ottosson, Häradsbäck, Ungdomsförbundet Heimdal
 A. Bogren, Linneryd, Ungdomsförbundet Heimdal
 A. Neikter, Skruv, Blå Bandet
 I. Wetterholm, Växjö, S. S. U. H.
 H. Grodzinsky, Växjö, S. S. U. H.
 L. G. Stensson, Växjö, Växjö stiftsråd
 B. Almgren, Växjö, Växjö metodistförsamling
 Sigrid Hård, Växjö, Växjö kyrkliga ungdomskrets
 Hillevi Samuelsson, Växjö, Växjö kyrkliga ungdomskrets
 Karin Johansson, Alvesta, Alvesta kyrkliga ungdomskrets
 Ingeborg Wiesel, Alvesta, Alvesta kyrkliga ungdomskrets
 E. Zachrisson, Växjö, Kronobergs läns kristliga ungdomsförbund
 A. Ahlerup, Växjö, Växjö missionsförsamlings ungdomsförening
 H. Fredriksson, Växjö, Växjö baptistförsamling
 E. Ström, Växjö, Växjö metodistförsamling
 I. Wettergren, Grimslov, Smålands gymnastikförbund
 G. Björklund, Växjö, Smålands idrottsförbund
 O. Sjöström, Ljungby, Sydvästra Smålands idrottskrets
 B. Fagerberg, Ljungby, Sydvästra Smålands idrottskrets
 I. Johansson, Alvesta, Alvesta G. O. I. F.
 E. Lennhoff, Drev, Kronobergs scoutdistrikt
 Greta Moberger, Växjö, Växjö flickscoutkår
 S. Löfquist, Växjö, Unga Örnar
 E. Malmén, Växjö, Unga Örnar
 Bertil Gustavsson, Växjö, K. F. U. M., Växjö
 B. Lundqvist, Växjö, K. F. U. M., Växjö
 Sia Cavallin, Växjö, K. F. U. K., Växjö
 Ingrid Sandstedt, Växjö, Kristliga gymnasistförbundet
 Göran Gauffin, Växjö, Kristliga gymnasistförbundet
 Ingrid Petersson, Växjö, Fria kristliga gymnasistförbundet
 S. Thörén, Växjö, Fria kristliga gymnasistförbundet
 H. Augustsson, Växjö, Läroverksföreningen Heimdal
 K. Lidholm, Växjö, Läroverksföreningen Heimdal
 Hj. Johansson, Lessebö, Folkparken, Lessebo
 Karin Westborg, Växjö, Röda Korsets växjöskrets
 Sigrid Vejde, Växjö, Röda Korsets växjöskrets
 Harriet Fagrell, Växjö, Växjö husmodersförening
 Helfrid Lücklig, Växjö, Växjö husmodersförening
 Anna Lücklig, Hovmantorp, Hovmantorps husmodersförening
 Astra Melén, Hovmantorp, Hovmantorps husmodersförening
 Anna Melander, Växjö, Kronobergs och Blekinge läns husmodersföreningars länsförbund
 Signe Wallgård, Växjö, Kvinnoföreningarnas beredskapskommitté för Kronobergs län
 Elsa Rudbäck, Växjö, Kvinnoföreningarnas beredskapskommitté för Kronobergs län
 Sylva Aaby-Eriksson, Gävetorp, Kronobergs läns lottaförbund

I uttalandet instämna följande vid samma tillfälle närvarande personer:

J. E. Anderbjörk, landsantikvarie, Folkberedskapens upplysningsnämnd	N. Dahllöf, rektor, Växjö
K. Melander, ungdomskonsulent	S. Gustafsson, rektor, Växjö
A. Tengbom, överlärare, länsnykterhetsnämnden	H. Stenow, rektor, Grimslov
N. Joh. Sundén, fattigvårdskonsulent	G. Lögdberg, lektor, Växjö
Annalisa Lyberg, hemkonsulent	Inga Åkerblom, fil. mag., Växjö
A. Bergstrand, provinsialläkare, Växjö	A. G. Johansson, direktör, Växjö
Eva Lundgren, rektor, Växjö	H. Ljungar, kyrkoherde, Moheda
	I. Arlid, domkyrkosyssloman, Växjö.

Till Konungen.

Evangeliska fosterlandsstiftelsens och De ungas förbunds årskonferenser med ombud representerande över 1 000 lokalföreningar med omkring 100 000 medlemmar och understödjande vänner från vårt lands skilda delar ha enhälligt beslutat att till Kungl. Maj:t inlämna följande resolution:

Med stigande oro få vi dagligen bevittna, huru det alltmer tilltagande nöjeslivet och den samtidigt starkt ökade ungdomsbrottsligheten hotar att leda till katastrof för hela vårt folk. Vi vilja därför framhålla som vår övertygelse att åtskilligt skulle kunna göras för det allmänna nöjeslivets reglering och sanering genom en utvidgad och skärpt lagstiftning. Det är en skam för vårt svenska folk i denna tid, att nöjesarrangörer få profitera på ungdomens lägre böjelser såsom faktiskt sker på många håll. En skärpt kontroll över den moraliska och sedliga halten i vad den moderna nöjesindustrien bjuder vår ungdom, en avsevärd begränsning av det nattliga nöjeslivet vid dansbanor och andra offentliga nöjesplatser och framför allt en effektivare kontroll över minderårigas deltagande i allmän dans bör — med god vilja — kunna åstadkommas. Motståndare mot lagstiftningsåtgärder på detta område tala oftast om att dessa bliva ineffektiva och därför meningslösa, emedan ungdomens nöjesbehov ändå alltid söker sig utvägar. Ungdomen kommer alltid att söka nöje och förströelser, men det är samhällets plikt att i görligaste mån undanröja fallgropar, som grävas för dem. Vi skydda oss för kristidens politiska och ekonomiska förvillelser och skador genom lagbestämmelser och skärpt kontroll. Vi må därför vara lika angelägna om att genom effektiv lagstiftning värna det dyrbaraste vi äga i vårt land, vår uppväxande ungdom. Det är ingen tvekan om, att om vår ordningsmakt utrustas med lagligt stöd, d. v. s. om den av lagstiftande myndighet erhåller nödig befogenhet, den också kan utöva en ganska effektiv kontroll i här berörda avseenden.

På grund av vad sålunda anförts vilja vi i underdånighet framföra vår allvarliga vädjan, att kraftiga och skyndsamma åtgärder på lagstiftningens område vidtagas för att rädda skaror av vår svenska ungdom från den moraliska undergång, som nöjesindustrien och framför allt den profithungrande, hotar att bringa den genom sitt utnyttjande av dess sämre böjelser.

Stockholm den 19 februari 1943.

På Evangeliska fosterlandsstiftelsens styrelses vägnar:

NILS DAHLBERG

Missionsföreståndare.

Till Herr Statsrådet och Chefen för Justitiedepartementet.

Länsnykterhetsnämnden i Kristianstads län får härmed hemställa, att Herr Statsrådet ville uppdraga åt ungdomsvårdskommittén att omedelbart till utredning upptaga frågan om förbättrad ordningsvaktställning och andra åtgärder, som kunna finnas lämpliga för avvägbringande av bättre ordning vid offentliga danstillställningar å landsbygden, samt att framlägga förslag härom utan avbidan på färdigställandet av kommitténs utredning i övrigt.

Länsnykterhetsnämnden, som den 2 mars 1944 till statsrådet och chefen för finansdepartementet avgivit yttrande över ett av inom finansdepartementet tillkallade sakkunniga avgivet betänkande angående nykterhetstillståndet under krigsåren, stat. off. utr. 1944: 3, har i sitt yttrande såsom en av de främsta orsakerna till det mindre goda nykterhetstillståndet bland landsbygdens ungdom angivit den bristfälliga övervakningen vid landsbygdens nöjesplatser. I betänkandet, s. 214 f, behandla de sakkunniga denna fråga, men anse sig ej behöva ingå närmare på densamma enär de sakkunniga inhämtat att ungdomsvårdskommittén upptagit frågan till ingående behandling. Länsnykterhetsnämndens erfarenheter av hithörande förhållanden äro av så nedslående art, att länsnämnden för sin del anser att spörsmålet kräver en snabb lösning. Då det är möjligt att kommittén har för avsikt att behandla frågan i ett större sammanhang, vilket förmodligen skulle verka i fördröjande riktning, har länsnykterhetsnämnden ansett sig böra begära Eder medverkan för att snabbt ernå nödiga förbättringar.

Länsnykterhetsnämnden vill upplysa, att länsstyrelsen i Kristianstads län för detta läns vidkommande har spörsmålet under prövning i anledning av en av länsnykterhetsnämnden gjord framställning, varöver länsnykterhetsnämnden senast den 3 december 1943 avgivit påminnelser.

För att visa exempel på huru de påtalade förhållandena i vissa fall kunna ställa sig i länet för närvarande, bilägger länsnykterhetsnämnden två av statspolisen utarbetade promemorior över på länsnykterhetsnämndens föranstaltande företagna polisundersökningar jämte ett av vederbörande landsfiskal i anledning av den ena undersökningen avgivet utlåtande. Dessa båda fall torde icke kunna anses som enstaka utan liknande förhållanden äro säkerligen rådande på flera andra håll.

Kristianstad den 6 maj 1944.

På länsnykterhetsnämndens vägnar:

CARL DAVIDSSON

/Oläsligt namn

Bilaga A 13.

Till Ungdomsvårdskommittén angående åtgärder till främjande av ungdomens nykterhet.

1. Vid prövningen av åtgärder för höjande av ungdomens nykterhet måste man såsom en viktig utgångspunkt fastslå, att nykterhetsfrågan för ungdomens del icke kan isoleras från nykterhetsproblemen i allmänhet. De äldres vanor ge ständigt reflexer åt ungdomens vanebildning. Dessutom måste fastslås, att det icke torde finnas några åtgärder av verkligt genomgripande effektivitet, vilka kunna tjäna som medel att förebygga eller inskränka skadliga alkoholvanor enbart hos ungdomen. Skall ungdomens nykterhet befordras, äro samhällsåtgärder av allmänt nykterhetsfrämjande karaktär med långt större räckvidd än hittills erforderliga. Därjämte bör starkt betonas, att en avgörande förutsättning för ungdomsfylleriets tillbakaträngande är ökad personlig ansvarskänsla hos den äldre generationen genom ett i livsföring ådagalagt bättre föredöme, som bland

annat ofrånkomligen måste taga sig uttryck i ett övergivande av en nedärvd, i hög grad förlegad inställning till alkoholen i riktning mot en allt allmännare total brytning med de fördärliga alkoholtraditionerna.

2. En bred opinion, sannolikt omfattande en majoritet i folket, är av den meningen, att avalkoholisering av skilda slag av nöjeställningar är en näraliggande saneringsåtgärd, som också torde ha förtjänsten att ligga inom det möjligas gräns. En ledande princip bör i varje fall vara, att ungdomens legitima nöjesutövning icke skall sammankopplas med alkoholförtäring, då man bör eliminera det riskmoment från sedlig synpunkt, som alkoholpåverkan tillför. Därjämte är alkoholens avlägsnande från nöjeslivet angeläget från den synpunkten, att ungdomens naturliga behov av att få komma samman för att ha roligt icke skall ha till följd att man tillägnar sig alkoholvanor såsom en normal detalj i nöjeslivet. Några nödvändiga och icke särskilt svårarrangerade åtgärder för denna principens genomförande torde vara följande:

a) Undantagslöst förbud mot tillstånd till utskänkning av alla slag av alkoholdrycker i samband med dans. Härom anförde Sveriges nykterhetsvänners landsförbund i infordrat yttrande till riksdagens andra kammars första tillfälliga utskott över ungdomsvårdsmotionerna vid årets riksdag: »Dylik dans förekom som bekant inte före världskriget. Den torde ha tillkommit som ett försök från restauratörernas sida att vinna ersättning för den sammansmältning av kundkretsen, som åtföljt det under kriget införda måltidstvänet och begränsningen av utskänkingskvantiteterna. Detta syfte har i viss mån nåtts. Genom restaurangdansen har restaurangpubliken sålunda undergått en artificiell utvidgning. Till restaurangen har lockats ungdom som egentligen icke haft behov av den i dess egenskap av förplägnadsställe. Det är ur samhällets synpunkt angeläget att restaurangen återföres till sin egentliga uppgift och att nöjeslivet skiljes från alkoholutskänkning. Uppfattningen att ungdomens nöjesliv under dylika omständigheter skulle söka sig ut i ännu ogynnsammare banor är enligt landsförbundets mening icke välgrundad. Skulle antalet restauranger vid en sådan ändring bli alltför stort bör detta antal uppenbarligen i motsvarande mån minskas.» Landsförbundet har fått aktuell bekräftelse på att restauratörerna söka kompensera nedgången i restaurangrörelsens lönsamhet genom att anordna restaurangdans. Sålunda meddelas från Kopparbergs län, att uppvaktning från restaurangägarhåll för länsstyrelsen i länet i syfte att öka antalet danstillstånd förekommit med särskilt framhållande av, att kristiden medfört ekonomiska svårigheter för dem, vilka man alltså vill eliminera genom restaurangdans. Utvecklingen har alltså i detta län gått därhän, att restaurangdans nu nära nog blivit av grundläggande betydelse för restaurangnäringens ekonomiska bärighet. Antalet dylika tillstånd i länet har ökat från 214 år 1939 till 337 år 1941. Utvecklingen i landet i dess helhet i detta avseende giver också vid handen, att den undantagsparagraf, enligt vilken tillstånd till restaurangdans kan beviljas vid särskilda tillfällen, regelmässigt tillämpats med en allmän ökning av restaurangdansens frekvens som följd. Gällande bestämmelse i fråga om förbud mot dans i samband med rusdrycksutskänkning måste utan undantag respekteras för att förhindra att ungdomen samtidigt med nöjesbehovets tillfredsställande frestas i sådan omfattning som nu är fallet och också faller för frestelsen att tillägna sig dyrbara alkoholvanor. Bevillningsutskottet har år 1937 icke utan skärpa uttalat sig i samma riktning.

b) I syfte att förbättra ordningen och höja nykterhetstillståndet på nöjesplatser bör en översyn av ordningsstadgan för rikets städer verkställas. Det bör

stadgas förbud mot varje slag av alkoholförtäring och -försäljning å dylika platser. Av alkohol märkbart påverkade personer böra förbjudas tillträde till dessa. Föreskrift bör slutligen utfärdas, att person, som uppträder märkbart alkoholpåverkad eller förtär alkoholdrycker inom område för nöjesarrangemang, skall avvisas. — Starka skäl tala för att samma bestämmelser införas beträffande idrottsplatser. Onykterhet bland ungdom i samband med idrottstävlingar är en icke sällsynt företeelse.

3. Både under nuvarande förhållanden och om ovan under punkt 2 angivna åtgärder genomföras erfordras effektivare bevakning över nöjesplatserna. En kår av auktoriserade ordningsvakter bör i detta syfte skapas i varje län. Arrangörer av nöjestillställningar böra åläggas att anlita sådana auktoriserade ordningsvakter, vilka var och en icke böra knytas vid viss nöjesplats (framför allt icke till sådan plats å vederbörande vaks hemort) utan tjänstgöra å olika platser inom länet under skilda delar av året. Vid åtminstone större idrottsplatser och -evenemang synes en liknande ordning erforderlig.

4. Betydelsen av en effektiv nykterhetsundervisning i skolorna bör kraftigt understrykas. Det är också av största vikt, att statsmakterna genom tillräckliga anslag möjliggöra nykterhetsupplysning och nykterhetspropaganda bland den vuxna ungdomen. Undervisning i alkoholfrågan och om nykterhetsarbetet bör förekomma inom all utbildning av ungdomsledare.

Stockholm den 23 maj 1942.

SVERIGES NYKTERHETSVÄNNERS LANDSFÖRBUND

Alf Norbäck

Oskar Franzén

Joel Kullgren

Daniel Wiklund

Bilaga A 14.

Till 1939 års Ungdomsvårdskommitté, *Stockholm.*

Mäster-Olofsgårdens föräldraförening har vid tre olika tillfällen diskuterat frågan angående barnens biografbesök, särskilt de s. k. barnmatinéerna på söndagarna. Den har vid sammanträde söndagen den 28 mars beslutat göra följande uttalande:

»Föräldraföreningen inser till fullo den betydelse, som god film såsom åskådningssmedel har att levandegöra det kunskapsstoff, som den unge har att inhämta, ävensom det värde filmen kan ha såsom god förströelse.

Den film, som nu bjuds våra barn, anse vi icke ens uppfylla lågt ställda krav. Detta i betraktande av att barn såsom omogna icke i likhet med vuxna välja film utan kritiklöst besöka första bästa biograf, oberoende av vad som bjudes. Denna utgöres ofta av klipp ur äldre, utspelade filmer, som ursprungligen inspelats för vuxna människor och vars tendens i regel ej ändrats i sådan grad att den kan anses ägnad att spelas för barn. Dessa matinéprogram anse vi nedbrytande, irriterande och eggande på barnasinnets och därför på intet sätt i linje med den fostran, som hem och skola vill ge och som myndigheterna böra slå vakt om. Ur hemmens synpunkt ifrågasätter föreningen starkt lämplighe-

ten av att anordna barnmatinéer *på söndagen*, den enda dag i veckan då familjen borde ha tillfälle att gemensamt söka förströelse och rekreation utan att behöva utstå den konkurrens om barnasjälarna, som dessa »barnmatinéer» innebära.

Som ett första steg att komma till rätta med problemet anser föreningen att det vore önskvärt, att censurförfarandet ändrades därhän, att särskild censur inrättades för den barntillåtna filmen och att denna filmkategori uppdelades i tvenne klasser; en lämpad för småbarnen upp till 9 år och en för åldrarna däröver upp till den övre gränsen för barntillåten film, för närvarande 15 år, men — som enligt föreningens mening — borde höjas till 16 år, d. v. s. åldersgränsen för deltagande i offentlig dans. Vidare bör censurkommittén vara så sammansatt, att minst en utbildad barnpsykolog är ledamot av denna.

Förestående uttalande grundar sig på ett flertal medlemmars egna iakttagelser vid besök på ifrågavarande barnföreställningar ävensom på uttalande av expert, som genom egna regelbundna barnmatinébesök och genom bland barn anställda undersökningar förvärvat sig ingående kännedom om dessa filmers inverkan och intryck på barnen.

Föreningen anser slutligen, att problemet icke helt kan lösas genom restriktiva åtgärder, utan bör det ligga i samhällets intresse att tillvarataga de oerhörda möjligheter, som filmen kan bjuda. En av dessa möjligheter torde vara, att av nöjesskattemedel statssubventionerad produktion av filmer, inspelade speciellt för barn inom den lägsta ålderskategorin verkställas.»

Föreningens styrelse erhöi i uppdrag att låta 1939 års ungdomsvårdskommitté erhålla del av ovanstående uttalande och att hemställa att kommittén ville beakta den stora betydelse frågan har ur allmän uppfostringssynpunkt och i synnerhet för den profylaktiska ungdomsvården.

Under hänvisning till vad ovan anförts får styrelsen för Mäster-Olofsgårdens föräldraförening vördsamt anhålla, att kommittén måtte taga del av och beakta här framförda synpunkter.

Stockholm som ovan.

För Mäster-Olofsgårdens föräldraförenings styrelse:

A. L.

(A. LÖFBERG)

Ordförande

/ D. Abelman

Sekreterare

Bilaga A 15.

Till Ungdomsvårdskommittén.

För vinnande av enhetlig praxis med avseende å meddelande av tillstånd för anordnande av offentlig nöjeställning torde i en blivande förordning uttryckligen böra angivas, under vilka förutsättningar sådant tillstånd skall erhållas. Undertecknade får i sådant syfte föreslå, att anmälan skall göras hos lokal polismyndighet, dock först efter det sökanden i annat forum, förslagsvis kungl. socialstyrelsen, erhållit något som kan liknas vid ett utövningsbevis vilket utvi-

sar att sökanden innehar de i lagen föreskrivna förutsättningarna för bedrivandet av offentlig friluftsnöjeställning.

Föreningens väsentliga yrkande går sålunda ut på en skärpt förhandskontroll gentemot envar, som på ett eller annat sätt ämnar arrangera offentlig friluftsnöjeställning, och att denna förhandskontroll centraliseras.

Anordningen med en central för hela riket gemensam granskning av ansökningar om rätten att bedriva dans, tivoli, uppvisning i professionell sport och dylikt har till syfte att skapa en viss trygghet för dels samhället och dels för de lojala nöjesarrangörerna och öka möjligheten att utestänga de illojala. Emot detta förslag kan den invändningen möjligen befaras, att föreningen därmed skulle avse att skapa ett yrkesmonopol. Det må då bestämt framhållas, att frågan icke är om kontroll eller icke kontroll utan om lokal kontroll eller *central* kontroll. Den nuvarande ordningsstadgan föreskriver lokal kontroll i det att tillstånd till offentlig nöjeställning skall inhämtas hos polismyndigheten i orten. Den omständigheten att kontrollen centraliseras kan icke på något sätt sägas gynna den ena framför den andra, och i vart fall blir det den centrala myndigheten, som ensamt blir beslutande.

Emot föreningens förslag kunde måhända också invändas, att det väl kunde komma på ett ut om det vore en lokal eller en central myndighet, som meddelade tillståndet, enär i alla fall den centrala myndigheten måste förlita sig på den lokala myndighetens rapporter och vitsord. Detta är riktigt nog, men föreningen, som är väl initierad på detta område, måste dessvärre såsom sin synnerligen bestämda uppfattning uttala, att redan den omständigheten att de förseelser en person gjort sig skyldig till i ett polisdistrikt bleve centralt registrerade, skulle på ett alldeles avgörande sätt åstadkomma en sovring inom det klientel, som nu giver sig ut för dans- och tivoliidkare.

Vid den centrala myndighetens prövning av frågor, huruvida utövningsbevis bör lämnas, kan lämpligen yttranden inhämtas från polismyndigheten i den ort, där nöjesarrangören är mantalsskriven. Redan kravet att nöjesarrangören skall vara mantalsskriven torde komma att eliminera flertalet av de personer, som nu föranleda befogade klagomål mot nöjesarrangemangens handhavande. Polismyndigheten i mantalsskrivningsorten skulle således ha att företaga en utredning om sökandens person. Utredningen bör avse att vederbörande betalt sina skatter till stat och kommun, att han är känd för ett nyktert och ordentligt levnadssätt, att han besitter erforderlig yrkeskunnighet för yrkets utövande — en sak varom nöjesidkarnas organisationer kunna ge upplysningar. I övrigt torde polismyndigheten ha att skaffa sig upplysningar från olika personer i vederbörandes hemort.

Omfattningen av den prövning, som polismyndigheten har att verkställa, torde kunna närmare regleras genom underhandsinstruktioner till vederbörande länsstyrelse. Såsom förhållandena äro nu torde någon undersökning av här föreslagen art knappast förekomma.

I de resolutioner, som bruka utfärdas angående tillstånd till offentlig nöjeställning, brukar anges vilka olika attraktioner, som få förekomma, varjämte vissa allmänna regler givas angående ordningshållning, tid för öppethållande, rätt för minderåriga att besöka tillställningen och dylikt. Det torde vara önskvärt att jämväl det från central myndighet utgivna utövningsbeviset innehåller föreskrifter av denna art. Att ur beviset utesluta bestämmelserna om vilka attraktioner som få av nöjesanordnaren tillhandahållas allmänheten torde icke vara tillrådligt. I de nuvarande polistillstånden angivas endast arten av de

attraktioner som få användas, men däremot ges inga föreskrifter om hur många attraktioner av det särskilda slaget, som får utnyttjas. I denna del våga vi föreslå, att en administrativ praxis av visst slag borde komma i tillämpning. Tankegången är härvid att söka hålla den offentliga nöjesrörelsen, då speciellt tivolirörelsen på en ur sociala och estetiska synpunkter önskvärd nivå. Erfarenheten visar, att attraktioner av hög klass, t. ex. berömda vokalartister och dylikt lockar en stadgad och ordningsam publik till nöjesplatsen. Erfarenheten visar också, att förhandenvaron av dylik god genomsnittspublik gynnsamt inverkar på ordningen på nöjesplatsen. Personer som eljest kunna tänkas söka sig dit i syfte att roa sig med ett mindre välartat beteende, förlorar lusten därtill då de äro medvetna om att observeras av ett stort antal stadgade människor. Man kan alltså våga påstå, att en nöjesrörelse, som befinner sig på en hög nivå direkt tjänar ordningsintresset.

Landets tivoliidkare vill alltså frivilligt erbjuda sig att underkasta sig föreskrifter, som tillgodose detta syfte att hålla tivolirörelsen på en hög nivå. Det bör med skärpa framhållas, att härigenom på intet sätt avses att skapa något monopol för ekonomiskt bättre lottade nöjesarrangörer. Ingenting hindrar, att man i administrativ praxis på området ger tillstånd till nöjesidkare, som ha ett mindre rikligt urval av olika attraktioner.

Kontroll eller föreskrifter angående de anordningar, som få tillhandahållas allmänheten, är ingalunda något i vår lagstiftning eljest okänt. I den mån samhället över huvud taget anser sig ha behov av att utöva kontroll över viss näringsgren, kommer denna kontroll att avse både fasta och rörliga anordningar. I fråga om rätt till pilsnerutskänkning kontrolleras ju huruvida utskänkningslokalen är lämplig. Offentliga samlingslokaler kontrolleras ur synpunkten om eldfara, luftväxling och dylikt. Socialstyrelsen utfärdar speciella föreskrifter för att tillgodose hygien och säkerhet på skilda arbetsplatser. Ehuru väl genom dessa föreskrifter förutsättes att endast den, som kan tillhandahålla anordningar av godkänd beskaffenhet, får driva sin näring, har man dock däri icke velat se något konkurrenshinder, som skulle monopolisera näringsutövningen för mera välbärgade personer.

Sammanfattande förslag till förordning angående tillståndsgivning för nöjestillställning

Verksamhetslicens

Ansökan om verksamhetslicens skall ställas till kungl. socialstyrelsen och ingivas eller insändas till länsstyrelsen i det län inom vilket sökanden har sin hemvist.

Ansökningen skall vara åtföljd av vederbörligt åldersbetyg, bevis att vederbörande råder över sig och sin egendom samt intyg från polismyndigheten i hemorten att vederbörande gjort sig känd för en ordentlig och skötsamandel. Vid ansökan skall vidare fogas bevis från tvenne trovärdiga personer angående de anordningar över vilka sökanden råder, intyg av samma beskaffenhet angående sökandens yrke och verksamhet under de sist förflutna fem åren, bevis att sökanden fullgjort sin skatteskylldighet till stat och kommun.

Är ansökningen ej åtföljd av fullständig utredning i här angivna avseenden eller finner KB eljest ytterligare upplysningar av sökanden behövlige, äger länsstyrelsen antingen förelägga sökanden att inom viss tid inkomma med erforderliga upplysningar eller genom kronobetjänings försorg av sökanden inhämta sådana upplysningar. Därjämte åligger det KB att i erforderlig utsträckning införskaffa utredning såväl om sökandensandel som ock rörande övriga omständigheter, vilka kunna inverka på prövningen av ärendet.

Skulle anmälan mot nöjesanordnare inkomma till socialstyrelsen äger socialstyrelsen efter licensinnehavarens hörande över anmälningen tilldela den felande varning eller i svårare fall fråntaga vederbörande rätten för viss tid eller för alltid att vara nöjesanordnare.

Polistillstånd. (Ordningsstadgan)

1. Med offentlig tillställning förstås sådan sammankomst eller föreställning i vilken andra medgivnas deltaga än medlemmar i viss förening eller visst sällskap, jämte dessas familjemedlemmar eller av anordnaren direkt inbjudna föreningar, sällskap eller personer, detta vare sig deltagarna avfordras eller erlägger avgift eller ej.

2. En var som vill i riket anordna offentligt möte eller föredrag, sång och musik, som ej är att hänföra till andaktsövning eller föreläsning vid allmän anstalt eller anordna sceniska föreställningar av dramatisk eller musikalisk art, eller idrottstävlingar, som i allmän tidning eller annorledes bekantgöres eller vartill inträdeskort försäljas eller avgift på ett eller annat sätt avfordras deltagarna, eller vartill allmänheten annorledes har tillträde, skall därom göra anmälan till polismyndigheten.

3. Dylik anmälan skall vara ingiven senast 48 timmar innan tillställningen hålles.

4. Den som anmäler tillställning, varom i andra stycket talas, vare pliktig när så av polismyndigheten påfordras, ej mindre styrka att den uppgivna platsen blivit av ägaren eller innehavaren upplåten för ändamålet, än även att om tillställningens ändamål och beskaffenhet, lämna polismyndigheten de upplysningar den önskar för att kunna meddela erforderliga ordningsföreskrifter vid äventyr att tillställningen icke skall anses vara vederbörligen anmäld.

5. Den som vill i riket anordna nöjestillställning, som i allmän tidning eller annorledes kungöres och vartill inträdeskort försäljas eller inträdesavgifter på ett eller annat sätt avfordras deltagarna eller vartill allmänheten annorledes har tillträde, och varvid förekommer dans i vilken de besökande äger deltaga, uppvisning i professionell sport, akrobatiska konststycken, uppträdande av konstcyklister, illusionister och dylikt, nöjesföreläsningar, skjutbanor, karuseller eller annan nöjesåkning, skall här för utverka polismyndighetens tillstånd och vare förbjudet att innan dylikt tillstånd meddelats utlämna inträdeskort, fordra, begära eller mottaga avgift.

6. Ansökan om dylikt tillstånd skall vara ingiven senast sju dagar innan tillställningen hålles.

7. Tillstånd, varom i femte stycket förmäles, må endast meddelas innehavare av verksamhetslicens, utfärdad av kungl. socialstyrelsen eller person som på annat sätt har socialstyrelsens medgivande.

8. Av socialstyrelsen utfärdad verksamhetslicens skall angiva:
- a) för vem den är utfärdad,
 - b) vilket slag av tillställningar det avser,
 - c) att innehavaren av verksamhetslicensen ej må anordna andra nöjen än sådana, som omfattas av verksamhetslicensen.

Därest icke särskilda skäl till annat föranleda, skall såsom villkor för erhållandet av tillståndsresolution gälla följande:

- a) att andra nöjesanordningar än de i verksamhetslicensen angivna icke få anordnas utan särskilt tillstånd av socialstyrelsen,
 - b) att fritt tillträde till nöjestillställningen skall lämnas polismyndigheten,
 - c) att tillställningen ej må påbörjas innan de av polismyndigheten förordnade ordningsmännen infunnit sig,
 - d) att barn under 16 år icke få givas tillträde till nöjesområdet för så vitt de icke äro åtföljda av föräldrar eller av annan till mogen ålder kommen person,
 - e) att barn under 18 år icke få lämnas tillträde till dansbanor,
 - f) att tid för öppethållande icke må utsträckas längre än till kl. 23.00 å söckendagar och helgdagar eller till kl. 24.00 å helgdagsaftnar.
 - g) För det fall det av polismyndigheten anses påkallat skall angivas den tid för vilken tillståndet gäller och det antal personer som högst få medgivas tillträde samtidigt vid tillställningen samt i den mån fråga är om sådana akrobatiska konststycken vilka synas kunna medföra fara för åskådarnas eller de uppträdandes liv eller säkerhet, erforderliga säkerhetsföreskrifter utfärdas.
 - h) Att de föreskrifter i övrigt, som kunna vara meddelade av polismyndigheten, brandmyndigheten och hälsovårdsmyndigheten i orten skola iakttagas.
- Skulle polismyndigheten finna att nöjesanordnaren bryter mot föreskrifterna i tillståndsresolutionen eller andra för nöjesverksamheten gällande föreskrifter eller eljest handhar sitt uppdrag på ett sätt, som står i strid mot goda seder, åligger det polismyndigheten att därom skyndsamt underrätta socialstyrelsen.

Stockholm den 10 december 1943.

SVERIGES AMBULERANDE
NÖJESTIVOLIÄGAREFÖRENING u. p. a.

C. F. Danneman

SVERIGES
TIVOLIÄGAREFÖRENING

Leif Andersson

Bilaga A 16.

Till Ungdomsvårdskommittén.

I anslutning till en av Kungsholms kooperativa kvinnogille i samarbete med A. B. F. under januari—mars 1944 anordnad studiekurs i psykologi med föreläsningar och diskussioner ha deltagarna, ett 100-tal, beslutat tillstålla den statliga ungdomsvårdskommittén samt Stockholms stads ungdomskommitté följande uttalande:

Uppfostrans mål i ett kultursamhälle är att dana ansvarskännande, fria personligheter, i stånd till att gestalta livet på sådant sätt, att de bästa mänskliga egenskaperna komma till uttryck. Samhället måste i detta syfte slå vakt om hemlivet — den ojämförligt viktigaste uppfostringsfaktorn — genom att

uppföra bostäder som möjliggöra ett sådant samt på ett verksammare sätt än nu sker stödja ideellt arbete i olika former. Alla välgrundade åtgärder böra sålunda vidtagas för att i största möjliga utsträckning göra ungdomen delaktig av de ideella ungdomsrörelsernas karaktärsdanande verksamhet.

En tvingande nödvändighet synes vara att staten snarast mer effektivt understöder strävandena att taga hand om ungdomen vid den tid då skolgången är avslutad och de unga kastas ut i förvärvsarbetet. Det är vid denna tidpunkt de sammansluta sig i ligor och gäng under en eller annan »skicklig» ledare och därefter lätt komma in på brottets bana. Särskilt gäller detta de psykiskt undermåliga och särpräglade ungdomarna, vilkas eftervård alltmera insetts nödvändig. Samhällets åtgärder härvidlag måste konsekvent fullföljas.

Trots vidtagna förbättringar inom ungdomsvården äro de nuvarande förhållandena allt annat än tillfredsställande. De unga drivas i icke liten utsträckning ut att tillbringa sin lediga tid på gatan eller på ett eller annat obskyrt kafé och råka därunder lätt på kant med tillvaron. Detta måste i hög grad tillskrivas det förhållandet att icke lämpliga lokaler avsatts för ungdomen, där den kan samlas för att under självkontroll roa sig eller syssla med nyttig eller självbildande verksamhet. Inom varje fastighet eller i varje fall inom varje kvarter borde finnas samlingslokaler av enklare slag, i vilka den uppväxande ungdomen kan samlas i och för utövande av något slag av sysselsättning under fritiden. De ideella ungdomsföreningarna borde i ökad utsträckning lämnas ekonomiskt bistånd vid förhyrandet av lokaler.

De nuvarande icke tillfredsställande förhållandena torde även få tillskrivas bristen på ungdomsledare med kunskap om och förståelse för ungdomsårens psykiska egenheter och svårigheter. Ungdomsledarkurser ägnade att avhjälpa denna brist böra i vidgad utsträckning möjliggöras.

För att ungdomen skall undgå att bli offer för »jazzmentaliteten» och den därmed åtföljande personlighetsförflackningen, borde redan under skoltiden förebyggande åtgärder vidtagas. Sålunda kan barnens stilkänsla väckas och en solid grund för personlighetskultur läggas genom att barnen bibringades levande intresse för olika konstarter, varvid större lyhördhet skulle visas för deras särskilda läggning. I teckningsundervisning kunde exempelvis skulptering och modellering mera uppmuntras. Införande av folkdans och folkvisedans, förslagsvis i anslutning till gymnastikundervisningen — som ideal får uppsättas ett folkdanslag i varje skola — skulle utom att väcka intresse för sund och frisk dans samt vårt värdefulla kulturarv även bli ett verksamt medel att leda ungdomen in i de ideella ungdomsföreningarna. En med de ideella ungdomsföreningarnas sätt att arbeta väl förtrogen person skulle därvid anlitas och är, synes det oss, i lika hög grad som gymnastiklärare värd att anställas kommunalt.

Vår uppfattning är att frihetens linje icke utan tvingande skäl bör övergivas, men i de fall, då påverkbarheten är större än kritikförmågan måste barn och ungdom skyddas från skadliga impulser. Detta gäller särskilt i fråga om film, litteratur och dans.

Då det tyvärr är så, att omdömeslöshet och penningintressen frambringa en myckenhet av undermålig film och litteratur samt dans i osunda former, vädja vi till såväl myndigheter som enskilda personer i ansvarsställning att på alla sätt värna de unga från det negativa inflytande som kan härledas från detta håll.

Den statliga filmgranskningen skulle med mottot »endast det bästa är gott nog» skärpas på sådant sätt, att undermålig film icke tilläts, samt att censuren iakttag att barn tillåten film icke (à la Lasse-Maja) fick förhårliga egenskaper

och händelser som strida mot sammanlevnadens elementära krav. Det synes oss även som om åtskilliga barn tillåtna filmer medföra skadlig chockverkan, varför en strängare granskning ur denna synpunkt tillrådes.

Ökat kommunalt och statligt understöd borde lämnas åt positivt inriktad film och litteratur och liknande verksamhet, som utvecklar barnens medborgarsinne, självaktivitet och omdömesförmåga. Barnteaterverksamheten borde sålunda i ökad utsträckning uppmuntras. Omöjligt synes icke att detta kunde ske i samverkan med biografägarna.

Ändamålsenligt vore säkerligen att upprätta en officiell instans av något slag, som fortlöpande till föräldrarnas tjänst bedömde och värdesatte film och litteratur avsedd för barn och ungdom, gärna så att de lämpliga alstren erhöle viss auktorisation. En vidgad upplysningsverksamhet beträffande olämplig film och litteratur är även av nöden påkallad.

Många av kursdeltagarna, de flesta föräldrar och målsmän, vilka jämte uppfostrare såsom lärare m. fl. utgjort de närvarande vid studiekursen, ha uttryckt oro över att de samhälleliga åtgärderna insättas för långsamt för att kunna råda bot på de föreliggande missförhållandena. Till sist uttalas därför en förhoppning att pågående utredningar — givetvis utan att riskera det slutliga resultatet — slutföras och resulterar i erforderliga samhälleliga åtgärder med största möjliga skyndsamhet.

Stockholm den 5 april 1944.

För studiekursen:

A. ENGLUND
Studieledare

KARIN NÄHR
Kursledare

LÄNSSTYRELSEARNAS OCH DOMKAPITLENS ÖNSKEMÅL
RÖRANDE ÅTGÄRDER FÖR EN SANERING
AV NÖJESLIVET

SÅSOM å sid. 10 i detta betänkande omnämmts, inkom under år 1941 bland annat följande tre till Kungl. Maj:t ställda skrivelser behandlande ungdomens nöjesliv, nämligen en den 3 juli daterad skrivelse från Växjö stifts prästmöte, en i september daterad skrivelse från 18 ungdomsorganisationers distriktsavdelningar i Halland samt slutligen en den 26 oktober daterad skrivelse undertecknad av J. Johansson och P. Edwall och avgiven på uppdrag av 38 ungdomssammanslutningar i Kronobergs län. Skrivelserna återfinnas såsom bilagor å sid. 324, 330 och 333.

Över de i skrivelserna framförda förslagen anmodades länsstyrelserna och domkapitlen att avge yttranden vilka yttranden i det följande sammanställts. Därvid har dels gjorts en allmän sammanfattning av några av de bärande, principiella resonemangen i respektive instansers yttranden, dels har, för överskådlighetens skull, gjorts en uppdelning i tablåform av de olika konkreta yrkanden som framförts. Det ligger i sakens natur att sammanställningarna endast helt summariskt har kunnat fånga den del av skrivelserna som utmynnar i konkreta förslag.

Länsstyrelsernas yttranden

De yttranden som avgetts av länsstyrelserna bygger i stor utsträckning på yttranden som länsstyrelserna i sin tur inhämtat från landsfogdar och magistrater, från landsfiskaler och barnavårdsnämnder m. fl. instanser inom länen i fråga.

Samtliga länsstyrelser — liksom för övrigt samtliga de instanser som länsstyrelserna sålunda i sin tur anmodat avge yttranden — instämmer i skrivelsernas krav på en allmän utredning av hela frågekomplexet. I det följande lämnas en kortfattad sammanfattning — med utdrag ur olika yttranden — över några av de bärande resonemangen i desamma.

En ledande tankegång som återkommer i flera yttranden är, att man enbart genom att gå förbuds- och restriktionsvägen inte i grunden förmår förändra i skrivelserna berörda missförhållanden till det bättre. Härfor kräves i första

hand positiva åtgärder av genomgripande slag, syftande till att göra samhället i sin helhet mera hyggligt och rimligt för ungdomen att leva i.

Länsstyrelsen i Stockholms län säger sålunda angående denna sak:

Väl torde det icke vara uteslutet att genom statliga ingripanden medverka till vinnandet av detsamma, och i den mån sådana ingripanden lämpligen kunna ske, böra de givetvis komma till stånd. Men det synes länsstyrelsen uppenbart, att en lösning av förevarande spörsmål icke står att ernå enbart på denna väg. Orsakerna till den urartning, varom här är fråga, torde, såsom från flera håll sammanställande framhållits, till stor del ligga djupare än i de mera ytliga företeelser, som representeras av nöjesindustrien och den underhållningsbetonade veckopressen m. m. och följaktligen påkalla även andra åtgöranden än restriktiva ingripanden mot dessa. Sålunda torde, att döma av vissa yttranden, strävandena att leda ungdomen till ett sundare nöjesliv bland annat böra taga sikte på ett målmedvetet arbete att söka eliminera de skadliga inverkningarna av trångboddhet och andra jämförbara sociala faktorer, som driva ungdomen från hemmen. Arbetet synes för denskull böra inriktas på att stimulera ungdomen till medlemskap i sammanslutningar, där den kan bibringas högre intressen och komma i åtnjutande av mera förädlade nöjen. För att ett dylikt arbete mera allmänt skall kunna vinna framgång, torde det emellertid vara nödvändigt att därifrån bannlysa allt vad tråkighet och tvång heter och söka intim samverkan med representanter från ungdomens egna led.

Även länsstyrelsen i Göteborgs- och Bohus län vänder sig mot ett alltför ivrigt tillämpande av restriktiva åtgärder:

Förslaget om förbud mot restaurangdansen i samband med sprit- och vinservering vill länsstyrelsen avstyrka. Följden av ett förbud skulle bliva, att all restaurangdans upphörde och i stället danslokaler av mera obskyr natur finge en ökad publikfrekvens. Restaurangdansen är säkerligen bättre övervakad och kontrollerad än danslivet på andra danslokaler. Restriktiva åtgärder mot den enbart underhållsbetonade veckopressen och mot rättigheterna att förevisa dålig film äro förslag, som väl knappast äro allvarligt genomtänkta. Statligt förmynderi utav den arten torde icke vara i god överensstämmelse med svensk tradition eller med allmänt intresse. Endast positiva åtgärder till stärkandet utav medborgarnas intresse för god fritidssysselsättning böra rekommenderas. När länsstyrelsen här framhåller vikten av positiva åtgärder må för övrigt betonas, att länsstyrelsen härvid också åsyftar, att åtgärderna böra få positiv karaktär även i den meningen, att själva fritidssysselsättningen som sådan blir av positiv art i största möjliga omfattning. Det är sysselsättandet av egna krafter och egna tankar, som ungdomen i främsta rummet behöver.

Ungefär samma tankegång återfinnes i följande yttrande från länsstyrelsen i Örebro:

Väl finner länsstyrelsen den i de remitterade framställningarna anförda kritiken mot vår tids ungdom vara överdriven och, i den mån den riktar sig mot ungdomen i sin helhet, orättvis. Den ökade ungdomsbrottsligheten och de osunda företeelser, som framträda inom ungdomens nöjesliv, kunna emellertid icke längre lämnas obeaktade. Åtgärder däremot måste vidtagas. — När det härefter gäller de åtgärder, som genom lagstiftning eller eljest av myndigheter kunna tänkas mot missförhållandena, måste länsstyrelsen gentemot de i framställningarna gjorda yrkandena å förbud i åtskilliga avseenden såsom sin mening framhålla, att man härigenom icke kommer till rätta med det onda. Tvärtom skulle om yrkade förbud infördes, allehanda åtgärder för förbudens kringgående företagas och därigenom uppkomma företeelser med skadligare inflytande på ungdomen än nu förekommande tillställningar. Man torde i stället böra genom restriktiva föreskrifter och höjd nöjes-skatt göra icke önskvärda nöjesanordningar mindre lockande såväl för ungdomen själv som ock för dem, som genom anordnandet profitera på ungdomens nöjeslystnad. Än vidare, och därvid anser länsstyrelsen den största vikt böra läggas, bör man understödja och underlätta tillkomsten av sunt nöjesliv, som kan konkurrera med och så småningom slå ut icke önskvärda nöjestillställningar.

Ett flertal länsstyrelser anser att en god del av den i skrivelserna framburna kritiken mot nöjeslivet inte kan anses drabba de tillståndsgivande och övervakande myndigheterna, utan att den fastmera bör återföras på de vagt formulerade bestämmelser efter vilka dessa myndigheter har att rätta sig. Länsstyrelsen i Jönköpings län säger i denna sak följande:

Det kan näppeligen krävas, att den tillståndsgivande myndigheten vid prövning av ansökan om anordnande av dans vare sig skall kunna eller i övrigt har möjlighet att bedöma ansökningen med tanke på annat än att yttre ordning, skick och goda seder upprätthållas vid tillställningen. En motsatt uppfattning skulle leda till att tillstånd till dans överhuvudtaget ej borde alls meddelas. Orimligheten härav är uppenbar. Dansen har nämligen allt hittills icke ansetts såsom något, vilket bör förbjudas, och i gällande lagstiftning förutsattes dansen tvärtom kunna förekomma såsom en fullt legal form av nöjesliv. Det synes därför svårt att förstå den kritik, som sålunda riktats mot de tillämpande myndigheterna, i varje fall då dessa meddelat tillstånd enbart till anordnande av dans. En kritik av detta slag måste länsstyrelsen beteckna såsom opåkallad och ovederhäftig samt närmast ägnad att skada den sak, man eljest avser att främja. — — Med det anförda har länsstyrelsen däremot ej velat påstå, att förhållandena på hithörande område icke skulle överhuvudtaget behöva kritiseras. Det är länsstyrelsens uppfattning, att behov härav tvärtemot föreligger i hög grad och att reformer härvidlag likaså äro av behovet synnerligen påkallade.

Det enskilda vinstintresset såsom en fundamental orsak till uppkomsten av nöjeslivets avarter påtalas från flera håll, bland annat i följande yttrande från länsstyrelsen i Kalmar:

Att tillgodose de samhälleliga intressena på samma gång som ungdomens legitima nöjesbehov, är emellertid icke någon enkel uppgift. De åtgärder, som här ovan förordats ur ordningssynpunkt kunna väl åstadkomma någon bättring i detta avseende. De få likaväl endast karaktär av symtomatisk behandling. För att åstadkomma verklig bot för de samhällsskador, som det nutida nöjeslivet trots allt medför, krävas medel av mera radikal natur. Såsom främsta orsak till nöjeslivets urartning torde man få betrakta just det enskilda vinstintresset, som föga beaktar de samhälleliga synpunkterna i denna fråga. Att helt eliminera det enskilda, ekonomiskt betonade initiativet torde näppeligen låta sig göra, men det bör vara angeläget att detsamma hålles inom gränser, som motsvara samhällets krav och intresse.

Särskilt skarp kritik riktas i ett antal yttranden emot den form av nöjesindustri som bedrivs av s. k. ambulerande tivolin. Följande yttrande från magistraten i Östersund — vilket yttrande länsstyrelsen i Jämtlands län i sak gjort till sitt — kan härvid anses såsom typiskt:

Den meningen torde vara rätt allmänt omfattad, att det i förvärvssyfte bedrivna nöjesväsendet bör underkastas en fastare kontroll. Magistraten delar för sin del denna mening, särskilt med tanke på de kringresande tivoli företagen och nöjesfälten. De enkla nöjesanordningar, som de erbjuda, kunna väl i allmänhet i och för sig icke anses fördömliga utan mången gång både för vuxna och barn erbjuda en viss oförarglig förströelse och tidsfördriv. Men de nuvarande ambulerande nöjesfältens låga standard, den enkla rekvisitan, trasgrannheten och profithungerns ofta oblyga former giva sammantagna oestriddligen ett beklämmande intryck av tarvlighet och smakförskämning.

Åtskilliga länsstyrelser vänder sig emot de i de remitterade skrivelserna framskymtande uppfattningarna om att nutidens ungdom skulle vara av sämre virke än tidigare generationers ungdom. Detta framkom bland annat i det tidigare återgivna yttrandet från länsstyrelsen i Örebro. Länsstyrelsen i Malmö säger angående denna sak följande:

Uti den offentliga diskussionen i fråga om ungdomens nöjesliv hava uppfattningarna om den moderna ungdomen gått åtskilligt isär. Det har sagts att ungdomen är sämre än förut och till stöd härför har åberopats bland annat ökad brottslighet och ökat alkoholmissbruk. Andra ha tvärtom ansett att ungdomen förbättrats och ha pekat på sådana företeelser som idrotten och studiecirkelarna. Det riktiga torde vara att ungdomen i gemen står avsevärt högre nu än för några decennier sedan vad avser både kunskaper och etiska kvalifikationer.

**Tabellarisk sammanställning över länsstyrelsernas
yrkanden och förslag**

Län	Förslag		Avstyrker följande i skrivelserna framförda förslag
	av restriktiv natur	av positiv natur	
Stockholms stad		<p>Främjandet av tillkomsten av lokaler för fostrande och kulturell verksamhet bland ungdom.</p> <p>Samhälleligt stöd åt denna verksamhet även på annat sätt än genom stöd till lokaler.</p> <p>Starka skäl tala för att de statliga nöjesskattebidragen användas för ovannämnda ändamål.</p>	<p>Tveksam om lämpligheten av helt förstatligande av nöjesskatten.</p> <p>Förslaget om obligatorisk, kommunal yttranderätt vid tillståndsgivningen.</p> <p>Tillskapandet av ungdomsråd eller särskilda nämnder inom kommuner och län med uppgift att verka för nöjeslivets ans och hyfsning bör ej göras obligatoriskt.</p>
Stockholms		<p>Ungdomen bör stimuleras till medlemskap i ungdomsorganisationer m. m. vilka ev. böra erhålla ekonomiskt bidrag.</p> <p>Tillkomsten av samlingslokaler bör främjas.</p>	<p>Förslaget om nöjesskattens förstatligande.</p>
Uppsala	<p>Obligatorisk kommunal yttranderätt i samband med tillståndsgivning till offentliga nöjestillställningar.</p> <p>Önskvärt vore införande av generellt förbud för barn under 16 år att besöka dans-tillställningar.</p>	<p>Ekonomiskt stöd, bland annat genom bidrag till lokal-kostnader, åt de ideella föreningar som i annat fall äro hänvisade att skaffa pengar genom att anordna nöjestillställningar.</p> <p>Främjandet av tillkomsten av samlingslokaler för såväl ungdom som barn i skolåldern, framförallt i städer och tätbebyggda samhällen.</p>	<p>Generellt förbud mot nöjestillställningar eller väsentlig inskränkning av nuvarande praxis.</p> <p>Förslaget om nöjesskattens förstatligande.</p>

Län	Förslag		Avstyrker följande i skrivelserna framförda förslag
	av restriktiv natur	av positiv natur	
Uppsala		<p>Främjandet av tillkomsten av ungdomsgårdar i större samhällen.</p> <p>Skolornas slöjdlokaler böra öppnas för positiv fritidsverksamhet.</p> <p>Ekonomiskt stöd åt kurser avsedda för barn- och ungdomsledare.</p> <p>Tillkomsten av ungdomsråd bör främjas.</p> <p>Ovannämnda bidrag böra utgå av kommunala medel. Statsbidrag till bidragsbeviljade kommuner, skulle härvid utan tvivel utgöra en god stimulans.</p>	
Södermanlands		<p>Främjande av tillkomsten av ungdomsråd i kommunerna med uppgift bland annat att — i samarbete med såväl polismyndigheter som barnavårdsnämnden — söka föra nöjeslivet in på sundare banor, samt att söka åstadkomma lämpliga samlingslokaler.</p> <p>Kommunala men även statliga medel böra avsättas för dessa ändamål. Härvid bör övervägas om icke kommunerna borde förpliktas att lämna ekonomisk medverkan. I samband härmed bör övervägas sådan ändring av nöjes-skatteförordningen, att kommunens andel av influtna skattemedel skall utgå till nyssnämnda ändamål.</p>	
Östergötlands	<p>Önskvärt med restriktivare tillståndsgivning för offentliga nöjeställningar.</p> <p>Skärpt övervakning av ordningen vid de offentliga nöjeställningarna så att ungdomen under en viss ålder utestängs från dessa.</p>	<p>Ekonomiskt stöd åt ideella föreningar, vilkas uppgift det i första hand är att ge ungdomen tillfälle till positiva fritidssysselsättningar och lämplig förströelse.</p>	

Län	Förslag		Avstyrker följande i skrivelserna framförda förslag
	av restriktiv natur	av positiv natur	
Jönköpings	<p>Förbud mot utskänkning av rusdrycker i samband med dans å restaurang m. m. bör övervägas. I varje fall önskligt att sådant tillstånd meddelas endast undantagsvis och att enhetlighet i tillämpningen över hela riket ernås.</p> <p>Förbud mot kringresande tivolföretag vilka ägas eller innehas av zigenare och dylikt.</p> <p>Strängt restriktiv prövning vid meddelande av tillstånd för övriga ambulerande tivolföretag.</p> <p>Skärpta ordningsföreskrifter beträffande inhägnad och belysning m. m. i samband med offentliga dans- och nöjeställningar.</p> <p>Dans å dansbana må ej tillåtas å annan bana än den som är godkänd vid besiktning enligt kungl. förordn. den 11 juli 1919 ang. försäljning av pilsnerdricka.</p> <p>Såsom dansbana må godkännas allenast den, över vilken tillsynen på grund av särskilda förhållanden ej försvårats.</p> <p>Skärpta föreskrifter angående vakthållning för ordningens upprätthållande inom och omkring nöjesplats.</p> <p>Förbud för barn under 16 år att besöka offentlig nöjeställning, vare sig ensamma eller i målsmans sällskap.</p> <p>Förbud att tillåta nöjeställningar å ensligt belägna platser.</p> <p>Ändring av bestämmelserna angående tillståndsgivning därhän att vederbörande myndighet skall äga rätt att även ur andra synpunkter än den allmänna ordningens inskränka antalet danstillställningar jämte tiden för avslutandet av dessa.</p>	<p>Understöd från det allmänna till opolitiska sammanslutningar som söka verka för ett positivt tillvaratagande av fritiden.</p> <p>Sparsamhetsfostran bland ungdomen bör främjas.</p>	

Län	Förslag		Avstyrker följande i skrivelserna framförda förslag
	av restriktiv natur	av positiv natur	
Jönköpings	<p>Skärpt filmcensur till förekommande av att filmer med direkt förljuget innehåll visas.</p> <p>Åtgärder böra vidtas för att höja standarden på den s. k. kolorerade veckopressen.</p> <p>Vidgat samarbete mellan systembolag och polismyndighet, så att den senare bland annat kan tillgodogöra sig systembolagets uppgifter i kontrollsyfte.</p> <p>Kriminalisering av olovligt förvärv av rusdrycker bör övervägas.</p> <p>Länsstyrelsen motsätter sig icke förstatligande av nöjesskatten såvida positivt resultat kan väntas framgå härav.¹</p>		
Kronobergs	<p>Länsstyrelserna och landsfiskalerna böra erhålla ökade befogenheter ifråga om tillståndsgivning för nöjeställningar å landsbygden, i främsta rummet syftande till begränsning av den privata nöjesindustrien.</p> <p>Ifrågasätts bör om icke kringresande tivolin i regel böra förvägras tillstånd.</p> <p>Stadgande om skyldighet bör övervägas för landsfiskal att, före nyssnämnt tillståndsbeviljande, inhämta yttrande från respektive kommunala organ.</p>	<p>Önskvärt vore att ungdomsorganisationerna på landsbygden finge lämpligt medinflytande och medansvar när det gäller tillståndsgivning.</p> <p>Stöd åt dessa organisationer i deras strävanden att höja nöjeskulturen.</p>	
Kalmar	<p>Införande av förbud mot anordnande av tivolföreställningar.</p> <p>Skärpta krav beträffande nöjesplatsernas beskaffenhet och ordningsvakternas lämplighet.</p> <p>Generellt förbud för barn under 16 år att besöka plats där danstillställning pågår.</p>	<p>Positiva åtgärder för ungdomen, såsom uppförande av medborgarhus, ungdoms- och bygdegårdar. Om nöjesskatten förstatligas bör tillkomsten av sådana anordningar kunna ekonomiskt underlättas genom anslag eller lån av inlutna nöjesskattemedel.</p>	

¹ Ehuru yrkandet på nöjesskattens förstatligande icke kan anses vara ett förslag av vare sig restriktiv eller positiv natur, har det i följande sammanställning hänförs till kolumnen restriktiva förslag i avsikt att slippa införa en särskild kolumn.

Län	Förslag		Avstyrker följande i skrivelserna framförda förslag
	av restriktiv natur	av positiv natur	
Kalmar	<p>Ökade möjligheter att avvisa personer som uppträda berusade eller eljest olämpligt på nöjesplatserna.</p> <p>Tillstånd till nöjestillställning å viss nöjesplats vägras under en längre tid då ordningar och lagöverträdelser i större omfattning förekommit å nöjesplatsen.</p> <p>Det enskilda vinstintresset bör hållas inom de gränser som motsvara samhällets krav och intresse.</p> <p>Under förutsättning av nöjesskattens förstatligande föreslås vidgat kommunalt inflytande vid tillståndsgivningen till offentliga nöjestillställningar genom obligatoriskt hörande av barnavårdsnämnd och nykterhetsnämnd.</p>		
Gotlands	<p>Generellt stadgande av innebörd att landsfiskalerna vid tillståndsgivning till för enskild vinning anordnad dans eller tivolföreställning böra träda i samverkan med kommunalnämnd eller andra kommunala organ.</p> <p>Skärpt filmcensur samt censur på den kolorerade veckopressen.</p>		<p>Generellt förbud mot restaurangdans i samband med spritservering.</p> <p>Tillkomsten av särskilt organ i kommunerna med uppgift att verka för nöjeslivets ans och hyfsning.</p> <p>Förslag om nöjesskattens förstatligande.</p>
Blekinge	<p>Utfärdandet av närmare preciserade bestämmelser angående tillståndsgivning till nöjestillställningar i syfte att erbjuda enhetlighet och en eftersträvansvärd begränsning. Med detta skulle kunna vinnas dels en önskvärd inskränkning på den privata nöjesindustrin, dels skärpt kontroll över de nöjestillställningar som avhållas.</p> <p>Skärpt filmcensur.</p>	<p>Främjandet av tillkomsten av ungdomsråd i kommunerna — helst av frivillig karaktär — med uppgift bland annat att tillgodose ungdomens naturliga behov av nöjen.</p> <p>Kraftigare stöd från det allmänna åt företag med syfte att åt ungdomen skapa nöjen av mera ädel och ideell art. Ev. vore det lämpligt med föreskrift att kommunala nöjesskatte medel ej utan särskilt tillstånd få användas för annat ändamål.</p>	<p>Tveksam om önskvärdheten av tillskapandet av ett mera avgörande kommunalt inflytande vid tillståndsgivning.</p> <p>Ifrågasätter lämpligheten av att på nuvarande stadium förstatliga nöjesskatten.</p>

Län	Förslag		Avstyrker följande i skrivelserna framförda förslag
	av restriktiv natur	av positiv natur	
Kristianstads	<p>Ändring av nuvarande bestämmelser i syfte att ernå bättre samverkan mellan polismyndighet och ortsmyndighet vid tillståndsgivning för offentliga nöjeställningar.</p> <p>Bättre kontroll över ordningsvakterna samt införande av möjlighet att begränsa eller förhindra tillkomsten av nya nöjesplatser.</p>		
Malmöhus	<p>Ändring av bestämmelserna angående tillståndsgivning därhän att vederbörande myndighet skall äga rätt att även ur andra synpunkter än den allmänna ordningens upprätthållande, vägra tillstånd till nöjeställningar.</p> <p>Skärpta bestämmelser angående vakthållning inom och omkring nöjesplatser, bland annat med hänsyn till vakternas utbildning, klädedräkt m. m.</p> <p>Förstatligande av nöjesskatten.</p>	<p>Om nöjesskatten förstatligas böra de härigenom influtna skattemedlen återgå till kommunerna såsom hjälp till bygandet av samlingslokaler eller till sammanslutningar som verka för höjning av nöjeskulturen och förädling av ungdomens fritidssysselsättning.</p> <p>Tillkomsten av ungdomsråd i städer och å landsbygden (t. ex. för härad eller landsfiskalsdistrikt) med uppgift att tillgodose behovet av samlingslokaler, följa nöjeslivet m. m. bör främjas.</p> <p>Ekonomiskt stöd åt föreningar som i annat fall äro hänvisade att skaffa pengar genom att anordna nöjeställningar.</p>	Förslag om obligatoriskt kommunalt inflytande vid tillståndsgivning.
Hallands	<p>Ändring av bestämmelserna angående tillståndsgivning framförallt för danstillställningar därhän att vederbörande myndighet skall äga rätt att även ur andra synpunkter än den allmänna ordningens upprätthållande inskränka antalet nöjeställningar.</p> <p>Obligatorisk kommunal ytteranderätt från kommunalnämnd, barnavårdsnämnd och nykterhetsnämnd vid tillståndsgivning för offentliga danstillställningar, samt för ambulerande tivolin.</p> <p>Förstatligande av nöjesskatten.</p>	<p>Om nöjesskatten förstatligas böra de härigenom influtna medlen utgå till positiva ungdomsändamål.</p>	

Län	Förslag		Avstyrker följande i skrivelserna framförda förslag
	av restriktiv natur	av positiv natur	
Göteborgs o. Bohus	<p>Skärpt tillämpning av bestämmelserna beträffande sådana offentliga nöjen som kringresande tivolföretag eller privatpersoners dansetablissemang.</p> <p>Införande av obligatorisk kommunal yttranderätt vid tillståndsgivning för nyssnämnda nöjeställningar.</p>	<p>Främjande av tillkomsten av en statlig länsorganisation — länsfritidsnämnd — som i samverkan med andra länsörkan skall stimulera intresset för positiv ungdomsvård.</p> <p>Statligt stöd, i form av byggnadsbidrag samt bidrag för underhåll och drift, åt bygdegårdar och ungdomsgårdar. Tillkomsten av sådana är en förutsättning för ett rikt föreningsliv. Bör även innehålla lokaler för fritidssysselsättningar.</p> <p>Tillkomsten av en bestämmelse av innebörd att offentliga tillställningar, som hava kulturellt syfte och icke avse att bereda enskild man ekonomisk vinning fritas från nöjesskatt.</p> <p>Ökat statligt stöd åt biblioteksverksamheten, särskilt på landsbygden.</p>	<p>Tillkomsten av obligatoriska, kommunala eller statliga ungdoms- eller kulturråd.</p> <p>Tveksam om förslaget om nöjesskattens förstatligande.</p> <p>Förbud mot restaurangdans i samband med spritservering.</p> <p>Skärpt filmcensur samt censur av den s. k. kollerade veckopressen.</p>
Älvsborgs	<p>Effektivare samverkan mellan kommunal- och polismyndigheterna liksom mellan polismyndigheterna inbördes i frågor som röra nöjeslivet.</p> <p>Kommunerna böra tillerkännas yttranderätt ifråga om tillståndsgivningen till offentliga nöjeställningar, framförallt när det gäller ambulera tivolin och av privatpersoner anordnade dansetablissemang.</p> <p>Ändring av bestämmelserna angående tillståndsgivning därhän att vederbörande myndighet skall äga rätt att även ur andra synpunkter än den allmänna ordningens upprätthållande avslå ansökan om nöjeställnings hållande.</p> <p>Strängare krav böra ställas på festplatser för offentlig dans beträffande dessas lämplighet.</p> <p>Restriktiv tillståndsgivning för anordnare av nöjeställningar som tidigare ej fyllt meddelade krav på god ordning.</p>		<p>Skärpt kontroll vid offentliga nöjeställningar.</p> <p>Förbud mot restaurangdans i samband med spritservering.</p>

Län	Förslag		Avstyrker följande i skrivelserna framförda förslag
	av restriktiv natur	av positiv natur	
Älvsborgs	Snävare tillståndsgivning beträffande restaurangdans.		
Skaraborgs	<p>Ändring av bestämmelserna angående tillståndsgivning därhän att vederbörande myndighet skall äga rätt att även ur andra synpunkter än den allmänna ordningens upprätthållande inskränka antalet nöjeställningar.</p> <p>Tillstyrker utfärdandet av sådana bestämmelser med restaurangdans i samband med spritutskänkning starkt begränsas.</p> <p>Ändring av bestämmelserna angående tillståndsgivning därhän att vederbörande myndighet skall äga rätt att även ur andra synpunkter än den allmänna ordningens upprätthållande avslå ansökan om nöjeställnings avhållande.</p> <p>Vidgat kommunalt inflytande — ev. vetorätt — vid tillståndsgivningen till offentliga nöjeställningar. Lämpligt och befogat med inskränkning i tillståndsgivningen särskilt vad beträffar dansbanenöjena.</p> <p>Förstatligande av nöjesskatten.</p> <p>Viss skärpt tillsyn å den nöjesbetonade pressen samt å film m. m.</p>	<p>Vid utredning bör följande frågor uppmärksammas: främjandet av tillkomsten av samlingslokaler på landsbygden, ökat antal kommunala länebibliotek, främjande av nykterhetsrörelsen, viss skärpt tillsyn över den nöjesbetonade pressen, över filmer m. m.</p> <p>Frågan om landskommunernas förseende med samlingslokaler, inrättandet i större utsträckning av kommunala länebibliotek. Nykterhetsrörelsens främjande bör även ägnas uppmärksamhet liksom frågan om hemlivets, skolans, idrottens och det kulturella folkbildningsarbetets fostrande betydelse för ungdomen bör uppmärksammas.</p>	<p>Införande av särskilda kommunala organ med uppdrag att granska ansökningar angående tillstånd för nöjeställning.</p> <p>Mindre lämpligt att inrätta en ny, statlig specialbudget med särskild användning av de genom nöjesskatten influtna medlen.</p>
Örebro	<p>Ändring av bestämmelserna angående tillståndsgivning därhän att vederbörande myndighet skall äga rätt att även ur andra synpunkter än den allmänna ordningens upprätthållande avslå ansökan om nöjeställnings avhållande.</p> <p>Kommunerna — särskilt barnavårdsnämnden — böra ha yttranderätt ifråga om tillståndsgivningen till offentliga nöjeställningar.</p>	<p>Länsstyrelsen bör i vidare utsträckning än för närvarande medge befrielse från nöjesskatt.</p> <p>Förening, som har till ändamål att verka för ungdomen, bör helt kunna befrias från nöjesskatt för vissa tillställningar.</p>	

Län	Förslag		Avstyrker följande i skrivelserna framförda förslag
	av restriktiv natur	av positiv natur	
Örebro	<p>Nöjesskatt bör utgå också vid dans å restaurang, antingen i form av inträde till restaurangen eller i samband med förtäringen. Dessutom bör förhöjd nöjesskatt införas för bal, maskerad och annan danstillställning ävensom för hållande av karusell, skjutbana, rutschbana, ringkastning samt andra liknande marknads- och tivolinöjen.</p> <p>Frågan om tillståndsgivning för spelautomater och dylikt vid nöjestillställning bör särskilt beaktas.</p>	<p>Kommuns intäkt genom nöjesskatt från tillställning som huvudsakligen besökes av ungdom, bör användas till anskaffande av lokaler eller mark för ungdomens sysselsättning under fritid eller för understöd åt förening som har till ändamål att bibringa ungdomen andlig eller fysisk fostran.</p> <p>Tillkomsten av ungdomsråd bör främjas genom att stat eller kommun upplåter lokaler eller på annat sätt lämnar sitt stöd.</p> <p>Anordnandet av instruktionskurser för ungdomsledare bör främjas.</p>	
Västmanlands	<p>Mer restriktiv prövning av tillståndsgivningen vid offentliga nöjestillställningar.</p> <p>Ändring av bestämmelserna angående tillståndsgivning därhän att vederbörande myndighet skall äga rätt att även ur andra synpunkter än den allmänna ordningens upprätthållande avslå ansökan om nöjestillställnings avhållande.</p> <p>Önskvärt med viss centralisering av den nu tillämpade ordningen för tillståndsgivning för öppnande av nya lokaler för nöjestillställningar eller om tillståndsgivning för sådana tillställningar överhuvudtaget varvid kommunerna böra få tillfälle yttra sig.</p> <p>Väsentlig inskränkning av restaurangdans i samband med spritservering bör övervägas.</p>	<p>Frågan om främjande av instruktionskurser o. d. för ungdomsledare bör uppmärksammas, liksom frågan om föreningslivets behov av stöd för utveckling och intensifiering samt anskaffande av lämpliga lokaler för ungdomsändamål.</p>	<p>Förslag om kommuns bestämmanderätt vid tillståndsgivning för nöjestillställning eller vid öppnandet av nöjeslokal.</p> <p>Tveksam om nyttan av tillskapandet av särskilda kommunala organ som skulle verka för nöjeslivets ans och hyfsning.</p> <p>Förslag om skärpt filmcensur samt restriktiva åtgärder mot den kolorerade veckopressen.</p>
Kopparbergs	<p>Ändring av bestämmelserna angående tillståndsgivningen därhän att vederbörande myndighet skall äga rätt att även ur andra synpunkter än den allmänna ordningens inskränka antalet nöjestillställningar jämte tiden för dessa.</p>	<p>Ökat statligt stöd åt organisationer med uppgift att verka för fritidssysselsättningar av mera samhällsgagnande art.</p>	

Län	Förslag		Avstyrker följande i skrivelserna framförda förslag
	av restriktiv natur	av positiv natur	
Kopparbergs	<p>Vidgat kommunalt inflytande vid tillståndsgivningen till offentliga nöjeställningar. (En förutsättning för detta är måhända att nöjesskatten förstatligas.)</p> <p>Särskild uppmärksamhet bör ägnas nöjeställningar som bedrivs i enskilt vinstsyfte, särskilt tivolin och liknande ambulerande nöjesföretag, vilka senare möjligen borde erhålla tillstånd av central myndighet för drivande av sådan rörelse.</p>		
Gävleborgs	<p>Till motverkande av kommunernas ekonomiska intressen av tillkomsten av nöjeställningar, bör en ändrad disposition av nöjesskatten kunna tas under övervägande.</p> <p>Effektiv kontroll över att ungdom i pubertetsåren icke vinner tillträde till restaurangdans med sprit.</p> <p>Önskvärt med strängare övervakning av danslokaler och dansbanor där sprit ej förekommer. Såväl kommun som polismyndighet böra tilläggas ökad befogenhet i fråga om tillstånd till anordnande av dylika tillställningar.</p> <p>Detsamma gäller de av kringresande tivolisällskap anordnade nöjeställningar, där större möjlighet än f. n. att begränsa ifrågavarande verksamhet bör beredas vederbörande myndighet.</p>	<p>Samhälleligt stöd åt ideella föreningar så att dessa slippa skaffa medel för verksamheten genom att anordna dans.</p> <p>Tillkomsten av ungdomsråd med uppgift att verka för en sanering av nöjesindustrin i kommunerna bör främjas.</p>	
Värmlands	<p>Översyn av ordningsstadgan så att klart preciserade bestämmelser erhållas.</p> <p>Om kommunerna få medbestämmanderätt vid tillståndsgivningen synes det lämpligt att nöjesskatten helt förstatligas.</p>	<p>Statligt stöd åt kommunala samlingslokaler, medborgarhus, bygde- och ungdomsgårdar samt till ideella organisationer, t. ex. ungdoms- och kulturråd.</p>	

Län	Förslag		Avstyrker följande i skrivelserna framförda förslag
	av restriktiv natur	av positiv natur	
Västernorrlands	<p>Ändring av bestämmelserna angående tillståndsgivning därhän att vederbörande myndighet skall äga rätt att även ur andra synpunkter än den allmänna ordningens upprätthållande avslå ansökan om nöjestillställnings avhållande.</p> <p>Skärpning av föreskrifterna beträffande vakthållningen i samband med offentliga dans- och nöjestillställningar.</p> <p>Ifrågasätts kan om kringresande tivolin och liknande nöjesföretag som drivas i rent förvärvssyfte — vilkas spelautomater i synnerhet synas utgöra en stor lockelse och fara för ungdomen — kunna anses ha något berättigande.</p>		
Jämtlands	<p>Skärpt kontroll över nöjeslivet, framförallt över kringresande tivolin och nöjesfält.</p> <p>För enhetlighet vid tillståndsgivningen vore det önskvärt med obligatoriskt samarbete mellan polismyndigheterna.</p> <p>Dans bör icke få anordnas av nyssnämnda nöjesföretag utan förbehållas idrotts- och andra ideellt verksamma föreningar.</p> <p>Ändring av bestämmelserna för tillståndsgivning därhän att vederbörande myndighet skall äga rätt att även ur andra synpunkter än den allmänna ordningens upprätthållande avslå ansökan om nöjestillställnings avhållande.</p> <p>Lämpligt om kommunerna ägde medbestämmanderätt i fråga om tillståndsgivning för nöjestillställningar.</p>		
Västerbottens	<p>Skärpt kontroll över offentliga nöjestillställningar.</p> <p>Ändring av bestämmelserna angående tillståndsgivningen därhän att vederbörande myndighet skall äga rätt att även ur andra synpunkter än den allmänna ordningens upprätthållande avslå ansökan om nöjestillställnings avhållande.</p>	<p>Tillkomsten av ungdoms- eller kulturråd bör främjas.</p> <p>Åtgärder syftande att främja tillkomsten av samlingslokaler, ungdomsgårdar e. d.</p>	

Län	Förslag		Avstyrker följande i skrivelserna framförda förslag
	av restriktiv natur	av positiv natur	
Västerbottens	Obligatorisk kommunal yttranderätt vid tillståndsgivning, framförallt beträffande dans i förening med tivolinöjen samt beträffande tillställningar ledda och utnyttjade i privat förvärvssyfte.		
Norrbottnens	Önskligt vore att nöjesskatten förstatligades varigenom kommunernas vinstintresse avkopplades. Vidgat kommunalt inflytande vid tillståndsgivningen till offentliga nöjestillställningar.	Anslag bör utgå — ev. av nöjesskattemedel — till bygandet av samlingslokaler samt stöd åt ideella föreningar m. m.	

Såsom av sammanställningen framgår, anser ett mycket stort antal — 17 stycken — av de 25 länsstyrelser inklusive Stockholms överståthållarskap som avgett yttranden, att kommunerna bör få inflytande över tillståndsgivningen. I vissa fall har de föreslagits erhålla obligatorisk yttranderätt, i vissa fall återigen har såsom mest lämpligt framhållits att de borde få medbestämmanderätt eller vetorätt. Flera instanser har emellertid påpekat, att en förutsättning för detta ökade kommunala inflytande över nöjeslivet är att nöjesskatten förstatligas så att kommunernas vinstintresse inte blir utslagsgivande för beviljande av tillstånd.

Bland de förslag av restriktiv karaktär som oftast återkommer, kan för övrigt nämnas dels önskemål — framfört av 12 länsstyrelser — om erhållande av skärpta ordningsföreskrifter för nöjestillställningar med syfte att åstadkomma bättre ordning vid desamma, dels förslag — likaledes framfört av 12 instanser — om att gällande förordningar måtte omarbetas på sådant sätt att det blir möjligt för den tillståndsbeviljande myndigheten att bevilja tillstånd även utifrån andra synpunkter än dem som föreskrives av ordningens upprätthållande.

Vidare kan nämnas, att i 8 av yttrandena yrkas på skärpta föreskrifter i avsikt att hindra eller inskränka de ambulerande tivolinans verksamhet medan i lika många yttranden förordas eller med sympati omnämnes ett förstatligande av nöjesskatten. I 7 av yttrandena omnämnes det önskvärda i att få till stånd bestämmelser som tillåter en restriktivare tillståndsgivning än för närvarande.

Vad de förslag beträffar som är av positiv natur, märkes särskilt att flertalet länsstyrelser förordar samhälleligt stöd åt samlingslokaler för positiv ungdomsverksamhet samt stöd åt de kulturella och ideella ungdomsrörelserna. Åtskilliga länsstyrelser betonar även önskvärldheten av att tillkomsten av s. k. ungdomsråd i kommunerna främjas. Såsom lämplig uppgift för dessa ungdomsråd framhålles icke sällan att de skall söka verka bland annat för nöjeslivets ans och hyfsning inom kommunerna i fråga.

Bland de i de remitterade skrivelserna framförda förslagen som avstyrkes av länsstyrelserna kan följande nämnas: i 5 yttranden avstyrkes förslagen om ett förstatligande av nöjesskatten helt eller delvis medan lika många avstyrker förslaget om att tillskapa ett obligatoriskt kommunalt organ — ungdomsråd och dylikt — vars uppgift skulle vara bland annat att söka verka för en sanering av nöjeslivet. Slutligen kan nämnas att 4 länsstyrelser avstyrker förslaget om obligatoriskt kommunalt inflytande beträffande tillståndsgivningen.

Domkapitlens yttranden

I fortsättningen skall lämnas en sammanfattning av de yttranden som avgetts av domkapitlen och som samtliga utmynnar i en tillstyrkan om utredning av i skrivelserna framförda förslag till åtgärder. Liksom beträffande länsstyrelsernas yttranden kommer dessa att återges dels i form av en kortfattad generell översikt, dels i form av en tabellarisk framställning. Eftersom på något enda undantag när domkapitlen i princip instämmer i de förslag som framställts i berörda skrivelser — för övrigt en intressant iakttagelse — har det icke syntts nödvändigt att i detta sammanhang ha med den kolumn om avstyrkande av framförda förslag som återfinnes i den tabellariska framställningen över länsstyrelsernas yrkanden. Från domkapitlen i Göteborg, Karlstad, Linköping, Stockholm och Visby föreligger inga preciserade förslag angående restriktiva eller positiva åtgärder.

I flera av de från domkapitlen inkomna yttrandena, framhålles, att de i skrivelserna framförda förslagen till åstadkommande av en sanering av nöjeslivet endast till en del kan lösa de problem varom här är fråga. Angående orsaker till och botemedel för ifrågavarande problemkomplex framhåller domkapitlet i Lund sålunda följande:

Visserligen kan det sägas, att de påtalade missförhållandena ytterst kunna återföras på en sekularisering av kulturlivet, som icke kan botas genom några åtgärder från statsmakternas sida. Med lösslitandet från gammaldags gudstro och hemkultur i kristen anda har det följt ett falskt frihets- och självhävdelsebegär, som gjort revolt mot alla auktoriteter och till sist mynnat ut i en ödesdiger relativism och rotlöshet på det inre livets område. Mot flykten från hemmen i yttre mening svarar en inre hemlöshet, som leder till ytlighet, ombytlighet och behov av kompensation i form av mer och mer eggande sensationer på nöjeslivets område. Hemlivets problem, som är det oerhört svårlösta grundproblemet bakom nöjes- och fritidsproblemen, är visserligen ett ekonomiskt och socialt problem, som kanske framförallt samlar sig i bostadsfrågan. Men det är ytterst ett religiöst problem: problemet hur man skall kunna göra Gud levande och verklig för nutidsmänniskorna och så skänka dem den förankring i tillvarons innersta makt, som skapar hemkänsla i ordets allra djupaste mening — inre fasthet och hållning i vördnad för livets högsta värden.

Utifrån principiella överväganden av denna art kan man känna sig tveksam med avseende på möjligheten att åstadkomma några större resultat med de av petitionärerna föreslagna anordningarna och föreskrifterna. Man frågar sig, om man på den vägen kan komma längre än till detaljer och utanverk, vilka föga betyda i jämförelse med den radikala förändring av hela den andliga atmosfären och livsinställningen, som är av nöden.

Domkapitlet i Linköping framhåller följande:

— — — Genom vad domkapitlet här anfört hade domkapitlet endast velat framhålla, hurusom förslag, som framkommit, till stor del lida av felet, att man trots sig kunna råda bot mot tidens missförhållanden genom en massa detaljföreskrifter och anordningar, vilka torde lämna skäligen ringa utbyte och t. o. m. kunna verka i rakt motsatt riktning

till vad man äsyftat. Därför synes det domkapitlet, som om allt tal om rationell ungdomsvård, barnförbudna nöjeställningar, tidig hembildning o. s. v. svävade i luften, om icke problemet angripes i hela sin utsträckning. Med det sagda har domkapitlet endast velat framhålla, att den av motionärerna väckta frågan är alltför omfattande, för att domkapitlet skulle hava någon större tilltro till åtgärder, som lösa frågan fristående och utifrån, och som icke se frågan såsom ett problem, som på det närmsta sammanhänger med hela vårt invecklade, i många avseenden snedvridna samhällsliv och kulturliv överhuvud samt med den enskilda medborgarens egen ansvarskänsla och självdisciplin.

Samhällets skuld när det gäller ungdomsproblemens storlek och karaktär framhålles i yttranden från flera domkapitel. Sålunda framhåller domkapitlet i Växjö följande:

Det allmänna har hittills väl ägnat den största omsorg åt ungdomens fostran under skolåldern, men icke tillräckligt beaktat att verkan av dessa åtgärder till stor del omintetgjorts därigenom, att den stora huvudmassan av landets ungdom under de särskilt ömtåliga åren efter folkskolans avslutande och konfirmationsundervisningen i största utsträckning lämnats utan tillräcklig ledning och vård. Det är framförallt ungdomen i denna ålder, som varit utsatt för nöjesindustriens fördärvliga inverkan.

En liknande tankegång ligger bakom följande uttalande av domkapitlet i Strängnäs:

När en stat i likhet med den svenska anslår högst betydande belopp om året till skolundervisning, praktisk utbildning och fostran — för att icke tala om högre teoretisk och vetenskaplig skolning — bör den icke passivt finna sig i att resultatet av denna kostsamma utbildning och fostran delvis tillspillogives genom förhållanden, som undergräva och förstöra vad som mödosamt blivit uppbyggt inom den svenska ungdomsvärlden. — — — Och statsmakten bör här understödja detta arbete även i den formen, att den med lagstiftningens hjälp söker komma till rätta med företeelser inom nöjeslivets område, som verka skadligt i moraliskt, ideellt och andligt avseende — — — Därvid böra hänsyn tagas till den stora vikten av att skydda hemlivet, att — om möjligt — verka för en förnyad lust till hembildning, att tillvarata och befästa de goda egenskaper, som utmärka vårt folk och vår stam, och att leda ungdomens rättmätiga behov av omväxling, nöje och lek i sunda banor och i lika mån söka motverka slapphet, liknöjdhet och moralisk urartning och därmed skydda ungdomen för faror sådana som alkoholismen, dagdriveri, sensationsjakt och olust till arbete.

I ett flertal yttranden påpekas — vilket för övrigt framskyntar i ovan återgivna utdrag ur yttrandet från Växjö domkapitel — att det privata vinstintresset bakom nöjesindustrien har sin stora skuld till nöjeslivets urartning. Sålunda framhåller t. ex. Luleå domkapitel följande:

Det kan icke vara rimligt, att vinstintresset får driva fram och uppehålla verksamheter som äro ägnade att direkt och indirekt motverka och omintetgöra ansträngningarna från statens, kyrkans, kommunernas och en mångfald frivilliga strävandens sida för att skapa och fostra en frisk, handlingskraftig och sedligt stark ungdom.

Domkapitlet i Uppsala påpekar att orsakerna till ungdomsproblemen är svåråtkomliga och allvarliga:

— — — de missförhållanden, som i detta sammanhang uppmärksammas, bottna djupast i ett andligt nödläge, där den kristna livsmakten undan för undan trängts undan av en sekulariserad tidsanda. En från grunden gående förbättring av detta läge kan förväntas först i samband med en religiös förnyelse av folklivet. I samband med en sådan förnyelse skall ock hemmet åter vinna en auktoritet och ett förstärkt inflytande såsom grundläggande fostringsmakt.

Västerås domkapitel anser — liksom för övrigt flera andra domkapitel — att ansvaret för en uppräckning av nuvarande förhållanden icke minst vilar på kyrkan och folkrörelserna. Domkapitlet framhåller sålunda bland annat följande:

I första hand kräves nu en mobilisering av alla de uppbyggande krafter, varöver det svenska folklivet förfogar. Här föreligger sålunda ett utomordentligt betydelsefullt arbetsfält såväl för svenska kyrkan som för de frikyrkliga samfund och de ideella folkrörelserna av skilda slag. Ett samarbete mellan kyrkan och dessa sammanslutningar i angivet syfte synes vara av läget starkt påkallat. Emellertid är domkapitlet övertygat därom, att även åtgärder av lagstiftande, organisatorisk och administrativ art kunna bliva av stor betydelse.

Tabellarisk framställning över domkapitlens yrkanden och förslag

Domkapitlet i	Förslag	
	av restriktiv natur	av positiv natur
Uppsala	<p>Effektiviserad kontroll över tillåtna nöjeställningar.</p> <p>Noggrannare prövning vid tillståndsgivningen för offentliga nöjeställningar samt vidgat kommunalt inflytande vid densamma.</p> <p>Kommunal rätt att indra eller begränsa verksamheten för redan befintliga nöjeslokaler eller nöjesfält, om så är av behovet påkallat.</p> <p>Nöjesskattens förstatligande.</p>	<p>Samhälleligt stöd åt de ungdomsrörelser vilka ha till syfte att positivt hjälpa ungdomen med deras fritidsproblem.</p> <p>Främjandet av tillkomsten av ungdomsråd.</p> <p>Främjandet av tillkomsten av hem- och ungdomsgårdar.</p> <p>Rationellare utnyttjande av redan befintliga samlingslokaler såsom församlingshem, skolor, gymnastiklokaler m. m.</p> <p>Främjandet av en ungdomsledareutbildning i samverkan med folkrörelserna.</p> <p>Nöjesskatte medlens användande till positivt ungdomsarbete.</p>
Skara	<p>Mer restriktiv praxis bör tillämpas vid tillståndsgivningen till offentliga nöjeställningar.</p> <p>Effektiviserad kontroll över desamma.</p>	<p>Främjandet av tillkomsten av särskilda organ (ungdomsråd och dylikt) i kommunerna, vilka bland annat skola ha till uppgift att öva inflytande på nöjeskulturen samt verka för fritidens rätta utnyttjande.</p> <p>Omrövning av nöjesskattefrågan därhän att tillställningar med ideellt program måtte kunna fritas från skatt.</p> <p>Ekonomiskt stöd åt ideella föreningar för studiecirkelverksamhet och dylikt, så att de ej för sin utkomst äro hänvisade att skaffa pengar genom att anordna mindervärdiga nöjen.</p> <p>Främjandet av tillkomsten av samlingslokaler för ungdomen.</p> <p>Avkoppling av det privata profitintresset från ungdomens nöjesliv.</p>
Strängnäs	<p>Skärpt kontroll vid landsbygdens dansbanor.</p>	<p>Främjandet av tillkomsten av bygdegårdar genom statligt stöd såväl till byg-</p>

Domkapitlet i	Förslag	
	av restriktiv natur	av positiv natur
Strängnäs	Restriktivare politik med avseende å spritservering framförallt vid danstillställningar där ungdom är närvarande. Effektiviserad kontroll av nöjeslokaler och dylikt ur sanitär synpunkt. Censur av den s. k. kolorerade veckopressen. Nöjesskattens förstatligande.	gandet som drift där ungdomen kan beredas tillfälle att idka positiva fritidssysselsättningar. De statliga medlen för detta kunde måhända tas av nöjesskattemedlen.
Västerås	Statlig eller kommunal kontroll över den s. k. nöjesindustrin, lämpligen utövad av ett för ändamålet i kommunen tillsatt råd, som äger att avge yttrande till respektive myndigheter, dels genom noggrann prövning av inkomna ansökningar om tillstånd till öppnandet av offentliga nöjesetablissemang dels genom kontroll av den förströelse som tillhandahålles i dessa etablissemang. Nöjesskattens förstatligande under förutsättning att de kommunala myndigheterna tillerkännas beslutanderätt. Generellt förbud för ungdom under 16 år att bevista offentlig danstillställning, de kommunala myndigheterna obetaget att höja denna åldersgräns. Förbud mot förtäring av spritdrycker i samband med offentliga nöjestillställningar.	Önskvärt med befrielse från nöjesskatt för offentliga tillställningar med kulturellt syfte. Ökade statsbidrag till byggandet av samlingslokaler särskilt på landsbygden. Statligt stöd åt ungdomsledareutbildningen. Främjandet av tillsättandet av instruktörer och konsulenter vilka skola gå ungdomsorganisationerna tillhanda. Främjandet av tillkomsten av ungdomsgårdar för kurser och semestervistelse. Främjandet av tillkomsten av tidiga äktenskap.
Växjö	Nöjesskattens förstatligande bör övervägas. Ökat kommunalt inflytande vid tillståndsgivningen (under förutsättning att nöjesskatten förstatligas). Ändring av bestämmelser angående tillståndsgivningen därhän att länsstyrelsen skall äga rätt att, även ur andra synpunkter än den allmänna ordningens, inskränka antalet nöjestillställningar samt åstadkomma en sanering av desamma. Kontroll över litteratur som, för allmänna medel, inköpes till folk- och ungdomsbibliotek.	Främjandet av tillkomsten av ungdomsråd i kommunerna. Främjandet av tillkomsten av samlingslokaler för ungdom. (Sälunda subventionerade lokaler få ej tas i nöjesindustriens tjänst.)
Lund	Den enskilde företagarens förvärvsbegär får icke bli bestämmande för det offentliga nöjesväsendets art och omfattning. Noggrannare prövning och kraftig begränsning vid tillståndsgivningen för anordnandet av offentliga nöjestillställningar. Förbud mot förtäring av alkohol vid offentliga nöjestillställningar. Nöjesskattens förstatligande. Tvängssparande för ungdom bör tas under övervägande. Skärpt kontroll över film och kolorerad veckopress.	Främjandet av tillkomsten av lokala ungdoms- eller kulturråd i varje län med uppgift bland annat att övervaka ungdomens nöjesliv och påverka det i positiv riktning. Främjandet av tillkomsten av bättre samlingslokaler (ungdoms- eller bygdegårdar) eventuellt genom att statliga nöjesskattemedel tages i anspråk.

Domkapitlet i	Förslag	
	av restriktiv natur	av positiv natur
Härnösand	<p>Ändring av bestämmelserna angående tillståndsgivningen därhän att vederbörande myndighet skall äga rätt att även ur andra synpunkter än den allmänna ordningens inskränka antalet nöjeställningar jämte tiden för dessa (enskilda nöjestivolin med dans böra endast undantagsvis lämnas tillstånd). Kommunalt inflytande på tillståndsgivningen — i lag fastställd yttranderätt med rätt till eventuellt veto — framförallt i fråga om ambulerande tivolin och privata dansetablissemang. Skärpta åtgärder mot ungdomssuperiet. Generell bestämmelse att ungdomar under 16 år ej få tillträde till offentlig nöjeställning.</p>	<p>Tillkomsten av ungdomsråd eller kulturråd i kommunerna bör övervägas och främjas. Samhälleligt stöd åt ungdomsledareutbildningen bör främjas. I första hand bör blivande präster, lärare och läkare erhålla bättre undervisning i social-etiska problem och i ungdomslivets psykologi. Främjandet av tillkomsten av samlingslokaler. Främjandet av biblioteks-, föreläsnings- och studieverksamhet. Främjandet av tillkomsten av god film, i första hand smalfilm. Samhälleligt stöd åt den s. k. hemgårdsrörelsen.</p>
Luleå	<p>Förbud mot sprituskänkning i samband med nöjeställningar. Skärpt kontroll vid nöjeställningar. Det enskilda profitintresset bör avkopplas från nöjesindustrien. Helgerna så vitt möjligt fria från offentliga nöjesanordningar m. m. Åtgärder till stävande av den koloretrade veckopressens skadeverkningar.</p>	<p>Främjandet av tillkomsten av lokaler för ungdomens fritidssysselsättning och föreningsverksamhet. Föreningslivet — framförallt det kristliga och kulturella — bör erhålla ekonomiskt stöd. Samhälleligt stöd åt ungdomens egna strävanden för ett rikare utnyttjande av fritiden. Nöjesanordningar med kulturell och ideell prägel böra befrias från nöjesskatt.</p>

Av här återgivna sammanställning framgår att 5 domkapitel yrkar på ett förstatligande av nöjesskatten medan skärpta ordningsföreskrifter vid nöjeställningar förordas i lika många fall. Vidgat kommunalt inflytande över tillståndsgivningen påyrkas i 4 fall och i 3 fall omnämnes med sympati ingripanden avsedda att höja standarden på såväl filmen som veckopressen genom skärpt censur. I lika många fall förordas en restriktivare politik i fråga om tillståndsgivningen för offentliga nöjeställningar.

Bland de positiva åtgärder som flitigast återkommer märkes främjandet av tillkomsten av lokala ungdoms- eller kulturråd och av bättre samlingslokaler samt statligt stöd åt föreningslivet, särskilt i form av stöd åt instruktionskurser för s. k. ungdomsledare. Motivet för samhälleligt stöd åt ungdomsföreningarnas verksamhet är i åtskilliga fall att de, genom att erhålla sådant stöd, inte såsom nu skall nödgas anordna nöjeställningar vilka enligt domkapiteln till standard och karaktär motverkar deras egna syften. Flera domkapitel framhåller önskvärdheten av att nöjesskattemedlen användes för positivt ungdomsarbete samt av att sammanslutningar som arbetar i uppbyggande syfte befrias från nöjesskatten.

GÄLLANDE BESTÄMMELSER OM OFFENTLIGA

NÖJESTILLSTÄLLNINGAR

av hovrättsassessor Erik Göransson

DE GRUNDLÄGGANDE föreskrifterna om offentliga nöjeställningar finnas i § 13 ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868. Såsom huvudregel stadgas här, att om någon vill i stad »giva offentlig föreställning, såsom skådespel, lindansning, konstridning, förevisa djur, konststycke eller annat dylikt, hålla konsert eller eljest utföra musik, anställa maskerad, bal, lekstuga eller andra nöjen, hålla allmänt föredrag, som ej är att hänföra till andaktsövning eller föreläsning vid läroanstalt, hålla allmänt sammanträde eller göra andra tillställningar av vad beskaffenhet som helst, vilka genom allmän tidning, anslag eller annorledes kungöres, eller vartill inträdeskort försäljas eller avgift på ett eller annat sätt från allmänheten fordras, begäres eller mottages, eller till vilka allmänheten eljest har tillträde», han skall därom göra *anmälan* hos polismyndigheten. Den anmälände skall därvid vara skyldig att, när det av polismyndigheten påfordras, styrka, att den uppgivna lokalen eller platsen blivit av ägaren eller innehavaren upplåten för ändamålet, ävensom lämna polismyndigheten de upplysningar om tillställningens ändamål och beskaffenhet, som polismyndigheten äskar för att kunna meddela erforderliga föreskrifter. Underlåter han detta, anses tillställningen icke vara behörigen anmäld. Den, som gjort anmälan, är skyldig att ställa sig till efterrättelse de ordningsföreskrifter, som av polismyndigheten meddelas.

Med polismyndighet förstås här — jämlikt § 29 ordningsstadgan — poliskammare eller polismästare i stad, där sådan finnes, och i övriga städer magistrat eller kommunalborgmästare.

I fråga om vissa slag av offentliga tillställningar — nämligen dels »maskerad, bal, lekstuga, lindansning, positivspelning eller dylikt, akrobatiska konststycken, konstridning, djurförevisning eller andra med dessa jämförliga tillställningar», dels tillställning, som skall äga rum på gata, torg eller annan allmän plats eller på annat under bar himmel beläget ställe, till vilket allmänheten eljest har obehindrat tillträde — föreskrives, att *polismyndighetens tillstånd* skall avvaktas.

Förbud stadgas mot att, innan tillstånd meddelats, utlämna inträdeskort eller begära, fordra eller mottaga avgift.

Polismyndigheten har i vissa fall rätt att *förbjuda offentlig tillställnings förnyande*, nämligen då tillställningen åsyftar eller innebär något, som strider mot sedlighet eller allmän lag eller föranleder svårare oordning. Motsvarande rätt har polismyndigheten i fråga om lindansning, akrobatiskt konststycke, konstridning, djurförevisning eller annan med någon av dessa jämförlig tillställning, om tillställningen medför uppenbar fara för uppträdandes eller åskådares liv.

Offentlig tillställning kan slutligen *upplösas*, om den åsyftar eller innebär något, som strider mot sedlighet eller allmän lag eller föranleder svårare oordning, om tillställningen äger rum utan vederbörlig anmälan eller tillåtelse eller om bland de närvarande uppkommer oordning av svårare beskaffenhet, som icke kan undanröjas genom att deltagarna i oordningen avlägsnas. Beslut om upplösning innebär skyldighet för de närvarande att på vederbörande myndighets uppmaning begiva sig från platsen. Rätt att meddela beslut om upplösning tillkommer, i stad med poliskammare denna och eljest polischefen.

Genom en särskild förordning den 10 juni 1932 angående utsträckt tillämpning av vissa bestämmelser i § 13 av ordningsstadgan för rikets städer m. m. har föreskrivits, att vad som i stadgan och vissa andra författningar stadgats om offentlig tillställning skall äga tillämpning jämväl å tillställning, till vilken tillträde är beroende av medlemskap i viss förening eller av inbjudning, därest tillställningen uppenbarligen utgör del av en uteslutande eller väsentligen för anordnande av dylika tillställningar driven rörelse eller tillställningen eljest, såsom med avseende å sin omfattning eller de villkor, varunder tillträde lämnas, är att jämställa med tillställning, till vilken allmänheten har tillträde. Förordningen var särskilt riktad mot de vid förordningens utfärdande florerande s. k. nattklubbarna. En viss modifikation i dess bestämmelser har dock gjorts genom kungörelsen den 17 juni 1938 om tillägg till § 13 ordningsstadgan, enligt vilken, om tillställning anordnas av en till viss organisation ansluten förening, den omständigheten, att utom föreningens egna medlemmar jämväl medlemmar i andra till organisationen anslutna medlemmar äga tillträde, icke skall föranleda, att tillställningen skall vara att anse såsom sådan, till vilken allmänheten har tillträde.

Nu återgivna bestämmelser avse i första hand förhållandena i stad. Enligt § 30 ordningsstadgan skall emellertid stadgan i tillämpliga delar gälla även för köping, hamn, fiskeläge och annat ställe med större sammanträngd befolkning, då Kungl. Maj:ts befallningshavande efter vederbörandes hörande därom förordnar genom beslut, som skall underställas Kungl. Maj:ts prövning. Utgör sådant ställe del av kommun, blir det jämlikt 87 § lagen om kommunalstyrelse på landet municipalsamhälle. I samband med dylikt förordnande bestämmes regelmässigt, att landsfiskalen skall äga enahanda befogenhet, som jämlikt § 13 ordningsstadgan tillkommer polismyndighet.

Enligt § 30 ordningsstadgan äger Kungl. Maj:ts befallningshavande ytterligare efter vederbörandes hörande särskilt förordna, att vad i § 13 ordningsstadgan är stadgat skall, även i den mån bestämmelserna i samma paragraf icke dessförinnan äro gällande, tillämpas å visst område invid eller i närheten av stad. Även dylikt beslut skall underställas Kungl. Maj:ts prövning. För detta

fall föreskrives direkt i stadgan, att landsfiskalen skall äga enahanda befogenhet, som enligt § 13 tillkommer polismyndighet.

I de lokala ordningsstadgor, som utfärdats med stöd av § 20 ordningsstadgan, förekomma understundom, ehuru förhållandevis sparsamt, bestämmelser om offentliga nöjeställningar. Bestämmelserna i fråga avse förbud för barn under viss ålder (15 eller 16 år) att bevista offentlig danstillställning utan att det sker i föräldrars eller målsmäns sällskap, tiden för nöjeställningars avslutande, skyldighet för tillställnings anordnare att bekosta ordningsvakt m. m. I en stadga (Ljusdal) finnes föreskrift om att ambulerande nöjeställning, som genom sin bullrande beskaffenhet verkar störande för de kringboende, såsom tivoli, zigenarsällskap och dylikt, ej må medgivas inom köpingen. I en annan stadga (Falkenberg) föreskrives, att karuseller, luftgungor och andra nöjesanordningar, som upplåtas för allmänheten och kunna nedföra fara vid begagnandet, icke få tagas i bruk, förrän av magistraten förordnad person på sökandens bekostnad undersökt säkerhetsanordningarna och avlämnat intyg, att dessa äro fullt betryggande.

Förhållandena å den egentliga landsbygden voro tidigare icke i förevarande avseende generellt reglerade. I vissa kommuner antogos emellertid kommunala stadgar, enligt vilka avhållandet av offentliga nöjeställningar i större eller mindre utsträckning gjordes beroende av kommunal myndighets tillstånd. Dessutom fanns jämlikt § 30 ordningsstadgan — i dess lydelse enligt kungörelse den 13 november 1908 — möjlighet för Kungl. Maj:ts befallningshavande att efter vederbörandes hörande genom beslut, som skulle underställas Kungl. Maj:ts prövning, särskilt förordna om att vad i § 13 ordningsstadgan stadgades beträffande maskerad, bal, lekstuga, lindansning, positivspelning eller dylikt, akrobatiska konststycken, konstridning, djurförelisning eller andra med dessa jämförliga tillställningar skulle tillämpas jämväl å annat område å landet än sådant, som vore beläget invid eller i närheten av stad.

Genom kungörelsen den 10 juni 1932 angående tillämpning för riket i dess helhet av vissa bestämmelser i ordningsstadgan för rikets städer tillkom emellertid en generell lagstiftning i förevarande ämne även för landsbygden. I denna kungörelse, vilken alltjämt är gällande, stadgas, att vad i § 13 ordningsstadgan är föreskrivet i fråga om vissa tillställningar (desamma som de i 1908 års kungörelse omförmälda) skall tillämpas jämväl beträffande dylik tillställning å ort, varest vad sålunda är stadgat icke redan är gällande. Polismyndighetens befogenheter skola därvid tillkomma landsfiskalen.

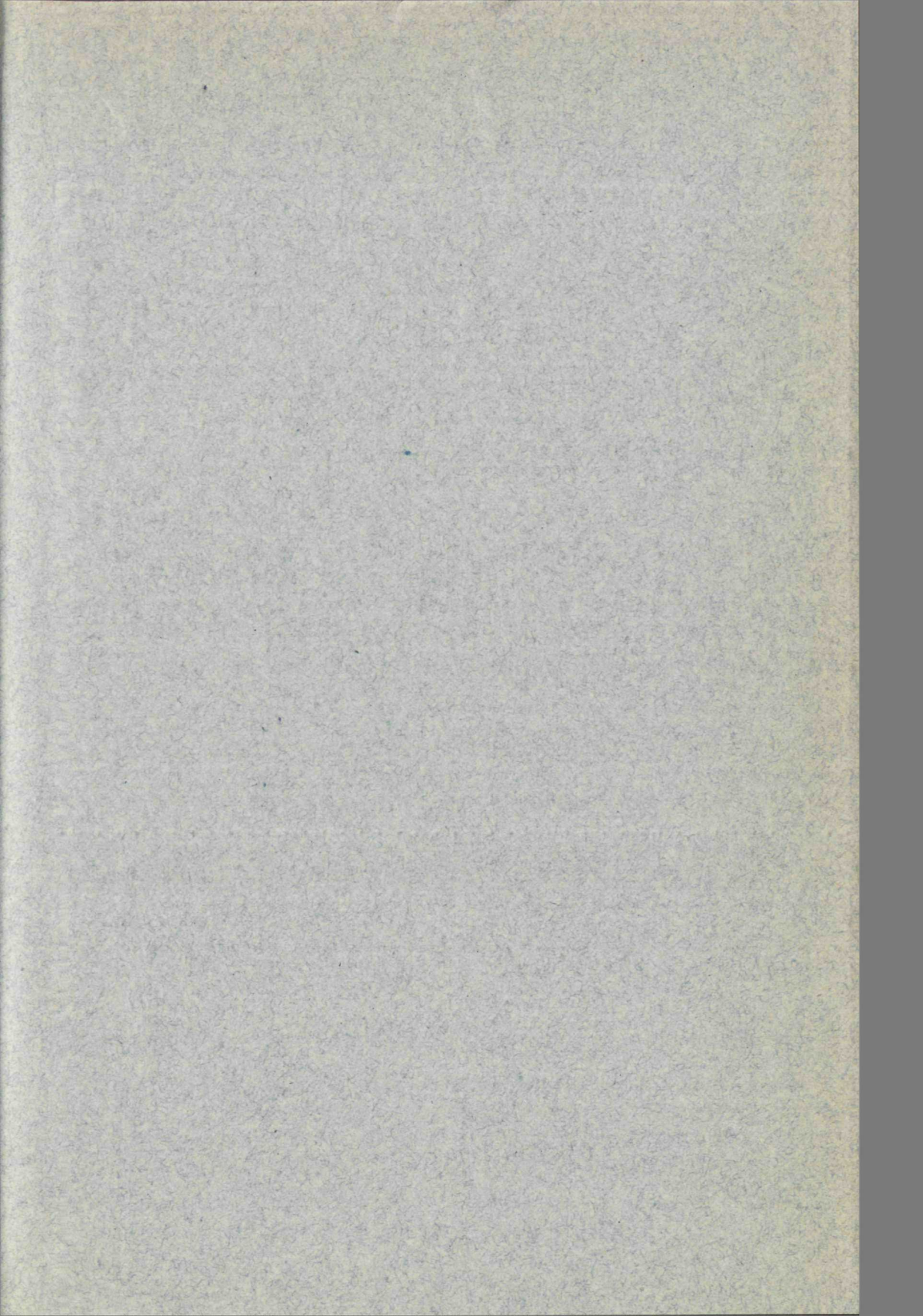
I samband med utfärdandet av denna kungörelse upprättades inom socialdepartementet en promemoria med vissa riktlinjer för tillämpningen av de däri givna bestämmelserna. Promemorian utsändes till länsstyrelserna, vilka i sin tur utfärdade direktiv till de tillståndsbeviljande myndigheterna.

Vissa slag av nöjeställningar äro föremål för särskild reglering. Härom må följande nämnas.

1. Biografföreställningar regleras genom förordningen den 22 juni 1911 om biografföreställningar. För anordnande av dylika erfordras i allmänhet tillstånd av samma myndighet, som enligt vad nyss sagts i allmänhet har att å orten bevilja tillstånd till offentliga tillställningar. I vissa fall, då fråga är om förelisning av smalfilm, är det dock tillräckligt med anmälan till nämnda myndighet.

2. Vissa offentliga tillställningar regleras genom kungörelsen den 31 december 1913 angående rätt för utlänning och i utlandet bosatt svensk undersåte att här i riket giva offentlig föreställning m. m. eller att därvid medverka. Det gäller här tillställning, som gives av eller under medverkan av utlänning, som är bosatt utrikes eller, ehuru bosatt här i riket, ej ställt säkerhet för utskylder under tre år till stat och kommun, eller ock av utomlands bosatt svensk medborgare. För sådan tillställning erfordras tillstånd, i stad med poliskammare eller polismästare av nämnda myndighet, i annan stad med magistrat hos denna samt å landet och i stad, där magistrat ej finnes, hos länsstyrelsen. Därutöver skall om tillställning anmälan göras hos den myndighet, som i allmänhet har att bevilja tillstånd till offentliga tillställningar.

3. I förordningen den 26 maj 1916 angående offentliga föreställningar i hypnotism m. m. stadgas, att den som vill ge offentlig föreställning, vid vilken skall förekomma hypnotiska eller andra därmed likartade experiment, har att söka tillstånd härtill, i stad med poliskammare eller polismästare hos nämnda myndighet, i annan stad hos magistraten eller kommunalborgmästaren och på landet hos länsstyrelsen. Tillstånd får ej meddelas annan än den, som företer av medicinalstyrelsen utfärdat intyg, att föreställningen finnes utan våda kunna tillåtas.

Statens offentliga utredningar 1945

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till utlänningslag och lag angående omhändertagande av utlänning i anstalt eller förläggning. [1]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Stadsplanutredningen 1942. 3. Förslag till byggnadslag m. m. [15]

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Normalbrandordning för städer, köpingar och municipalsamhällen. [18]
Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 1. [19]
Alternativ 2. [20]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande ang. den husliga utbildningen. [4]
Betänkande och förslag rörande effektivisering av skyddshemselevernas eftervård m. m. [10]
Utredningar ang. ekonomisk efterkrigsplanering. 8. [11]
Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. [12]
Bilagor. [13]
Socialpolitikens ekonomiska verkningar. [14]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen, Del 5. Tiden juli 1943—juni 1944. [17]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Promemoria med förslag till arendebestämmelser för kommunal jord. [9]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 7. Förslag till åtgärder för livsmedelsforskningens ordnande. [6]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med förslag till organisation av en luftfartsstyrelse m. m. [2]
Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 1. Allmänna synpunkter. [7] Del 2. Blekingenätnets järnvägar. [8]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med utredning och förslag ang. yrkesutbildning av sjöfolk av manskapsgrad samt åtgärder till höjande av sjöfolkets allmänna och medborgerliga bildning. [5]
Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrkomusikerbefattningarna m. m. Del 1. [16]
Ungdomen och nöjeslivet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 3. [22]

Försvarsväsen.

Betänkande rörande särskilda åtgärder vid återförandet till civil verksamhet av till beredskapstjänstgöring inkallad personal. [3]
Betänkande och förslag rörande upplysningsverksamhet om och inom försvaret. [21]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.